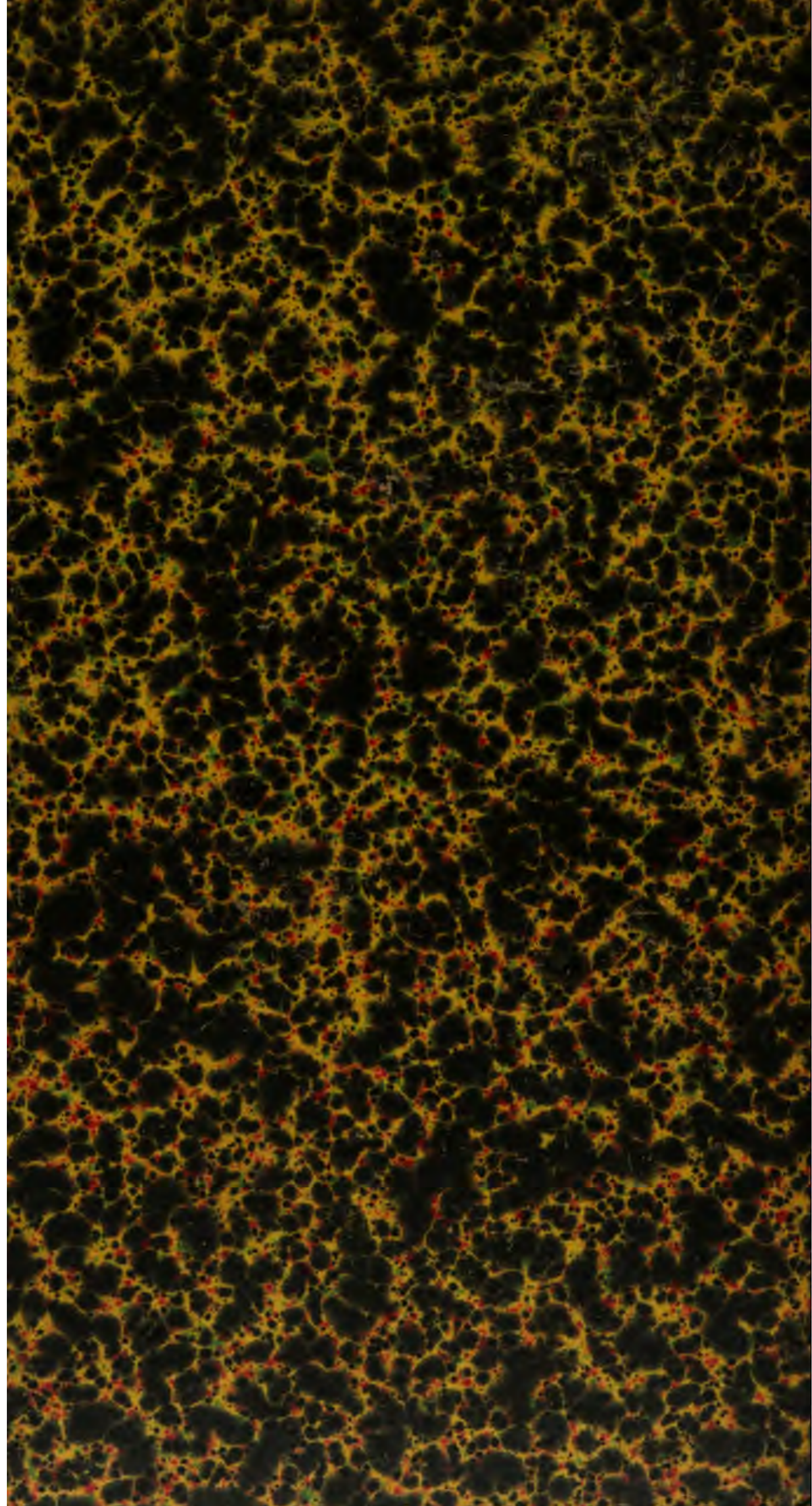

VE RI
TAS

Samlinger

til

Jydsk Historie og Topografi.

2. Række. II. Bind.

Udgivet

af

det jydske historisk-topografiske Selskab.

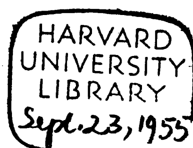

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1889—90.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
Sept. 23, 1955

Jakob Frederik Kinch,

Overlærer ved Ribe Kathedralskole, Ridder af Danebroge, fra 1866 til 1888 Medlem af Bestyrelsen for det jydske historisk-topografiske Selskab,

fødtes 23 Maj 1817 i Vordingborg, hvor hans Fader, Kancelliraad *Otto Peter Kinch*, der Aaret i Forvejen var bleven gift med *Catharine Christiane Frederikke Brøgger*, den Gang var Byfoged; han var født 31 Januar 1785, blev 1830 forflyttet fra Vordingborg til Embedet som Birkeskriver ved Frederiksborg Birk og Byskriver i Hillerød, i hvilken Stilling han virkede til sin Død 4 November 1852. Hans Farfader, *Frederik Suhm Kinch,* Kancelliraad, Lands-Over- samt Hof- og Stadsrets-Prokurator, fødtes 1753 og døde 7 Maj 1813, gift med *Johanne Marie Hendriksen*, født omtr. 1761, død 1 Novbr. 1819. Farfaderens Fader, *Peder Kinch*, var Kjøbmand i Kragerø i Norge og hørte til en Familie, som formodentlig stammede fra Skotland (18 April 1639 tog *Thomas Kinch,* født i Kirkwad i Skotland, Borgerskab i Bergen; if. Nicolaysen Bergens Borgerbog), men allerede i flere Generationer havde boet i Norge, hvor der kjendes forskjellige Personer af Navnet Kinch baade i det syttende og attende Aarhundrede, og endnu til vor Tid blomstrer en Gren af Familien Kinch i Norge. Kjøbmand *Peder Kinch* i Kragerø, altsaa J. F. Kinchs Oldefader, var gift med *Anna Suhm*, der efter al Sandsynlighed var langt ude beslægtet med den bekjendte Historiker Peter Frederik Suhm (født 1728, død 1798), idet hun efter en Meddelelse fra Familien skal have været en Sønnesønsdatter af en Broder til P. F. Suhms Farfader; det maa altsaa formodentlig være den Anne Suhm, der paa Stamtavlen over Familien Suhm i Hofmans Hist. Efterretn. om danske Adelsmænd II., S. 179 nævnes som Datter af Michael Suhm (f. 1683, † 1749), Vejer, Maaler, Vrager og Havnefoged i Christiansand.

J. F. Kinchs Moder, den oven nævnte *Catharine Christiane Frederikke Brøgger*, var født i Kjerteminde 16 December 1788 og døde 12 Marts 1861; hendes Forældre vare Kammerraad, Toldinspektør, senest i Randers, *Jakob Brøgger*[1]) og Hustru, *Dorothea Maria*, født *Langhoff*.

I Ægteskabet mellem Otto Peter Kinch og Catharine Christiane Frederikke Brøgger fødtes fire Børn, nemlig:

1. *Jakob Frederik Kinch*, født 23 Maj 1817.
2. *Carl Ludvig Sophus Kinch*, født 10 Oktober 1819, Apotheker i Skibby i Horns Herred, død 1885; gift med *Marie Louise Frederikke Klein*. (7 Børn.)
3. *Frederik Suhm Kinch*, født 7 Februar 1822, Student 1840, theologisk Kandidat 1846; meldte sig 1848 som frivillig i Krigen og blev Lieutenant; 1850 Diakon i Løjt, fra hvilket Embede han 1864 blev afsat af Tydskerne; 1867 Sognepræst i Vrejlev og Hæstrup i Vendsyssel; han døde 2 Juli 1874 i Aalborg under Forhandlingerne ved Landemodet, umiddelbart efter paa Grund af Svaghed at have maattet afbryde et Foredrag, han holdt. Gift med *Margrethe Dorothea Petersen*. (9 Børn, af hvilke en Søn, Georg Kinch, efter Faderens pludselige Død kom som Plejesøn i Huset hos sin Farbroder i Ribe, fra hvis Skole han dimitteredes 1886; stud. theol.)
4. *Bentine Marie Kinch*; født 24 Februar 1831; ugift; hun styrede hans Hus efter hans anden Hustrus Død.

Jakob Frederik Kinch, der altsaa var den ældste af de fire Søskende, gik først i Vordingborg lærde Skole, men paa Grund af Faderens Embedsforflyttelse kom han i Foraaret 1831 i Frederiksborg Skole, fra hvilken han 1835 dimitteredes til Universitetet med første Charakter, med et meget rosende Vidnesbyrd af Skolens konstituerede Rektor F. P. J. Dahl; Aaret efter tog han anden Examen, ligeledes med Laudabilis, studerede derpaa Philologi, blev 1841 Alumnus paa Ehlers's

[1]) Efter ham er opkaldt Ribe Stifts i 1867 afdøde Biskop Jakob Brøgger Daugaard, født 1797 i Randers, hvor hans Fader dengang var Toldbetjent.

Kollegium, tog i Maj 1843 philologisk Embedsexamen, men da han ved denne kun opnaaede Charakteren haud illaudabilis (med 15 Points), tog han næste Aar, ligeledes i Maj, Examen om, og opnaaede 25 Points, ogsaa med Hovedcharakteren Haud illaud. Vistnok omtrent fra den Tid skriver sig et Udkast til en Tragedie »Coriolan«, hvilket er fundet blandt hans Efterladenskaber. Strax efter at have taget Embedsexamen blev han konstitueret som Lærer ved Vordingborg Skole, men fratraadte denne Stilling i Januar 1845; den praktiske Prøve underkastede han sig i Januar 1847 med Haud illaud., og 31 August 1847 konstitueredes han som Lærer ved Ribe Kathedralskole, ved hvilken han fik fast Udnævnelse som Adjunkt 25 Oktober 1848; til Overlærer udnævntes han 21 April 1858. Hans Hovedfag var Latin, men i forskjellige Skoleaar underviste han ogsaa i enkelte Klasser i andre Fag. Paa Grund af Svagelighed blev han i Midten af Maj 1888 fritaget for sit Skolearbejde for Resten af Skoleaaret; det var hans Hensigt at søge sin Afsked, men inden den blev ham tilstaaet, bortkaldtes han efter flere Maaneders tiltagende Svaghed og en Uges Sygeleje Søndag Aften den 16de September 1888, hvorpaa hans Lig den næste Fredag den 21de jordedes fra Domkirken. Nedenfor findes de Taler, der bleve holdte i Kirken, først af Stiftsprovst C. F. Koch, der fra 1852 til 1865 havde været hans Embedsbroder som Adjunkt ved Ribe Skole, derpaa af Sognepræst Vilhelm Bang, der fra Foraaret 1888 var bleven hans Efterfølger som Medlem af Bestyrelsen for det jydske historisk-topografiske Selskab. Psalmerne ved Jordefærden bleve afsungne af Skolens Disciple.

Ved Folkethingsvalget, der 14 Juni 1858 holdtes over hele Landet, stillede Kinch sig til Valget i Ribe Amts 3die Valgkreds (Ribe) og valgtes med 124 Stemmer, medens hans Modkandidater Grosserer, senere Etatsraad, H. Puggaard fik 120 og Gaardejer Juncker 62 Stemmer. Han mødte da paa Rigsdagens 10de, 11te og 12te ordinære Samling, men tog ikke megen Del i Forhandlingerne (i Folkethingstidenden for 10de Samling findes Udtalelser og Foredrag af ham Spalte 208—209, 482—483, 1008—1009, 1148—1149, 1897—1898, 1940—1941, 2021, 2737, 2740, 2993, 3277—3278, 3437—3438, 3507—3508, 3528, 3530; for 11te Samling Spalte 261—262,

544, 940—941, 1706—1708, 1741, 2111, 2163—2165, 3160, 3348—3349, 3382, 3788; for 12te Samling Spalte 384—386, 1191—1194, 1462, 1667, 4053, 4577—4579, 5670, 5904); ved Afstemningerne ved Navneopraab var han, paa et Par ganske enkelte Gange nær, stedse tilstede. Da Valgperioden i Sommeren 1861 var udløben, søgte han ikke Valg paany, men blev samme Aar valgt til Medlem af Byraadet, hvilket han var til 1873 og atter fra 1879 til 1885; i en lang Aarrække var han Medlem af Skolekommissionen og i flere Aar dennes Formand; som saadan deltog han med Iver i den for nogle Aar siden gjennemførte Reform af Ribe Bys Almueskolevæsen. Medlem af Ribe Amts Skoleraad var han fra 1864 til 1873 og atter fra 1880 til 1888. Som Medlem af Byraadet blev han 1864 tilligemed nogle andre Borgere af Preusserne bortført til Rendsborg; herom skriver han i sin Almanak saaledes: »Den første Maj 1864 om Eftermiddagen fordrede Wrangel ved en militær Kommando, den samme, som var her til den 27de, 50,000 preussiske Daler af Byen; da de ikke kunde betales, blev jeg tilligemed ni andre Mænd i Byen næste Morgen ført til Kolding, den 3die til Flensborg, den 4de til Rendsborg, hvor vi dog allerede næste Aften bleve frigivne, saa vi kom hjem d. sjette.«

Den 14de November 1859 blev han optaget som Medlem af »det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog« — »en stor og uventet Ære«, skriver han selv derom i sin Almanak. Da det jydske historisk-topografiske Selskab i Slutningen af 1865 paatænktes oprettet, var han en af Medindbyderne dertil, og han valgtes da ved det derpaa følgende Valg til Medlem af Bestyrelsen, ligesom han ved de hvert femte Aar foretagne Valg stadig gjenvalgtes.

28 December 1885 blev han udnævnt til Ridder af Danebroge.

Han har to Gange været gift:

1) 1850 med Bertine Nikoline Krøyer, født i Fol 19 Marts 1825, Datter af Sognepræst C. F. Krøyer i Fol i Nordslesvig og Anna Beate Gjørtz; hun døde 18 Januar 1863, efter at have født følgende syv Børn:

a. Otto Peter Kinch, født 18 April 1851, Handelsagent i Stokholm; gift 1878 med Nikoline Behrens, født 1 April 1856. (6 Børn.)

b. Carl Frederik Kinch, født 15 Marts 1853, Cand. philol. og Dr. phil.
c. Frederik Jakobsen Kinch, født 7 Februar 1855, Handelskontorist i Hull.
d. Anna Beate Kinch, født 18 Maj 1857.
e. Valdemar Jakobsen Kinch, født 13 April 1859, død 24 Juni 1860.
f. Valdemar Jakobsen Kinch, født 18 Februar 1861, cand. pharm.
g. Bent Jakobsen Kinch, født 16 Januar 1863, døde 19 samme Maaned.

2) 1864 med Kirstine Nielsine Andersen, født i Ribe 29 Marts 1835, Datter af Hospitalsforstander, Stiftskasserer Anders Nielsen Andersen i Ribe og Anna Margrethe Simonsen; hun døde 7 Oktober 1885; af dette Ægteskab vare følgende otte Børn:
h. Anders Jakobsen Kinch, født 19 April 1865, cand. jur.
i. Bertine Nikoline Kinch, født 3 Oktober 1866.
j. Anna Margrethe Kinch, født 15 Oktober 1867.
k. Peter Jakobsen Kinch, født i Sommeren 1868, død nogle Dage gammel.
l. Joakim Peter Kinch, født 15 Decbr. 1869, Kontorist.
m. Anna Bertine Kinch, født 9 Marts 1871.
n. Elisabeth Kinch, født 22 Septbr. 1872.
o. Johanne Camilla Kinch, født 25 Septbr. 1876.

J. F. Kinch har udfoldet en betydelig Forfattervirksomhed:

I Indbydelsesskrifter til Examen i Ribe Kathedralskole: 1853: »Om overflødig Førtidsbetegnelse i Latin«; 1854: »Bidrag til Ambrosius Stubs samlede Digte efter nye Kilder«; (et særskilt Aftryk blev overladt til »Samfundet for den danske Literaturs Fremme«); 1859: »Oratio Joachimi Timmermanni, medici regii et canonici Ripensis, habita postridie deditionis castri Ripensis in choro templi cathedralis, Ripis Cimbrorum 3 Cal. Septembr. Anno 1644«; med Oversættelse og Fortale af J. Kinch; — desuden har han som Skolens Bibliothekar udarbejdet 2det Hefte af Skolens Katalog i Program 1870 og 3die Hefte, ligesaa 1886.

Nogle Bemærkninger i Anledning af en paatænkt dansk Sproglære til Skolebrug. Ribe 1854.

Dansk Sproglære til Skolebrug. Ribe 1856.

I »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1874: »Bidrag til en Textkritik af de sidste syv Bøger af Saxes

Danmarkshistorie«; 1875: »Om den danske Adels Udspring fra Thinglid«; 1876 leverede han i Løflers Afhandling om »Vestervig Kloster og Liden Kirstins Grav« Tydning af Stenens latinske Indskrift.

I »Kirkehistoriske Samlinger« 2det Bind: »Nogle Brudstykker af et Necrologium fra Dominikanerklosteret i Ribe«.

I »Ny kirkehistoriske Samlinger« 1ste Bind: »Ribe Kapitels ældste Jordebog, tilligemed nogle Bemærkninger om Kapitlets Indtægter under Katholicismen«; »Ribe Domkapitel paa Reformationens Tid«; »Vedkommende Ribe Domkapitel før Reformationen«; »Om Mag. Nicolaus Ruffus«.

I »Kirkehistoriske Samlinger« 3die Række, 4de Bind: »Hr. Jakob Sørensen Skive«.

I »Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie«, 1ste Række, 1ste Bind: »Jens Jørgensen Sadolins Diplom som Poeta laureatus«; 4de Bind: »Ribe Stifts Gejstliges Edsbog 1643—1682«. — 2den Række, 4de Bind: »Om Kong Erik Emuns Dødssted«.

I de to hidtil udkomne Bind af C. F. Brickas Dansk biografisk Lexikon findes en Del Biografier ved Kinch.

I Marts 1868 kjøbte Kinch tilligemed nu afdøde Boghandler Damgaard i Ribe et Bogtrykkeri der i Byen; paa dette tryktes et Blad »Grændsebladet«, af hvilket Kinch var Redaktør; men det udkom kun i 79 Numre, fra 1 Juli til 30 September; i dette Blad skrev han, foruden en Programartikel ved Bladets Begyndelse, kun nogle faa længere Artikler, navnlig et Par om Forbrugsforeninger, i Anledning af den nys oprettede Forbrugsforening i Varde.

En Del Bladartikler; foruden de i Erslevs Forfatter-Lexikons Supplement 2det Bind Side 45 nævnte i »Fædrelandet« [1]) og »Kjøbenhavnsposten«, har han skrevet nogle, dels under, dels uden Navn, bl. a. til »Ribe Stiftstidende«.

Til Slutning skal anføres, hvad Kinch har skrevet til det jydske historisk-topografiske Selskab:

Ribe Bys Historie og Beskrivelse indtil Reformationen (690 Sider) 1869.

Ribe Bys Historie og Beskrivelse fra Reformationen indtil Enevoldsmagtens Indførelse (922 Sider) 1884.

---

[1]) Saaledes i Nr. 54 for 1854 »Et hidtil ubekjendt Skrift af Anders Sørensen Vedel«.

I »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« 1ste Række, 1ste Bind: »Snapsting. Drikting. Allemandsting. Sogneting (Landemode)« — samt to Tillæg til denne Afhandling; — »Ribe Bys ældste Ligbærerlav eller Kompagni-Lavet«; — »Raadmand Anders Sørensen Klyn og hans Slægt«.

2det Bind: »Bandlysning over en uopdaget Tyv«; — »Om Thord (Degn) og hans Artikler«; — »To Vide- og Vedtægts-Breve, a. Kollerup Bys Vedtægt eller Grandebrev; b. Vide- og Vedtægts-Brev for Søgaarde i Sevel Sogn«.

3die Bind: »Af Ribe Bys Tingbøger fra Slutningen af det 16de Aarhundrede til Skildring dels af Retsvæsenet, dels af Sæderne og Tilstandene paa den Tid«.

4de Bind: »Et Søpas«.

5te Bind: »Nogle Dokumenter, vedkommende Herregaarden Meilgaard«; — »Uddrag af et ældre Haandskrift«.

6te Bind: »Af Ribe Bys Tingbøger fra den første Halvdel af det syttende Aarhundrede«.

7de Bind: »Smaastykker, a. Om Hr. Jens Hansen Rusk i Lønne, som blev brændt for Trolddom; b. Viborg Landstings Dom i en Arvesag; c. Forordning af 1554 om Nybygning i Nørrejylland; — »Breve og andre Aktstykker af Ribe Stiftsarkiv«; — »Seglen og Leen«; — »Anmeldelser af nye Skrifter vedkommende jydsk Historie og Topografi«.

8de Bind: »Familierne Trellund og Baggesen«; — samt Tillæg og Rettelser hertil; — »Anmeldelser af nye Skrifter vedk. jydsk Historie og Topografi«.

9de Bind: »M. Mads Hvid«; — »Peder Stub paa Skodborghus«; — samt Tillæg og Rettelser til disse to Artikler; — »Anmeldelser af nye Skrifter vedk. jydsk Historie og Topografi«.

10de Bind: »Dr. Ancher Anchersen, Provinsialmedicus i Ribe«; — »Videbrev fra Fly Sogn«; — »To gamle Dokumenter af 1477 og 1522 vedkommende Visborggaard«; — »Anmeldelser af udkomne Bøger«.

2den Rækkes 1ste Bind: »Præstekaldene i Ginding Herred. Efter Indberetningerne af 1690«; — »Estvadgaard og dets Gods i det 18de Aarhundrede«; — »To Breve fra Rektor Bhie i Ribe«; — »Anmeldelser af udkomne Bøger«.

Før hans Død vare antagne til Optagelse de af ham forfattede Artikler, som findes optagne nedenfor i dette Hefte.

(Meddelt af *Vilhelm Bang.*)

Taler, holdte i Ribe Domkirke ved Overlærer Jakob Frederik Kinchs Begravelse 21de September 1888.

Efter Afsyngelsen af Psalmen: »O Gud ske Lov, det hjemad gaaer«, Vers 1—4, talte Stiftsprovst *C. F. Koch* i Ribe saaledes:

»Enhver, som er af Sandheden, hører min Røst«; saaledes har vor Herre Jesus Christus sagt (Joh. 18, 38). Ordet blev henvendt til en romersk Mand, hvem der i det Øjeblik var givet en overmaade stor Magt. Men det er udtrykt saaledes, at det har almindelig Gyldighed, at det gjælder Enhver, som er af Sandheden og altsaa har Sind til at bøje sig for den: Enhver saadan hører en Røst, der udstrømmer fra Guds Søn Jesus Christus, en Røst, der ogsaa vil kalde hen til Jesus som den, der er Vejen, Sandheden og Livet.

Vi ere her samlede om denne Kiste, som gjemmer Støvet af en Mand, vi alle kjendte og satte Pris paa; og vi ville sammen med hans Børn og nære Slægtninge ledsage Støvet til dets sidste Hvilested her i Verden.

For 41 Aar siden lød det Kald til ham at drage ud fra Barndoms- og Ungdomshjemmet, ud fra den Egn, hvor han var opvoxet, og bort fra den By, i hvilken han havde kjæmpet sig igjennem sin Uddannelses Tid. Da hed det: udad, bort fra de hjemlige Steder! Saa drog han da ud og kom til denne for ham fremmede By; han kom hertil som en ung Mand, der allerede havde maattet lære det, ved udholdende Arbejde at kjæmpe sig frem til et Maal; og han kom for her at indtage en Plads i den Række af Mænd, der gjennem 7 Aarhundreder have indviet sig til Lærerarbejdet ved Ribe Kathedralskole. Det blev hans Lod her at udføre sin egentlige Livsgjerning.

Og naar vi da skulle nævne, hvad der var et Særkjende for denne hans egentlige Livsgjerning, saa kan derom siges: at han blev en Gransker.

Først granskede han i Sprogene, det latinske og det danske, for at udfinde og nøjagtig fremstille deres Love og deres Udviklings Gang og Skjæbne gjennem Tiderne. Og at han heri var en ikke blot selvstændig, men ogsaa sanddru Gransker, det saae man, naar man kom til ham for at søge Hjælp i det, man ikke selv vidste eller ikke selv kunde udfinde.

Men det prægede sig ogsaa i hans Lærergjerning: hvad han meddelte de Unge i Skolen, var nøjagtigt og paalideligt; og enhver af dem, der selv havde Lyst og Drift til at lære, kunde under hans Vejledning indvinde sikkre og rigtige Kundskaber, der senere hen, naar Enkelthederne samledes, viste sig at være i indbyrdes Overensstemmelse. Han var en sanddru Gransker i det, der stod i Forbindelse med den egentlige Livsgjerning, som havde ført ham hertil. — Men dernæst aabnede der sig, efter at han var kommen hertil, en anden Bane for hans Forskning. Her i denne By, hvor de nyere Tider ikke have været stærke nok til at udslette de gamle Tiders Spor, her laa der en Arv til ham, som ældre Tiders Forskere ikke havde faaet udtømt og samlet. Denne Arv vilde han løfte, og til dette Arbejde er hans Navn i særlig Grad blevet knyttet. Han granskede i Fortidens Samfundsforhold og deres Love, for at udfinde og nøjagtig fremstille dem i den Skikkelse, de fik her i Ribe gjennem de skiftende Tider. Skjøndt han var kommen hertil som en Fremmed, saa blev han dog ved sin lærde Granskning i Fortidens Levninger den Mand, der bedst af alle kjendte denne By og kunde kaste Lys over dens gamle Tider, og det paa en saadan Maade, at hans Undersøgelser bidroge til at bringe Klarhed over flere Punkter af vort Fædrelands ældre Historie i Almindelighed.

Han var et sanddru og samvittighedsfuldt Menneske i sin Gransken og i sin hele Færd, vandt ogsaa sine Medborgeres Tillid i høj Grad og maatte her overtage mange offentlige Tillidshverv, som han røgtede med Indsigt og Troskab.

Naar vi se tilbage paa det alt, da staaer det for os som et langt Livs omfattende og betydelige Arbejde, der nu er afsluttet, og hvorved Jakob Frederik Kinchs Navn er knyttet til denne By og til dens Historie paa en saadan Maade, at det sent vil blive glemt her, og endnu senere i de Lærdes Kredse. Hans Børn, for hvem han var en omhyggelig Fader, ville i Eftertiden ikke blot finde hans Navn under gamle, kjære Familiebreve eller paa Titelbladet af de Bøger, han har skrevet, men ville sikkert stundom finde det anført ogsaa i Fremtids Bøger som et Navn, til hvilket der i Noter og Bemærkninger henvises angaaende det, som ved hans Skarpsindighed blev opdaget og stillet i det sande Lys.

Naar nu Herren siger: »Enhver, som er af Sandheden,

hører min Røst«, da siger han tillige, at Sandheden bestaaer ikke alene deri, at et Menneske søger og finder Tingenes rette Sammenhæng, men han vil minde os om, at den evige Sandhed er personlig. Sandheden er vorden i Jesus Christus og henvender sig til hvert Menneskes Samvittighed. Denne Røst naaede ogsaa til denne lærde Gransker, havde naaet til ham allerede, førend han blev en Gransker, fandt ogsaa Gjenklang hos ham i de ældre Aar. Naar Ferietiden i de senere Aar samlede Eder, I hans voxne Børn, fra forskjellige Steder til det gamle Hjem, da sad I ikke blot med ham om Bordet i hans eget Hus; men førend I atter drog ud derfra hver til sit Arbejde, da ønskede han først at samles med Eder ved Herrens Bord. Og da de sidste Maaneders Sygdom havde svækket hans før saa stærke Hukommelse i den Grad, at han undertiden ikke engang kunde huske Eders Navne, da var det ham dog en kjær Tanke at kunne samle Eder alle i sin Bøn til Gud Fader i Jesu Navn. Og naar han talte med mig om sin forestaaende Bortgang herfra, da gik han alvorlig i Rette med sig selv og med sit Samvittighedsliv for Gud og skaanede ikke sig selv, men var sanddru ogsaa, da det for ham gjaldt om at granske sit eget Liv, og var enig deri, at et Menneske finder sin Sjælefred og Frelse i den Naade og Sandhed, som er vorden i den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Christus.

Og derfor ville vi her sige med Haab: »O, Gud ske Lov, det hjemad gaaer!« Men for hans Børn hedder det nu: ud ad! thi Barndomshjemmet her skal nu opløses; i det skulle de ikke mere samles, som hidtil. Og dog skulle I fremdeles høre sammen og love Eder selv og hverandre det her ved Eders Faders Kiste: »Vi ville udgjøre en Sødskendeflok; og det skal kjendes imellem os, at vi have haft et fælles kjært Hjem her, og at vi stunde til et fælles stort og herligt Hjem hisset.« Jeg er vis paa, at Eders kjære Fader vilde give dette sit Bifald.

Men Du, o Gud, giv Du for Jesu Skyld ved Din Hellig Aand Sandhed og Udholdenhed til disse Tanker og disse Følelser hos denne Sødskendeflok, de store med de smaa! og læg Din Velsignelse til de fælles Minder, de skulle tage med sig ud fra deres Hjem, at der igjennem disse Minders Vemod ofte maatte klinge hellige og styrkende Røster fra Jesus Christus! Amen!«

Derpaa blev sunget de 2 sidste Vers af Psalmen: »O, Gud ske Lov, det hjemad gaaer«, hvorpaa Sognepræst *Vilhelm Bang* fra Bækbølling talte:

»Endskjøndt Meget af det, jeg kunde have at sige ved denne Kiste, allerede er udtalt af en Mand, der gjennem mange Aar har været nøje og inderlig knyttet til den Afdøde, vil dog ogsaa jeg gjerne tale nogle Afskedsord til Minde om ham; det er ikke saa meget i Egenskab af Præst, at jeg ønsker det, som det er paa Bestyrelsens Vegne for det jydske historisk-topografiske Selskab, af hvis Bestyrelse Kinch var et virksomt Medlem lige fra Selskabets Stiftelse for snart tre og tyve Aar siden, indtil nu, da han selv mærkede, at Skyggerne og Taagerne begyndte at lejre sig om ham.

Jeg vil da bringe ham en Tak for Alt, hvad han har udrettet for hele Danmarks Historie; men i en ganske særlig Grad maa det jo være denne By, i hvilken han virkede i over 40 Aar, og hvor hans Støv nu skal stedes til Hvile, der maa være opfyldt af Taknemmelighed, fordi han har formaaet at løfte saa stort et Stykke af det Slør, der skjuler Fortiden for os.

Hans Vugges Gænger gik paa et minderigt Sted, i Sydsjællands dejlige Egne, og vistnok allerede tidlig i Barndommen er hans Blik blevet aabnet for de store Minder fra Valdemar Atterdags Tider,

»da Sommersolen straaled over Vordingborg By
og »Guldgaasen« glimted i det klare Morgengry.«

Kom han end senere til i Tanken at færdes i Rom og Hellas, saa vendte han sig dog altid helst tilbage til Fædrelandet og dettes Mænd; og intet Sted kunde vel synes mere egnet for ham at bo og bygge paa, end Ribe, Kongestaden med de mange store, stolte Minder fra Danmarks Glandstid, fra Valdemarernes Dage; her har han ret kunnet fordybe sig i Fortiden, og vi veed jo alle, hvilken Frugt hans Granskninger om Ribe Bys ældre Historie have baaret. —

Historieskriverens første Pligt er Sandhedskjærlighed; og den viste Kinch i fuldeste Maal i sine Skrifter, selv om derved Illusioner, man har næret, ere komne til at briste. Saaledes har det maaske voldt Smerte hos Mange, naar han har kunnet godtgjøre, at det næppe har forholdt sig saaledes, som

vi Alle troede saa fast paa, at »Dronning Dagmar laa i Ribe syg«, hun, den fromme Dronning, der paa sit Dødsleje kun havde det Ene, der nagede hende, det Eneste, som tyngede paa hendes Samvittighed, at hun en Søndag havde snøret sine Silkeærmer; — at det næppe har været her til Ribe, at Kong Valdemar red paa sit hastige Ridt, saa kun Dagmars Svend kunde følge ham, og tilsidst »saa red den Herre alene«. Og idet Sandhed er Historieforskerens Pligt, kan det ikke være anderledes, end at man ved at læse Kinchs Beretninger om Sæder og Skikke, om Menneskenes Tænkesæt og Levevis i de fremfarne Tider baade her i Ribe og paa andre Steder, maa faa et Indtryk af Raahed og Fordærvelse i mange Retninger hos vore Forfædre; men her se vi da den opdragende Betydning, Historieskrivningen har; thi ofte er vel det Ord rundet ham i Tanker, hvormed vor gamle danske Rimkrønike begynder:

»Saa siger Beda, den ærlige Mand:
Det er vel gjort af hvem, der kan,
At skrive Forældres Gjerninger alle;
Ere de onde, man skal dem fly,
Ere de gode, man til dem ty,
Og ingensinde dennem frafalde.«

Thi ikke mindst for En selv har det sin store Betydning i Tanken at vende tilbage til de svundne Tider og Slægter; — at se til »Forældres Gjerninger alle«, til dem, der staa som Exempler til Efterfølgelse, og til dem, der ere Exempler til Advarsel, det virker opdragende! Hvor tidt har han, der nu hviler her, gaaet i dette Hus, som Fædrenes Fromhed i de svundne Dage har bygget til Frelserens Ære; her har han, som David siger[1]), »tænkt paa de Dage fra fordum, har mindedes de længst henfarne Aar«; har fra de lovløse Tider, da Kongemord hørte til Dagens Begivenheder, hvorom de to Kongegrave her i Ribe Domkirke bære Vidne, ført Tanken hen til de mere ordnede Forhold i vor Tid, i hvilken han ved Medborgeres Tillid kom til at deltage i Lovgivningsarbejdet som en af Folkets kaarne Mænd paa Thinge. Hvor tidt er her hans Tanke vendt tilbage til den Foraarsdag, da Reformatoren Bugenhagen her for Højalteret i Kongens og Dronnin-

[1]) Ps. 77, 6.

gens Nærværelse viede Danmarks Luther, Hans Tavsen, til at være Ribe Stifts anden evangeliske Biskop, saa

»da Folket var frelst, og forbi det bitre Had,
Hans Tavsen i Ribe paa Bispestolen sad.«

Her har han levet i Aanden sammen med de store Historieskrivere Hans Svaning og Mester Anders Sørensen Vedel, der begge have fundet deres Gravsteder indenfor denne Kirkes Mure, og Tanken om dem har vistnok tilskyndet ham til at bygge videre paa deres Gjerning. I denne Kirke har han tænkt paa den milde, fromme Biskop Hans Adolph Brorson, hvis Harpe her blev stemt til at synge om, at »den yndigste Rose er funden«. Saa har han da lært at vende Blikket ikke nedad, men opad, højere op end til disse Hvælvinger; thi saaledes er det jo, at vor Kjærlighed til det jordiske Fædreland bør bane Vejen til Kjærlighed til det himmelske Fædreland; og saaledes har han ogsaa altid mere og mere faaet det at fornemme, ikke alene, at »dejlig er Jorden«, men han har kunnet føje til, at »prægtig er Guds Himmel, skjøn er Sjælenes Pilgrimsgang«.

Intet Sted bliver man i højere Grad mindet om Prædikerens Ord: »En Slægt gaaer, og en anden Slægt kommer«[1]) end i et saadant ærværdigt Herrens Tempel, i hvilket gjennem Aarhundreder Slægt efter Slægt har søgt og fundet sin Opbyggelse; men hvor trøstesløst vilde det dog være, dersom vi kun kunde sige det, at »en Slægt gaaer, og en anden Slægt kommer«, og at vore Navne glemmes, som Sne, der faldt ifjor, hvis vi ikke kunde føje til, at »om end Himmelen og Jorden forgaa, saa skulle Herrens Ord dog ingensinde forgaa«[2]); derfor har vel ogsaa han ofte her inde kunnet hæve Blikket opad, idet han har gjort Digterens Ord til sine:

»Men dem, jeg elsker, men aldrig saae,
de henfarne Store, som nær Dig staa,
med dem lad mig bo i dit høje Hus,
naar Jordebygningen synker i Grus.«

Her i denne By virkede han i den lange Aarrække, ufortrøden i sin Gjerning i Skolens og i Byens Tjeneste, men

---

[1]) Præd. 1., 4. — [2]) Luk. 21, 33.

ogsaa videre ud, i hele Landets Tjeneste, thi Granskningen i Historien er ikke en Gjerning for den enkelte Egn alene, nej, den maa være for hele vort Fædreland; hans Hvile var Arbejde, thi i Hviletiden fra den daglige Syssel i Skolen var det, han arbejdede paa det Mindesmærke, der skal staa, saa længe Ribe By bliver bestaaende, det Mindesmærke, han har sat sig selv, — denne Bys Beskrivelse; derfor skal hans Navn nævnes med Tak fra hele vort Land, men i særlig Grad da fra denne By og denne Egn, som han omfattede med saa varm og levende Interesse. Naar jeg skal udtale en Tak til ham, da er det først fra det Selskab, i hvis Bestyrelse han gjennem mange Aar virkede med utrættelig Iver, indtil Kræfterne nu svigtede ham; men der skal ogsaa lyde en Tak til ham fra Alle, hvem han har været til Hjælp med Oplysninger og Meddelelser, naar man bad derom, — ogsaa en Tak fra mig personlig; thi han rugede ikke som den gjerrige over sin Skat, nej, han var strax og gjerne rede til at lade Andre øse af den rige Kundskabs Fylde, han ejede.

Nu er han kaldet bort herfra; hans store Værk om Ribe By naaede ikke at blive afsluttet; sidst da jeg talte med ham, ytrede jeg Haabet om, at han endnu maatte faa Kraft til at fortsætte og fuldende det; men han følte selv, hvorledes baade hans legemlige og vel især hans aandelige Kræfter vare aftagne; hans Ord til mig lød: »Nej, jeg duer ingen Ting til mere«. Og dog maa vi sige: »Jo, han duede til en Ting endnu, og det er dog det Vigtigste; han duede til at dø rettelig, at sige Verden ret Farvel«; han, der var hædret her med Medborgernes mange Tillidshverv og var hædret af Kongen, han har følt Sandheden af det Ord, den fattige Skoleholder her i Ribe Ambrosius Stub skrev, han, med hvis Digtninger ogsaa Kinch har syslet, han, den Sanger, som kun naaede at blive begravet paa Fattigkassens Regning:

»Vel født er vel en Trøst,
Men bedre vel opdragen;
Vel gift er Livets Lyst,
Vel død er Hovedsagen.«

Ja, vel død er Hovedsagen; og derfor, I, hans Nærmeste! I, paa hvem Sorgen nu falder tungest! vilde I, hvis det stod i Eders Magt, hvor dybt I end føle Savnet, saa kalde ham

tilbage til et Liv, der dog kun vilde blive en Skygge af det Liv, han har levet.

For det Liv og for den Gjerning, der er gjort i det, skal der siges ham Tak! Han er død, men hans Minde vil leve; hans Navn vil nævnes gjennem Tiderne, og hans Børn ville vide at vogte og at skjærme det Navn, de have faaet i Arv efter ham. Naar det tidligere var, at man ønskede Oplysning om Noget, der vedkom Ribe By i ældre Tid, da var det stedse Peder Terpager, man raadspurgte; i Fremtiden ville selv fjerne Slægter ty hen til den Bog, ja de Bøger, som Jakob Frederik Kinch har skrevet. Han var en brav Mand, sit Fædrelands trofaste Søn, og hans Minde vil være til Velsignelse.

Saa være da Guds Fred med Støvet, som skal overgives til Støvet, at det kan blive Støv igjen; Guds Fred med de sørgende Efterladte, at de maa sørge paa den rette Maade og blive husvalede; da vil Han, der har saaret, ogsaa bringe Lægedom for Saarene; Guds Fred med os Alle, til vor Vandring, vor Hvile, vor Opvaagnen; Han samle os der, hvor Død og Adskillelse ikke er mere! Amen!

Til Slutning blev afsunget Psalmen »Gaa nu hen og grav min Grav«, og Kisten blev baaret til Kirkegaarden, hvor Jordspaakastelsen forrettedes af Stiftsprovst Koch.

To Aktstykker vedkommende Ribe.

1. Bestalling for Stadkirurgen fra 1692.
2. Opgivelser om Håndværkslavene fra 1791.

Meddelte af J. Kinch.

I. Bestalling af 1692 for Stadkirurgen i Ribe[1].

Præszident, Borgemester og Raadmænd udi Riibe Kiendiss og Giöre Witterligt, Att saa som forige her udj Riibe privilegerede stadtz chirurgus mr Herman Theodorus Brun[2]), nu ved døden er afgangen, og eragtes frembdehlis höynødvendig een goed chirurgus, som de nödtrengende udj adskillige legomens udvortis bræch och feil kunde hielpe, till hvilken ende sig for os hafver præsenterit velachte och velerfahrne Johan Fridrich Henchel, forige feltschærer saavel wed det Preensche som wed det Lamsdorphsche samt og hr græf Ahlefeldtz regimenter, som siden hafver betiendt byen wdi welbemelte sahl. mr Herman Brauns langvarig siugdom og nu af os er begierendis, at hand motte antages udj dend afdøde stadtz chirurgi stad og niude de samme friheder, som offtebemelte sahl. Braun nödt hafde, — da saasom welbemelte Johan Fridrich Henchel hafver for os frembvist sine richtige testimonia, hafver wj med de 24 dannemændtz[3]) paa Borgerskabets veigne, deres samtöche saavidt consenterit wdj hans begiering, at welbemelte

---

[1]) Efter en omtrent samtidig Kopi, tagen af selve By- og Rådstu-Skriveren.

[2]) Var Stadkirurg i Ribe 1684—1692.

[3]) Byens 24 Mænd, den egentlige Borgerrepræsentation.

Johan Fridrich Henchel her effter allene maa were stadtz chirurgus og niude efftefølgende friheder, som hans formand nödt hafver, nemblig:

1. Maa hand vere frj for alle Kongl. schatter og ey skal ligges udj nogen skillings taxt; men hvis personal skatter som j sin thid kunde paabiudes, dertil bör hand at svare.

2. Saa maa hand ogsaa vel vere frj for ald wirchelig indqvartering som og for penge der for til poletbogen [1]) at udgive.

3. Iligemaader maa hand og vere frj for formønderskaber, fattiges forstanderie, kiemnerie, schatternis indkræfvelse, byens indkomsters opbörsel og andre byens bestillinger, sampt hvis nefnis kand at vere borgerlig tynge.

4. Ingen fuschore skulle tilstedis sig her udj byen at opholde hannem til fortræd og schade; dog saa som Lorentz Sörenssön Möller borger her ssammestedtz befindes at hafve satt sig for huus-kjøb og udj nogle aar hafver svaret til hans contingent udj byens schatter, saa at hand iche der udofver gandske kunde forschiudes, derfore hannem og tilforne er tilladt badstue at holde, af hvilchet alleene sig at ernære schal falde besværligt, da bör bemelte Lorentz Sörenssön Möller at hafve det udj forbemelte stadtz chirurgy Johan Fridrichs minde, om hand ssig med nogen barbern og aareladen maatte befatte, men sig fra alt andet, chirurgien andgaaende, att endtholde, [2]) hvilchet ofvenbemelte forskrevne Johan Fridrich Henchel niuder alleene saa længe, som hand uden forsvarlig klagemaal forestaar det hannem anbetroede saa og icke bruger nogen borgerlige næring.

1. Der imod for det første bör offte ermelte Johan Fridrich Henchel sig først tilbörligen af tvende nafn-kyndige doctoribus at lade examinere og deris attest om hans döchtighed at producere.

2. At giöre sin borgerlige æed, saaledis som sædvanligt er.

---

[1]) Poletbogen indeholdt Borgerskabets Inddeling i Lægder, hvoraf hvert skulde sørge for en Mand af Garnisonen i Forhold til de enkelte Borgeres Skatteansættelse.

[2]) Uagtet det vistnok må betragtes som Meningen, at Henchel *skal* tillade Möller at barbere, var Henchel dog flere Gange efter ham, fordi han gjorde det, og havde jo efter Bestallingens Ord Ret dertil. — Henchel har altså selv holdt Barberstue og vist ikke holdt sig for god til selv at barbere, da han ses selv at have klippet Hår.

3. Een hver nödlidende for billig betallning at betiene, som forsvarligt vere kand.

Ofverschrefne puncter bör ermelte Johan Fridrich Henchel sig at lade vere effterrettlig, saa frembt som hand denne voris bevilgning achter at nyde.

Saaledis at vere sambtöcht og vedtagen, bekrefftes vnder voris stadtz mindre indsseigl. Actum Riiber-Raadstue d. 19 Augustj anno 1692.

2. Opgivelser om Håndværkslavene fra 1791.

Under 29de Juli 1791 forlangte Magistraten i Ribe af samtlige Håndværkslav i Byen

1. Nöjagtig Specifikation over alle de Omkostninger, der forefalde for Mestere, Svende og Drenge i deres Lav, og efter hvilke Anordninger deslige Omkostninger finde Sted.

2. Forklaring over, hvor mange Mestere der nu ere i deres Lav, samt hvem der nu er Oldermand for ethvert af dem.

Der var på den Tid 5 Håndværkslav her i Byen, hvis Rangfølge 1773 opgives således: Skomagere, Skræddere, Smede, Handskemagere og Snedkere. Håndværkssvendene skulde nemlig ofre ved Fropprædiken; men da der ved Ofringen ved Froprædiken på 1ste Påskedag det anførte År var indtruffet nogle Uordener, bestemte Magistraten d. 15de April s. År, at hvert Lavs Oldermand og Bisiddere skulde ofre med deres Lavs Svende, og det i den ovenanførte Orden. Ordenen er rimeligvis bestemt efter Lavenes Alder; idetmindste vare Handskemager-Lavet og Snedker-Lavet de 2 yngste. De vare nemlig oprettede henholdsvis 1708 og 1726 [1]). — Som man vil se, er der en betydelig Forskjel på Omkostningerne ved at blive Svend eller Mester i de forskjellige Lav, ligesom i Lavenes Indretning i det Hele.

Med Hensyn til den »Behøvling«, som omtales ved Snedkerlavet, kan bemærkes, at der 1749 omtales en sådan Handling i dette Lav, til hvilken Byens Honoratiores vare indbudne.

---

[1]) Handskemagerlavet, som også kaldes Buntmagerlavet, må upåtvivleligt være det samme som det, der i disse Indberetninger optræder under Navn af Felberederlavet.

Felbereder-Lavet.

1. Eftersom det ej er brugeligt her hos Felbereder-Lavet, at der bliver gjort Mesterstykke, da er det således bleven akkorderet, at den, som vil være Mester, betaler til Lavet 3 Rdl., hvorpå han bliver indskreven udi Lavsprotokollen og er da Mester ligeså gyldig som de andre.

2. Når der Nogen vil være eller gjöres til Svend, da må samtlige Mestere og Svende af Lavet derved være tilstede for at give de unge Svende den fuldkomne Underretning ved de Ceremonier, som derved bliver forhandlet, at når de rejser ud, de da kan blive antagne som Svende på fremmede Steder, hvorpå de samme Dag trakterer Lavet med Spisen og Drikken, som ingen fast Taxt haver, men efter eget Godtbefindende. Derfor bliver det således indrettet, at de kan være 2, 3 eller 4, som blive Svende på 1 Dag, at de derfor kan have lettere ved Bekostningen.

3. Når en Mester tager en Dreng udi Lære, da bliver han efter afgjorte Akkord med Drengens Pårörende, hvor mange År han skal stå udi Lære, indskreven udi Lavets Protokol; og derfor betales til Lavet 4 ℳ d. Ligeledes når den Tid er forløben, bliver han givet løs af sin Lære og derfor betaler atter 4 ℳ d. til Lavet.

4. På nærværende Tid er her 4 Felberedere udi Staden, og hos dette Lav er det således indrettet, at den ældste Mester udi Lavet er Oldermand, og når han dør, da bliver den Mester, som følger efter ham udi Lavsprotokollen, Oldermand igjen.

Ribe den 3die Avgust 1791.

Jens Christian Felbereder,
Oldermand.

Skrædder-Lavet.

Når en Mester er forenet med en Dreng og Vedkommende, at antages i Lære på Skrædder-Håndværk, betaler Mesteren 2 Rdl., hvoraf den Øvrighedsperson, som er Bisidder ved Lavet, får 1 Rdl., Oldermanden 1 ℳ 8 ß, og 4 ℳ 8 ß deles i Lavet.

Når en Dreng har udstaaet sin Lære og skal indskrives for Bors, betaler han til Svendeladen 3 ℳ 8 ß. Heraf går 6 ß til Velkom, 2 ß til Fattigbøssen, og en Sølvskilt eller 4 ℳ.

Når en Skræddersvend vil indtræde og æske Lavet, betaler han 2 Rdl., når det er Samlingsdag, ellers 1 Rdl. mere for Samlingen. Når han nu haver æsket, bliver ham sagt, hvad hans Formand[1]) haver givet, nemlig: 28 Rdl. til Deling i Lavet, til Bisidderne 2 Rdl., til Byskriveren 3 ℳ, til Oldermanden 1 Rdl., til Stadsbuddene 1 ℳ 8 ß, til Fattigbøssen 4 ℳ.

Således forholdes der med Omkostningerne ved Lavet, men efter hvad Anordninger, vides ikke uden den Skik, vores gamle Forfædre eller Formænd for os have haft.

På nærværende Tid er 16 Mestere her i Lavet, hvoraf jeg Christen Munch er af Øvrigheden beskikket til Oldermand fra Påske 1791 til Påske 1793.

Ribe d. 1 Avg. 1791. *C. Munch,*
Oldermand.

Forbemeldtes Rigtighed tilstås på Lavets Vegne af
Henrich Skrædder. Jens Jensen Grön. Peder Pedersen Rode.

Smedde-Lavet.

1. Er der 11 Mestere i Smedde-Lavet.
2. En Smed, som vil være Mester, betaler

Lavet for Æskepenge	1 Rdl.	3 ℳ	« ß
Dernæst til samtlig Lavet	10 —	« -	« -
Til den da overværendes Magistrats Person	2 —	« -	« -
Til Byskriveren for at tilføre bemeldte unge Mester udi Protokollen	« —	3 -	« -
Til Rådstuetjenerne	« —	1 -	8 -
Til Fattigkassen	« —	1 -	8 -
Til Oldermanden	1 —	« -	« -
For en tarvelig Traktering under Mesterstykkes Forfærdigelse	6 —	« -	« -
	21 Rdl.	3 ℳ	« ß.

3. En Dreng, som bliver Svend, betaler

til Lavet for at blive indskreven	« Rdl.	2 ℳ	« ß
Til Oldermanden	« —	2 -	« -
Til Svendene for at vinde sit Broderskab	1 —	« -	« -
For at skjænke sit Navn til Laden med en liden Kjendelse	« —	2 -	« -
	2 Rdl.	« ℳ	« ß.

[1]) Skal rimeligvis være: Formænd.

4. En Dreng, som bliver antagen i Lære, betaler

til Lavet	« Rdl. 2 ℳ « ß
Til Oldermanden	« — 2 - « -
	« Rdl. 4 ℳ « ß.

Disse Bekostninger grunder sig dels på Lavsartiklerne og dels på gammel Vedtægt.

Ribe den 2 Avgust 1791. *T. N. Falch,* Oldermand.

Skomager-Lavet.

1. For en Dreng, som kommer i Lære, betales til Lavets Deling den Dag, han bliver indskreven.....	1 Rdl. « ℳ « ß
når han haver udlært, betales til vores Bisidder	1 — « - « -
2. For at blive indskreven i Svende-Bogen koster 8 ß og for Velkomsten at drikke 8 ß, til en Tinbæger 12 ß og til de fattige 4 ß, i alt	« — 2 - « -
3. Når en vil være Mester, da betales som følger:	
For en såkaldet Æskeseddel	2 — « - « -
Lavet får for at fastsætte en Dag, når Mesterstykket skal ske	1 — « - « -
Den Dag, Mesterstykket sker, betales til Lavets Deling	20 — « - « -
Samme Dag til Ligbegængelse.............	8 — « - « -
En liden Frokost til Lavet, som ikke koster over	3 — « - « -
Til By- og Rådstuskriveren	« — 3 - « -
Til Rådstutjenerne	« — 1 - 8 -
Samme Dag bliver fastsat en Dag, han skal opvise sit Mesterstykke og da give en liden Traktement, som ikke kan koste over	4 — « - « -
	41 Rdl. « ℳ 8 ß.

At bevise det med nogen Forordning, kan vi ikke; men må vist være en Accord, som er truffen eller oprettet imellem vore Forfædre, såvel Skomagere som Svende, og har stået, för dette Seculum har taget sin Begyndelse.

På nærværende Tid ere vi her i Staden 21 Skomagere, og af samme er Peder Johansen Oldermand.

Ribe den 2 Avgust 1791. *Peder Johansen,* Oldermand.

Handskemager-Lavet.

1. Vi ere 2 Mestere i dette Lav.

2. For en Dreng at indskrive i sin Lære bekommer Lavets Bisidder .... 1 Rdl. « ℳ « ß

3. Til Udskrivning og for at gjöres til Svend 1 — 4 - 8 - hvoraf Lavets Bisidder bekommer 1 Rdl. og Oldermanden 4 ℳ, og 8 ß til Fattigkassen.

4. For en Mester at indtræde i Handskemager-Lavet .... 10 — « - « - Deraf faar Lavets Bisidder 1 Rdl. og Byskriveren 3 ℳ, Rådstuetjenerne 1 ℳ 8 ß, Oldermanden 4 ℳ og til Fattigbøssen 1 ℳ 8 ß, altsaa bekommer Lavet at dele 7 Rdl. 2 ℳ.

12 Rdl. 4 ℳ 8 ß.

Ribe den 9 Avgust 1791.

Christian Alexander Stöyer, Oldermand. *Hans Ibsen.*

Snedker-Lavet.

For nærværende Tid er der 7 Mestere udi Lavet, af hvilke Frands Pedersen Mörk er Oldermand.

For at blive Mester udi Lavet må en Svend udbetale følgende:

Til Æskepenge	2 Rdl.	« ℳ « ß
En, som ingen Arvepart haver i Lavet, betaler	26 —	4 - « -
En Mester Sön eller Datter	13 —	2 - « -
Til Magistraten	2 —	3 - « -
Byens Tjenere	« —	1 - 8 -
Til Armbøssen	« —	2 - « -
Til Oldermanden	1 —	« - « -

For en Læredreng at indskrive udi Lavet betales:

Til Lavets Bisidder	« —	4 - « -
Til Oldermanden	« —	2 - « -
Til Lavet	1 —	« - « -
For Papiret til Contracten	« —	1 - 8 -

For en Læredreng, der bliver gjort til Svend, bliver betalt:

Til Bisidderen for Udskrivningen	«	Rdl.	4 ℳ	«	ß
Til Oldermanden	«	—	2 -	«	-
Til Behøvlings-Svendene	1	—	4 -	«	-
Til Velkommen en Sølv Skildt	1	—	2 -	«	-
For Velkomsten at drikke	«	—	« -	8	-
Til Armbøssen	«	—	« -	8	-
Efter vores gamle Skik med samtlige Lavets Medmestere og Svende	5	—	« -	«	-
	57	Rdl.	3 ℳ	«	ß.

Ribe den 9de August 1791.

Frands Pedersen Mörch,
Snedker-Oldermand.

Underdanigst Pro Memoria.

Vor gunstige Øvrighed har den 11te d. M. befalet at forklare Aarsagen, hvorfor vi under 9de d. M. have opgivet, at en Lære-Dreng, som skal blive Svend, har 9 Rdl. 1 ℳ at betale, uagtet os under 10de Marts d. A. er forbudet at lade en saadan ny Svend betale mere end 4 ℳ. Derpaa svare vi ydmygst: Jeg Frands Pedersen Mörch som p. t. Oldermand for Snedker-Lavet har ligefrem gjort den sædvanlige Beregning, fordi jeg i det Öjeblik ej erindrede mig bemeldte Resolution. Derimod bevidnes ej alene herved af os Alle: at ingen Dreng er bleven gjort til Svend siden denne Resolution er os meddelt; men vi lover endog og forsikrer tillige, at ingen Dreng skal med vor gode Villie have större Bekostninger herefter for at blive Svend, end de 4 ℳ, som merbemeldte Resolution fastsætter.

Ribe den 20de August 1791.

F. P. Mörch, Oldermand. *Ebbe Jensen.* *Peder Hansen.*
Niels Jensen. *Johan Riis.* *Hendrich Christensen.*

En Lærekontrakt af 1682[1]).

Kjendes jeg underskrevne Christen Christensen samt min Hustru Anne Gundersdatter i Varde for Alle med dette åbne Navn, at vi udi Jesu Navn med vores Sön, Stafen Christensens egen Villie og Samtykke er bleven venligen og vel forligt med den ærlige Dannemand Ebbe Hunt, Skomager og Borger i Ribe, at han skal lære fornævnte vores Sön, Stafen Christensen, sit Handværk, som er Skomager-Handværk, og skal han være i hans Lære i 5 samfulde År efter hverandre, som angik om Jul 1682 og indtil 1687 om Jul, og udi samme År at tjene min Læremester og hans Hustru og Börn ærlig, trolig og vel i alle Måder, som en ærlig Dreng bör at gjöre, så der skal næst Guds Hjælp ingen Klagemål i nogen Måde komme over mig, men tage flittig Vare på min Læremesters Arbejde inden og uden Döre, såvel i hans Fraværelse som i hans Nærværelse, og dersom jeg fortrædeligvis, förend fornævnte mine Læreår er ude, enten bortløber fra hannem eller mig modvillig anstiller i nogen Måder, da må forn. min Læremester lade mig tage og føre enten til Fredericia eller Bremerholm uden nogen Modsigelse, eller og mine Forældre og Forlovere at svare hannem til hans anvendte Omkostning og Handværks Forsömmelse. Derimod lover jeg, Ebbe Hunt, såvelsom min Hustru og Börn at skikke os imod forn. Dreng, Stafen Christensen, som vi ville både for Gud og Øvrigheden forsvare, og udi forn. hans Læreår skal jeg forskaffe hannem hvert År 2 Blårgarns Skjorter, Halsklud og Sko, så meget som han til

[1]) Meddelt af J. Kinch efter Ribe Bys Tingbog.

Fornødenhed kan forslide, og hans Forældre at forskaffe hannem nødtørftig ulden Klæder i forn. hans Læreår, og jeg, Ebbe Hunt, skal holde hannem fri med Skat og Læretønde, og hvis Bekostning derpå kan komme i forn. Læreår. Dette Overskrevne lover vi på begge Sider at holde hverandre uden Skade og skadesløs i alle Måder og derfor venlig ombedet ærlige og velagte Dannemænd, Anders Christensen Lönborg og Niels Ebsen Borger (ɔ: Borgere) i Varde med os til Forlover for vores Sön med egne Hænder at underskrive.

Ribe d. 26 Dec. 1682.

Anders Christensen Lönborg. *Niels Ebsen.*

Faderens og Mesterens Navne findes ikke under Kontrakten. — Mærkeligt er det, at Drengen forpligter sig til at adlyde, ikke blot Mesteren, men også dennes Hustru og Börn, og at disse ligesom Mesteren forpligtes til at behandle Drengen ordentlig. — Læretønden er naturligvis det Øl, som skulde gives til Lavet i Anledning af Drengens Antagelse i Lære.

Joh. Ad. Løvenstierne.

Af J. Kinch.

I »Danmarks Adels Aarbog« findes Følgende om Stifteren af denne Slægt:

»Johan Adolph Struve, Kommerceraad, Assessor i Over»hofretten i Norge, adlet ($^{31}/_{12}$) 1714 med Navnet Løven»stierne, opholdt sig 1735 i Danmark, døde i Amsterdam, »g. i Dec. 1715 m. Anna Sophie von Hühnenmörder, der »efter at være separeret fra Løvenstierne ægtede Kaptain »Hartvig von Schack; hvorimod Løvenstierne i Sept. 1728 »forlod Norge i Følge med en Frøken de Ferry, hvem han »i England ægtede.« — Der tillægges ham en Sön af samme Navn som Faderen, født 1724 i Norge. Han (Sönnen) og hans Börn antoge Navnet Gravenhorst, og en af deres Efterkommere fik 1872 Stadfæstelse på sit Adelskab.

Følgende Fortælling viser, at der kan være Noget at bemærke eller nærmere at tilföje ved denne rimeligvis væsentlig fra Familien stammende Beretning, og vil vistnok tillige have nogen Interesse for Skildringen af Datidens Sæder og Anskuelser. Det er Grunden, hvorfor den her meddeles.

Familiens Stifter, J. A. Løvenstierne, vides ikke tidligere at have stået i nogen Forbindelse med Ribe; men nogle År efter hans Flugt fra Norge dukkede han op her i Byen. Han må være kommen hertil i 1733; thi i Juni 1735 siger han, at han har opholdt sig her i 2 År. Han nævnes dog ikke för i November 1734, da han som Fuldmægtig for Konsumptions-Forpagteren indstævner en Sag for Rådstueretten. Han

søgte næmlig at komme frem som Sagfører og mødte fra næste Forår af hyppigt for Retten. Den 30te Marts 1735 fremstod han således på Tinget for nogle her indkvarterede Ryttere, som sydfor Byen havde opbragt en Del Kvæg, som de mente, var smuglet ud over Kongeåen. De havde andraget hos Stiftsbefalingsmanden, Geheimeråd Gabell, om at Løvenstierne måtte beordres til at føre Sagen for dem, og Gabell havde givet deres Andragende den Påtegning, at da han trode, at Løvenstierne derved kunde planere sig én Vej til Insinuation hos Rentekammeret, så opfordrede han ham til at påtage sig Sagen og udføre den til Kongens Interesse, så at han derved kunde forvænte Rekommendation og Forfremmelse. Rimeligvis har Rytterne også lovet Løvenstierne Del i, hvad der ved Konfiskationen tilfaldt dem. Desværre for ham fik hverken Kongens Kasse eller Rytterne nogen Fordel af Sagen, da det ifølge Dommen betragtedes som godtgjort, at Kvæget ikke var udsmuglet og således ikke kunde konfiskeres. — Samtidig mødte Løvenstierne også for Andre og fungerede endogså et Par Gange ifølge Stiftsbefalingsmandens Konstitution som Sætteskriver ved Tinget.

Det Anførte viser, at Gabell allerede havde fået eller måske fra tidligere Tider har haft noget Kjendskab til ham og ikke var uvillig stemt mod ham. Han vilde således måske efterhånden nok kunne have skaffet sig en tarvelig Stilling her i Byen, hvis han ikke havde befundet sig i en stor Fare, som han selv uforsigtig havde bragt sig i ved en Ytring i en Ansøgning, som han allerede d. 19de Avgust 1734 havde indgivet til Stiftsbefalingsmanden om at blive fast ansat som Prokurator i Ribe.

Ansøgningen, der er meget vidtløftig, begynder med, at det ikke er nogen Forseelse i de höjere Stillinger, som han tidligere har haft, men kun Fataliteter, som har bragt ham i hans nuværende ulykkelige Tilstand. Til Vidnesbyrd om sin tidligere Opførsel indsender han sin Bestalling af Kong Frederik d. 4de som Kommerceråd og Agent og sit af samme Konge udstedte Nobilitations-Patent tilligemed sine øvrige Bestallinger og endel Attester, som bevise hans gode Forhold. Han havde også af Geheimeråd Wibe som Statholder i Norge været indstillet til et Præsident-Æmbede og til forskjellige Amtmandskaber, men uden at opnå noget, »uagtet han havde

den Lykke at behage begge de 2 daværende höjeste Ministre, som ellers ikke stemmede godt overens«. Blandt Attesterne fremhæver han nogle fra Generallöjtnant Lützow om, at han 3 Gange var kommen Krigskassen til Hjælp i dens store Nød, 2 Gange med 1000 Rdl. og sidste Gang med 13,000 Rdl., hvorved han siger, at han både havde haft Tab og var kommen i Uenighed med sine Medarvinger. Han havde ikke nydt nogen Gage, siden han den 6te Marts 1714 opgav sin Regimentskvartermester-Stilling, men havde dog haft gode Indtægter i Norge ved indbringende Kommissioner, deriblandt mange Skiftekommissioner. Navnlig omtaler han en Kommissionssag mellem Gener.-Löjtn. Lützow, Oberst Brockenhus, Baron Rosenkrantz og dennes Svoger Coucheron, som han for Störstedelen havde afhandlet i Mindelighed til alle Parters Tilfredshed. — Men i sine »domestique« Sager havde han haft en »eclatant desastre«; d. 5te Decbr. 1714[1]) var han bleven viet til en meklenborgsk Dame af en Dr. Dyrkop, som, mærkeligt nok, havde begyndt sin Tale med de påfaldende Ord: Hier ist weder Gluth noch Stern. Efterat hans Hustru havde tilföjet ham al optænkelig Hjærtesorg, ja endogså tragtet ham efter Livet, havde hun forladt ham efter ½ Års Ægteskab og været fra ham i 7 År. Imidlertid var han kommen til Norge, og efter den nævnte Tid havde der fundet en Forsoning Sted imellem dem. Der var da bleven oprettet en Ægtepagt mellem dem, og Konen var rejst tilbage til Meklenborg for at opfylde visse Løfter (angående hendes Formue). Hun var dog atter bleven borte i 7 År, og først, da han lod hende stævne til Opnåelsen af Skilsmisse, havde hun indfundet sig påny. Imidlertid var en Anden bleven »reellement« hans Hustru, og for at undgå Vidtløftigheder var han rejst med hende til England og havde der ladet sig vi til hende. Han tvivlede ikke om, at alle retsindige Kasuister, både af Jurister og Theologer, vilde give ham deres Bifald heri eller idetmindste undskylde ham, især da hin Kvinde næste År lagde sig i åbenlyst Skjørlevned med en »Filou« i Kristiansand, der gav sig ud for en svensk Baron Ulfsparre. Hun havde derpå fra sin Side anlagt Sag imod ham til Skilsmisse, men på Grund af mødende Vanskeligheder ikke ført den tilende,

---

[1]) Adelsårbogen har, som vi have set, Årstallet 1715.

og da hun derpå rejste bort med sin »Amant«, var denne römt bort med hendes Koffert. Ved Hjælp af nogle Soldater havde hun dog indhentet ham i Hamburg-Sund (i Norge); han havde igjen gjort hende godtroende, og de vare blevne liggende der over 8 Dage, indtil Skjelmen igjen var flygtet bort med Alt, hvad hun ejede, og var sejlet til Lybæk. Hun var draget efter ham, men havde ikke truffet ham og var død forrige År i Hamborg. (Dette oplystes dog senere at være urigtigt.) — Han havde fortalt alt dette, især for at forekomme værre Rygter. — Han og hans (nye) Hustru havde hidtil levet lykkelig sammen. — Han havde ikke forsét sig i Andet, end i at han var rejst ud af Landet uden Permission, hvorved dog måtte bemærkes, at han intet Æmbede havde haft; sine Kommissionssager havde han dels afviklet, dels overdraget til ærlige og vittige Mænd. Desuden var der senere udstedt en Generalpardon for alle Flygtninge. — I Betragtning af sin tidligere Stilling androg han nu om, at Stiftsbefalingsmanden vilde forunde ham en Bevilling som Prokurator i Ribe, hvor han ved sin Hjemkomst først var landet. Han vidste vel, at Navnet Prokurator havde noget, om ikke Detestabelt, så dog Forargeligt for Mange, som stødte sig over nogle uretvise Tingstudes Krogstier; men fornuftige Mennesker vidste at gjöre Forskjel på Folk og vidste tillige, at Prokuratorer vare aldeles nødvendige til Justitiens Fremme.

Denne lange Skrivelse er vel stiliseret og tillige affattet på en Måde, som må vække Medfølelse for Manden; men mærkeligt er det, at Løvenstierne ikke har betænkt, at han i den angiver sig selv som skyldig i Bigami. Gabell fandt det nødvendigt at indberette Sagen til Kancelliet. Dog har han måske nok søgt, såvidt muligt, at skåne Manden; thi da Kancelliet endelig d. 25. Febr. næste År (1735) svarede ham, må det rimeligvis have forlangt nye Oplysninger; thi først d. 15de April kom Ordren til at anlægge Sag imod Løvenstierne tilligemed et beneficium paupertatis for Aktor, som skulde føre Sagen gratis, hvilket vel dengang var Tilfældet med alle Kriminalsager.

Allerede d. 22de April gav Gabell Prokurator Niels Foersum i Ribe Ordre til at anlægge Sagen, og han udtog så Stævning mod Løvenstierne til d. 5te Maj. Begge mødte. Aktor anførte, at efter den kongelige Skrivelse til Gabell

kunde Generalpardonen af 16de April 1732[1]) ikke angå Indstævnte. Løvenstierne forlangte Sagen udsat i 3 Uger, for at han imidlertid kunde føre nogle Vidner, ved hvis Afhørelse Antonette Auguste de Ferry (den Dame, som var römt med ham, og med hvem han skulde være bleven gift), nødvendig måtte være tilstede; hun var næmlig rejst fra ham, förend hun var bleven stævnet eller kunde vænte at blive stævnet i denne Sag, og opholdt sig nu på Römø.

Ved Sagens nye Foretagelse d. 7de Juni fremlagde Løvenstierne et Indlæg, hvori han afvender Beskyldningen for Bigami ved nu at erklære, at det havde været en urigtig Angivelse af ham i Suppliken til Gabell, at han i England skulde være ægteviet til A. A. de Ferry, til hvilken Angivelse han var bleven forledet ved hendes Bönner, for at skåne hendes Rygte, og fordi han i Tillid til Gabells almindelig bekjendte Generositet ikke frygtede for farlige Følger deraf, ligesom han også endnu trode, at Gabell havde forsøgt at hindre Sags Anlæggelse imod ham. Til Bestyrkelse af sin Påstand om, at han ikke var viet til A. A. de Ferry, fremlagde han dennes egen Erklæring herom og nogle Ribe-Borgeres Vidnesbyrd om, at han 14 Dage, förend han anede nogen Tiltale i denne Sag, engang var kommen hjem til sit Logis i Ribe og havde fundet sine fleste Sager indpakkede; da han nu fordrede Forklaring herom af den nævnte Dame, havde denne i deres Nærværelse erklæret, at hun havde Lov til at rejse fra ham, da de ikke vare viede. Han forsikrer også, at han i England ikke havde talt med nogen anden Præst end den danske, og det ikke om nogen Vielse, til hvilken Præsten vistnok heller ikke vilde have været villig uden nærmere Undersøgelse af deres Forhold.

Om nu denne Forklaring er rigtig, eller om de Ferry har opofret sit Rygte for at frelse sin Mands Liv, efterat de havde fået en Anelse om den truende Fare, tör jeg ikke have nogen bestemt Mening om; men jeg er temmelig tilböjelig til at tro det Første.

Hvad det Spörgsmål angik, om han var indbefattet i den 1732 givne Generalpardon, så siger han, at han ikke kunde få Andet ud, end at han måtte være indbefattet i den; men

---

[1]) Den angik i Virkeligheden kun bortrömte Soldater og dem, der vare flygtede bort af Landet for at undgå Krigstjenesten.

for det Tilfælde, at det ikke var således, havde han indsendt en allerunderdanigst Ansøgning til Kongen om Pardon for sig.

Den 5te Juli fældte Byfogden med tiltagne 8 Meddomsmænd den Dom, at selv om Løvenstierne ikke var viet til A. A. de Ferry, var han dog strafskyldig for sit forargelige Levned. Herfor og som Römningsmand burde han straffes med at forlade Kongens Riger og Lande, hvortil gaves ham et Dögns Frist. Han skulde dernæst betale i Proces-Omkostninger 4 Rdl. og til Kongens Kasse, såvidt hans Bo strakte til, 50 Rdl.

Løvenstierne erklærede strax, at han vilde appellere denne Dom; men Foersum fik også under 9de Juli Stiftsbefalingsmandens Ordre om at appellere den til Byens Rådsturet som Overdomstol og fik så denne Rets Stævning over Løvenstierne til at møde d. 28de Juli. Her fik han dog forskjellige Udsættelser for at fremlægge flere Dokumenter og Vidnesbyrd i Sagen. Disse vare heller ikke ganske uden Interesse, om end hans egen Stilling ikke blev væsentlig forandret derved. Om sin tidligere Hustru, A. S. v. Hunmörder, som han tidligere havde ansét for død, kunde han nu give den mærkelige Oplysning, at hun (som stammede fra Godset Firnstorff) havde giftet sig påny med en Hr. v. Schack og nu bode med denne på Godset Halberstorff, ligeledes i Meklenborg. Senere producerede han endogså en Notarialattest om, at Pastor David Sprengel i Läge i Meklenborg på Æmbedsvegne havde erklæret, at han d. 8de Januar (1735) havde kopuleret Kammerherre v. Schack og Fru Kommerceràdinde af Løvenstierne, født v. Hunmodren (sic); han havde rigtignok i Begyndelsen haft nogen Betænkelighed ved at vi dem, men havde ved et höjfyrsteligt Konsistorialmandat fået Ordre dertil. — Løvenstierne havde også ladet skrive til den danske Præst i London, Hr. Sören Poulsen, en født Riber, Student fra 1708, Broder til Byens daværende Delefoged, Hans Poulsen, og der var kommen det Svar fra ham, at han hverken selv havde viet Løvenstierne eller hørt Noget om, at han havde indgået noget Ægteskab i England. — Han fremlægger også et Par Vidnesbyrd fra Kristiansand, som bekræftede, at han 1726 havde stævnet sin Hustru for det derværende Konsistorium (dettes Arkiv var rigtignok brændt), ligesom også, at hun senere havde haft den af ham fortalte Historie med Ulfsparre.

Ved Retsmødet d. 30te Septbr. anmeldte Løvenstierne, som imidlertid var flyttet fra Byen til Landsbyen Skjærbæk, 3 Mile sydfor Ribe, Sygdomsforfald, idet han var bleven angreben af en Rörelse, som var slået ud til Blodflod. Den 27de Oktbr. er han dog bleven så rask igjen, at han møder og beder om en ny Opsættelse. Senere indleverer han et nyt Indlæg i Sagen, i hvilket han viser sig som en velstuderet og blandt Andet i Bibelen og i Luthers Skrifter velforfaren Mand. Med Hensyn til, at han var bleven dömt for Usædelighed, beråber han sig ligefrem på Luther, som i et af sine Skrifter tillader den Mand, hvis Hustru forsömmer sine Pligter imod ham, at søge Erstatning hos en anden Kvinde. Skal han nu lide Forfølgelse, fordi han har fulgt Luthers Råd, så beklager han, at han nogensinde kom til at studere fremmede Sprog og læse dette; hvis Luther havde levet endnu, skulde han nok have forsvaret ham som en tro og ivrig Lærefader.

Rådsturetten tog dog intet Hensyn til disse sidste Betragtninger. Ved dens Dom af 3die Januar 1736 blev han vel frifunden med Hensyn til Beskyldningen for Bigami; men for det vedvarende, åbenbart løsagtige og forargelige Levned, som han havde ført med Antonette Auguste de Ferry, blev han i Henhold til Lovens 6—13—24 dömt (ligesom for andengang begået Hor) til Landsforvisning. Da han var uformuende, tilkjendes der blot Aktor 4 Rdl. til Kost og Tæring af hans sekvestrerede ringe Effekter, om der kunde overskyde så Meget fra den bevislige, prioriterede Gjæld.

Løvenstierne erklærede, at han vilde appellere Sagen (til Höjesteret). Det blev dog det Offentlige, som stævnede den for Höjesteret »til Skjærpelse og nærmere Påkjendelse«. Den kom her for d. 9de Juli. Aktor var Prokurator Laur. Lunou. Selve Domsprotokollen synes at være tabt; men af den bevarede Voteringsprotokol ses det med Sikkerhed, at Udfaldet er blevet som ved Ribe Rådstue-Ret.

I de under Processen fremlagte Dokumenter findes nogle Oplysninger, som tildels kunne supplere det, som findes i Adels-Årbogen om Løvenstiernes Levned. Ved Siden af sin Stilling som Regimentskvartermester havde han tillige været Agent i Rostock. Under sine Felttog i Meklenborg eller sit Ophold i Rostock var han rimeligvis bleven bekjendt med Anna Sophia v. Hunmörder (eller Hunmodren, som hun i et

Dokument fra sin Hjemstavn kaldes) af en meklenborgsk Adelsslægt, og efterat han havde taget sin Afsked, giftede han sig med hende. Rimeligvis i denne Anledning blev han d. 31te s. Måned adlet. De Nygifte flyttede til Kbhn.; men efter ½ Års Ægteskab havde Konen forladt ham. Derefter var han flyttet til Norge, hvor han blev Assessor i Overhofretten, rimeligvis uden Gage, da han selv siger, at han intet Æmbede har haft og ingen Gage oppebåret siden 1714. Derimod havde han, som han selv siger, haft rigelige Indtægter af Kommissionssager og andre private Sager. Da Konen efter 7 Års Forløb kom tilbage til ham, og der blev sluttet en Ægtepagt imellem dem, indledede den med den Bemærkning, at da de desværre ingen Börn have eller Håb om at få nogen, så ville de trøste sig med følgende tydelige Kjendetegn på deres sande Ægtekjærlighed: Da Vedligeholdelsen af den timelige Velfærd væsentlig beror på Endrægtighed, hvis Mangel hidtil har kostet dem for meget, slutte de nu 1. et fuldkomment Formuesfællesskab, så at Konen giver Afkald på den Ret over hendes Formue, som kunde tilkomme hende efter tydsk Ret, og overlader Manden Bestyrelsen af Formuen efter de danske Love. 2. Konen vil derfor strax begive sig til Meklenborg og opsige sine Kapitaler og sende dem såvelsom sine Møbler og andre Sager til Norge. Da dette måske kan tage længere Tid, forpligter hun sig ved sin adelige Ære og sin Ægtetro til at underrette sin Mand om Alt og høre hans Råd derom, og da hun som et Fruentimmer kan ved fremmede Intriger blive forledt til noget Skadeligt, så skal Alt, hvad der ikke bliver anerkjendt og underskrevet af hendes Mand, være ugyldigt. 3. Efter den Enes Død skal den Anden blive i Besiddelse af det fælles Gods; dog skal den Efterlevende, hvis den gifter sig igjen, give den Andens Arvinger 100 Rdl.; men hvis den Efterlevende også dør ugift, skal Godset deles ligeligt mellem Mandens og Konens Arvinger. På denne Ægtepagt ville de søge kongelig Konfirmation. — Den er dateret Drammen (»Bragernæs«) d. 13de Maj 1721 og underskreven af Sognepræsten Hans Angel og Apotheker Gerh. v. der Lith, og desuden til yderligere Sikkerhed for begge Parters frivillige Samtykke og Underskrifternes Rigtighed af Amtmanden, J. Must.

Som det vides, blev Hustruen alligevel borte, dog nok

ikke atter 7 År, som Løvenstierne siger i sin Ansøgning til Gabell, men 5 à 6 År, som han siger et andet Sted; thi allerede 1726 anlagde han Skilsmissesag imod hende i Kristiansand, hvor han vel altså på den Tid har boet, og da skal hun jo være kommen tilbage til Norge. Sagen varede i 1½ År og blev da afvist. Der er nogen Uklarhed i Beretningerne herom; men rimeligvis har det, hvad Lövenstierne naturligvis ikke vilde sige, været, fordi han ikke kunde skaffe tilstrækkelige Vidnesbyrd om sin egen sædelige Vandel. Han siger næmlig selv, at på den Tid var en Anden bleven hans virkelige Hustru. Dette var Frøken Antonette Auguste de Ferry, hvis Herkomst ikke omtales i Retsakterne, men som udentvivl var en Datter af den indvandrede Franskmand Peter de Ferry, Oberst og fra 1707 til 1725 Kommandant i Kristiansand, skjönt denne Datter, rimeligt nok, ikke nævnes i den Samling af Efterretninger om ham og hans Börn, som findes i »Personalhist. Tidsskrift« III., S. 160 fl.

Da Skilsmissesagen i Kristiansand var mislykket, var det, at Løvenstierne flygtede 1728 med Frøken de Ferry til England, hvor han dog kun opholdt sig i nogle Uger. Hvor han senere havde været, indtil han 1733 kom med sin nye, såkaldte Hustru til Ribe, vides ikke. Rimeligst er det, at han er kommen hertil tilsøs fra Nederlandene.

Det var rimeligvis efter Løvenstiernes Flugt til England, at hans rette Hustru havde den Historie med Ulfsparre. Denne synes at have været en Æventyrer, hvem hun først og fremmest måtte forsyne med ordentlige Klæder, för han kunde lade sig se. Med ham levede hun et Års Tid i Kristiansand, medens hun fra sin Side førte en Skilsmissesag mod Manden. Denne Proces blev dog også afvist, fordi han ikke var bleven stævnet i Kristiania, hvor han som Assessor i Overretten havde sin rette Hjemstavn. Hendes Flugt med Ulfsparre og senere andet Ægteskab ere ovenfor omtalte. Hun må rimeligvis have været temmelig formuende, siden hun efter en sådan Fortid som hendes endnu i en mere fremskreden Alder kunde finde en sådan Bejler som en Kammerherre, og enten denne eller hun selv må have besiddet nogen Indflydelse i Meklenborg, siden der kunde udvirkes en Ordre til Præsten om at vi hende, skjönt hun ikke kunde bevise, at hun var skilt fra sin første Mand.

Efter Adelsårbogen skal Løvenstierne være død i Amsterdam. Den Sön, som den tillægger ham, skal være født 1724 i Norge. Hvis dette Årstal er rigtigt, må han være en Sön af A. A. de Ferry, avlet i Ægteskabsbrud. Efter Alt, hvad der er oplyst, kan Faderen jo heller ingen Börn have haft med sin Ægtehustru. Så meget rimeligere er det, at Sönnen på St. Thomas, hvor han nedsatte sig, antog et andet Navn, næmlig Gravenhorst; men det synes at måtte bero på unöjagtige Oplysninger, når en af hans Efterkommere 1872 af den danske Regjering fik Stadfæstelse på sit Adelskab under Navnet Løvenstierne.

Af Hr. David Grönlunds Kopibog.

Meddelt af J. Kinch.

Hr. David Mogensen Grönlund, som især er bekjendt for sine Efterrretninger om de i Ribe By for Trolddom brændte Personer og overhovedet var en Mand af særdeles megen Interesse for Fædrenelandets Historie, blev 1777 i en Alder af 61 År forflyttet fra det residerende Kapellani ved S. Kathrine Kirke i Ribe til Sognekaldet for Darum og Bramminge Menigheder i Gjørding Herred. 2 År senere blev han Provst i Herredet[1]. Af den Kopibog[2], som han førte for Sager vedkommende Provsteæmbedet indtil sin Død 1784, leveres her følgende Uddrag.

Under $^4/_{10}$ 1779 blev han efter samtlige Herredsbrödres Votum af Biskoppen beskikket til Provst.

Samme (og følgende) År var der i Anledning af Kvægsygen i Hertugdömmerne afspærret ved Kongeåen både for Kreaturer og Mennesker. Under $^2/_{10}$ bleve derfor Beboerne af Jedsted og (tildels) Hillerup, som, skjönt de bo sydfor Kongeåen, dog høre til Vilslev Sogn nordenfor Åen, indtil videre henviste til Fardrup Kirke. I Darum Sogn lå der 30 Mand med 3 Korporaler og 1 Löjtnant indkvarterede i Reserve for at afspærre de Steder, hvor Sygdommen måtte vise sig nordenfor Grændsen. — $^{24}/_2$ 1781 meldte Præsten i Jærnved, som ligger østenfor Vilslev ved Kongeåen, at der var udbrudt

---

[1]) Grönlunds Levnedsbeskrivelse findes ved Professor P. N. Thorup i Molbechs Historisk-biografiske Samlinger Side 185—220.

[2]) Bevaret i Darum Præstearkiv.

Kvægsyge i hans Præstegård. Da Præsten i den Anledning var indespærret i sin Præstegård, anordnede Provsten en Vikariering i Jærnved Kirke ved de omboende Præster; men 3 Dage senere fik han Meddelelse om, at hele Byen var afspærret. Han bestemmer derfor, at Beboerne i de øvrige Byer i Sognet imidlertid skulle søge Nabokirkerne; i Jærnved Kirke skulde Degnen læse af en Postil. — Samme År meddeles også, at den Rytter fra Bramminge Gods, som skulde have redet Darum Præstegårds Rytterhest, men som tjente sydfor Grændsen, ikke havde kunnet passere Kordonen ved Gredstedbro, hvorfor Provsten havde sendt sin egen Karl med Hesten til Kolding.

4/5 1781 skriver Provsten til Præsten Nielsen i Jærnved, at en Mand fra hans Sogn havde været hos ham (Provsten) og begjært Klokkeringning for Betaling ved sin Faders Begravelse, hvilken Præsten havde nægtet ham; men da det nu næsten i alle Kjøbsteder og mange Steder på Landet var Praxis, at de Døde begravedes ved Sang og Klokkeringning uden Ligprædiken, råder Grönlund i Biskoppens Fraværelse Præsten til at tillade Ringningen, hvis der intet Andet var ivejen. (Efter ældre Skik måtte der altså ikke ringes ved Begravelser, når der ikke var begjært Ligprædiken.)

22/12 1781 afgav han følgende Erklæring over en Enkemands Andragende om Ophævelsen af Trolovelsen imellem ham og en Pige: Pigen var bleven tvungen af sine Forældre til at indgå Trolovelsen; men efterat hun var flyttet hen til Manden, havde hun fattet en sådan Afsky for ham, at hun ikke vilde ægte ham. Grönlund havde både hemmelig og offentlig med sine Medhjælpere søgt at forlige dem, men forgjæves. Han stolede heller ikke på, at Manden vilde behandle hende med Kjærlighed; hans tidligere Ægteskab havde ikke været meget rosværdigt. Af disse Grunde måtte han anbefale Andragendet.

16/4 1783. Pro Memoria til Stiftamtmanden og Biskoppen om »Coffes« (ɔ: Kaffes) Brug: Efter nådige Herrers Ordre af 7 hujus (d. M.) at give Betænkning, hvorledes Coffedrikken blandt Almuen på Landet ved passende Straffe kunde hemmes efter kong. allernåd. Forordning[1]) af 12 Marts h. a. (d. År),

[1]) Denne Forordning, som overhovedet var rettet mod Overdådighed i

da, ihvorvel den störste Del af Gjørding Herred véd Lidet at Coffes Brug, og deres Uformuenhed nøder dem til ej at spilde Penge derpå, og for de Få, som det synes at være en Herlighed at kunne traktere både sig selv og deres gode Venner ved en Besøgelse undertiden med Coffe, da de på et halvt Fjerdingspund kan koge en Thekjedel på 2 Kander fuld, at der kan blive en halv Snes Kopper fulde til hver, og kan det ej forslå, gives det en Opkogning, der endnu kan holde sin sorte Kulør, og smager dem ligegodt, kan det ej heller anses for synderligt Tab. Jeg har været her i 6 År, men tror neppe at have fået 6 Gange Bryllupscoffe, da jeg ved deres kjærlige Anmodninger har været nødt til at gjöre dem den Ære at drikke et Par Kopper, da jeg hellere vilde give dem Penge for at slippe fri, dog har set, at Gjæsterne med synderlig Appetit har fortæret den vel 2 Gange spædet med Vand. Men da der måske på andre Steder blandt Bønder øves större Overdådighed med Coffedrikken, og disse Egne i Eftertiden kan falde på samme Dårlighed, og H. Maj. ønsker at få det forebygget, og en tålelig Mulkt, som Almuen kan udrede, virker mere end stor Pengestraf, som rent vilde ruinere dem, synes, når en Gårdmand, Møller eller Kromand drak eller skjænkede Coffe, han da skulde bøde 8 Sk. d. for hver Person, og en Husmand 4 Sk. for hver Person, og Coffetöjet at være forbrudt.

Men, at der kan ske Indseende dermed, synes, at Herreds- eller Birke-Fogden til Tinge skulde beskikke 2 ærlige Mænd i hvert Sogn, som tilligemed Sognefogden skulde dette opagte, og de samles engang om Ugen og overlægge med hinanden, på hvad Tid og Klokkeslæt enhver skal møde ved de Forsamlinger, de véd, der skal holdes den Uge, såsom ved Bryllupper den første Kl. 2, den anden Kl. 4, og den tredie Kl. 6 om Eftermiddagen begge Bryllupsdagene, ved andre Samlinger 2 Timer efter Kirketjenestens Ende ligeledes på visse Tider efterses, om Nogen bruger Coffe i deres Huse, og anmelde det efter Forordningen, ligesom de og ved hvert Års Udgang til Tinge anmelder dem, som de have befundet i Forordningens

---

Bondestanden, forbød blandt Andet denne al Brug af Kaffe (og Vin). Om Måden, hvorpå dette kunde overholdes, må Stiftsøvrigheden have udbedt sig Grönlunds Betænkning.

Overtrædelse, og hvad Bøder derfor er eller skal erlægges. Hvilke mine ringe Tanker indstilles til de nådige Herrers höjere Indsigt[1]).

[18]/[12] 1783. Brev til Hr. Thor Melbye[2]), resid. Kapellan i Assens.

Velærværdige, Höjlærde
Höjstærede Hr. Broder!

Det skulde glæde mig at kunne have nogen Del i Deres under Hænde havende fynske Præstehistorie, som De behagelig i Skrivelse af 14 hujus (denne Måned) melder og dertil forlanger af mig de Materialier, jeg har fået af sal. Biskop J. C. Bloch. Jeg havde vel og efter hans Død[3]) fat på det; men da andre Forretninger bleve mig pålagte[4]) i Ribe, som nødte

---

[1]) Hertil kan jeg føje følgende Oplysning: 29 Marts 1783 skrev det kgl. danske Kancelli saaledes til de forskjellige Stiftsøvrigheder: »Da Hans kongl. Majestæt under 12te hujus har ladet udgaa en allernaadigst Forordning til at forebygge den i Bondestanden hist og her sig indsnegne ødsle Forbrugelse af Mad og Drikke, m. v., hvorved tillige Kaffe-Drikken er forbuden; men allerhøjstbemeldte Hans Majestæt særdeles ønsker Kaffe-Drikken blandt Almuen paa Landet ved passende Straffe forhindret, og der er stor Forskjel paa Bondestandens Overdaadighed herudi i en Province fremfor den anden; — saa skulde man tjenstligst anmode Hr. (N. N.) og Deres Højærværdighed at ville, for saa vidt det Dem anbetroede Stift angaaer, meddele Cancelliet Deres udførlige Betænkning, paa det man derved kunde sættes i Stand til at gjøre Hans Majestæt allerunderdanigst Forestilling om en fuldkommen Bestemmelse i denne Sag.« — I Ribe Stift afæskede Stiftsøvrigheden i Skrivelse af 12 April 1783 Provsternes Erklæringer om denne Sag, men jeg har i Archivet ikke kunnet finde nogen Besvarelse; disse ere formodentlig indsendte til Kancelliet; maaske har man i de andre Stifter baaret sig ad paa lignende Maade. *Vilhelm Bang.*

[2]) Denne havde samme År udgivet 1ste Hæfte af »Forsøg til en fyensk Præstehistorie«, som ikke fortsattes; men da den i Grönlunds Brev nævnte *Næraae* i Årene 1787—90 udgav en Del af Biskop Blochs Samlinger, gav Melbye Bidrag dertil.

[3]) Denne indtraf 1773.

[4]) Deriblandt var de 2 Afskrifter af Ribe Stiftskistes gamle Dokumenter, som det ved en kong. Ordre af 5 Jan. 1775 pålagdes ham at tage, den ene til Opbevaring ved Stiftskisten, den anden for Gehejmearkivet. Dette store Arbejde, hvorfor der tilsagdes ham 150 Rdl., fuldførte han i Maj næste År.

mig til at henlægge dette et Par År, og ved min Forflyttelse på Landet gjorde mig en stor Hindring, og jeg ikke får (?) nu i mit 68de År at opleve dets Fuldførelse, meldte sig Provst Nærmae i Svendborg, som foregav at ville udgive denne Præstehistorie, og forlangte dette efter sal. erlangede Forråd, og at det Forråd ej skulde forkomme, tillod Enkefru Bispinde mig at sende ham det, som gik herfra afvigte Augusti Måned tilligemed både hvad jeg havde samlet og skrevet. Kan nu denne Efterretning blive for Dem et Middel hvormed at formere Deres Samling, skal det glæde mig, som med al Höjagtelse forbliver

Deres Velærværdigheds
Tjenstforbundnest Tjener
D. Grönlund.

Et Drab 1687.

Af J. Kinch.

Natten mellem d. 3die og 4de Juli 1687 foregik der et Drab i Ribe på en Person, hvis Navn var Ernst Diterich Wulff, og som havde fortalt, at han var Regimentskvartermester, hvorom der dog synes her i Byen at have været nogen Tvivl. Han var kommen hertil 14 Dage för Påske og havde indlogeret sig hos Anders Baahus ved det tildels i Ribe indkvarterede Schack'ske Regiment. Han havde Intet haft at bestille her i Byen, men havde sagt til sin Vært og hans Hustru, at han havde Forhåbning om, at Ritmester Haussman, som var kongelig Tolder i Ribe, skulde hjælpe ham til Brød. — Da han var bleven dræbt, og ingen Eftermålsmand optrådte, tog den kongelige Delefoged, Jens Hansen, sig af Sagen og lod strax næste Dag Andr. Baahus's Hustru beskikke ved 2 Mænd, som skulde høre og optegne hendes Svar på forskjellige Spörgsmål om den Dræbte og om Måden, hvorpå han var omkommen. Samme Dag lod han Liget syne af M. Knud Knudsen Bartskjær i hans egen og Byens Delefoged, Villum Knudsens Nærværelse, og det blev da befundet, at det dels havde et Stiksår i den venstre Side, dels et lidet Snit i den höjre Tinding; det sidste Sår havde efter Barberens Erklæring givet ham hans Bane, fornemmelig fordi det ikke strax var bleven forbundet.

Drabsmanden var Jesper Wittroch, et ganske ungt Menneske, som var i den ovennævnte Tolder Haussmans Tjeneste som Toldskriver. Han var strax efter Ulykken flygtet bort og havde holdt sig skjult, vistnok etsteds i Hertugdømmet. Herfra

(»4 Mil fra Ribe«, som han daterer Brevet, for ikke at røbe sit Opholdssted) skrev han allerede Dagen efter Drabet til sin forhenværende Herre om at hjælpe ham til at opnå Pardon, idet han var uskyldig og kun af Nødværge havde stukket Generalkvartermesteren. Tolderen skrev da til Stiftamtmand Speckhan og meddelte ham, at Jesp. Wittroch i lang Tid havde tjent ham tro; hvis dennes Fremstilling af Begivenheden var rigtig, vilde han lade Sagen lovligen udføre til hans Befrielse; hertil behøvede han dog en Fuldmægtig, som var kyndig i Landsretten, og bad derfor Stiftamtmanden om at anordne ham en sådan. Stiftamtet befalede da samme Dag Herredsfogden i Gjørding Herred, Andreas Saaby, at udføre Sagen for Mr. Haussman således, som han agtede at forsvare det for Gud og Overdommere.

Sagen kom førstegang for i Retten d. 19de Juli og fortsattes derefter. Ifølge de, for Störstedelen skriftligt, afgivne Vidneforklaringer og Wittrochs egne Forklaring var Anledningen til den ulykkelige Begivenhed og dens Forløb følgende, ikke uden Interesse med Hensyn til den Oplysning, som den giver om den Tids Tænke- og Levemåde:

En Löjtnant du Pont, rimeligvis en Sön af den forhenværende Tolder i Ribe, Maturin du Pont, havde en 14 Dage tidligere sagt til Wittroch, at Wulff havde talt et og andet »Sladderi« om ham, hvorfor han siden den Tid havde afsondret sig så meget som muligt fra hans Selskab. Den 3die Juli om Aftenen havde Wittroch indbudet Johan Christian Bonet, som ligeledes var i Haussmans Tjeneste, til at spadsere ud med ham. Bonet, der, som han selv siger, iforvejen var halv drukken, havde ingen Lyst dertil; men på Wittrochs gjentagne Bön föjede han ham dog deri. De gik da sammen hen til Stadsmusikanten, M. Jakob Witzig, og fik sig en Pibe Tobak og en Drik Øl udenfor hans Dör. Nu fik Wittroch Lyst til »at gjöre sig lystig« ved at gå omkring på Gaderne med Musik foran sig, den såkaldte Grassatengang, som omtales allerede langt tidligere; nu var den vel forbudt, men holdt sig alligevel i Brug. M. Witzig gjorde først nogle Indvendinger, men gav efter og lod sine 2 Svende gå med. Vel betingede han sig, at de ikke måtte spille på Gaderne, men kun i Husene; men dette Løfte blev naturligvis ikke holdt.

Da de kom udenfor Baahus's Dör, stod Wulff udenfor denne. De hilsede ham »efter Skyldighed«. Han takkede og spurgte dem, hvor de gik hen. Bonet svarede, at de gjorde sig lystige, og hvis samme Lyst anstod ham, skulde han lade sig behage at gå med, hvortil han også strax var villig. På deres videre Omgang i Gaderne mødte de Peter Ertman, som tjente Stiftamtmanden, og som i sine Natklæder og Nathue havde fulgt et Par Folk hjem til deres Husdör. Han vilde gå forbi dem; men de løb efter ham og forlangte, at han skulde gå med dem, om han nogentid vilde være deres Ven. Han fulgte da med, og de gik til en Værtshusholder Jes Christensen. Denne var rigtignok i Seng, da Klokken var over 12. Tilsidst kom de dog ind og fordrede atter Øl og Tobak, hvorpå de »satte sig ned i al Fornöjelighed og vare lystige« og lode spille flittigt for sig. Wittroch og Wulff sade endog sammen og drak Broderskab med hinanden. Strax efter sagde den Første: »Nu ere vi Brödre og gode Venner. Nu har jeg ikke længer at frygte af dig, såsom jeg af en god Ven er advaret, både at Johan Christian (Bonet) og du skulde være mig falsk«. Regimentskvartermesteren svarede: »Det skal ingen brav Karl have sagt, at jeg enten dig eller nogen anden ærlig Karl har været falsk, og det vil jeg have Revanche for.« Man skulde nu tro, at det var Ophavsmanden til disse Ord, som skulde give Oprejsning; men Wulff mente Wittroch selv. Denne sagde vel: »Hvad, Revanche! Löjtnant du Pont har mig det sagt;« men Wulff fordrede Satisfaktionen af Wittroch selv. Denne svarede, at han ikke var kapabel at give en Mand i så höj en Charge Satisfaktion, da han kun var en ringe Tjener; han havde aldrig för været for Hånden med Nogen; tilmed var hans Kårde afbrækket i Spidsen, hvilket han viste ham. Wulff sprang op og blev ved med sit Forlangende, men de Andre kom nu til og bad dem opsætte Sagen til næste Morgen, for at den da kunde blive bedre undersøgt. De stridende Parter kom da ogsaa til Sæde igjen, hvorefter Ertman fjernede sig uden at tage Afsked.

Wulff blev dog snart hidsig igjen, men da de derpå alle kom ud på Gaden, syntes han at have glemt Sagen; begge Modstanderne gik fredeligt med hinanden i Hånden. Da de kom til Wulffs Logis, lod Wittroch spille op en Gang til Ære for ham, hvilket den Anden også optog som en Høflighed, og

da det var blevet sent, bleve Musikanterne nu afskedigede. Ikke desto mindre gik Wulff ikke ind i sit Hus; men han og Wittroch gik, fremdeles med hinanden ved Hånden, gjennem Risten og Omgangen ind på Kirkegården (Lindegaarden), og Wulff har måske haft en underfundig Hensigt med at føre sin Modstander hen på dette afsides Sted; thi da Bonet, som var bleven noget tilbage, atter nærmede sig dem, så han, at de vare »komne tilsammen«. Han råbte til dem, at de skulde høre op, men förend han kunde komme hen til dem, så han Wulff falde om. Om dette sidste Sammenstød haves saaledes kun Wittrochs egen Forklaring i hans Brev til Haussman. Ifølge den havde Wulff trukket sin Kårde imod ham og var flere Gange trængt ind på ham og havde tilföjet ham forskjellig Skade, så at han tilsidst blev nødt til selv at trække for at forsvare sig, og da var Ulykken sket.

Da Bonet så Regimentskvartermesteren falde, råbte han til Wittroch, at han, hvis han var ærlig Karl, skulde blive og hjælpe; men han skyndte sig bort. Bonet gik da til Wulffs Logis, og da Andr. Baahus ikke selv var hjemme (han var bortrejst), fik han hans Hustru med sig hen på Kirkegården. Her bad den Sårede hende om at skaffe ham hjem til hendes Hus. Bonet gik da igjen bort og hentede hendes Sön, som fik Barberen, M. Knud Knudsen, og et Par andre Mænd med sig. Klokken var da bleven 3. De bar Wulff hjem til Andr. Baahus's, hvor han blev forbunden, men strax efter døde. Baahus's Hustru havde på Kirkegården spurgt den Sårede om, hvem der havde tilföjet ham hans Skade; men han havde svaret, at han ikke vidste det.

Haussmans Tjener, Asmus Rottgart, vidnede, at Jesper Wittroch tidlig om Morgenen den 4de Juli var kommen til ham ved Klåbygård (omtrent 3 Fjerdingvej Syd for Ribe), som Ritmesteren må have ejet eller haft i Fæste, og havde fortalt ham, hvad der var sket, og vist ham de (ubetydelige) Beskadigelser, som Wulff havde tilföjet ham.

Den 2den August blev Sagen foretaget pány, men efter den kongelige Delefogeds Begjæring udsat i 8 Dage for »sær Årsags« Skyld, som han i sit Indlæg agtede at demonstrere videre, uden at dog dette synes at være sket, da han d. 9de fremlagde sit Indlæg. Nu begjærede And. Saaby Sagen udsat i 14 Dage. Den 23de fremkom så hans Indlæg, i hvilket

han formente, at Drabet var sket af Nødværge, hvorfor han frembød 40 Mark Sølv som Bøde til Eftermålsmanden; ingen sådan var dog mødt. Den 30te begjærede dog Stiftamtmanden, at der nogen Tid måtte »hviles og indholdes« med Sagen, og da Parterne gav deres Samtykke dertil, blev den opsat indtil videre. Hvad Grunden var til denne Udsættelse, oplyses ikke senere. Den blev i ethvert Tilfælde ikke af lang Varigked; thi d. 13de Septbr. blev Dommen afsagt af Byfogden i Forening med de 8 Tinghørere som Domsmænd og lød på, at Drabet var sket af Nødværge, hvorfor Gjerningsmanden kun skulde bøde 40 ℳ Sølv til den Dræbtes Arvinger og betale Processens billige Omkostninger. Uagtet de 8 Mænd allerede i Dommens Begyndelse ere nævnte som Meddommere, tilföjes dog til Slutning: Hvilke fornævnte 8 Dannemænd alle samdrægteligen med Byfogden udi denne Sag til endelig Påkjendelse samtykte lydeligen for Retten. Andr. Saaby frembød påny de idömte Bøder for Retten, om nogen af den Dræbtes Frænder var tilstede, dennem at annamme. Der skete 3 Gange lydelig for Retten Opråb herom; men da ingen af Frænderne var mødt, deponeredes Bøderne i Retten for det Tilfælde, at nogen af dem senere, såvidt Lovene tilholdt, lod sig finde.

Således var denne Sag altså afsluttet, og Jesper Wittroch findes derefter igjen som Toldskriver her i Byen.

Historiske Efterretninger om Havnø og dens Ejere.

Af V. Fribert.

(Sluttet).

Dinesen og Kjeldsen.

Som tidligere anført ophævedes Kjeldsens Forpagtning efter 1½ Års Forløb og ved Skjøde, dat. 31/10 1816 (uden foregående Kjøbekontrakt), kjøbte han i Forening med sin Svoger og Fætter, Kristen Dinesen til Volstrup, Havnø for en Kjøbesum af 127,500 Rbd. Navne Værdi (+ Halvdelen af Omkostningerne ved Kjøbet, = 1516 Rbd. N. V.). For Besætning og Inventar betaltes 10,000 Rbd. N. V. kontant, hvorimod de under samme Dato som Skjødet udstedte Revers til Grosserer Jens Lund for skyldige 20,000 Rbd. N. V. at betale 11. Juni 1817, ligesom de under samme Dato udstedte Obligation til samme for skyldige 107,500 Rbd. N. V. mod 1ste Prioritet i Havnø Hovedgård til 5 % Rente p. a. — Gårdens Hartkorn var den Gang ligesom i Grev Reventlows Tid.

Angående disse Ejeres Personalia, var Kristen Juul[1]) Kjeldsen født 18/8 1791 på Hovedgården Himmestrup i Lee

[1]) Hans Navn skrev sig fra Himmestrups Ejer Kristen Juul til Viskum (Søn af Hans Juul til Tyrrestrup etc., Søn af Kristen Juul, Forpagter af Erholm på Fyen (af Bondestand); — sålangt kan Navnet »Kristen Juul« altsaa forfølges tilbage. Om disse Kjeldsens Navne-Forfærdre se Jy. Saml. IV., 63—73). Rimeligvis har Kristen Juuls Hustru hedt Sofie Hedevig, og Kjeldsens Søsters Navn skrevet sig fra hende.

Sogn, og var en Søn af denne Gårds Forpagter, senere Ejer af Volstrup (Rørbæk S., Gislum H.), Jens Kjeldsen († 1796), en Søn af Kjeld Jensen af Gundestrupgård (Glenstrup S.), som er Stamfader til en Del jydske Landmænd, nemlig Kjeldsenerne til Havnø, Kongstedlund, Lerkenfeldt, do. Mølle (Vesterbølle S.), Lynderupgård, Mølgård (Havbro S.), Nøragergård, Nørreris (Lynderup S.), Restrup (Hvam S.) og Valstedgård (Sebber S.). (Tidligere ogsaa til Grinderslev Kloster, Hevringholm, Ørndrup etc., se Stamtavlen i det følgende).

Kristen Dinesen til Volstrup, f. 28/5 1769, var en Søn af Dines Kristensen til Rørbækhovgård[1]) († 1794) og Kirsten Kjeldsdatter (Søster til ovennævnte Jens Kjeldsen til Volstrup) og var gift med Sofie Hedevig Kjeldsen (Søster til Kristen K. til Havnø). Dinesen var således meget ældre end Kjeldsen, og da dennes Fader og Moder døde, mens han var Barn, havde denne Svoger og Søster været ham i Forældres Sted.

Disse År efter Statsbankerotten vare noksom bekjendt meget slemme Tider, og Kalamiteterne gik ikke mindst ud over Landmændene, da der nu også indtraf Misvækstår, navnlig som Følge af Tørke. — I Årene 1817—19 høstedes mange Steder næppe nok det nødvendige Sæde- og Fødekorn, ligesom Engenes Afgrøde kun var ringe, og da de havde kjøbt Gården på en Tid, da Landejendomme betaltes med høje Priser, så vare Forholdene temmelig mørke i Begyndelsen. Senere hen var Høsten vel i det hele upåklagelig, enkelte År som 1820 endog særlig god, men på Grund af den Slaphed, der herskede i alle Grene af Handelen, var det vanskeligt at få Landbrugsprodukterne afsat, selv til uhørt lave Priser. De klarede sig dog bedre end de fleste, der havde kjøbt Ejendomme på samme Tid som de; thi dels havde de en Del Kapital at råde over — dette gjaldt dog nærmest for Dinesens Vedkommende — og dels havde de temmelig gode Hjælpekilder i Skovene, som også måtte holde for i disse Åringer. Men da der i flere af de foregående År så godt som intet var skovet,

[1]) En lille Hovedgård i Nærheden af Volstrup. Dines Kristensen, som opr. var Fæstebonde til Tjele, kjøbte sin Frihed for 500 Rdl. samtidig med, at han (1/5 1763) kjøbte Rørbækhovård, ligeledes for 500 Rdl. Af tidligere Ejere nævner Thestrup følgende: Niels Lavridsen, Peter Kiegebeen, Jens Andersen, der 1739 solgte den til Erik Kristensen. Disse Ejere vare alle af Bondestanden; derimod var Gården indtil 1616 ejet af den adelige Familie Kruse.

kunde Skovene også nu uden at lide Overlast tåle at afgive en Del Brænde. En tidligere Ejer af Gården, Lorentzen, havde ved Kontrakt, dat. 17/1 1809, forpligtet sig og følgende Ejere af Havnø til at levere til Grosserer Henrik Lund i Kbhvn. 4000 Fv. Elle-, 2000 Fv. Bøge- og 1000 Fv. Egebrænde af Havnø Skove, hvilken Leverance samme År skulde have taget sin Begyndelse; men herom hedder det 7 År senere, at det ikke havde været muligt at levere noget af dette Brænde, »dels af Mangel på Skibslejlighed og dels formedelst Krigen,« og således blev det først Dinesen og Kjeldsen, der kom til at indfri Kontrakten.

I Juni Termin 1820 kunde de således endnu afdrage 10,000 Rbd. på Obligationen, og havde indtil den Tid, når de 20,000 Rbd., de betalte i Juni Termin 1817, medregnes, ialt afdraget 42,000 Rdl., og medtages den Sum, de erlagde for Besætning og Inventar samt Omkostningerne ved Kjøbet, havde de alt ialt betalt 53,516 Rbd. Navne Værdi; men nu begyndte det også at knibe for dem, de kunde ikke længere betale Afdrag, og Året efter kneb det endog med Rentepræstationerne.

I Slutningen af Året 1821 anmodede de da Grosserer Lund om dels at få Renten nedsat til 4 % p. a. og dels at få Afslag i selve Kjøbesummen; thi så gjerne som de vilde og vidste, at det var deres Pligt at svare, hvad de engang havde lovet, så vist var det, at det under de daværende særdeles trykkende Tider var rent umuligt for dem at svare, hvad de skulde; Landmanden fik kun usle og elendige Priser for deres Produkter (dengang solgtes 1 Td. Rug for 2 Rbd. og Byg for 8 ß pr. Td., d. v. s. næppe 1/10 af den Værdi, disse Varer havde 12—15 År før), så at Havnø det sidste År — som dog ellers ikke havde været af de værste — ikke engang havde kunnet svare til det halve af sine Renter. Dinesen skriver fremdeles: »For min Svoger og mig var det en uheldig Handel, og De erindrer vist også, at jeg før Kjøbet ytrede, at jeg var bange for at indlade mig i så stor en Handel, da Tiderne let kunde vende sig, som det næsten så ud til, og jeg derved blive ruineret. Havnø er rigtignok ingen ringe Ejendom, men den udfordrer også meget Tilsyn, godt kjendt med Handel og god Virkelyst; thi ellers er det en stræng Gård med sit høje Hartkorn og andre Byrder, og når

man stræber det bedste man kan, og dog intet kan forslå, da forgår sikkert tilsidst Lyst og Flid. Min Svoger og jeg have ikke arvet betydeligt, men tjent lidet ved vor ubetydelige Handel og sparet i alle Henseender, hvad vi har kunnet, men det er alligevel nu alt forbi ved den for os uheldige Havnø Handel, og der er vel heller ikke mange, der har svaret til denne Tid af dem, som kjøbte i Bankosedler på samme Tid, som vi kjøbte; den Sum, vi udlovede for Havnø, var vel kun omtrent i Kurant 25,000 Rdl. og nu efter at have afbetalt fuldt den 1/3 Del, resterer endda de øvrige 2/3 Dele, i gode gl. Penge eller Kurant[1]) over 40,000 Rdl., og dette er vel dobbelt så meget, som hvad Havnø og tilliggende Skovmorads nu er værd«.

Som Følge af disse Forhold sank Landejendommene meget betydeligt i Værdi, af mange kunde ikke engang udredes kgl. Skatter, og mange solgtes ved Tvangsauktion. Her i Omegnen solgtes på den Tid f. Ex. Villestrup med 2de Møller, c. 350 Td. Hartk. Bøndergods, Tiender af c. 800 Td. Hartk., ialt for 41,000 Rbd.; Ovegård med 2de gode Møller, 190 Td. Hartk. Bøndergods, c. 500 Td. tiendeydende Hartk. blev der samtidig budt 13,000 Rbd. for; Pandum, som tre År før var kjøbt for 16,000 Rbd., solgtes nu ved 5te Auktion for 2200 Rbd., så det var derfor ikke noget urimeligt Forlangende, at Havnø Ejere stillede til Sælgeren om at få Afslag i Kjøbesummen.

Grosserer Lund var da også villig til at lade 1 % afgå i de årlige Renter; men uagtet han erkjendte, at den største Del af Dinesens anførte var Grundsandheder, så mente han dog, at Havnø til alle Tider altid vilde svare til den Værdi, de havde kjøbt den til, da han betragtede Gården ifølge sin Beliggenhed for at være af mere Værdi end et komplet Gods af anden Beliggenhed, thi den var i flere Henseender en sjælden Ejendom; men at den for Tiden skulde være en Undtagelse fra den Strøm, der truede med at rive alt med sig, var at forlange for meget. At Landejendomme vare solgte langt, ja meget langt under deres sande Værdi, var kun alt

[1]) Af de gode gl. kurante Penge gik der kun 125 Rdl. på 100 Specier (før 1794 gik der endog kun 122 1/2 Rdl. på 100 Specier). 1 Rdl. d. K. var derfor = 1 Rbdl. 3 ¥ 9 3/5 β, altså var 60 β dansk Kurant = 1 Rbdl. = 1/2 Specie, og 1 β d. K. var = 1 3/5 β Rb.

for sandt; men at det var så, mente han ikke kunde blive at anvende på Havnø uden for en Periode, som, det lå i Tingenes Natur, der måtte komme Forandring i. Noget Afslag i Kjøbesummen vilde han derfor på ingen Måde gå ind på.

Lund må tidligere have været en rig Mand, og måtte vel endnu regnes for en sådan, men da hans Kapitaler mest kun existerede nominelt, så var han ikke fri for nu at sidde i noget trykkende Omstændigheder — relativt forstået. Han var dertil en ældre Mand, der havde elleve uforsørgede Børn (dengang i en Alder fra 16 til $^1/_2$ År gl.), og angående Sukkerraffinaderiet — som han i sin Tid havde givet 120,000 Rbd. for — skriver han, at han ikke nu vilde kunne sælge det for 20,000 Rbd., og det, som gjorde det endnu mere byrdefuldt, var, at han årlig tabte flere 1000 Rbd. ved at drive det; dog kunde han heller ikke nedlægge det, da Udgifterne til Byen, c. 2500 Rbd., altid skulde udredes, hvorfor han vedblev at arbejde i Håb om bedre Tider[1]).

Det var således ikke nogen stor Trøst, Dinesen og Kjeldsen fik fra den Kant, uden forsåvidt det kan være en Trøst i Nøden at have Lidelsesfæller, og dem var der nok af i de Tider, da det var et sædvanligt Syn regelmæssig hvert Kvartal at se Herredsfogden på sin Rejse omkring til en Mængde Godser for at foretage Udpantning for resterende Skatter; — men til Havnø kom han dog ikke.

Næste År (1822) skriver Dinesen igjen til Lund — efter at have takket ham for den ikke ubetydelige Lindring med at have fået Renten nedsat til 4 % —, at Indtægter og Udgifter dog langt fra kunde balancere, så der blev lidet eller måske intet tilovers til Renter, når Skatter, Folkeløn m. m. først fragik; »men« — skriver han — »vi vil gjøre vort bedste, så fremt Gud sparer os Helbred, og når vi da gjør dette og betaler, så længe vi kan, får Gud og Lykken råde for Resten. Dette År kan vi aldeles ikke sælge noget Ellebrænde, thi Bøgebrænde koster lidet og det andet mindre, undtagen De kunde bruge noget, og vi da kunde levere noget til Afdrag på Renterne. Kreaturer ere næsten ikke sælgelige undtagen de, som ere fede; men her er lidet Foder og Avlen

---

[1]) Raffinaderiet solgtes ved Auktion i April 1823, kort efter Lunds Død (jvfr. »Danske Statstidende« for Marts 1823).

er i det hele ringe, især Havren, så det ser jo længer jo galere ud for Landmanden«.

I et senere Brev fra samme År skriver Dinesen: »At tale om Tiderne kan ikke hjælpe, da De vist kjender dem ligeså godt, som vi andre; men dette År er et særdeles strængt År for Landmanden i Jylland, og sådan er det vel for det meste for enhver. Vi ere overbeviste om og tvivle aldeles ikke på, at De jo vil lempe Dem efter os, og vi skal også gjøre, hvad vi kan, men kan De på nogen Måde hjælpe os til at afsætte noget Brænde, da gjorde De os en stor Tjeneste; vi kan nok sælge noget her, men mange Steder kan man ingen Penge få, og så kan man ligeså godt beholde sine Varer selv«.

Da deres Kapital var opbrugt, havde de ikke længere noget at stå imod med, og Dinesen mente derfor også, at det inden længe vilde være forbi med at svare enten det ene eller andet, sålænge disse Priser holdt sig. — Lund skriver kort efter: »Dette År har vistnok formedelst alle Produkters så dybe Fald, været det trangeste af alle, men ved nye Indkjøb af Kreaturer til disse lave Priser, og Rimelighed for, at andre Produkter må gå bedre, synes at give Håb om en fordelagtigere Fremtid«.

Det er værd at lægge Mærke til, at Forholdet her stedse var det bedste mellem Kreditor og Debitorerne, men Lund vidste også, at de gjorde deres yderste for at betale, og at de sparede i alle Retninger, hvad dem selv angik; fremdeles vidste han — som han gjentagende ytrede —, at ingen bedre end de forstod at udnytte Gården, og endelig, at de også vare retskafne Mænd. Alle disse Faktorer vare under de daværende Forhold af største Betydning for Kreditor, og ikke mindst det sidste; thi skjøndt dette ikke altid er af størst Betydning i Retsforhold, havde det her ikke så lidt at sige for Kreditor, thi vel var begge Parter noget afhængige af hinanden, men dette gjaldt ingenlunde mindst for Kreditors Vedkommende. Lund havde nemlig dengang 85,500 Rbd. i Ejendommen og kunde langt fra vente at få denne Sum ind, om han da havde stillet Gården til Auktion, hvorfor han stod sig bedre ved foreløbig at renoncere på Afdrag, og få hele Kapitalen forrentet eller endogså kun halvt forrentet så længe som muligt, så var der endda Udsigt til, at denne helt kunde

reddes, hvis bedre Tider snart igjen skulde indtræffe. Sekundære Prioritetsobligationer vare dengang i mangfoldige Tilfælde ikke mere værd end det Papir, de stod på, og det er ikke ualmindeligt at finde 2den Prioriteter i Landejendomme, som ikke er bleven svaret Renter af siden December Termin 1816, og af hvilke der senere aldrig indkom en Skilling hverken af Kapital eller Rente, idet Gårde solgtes, endog uden at 1ste Prioritet blev dækket. På denne Måde vare alle sekundære Panthavere næsten helt prisgivne deres Debitorer og fik i alle disse År enten slet intet, eller måtte lade sig nøje med Ydelser efter deres Debitorers Forgodtbefindende; thi sjældent eller aldrig kunde de stå sig ved at anvende Retsforfølgning, da de kun kunde vente at få Ejendommene solgt for Spotpris.

Derfor hører det sikkert også til det mere ualmindelige at se, at hele Prioritetsgjælden her er bleven forrentet lige til December Termin 1821 med 5 % p. a. og med 4 % indtil Juni Termin 1822 og først fra den Tid henved $^3/_4$ forrentet de påfølgende to År, indtil Forholdet blev endelig ordnet. Intet Under derfor, at Kreditors Forhold til dem stedse var det bedste, som det også fremgår af Brevene. Da de således ved Juni Termin 1822 kom c. 700 Rbd. Sedler tilagters for skyldige Rentepenge, og de så først i November sendte Lund noget over Halvdelen af de manglende Renter, skriver Lund ($^{23}/_{11}$ 1822) til Dinesen:

»Min Ven! De er en redelig, retskaffen og i enhver Henseende agtværdig Mand, Deres Svoger, Hr. Kjeldsen, betragter jeg i samme Lys, og jeg smigrer mig med, at De, mine Venner, nære lige Tanker om mig, og jeg er på det fuldeste overbevist om, at De vil handle imod mig og mine overensstemmende med disse Karakterer og i den Ånd, ligesom det er min ivrigste Attrå efter muligst Evne at gjøre det samme imod Dem«.

Da der således endnu var en lille Rest tilbage af Renterne fra Juni Termin og Året var det trangeste af alle, var der ikke meget Håb for Lund til at få ret mange Renter til den nærforestående December Termin; han skriver derfor også, at han til denne Termin vilde have tilgode hos dem 2087 Rbd. Sedler, men når de betalte ham 1000 Rbd., vilde han meddele dem fuldstændig Kvittering for, at alle Renter af hans Kapital til fornævnte Tid var ham betalt, og han vilde da renoncere på de øvrige 1087 Rbd. af Summen.

Hermed var Dinesen og Kjeldsen særdeles godt fornøjede, og idet de takkede ham mange Gange for Afslaget i Renterne, sendte de ham lidt efter Terminen de 1000 Rbd., hvorefter Lund meddelte dem Generalkvittering, dat. 8/1 1823, for at alle Renter var ham betalt indtil den Tid.

Grosserer Lund døde en Månedstid derefter[1]), hvornæst Skifteretten i Kbhvn. overtog hans Dødsbos Behandling. — Ved den påfølgende Juni Termin kunde Havnø Ejere ikke nær udrede de fulde Renter (betalte kun 1000 Rbd. istedetfor 1710 Rbd.), men anmodede Skifteretten om nogle Måneders Henstand, da Tidsomstændighederne vare såre trykkende og Pengemanglen stor, hvorfor de havde den Tillid til Kommissionen, at den så vidt mulig vilde lempe sig efter dem og tage det store Tab i Betragtning, som de havde lidt ved Havnø, og hvad de alt havde betalt på denne Ejendom.

Skifteretten erklærede sig også villig til så meget som mulig at lempe sig efter dem og gik ind på Henstand. Men da Forfaldstid atter kom, var der endnu ikke tilstrækkeligt med Kontanter; og hvor skulde Pengene også komme fra, når de ikke engang kunde få deres Produkter afsat? For dem kneb det nok mest med at komme af med Brændet, og da Lund levede, havde han for at skaffe dem af med denne Vare modtaget en Del deraf istedetfor Penge[2]). De vilde nu også gjerne have, at hans Bo skulde tage imod et Kvantum istedetfor Rentepenge; men Skifteretten kunde på Boets Vegne dog ikke befatte sig hermed. Uagtet de alt havde fået dette Svar af Skifteretten, så forespurgte de dog senere igjen, om det ikke var muligt, at Kommissionen på Boets Vegne kunde tage imod et Parti Ellebrænde istedetfor nogle af de resterende

[1]) »Den 12te dennes fristede jeg den tunge Skiebne, ved Døden at miste min kiere Mand, Grosserer Jens Lund, i hans Alders 62de År, hvilket herved bekiendtgiøres for Slægt og Venner, frabedende mig såvel mundtlig som skriftlig Bevidnelse. — Anne Marie Catharine, sal. Lunds, fød Hostrup«. (»Danske Statstidende«, Februar 1823 Nr. 16).

[2]) Af Kontokuranterne fremgår det, at Lund også har fået en Del Fødevarer istedetfor Rentepenge; dette har dog næppe været så meget for at skaffe dem af dermed, som fordi han selv har haft Fordel deraf, thi navnlig i Årene 1817—19 var alting meget dyrt i Kbhvn., så at Byen måske endog var det dyreste Opholdssted i Europa (se f. Ex. »Breve fra Dan. o. Norske«, udg. af L. Dåe (1878) p. 29 og 59; Arentzen: Baggesen og Oehlenschläger VII., 16).

Renter; de kunde få det for godt Kjøb (»når man skulde have lidt for det, kunde det ikke sælges ringere end 3 Rbd. Sedler (ɔ: 10 ₰) pr. Favn«)[1]), og de vilde vise dem en stor Tjeneste, om de vilde modtage det, da det var dem ganske umuligt at skaffe Penge; thi de kunde få deres Tilgodehavende ind, for hvad de solgte, »og det bliver en Tid dårligere end den anden, og det er her i Jylland ubegribeligt, hvor der skal komme Penge fra til Udgifterne«. — Og dog var de værste Tider næppe dengang nåt, thi endnu mere fortvivlet blive Forholdene i Slutningen af Tyverne (Elendighedens Kulminationspunkt nåedes først i Året 1828), da Herregårde endog uden Skatterestancer solgtes ved Tvangsauktion for betydeligt under Bygningernes Assurance, således at Gårde af samme Hartkorn som Havnø i disse Tider solgtes for henved 25,000 Rbd. rede Sølv og derunder; ikke at tale om Herregårde med Skatterestancer, som solgtes for nogle få 1000 Rbd., og af Bøndergårde med Skatterestancer var der dem, der kun udbragtes til — »to Snese Æg« eller mindre end intet.

Da det under disse Omstændigheder ikke var muligt for nogen at opfylde Kontrakter, der vare indgåede under Forhold, der vare vidt forskjellige fra de daværende enestående slette Tider, blev Resultatet tilsidst for Dinesens og Kjeldsens Vedkommende, at Skifteretten $^{24}/_{9}$ 1824 gik ind på at nedsætte Boets Obligation i Havnø med den betydelige Sum af 47,500 Rbd. Sedler (= noget over Halvdelen i Sølvværdi), hvorefter Obligationen kom til at lyde på 38,000 Rbd. Sedler, hvoraf de 15,000 Rbd. skulde betales inden December Termin 1825 og Resten i Løbet af de følgende 7 År. Grosserer Lunds Enke med Lavværge samt Børnenes Værge, Kgl. og Universitetsbogtrykker, Direktør Jens Hostrup Schultz[2]), erklærede sig enige i at antage foranstående Nedsættelse i Kjøbesummen, og herpå erholdtes kort efter — på Grund af Arvin-

---

[1]) Altså ganske godt Kjøb, men dog ikke sådant Røverkjøb som i Arent Berntsens Tid (1656), da et Læs Brænde kun havde en Værdi af 5—6 β. (»Et Læs« dengang var dog ikke mere end $^{1}/_{2}$—$^{3}/_{4}$ Læs nu.)

[2]) Han var Madam Lunds Helbroder. Faderen, Brygger Hostrup, havde nemlig i sit Ægteskab kun denne Søn og Datter, og da deres Moders andet Ægteskab med Direktør Schultz var barnløst, optog hendes Søn, Jens Hostrup, Stedfaderens Navn og indtrådte i hans Forretninger. (Familien holdt 100 Års Forretningsjubilæum for få År siden.)

gernes Umyndighed — det kgl. danske Kancellis Approbation, dat. 5/10 1824, og således var dette Forhold da endelig ordnet.

At et så stort Afslag i Kjøbesummen kunde opnås, er der ikke noget påfaldende i, når man sammenligner Forholdet med, hvorledes det gik til andre Steder[1]); men her synes det måske nok mærkeligere, idet Debitorerne jo indtil den Tid havde forrentet det meste af Kjøbesummen, og det var kun et Par År siden, at Lund havde ytret, at han på ingen Måde vilde indlade sig på noget Afslag. Lunds Formening om, at Landejendommenes uhyre Falden i Pris ikke kunde komme til Anvendelse på Havnø uden for en Periode, kunde der jo nok være noget sandt i; men når denne Periode kom til at strække sig over mere end en halv Snes År, var der ingen, der vedblivende kunde forrente en Ejendom, der i Gjennemsnit ikke kunde svare til 3/4 af Kjøbesummen. Da Skifteretten derfor fik Dødsboet under Behandling, måtte denne Sag bringes til endelig Afslutning, og det var da klart, at enten måtte der ske en betydelig Nedsættelse i Kjøbesummen eller også måtte Boet overtage Gården og udrede Erstatning til Dinesen og Kjeldsen. Sidstnævnte Måde var dog for Kreditor et voveligt Foretagende i de Tider, tilmed da Gården som Studegård ikke var så let at drive, thi — som en bekjendt Sagkyndig skriver — »Studehandelen kræver en egen Art af Indsigt, næsten kunde man sige af Sindelag«, så hvem der ikke var nøjere kjendt hermed, udsatte sig let for Tab; og da det heller ikke lod sig gjøre at bortforpagte Gården med nogen

---

[1]) Her var Forh. altså således, at Sælgeren fik c. 2/3 af Kjøbesummen fra 1816. — Som et andet Tilf., der kommer dette nær, fordi Kjøberen også her disponerede over en Del Kapital, kan f. Ex. nævnes, at Dinesens Svoger, Niels Poulsen, 25/10 1816 kjøbte Rolsegård (46 Td. H. Hovedgårdstaxt og 60 Td. H. Bønderg.) for 100,000 Rbd. N. V., men senere fik Afslag, således at han kom til at afgjøre Kjøbesummen med lidt under 68,000 Rbd. N. V., altså ligeledes med c. 2/3 Dele. — Som oftest stillede Forholdene sig langt fra så gunstige for Kreditorerne. I Becker: »Dan. Hgde.« kan man finde adskillige mærkelige Exempler på Ejendommenes uhyre Falden i Pris i disse År. Om Kjeldgård hedder det f. Ex., at den kjøbtes 1812 for 120,000 Rdl. d. K. og at Nationalbanken havde 20,000 Rdl. stående i Gården på 1ste Prioritet; men da der i adskillige År ingen Rente var bleven betalt, blev Obligationen solgt på Kbhvns. Børs for c. 1500 Rdl., hvorpå Gården 1826 blev solgt for — 4000 Rdl.

Udsigt til større Fordel, så valgte Direktør Schultz og Skifteretten — med hvem Dinesen personlig forhandlede i Kbhvn. — også som det sikreste at nedsætte Kjøbesummen. Det fremgår dog af nogle Breve, at Dinesen og Kjeldsen fra først af ikke havde ventet, at Afslaget blev så betydeligt; men da de, der havde havt mere end Plager nok af Havnø, helst vilde have, at Boet overtog Gården, men Boet ikke turde indlade sig herpå, så var der intet andet at gjøre, end at indrømme dem det Afslag, de begjærede. — Ejerne må jo iøvrigt på et langt tidligere Stadium have indset, hvor afhængig Lund var af dem; men at de istedetfor at benytte sig af disse Omstændigheder til at knibe ud med Betalingen, som ærlige Mænd vedblev at betale så længe de kunde, taler således ikke lidet til deres Ros.

Nogle År derefter døde Dinesen, nemlig $^{31}/_{3}$ 1828, »58 År 10 Måneder og 3 Dage gl.«, og er begravet på Rørbæk Kirkegård, hvor der findes Gravsten over ham og Hustru. Desuden findes der i Rørbæk Kirke på et af det Slags Blikskjolde, som man i de Tider brugte at ophænge i Kirkerne til Minde om de Afdøde, en meget rosende Gravskrift over ham, selvfølgelig holdt i den Tids solskinnende Stil; men i dette Tilfælde er det dog så heldigt, at Gravskriftens Forfatter ikke er den eneste, der berømmer den Afdøde; thi efter alt at dømme, fremgår det, at Dinesen var — som Grosserer Lund skriver — »en i alle Henseender agtværdig Mand«.

Indskriften på denne Plade lyder — med Udeladelse af hans Vita — således:

»Tidlig begyndte Du, ædle Forklårede! at virke og gavne og blev ikke træt, før Dødens Magt overvandt Dig. Dit Livs Sommer kan lignes ved en klar Sol, som ved Lys og Varme fremvirker Velsignelse i sin Kreds, og Dit Livs Høst ligner en Lampe, som begynder at flamme — når Olien er fortæret og Vægen opbrændt, men strax udgår. Når Du lindrede i Løndom Din trængende Broders Nød og aftørrede Din sørgende Vens tåreblandede Øje, da glædede sig Din dådrige Sjæl. Du nedlagde, kjære Hedenfarne! således Din Stav med Hæder, derfor skal Din Slummer i Gravens Skjød vorde blid, og Dydens Løn vil modtage Dig i Evighedens sorgfri Bolig.

Du var Din Gud og Pligten tro,
Dit Liv var Fred! Din Død var Ro!«

Dinesens Enke, Sofie Hedevig, f. Kjeldsen til Volstrup, var derefter Medejer af Havnø indtil sin Død 7/12 1840.

Hendes eneste Arving var Sønnen, Jens Dinesen til Volstrup, men ved Skjøde, dat. 12/2 1842, solgte han sin Halvpart i Havnø til Medejeren, Kristen

Kjeldsen,

som således blev Eneejer. Kjeldsen udkjøbte sin Medinteressent med 30,000 Rbd., hvilket unægtelig synes at have været godt Kjøb; dog overtoges hele Bankhæftelsen, ligesom det også må tages i Betragtning, at Skovene trængte til at udhvile sig efter en meget anstrængende Periode, samt at flere af Gårdens Bygninger var i dårlig Forfatning, og navnlig var Bygningerne på Borggården så godt som uden Værdi.

Kjeldsen havde ikke havt nogen større Kapital at begynde med. Forældrene ejede jo nok Volstrup [1]) og Hannerupgård, hvoraf førstnævnte ikke var så ringe en Ejendom. Gården

[1]) I Hofm. Fund. III, 379 hedder det: »Volstrup har og været et adeligt Sæde, dog nu uden al Frihed«. — Også ifølge D. Atl. og Trap menes Volstrup tidligere at have været en Sædegård; Thestrup skriver derimod, at Gården i gl. Tid var et Græsbol. Det sidste er vist det rette, thi der lader sig næppe påvise Adelspersoner, der i gl. Tid have havt Sæde der. »Jens Hardbo i Wolstrup, Væbner«, nævnes 1505 (Æld. Ark. II, 234), i Registeret er det med »?« henført til Rørbæk S., Gislum H., men i Jy. Saml. II. R. 1, 212 siges, at dette »Wolstrup« er Ulstrup i Rinds H.; smlg. også Personalhistorisk Tidssk. II. R. II., 209. — Thestrup skriver i sin Rinds H. Krønike: »Volstrup har i min Tid været beboet af Lavrids Eskesen, efter ham hans Søn Kristen Lavridsen, efter hvis Død den blev solgt til tvende Brødre fra Vensyssel, som igjen solgte den til Søren Guldager, som var Peder Sørensens Søn i Hornum; han fik til Ægte Hr. Søren Jørgensens Enke i Durup, og med hende nogen Middel; hun døde, og han fik igjen Frederik Olesen på Trinderup hans Datter, som han forhen havde besovet; med begge holdt han ikkun slet Hus og blev tilsidst øde, da Panthaveren Dines Pedersens Enke af Randers 1731 fik Volstrup, og Søren Guldager flyttede til Hobro, hvor han døde i stor Armod«. — Af senere Ejere kjendes: Jens Schmidt og Hustru Barbarra Klog, Ove Jespersen Haugård, Major Peder Benzon til Dragsgård, Oberstl. Kr. Henrik Grotum († 1764). Jfr. Maren Asferg nævnes som Ejer 1782; hun blev gift 4/7 1783 med Peder Qvistgård, som så blev Ejer af Volstrup; han solgte Gården til ovennævnte Jens Kjeldsen. Om de følgende Ejere af Volstrup se Stamt. over Familien Kjeldsen.

med tilhørende Gods stod for kontribuabelt Hartkorn Ager og Eng 81 Td., Mølleskyld $9^{1}/_{2}$ Td., Konge- og Kirketiende $25^{1}/_{2}$ Td. og taxeredes ved Samfrændeskifte 1798 til 21,300 Rdl. (uden Besætn. og Invent.); Hannerupgård, beliggende i Stenild Sogn, stod for 8 Td. 1 Skp. 2 Fd. Hartkorn; men Gårdene vare temmelig højt prioriterede, så Forældrenes efterladte Formue beløb sig til næppe 9,000 Rdl. Da det imidlertid kun var den her nævnte Søn og Datter, der overlevede Forældrene, kom dog Kristen Kjeldsens[1]) Broderlod til at udgjøre henved 6000 Rdl., hvilket i gode gl. Penge ikke var nogen ganske ringe Sum på den Tid[2]). Kapitalen forøgedes desuden efterhånden noget, idet Renten deraf var mere end hans Underhold og Opdragelse kunde koste, skjøndt Svogeren, Kr. Dinesen, i hvis Gård Pengene indestod, i nogle År lod ham frekventere Skolen i Ålborg. I samme By blev han også konfirmeret; hans Attest desangående lyder ganske pudsig: Præsten kalder ham for en elskværdig Yngling og giver ham i det hele et meget rosende Vidnesbyrd.

Nær var Kjeldsen bleven Forpagter af Kalø istedetfor af Havnø, thi førstnævnte Gårds Forpagtning var der først Tale om, at han skulde overtage, men istedetfor ham blev det Dinesens Broder, Jens Dinesen, der fra $^{1}/_{5}$ 1816 forpagtede Kalø. Denne Jens Dinesen havde tjent en betydeligere Formue ved tidligere i 10 År at have været Forpagter af Rosenholm, og det der gjorde, at Kr. Dinesen kunde indlade sig på at kjøbe Havnø, var nok tildels, fordi denne ugifte Broder druknede i Kalø Vig $^{3}/_{7}$ 1816, hvorefter hans Formue deltes imellem hans Moder og hans 2 Brødre og 4 Søstre; men da Kr. Dinesen således kun arvede $^{1}/_{5}$ Del af Broderens efterladte Kapital, kan det dog næppe have været store Sager han fik[3]). — Det siges ellers, at Kr. Dinesen efter Broderens

[1]) Ved Skiftet efter Faderen kaldes han Kristen Jensen, men ved Skiftet efter Moderen 1801 kaldes han derimod Kristen Jensen Kjeldsen, altså var det først ved den Tid, at Familien optog Navnet Kjeldsen som fast Familienavn.

[2]) 6000 Rdl. d. K. var = 4800 Specier = 9600 Rbd. r. S.

[3]) Fr. Barfod skriver i sin Stamt. over Familierne Dinesen og Poulsen p. 7: »Man vil vide, at Jens Dinesens 6 Sødskende hver arvede omtr. 25,000 Rdl. (N. V.?) efter ham«. — Men Jens Dinesen har rimeligvis ikke efterladt Testamente, hvorfor hans Sødskende næppe ifølge et sådant eller i Medfør af D. L. 5. 4. 13 ere gåede lige i Arv efter ham. Delingen er derfor vist foretaget efter Loven (D. L.

Død havde isinde at kjøbe Kalø, men dette må nok være en Forvexling med, at han muligen vilde indtræde i sin afd. Broders Forpligtelser med Hensyn til Forpagtningen af Kalø; men da denne Forpagtning overtoges af Dinesens Svoger, Niels Poulsen til Rolsegård, så kjøbte Dinesen istedetfor kort efter Havnø.

Da Kr. Dinesen og senere hans Enke stadig havde havt Bopæl på Volstrup, var Kjeldsen den, der væsentligst havde stået for Driften af Havnø. Nogle År efter at de havde kjøbt Gården, var han bleven gift ($^{12}/_{8}$ 1820) med Martha Kjeldsen (f. $^{5}/_{8}$ 1792, † $^{30}/_{11}$ 1851), Datter af Jens Marius Kjeldsen til Kragelund[1]) († 1825) og Kristiane Kathrine Blegvad († 1818), tidligere Enke efter Jens Kristensen Smith og Datter af Kjøbmand i Mariager Kristen B. og Else Elisabeth Stampe[2]).

At Kjeldsen og Hustru ikke just dansede på Roser i de første Åringer af deres Ægteskab, vil fremgå af det tidligere anførte. I disse trange Tider gjaldt det om at sætte Tæring efter Næring og spare i alle Retninger; men da ingen af

5. 2. 29, 36), således at Moderen og de 2de Brødre hver have fået 1 Broderlod og de 4 Søstre tilsammen 2 Broderlodder; men at en Broderlod kan have udgjort en så betydelig Sum som 25,000 Rbd. N. V., er næppe troligt. Man brugte sommetider endnu dengang at regne med Rdl. d. K., hvoraf der ifølge Frd. $^{5}/_{1}$ 1813 gik 6 på 1 Rbd. N. V.; men at gjøre de 25,000 Rbd. = ligesåmange ✠-Stkr., bliver dog formodentlig for lidt til, at det kan passe.

[1]) Den samme gl. Gård i Vindblæs S., Gjerlev H., som nævnes her foran p. 347; uden at være nogen Hovedgård, skal den i ældre Tider af og til have været beboet af Småadel. — Denne J. M. Kjeldsen var ellers den her omtalte Faml. Kjeldsen uvedkommende.

[2]) Datter af Mag. Jens Stampe og Kristiane Amalie Thestrup, Datter af Mag. Frands T. og Else Mule, Datter af Mag. Hans M. og Ellen Welleius, Datter af Dr. th. Kristen Jensen W. og Else Riber (Svane), Datter af Borgm. i Horsens Hans Riber og Anne Svaning, Datter af Mag. Johannes S. og Marie Stage, Datter af Borgm. i Ribe Søren Jakobsen S. (f. 1509, † 1577) og Anne Sørensdatter Klyn (f. 1519, † 1575). — Martha Kjeldsen nedstammede således i lige Linie, fra Moder til Moder, fra den noksom bekjendte ripensiske Slagsbroderfamilie Klyn, om hvilken se J. Kinch, i Jy. Saml. I., 219—304 og fl. St. i »Ribe Bys Hist.« II.; om de andre her nævnte Personer se Wiberg: Præstehist.; Hofm. Fund. II., Stamt. ved p. 172; Lengnick: Stamtne Stampe, Thestrup, Moth; Giessing: Jubellærere (Stamtne Thestrup, Mule); Zvergius: Det sjællandske Kleresi (Stamt. Svane); Vahl: Chr. Nielsens Slægtebog (Kjeldsen, 1782 [ikke udk. endnu]) o. fl. St.

Ægtefolkene vare opdragne i Overflod, faldt det dem heller ikke vanskeligt at indrette deres Levevis efter som Forholdene bød, og når man af Kjeldsens Regnskabsbøger ser, at det nogle Gange kneb så meget for ham, at enkelte af Folkene først fik deres tilgodehavende Løn en 2—3 Måneder efter Forfaldstid, så kan man forstå, at der i hine Tider til Hverdagsbrug ikke var Tale om andet end at Husbond og Madmoder fik deres Mad fra samme Gryde som Folkene; det vil altså sige det samme som, at den stående Spiseseddel for Morgen- og Aftensmåltiderne kun varierede mellem Øllebrød, Melkebrød eller Melkegrød. Af Sølvtøj havdes der i Huset kun nogle få Spiseskeer og Theskeer, hvilke Kjeldsen havde kjøbt af den forrige Ejer af Gården; nogle af Skeerne findes endnu og ere kjendelige ved, at man kan skimte Navnetrækket J. L. (ɔ: Jens Lund) på dem. Noget Udstyr med sin Hustru havde Kjeldsen nemlig ikke fået — det var Luxus i de Tider. Først i 1835 kom Kjeldsen så vidt, at han kunde forære sin Hustru 12 nye Sølvspiseskeer, og at han tillod sig denne Flothed, havde endda sin Grund i, at han i dette År havde været særlig heldig med sin Høst. Der indtraf nemlig ved Høsttid en slem Storm, men da Kjeldsen var den eneste i Omegnen, der havde sin Rug høstet, før Stormen kom, blev han også den eneste heromkring, der intet Tab led. Om dette Held minder de Sølvskeer, der ere forsynede med Indskriften »8. August 1835.« Da havde han slidt i over 20 År på Havnø!

På Vindblæs Kirkegård findes en Gravsten over den ovennævnte Else Elisabeth Stampe; Inskriptionen lyder således:

»I | det glade Håb, | at de Døde skulle opstå, | hviler her under | de jordiske Levninger | af den i Livet . . . . ., | nu i Døden salige | Madme Else Elisabeth Blegvad, | en elskværdig Datter | af | velærværdige og højlærde | Hr. Jens de Stampe, | Sognepræst til Hammer etc. i Ålborg Stift, | og Moderen | Kristiane Amalie de Thestrup, | hvis | Levedage begyndte den 5te Juli 1724. | Et af Gud velsignet Ægteskab | med | (S. T.) Kristen Blegvad, | Ano 1742 den 11te Oktober, | daværende | Kjøb- og Handelsmand i Mariager, | gjorde | hende til en glad Barnemoder | af | 6 Sønner og 6 Døtre; | men | en salig Død opløste den kjærlige | Ægteforening på Kragelund Ano 1783 den 12te August, | da hun | overleverede Legemet til Forkrænkelighed, | men Sjælen i Guds Hånd, hvor ingen Pine | skal røre den, | i sit Alders 59 År 1 Måned 1 Uge og 5 Dage.«

Et Portræt i Oliefarve af hende (Legemst.) haves endnu i den Kjeldsenske Familie. — Ifølge D. Atl. gav Kbm. Kristen Blegvad og Hustru Else Elisabeth Stampe en Lysekrone til Mariager Kirke.

At Klædedragten i det daglige også var tarvelig, ser man bedst af følgende lille Anekdote, som, da den er ganske karakteristisk for Kjeldsen, passende kan anføres her. Engang kom der en fremmed Herre ridende til Havnø, og da han ikke traf andre i Gården end Kjeldsen, der stod og havde et eller andet Arbejde for, så bad Rytteren — der antog Kjeldsen for en af Tjenestefolkene og derfor sagde »Du« til ham — om han vilde holde hans Hest, mens han gik op for at tale med Ejeren. Kjeldsen, der nok holdt af at spille Folk et lille Puds engang imellem, når Lejlighed gaves, kunde derfor ikke lade denne gunstige Lejlighed gå ubenyttet hen, men gik strax beredvillig ind på at holde Hesten, medens den anden gik ind for at tale med — Ejeren af Gården.

At den Fremmmede senere blev noget flov tilpas, da han erfarede, at det var Ejeren selv, der holdt hans Hest, er næsten overflødigt at bemærke!

Den Tid var nu forbi, da Ejerne af Havnø vare »højædle og velbårne«; Kjeldsen tituleredes kun med et »Hr.«, sommetider med et »velædle« foran, hvilket dog efterhånden forvandledes til »velbårne«; af Almuesfolk kan han dog også findes tituleret »Velærværdige Hr. Kjeldsen!« Ligesom de nærmest foregående Ejeres Hustruer, var hans Hustru selvfølgelig kun »Madamme«. Grosserer Lunds Hustru kaldes også kun Madam Lund; thi da hendes Mand ikke var Officer i Borgervæbningen eller overhovedet havde nogen Rang, kunde hun ikke tilkomme anden Titel. —

Nogle År efter bleve Tiderne lidt efter lidt bedre, og navnlig fra Midten af Trediverne indtrådte igjen normale Forhold, og da der nu tillige skete væsentlige Fremskridt ved Landbruget — det var f. Ex. ved den Tid, at Svingploven afløste den gl. Hjulplov —, så bleve Udsigterne efterhånden ulige lysere. Ligeledes var det ganske gode Tider for Studehandelens Vedkommende, hvilket spillede en stor Rolle ved denne Ejendom, hvor Besætningen altid mest har bestået af Stude. Omsætningen skete på de Tider nærmest i Kbhvn., på hvis »Trommesal« Navnet: Jens Lavrsen fra Havnø (dengang Foged ved Gården og Kreaturhandler) [1]) var godt bekjendt,

[1]) Fr. Barfod (anf. Stamt. p. 21) skriver: »Jens Risager Poulsen (til Rolsegård) drev særlig 1824—34, i Fællig med Kristoffer Gleerup (til Højslev Mølle), Jens Gårdsø fra Sønderonsild og Jens Lavrsen

ligesom Havnø Studene nok heller ikke vare af de ringest renomerte. Studenes Transport foregik dengang direkte fra Havnø Bro til Kbhvn.; ikke alene udførtes fra dette Sted Gårdens egne Stude, men også en stor Del fra Omegnens Gårde længere oppe i Landet (f. Ex. helt oppe fra Thustrup). Skipper Hans Kristensen havde nok at bestille hele Sommeren med at sejle herfra til Kbhvn. med Stude; han ladede 26 Stkr. i sit Fartøj, Fragten var 4 Rbd. pr. Stk. (Prisen for Fedestude var midt i Trediverne opimod 100 Rbd. pr. Par), og han blev efterhånden en velhavende Mand ved denne Entreprise. Kjeldsen drev forøvrigt ikke selv videre Handel med Stude; det hele indskrænkede sig nærmest til dem, han kjøbte for at fede og så atter sælge som Fedestude; dog havde han og Dinesen i ældre Tider sommetider så mange, så de — som der fortælles og som Regnskabsbøgerne også udvise — måtte leje Græsning hos Kmrh. Arenstorff på Visborggård. Dinesen havde derimod i sine yngre År drevet en betydelig Studehandel, navnlig sammen med sin tilkommende Svoger, Niels Poulsen, Forpagter af Nørlund, senere Ejer af Rolsegård († 1830); de havde Stude opstaldede på adskillige Gårde i Midtjylland, således på Havnø, Visborggård, Kalø, Rolsegård, Tjele, Nørlund, Nøragergård, Volstrup og Rørbækhovgård, og solgte dem dels på Trommesalen i Kbhvn., dels sønder på, navnlig ved Husum Marked [1]).

---

fra Havnø, en meget stor Handel med Heste og Køer.« — Sidstnævnte blev senere Forpagter af Visborggård, derefter af Lindenborg og var sidst Ejer af Marens Mølle ved Mariager.

[1]) Om Kr. Dinesen og N. Poulsen hedder det i Barfods anf. Stamt. p. 10: »De havde opr. ingen Formue, men de havde en ypperlig Kredit og kjøbte Kreaturer trindt i Jylland, som de selv dreve til Kbhvn. og solgte. Og de dreve Handelen i det store. Da Niels Poulsen således engang vendte tilbage fra Kbhvn. over Kalundborg og Århus, havde han, inden han nåede Viborg, i flere Flokke mødt nogle 100 Kreaturer, som tilhørte dem, og som nu dreves ad Kbhvn. til. Han undrede sig over Mængden, men Kr. Dinesen svarede ham, at han kunde være rolig: »Enten ere de betalte, eller de skulle blive det.« — Det stadige Samlag mellem N. Poulsen og Kr. Dinesen ophørte imidlertid, da de omtr. samtidig bleve gifte, om de end også efter den Tid kunde nu og da kjøbe en Flok Stude sammen. Dinesen opgav så omtr. Handelen, men Poulsen fortsatte den jævnlig ene, i nogle År dog også sammen med den dygtige Anders Frederiksen (til Poulholm i Blære S.), til hvis Ærlighed han imidlertid ikke kunde have så ubetinget en Tillid, som til Kristen Dinesens.«

I Kjeldsens Ejertid holdtes en Besætning af omkr. 230 Stk. Stude, 150 Stkr. Får og Lam, af Køer holdtes kun en 50 Stkr., samt Tillægsdyr i Forhold dertil. Foruden Gårdens egen Besætning græsser der på Ejendommen henved 40 Kreaturer, foruden en Del Får, hvilke tilhører dels Skov- og Engopsynsmændene og dels Husmænd, der arbejde på Gården. I forrige Århundrede var der foruden Studene også et større Antal Køer; i Fru Arenstorffs Tid fortælles således, at der holdtes over 150 Køer, og dette stemmer godt nok med Taxationsforretningen fra 1796, hvorefter det fremgår, at der da var et større Hollænderi på Gården. I de senere År er man igjen slået lidt mere ind på Smør- og Osteproduktionen, og nu for Tiden er der et Ismejeri på 85 Køer. Svineholdet er som Følge deraf også tiltaget lidt. Af Arbejdsheste holdes i Reglen 9 Spand[1]), thi da Avlingen ikke er betydelig, og da Brændet er let at transportere, da Skovene ligge så nær Udskibningsstederne, behøves der ikke større Hestehold. (Forøvrigt haves også 4 Spand Trækstude, der dog mest bruges til at låne ud til Bols- og Husmænd, som derfor til Gjengjæld gjøre visse Arbejdsdage på Gården).

Hertil kommer desuden, at Engene — Gårdens største Areal — slet ikke kræve nogen Arbejdskraft fra Gårdens Side, idet Afgrøden heraf — ligesom det er Tilfældet andre Steder, hvor der er større Engstrækninger — besørges bjerget og indkjørt af Omegnens Folk. Andre Steder udbydes Høsletten gjerne hvert År ved Licitation, men her har det i umindelige Tider altid været efter samme Akkord, nemlig at

---

[1]) Som det ses af Forretningen fra 1764 (p. 519), var der også dengang 18 Arbejdsheste på Gården; men medens dette Antal nu er tilstrækkeligt, forslog det selvfølgelig ikke i hine Tider, hvor man brugte 6 (sommetider endog 8) Heste for en Plov, hvilke tilmed næppe udrettede Halvdelen af, hvad der nu i samme Tidsrum udføres med 2 Heste. Senere da Tærskemaskiner kom i Brug, vare disse af en så svær Konstruktion, at 12 Heste næppe kunde udføre det samme som 2—3 Heste nu (se f. Ex. Paludan: Møens Besk. II., 162); men da det dengang væsentligst vare Hovbønderne, der med egne Trækdyr og Redskaber måtte udføre det nødvendige Arbejde ved Hovedgårdens Drift, er dette Grunden til, at Hestebesætningen dengang ikke var større end nu. Dog kan man i Staldbygningen se Spor af, at der i ældre Tid har været flere Båse i den end nu, nemlig i den nordre Del, der er indrettet til Foderlo.

Bjergerne selv fik hvert 3die Læs alm. Enghø og Sylthø og hvert 2det Læs Skovhø. Disse Vilkår ere meget fordelagtige for Bjergerne (»Høpidskerne«), og de sørge derfor for, at denne Ret til »at slå på Part« på Havnø Enge kan blive ved deres respektive Gårde fra Generation til Generation, og således er det stadig Folk fra de samme Gårde eller Bol i Visborg, Skjellum, Veddum eller endnu længere borte fra, der, når Højbjergningstiden begynder først i Juli Måned, komme kjørende ned til Havnø, nogle med Heste, andre med Stude eller enkelte endog med Køer til Forspand. Engene, hvor ellers kun Studeflokkene med deres Røgtere færdes, frembyde nu pludselig et livligt Skue med alle disse Mænd, der, som oftest hjulpne af Hustruer, Sønner eller Døtre, her gå i travl Virksomhed med at bjerge den værdifulde Afgrøde. Når Vejret er stadigt, går det hurtigt nok fra Hånden med at få Høet vejret og indkjørt; men falder det i med Regnvejr, kan det ofte være et brydsomt Arbejde for Folkene at blive færdige, så at de, som ellers under sædvanlige Forhold overnatte på Engene og ere forsynede med Fødevarer for adskillige Dage, under sådanne ugunstige Vejrforhold kan blive tvungne til at søge tilbage til Hjemmet, for så atter at vende tilbage, når det bliver Tørvejr, og begynde forfra med at sprede, vende og sætte Høet i Stak etc. — I tidligere Tider havde Folkene desuden anden Malhør, inden de nåede Gården eller Hjemmet med deres Læs, thi ikke så sjældent gik det på, at de væltede undervejs, som Følge af de dårlige Veje. Dengang kjørte man fra Engene til Gården gjennem Havnø Lund ad en Vej, hvis østre Del nu er nedlagt, og denne Vej var især en slem Faldgrube, så det siges, at der sommetider kunde ligge en 2—3 væltede Læs i Lunden på en Gang. Det varede dog ikke længe, før Kjeldsen fik anlagt en ny, god Vej norden om Lunden (Lundvasen), der tillige gjorde Vejen fra Engene til Gården kortere.

Foruden det Hø, der tilfalder de talrige Bjergere, der slå på Part, fragår der også adskillige Læs Hø til Skovfogderne, Gårdens Husmænd m. fl., så Havnøs egen Andel i Høudbyttet udgjør i Almindelighed næppe over en 800 Læs, i gode År 100 Læs derover og i dårligere År et lign. Antal Læs under. Efterslætten først i Oktbr. er forholdsvis uden videre Betydning, og Gårdens Andel deri beløber sig sjældent til stort over 100 Læs.

Ved årlig at bortlicitere Høsletten, kunde Gårdens eget Udbytte jo nok blive noget større, men da Følgen heraf vilde blive, at Bjergerne fik mindre, så vilde Kjeldsen ingen Forandring gjøre heri, sålidt som den nuværende Ejer har tænkt på at gjøre det.

Når Engene vare tjenlige til at slås, bekjendtgjordes det i tidligere Tider ved Kirkestævne omkring i de nærmeste Sogne, for at alle Høpidskerne så kunde møde den bestemte Dag på Fjordengene for hver især at få anvist sine forskjellige Arealer af Engene til at bjerge på. Når Mændene, hvis Antal beløb sig til omtr. et Halvthundrede, så mødte på Gården den fastsatte Dag, kom de først ind i Folkestuen og fik sig en Hjertestyrkning (en Snaps og en Drik Øl), derefter kjørte Kjeldsen og Engfogden ud til Engene, efterfulgt af Høpidskerne, hvoraf de fleste oftest vare til Fods. Ankommen til Engene begyndte man så med det vidtløftige Arbejde, at fordele Engstrækningerne ligelig mellem Mændene, d. v. s. ligelig hvad Engparternes Kvalitet angik, men forskjellig hvad angik Kvantiteten, idet de respektive Engparters Størrelse selvfølgelig rettede sig efter, hvad hver Mand havde Behov, nogle mere, andre mindre. Da der nu ikke er lidt Forkjel på de forskjellige Enges Afgrøde (Sylthø, alm. Enghø og Skovhø), måtte Mændene, når Delingen skulde foretages nogenlunde konsekvent, også have noget af hver Slags Eng, hver efter sit Forhold. Dertil kom, at da de forskjellige Engparters Afgrøde jo hvert År kunde være differerende, så kunde en sådan Deling ikke gjælde fra det ene År til det andet, men måtte forandres mere eller mindre hvert År, såmeget mere som Høpidskerne ved Delingen også selv havde et Ord at sige, og det derfor kunde hænde, at en og anden af dem ønskede at få sig udvist ny Engstykker, fremfor dem, de havde bjerget i tidligere År. Man vil derfor kunne indse, at en sådan Engdeling til Høslet ingenlunde var noget let Arbejde at forestå, — og er det da heller ikke den Dag idag, skjøndt Delingen nu er lettere at slippe fra end forhen.

Eng-Chefen på Havnø, der forøvrigt tillige er Skovfoged for Lunden og Skytte, hører derfor også til Gårdens højst betroede Folk; men da den nuværende Mand er gammel i Gårde — d. 1ste Maj 1889 har han tjent der i 50 År og har

den meste Tid været i denne Stilling —, så have disse mange År gjort ham Kunsten let!

Foruden dette præliminære Arbejde er der selvfølgelig meget andet at påse på Engene for Fogden under Engbjergningen, og ere Folkene nået såvidt, at de have fået Høet stakket, må han omkring og dele Stakke. Han sætter så et Mærke — en Kvist ell. lign. — i hver 3die eller hver 2den Stak, alt eftersom det er Enghø eller Skovhø, og de således markerede Stakke tilfalde da Bjergerne selv. — Alt Snyderi med Høets Fordeling er fra alle Parters Side noget ligeså ukjendt, som Snyderi var før Verdens Skabelse.

Når Indkjørselen begynder, får Avlsforvalteren og Folkene på Gården først deres Del af Arbejdet med Høet. Eftersom Læssene arrivere til Gården, anviser Forvalteren de Vedkommende, til hvilke Lofter de skal kjøre Læssene, for at hvert Slags Hø og de forskjellige Kvaliteter af samme således kan komme til at ligge sorterede på Opbevaringsstederne. Gårdens Følk have nu i nogle Uger næsten tilstrækkeligt Arbejde alene med at tage imod Høpidskernes Læs, hvis Indhold de gulve på Lofterne, så at det kommer til at ligge passende sammenpresset, og komme så Salt imellem Lagene, for at Høet ikke skal brænde sammen.

Høbjergningstiden er det Tidspunkt, hvor Gården har sit livligste Fysiognomi, thi der kan da på en Gang oftere holde en 10—15 Læs Hø og læsse af, og eftersom nogle kjøre bort, kommer der snart efter andre igjen. Og den ene ager bort med den samme Ro og Sindighed, som den, hvormed den anden ager ind i Gården, thi de allerfleste Kjøretøjer have Stude til Forspand; men, som Ordsproget siger: »den, som ager med Stude, kommer også med«.

Som berørt, foregår Delingen af Engene nu tildels på anden Måde. I mange År have nemlig de fleste af Høpidskerne fra det ene År til det andet havt deres bestemte Engparter at bjerge, og ikke alene er dette nemmere og bedre for Gårdens Vedkommende, men også mere profitabelt for Bjergerne, som have Interesse i med Omhyggelighed at behandle deres Parter, imod som når de hvert År fik anvist Høslet på forskjellige Steder.

Ifølge hvad der er meddelt, skjønner man, at det ikke er hårde Konditioner, der her bydes Høpidskerne at få deres

Hø på — det alm. er de fleste andre Steder, at Bjergerne kun få hvert 4de—5te Læs selv —; men det må da også her tages noget i Betragtning, at Folkene ikke alene have en lang Vej fra Engene at kjøre Høet til Gården (til deres Hjem have enkelte over 2 Mil at kjøre), men de skal også bjerge det over et større Terræn af Engene. Høsletten i Louenkjær er heller ikke nem, Træer og Buskadser generer, og desuden bliver man sommetider nødt til at læsse to Gange, idet man først må kjøre det afslåede Græs ud af Skoven og sprede det på Engene for at få det vejret. Forøvrigt er dette Skovhø heller ikke 1ste Klasses Hø, hvorvel det jo nok må kvalificeres tildels ikke lidt højere end »Stargræs« (jvfr. Frd. $^{28}/_{7}$ 1784 § 5).

Når man tænker sig, at Havnø Enge 1660 kun ansattes til 400 Læs Hø [1]) (se her foran p. 348), så er Udbyttet nu jo ikke så lidt højere, skjøndt det endnu ikke er så stort, som det efter Engenes Areal burde være, så der står endnu endel Forbedringer tilbage at gjøre.

»Nu kan man se, at man er paa Havnø Territorium, thi Høveder og Bæster står i Græs til Knæerne« — saaledes hører man undertiden Folk sige, når de se Græsgangene her under heldigere Forhold; at sådanne Personer have set på Græsset med Forstørrelsesglas, behøver man næppe at oplyse om; men på den anden Side er det også ubestrideligt, at de på Havnø ere noget forvænte med deres Græsgange, thi når de der sige, at de ikke have Græs et eller andet Sted

---

[1]) I hvilken Tilstand Engstrækninger i ældre Tid henlå, får man et Begreb om ved at læse f. Ex. hvad Nødskov skriver i sin Timgårds Beskrivelse (udkom 1787). Han skriver således (p. 37): »En stor Del af Engene ere begroede med Risbuske, som meget indskrænke Hø-Avlen og ved en strafværdig Ligegyldighed have fået Lov til at udbrede sig. De bleve først udryddede 1784—86.« — Et andet Sted (p. 112) skriver han: »Forhen vare Engene så bløde, at Høet deraf endog måtte opbjerges i Sække til det faste Land, og ingen kunde tænke så dybt, at Grøfter kunde hjælpe dem, før end de i Årene 1779—80 ere med Grøfter gjennemskårne.« —

Da »alting« på Havnø ved Fru Arenstorffs Død skal have henligget i »samme Forfatning som for 100 År siden«, så have Havnø Enge næppe dengang været i bedre Tilstand end Tims Enge. Endnu da Kjeldsen kom til Gården, var der da også enkelte Enge, der vare så bløde, at det ikke var stort bedre bevendt med dem, end oven for beskrevet.

på Eng eller Mark, så kan man være vis på, at på mange andre Gårde vilde man være rigtig godt fornøjet med mindre, end hvad de her regne for Ingenting! —

I dette Århundrede har intet af Gårdens Tilliggende været bortlejet, men i ældre Tid har det stedse været Brug at bortleje en Del af Engene. Ifølge Skjødet fra 1620 svarede Fæsterne i Als og Helberskov alle hver 1 Pund (ɔ: 1/2 Otting) Smør i årlig Engleje; i Rebningen fra 1669 omtales også Enge at være bortlejede, og i Papirer fra 1764 ses ligeledes flere af Havnø Enge i Louenkjær (Egeholt, Hægtereng, Store- og Lillerørtved, Stavnsigholt, Stavnsigeng, Smedenseng, Kræmerseng og Grevens Hale) at være bortlejede til Fæsterne.

I tidligere Tider var der meget mere Rørskjær på Havnø end nu, og ligesom Engene blev slåede på Part, således brugte man endnu i de første År af Kjeldsens Ejertid at lade Rørtag slå på Part i Tagkjæret (sædvanligvis var det da nogle af Høpidskerne, der tillige vare »Rørpidskere«). Af denne kurante og temmelig værdifulde Vare kan der endnu sælges noget, men der er ikke mere, end at det magelig kan besørges indbjerget af Gårdens egne Folk. —

Når der ovenfor er nævnt »Skovhø«, menes hermed Høsletten i Louenkjær Skov, hvilken Skov nemlig ikke er undergiven fuldstændig Fredning. Rentekammeret vilde for et halvt hundrede År siden[1]) have Havnø Louenkjær betragtet som fredskovpligtig, altså således, at der ingen Kreaturer, Svin undtagne, måtte græsse deri, ingen Høslet foretages under Træerne, og tillige, at den skulde være anordningsmæssig indhegnet (Frd. 27/9 1805 § 15). Men Kjeldsen mente, at det var ganske uberettiget at ville have denne Skov gjort til Fredskov og protesterede derfor derimod. Efter at Rentekammeret nøjere var sat ind i Forholdene, blev Resultatet, at Kjeldsen og hans Søster, Madam Dinesen, måtte give deres Skjøde på Havnø Påtegninger, dat. 25/3 1837 og 23/8 1839, der gik ud på: at når de og Havnø efterkommende Ejere fritoges for enhver Indskrænkning med Hensyn til Græsningen, Høsletten og Hugsten i Skoven Louenkjær, så forpligtede de sig til i Løbet af et vist Åremål at beså 50 Td. Land af Skoven med Agern, lovlig at indhegne samme, samt til ikke

---

1) Rentekammer-Skrivelser af 19/4 1836, 26/11 1836, 16/9 1837 og 6/7 1839.

at rydde nogen Del af den i den øvrige Del at Skoven værende Bestand. — Men uagtet der gjordes alt muligt for at opelske en Egeplantage, var det dog ikke muligt at få Træerne til at gro, så det måtte tilsidst helt opgives, og den nuværende Ejer måtte da ansøge Indenrigsministeriet om Forandring i ovennævnte Bestemmelse. Da Stedforholdene i denne Skov ere af en noget anden Beskaffenhed end i en alm. Skov, kan der af en Skrivelse til Ministeriet desangående passende her uddrages nogle Linier. Det hedder således bl. a.:

»Louenkjær er en Elleskov, der endnu henstår så temmelig i en Urtilstand og aldeles ikke egner sig til at behandles ved sædvanlig Forstkultur. Den oversvømmes på Grund af Natur- og Stedforhold af en sådan Udstrækning, at den ligger langt udefor den enkelte Ejers Råderum, som oftest om Vinteren og Foråret af Vand, og der er Somre, i hvilke man ikke engang kan kjøre Brændet ud af den. Man kan, uden at gå Sandheden for nær, i lange Perioder godt kalde den et stort Uføre. At gjøre en sådan Skovstrækning til Fredskov, vilde være det samme som at berøve Ejeren en væsentlig Del af dens Værdi, der består i Høslet og Græsning, og at lægge en Fredskovsforpligtelse på den, som blot skulde gjælde af Navn, vilde mulig blive en Indledning til i Fremtiden at udøve en Tvang mod Ejeren, uden Hensyn til, om Forholdene anbefalede en Kultivering af hele denne store Strækning som Skov.«

Ifølge Indenrigsministeriets Resolutioner af $^{30}/_{4}$ 1871 og $^{13}/_{1}$ 1872 blev Havnø Louenkjær da også fremdeles fritaget for fuldstændig Fredning, og Bestemmelsen om de 50 Td. L. Egeplantage forandredes til Beplantning af et ligeså stort Areal med Ask, El og Birk.

Disse tre Træarter udgjør forøvrigt den væsentligste Bestand i Louenkjær Skov, dog således, at El er den langt overvejende; men ved Siden heraf findes også flere andre Slags Træer, hvoriblandt adskillige Egetræer; for Bøgen er der for fugtigt (derimod findes en Del smukke, temmelig store Bøgetræer i Havnø Lund, hvoraf nogle kan være af over 100 Kr.s Værdi Stykket). I ældre Tid fik Orlogsværftet en Del Egetømmer fra Louenkjær, og endnu i Kjeldsens Tid blev der udvist Egetræer dertil. Tre gl. Ege, der kaldes »Konge-Egene« eller »de tusindårige Ege«, vare også udsete til

Flådens Brug, men Kjeldsen satte så megen Pris på disse gl. Ege, at han bad om at beholde dem, hvilket også blev ham tilstedt. Tusindårige kan disse Ege dog ikke være [1]), men lad dem også »kun« være en 600 Åar gl., så er dette dog en så respektabel Alder, at man ikke kan angive, hvem deres første Ejermand har været. — Dette store Vildnis og Skovmorads er ellers i sit Slags temmelig enestående her i Landet. Nogen »Urskov« kan det jo langt fra siges at være, idet der forhen er hugget dygtig væk i Skoven, så at der ikke er mange gl. Træer tilbage, men da Skoven henligger uden Forstkultur, og Naturens fri Råden kun i ringere Grad indskrænkes og forstyrres ved menneskelig Indgriben, så, hvis der overhovedet hertillands kan være Tale om Skove, der give et svagt lille Begreb om, hvorledes en Urskov ser ud, da blev det vist snarest Louenkjær, man måtte henvise til. I de senere År, da Hovedvejen igjennem Havnø Louenkjær er bleven så meget forbedret, får man dog et ganske andet civiliseret Indtryk af Skoven, strax man kommer ind i den, end tidligere, da Vejen (Vasen) henlå som et Uføre. I den Del af Skoven, hvor Studene græsse, er der nogenlunde fremkommeligt; her findes enkelte mindre Åbninger i Skoven, men Skov og Eng går ellers ud i et. Andre Steder er der derimod vanskeligere at passere, dels på Grund af tæt Træ-Buskads- og Plantevæxt af diverse Arter (f. Ex. Småpletter af 3—4 Alen høje Brændeneller, også flere giftige Planter findes i Skoven, så det er langt fra alle Steder, at Høvederne græsse [som Hø have de derimod ingen Gene af at få sådanne Planter tillivs]), og dels på Grund af Jordsmonnets sumpede Beskaffenhed, samt de mange Render og Grøfter, hele Terrænet er opfyldt af. Det var derfor heller ikke noget behageligt Arbejde for Generalstaben, da den for nogle År siden (1879) målte denne Strækning op, og Guiderne sagde også, at de ikke før var truffet på en sådan »Urskov«; men efter at de havde opmålt Visborggård Louenkjær, mente de dog, at der deri fandtes Steder, der

[1]) De tåle nemlig ingen Samlg. med de 1000årige Ege ved Jægerspris, »Kongeegen« og »Storkeegen«, som ifølge Vaupell: »De danske Skove« ere henholdsvis 42 og 36 Fod i Omfang i Brysthøjde (ved Jorden er sidstnævnte endog 54 Fod i Omfang). Tidligere fandtes s. S. en mere end 1000årig gl. Eg, 25 Al. i Omkreds, i hvis hule Stamme der var Plads til 3 Mand til Hest (Wegener: Abrahamstrup I., 3 og II., 293).

vare endnu mere urskovagtige, uigjennemtrængelige og moradsagtige end i Havnø Louenkjær[1]).

At Dinesen og Kjeldsen i sin Tid nogenlunde kunde præstere, hvad der paahvilede dem at svare af Gården, havde de for en væsentlig Del Louenkjær Brænde at takke for. Men dengang at have solgt Brænde i så store Kvantiteter, blev dog en dyr Fornøjelse. Den Fortjeneste, de havde af Brændet dengang, var nemlig så yderlig ringe, at der måtte adskillige 1000 Fv. Brænde til, før de fik noget ind, der var værd at tale om. Senere, da Brændet kom i Pris, kunde man næsten ikke sælge noget, fordi der ikke var noget at tage af, og således har det været igjennem en lang Årrække. Endnu sælges der næppe en 250 Fv. Brænde om Året (af Gavntræ sælges kun ubetydeligt); dog må tilføjes, at det ikke er Småting, der forbruges på Gården selv Året rundt (om Vinteren en $^{3}/_{4}$ Fv. Brænde om Dagen), og desuden have alle Beboerne på Ejendommen samt de Husmænd, der arbejde på Gården, også allesammen deres Brænde fra Havnø Skove. — Da der derimod så godt som intet blev hugget i Visborggårds Skove i Kmhr. Arenstorffs Tid, så bliver Facitet: at de på Visborggård i lang Tid har solgt og fremdeles sælger omtr. 15 Fv. Brænde for hver — 1 Fv. Brænde, der sælges på Havnø. Unægtelig et betydeligt Misforhold! især da Forskjellen i Forholdet mellem deres respektive Skoves Arealer ikke er større end omtrent som $1^{1}/_{2}$ mod 1 (Visborggårds Skove ere nemlig 300 Td. Land større end Havnøs).

Det vil af det anførte fremgå, at Havnø egentlig ikke har været så lidt dyrekjøbt for Familien Kjeldsen.

Medens Havnø Skove således mest består af yngre Træer, så var Bestanden og Træernes Kvalitet i disse to Gårdes Skove derimod tidligere temmelig ens, så ved Delingsforretningen fra 1764 har det i denne Henseende næppe frembudt Vanskeligheder at gjøre Skovene »lige med hinanden« (smlg. Frd. $^{27}/_{9}$ 1805 § 8); derimod må man dog — skjøndt intet nævnes derom i Delingsforretningen — have taget et væsentligt Hensyn til, at Havnø Skove have en for Afsætningen

[1]) Dette store og vildsomme Skovmorads havde dog vist fortjent at nævnes f. Ex. i det af M. Galschiøt udg. Værk: »Danmark i Skildringer og Billeder«; men det omtales hverken der eller andre Steder.

langt fordelagtigere Beliggenhed end Visborggård Skove; thi det bliver mellem År og Dag ikke lidt Forskjel, om man kan udskibe Brændet lige i Nærheden, eller man, som på Nabogården, har en Vej af c. 3/4 Mil til Udskibningsstedet, så at der kun kan kjøres 4 Ture pr. Dag. For at Skovene kunde blive af lige Værdi, måtte derfor Visborggårds Skove enten i sig selv være værdifuldere eller også større end Havnø Skove.

Gårdene kjøre deres Brænde til de samme Udskibningssteder, men medens Havnø udskiber det meste af sit ved Louenkjær Træbro, så føres næsten alt Visborggårds Brænde til Havnø Bro. Ifølge Delingsforretningen forbeholdtes der Visborggårds Ejer at have Udskibning ved Havnø Bro mod et årligt Vederlag til Havnø Ejer, hvilken Bestemmelse atter optoges i de senere Skjøder, og således hedder det også i Dinesens og Kjeldsens Skjøde: »Med Gården følger Skibsbroen ved Fjorden, dog med den Bestemmelse, at Visborggårds nuværende og efterkommende Ejere forbeholdes fri og fornøden Plads til at opsætte Brænde ved Broen, samt fri Udskibning og Fart for hvad Vare, de ved Broen vil losse og lade, imod en årlig Betaling til Havnø Ejer, som i forrige Kontrakt er bestemt til 12 Rdl.« Dette er den eneste privatretlige Servitut, der hviler på Havnø (altså kun en positiv usynbar), og medens den for Havnø ikke er af videre Gene, er den af så megen desto større Betydning for Visborggård, som har omtrent 15 Gange så megen Nytte af Havnø Bro som Havnø selv har; thi når man f. Ex. på Skibslisterne i de lokale Aviser læser: »Jagt N. N. til Havnø« — og det står der temmelig hyppig —, så er det som oftest et Skib, der lader Brænde fra Visborggård. På Havnø har man derfor ofte Synet af disse Brændetransporter fra Nabogården — en 6—9 Vogne i Følge —, og mellem År og Dag bliver det for adskillige 1000 Kr. Brænde, der fra Visborggård udskibes ved Havnø Bro.

Ved Siden af Brænde og Græs afgiver Louenkjær også andre Goder eller egentlig snarere Undere, men i alle Tilfælde noget, der er en stor Raritet, nemlig Kronhjorte. Sådanne have nemlig endnu fået Lov til at blive i »Urskoven«, skjøndt Udbyttet, man har af disse Dyr (Kjød og Hud), ikke svarer til Skaden, de forårsage på de unge Træer, Sæden etc. — Foruden Hjorte findes også Rådyr og andet mindre Vildt.

Medens Kronvildtet i tidligere Tider var alm. over hele

Landet, så at man alene i Jylland for et Par hundrede År siden i den bedste Jagttid kunde sende en 1600 Stkr. derfra til de kgl. Slotte, så læser man nu sine Steder [1]), at i Jylland er der kun Kronhjorte i Grevskabet Frijsenborgs store Skove »og nogle enkelte andre Steder«. Disse »enkelte Steder« indskrænke sig nok til Grevskabet Lindenborgs Skove og Louenkjær, ialtfald findes der ikke Krondyr andre Steder på et stort Område heromkring.

Jagten på Havnø er dog ikke af videre Betydning, men noget som en halv Snes Kronhjorte og Rådyr om Året er også nok værd at tage med. Da det kun er Strejfdyr, der er i Havnø Louenkjær, har man bedst Chance for at få fat i Vildtet, når de fra Visborggård holde Jagt i deres Part af Louenkjær; thi så hænder det let, at nogle af Dyrene retirere sig ind i Havnø Louenkjær, og så kan det også nok hænde, at Havnø Nimrod (Skovfogden i Lunden) er ved Hånden og nedlægger ikke alene, hvad han træffer med sin Bøsse, men også, hvad der kommer ham på Skud. Resultatet kan derfor falde således ud, at Visborggårds Jagtselskab intet får, hvorimod Skytten på Havnø stolt vender hjem med et Par Hjorte eller så. (At Udbyttet i sådant Tilfælde — til Tak for god, om end ganske vist ufrivillig Assistance — broderlig deles med Nabogårdens Herskab, anføres blot, for at man ikke skal tro andet, end at de nuværende Ejere af Gårdene komme bedre ud af det med hinanden, end det som oftest var Tilfældet i ældre Tider.)

Det må dog tilføjes, at Skytten på Havnø meget vel kan skaffe en Hjort eller to tilveje også uden at behøve ovennævnte Assistance; har man Brug for et Dyr på Gården, varer det sjældent ret længe, før Mikkel Kjeldsen [2]) er Mand for at få et nedlagt, og han har i så Henseende i sine Dage ligget adskillige Nætter på Lur ude i Louenkjær. Selvfølgelig er det hans mindste Kunst at afgjøre, om et Spor stammer fra en Hjort eller Hind, ligesom han også deraf omtrentlig kan slutte sig til Dyrets Alder; i det hele taget turde det vel være tvivlsomt, om der her i Landet findes nogen Skytte, der har

---

[1]) Se f. Ex. Brehm: »Pattedyrenes Liv«, udg. af P. Mariager, p. 607.

[2]) Han er ikke af Ejerens Slægt. Hans Fader, der var Husmand i Skjellum, hed Kjeld Mikkelsen, og den Vej i Louenkjær, der hedder Kjeldsvasen, er anlagt af og har Navn efter ham.

mere Erfaring i Hjortejagt eller har skudt flere end han, thi Flertallet af Nutidens Herregårdsskytter har aldrig skudt noget Krondyr; det er en Fornøjelse, der forbeholdes Standspersoner.

Fra Louenkjær strejfe Dyrene, navnlig Rådyrene, oftere over i Lunden, og det træffer også, at en enkelt af Hjortene svømmer over Fjorden og går ind i Trudsholm Skov (det smalle Skovbelte, der ligger ligeoverfor på den anden Side af Fjorden); men da denne Skov er så lille, og der heller ikke er nogen anden Skov deromkring, så vender et sådant Dyr sikkert altid snart igjen tilbage til Louenkjær, og dets Udflugt indskrænker sig således kun til at have været en lille Rekognosceren af Terrænet sønden Fjorden. Man har undtagelsesvis også truffet Hjorte på endnu længere Udflugter, og der er nok heller ikke noget i Vejen for, at de kan svømme over Fjorden, selv på de bredeste Steder.

I de senere År af Kjeldsens Ejertid fangedes engang en Dyrekalv (omtr. $^{3}/_{4}$ År gl.), hvilken der indrettedes en Stald til i den gl. Kjærnemølle. Kalven blev passet omhyggeligt, trivedes vel og blev ganske tam; som Hind løb den frit omkring og lystrede så godt som nogen Hund, så den var en Kilde til megen Fornøjelse, navnlig for Ungdommen. Derimod var den en Skræk for alle gl. Kjærlinger, og når den på sine Udflugter kom til Visborg, blev der alm. Bestyrtelse blandt Landsby-Skjønhederne; thi »Ponny« var en stor Hader af Kvinder, navnlig ældre, vilde bide dem og stod på Bagbenene og dunkede dem i Hovedet med Forbenene. Dens sidste Bedrift var, at den en Dag gik op i Salen og rev 5 Fag Vinduesgardiner helt itu. Kort efter blev den slagtet og var da en 7—8 År gl. Den holdt meget af Rugbrød og som Delikatesse: Stumper af Tællelys.

Af Fuglevildt skydes her Vildænder, Agerhøns, Bekkasiner o. s. v., men med denne Jagt er det også kun småt bevendt.

Kjeldsen gav sig ikke selv af med at være Jæger, drev heller ikke maritime Fornøjelser på Fjorden, ja har måske aldrig taget sig så meget som en Dukkert i den (noget Badehus havdes her heller ikke i hans Tid); »han vilde aldrig gå i Vandet, før han havde lært at svømme«; men ellers var han i sine yngre Dage ikke bange for at komme lidt i Berøring med Fjorden, thi det fortælles, at han i de Tider, når han skulde sønder efter, lod Ridehesten svømme over Fjorden med

sig på. Han var ellers ikke nogen Sportsmand, og han har da også i sin Tid havt andet at tænke på!

Som flere gastronomiske Herligheder ved Skovene anføres, at der både i Louenkjær og Lunden er en Del Hasselbuske, desuden findes også Hindbær, Brumbær, Jordbær o. s. v., af førstnævnte Art er der navnlig ikke få i Lunden. Af spiselige Paddehatte (Champignons) findes adskillige omkring i Skov og Eng.

Vejen fra Havnø — gjennem Lunden — over Fjordengene — gjennem Louenkjær — ud ad Als-Visborg Landevej — forbi Visborggård — og gjennem Visborg By tilbage til Gården igjen, er Havnøernes mest yndede Rute til Lystkjørsel eller do. Rideture, og her bevæger man sig også for en stor Del på Gårdens eget Territorium. — Følger man Markvejene langs med Fjorden til Hadsund, gå disse mest gjennem nøgne og temmelig ufrugtbare Strøg, og egentlig bliver der først smukt ved Hadsund; fortsættes videre ad den private Vej, der går langs med Fjorden gjennem Tygeslund Skov, vil man finde det smukkeste Sted her i Egnen. — Af længere Udflugter frembyder Vejen fra Havnø og langs Fjorden til Helberskov også en ganske net Tur, men helst må man da videre for at se Als Banker samt Als Kirke, som ligger på det højeste Punkt, hvorfra der er en smuk og vid Udsigt over Kattegat.

Af de her nævnte Skov-Herligheder eller Omegnens Herligheder tror jeg dog nok, at Kjeldsen satte mest Pris på Brændet og Græsset, og dette kan man da heller ikke fortænke ham i. Der kunde endog om Sommeren gå Perioder hen, hvor han ikke kom i Lunden: Myggene åd ham, som han sagde. Det lader sig heller ikke benægte, at denne Skov på Grund af dens nære Beliggenhed ved Fjorden er usædvanlig befængt med denne Plage, så at det trods Skovens Skjønhed ikke altid er nogen Behagelighed at færdes der; helst må man dampe dygtig væk af en Cigar, men da Kjeldsen ikke var Ryger (han brugte ikke Tobak, hverken i den ene eller anden Skikkelse), kunde han ikke anvende dette Fordrivelsesmiddel. —

Ligesom Kjeldsen måtte gjøre Indsigelse imod at få Louenkjær gjort til Fredskov, således fandt han sig også beføjet til at protestere imod, at Havnø sattes højere i Hartkorn. Ved sidste Matrikelsætning (1844) vilde man nemlig have Gårdens

Hovedgårdstaxt forhøjet fra c. 66 Td. til 72 Td. Som man ser af det foregående, ankede Dinesen også over »det høje Hartkorn«, og at Anken var berettiget, må man slutte deraf, at det nu lykkedes Kjeldsen ikke alene ikke at få Hartkornet forhøjet, men endog at få det nedsat til sin nuværende Størrelse, altså 54 Td. Kjeldsen påviste nemlig de Vedkommende, hvorledes hans Agermarker ikke svarede til, hvad man antog, idet flere af dem, navnlig Markerne omkring Strandkjær, kun bestod i et tyndt Jordlag, hvis Underlag var Havsand; Jorderne kunde som Følge heraf ikke tåle Tørke, og i tørre Åringer var Markernes Afgrøde derfor ringere end de fleste andre Steder, idet Sæden blev sveden af (dette fik man navnlig at mærke for et Par År siden [1887], hvor Høsten her var den ringeste, den har været i Mandsminde). Det er ikke alene under Lavlandet, at man kan træffe på Havsand, men også nogle Steder under Højlandet; således er der i Skrænten sønden for Lunden en Sandgrav, hvor man opgraver rent og fint Havsand, men Laget ligger dog her omtrent et Par Alen nede i Jorden og synes ikke at strække sig over et større Område. I Terrænet sønden for Gården og ned mod Havnø Hage består Jordunderlaget af Kridt, hvilket nogle Steder kun ligger en Fod under Jordsmonnet. Gårdens største og bedste Agermarker, Lundmarken og Søndergårdesmarken, består — ligesom Lunden — af temmelig dybe Muldjorder, væsentligst med Lerunderlag. Da førstnævnte Mark tidligere var skovbevoxet — endnu i Kjeldsens Tid har man ryddet Træer der —, og da den anden Mark tildels har været det samme og forøvrigt hørte under det gl. Søndergårde, så bliver det forståeligt, at Gårdens Agermark i ældre Tid var så ubetydelig; men når den dog sættes til 36 Td. Udsæd, viser dette, at man dengang hist og her har havt nogle små Agermarker, som nu ikke længere komme under Plov. Man finder da også Spor af sådanne, idet man endnu sine Steder kan skimte gl. Agerfurer, således på et Stykke af Tagkjæret og i Kallehaven. Havnø Marker ere nærmest Havre-Jorder, og i Kjeldsens Tid har der været År, hvor Havre-Udsæden har udgjort over 150 Tdr., altså en hel Del forskjellig fra den Tid, da Gården ifølge Peder Seefelds Jordebog slet ikke havde Havre-Udsæd, men kun Rug og Byg. Nu dyrkes foruden Havre mest Rug, fremdeles en Del Hvede, Rodfrugter, Hør etc., derimod kun

undtagelsesvis Ærter og Boghvede. På Grund af flere af Jordernes lave Beliggenhed er der en Del af Agerlandet, der ikke kan drænes, hvorfor der altså går noget Jord tilspilde ved Grøfter. Mergel findes ikke på Ejendommen, men Gårdens Jorder ere i god Gjødningskraft, thi på Grund af det store Kreaturhold er der Gjødning i Overflødighed, hvorfor man heller aldrig her har havt Brug for Kunstgjødning. —

Kjeldsen var en meget aktiv og vindskibelig Mand, som i det hele forbedrede Ejendommen i betydelig Grad. Jorderne satte han i højere Kultur, indtog en Del til Agerland, som tidligere havde henligget uden at give synderligt Udbytte, således bl. a. Jorderne nordvest for Gården (»Glibstedkjæret« var nemlig før den Tid et kratbevoxet Morads, så fugtigt, at der næsten ikke var til at færdes), ligeledes kjørte han mange 1000 Læs Jord fra Bakkerne og opfyldte hermed Lavningerne på sine Marker[1]), forbedrede Kjær og Enge i deres oprindelige sure Beskaffenhed, gravede mange Grøfter overalt omkring på Ejendommen, anlagde bedre Veje, opførte en ny Udskibningsbro ved Louenkjær o. s. fr. I den lange Tid, han var Ejer, byggede han også flere ny Bygninger, således i Årene 1846—47 en ny Hovedbygning og i Årene deromkring også nogle Bygninger på Ladegården, ligeledes opførte han, efter at Møllenæringen var bleven frigivet ved L. $^{14}/_{4}$ 1852, Havnø Vejrmølle, der kun benyttes til eget Brug (før den Tid måtte man til Kårup Mølle, der ligger i 1 Mils Afstand), og endelig opførtes også en Del Huse på Ejendommen: Færgehuset opførtes af nyt, ligeledes Lundhuset (tæt ved Gården), Louenkjærgård (ved Nordostgrænsen) og Skovlyst (ved Træbroen), senere opførtes Vollehuset (ved Vestgrænsen), således at det eneste ældre Hus, der nu findes på Gårdens

---

[1]) Da der navnlig blev kjørt Jord fra de Bakker, hvorpå Kjøkkenmøddingerne ligge, forklarer dette, at man nu finder mange Flintflækker og Østersskaller på de lave Marker, navnlig nedenfor disse Møddinger. Kjøkkenmøddingernes definitive Opdagelse her i Landet skete først 1850 (Antikv. Tidssk. 1849—51 p. 98 og Worsåe: Om Tvedelingen af Stenalderen. 1862 p. 8), hvorfor man i den Tid, da Kjeldsen kjørte bort af Bakkerne, ikke vidste bedre, end at de store Østerslag, man fandt på disse Steder, hidrørte fra fordums Østersbanker, og at Fjorden altså tidligere havde overskyllet hele dette Terræn.

Jorder, er Louenkjærhuset (ved Sydostgrænsen), der er bygget af Fru Arenstorff 1788. Et Par af Husene afgive Bopæl til to Familier, og enhver især af Familierne, der bebo Husene (hvortil hører større eller mindre Haveanlæg, nogle have tillige Jordlodder), have mindst en Ko og nogle Får. —

En Del af den af Fru Hilleborg Då opførte Hovedbygning kom til at stå i næsten 200 År, d. v. s. det var kun lidt af Resterne, thi det, der stod før 1846, frembød et bedrøveligt Skue. Det, der var tilbage, bestod kun i et lille teglhængt Hus, hvis Gulve lå i Niveau med Jorden, kun 6 Alen højt til Taget, $11^1/_4$ Al. bredt og 36 Al. langt, forsynet med trende små Kviste på søndre Side[1]). Efter at Fru Arenstorff havde istandsat det, var det nu atter forvandlet til Materialhus, dog var der endnu hist og her Spor af tidligere bedre Dage. Huset var på Grund af senere Tilbygninger af Fløje nu lappet alle Steder: det oprindelige var af Grundmur (Murene 1 Al. tykke), men senere var der føjet Bindingsværk til, Vinduerne sad ganske uregelmæssigt og havde alle mulige Størrelser, så man kunde ikke længer se, hvorledes det fra først af havde været indrettet, men da det kun dengang indeholdt: »fra vestre Ende på søndre Side en Gang igjennem 9 Fag, på nordre Side deraf 3 Kamre, 1 Gang tværs igjennem

[1]) At Bygningerne på Havnø 1675 kun taxeredes til 200 Rdl. (se her foran p. 437), viser, at de vare ubetydelige, men næppe tillige, at de vare i særlig dårlig Forfatning. Om Gl. Kjøgegårds Bygninger, der 1661 ligel. kun taxeredes til 200 Rdl., hedder det også i F. Carlsen: Efterr. om Gl. Kjøgeg. I., 237: »Hovedbygningen var måske ikke så mishandlet som mange andre Herregårdsbygninger vare.« — Man må nemlig erindre, at der dengang var flere Herregårde, som kun havde Bygninger som Bøndergårde (se f. Ex. Matriklen for Vensyssel fra 1662 i Kongerigets Arkiv [den eneste Matkl., hvori Bygningerne omtales]), og hvis Bygninger altså lige så lidt som Bøndergårdenes Bygninger ansattes til speciel Værdi, men ansloges sammen med Hartkornet. —
Hvad der her foran p. 306 er antaget om »Tårnet på Havnø, 1675«, passer næppe; thi skjøndt der ikke i dette Årh. var nogen Kvistbygning på Husets Forside, kan der dog mulig opr. have været en sådan, og det har da været den, man her — ligesom på så mange andre Herregårde — har beæret med Prædikat af »Tårn«, »måske fordi man syntes, at intet ægte Herresæde burde mangle et sådant; og et Navn er — som man ved — ofte nok til at fornøje Folk«. (Om den Slags Herregårds»tårne« [f. Ex. på Frisholt og Avnsbjerg] se Jy. Saml. VII., 202; St. St. Blicher: »Røverstuen« og fl. St.)

Huset på 3 Fag (heri en Indgangsdør fra Gårdsiden), derved en stor Stue på 2 Fag« (fortsattes ind i østre Fløj), så er det temmelig klart, at salig velbårne Peder Seefeld med sin store Familie ikke har kunnet nøjes med 1 stor Stue og 3 Kamre, og derfor må der også oprindelig have hørt Fløje til Bygningen.

Senere byggedes nogle større Fløje, først af P. Benzon og senere af Fru Arenstorff; men da disse Bygninger således vare af meget forskjellige Aldre, af forskjellig Højde (østre Fløj var 6½ Al. og vestre do. 10 Al. høj til Taget), forskjellig Længde (henholdsvis 57 Al. og 60 Al.), Bredde o. s. v., så havde Borggården i mangfoldige År måttet nøjes med et mindre heldigt Udseende. Kommer hertil, at der på begge Sider af Borggårdens Bygninger lå flere gl. Bindingsværks Udhuse, så vil det heraf fremgå, at det hele havde et mere malerisk end just heldigt Udseende, tilmed da alle Bygningerne — med Undtagelse af vestre Fløj — ikke vare stort andet end en Samling af Rønner, som alle tilsammen i 1825 kun taxeredes til 5,300 Rbd. rede Sølv, på samme Tid som Ladegårdens Bygninger taxeredes til 9,700 Rbd. r. S.; dog også en forholdsvis lav Sum for så store Bygninger, der viser, at flere af dem har været af mådelig Beskaffenhed.

Da den vestre Fløj var opført i temmelig storslået Stil (Murene 1½ Al. tykke, Værelserne 7 Al. høje, udstyrede med Loftsmalerier, Egetræsdøre med Messing-Hængsler og do. Låse, forgyldte Tapeter etc., og da det også var vanskeligt at skaffe samme Slags Mursten tilveje, fortsatte Kjeldsen — uheldigvis! — ikke den ny Hovedbygning, som denne var begyndt; men da Fløjen desuden i Tidernes Løb var bleven noget ramponeret indvendig — i flere År havde således f. Ex. sal. Oberstindens Kabinet i Mangel på andet måttet tjene til Folkestue —, foretrak han at rive alt ned, dog blev hele Fundamentet af vestre Fløj [1]) bibeholdt, og opførte så istedetfor en grundmuret en Etages Bygning af gule Sten (Refsbæk Teglværk) på 3 Fløje, hvis Sidefløje ere af samme Dimen-

[1]) Denne Bygning var opført så solid, at man havde stort Besvær med at få den reven ned; Kalk og Sten dannede en kompakt Masse, så at adskillige af Stenene gik i Løbet. Af Stenene i Fru Arenstorffs Hus existere derfor nu mange kun i Form af Murbrokker, der ere anvendte til Opfyldning af Veje omkring ved Gården.

sioner som den af Fru Arenstorff opførte Fløj, kun ikke så høje.

Bygningen udmærker sig næppe ved andet end ved at være solid og fordringsløs, men ellers er den ikke fri for at være noget uheldig både af Udseende og af Indretning. Bygnings»stilen« er ikke vanskelig at angive, thi — en Mur er en Mur og et Vindue et Vindue! Kjeldsen nøjedes med en Murmester til Bygherre, men om han havde taget en Arkitekt, vilde han, uden at det behøvede at være blevet ham ret meget dyrere, ikke alene have kunnet få et langt smukkere, men også et langt bedre indrettet Hus, der kunde have afgivet næsten dobbelt så megen Plads som den nuværende. — I denne Bygning satte Kjeldsen sig således ikke det heldigste Minde, sålidt som ved den Måde, hvorpå han indrettede Hovedbygningens nærmeste Omgivelser. Istedetfor at Hovedbygningen burde have ligget omgiven af Haveanlæg og været den eneste Bygning sønden for Kårupå, så kom der nu igjen — ligesom i tidligere Tider — til at ligge en Del ny Udbygninger på begge Sider af den, hvilket, set fra et Skjønhedshensyns Standpunkt, var en mindre heldig Ide, — men ganske vist så meget destomere praktisk.

Noget stort Corps de logis har der aldrig været på Gården, dog har der tidligere været mere end nu, skjøndt Hovedbygningen ikke var større, idet nemlig dengang alle Fløjene vare indrettede til Beboelse, hvorimod nu østre Fløj udelukkende bruges til Økonomi-Lokaler, endog såvidt, at der deri også findes Bryggers og Mejeri.

På den gl. Ladegård var Hovedindkjørselen igjennem en muret Port (nu en Jernport), og til begge Sider herfor lå 2de små Huse af samme Størrelse og Udseende; det på vestre Side var Ladefogedhuset, og det på den modsatte Side har rimeligvis oprindelig været Hovfolkenes Stue[1]); på østre Side

---

[1]) Fælles for alle Herregårdes Ladegårde var nok, at Ladefogden havde sit Kammer på højre Side af Indkjørselen til Ladegården, og på de Gårde, hvor der ligesom her var et eget Ladefogedhus, var dette beliggende samme Sted. Vis-à-vis herfor fandtes gjerne en Stue til Hovfolkene; her på Gården lå der for Symmetriens Skyld altså et Hus, hvilket således vist har været indrettet til Hovbønderne. — På nogle Herregårde var der over Indkjørselsporten til Ladegården et Tårn, hvori Bønderne måtte penitere, når de havde forset sig (se f. Fx.

havde man så fremdeles en Vinkelbygning, indrettet til Kostald, og derved Laden; på vestre Side var der ved Siden af Ladefogedhuset en Vinkelbygning, indrettet til Studestald, dernæst kom Hestestald, Bryggershus, Malthus, Mejerihus og Kjærnemølle. Mærkelig nok lå Indkjørselsporten skjævt i Ladegården; men dette blev ændret, da de 2de Småhuse på begge Sider af Porten bleve revne ned (c. 1845), og Porten blev da på det Sted, hvor Ladefogedhuset forhen lå, idet den ny Vinkelbygning (Studestald), Kjeldsen opførte istedetfor den gl. Kostald, fik samme Dimensioner som Pendantbygningen på den modsatte Side. — Om Ladegården er ellers næppe andet at bemærke, end at da Kvægstaldene ere indrettede med 2 Rader Båse, og Hestestalden kun har Båse til den ene Side, så have Husene som Følge deraf en anselig Længde (den længste Længe, den vestre, er således 328 Al. lang), og at denne Bygningsmåde er valgt, hidrører tildels fra, at da der kun findes en lille ubetydelig Hølade på Gården, så skal næsten alt Høet have Plads på Lofterne over Staldene.

Af de Bygninger på Ladegården, der nævnes i Forretningen fra 1796, findes nu kun tre tilbage, nemlig Hestestalden, Laden og Smedien & Kjøllen; alle de andre ere gåede al Kjødets Gang og ere døde af Alderdomssvaghed med Undtagelse af det Fæhus, der, som tidligere omtalt, brændte ved Lynnedslag. Således er der nu, ikke 100 År efter Fru Arenstorffs Død, kun Hestestalden, der minder om hende, men det Monogram, som hun med Jernbogstaver havde sat på Bygningens søndre Gavl, er dog ikke længere synligt udvendig fra, idet der senere er bygget et Hus op imod denne Gavl.

Omkring den gl. Hovedbygning havde der været Grave, hvilke dog i mange År havde været tørre og nu vare helt overgroede; disse bleve derfor tilkastede, og senere anlagdes en lille Have på deres Plads. — Den Arm af Kårupå, som løber igjennem Gården og adskiller Borggården fra Ladegården, var tidligere meget bredere på dette Sted; der førte en muret,

---

Repholtz: Stampenborg I., p. 133); om der har været noget sådant Tårn her i Porten, vides ikke. — (Træhesten havde derimod oftest sin Plads i Borggården; og den har næppe manglet her sålidt som andre Steder, thi den var tidligere »ligeså uundværlig på en Herregård som det adelige Våben over Hoveddøren«.)

hvælvet Bro derover — i ældre Tid en Vindebro —, men da Broen ved de senere Forandringer kom til at ligge skævt for begge Gårde, blev den — som desuden var forfalden — nedbrudt, Åen gjort snævrere, så man nu nøjedes med at sætte en Stenkiste over den. Samtidig blev der til Forskjønnelse af de nærmeste Omgivelser plantet en Del Lindetræer i Gården langs med Åen (i Parenthes bemærket: så at sige den eneste Foranstaltning, Kjeldsen foretog på Ejendommen i Forskjønnelses-Øjemed, så i den Retning har han ikke gjort sig fortjent til »hædrende Omtale«). — Efter at Opkjørselen gjennem Ladegården og Borggården således i mange År havde ligget noget skævt i Gårdene, var dette Forhold atter hævet, og nu er der kun den gl. brolagte Opkjørsel gjennem Ladegården og Vejlbroen strax norden for Gården, der minder om den tidligere Tilstand, idet disse endnu have beholdt deres gl. Plads og ligge lige for Fru Hilleborg Dås fordums Hovedbygning, men lidt skævt for den nuværende. —

Lige så lidt som der ved den Bygning, Kjeldsen opførte, var noget prætentiøst, sålidt havde han selv i hele sin Færd noget af det samme: han var en Mand af den gamle Skole. I hans Tid var der hverken Kareter eller Chaiser på Havnø, således som i tidligere Tider, ja der fandtes end ikke så meget som et Kudskeliberi. Kjeldsen nøjedes i mange År med en Holstenskvogn, med Sæder hængende i Læderremme, og fra først af havde han endda slet intet »Stadskjøretøj«. Man var ikke så forvænt i »de gode gamle Dage« som nu omstunder: det hedder endog, at da Kjeldsen fik anskaffet denne Vogn, blev den beskuet med undrende Blikke af Folkene, der syntes, at det var et farlig fint Kjøretøj. Der havdes heller ikke dengang meget Brug for Ekvipage. Husmoderen — der var ligeså virksom og dygtig på sit Område som Kjeldsen på sit, og som også i andre Retninger havde samme gode Egenskaber som Manden — »han tog hende, fordi hun var så god som han« — havde sine Pligter i Hjemmet, som ikke tillod megen Færden om, og skulde Kjeldsen ud i Forretninger, til Markeder ell. lign., så behøvede han i sine yngre Dage ingen Vogn, men kun en Hest; og medens det ikke dengang blev regnet for videre at ride f. Ex. til Ålborg og hjem igjen samme Dag, så var et lignende Stykke Vej med »Holsteneren« en Begivenhed, som sjælden gik på. En sådan Kjøretur en famille

var heller ikke lidt besværlig, da man navnlig med en tungere Vogn ofte måtte kjøre mere uden for Vejen end på Vejen, og dette gjaldt især om den Vej, som man her oftest kjørte ad, nemlig til Volstrup; Afstanden er kun 5 Mil, men under ugunstigere Forhold kunde Rejsen dengang tage det meste af en Dag!

I de Tider gjorde man sjælden længere Rejser, og i alle de År, Kjeldsen var på Havnø, er det vel et Spørgsmål, om han nogensinde har været længere borte fra Gården, end at han har kunnet kjøre i sin egen Befordring og kun været borte nogle få Dage[1]). (Som Ung havde han derimod fartet en Del omkring og både været i Kbhvn. og Hertugdømmerne, navnlig Husum og Hamborg, med Kreaturer.) Men for sin Fornøjelse behøvede Kjeldsen da heller ikke at rejse, thi han befandt sig bedst i sit Hjem; ja hvor meget han holdt af Havnø, ses bl. a. af det Svar, han engang gav nogle Herrer, der havde fået Lyst til Gården og bød ham en god Kjøbesum; men Kjeldsen lod sig ikke friste, thi — som han sagde —: han kunde ikke tænke sig at leve andre Steder end her.

Ikke alene Befordringstøjet blev i Kjeldsens Tid stående omtrent ved samme Standpunkt, men det samme kan også siges at være Tilfældet i flere andre Retninger. Hans Stuers Udstyrelse blev derfor også væsentlig den samme: kom der en enkelt Gang et nyt Møbel, så blev dog det gamle bibeholdt, det var ham for kjært til at skille sig af med, om også det var nok så tarveligt, hvorfor f. Ex. den samme gammeldags Sofa, der stod i hans Spisestue, og hvori han vistnok lige fra de første År af havde siddet og ladet sig sin Melkegrød etc. smage godt af en Træske (dengang skal han nemlig helst have betjent sig af en sådan); det samme antike Møbel stod der også den sidste Dag, han levede — og forresten da også nogle År efter. (På Havnø findes ellers slet ingen gl. Sager eller

---

[1]) På Grund af de store Vanskeligheder, Bekostninger og Tidsspilde, der dengang vare forbundne med Rejser, hændte det hyppigt, at nære Slægtninge, der boede i forskjellige Landsdele, aldrig så noget til hinanden. Madam Kjeldsen havde f. Ex. en Søster, der var gift med en Læge på Fyen, men skjøndt der oftere var Tale om, at denne Søster skulde hjem og besøge sin Slægt i Jylland, så nåede det sig dog aldrig, og lige fra hun drog bort som Brud i 1816 og til sin Død i 1834 fik hun aldrig Jylland at se mere.

Rariteter; der er kun nogle få Møbler, der have været på Gården fra før Kjeldsens Tid, men ingen af Gjenstandene ere over 100 År gl. og forøvrigt uden Interesse.)

Heller ikke skete der større Forandringer i den daglige Måde at leve på. Den almindelige Husskik var: om Sommeren så nær som muligt op med Solen og i Seng med Solen, og om Vinteren var det allerede borgerlig Sengetid Kl. 9 om Aftenen eller i tidligere Tider endog før. Belysningen — hjemmelavede Tællelys — skulde da heller ikke vække fristende til at forlænge Aftnerne ret længe ud over Aftensmåltidet. Tiden gik mest med Arbejde, og var der ikke andet at varetage i Huset, så snurrede Husmoderen rundt på sin Rok.

Hvad Spisesedlen angår, blev den dog efterhånden en hel Del mere tiltrækkende end den ovenfor anførte, og når Justitsråd Benzon i tidligere Tider var bekjendt for at holde et overflødigt Taffel på Havnø, så var det næppe mindre bekjendt, at hvem der kom på samme Sted i Kjeldsens Tid, blev modtaget af en gjæstfri Vært og Værtinde, i hvis Hus det hverken skortede på et solidt, velforsynet Bord, sålidt som på det behørige »Kryderi til Maden«; Kjeldsen var nemlig Mand for på en livlig Måde at underholde Gjæsterne, han var endog så dygtig i dette Kapitel, at han havde Ord for at kunne tale med 3 på en Gang og tilmed skille sig så godt fra dette Kunstsykke, at enhver især af de Tilstedeværende mente, at det specielt var ham, Kjeldsen hele Tiden havde konverseret. Jo, Kjeldsen kunde nok fortælle Historier, og havde tilmed en særlig Force i at fortælle dem morsomt, thi han var i Besiddelse af et livligt og jovialt Naturel. —

Overfor sine Folk var Kjeldsen en sjælden human og god Husbond, han var, som man overalt i Egnen endnu kan høre, »en farlig flink Mand«, »en herlig Mand« ell. lign.[1]), hvorfor

---

[1]) Kjeldsen forstod nemlig at få alt til at gå med det Gode, hvilket endda ikke vil sige så lidt i de Tider, hvor Anvendelse af korporlig Revselse ellers ikke var ualm., idet jo og det voxne Tyende dengang var undergivet Husbondens Revselsesret. Kun en Gang vides Kj. at have løftet sin Stok for at give en Karl et lille Rap over Nakken, men da var Synderens Forseelse også meget stor, idet han af Ligegyldighed havde ladet en Hest falde i Kalkgruben. — Hvor godmodig Kj. var overfor sine Folk, ses bedst af følgende Træk. En Husmand var engang ikke rigtig fornøjet med den Græsning, Kj. godvillig havde

han også havde sine Folk i mangfoldige År [1]), og da Forholdene ikke have forandret sig efter hans Tid, træffer man derfor endnu på Stedet adskillige Folk, der have tjent der i umindelige Tider [2]), så spørger man om, hvor længe den eller den

overladt ham til sine Får, men vilde hellere have dem til at græsse et andet Sted. Kj. mente, at Græsningen var god, hvor han havde anvist ham den; men Husmanden, der var noget tunghør, vendte det døve Øre til og lod som han ikke forstod andet, end at Kj. havde indvilget i, at han måtte sætte sine Får på det Sted, hvor han selv havde sat sig i Hovedet at ville have dem, og der satte han dem så også uden videre. Da Kj. senere kom og fik dette at se, lo han kun ad det og sagde: »Nej, med Hans er der intet at stille op, han gjør kun, hvad han vil alligevel!« — Når det kun drejede sig om Småting, lod han det passere, hvorfor han også f. Ex. når Skytten*) havde fået grebet en Krybskytte, lod ham løbe igjen efter at have givet ham en Reprimande; og havde en og anden af Folkene havt lidt for lange Fingre (hvad dog nok kun sjældent hændte, skjøndt Kj. ikke holdt af at have sine Kornlofter eller Forrådskamre med Levnetsmidler aflåsede) og det opdagedes, så slap de også lempelig derfra.

[1]) Det samme gjælder også om de fleste af Forvalterne; for Fuldstændigheds Skyld anføres Navnene på dem, der have været her i Kjeldsenernes Tid: Kjeld Kjeldsen fra Mølgård (1818—28), derefter til Lynderupgård; Jens Lavrsen fra Poulholm (se p. 61), der var her i mange År, dels samtidig og dels efter Kjeld K. (disse første Forvaltere fik ingen Pengeløn, men havde Ret til at handle med Kreaturer); Sigfred Poulsen fra Rolsegård (1833—48), derefter Forp. af Viffertsholm, af Smørup Prgd. og senere til Rørbækhovgård; Jens Kjeldsen fra Havnø, senere til do.; Thomas Kjeldsen fra Refsbæk, senere til do.; Jens Kjeldsen fra Kragelund, senere af Kjemtrup; Kristen Schmidt fra Lundbygård, senere til do.; Marius Ågård, senere til Hvidtvedgård ved Kalø; Vilhelm Frost (fra 1860), senere Forp. af Østergård, derefter af Nørgård, begge ved Brønderslev, var en Tid Stutterikommissær; Gustav Behrend af Ålborg (fra 1872), senere til Nygård ved Sæby; Hans Bay af Randers (fra 1879), senere til Rosbjerggård ved Hobro; Frants Blichfeldt af Hadsten (fra 1882). — Med Undtagelse af de to førstnævnte leve de alle endnu, og der er sikkert ingen af dem, uden at de have Havnø i venlig Erindring fra den Tid af, de have været her.

[2]) Flertallet af dem, der arbejde på Gården, er Husmænd fra Visborg, og mange af dem have knap nok arbejdet andre Steder end her. Men foruden disse er det navnlig Beboerne af Husene på Ejendommen, der ere gl. i Gårde, idet de fleste af dem ere fødte på Havnø og aldrig have tjent andre Steder. Nogle af Navnene på Havnø Husenes

*) For hurtigst mulig at få rettet en Fejl ved Omtalen af Kronvildtet p. 73, L. 6 f. o., anføres, at der der skulde have stået: „... Lindenborg Skove, Toft Skov (omtr. midt i Vildmosen) og Louenkjær ...."

har været på Gården, vil man i ikke få Tilfælde få Svar som: »siden han blev konfirmeret«; »han har tjent her sålænge, jeg kan mindes«; »han og hans Forfædre har været her i flere Generationer«.

Af den gl. »Havnø Garde« er der således endnu flere tilbage fra »gl. Kjeldsen«s Tid, hvilke alle erindre ham med Hengivenhed og Veneration og kan fortælle mangt et Småtræk om ham, der vidner om hans Liberalitet, Arbejdsomhed, Ligefremhed og flere andre gode Sider.

Der har da næppe heller i hans Tid været en eneste, der har været knyttet til Havnø i en Årrække, uden at de have ham noget at takke for, thi en bedre Behandling eller bedre Vilkår fandt de ikke let andre Steder; og navnlig eftersom hans Kår bleve bedre, og han og hans fåtallige Familie ikke

---

Beboere vise også tilbage på stedlig Ælde. Skovfogden for Louenkjær hedder således Lavrs Tysker og er Søn af Peder Tysker, der ligeledes var Skovfoged for Louenkjær, og hvis »Tysker«-Navn skrev sig fra den Tid, da han sammen med Havnøs tidligere Ejer, Lorentzen, kom hertil fra Holsten og ansattes i ovennævnte Stilling. Om den fordums Krogård i Helberskov minder Navnet Kromand, og om Havnø Færge minder ligeledes flere Personers Navne omkring i Egnen; disse kaldes dog ikke »Færgemand«, men derimod sættes »Færge« før Navnet. At Personer have optaget »Havnø« som Efternavn, finder jeg kun et Exempel på, nemlig en Gårdmand i Veddum, som i Skjødet fra 1620 kaldes Jens Haffnøe; men ellers er Anvendelsen af Stednavne almindelig, og de sættes såvel før som efter Fornavnet, f. Ex. Holte Kristen, Lybekker Peter, Gammelmark Peter, Buddum Kristian, Peder Holt, Jens Gammelmark, Kristian Sjældenglad (sidstnævnte snurrige Navn er også et Stednavn, nemlig Navnet på et Hus). Tendensen er forøvrigt mest for at sætte Efternavnet før Fornavnet, således bliver Morten Krag til Krage Morten, Ane Hjort til Hjorte Ane, osv. Af Navne som Anders Kudsk, Hans Matros, Mads Kompas, Post Kristian og fl. lign. kan man ikke altid slutte sig til, at de Vedkommende ere eller have havt noget at gjøre med de Stillinger, Navnene hentyde på, thi dette stammer ofte fra deres respektive Forfædre. Dette gjælder ikke alene for Personnavne, men også sommetider for Bygnings- og Stednavne, og når man f. Ex. på Havnø siger: »Færge Jens i Mejeriet«, så er Talen ikke om en Færgemand i et Mejeri, men det første er Navnet på Gårdens Snedker, og det sidste er Betegnelsen for — Snedkerværkstedet, som kaldes således, skjøndt der aldrig har været Mejeri i dette Hus, men derimod har der på samme Sted for c. 50 År siden ligget et Hus, der var indrettet til Mejeri. Ligeledes kalder man Stenkisten over Kårupå for »Vindebroen«, skjøndt det nok er et Par hundrede År siden, der var nogen sådan Bro der.

havde store Fornødenheder, så var der mangt et Forhold, hvorved han ikke udelukkende så hen til egen Fordel, men ikke så lidt til andres også. Derfor lod han Høpidskerne få Høet på sjælden gunstige Vilkår, derfor overlod han sine Trækstude til Boels- og Husmænd i Nærheden på sådanne Vilkår, at disse langt bleve i deres Favør, derfor stillede han sine Heste og Vogne til Disposition for sine Husmænd eller Folk, når de havde Brug for dem og han nogenlunde kunde undvære dem, gav dem på særlig billige Betingelser Ildebrændsel, Hø eller Græsning til deres Kreaturer, derfor tog han det ikke så nøje med mange gl. Forhold på Gården, som ene og alene vare til de Pågjældendes Fordel, og derfor kunde han gjøre adskillige andre Ting, som det kun er de færreste, der både have Vilje og Evne til. — Engang hændte det, at en Ven af ham, som godt nok kjendte disse Forhold, da Talen kom herpå og dernæst også på de Vilkår, hans Skovfogder havde, i Spøg udbrød: »det ender med, at de bliver Herremænd og kommer og jager Dig ud!« — Nå, ingen af Delene skete i Kjeldsens Tid og der er heller næppe Udsigt til, at det vil ske i en nærmere Fremtid; men hvor megen Overdrivelse, der end var i denne Ytring, så — hvad den første Del af Sætningen angår — kan man her anvende Ordsproget: »der går ikke Røg af en Brand, uden der er Ild i den«.

På den anden Side havde Kjeldsen heller ikke noget imod, at hans Folk bestilte noget, og i de Tider arbejdedes i det hele mere end nutildags[1]), ligesom Arbejdstiden også sommetider trak længere ud, idet den dengang mere rettede sig efter det Arbejde, man havde for, end efter Klokkeslettet. Selv sparede han sig ikke, og det hændte således engang, at han under en vanskelig Indhøstning havde været så meget på Færde, og næsten ingen Søvn havde fået i nogle Nætter, hvorfor han, som han bedst gik og stod, var falden om af Udmattelse. Efter at han var bleven savnet og man søgte efter ham, fandt man ham liggende på Marken i dyb Søvn: han var segnet på Ærens Mark!

---

[1]) Exempelvis behøver kun at nævnes, at i ældre Tid var der kun 1 Mand i Stalden, hvilken ikke alene måtte passe alle Hestene, men også ved Håndkraft skjære Hakkelse til dem. Nu har der derimod i mange År været 1 Karl og 1 større Dreng i Stalden, hvilke tilmed have den store Lettelse at have Hestekraft ved Hakkelseskjæringen.

En anden Gang, fortælles der, sad Kjeldsen en Morgenstund i sin Stue tilligemed nogle Gjæster, der havde overnattet hos ham, så kommer der en Mand fra Egnen ind, han hilser »Goddag« til Kjeldsen, hvorimod han til de andre Tilstedeværende siger »Godmorgen«. Kjeldsen lægger Mærke til denne Forskjel og spørger om Grunden. »Det skal jeg sige Dem, Hr. Kjeldsen,« — fik han til Svar — »disse Folk af den gl. Skole kan man ikke altid nå at få sagt Godmorgen til, thi de er oppe, før Fanden får Sko på«[1]). —

Skjøndt Kjeldsen efterhånden blev en formuende Mand, havde han dog den gode Egenskab mindst af alt at blive, hvad man kalder »fornem«. Han var ens overfor enhver, ligesom han også selv blev den samme; derfor var han heller ikke bange for at tage en Hånd i med selv, og var han i Marken ved Mellemmadstid, så tog han sig af den fælles Kurv en »Rundtenom«, spiste den sammen med sin Forvalter og sine Folk, og Måltidet smagte ham ligeså godt som nogen af de andre.

Der lever også endnu dem, som, første Gang de kom til Havnø og ikke kjendte Kjeldsen, i Gården eller dens Omegn traf på en Mand af middel Højde og Drøjde, i Besiddelse af en god Portion Vivacitet, der talte bred jydsk Dialekt, hvilken i sin Hverdagspåklædning ikke just lignede, hvad man tænker sig ved »en Herremand«, og hvem de — »skuende Hunden på Hårene« — ikke faldt på kunde være Ejeren af Havnø — spurgte: »om han troede, de traf Hr. Kjeldsen hjemme?« fik det Svar, de mindst vare forberedte på: »De har allerede truffet ham!« — Forøvrigt kunde det også hænde, at Kjeldsen i sådant Tilfælde bad Vedkommende om at gå ind i Stuen, så kom Kjeldsen nok strax. Efter at han så havde fået sine Træsko byttede om med Morgensko og havde skilt sig af med

[1]) Man måtte derfor også op i god Tid, når det skulde lykkes at drikke sin Morgenbitter sammen med Kj.; — en sådan tog han sig nemlig altid på fastende Hjerte, og før han havde fået den, var han ikke rigtig »opstået«. (At han, når det skulde være, forstod at lave »jen, der ku' krasse lidt«, måtte f. Ex. den fordrevne Franskmand, der i en Årrække boede oppe i Visborg, en Gang bekjende: på Grund af Maveknéb havde han fået en sådan at gå hjem med en Aftenstund, men Morgenen efter var den endnu ikke glemt, thi da han slog Øjnene op, udbrød han: »Uh, ta' mig Fanden, hvad var det ikke for en Bitter!«)

Cylinderhatten, gik han ind i Stuen og præsenterede sig for dem som den, de ønskede at tale med. Tableau.

Kort at sige: Kjeldsen forstod stedse at tage Situationen således, at det blev ham, der kom til at more sig over de andres lidt flove Ansigter, når de mærkede Fejltagelsen.

»Klæder skaber Folk«, siger det gl. Ord, og da det kun var om Helligdage eller når der var et eller andet på Færde, at Kjeldsen trak i Pudsen, men han ellers var en hel Del antikveret i sin Måde at klæde sig på, idet han til Hverdagsbrug betragtede Frakken som Luxus, vil man kunne forstå, at Fremmede sommetider tog Fejl af ham.

I sit Hjem brugte Kjeldsen at gå klædt i Vest og Skindærmer, om Halsen nøjedes han med et sort Silketørklæde, og på Fødderne broderede Morgensko; Støvler brugte han sjælden, når han opholdt sig i sine egne Stuer. Var det ikke for koldt i Vejret, gik han også omkring på Ejendommen i samme Kostume, kun med den Forskjel, at han så til Fodbeklædning havde Træsko og til Hovedbedækning en høj Cylinderhat af samme Slags, som man endnu kan se gamle Bønder bruge; men var Vejret koldere, tog han en lang Figurfrakke — oftest af Vadmelstøj — uden på Vesten.

Hvor mærkeligt end det lyder nutildags, at en Mand i hans Stilling gik klædt på denne Måde, så var der dog egentlig ikke noget originalt deri i hine tarvelige Tider, og der kan uden Vanskelighed nævnes flere andre Proprietærer, der, ligesom Kjeldsen udgåede fra Landbostanden, med samme Sejhed som han holdt fast ved det Gammeldags, både i Klædedragt, Sprog, Sæder og Skikke, ja vel også i endnu højere Grad end han, thi når det skulde være, kunde Kjeldsens Påklædning meget vel være ligeså »mahogni« som Folks af Beaumonden.

Er der ovenfor hentydet til andre Proprietærer, som heller ikke rettede sig efter Pariser-Moderne, behøver exempelvis blot at nævnes Kjeldsens Svoger og Neveu, Jens Dinesen til Volstrup († 1869)[1]), som, skjøndt han også var en holden

---

[1]) Denne i fordums Tid i sin Egn så hæderlig bekjendte Mand bør ikke ganske forbigås her, thi han har gjennem en længere Årrække været lidt knyttet til Havnø. Hans Moder (Kjeldsens Søster) var det jo, der var Medejer af Havnø, men da hun overlod sin Broder at have Bestyrelsen af Gården i sin Hånd, har dog hverken hun eller hendes Søn havt videre med Havnø Affære at gjøre. — Da Land-

Mand, ligeledes satte en Ære i Tarvelighed og i at holde det Gamle i Hævd; ligesålidt som Kjeldsen gik han med Frakke og »stive Flipper« til Hverdagsbrug, sålidt som det kunde falde nogen af dem ind at sige »jeg« om dem selv. Nej, dertil holdt de deres Modersmål for højt i Ære: de vare Jyder og vedbleve at være Jyder og hævdede derfor også hårdnakket deres Forfædres Sprog i al sin Renhed (det konventionelle »a« ikke undtaget).

Kjeldsen var da også så national, at han f. Ex. i Krigsåret 1864, da han havde en Del prøjsiske Husarer i Indkvartering på Gården, ikke vilde tale dem til i deres Modersmål, skjøndt han dog nok kunde tale Sproget: »a ka' nok, men a væ it«, som han sagde. Derimod syntes han, at Prøjserne kunde have bedre af at lære lidt af hans Modersmål, og kuriøst skal det have været at høre Kjeldsen tale Jydsk til dem; ret meget var det jo ikke, de forstod af det, men om Aftenen, når han trakterede Officererne med en Thevandsknægt ell. lign., viste de sig dog altid mere modtagelige for Sproget og kunde da nok få lidt Zeitvertreib ud af »den Gamles« Historier.

---

ejendomme steg så betydeligt i Værdi efter den Tid, da Jens Dinesen solgte sin Halvpart i Havnø, indser man, at det var en meget dårlig Forretning, han dengang gjorde. Når Jens Dinesen dog ikke destomindre ikke fortrød, at han havde solgt Havnø til Morbroderen, havde dette sin Grund i, at han, der levede i barnløst Ægteskab, havde mere end tilstrækkeligt at leve af iforvejen. Han og Hustru — hun ikke mindre almenafholdt end han — tog det ikke så nøje med at give en lille eller sommetider en stor Håndfuld Specier bort, thi de havde ikke alene Overflod i Kassen, men også meget tilovers til andre. Jens Dinesen var så sølvbeslået, at han ved sin Død efterlod sig et Pengeskrin, der alene i rede Sølv indeholdt en Sum på 30,000 Rdl. Sølvpengene bestod mest af Specier, mange vare helt grønne og groede sammen af Fugtighed, thi de havde ligget sådan hen i adskillige År, og i Krigsåret 1864 havde de endog været gravede ned i Jorden for at Fjenden ikke skulde få dem opsporet. Den Sum, han fik for Havnø, havde han ingen Brug havt for, og da han heller ikke havde Brug for Renterne — han kunde magelig leve af Volstrup alene, hvilken Gård han ejede kvit og frit —, havde han, istedetfor at anbringe Kapitalen i rentebærende Papirer, foretrukket at have Kapitalen liggende i Sølvpenge. Hvad han vandt derved, var, at han blev fri for Ulejligheden med Kuponklipperi; men hvad han tabte derved — selvfølgelig forudsat, at han havde anbragt Specierne i sikre Papirer —, var en Sum, der nok vilde have været mindst ligeså stor som den, han efterlod sig i rede Penge.

Ved den Tid var Kjeldsen nået over Støvets Alder, og skjøndt han endnu færdedes meget omkring og var temmelig frisk og rask, mærkede han dog efterhånden Årenes Vægt, så at han et Par År senere ikke kom længere end omkring i Stuerne og ned i Gården. Men ved den Tid havde han også ejet Havnø i et halvt Århundrede, og ikke nogen ringe Virksomhed her på Ejendommen havde han at se tilbage på i den forløbne Årrække! Den lille Arvekapital, han fik efter Forældrene, blev der god Forslag i: ved den og ved det, han havde tjent ved Kreaturhandler, samt ved Svogerens Hjælp var han kommen ind i en betydeligere Virksomhed, og skjøndt han havde døjet svære Tider i Begyndelsen og det så ud til at blive en uheldig Havnø-Handel, så havde han dog nu ved sin Dygtighed, Ihærdighed og Økonomi i Forening med de senere jævnt fremadskridende Konjunkturer forlængst fået rigelig Oprejsning for de mange magre År i Begyndelsen.

Kjeldsen nåede at være Besidder af denne Ejendom i næsten 51 År, men at Tiderne for godt en Snes År siden vare meget forskjellige fra de nuværende, ser man deraf, at der ikke var nogen, der vidste af, at han $^{31}/_{10}$ 1866 kunde have holdt sit 50 Års Jubilæum som Ejer af Gården, — altså den første af alle Havnøs Ejere, dette sjældne Tilfælde er hændt for. Selv har han sikkert ikke skjænket det en Tanke; thi i de Tider tænktes der kun lidet eller intet på Mærkedage, og da selv hans nærmeste Familie ikke kjendte hans Skjødes Dato — det antoges i Almh., at det var i December 1817, at han havde kjøbt Gården —, så kom Dagen til at gå hen, uden at den Gamle ved den Lejlighed fik »Beviser på Medborgeres Agtelse«, som det så smukt hedder i Nutidens Aviser til Hverdagsbrug, som oftest i Anledning af langt mindre Begivenheder end denne. Imidlertid er det dog så heldigt, at der i dette Tilfælde ikke er noget at beklage, thi at blive gjort Stads af, modtage Ovationer etc. var netop det, Kjeldsen mindst af alt skjøttede sig om. Det er da også betegnende, at han f. Ex. ikke var at bevæge til at lade sig portrætere; hans Børn vilde gjerne have havt et Oliemaleri af ham, men nej! Kjeldsen mente ikke, at han havde gjort sig fortjent til at foreviges, og derfor existerer der heller ikke noget Portræt af ham, ikke engang en Silhuet. Han og Hustru, der levede sammen i lykkeligt Ægteskab i 31 År — »i mange År var der så rigt

på Kjærlighed« —, har heller ikke fejret noget Sølvbryllup, ikke engang indenfor den snævreste Familiekreds [1]), og Fødselsdage — »Geburtsdage« — gik også temmelig tyst af, man nøjedes med at »gratulere« Vedkommende og dermed — basta. Fødselsdagsfêter og de nu over en lav Sko florerende Jubilæer vare ikke rigtig »opfundne« dengang! [2]) I »Hobro Avis« hedder det også efter hans Død: » . . . . Den Afdøde, en af Egnens hæderligste og ældste Landmænd, opnåede en Alder af 76 År og havde været Ejer af denne betydelige Ejendom i omtrent 50 År«; — altså, man vidste ikke, at det i Virkeligheden var over dette Tidsrum.

Strængt taget var han egentlig heller ikke Ejer af Havnø i 50 År, thi ved Skjøde, dat. $^{12}/_{12}$ 1863, havde han overdraget den til sin Søn, den nuværende Ejer; men dette var dog mere sket, fordi han som klog General vilde have sine Sager ordnede, mens han levede, så dette Skjøde gjorde ingen Forandring i de bestående Forhold, og sålænge han levede, betragtedes han dog alligevel som Gårdens Ejer.

I de senere År af Kjeldsens Liv havde Indendørs-Forholdene på Gården forandret sig en Del; ikke så få Mennesker boede der dengang, Huset var ret livligt, og der kom oftere Fremmede. I de Tider sagde man omkring i Egnen: »på Havnø er Dugen aldrig af Spisebordet, spiser de ikke i den ene Stue, så spiser de i den anden«. Megen Overdrivelse var der da heller ikke i, hvad man således påsagde Havnøerne, thi da de ikke få Beboere repræsenteredes ved Personer af alle Aldre, lige fra over 70 År og ned til Babys, så kunde flere af Måltiderne ikke indtages til ens Tid. Derfor, når nogle havde fået Frokost (Kl. 8), var andre næppe komne op endnu, end sige havde fået deres Morgenthe, og når så Efternølerne vare færdige med Frokosten, var der ikke længe til, at Middagstiden

[1]) Datoen var der nok heller ingen, der kjendte, sålidt som det Sted, hvor hans Bryllup stod. Rørbæk Kirkebog oplyser derimod følgende: »12. August 1820: Christen Kieldsen af Havnø, 29 År, og Jfr. Martha Kieldsen på Volstrup, 28½ År; viede på Volstrup.«

[2]) Man har heller aldrig hørt noget til, at Kmhr. Arenstorff på Visborggård har holdt noget Jubilæum, skjøndt han dog kunde have fejret adskillige sådanne, tilmed meget mærkelige: han var således titul. Officer i 66 År, ejede Visborgg. i 64 År, var Kammerherre i 51 År, og levede i Ægteskab med sin 2den Hustru i over 46 År.

var forhånden (man spiste nemlig Kl. 12). Efter en lille Lur fik man Eftermiddagskaffen, hvilken, da den sjælden nødes i Samling, gjerne trak lidt ud; når så dette var tilendebragt og en og anden havde fået sin sidste »Extrakop«, så dækkedes Bordet (for en Forandrings Skyld i Dagligstuen) til »en 5 The« med skårent Smørrebrød til. Derefter Aftensmad, som af de diverse Personer oftere indtoges til meget forskjellig Tid, så at der spistes fra før Kl. 7 og til over Kl. 9, hvor sommetider Forvalteren først kom hjem fra Marken. Kom der nu Fremmede, måtte der ofte indtages lidt Extra, foruden at så varm Frokost eller do. Aftensmad ikke hørte til Sjældenhederne.

Jo, jo, på Havnø levede man ikke af Luften, og hvad der blev sat frem i Folkestuen, var der heller ingen Grund til at klage over. (NB.: »levede«, »blev« og »var« kan også godt sættes i Præsens.)

Om Aftenen nød man oftere lidt Sang, akkompagneret af Piano-Musik, Fløjte eller Violin, hvilket sommetider gik ret lystigt, f. Ex. især når den »navnkundige« jydske Skjald, »Synge-Mikkelsen« [1]), hjemsøgte Gården, eller og fik man sig — om Vinteren — en L'hombre, Whist etc. Den Gamle spillede da helst med Husets Damer, thi så var han sikrest på at vinde sin Rubbert; det var dog kun for Honnørens Skyld, at han helst vilde vinde, thi når der ikke var Fremmede tilstede, spillede man ikke om noget (i modsat Fald kun lavt). Endte så Spillet med, at han fik Damerne gjort Store- eller Lilleslem eller derhen ad, så gik han fornøjet i Seng, sov de Retfærdiges Søvn, vogtet af sin tro Hund, »Sefyr«, som ikke tillod nogen Moders Sjæl at betræde hans Sovekammer (der tillige var hans »Skatkammerkollegium«) uden ham selv og hans Sovefælle. —

Gl. Kjeldsen var en ægte Typus på en brav og djærv jydsk Landmand af den rigtig gamle, jævne Slags, som der nu ikke er mange af mere og navnlig ikke på Herregårdene. Af Firbenede yndede han især Studene; ja inter pocula sagt, er der ikke mindste Spørgsmål om, at han havde langt mere

[1]) En i sin Tid på mange jydske Herregårde godt bekjendt Person. Han havde intet Hjem, men flakkede om på Tournée fra den ene Herregård til den anden og blev der i uge- eller månedsvis, eftersom man vilde have ham. Man var dog nok de fleste Steder gladere den Dag, han rejste, end den, han kom.

Glæde ved at se et smukt Kreatur eller en god Sædemark, end han havde ved at læse en Klassiker, se et smukt Kunstværk etc.; det første var noget, han forstod sig på, det sidste kun lidt, thi skjøndt han var godt begavet, gik hans Interesser dog ikke ret meget uden for det Kald, han havde fået i Livet; til dette var han født og båren, og dette Kald røgtede han gjennem hele sin virksomme Tilværelse med Liv og Lyst, hvorfor han også efterlod sig sin Ejendom i fortrinlig Stand. Han var anset for en dygtig, praktisk Landmand og specielt for en Mand, der havde god Forstand på Kreaturer, og derfor hændte det også oftere, at man søgte ham for at høre hans Mening om et eller andet på Landvæsenets Gebet. Det Nye var han ingen stor Ynder af, allermindst når det var Vindmageri, der ikke duede noget, og han var da ikke sen til ubarmhjærtig at give sin Mening tilkjende. Således kom der f. Ex. engang en Mand til ham, der havde opfundet en ny og, som han troede, udmærket Forspandsindretning; men Kjeldsen havde næppe set det, før han udbrød: »Ja, for hvem, der holder Fastelavnsmandag hele Året rundt, kan det være godt nok, men vi andre skal dog ikke have noget af den Slags Indretninger.« Og dermed var denne »Opfindelse« kasseret for stedse.

Kristen Kjeldsens Navn havde en god Klang hos alle i denne Egn, og også ikke så lidt udenfor Egnen nåede det, men længere omkring var det kun kjendt af få; thi han har ikke havt offentlige Hverv og måske næppe engang kommunale Tillidsposter; hans overdreven beskedne Mening desangående var nok den, at andre kunde besørge dette bedre end han, hvorfor han holdt sig tilbage[1]. Men har han ikke på dette Område indlagt sig Fortjenester, så har han i andre Retninger vist, at han arbejdede for flere end sig selv og sine Nærmeste, og derfor hedder det også om ham efter hans Død: ».... hvad der særlig har kastet Glands over denne jævne og bramfri Mands Liv, var hans ualmindelige Godgjørenhed og beredvillige Hjælpsomhed, som strakte sig i en vid Kreds og navnlig til Egnens ubemidlede Småfolk«[2]); rimeligt derfor, at

[1]) Egnen hører til de mest venstresindede i Landet; men dengang var det ikke disse Forh., der gjorde, at Kj. ikke var Sognerådsformand etc., thi endnu først i Halvfjerserne beklædte den nuv. Ejer denne Stilling, men senere har Sogner. udelukkende bestået af fuldblods Venstremænd.

[2]) Jvfr. »Hobro Avis« 1867 Nr. 153.

disse Egenskaber i Forbindelse med hans grundhæderlige og elskværdige Karakter gjorde ham agtet og afholdt i en forholdsvis temmelig vid Kreds.

Efter et 6 Ugers Sygeleje døde han på Havnø d. 20. September 1867, Kl. 8 Form.[1]), og er tilligemed sin tidligere afdøde Hustru begravet på Visborg Kirkegård[2]). »Den store Højtidelighed, hvormed hans jordiske Levninger stededes til Hvile, ledsaget af en overordentlig stor Sørgeskare, var et

---

[1]) Det var navnlig et Maveonde (en gl. Svaghed), der gjorde det af med Kjeldsen; han led ikke så lidt, men bar det med Tålmodighed og var i Besiddelse af så stor Livskraft, at skjøndt Lægen Uger før hans Død havde sagt, at han ikke levede den Dag tilende, og man flere Gange troede, at Døden var der, så blussede han dog pludselig op og blev bedre igjen. Åndsfrisk var han til det sidste, og var under sin Sygdom stadig à jour med, hvad Arbejde Folkene havde for på Gården, ja endnu Dagen før sin Død gav han Forvalteren Besked om at sætte Folkene igang med Pløjningen.

[2]) Af et Privatbrev i min Familie, skrevet af en Tilstedeværende ved Kj.s Begravelse, turde det måske ikke være upassende at anføre et Uddrag:

»... Du kan tro, vi savne den kjære Afdøde, det er, som om han endnu kunde komme ind af Døren; jeg kan slet ikke forstå, at jeg aldrig, aldrig mere skal høre på hans morsomme Historier og se hans kjære, poliske Ansigt. Ja, han var en sjælden Mand! hvilket det store Følge af flere hundrede Mennesker bevidnede. Hvor var det en smuk og højtidelig Dag: på Vejen herfra op til Visborg var rejst 3 Æreporte; Kirken var pyntet så smukt, hele Grantræer vare afhugne og stod på Rad som i en Skov; Gravstedet var beklædt med Grønt og selve Graven belagt med Brædder, hvorpå var hæftet Mos. Fire Præster talte over ham, hvoraf de to i Hjemmet; Frk. N. V....... og N. F...... strøede Blomster foran Kisten ud af Huset.... Sørgemusik var der fra Ålborg....

Efter Begravelsen var her Middag, der spistes i 6 Stuer, så fulde, de kunde være. Ja, Du vil blive forbavset ved at høre, hvad der blev slagtet, bagt og kjøbt i den Anledning....« (Specifikationen udelades her, det er nok at anføre, at 11 Firbenede [hvoribl. en stor Stud til 150 Rdl.] og en Mængde Tobenede i den Anledning måtte lade deres Liv).... »der blev bagt Ovnen fuld 4 Gange, store Kager og Buddinger i Snesevis; ja, det var noget storartet!....« —

Som man ser heraf, havde gl. Kjeldsen mange Venner og Bekjendte, og der har vel aldrig på en Gang været en sådan Mængde Mennesker og Kjøretøjer i Gården som til hans Begravelse (Fredagen d. 27. Septbr. 1867 Kl. 11 Form.). — At så mange Ligtaler holdtes over ham kom af, at enhver af Omegnens Sognepræster vilde hædre hans Minde på denne Måde, og nogle af dem bragte tillige en privat Tak på andre Personers Vegne, som Kj. havde udvist Velgjerninger imod.

levende Vidnesbyrd om den Agtelse og Kjærlighed, hvormed han i Sandhed omfattedes af Alle, som kjendte ham, og hvoraf de Fleste ville velsigne hans Minde og bevare det i taknemmelig Erindring«[1]). — Hans Liv var et følgeværdigt Exempel! kun kan man jo nok være af den Mening, at det havde været heldigt, om en Mand som han — såvidt erindres den 7de højstbeskattede Landejendomsbesidder i Ålborg og Hjørring Amter — også havde havt lidt flere Interesser, end han havde. —

Senere sattes til Minde om Kjeldsen og Hustru et smukt Monument på deres Grav; på Stenens Forside står kun:

»Herunder hviler Christen Kjeldsen og Hustru Martha Kjeldsen« samt deres Fødsels- og Dødsdatoer; men på Bagsiden og halvt skjult står disse Linier:

»I leved' i Tro, i gavmild Kjærlighed smukt,
I virked', og Gud gav Sæden Velsignelsens Frugt.
Nu høste I der, hvor Engle Negene binde!
I sønligt Sind er gjemt Eders elskede Minde.

De, som have gjort godt, skulle opstaa
til Livet. Joh. 5. 28. 29.«

Kjeldsenerne have nu ejet Havnø i over 72 År, og hvorvel dette ikke er nogen betydelig Årrække for en Familie at besidde en Ejendom, så vil man dog finde, at det er længere end nogen anden Slægt har været Indehaver af Gården lige siden Lykkernes Tid, så hurtigt har her den ene Slægt afløst den anden.

I den Formening, at en Stamtavle over Familien Kjeldsen vil være af Interesse og at den passende her kan gives Plads, da denne Slægt udelukkende er jydsk, skal der i det efterfølgende meddeles en sådan; og skjøndt Oplysningerne om hver især af de pågjældende Personer indskrænke sig til kun at være statistike og kortfattede, så vil man dog af denne Oversigt få det Indtryk, at når det i et Sørgekvad (i »Hobro Avis«) i Anledning af Kristen Kjeldsens Død bl. a. hedder: »En Hæder han var for sin Stamme«, så har han ikke været den eneste af Slægten, der har kunnet stedes til Graven med et lignende rosende Eftermæle. —

---

[1]) Jvfr. »Hobro Avis« 1867 Nr. 153.

Først skal der dog her anføres nogle supplerende Oplysninger til det foregående, nemlig omhandlende Havnøs

Topografi.

I de mere end 420 År, der nu ere forløbne, siden strænge Ridder Jens Madsen Munk forfulgte sin Ejendom til Lås, er Egnen ikke bleven så lidt forandret; ikke alene er her, som næsten alle Steder i Landet, mange Skove ryddede, men Vandløb ere også helt eller delvis forsvundne, således at man nu forgjæves vil lede efter den »Ø«, som nævnes i Tingsvidnet fra 1468. At det Stykke Land, som begrænses af Kårupå imod Nord, i Oldtiden har udgjort en Ø i Mariager Fjord, er det opr. »Havnø«, er der ingen Tvivl om; men senere brugtes dette Navn ikke i den Betydning, men som Navnet på en Ejendom, hvori den opr. Ø kun udgjorde en Mindrepart.

Hvad der vanskeliggjør Tydningen af de gl. Dokumenter er, at så mange i denne Retning betydningsfulde Stednavne, der nævnes deri, nu ere ukjendte (Markskjelsbæk, Bousandbæk, Tagmarken, Dybshøfd, Måen, Enghaven, Vedel, Londal m. fl.), hvorfor de gl. i »katholiske Tider« udstedte Breve let ere udsatte for »at blive fra deres rette Mening udtydet og fortolket«.

Ifølge de gl. Breve ser det ud, som om Havnø strakte sig lige fra Markskjelsbæk og til Bækken ved Hadsund, idet Dybshøfd, som var beliggende på Havnø (Synsfrr. 1722), synes at ligge ved Markskjelsbæks Udløb i Fjorden østen for Louenkjær (Jy. Sml. X., 378), og da det hedder »Dybshøfd op, der(fra) sønden om Havnø til .... Hadsund«, og da Havnø Ørredgård var beliggende ved Hadsund (Synsfrr. 1722), så synes det herefter, som om man dengang har kaldt hele Sogne-Grænsen langs Fjorden for Havnø. — For denne Antagelse taler desuden flere Navne, som man i ældre Tid træffer på udenfor den opr. Ø, således Havnø Enghave (ned ad mod Hadsund), Havnø Grøft (ved Visborgholte), 1541 tales der om »de Adelveje, der komme fra Havnø Vejle og løbe op ad Rogesbjerg«, og 1722 nævnes »Søndergårdes Græsning norden for Vejlen«. — Da man således træffer på Vejlen ved Hadsund og Søndergårde, så synes Havnøs Udstrækning ad den Kant derved at være givet i hine Tider, såmeget mere, som

de ældste Kårt over Landet (Joh. Mejers) ganske stemme overens med alt dette, idet Havnø der er tegnet som en Ø af en Mils Længde, nående lige til Hadsund. Med nogle Modifikationer i Kårtets Angivelser tale Terrænforholdene vel ikke afgjort herimod, idet det lave Land mellem Havnøgård og Visborgholte fortsætter sig ud gjennem Louenkjær, ligesom der også går en smal Lavning norden for Sindholt (tidligere en Ø), der fortsætter sig i det smalle Kjærdrag Tykkenkjær, østen for Hadsund, som i gl. Tid har været en Vig af Fjorden[1]); dog kan man på Forhånd strax se, at der må være meget forkert ved Mejers Kårt, men da de gl. Breve syntes at bekræfte Kårtets Angivelser, så blev den lille Oversigt, som anført her foran pag. 256, nærmest givet på Grundlag heraf. Ved nøjere Undersøgelse viser det sig dog, at Dokumenterne ingenlunde stemme overens med dette Kårt, men tværtimod vise, at den imponerende Ø, Mejer har tegnet, er — ren Fantasi. Det efterfølgende vil vise dette.

Tilsyneladende er Dybshøfds Beliggenhed meget konfust angivet i de gl. Breve; der står kun: ».... Markskjelsbæk rent (ud)[2]) ad Fjorden til Dybshøfd ...., og særdeles Tagmarken til frit Enemærke, og så fremdeles Dybshøfd op, der (fra) sønden om Havnø til den Bæk, som løber øster ved Had(der)sund med Ålegårdsted(er)[3]) og alle andre Rettighed(er) ....«; men nærmere beset er Dybshøfds Beliggenhed nøje angivet i disse Linier. Da Stedet her nævnes to Gange, må Formodningen være for, at Mændene første Gang, det nævnes, slet ikke befinde sig derved, men da de komme til Markskjelsbæks Udløb i Fjorden, angive de strax hele Kyststrækningen, der

---

[1]) Prof. J. Steenstrup skriver (Undrs. i geol.-antikv. Retn. Kbhvn. 1852 p. 73): »På begge Sider af dette Kjærdrag, i hvis Bund jeg på flere Steder under Ellerødderne har set Cardium og Litorina som Vidnesbyrd om, at det tidligere har været en Fjordarm, har jeg bemærket flere fra Urfolkene hidrørende Opdyngninger af Skaller, nemlig: tvende mindre i Nærheden af Gården Sindholt, en på den Bakke, som benævnes Soubakken, og en på Bakken lige ved og over Hadsund Færgested.«

[2]) Rimeligvis er »ud« Fejllæsning for »ind«; dette er i alle Tilfælde det korrekte.

[3]) Dette er vist rigtigere end i Låsebrevet, thi det er lidet rimeligt, at Visborggård kun havde »Ålegårdsted«, medens Havnø havde »Ålegårdsteder«.

kan ses derfra, hvorefter de selv følge den angivne Retning[1]), komme så til Tagmarken og betragte så fremdeles Dybshøfd op, derfra (ɔ: fra Tagmarken) indvorde de sønden om Havnø etc. De gl. Breve angive således Dybshøfd at være det længst bortliggende Punkt ind ad Fjorden, der kan ses fra Markskjelsbæk og Tagmarken. Men Dybshøfds Beliggenhed er endnu nøjere angivet, idet Punktet også skal kunne ses fra Hadsund. Dette står der vel ikke noget direkte om i de gl. Breve, men de 38 »forfarne« Mænd fra 1722 vise os, at dette er noget, der er underforstået. Ved Skjelangivelser og måske navnlig ved Kyststrækninger angive Mændene nemlig ikke Distancen længere, end de kan se frem for dem, og da de i dette Tilfælde ikke kan overse hele Kyststrækningen på en Gang fra nogen af Grænserne, idet Kysten ved Havnø ligger langt sydligere end ved Louenkjær og Hadsund, angive de foreløbig kun »rent (ɔ: helt) ind ad Fjorden til Dybshøfd«[2]). Skjøndt dette Punkt ikke var noget Ejendomsskjel, fik det altså dog Betydning som et Kystmærke, der skulde kunne ses både fra Gårdens Øst- og Vestgrænse, og dette forklarer, hvorfor Stedet spiller en så vigtig Rolle i Synsforr. 1722, så at Mændene, skjøndt det er Havnø Vestgrænse, de skal syne, desuagtet først ride en lang Vej mod Øst for fra Tagmarken at betragte »Linien ud til Dybshøfd«, ligesom de også på deres Vej op ad mod Hadsund anfører: »således at vi altid kunde have Dybshøfd udi Øjesyn«. — Resultatet bliver altså, at da Punktet

---

[1]) Smlgn. Tingsvidnet 1504 (p. 290), hvor Mændene bruge samme Fremgangsmåde. Stående ved Visborg Kirke betragte de »sønder og øster ud til Fjorden«, ɔ: de angive den Retning, de agte at følge, derefter ride de selv den ang. Vej, komme så til Vejlen, derefter gjennem Havnø Skov, forbi Færgestedet (ɔ: Færgehuset) etc.; men ligesålidt som Mændene fra 1468 komme til Dybshøfd, ligesålidt komme disse til Fjorden, thi Alvejen svinger mod Øst ved Færgehuset og går derefter sønden om Lunden. Vejen fra Færgehuset til Havnø Hage have de intet at gjøre med, thi denne Vej er privat.

[2]) Dette forklarer også, hvorfor der i Dalsgårds Skjelstrækning fra 1464 (p. 469) nævnes flere Punkter langs Fjorden; thi når det ikke havde været, fordi Kysten drejede nogle Steder, behøvede man kun at skrive: fra Stevns og langs Fjorden til Gammelbokjærsgrøft. Skjøndt Dybvadskrog, Hans Bakkes Odde, Lille Hylk (»Hylk« ɔ: dyb Vandpyt), Fiskevad etc. nu ere ukjendte Navne, vil deres Beliggenhed dog endnu kunne påvises efter den Regel, der indeholdes i Synsf. 1722.

ikke var beliggende ved Markskjelsbæk, men derimod er identisk med Havnø Hage, indeholde de gl. Breve intet om Havnø Østgrænse.

Fordi Havnø Ørredgård lå ved Hadsund, kan man ikke deraf slutte, at Havnø Vestgrænse strakte sig dertil. Loven siger vel, at man ikke må gjøre Fiskegårde længere end man har Jordgrund; men Undtagelse herfra må selvfølgelig gjøres, når nogen har erhvervet særlig Adkomst til Fiskegårde på Andenmands Grund. Og således var det tydelig nok Tilfældet med denne Ørredgård, som på Låsebrevets Tid må have ligget på Visborggårds (eller måske endog på Dalsgårds) Grund, og har således været 1/2 Mil fjernet fra Havnø.

De tvende Indvordninger af Havnø 1468 tage sig tilsyneladende noget forvirrede ud, men det går hermed som med Dybshøfd, at forstået på rette Måde bliver der Mening i begge Dele, thi da Bolsengene også lå udenfor Havnø, havde denne således Tilliggende og Rettigheder, der lå udenfor dens Grund (Ålegårdsstaderne lå næppe heller på Havnø), og da Ridder Jens Madsen på den anden Side havde Enemærker der (»en Tagmarke«), forklarer alt dette, hvorfor Havnø indvordedes for sig selv (hvorved den også fik Fiskeretten indtil Midtstrøms i de ferske Vande, der omgav den på et Par Sider), og hvis Mændene, istedetfor at angive Visborgs Kyststrækning, havde kunnet indvorde Fjorden ad Midtstrømslinien ligesom i 1541, så var Havnø slet ikke bleven nævnt, forinden den indvordedes særskilt.

Medens således intet findes i de gl. Breve om Havnøs Grænser, idet disse i sig selv indeholdtes i Navnet, så blev Forholdet kort efter et andet; thi på samme Tid, Havnø adskiltes fra Visborg, blev der tillagt den flere Strækninger, liggende udenfor det egentlige Havnø, hvilke Ejendomme så tilsammen kom til at danne Hovedgården. — Ved »Havnø« forstodes allerede i Hans Lykke d. ældres Tid en Ejendom og ikke en Ø, hvilket fremgår f. Ex. af et Sandemændsbrev, hvorved gjordes ret Markskjel »mellem Louenkjær og Havnø«; ligeledes hedder det, »at Hr. Jens Madsen lagde Bolsengene fra Havnø til Visborg, den Tid Hans Lykke fik Havnø«[1]);

[1]) Jy. Sml. X., 378. Det fremgår dog altså heraf, at Hans Lykke fik Havnø, mens Jens Madsen endnu levede, men om han fik den før eller efter Munk Jensens Død, ses ikke.

her menes alle Steder Havnø Ejendom. — Når der derfor senere tales om Havnø Enghave, Havnø Grøft etc., viser dette kun, at det var noget, der hørte til Ejendommen, og ikke, at det lå på selve Havnø; ligeledes når Havnø Vejle nævnes i Søndergårdes Nærhed, kunde det vel se ud, som om der havde været en Vig, der begrænsede Ejendommen ad den Kant; men dette er en Misforståelse, thi det, der senere kaldes »Lille-Vejle« (Vigen norden for Gården), er nemlig identisk med »Havnø Vejle« [1]), og at denne dengang gik sønden Søndergårdes Græsning, kommer af, at Søndergårde indtil for c. 150 År siden svarede til sit Navn, idet Gårdene og Husene da lå sønden for Visborg By, nemlig ved den store Kjøkkenmødding på Hovedgårdens Grund, og således kom dens Græsning til at strække sig til Vejlen (se Synsforretningen fra 1722).

Da hele Strækningen ned ad mod Hadsund og halve Louenkjær hørte til Havnø, må det være en Misforståelse heraf, der har foranlediget Joh. Mejer til at fremstille hele dette Land som en Ø. Selv har han ikke været på Stedet, men han må have hørt noget om, at »Haffenøegarde« — som han kalder den — var begrænset af Vandløb, og istedetfor at dette kun gjaldt om det egentlige Havnø, har han opfattet det som gjældende hele Ejendommen [2]).

Den samme fejle Forestilling om Havnø gjenfinder man også i Universitets-Programmet fra 1711, hvor det hedder: Portum appellamus cultisismum Bendtzonii, ex hæreditate paterna, Tusculanum (Havnøe vocant incolæ, indito ex opportunitate situs nomine) verè portuosam immò fortunatam quietæ virtutis »omonti« (sic) insulam, convenientissimum literatis holcyoniis secessum, svavissimam ridentis naturæ epitomen, etc. (ɔ: Havn kaldes det veldyrkede Landgods, der tilhørte Benzon, hans Fædrenearv — Havnø kaldes således på Grund af sin heldige Beliggenhed som en Ø (!) — et yndigt, roligt Opholdssted, der egner sig fortrinligt til literære Sysler, osv.).

Set under Nutidens Stedforhold kan Gårdens Vandskjel

---

[1]) Det, der desang. er meddelt p. 256 og p. 307, må rettes efter ovenst.; Vejlbroen er altså den Bro, der fører over Vejlen, og Vejbroen er den Bro, der fører over Kårupå på det Sted, hvor Åen drejer ind mellem Ladegården og Borggården.

[2]) Se Kårtene »Jylland« Nr. 33, kfr. Nrne. 32, 34 og 39 (Originalerne findes i det st. kgl. Bibliothek).

fra 1541 let mistydes, så at man søger om disse Vandløb ved Ejendommens Grænser, men efterstående Skjelstrækning fra 1764 viser, at disse Vandløb kun begrænsede det opr. Havnø. Med Udeladelse af nogle Detailler lyder Gårdens Skjel fra nævnte År nemlig således:

»Havnø Hovedgårds Skjelstrækning begynder ved yderste Ende af Busombæk ved Fjorden, derfra med Fjorden til Havnø Hage, så i Nord til Vest omkring med Fjorden til Gammelbokjær ved Fjorden (c. 2000 Alen øst for Hadsund Færge), hvor Dalsgårds Enge tilgrænse, så i Nord med et Dige og Gjerde, som går imellem den Eng, som er rebet til Visborg By indtil Holtet, så over Holtet i en lige Linie ungefær i Nord til det nordvestre Hjørne af Tanghaven, derfra i Nordost til Bredbæk og videre i Øster til Skovgabet og til den sønderste Ende af det gamle Dige om Harekjær, så langs med samme Dige i Nord op til en gammel Gjergang ved Harekjær, så Gjergangen op, og derfra i Sønder med Vejen til Snærhaven vedtager, så langs dermed til Holtets Toft, ungefær i Nordost indtil den dobbelte Grøft ved Slejborg, så med bemeldte Grøft i Sydost til Visborg Bys Enge Gjerder, derfra til Tureng Holtet, nu bekjendt af det Navn Trængsel, som ligger ved østre Ende af Langhaven, derfra med Langhavens Gjerdes søndre Side til Havnø Grøft eller den såkaldte Allé (ↄ: Vejen mellem Visborg og Havnø Vejlbro), så langs med bemeldte Allé i Sønder til Vejlbroen, derfra i Øster op med Vejlens søndre Side til Tagkjæret, og videre i Øster med Åen (ↄ: Kårupå) norden omkring Tagkjæret til Busombæks nordre Ende ved Åen, og så i Sønder med bemeldte Busombæk ved Fjorden, hvor Skjellet begyndte.« [1])

Louenkjær er ikke medregnet herunder, idet der for denne Strøknings Vedkommende findes særskilt Skjelangivelse, hvilken dog her udelades. Det er nok at anføre, at Skjellet der i det væsentligste var ligesom nu, og at Ejendommen strakte sig langs Fjorden til Brøndensgrøft (Skjellet mell. Visborg og Als Sogne). —

Disse Dokumenter fra 1541 og 1764 adskille sig bl. a. derved, at medens i førstnævnte »Øen« indvordes Midtstrøms

[1]) I Forretningen angives Skjellet nogle Steder ved gravede Kors i Jorden, men dette må kun have været midlertidige Skjelmærker, bestemte til senere at afløses af Sten og Stabel eller Indhegninger.

Vejlen, Åløbene og Fjorden, så angives i sidstnævnte kun Kyststrækningerne. At dette bevirker en virkelig Forskjel i Vandtilliggendet, skal senere omtales, men tillige gjør det, at Skjelangivelsen fra 1764 bliver mere forståelig i Nutiden end den anden, og desuden interessantere, idet Dybshøfd, som deri kaldes Havnø Hage, atter kommer frem i Kyststrækningen ligesom i 1468; tilmed får man her Forklaring på, hvorfor den nævnes, nemlig fordi Kysten, som fra Busombæks Udløb i Fjorden går i Sydvest, derfra drejer og går »i Nord til Vest«. Der fremkommer således der et Vendepunkt, ikke alene i Kyststrækningen, men også for Dybets Vedkommende, idet Sejlløbet lige fra Fjordens Munding og til Dybshøfd stadigt går i Siksak: først fra Alsodde til noget østen for Overgård, derfra mod Louenkjær, hvor Løbet på et længere Stykke går tæt ind under Land, dernæst i Syd over til Ajstrupbugten, og så i Nordvest lige mod Dybshøfd, hvorefter Dybet fortsætter sig i en lidt buet Linie til Hadsund.

Det egentlige Havnø bliver da efter disse Dokumenter: det Stykke Land, som Kårupå afskar fra Fastlandet derved, at denne Å, ved Tagmarken, delte sig i tvende Arme, hvoraf den ene, som kaldtes Busombæk, gik mod Syd og ud i Fjorden, og den anden gik og går endnu mod Vest norden Tagkjæret og ud i Vejlen. Landet, der faldt indenfor dette Vandskjel, udgjorde i Længden ½ Mil og målte på det bredeste Sted Halvdelen af Længden.

Højlandet af denne Strækning var det, der i Oldtiden dannede en Ø i Fjorden, idet denne gik ind over det lave Land ved Syltengene, Tagkjæret og Kallehaven, ligesom Fjorden også dengang overskyllede Lavlandet syd for Lunden, hvor der, som tidligere omtalt, findes tydelige Spor af det tidligere Fjordleje, »så det har« — som Prof. Steenstrup skriver — »sikkert nok været en Del af den med lavt Vand bedækkede Fjordbund, hvor Urindvånerne fiskede deres Østers.«

Hvor lavt Landet er navnlig omkring Vejlen og Syltengene, ses bedst, når der indtræder Højvande. Vejlen, som ellers nutildags østen for Vejlbroen er så ubetydelig, svulmer da op til at blive helt anselig, adskillige 100 Alen bred; på begge Sider af Dæmningen, der fører til Gården, strækker den sig helt op til Fortovene omkring Ladegårdens Bygninger, og i næsten samme Bredde gående et godt Stykke ind i Kalle-

haven; — et overraskende Syn for dem, som ellers kun have set Egnen under sædvanlige Forhold! Gården får derved en endnu smukkere Beliggenhed end ellers: den kommer til at ligge næsten som midt ude i Fjorden, og dens Ladebygninger spejle sig i Fjorden og Vejlen. Langs hele Kysten går Vandet mer eller mindre højt op: det overskyller tildels Vejen ud til Dybshøfd, så kun Brohovedet kommer til at ligge som en lille Holm i Fjorden; ligeledes går Vandet højt op over Syltengene, og navnlig i Omegnen, hvor Busombæk havde sit Løb, går det ikke alene op til den opgrøftede Vej, der ud over Engene fører til Louenkjær Skov, men går også gjennem de forskjellige Stenkister under Vejen, så derved Engene ovenfor også delvis sættes under Vand.

På et tidligere Tidspunkt har Egnen altså havt dette Udseende til Hverdagsbrug, men det bliver mere end Århundreder siden. Den Vejle, Mændene red »ret over« 1504, har jo nok strakt sig over et noget videre Område end den nuværende, men man ser dog, at de tvende Diger tværs over Vejlen, hvorigjennem Vejen fører til Gården, allerede dengang vare opkastede for at lette Passagen over Vejlen. Ligeledes have Kårupå og Busombæk ikke dengang havt et så bestemt afgrænset Leje som senere, men have spredt sig noget over det tilgrænsende Lavland, og når derfor Mændene fra 1541 indvorde disse Åløb Midtstrøms, har der dengang været mere Mening i dette end der er nu; thi hvorvel Ejendommens Grænser aldrig kunde blive hverken på den ene eller anden Side af disse Skjelvandløb, men stedse Midtstrøms (D. L. 5. 10. 42), så lyder det dog lidt morsomt at indvorde ad Midtstrømslinien, hvis Talen kun var om Vandløb af 4—5 Alens Bredde, thi større Dimensioner har den Del af Kårupå, der passerer her forbi, ikke.

Da Hovedgården anlagdes, skete den Forandring, at Kårupå blev tvedelt nogle 100 Al. fra sit Udløb i Vejlen, idet der derfra gravedes et nyt Løb for at få Borggården omflydt af Vand, og således fremkom på en Måde trende »Øer«, nemlig Borggården, den Strimmel Land mellem Vejlen og den søndre Arm af Kårupå, og endelig det opr. Havnø. Noget på Grund heraf, og navnlig fordi så meget af Tilliggendet lå udenfor, bliver Betegnelsen »Havnø« i 1541 ikke så forståelig som i 1468, hvorfor der også nærmere anføres, hvad der

menes ved det egentlige Havnø. Senere hen træffes Navnet i denne Betydning kun enkelte Steder, hvor det ifølge Stedforholdene ikke kan misforstås: Vejrlund ligger »østen op til Havnø«, Tagmarken ligger »nordost for Havnø«; men allerede 1551 siges Bolsengene at ligge »østen for Busombæk«, hvilket altså ansås for tydeligere Betegnelse end »østen for Havnø«, hvorfor det i så Henseende er betegnende, når det senere hedder, at Lillerødeng ligger »østen Havnø og Busombæk«.

At en Del af Ejendommen var begrænset af ubetydelige Vandløb, er der ingen Grund til at omtale uden i en mere detailleret Fremstilling, og man finder da også i ældre Tid Steder, hvor dette ikke nævnes; således hedder det i en Beskrivelse fra først i det 18. Årh.[1]): »Havnø er en ypperlig Herregård i Nørrejylland, beliggende ved den yndige og fiskerige Fjord, som går op til de tvende Kjøbstæder Mariager og Hobro, således at alle de Skibe, som sejle op til disse Stæder[2]), går tæt forbi Havnø Gårds Bygning, som ikke ligger fuldt en (1½) Mil fra det Sted, hvor samme Fjord løber ind i den åbenbare Sø, og i så Måder både for sin Bekvemmelighed til Kjøbmandskab at drive og formedelst den overmåde skjønne Græsgang og Avling[3]) er et meget profitabelt Sted, og derforuden formedelst den dejlige Skov, som ligger tæt derved, er så lystigt og fornøjeligt som noget andet i den hele omliggende Egn.«

I D. Atlas (V., 73) står: »Havnø ligger på en Odde i Mariager Fjord og har en bekvem Ladeplads og en smuk Udsigt til Fjorden og forbisejlende Skibe.« — Denne »Odde« var dog i D. Atlas' Tid ligesåvelsom tidligere omflydt af Vandløb, men dette erfarer man ganske vist ikke noget om af det Kårt, der ledsager dette Værk!

På Videnskabernes Selskabs Kårt (1789) finder man derimod denne Tvedeling af Kårupå, men siden den Tid er Busombæk forsvunden. På Grund af, at Bækken slog så mange Krumninger i sit Løb, blev den først i Århundredet

---

[1]) Jfr. Personalhistorisk Tidsskrift II., R. I., 278.

[2]) I vor Tid måtte der foruden nogle mindre Ladesteder fornemmelig føjes til: og Cementfabrikerne »Cimbria« og »Dania« samt Handelspladsen Hadsund. Trafiken på de to Fabriker er navnlig betydelig.

[3]) Når Forf. roser Avlingen i de Tider, er det fri Fantasi, thi han kan næppe engang her til Undskyldning påberåbe sig et: relata refero.

nedlagt og opfyldt, hvorimod der noget derfra gravedes tvende Grøfter, der siden den Tid have ført Vandet til Fjorden. Navnet Busombæk er nu ukjendt, man ved vel endnu i Egnen, at der tidligere gik et Åløb der, men dette kaldte man den gl. Å. Nu finder man kun Spor af Vandløbets Leje ved dets tidligere Udløb i Fjorden; Bækken har kun været af ringe Bredde og Dybde, derimod består Bunden af dybt Mudder, nu tildels bevoxet med Flæg. På Generalstabens Måleborde (1881) ses en lille Vig af Fjorden, der går ind på dette Sted, og denne næsten usynlige Vig er det eneste, der minder om Busombæk: Havnøs gl. Østgrænse. —

Hovedsagen ved de gl. Dokumenters Forklaring bliver, at man ved at henføre de nu ukjendte Navne på rette Plads. Hertil giver imidlertid flere af Navnene selv Anvisning; thi ligesom det er påvist (p. 472), at Dybshøfd i sit Navn indeholder Oplysning om sin Beliggenhed, således vil det samme være Tilfældet med nogle af de andre ukjendte Navne. Men ikke blot for disse, også for de nu bekjendte Stednavnes Vedkommende, er en nærmere Undersøgelse af Interesse, da man derved får flere Oplysninger om Terrænforholdene i ældre Tid, de respektive Steders Beliggenhed, Jordsmonnets Beskaffenhed, dets Form, tidligere Beplantning osv.

Havde Fjorden ikke i ældre Tid flere Steder på den nordre Side gået højere op i Landet, så havde der næppe nok været Grund til at kalde en Del af samme for »Sund« (nemlig Hadsund), men i hine Tider, da Hafne-ø[1]), Strandkjær etc. svarede til deres Navne[2]), havde det sin Berettigelse at kalde denne Indsnævring af Fjorden for Sund (ɔ: et Stræde). Nu

[1]) Som Supplement til det pag. 254 anførte kan gjøres opmærksom på, at Navnet også kan afledes af Have (indhegnet Plads, Indelukke); men da den opr. Ø må antages at have været skovbevoxet, og da på den anden Side Dybshøfd ikke i sit Navn indeholder noget om en Havn, kan Navnet snarest ligesom Havnelev (som 1261 skreves Hagne- ell. Haginlef, senere Hafnælewæ) afledes af Mandsnavnet Hakon ell. Hagen (Brasch: Vemmetoftes Hist. I., 12, Weinwich: Stævns Herred p. 138; kfr. Annaler f. nord. Oldk. 1863, p. 208) ell. et lign. Navn, således nævnes f. Ex. »een man, ther hether Hæfnæ« (Molbech og Petersen: Udv. af Diplomer Nr. 154).

[2]) I Suhm: Danmarks Hist. X., 995 skrives Stevn og Vive henholdsvis Styhfnø og Vifø, men det er vist kun en fejlagtig Skrivemåde: Vive kan da ikke have været en Ø.

er det dog lang Tid siden, at man ved »Hadsund« forstod et Sund; på ældre Kårt kaldes denne Indsnævring vel endnu for »Sund«, men det er egentlig ikke rigtigt: ingen i Egnen kalder det således. I Tingsvidnet 1464 (p. 469) hedder det dog endnu: »langs Sundet til Gammelbokjærs Bæk«, men at man dog allerede dengang var gået over til at forstå noget andet ved Hadsund, ses af Tingsvidnet 1468, hvor Skjellet sættes ved Bækken østen Hadsund. At der ved denne Betegnelse forstås Færgestedet i Vindblæs Sogn, fremgår af Forretningen 1722, hvor Mændene bruge Kompas for at sætte Skjellet »østen Hadsund«. I Tingsviduet 1487 (p. 347) hedder det også om Sundkrog ved Hadsund, liggende i Gjerlev og Hindsted Herreder, at det kun er skilt ved et lidet Færgested; — altså betød Hadsund dengang et Færgested og ikke et Sund. — Ved Havnø Ladested er Fjorden også indsnævret på et kort Stykke, og når man 1504 sønden for Lunden træffer på »den gl. Sundhave«[1]), har der måske også været noget, der kaldtes Havnø Sund. — Navnene Sundskov, Sundeng, Sunddam, Sunddal og Sundkrog stamme alle fra deres Beliggenhed ved Hadsund. Ifølge Tingsviduet 1487 skulde en Del af Sundkrog, Lystrup Tilliggende, have ligget i Hindsted Herred, altså hvor nu Handelspladsen Hadsund ligger; men hvorledes dette kan have været Tilfældet, er ikke muligt at indse, thi al Ejendom her tilhørte Dalsgård og Havnø. Selve Navnet taler jo også for, at ingen Del af Sundkrog kan have været på denne Side Fjorden; ved »Krog« forstås nemlig et Stykke Land, der går ud i Søen i Skikkelse af et retvinklet Hjørne[2]), hvilket altså godt nok passer til Landets Form ved Hadsund i Vindblæs Sogn, så Sundkrogs Beliggenhed er dermed givet.

Af andre Navne ved Fjorden træffer man på »Feristedet«, d. v. s. Havnø Færgehus. Da det nævnes 1504, da Alvejen udlagdes, fremgår det deraf, at der alt før den Tid må have været Vej fra Visborg til Havnø Færge, thi denne må jo nærmest have havt Betydning for Beboerne af Visborg. —

[1]) Da Dokum. har været defekt, da Afskriften toges (mere end hvad der er anf. p. 290 har Afskriveren ikke kunnet læse), kan »Sundhave« dog muligen være Fejllæsning for Snudhave. Dette Navn vilde have beteg. en indhg. Plads, belig. v. en Omdrejning af en Vej.

[2]) Ligeledes den Del af Søen, der i samme Skikkelse går ind i Landet (Boesen: Helsingørs Besk. p. 6).

Nogle 100 Alen syd for Færgehuset kommer man til Havnø Hage (»Hage« ɔ: Landtunge af krum Form), hvor Ladestedet er, og hvor der 1887 blev kjørt 1000 Læs Grus på til Opfyldning og blev sat en ny, solid Bro istedetfor det gl. Bolværk, der så ud til at have stået der i Århundreder. »Kjært Barn har mange Navne«, men mærkeligt er det dog, at »Barnets« ældste og mest betegnende Navn, Dybshøfd, helt er gået i Glemmebogen. — Lidt længere østlig ligger Fuglbanken, som er det sydligste Punkt på Havnø. Dette Navn skulde egentlig også have været nævnt i Kyststrækningerne 1468 og 1764, thi herfra er det, at Kysten begynder at dreje; men da det ligger så tæt ved Dybshøfd og iøvrigt slet ingen Rolle spiller i Fjorden, da Vandet der udfor på et langt Område er ganske grundt, er det Grunden til, at Dybshøfd i alle Retninger stiller det i Skygge. Længere end til Fuglbanken kan ikke ses fra Louenkjærsiden, hvorfor Mændene fra 1722 også kun skrive: »Linien ud til« etc. Ud herfor, c. 200 Al. ude i Fjorden, ligger i det grundede Vand to med Syltgræs begroede Småholme (hørende til Havnø), mærkelige ved, at de begge ligge akkurat jævnsides hinanden og ere af samme Størrelse og Figur (ovale). De kaldes »Pollerne«; men det rette Navn må være Polderne, hvilket er en alm. Benævnelse på inddæmmet Land, navnlig Marskland (d. s. s. »Kog«).

Som Navne, der ligeledes hentyde til Beliggenheden, kan mærkes: Syltengene, hvilket Navn betegner Engstrækninger af lavt Kystland, som Havet til sine Tider overskyller (ɔ: Marsk), der bevirker, at Græsset bliver af et særlig fint og saftigt Slags (Sylthø, dobbelt så meget værd som alm. Enghø). Det højereliggende Land, hvortil Syltengene støtte sig, kaldes »Geestbund«, som er en alm. Betegnelse for det opr. Land, om hvilket Marsken lejrer sig. — Da Navnet Strandkjær betegner et Kjær beliggende ved Kysten, er det, da det nu ligger temmelig langt fra nogen Kyst, oplysende at erfare, at det i fordums Tid har strakt sig over et større Område både mod Øst (se p. 311) og Vest. Det sidste ses af et Tingsvidne fra 1741, hvori Kjæret angives at strække sig »vesten Alleen, østen samme og runden om Langhaven med Visborg Bys Enge Nør til den dobbelte Grøft i Sønder mod Slejborg og Holtets Mark til Snørhaven«. — Når man derfor sønden herfor (vesten Alleen) træffer på et Navn som Glibstedkjær, så, da Fjorden

altså i gl. Tid har gået op over dette Kjær, kan det meget vel have været et Glibested; som tidligere omtalt, har det også i nyere Tid været et meget fugtigt Strøg. — Toftetsmark hentyder ligeledes til Beliggenheden, idet »Toft« er en alm. Betegnelse for de nærmeste Agre ved Byen eller Gården; i Modsætning hertil står tildels det jydske Vore ell. Vår (f. Ex. Veddum Vore), der betegner Overdrev, et Areal, der ligger langt fra Byen, en Skov, hvori de større Træer hist og her ere »afdrevne« (afhugne). — »Ovre« betyder Kyst eller rettere det grønne faste Land ved Havsiden; således forklares altså Veddum Ovre og måske også det Skovmorads norden og vesten for Havnø Louenkjær, der kaldes Ovrenkjær.

Navnet Louenkjær (udt. Lounkjær) stammer utvivlsomt fra »Loun«, som er jydsk for Lagune [1]), hvilken Afledelsesmåde også stemmer godt nok med som de opr. Stedforhold må have været [2]); men da det islandske *lon* svarer til det jydske *Loun*, synes det mærkeligt, at Louenkjær og Londal skulde have samme Betydning, uagtet deres helt forskjellige Bogstaveringsmåde i Låsebrevet 1477. Da man sine Steder (dog ikke i herv. Originaldokum.) finder Kjæret skrevet Lunkjær, Lunekjær ell. Launkjær, kan disse Bogstaveringsmåder dog næppe helt forkastes (knfr. her foran p. 302), thi der er ikke noget i Vejen for, at et Sted kan have flere forskjellige Navne: opr., da det hele har været Vand, har det rimeligvis hedt Lounen, og senere, da det blev Kjær og altså ikke længere svarede til sit Navn, har man jævnsides hermed også givet Kjæret Navn efter sin Beliggenhed. Lun (Lwn), Lune er nemlig det gl. danske Ord for Rolighed [3]) (islandsk *logn* [4]) ɔ: Vindstilhed, svensk *lugn*, engelsk *lownd*). Det engelske *lawn*

[1]) Louns i Rinds Herred forklares derfor også af Dr. W. Drejer som: Næsset ved Lounen (Jy. S. X., 188).

[2]) Se »Undersøgelser i geol.-antik. Retning« 1851 p. 13, hvor der omtales Østerslag ved Skjellum. »Landet har været langt mere indskåret af nu forsvundne Vige og Fjorde, og kun ved at forfølge slige Lags Udbredelse vil man kunne trække Landets Omrids i denne fjerne Tid.«

[3]) Se f. Ex. Visen om Dronn. Margrethe i »Den danske Rimkrønike« (udg. af Molbech), hvor det hedder om de 3 nordiske Riger (2. Vers 4. Linie): »ath the skullæ staa i lwne« (ɔ: Rolighed).

[4]) Dette Ord gjenfindes i enkelte danske Stednavne, f. Ex. i Lunde (Halve i Limfjorden), som i Valdemar II.s Jordebog skrives Logne.

(*laund*) betegner en åben Plads mellem Skove, en jævn Skoveng, og dette passer godt nok på Louenkjær, som opr. har været omgivet af Skove (Helberskov etc.), men selv kun har været et Kjærdrag, hvilket efterhånden har fået sin Opvæxt af El, Ask, Birk, Fyr, Pil, Agern etc. ved Selvsåning fra de omliggende Skove[1]).

Hvad der også taler noget for denne Afledelsesmådes Rigtighed er, at når dette Kjær lå så lunt, så måtte en af de Skove, der dækkede den, navnlig den, der var mest udsat for Blæsten (altså Vestenvinden), i sit Navn have Hentydning dertil, og et sådant Navn træffer man netop i den Skov »østen op til Havnø«, der hed Vejrlund (p. 311). Et Steds udsatte Beliggenhed for Vejret udtrykkes nemlig ved Vejr, Vind (f. Ex. Vindblæs, på den anden Side Fjorden), og det er da også betegnende, at man i gl. Tid både har kaldt Skoven Vejrlund og Vindlund. Disse to Navne holdt sig jævnsides sålænge, indtil Betydningen forlængst var glemt, hvorfor Navnet skreves Veje-, Vejer- ell. Vinlund (ja vel endog Vilund, thi den nuværende Vilundsgrøft ved Strandkjær stammer utvivlsomt fra samme Navn); i Tidernes Løb var det altså blevet til helt forskjellige Navne. — Noget lignende gjælder om den berømte »Linddal« eller »Lunddal«. De nuværende Linddale ved Hadsund have ligesålidt som alle de gl. Navne, hvori »Lind« forekomme, deres Navne fra Lindetræet, men betegne altid sumpede Strøg, navnlig Åløb med sumpede Bredder (oldn. *lind* ɔ: Kilde, oldn. *lon* ɔ: Vandstade). De rette Navne må altså have været Linddal og Londal; men da man senere hen i Tiden ikke har forstået sidstnævnte Navn, er det blevet forvansket til »Lunddal«, skjøndt det aldrig har havt noget med »Lund« at bestille.

»Tagmark« træffer man på i alle de foranførte gl. Dokumenter, men ellers er Benævnelsen mærkelig nok ukjendt i den historiske Literatur. I Jy. Sml. X., 368 menes det at betyde Rørskjær, og da »en Tagmarke« (1468) ikke kan være andet end det nuværende Tagkjær, er der ikke mindste Tvivl om, at denne Forklaring er rigtig. Man kan andre Steder i Landet træffe på Navne som Tagmose og Tagsø, der betegne Steder,

[1]) Hvad Dr. Vaupell skriver ang. Opvæxten i Lyngby Mose (Lütken: »Almenf. Natursk.« I., p. 411) må analogisk kunne overf. på Louenkjær.

der ere eller have været bevoxede med Siv og Rør (»taghveyen«, 1541, se p. 303, mon en Vej igjennem et sådant Strøg?); men at kalde et meget sumpet Morads for »Mark«, synes mærkeligt. Måske finder man Forklaringen herpå ved, at »Mark« er brugt i sin ældre Betydning, ɔ: et Stykke Land, der er mærket at høre til en Ejendom eller en Person, hvilket jo netop var Tilfældet med disse Moradser, der begge to vare Ridder Jens' Tag-Enemærker. Derfor er det vist også, at Navnet efterhånden forsvandt; i Skjødet 1620 er der således ikke længere Tale om Tagmark, men der nævnes kun Kjær, Mose etc. Nu består Tagkjæret mest af Enge, men ved at grave på disse Strøg vilde man utvivlsomt flere Steder støde på Levninger af den tidligere Bevoxning, thi den tykke, stærke Mellemstok af vor alm. Tagrør er næsten uforgængelig.

Da »Kjær« opr. betegner et Sted, der er bevoxet med Risbuske, og senere et Morads, uanset om det er bevoxet med Krat eller ej, have de mange Navne, man her træffer på Kjær — Kjæragrene, Lillekjær, Riskjær (bevoxet med Risbuske), Tykkenkjær (»Tykke« er en alm. Betegnelse for, hvad der er ell. har været tæt Skov eller Krat), Harekjær (rimel. af Haren), Korskjær (vist opr. Kovs ell. Kås ɔ: fladbundet Fordybning), Gammelbokjær m. fl. —, altså allesammen Hensyn til Jordsmonnets opr. sumpede Beskaffenhed. — Ligeledes Navne på Våse, Vase (ɔ: det gl. Ord for Faskine, dyndet, sumpet), således Kravelvåse, Lundvase, Ottisvase, Kjeldsvase, Tyskervase etc. De tre sidste ere opfyldte Veje i Louenkjær, og hver især har Navn efter deres Anlægger (sidstnævnte efter den forr. Skovfoged, Peder Tysker). — Da efter jydsk Folkesprog »Rød«, «Rødde« betegner Mose eller sumpet Krat, minde Navne som Rødsig, Lille- og Storerødeng, Espers Røde (Mandsnavn) og Halkjærsrøde altså også om Jordboniteten. — Ligeledes Slejborg, idet »Slej« betegner Lavning, Hulning, navnlig sumpet Fordybning; »Borg« betyder her en omgjærdet Plads, Fold, Sti til Kvæg og Får. — Rogsbjerg; oldn. »*rog*« (ell. *rok*) betegner, at noget, f. Ex. Sand ell. Damp, hvirvler i Luften, og Navnet tyder derfor vist ligesom Sanddalen på Stedets sandede Beskaffenhed. — »Måen« (Søndergårdes Græsning, se p. 472) er den bestemte Artikel for Ma, Made (jydsk: *Måj*), der betyder salt Eng, der ikke lader sig opdyrke, men giver god Græsning, foretrækkes for Kjæreng.

Om Stedernes Form give følgende Navne Oplysning: Sleteng ɔ: jævn, flad. — Snærhaven (? oldn. *snfr*) ɔ: en snæver indhegnet Plads (næppe af Planten »Snærre«). — »Trængsel« har rimeligvis samme Betydning. — Tanghaven, der ligger nær Fjorden, har enten sit Navn af Tang (ligesom »Tangagre ell. Søagre Vange«, jvfr. Jy. S. IX., 268) eller af Tange (jvfr. »Ulf Ballis Tange« p. 312) ɔ: en smal indhegnet Plads, der har gået ind på en anden Mark, eller som har ligget mellem sumpede Strøg. — Hedeligskrogen, en større Engstrækning ved Louenkjær, sønden og østen for Kårupå; »Krogenge« er en alm. Betegnelse for Enge, der danne Halvøer mellem et Vandløbs Bugter; »Krog« kan også betegne afsides Beliggenhed, f. Ex. Krogeng i Louenkjær. — Grevens Hale; »Greve«, oldn. »*græf*« ɔ: Fordybning, Grav; »Hale« ɔ: lang, smal. — Vihale; »Vi«, af Vidiebeplantning. — Da »Tvede« (tved, tvedelt) betegner den Spids Land, som to sammenflydende Vandløb danne ved deres Sammenløb (måske også en Sidevej, navnlig en mindre Vej, der fører fra en større), indeholde Navne som Gåsetveden (måske af Gås ell. af angl. *geasn* ɔ: ufrugtbar), Egebrigstvede (Egebro), Rørtved (begr. med Rør) også noget om deres Form, ligeledes Langhaven, Sundkrog og fl.

Hensyn til Skov have følgende Navne: Budskov (? oldn. *butr*, afhg. Træstamme), Bysholt; måske kommer Navnet (ligesom Byengene) af, at det har været Byens Holte[1]) (oldn. *holt*, opr. en skovbevoxet Bakke eller Høj, senere en bar og stenet do.), Egeholt, Egebergholt (bevoxet med Eg), Havnø Skov, Hylledeholt (»Hyl« ɔ: Høj, Bakke ell. Hul mell. Bakker), Højlund (høj Beligg.), Kravenskov (? af Krage), Langholt, Linisholt (? Linned: Vandløbenes Halvø; der er forøvrigt også en Vej i Louenkjær, som kaldes »Linen«), Lysholt (lys Bevox. ɔ: Bøg, modsat mørk Bevox. med Eg og Fyr, samlg. Lyseng), Møgelholt (magle, jydsk møgel ɔ: meget, stor), Pallisholt (Mandsnavn), Store og Lilleholt, Stavnsigholt (Stavn ell. Stevn betegner, at Terrænet er fremspringende), Sindholt, Søndergårdsfang (Fang, egentl. Tilhøring, erhvervet Ejendom, mindre

---

[1]) Navnet udtales dog nu »Besholt«. — På dette Sted (ved det østre Hjørne af Skovfogedhuset Slejborgs Mark og lidt ind på Visborggårds Mark) findes også en Kjøkkenmødding, dog kun yderst lille (J. Steenstrup og fl.: »Unders. i geol.-antkv. Retng.« 1852 p. 73).

Skov), Turengholt (? Tårn, Tue, samlg. Thoreneng), Tranbærell. Tranbækholt (? af Tranebær, af »Tran« ɔ: Vandløb ell. af »Trant« ɔ: Holme i Terrænet, jvfr. Jy. S. IV., 219), Træholt (af Træ), Ulvensholt (af Ulv), Vejrlund (af Vejr, Vind), Vasholt (i Jylland betyder »Vas«: Ris, Kviste), Visborgholte etc. — Om ryddet Skov taler Navnene »rydhen« (1504), Ryddet, Lundmarken samt tildels de tidligere nævnte Navne på Kjær, Rød og Våre. »Brøde« betegner en Afbrydning eller Gjennembrydning ɔ: et Skovstykke, der er afbrændt eller afhugget (»rydde, hugge og brænde Bråther«, jvfr. Frd. 7/10 1728 § 6 m. fl.) til Agerland, samlgn. »den Brøde Enevold Jensen havde ladet hugge« (p. 312); »som den gl. Brøde gik frem« (p. 292); Navnet Brødensgrøft stammer derfra. — »Skosholm« (1504, vist Fejl for Skovholm); »Holm« betegner enten (ligesom i Veddum Holme) Pletter af Skov i Agerland eller Pletter af Agerland i Eng og Mose eller også højere liggende Steder af en Eng. — »Tvede« kan sommetider også betyde Skov [1]).

De fleste af de forsvundne Skove lå på Strækningen ned ad mod Hadsund. Søndergårdsfang, Skovene ved Sindholt og Sundskoven i Forbindelse med nogle af de ovenfor nævnte Småskove have dannet ligesom en stor Skov, så at Skjellet mellem dem nogle Steder kun bestod i Vandløb: Helledesbæk var f. Ex. her Skjel mellem Havnø og Visborggårds Skove (p. 478), og i Dommen fra 1522 nævnes »adskillige Skove« at være adskilte fra Sundskoven ved rindende Bække. Sundskoven strakte sig fra Sindholt til op i Linddalene og endte i »Skovshalen, som hører Sundskoven og Havnø til« — som det hedder 1722. Denne Skovs Syd- og Vestgrænse er den Dag idag tydeligt angivet ved Sognegrænsen ad den Kant, thi da al Havnø Ejendom lå i Visborg Sogn og Dalsgårds i Vive Sogn, og Dalsgård ejede Engene langs Fjorden, er dette Grunden til, at Vive Sogn i en smal Strimmel går c. 2000 Al. ind syd for Visborg Sogn; Sundskoven lå nemlig norden om Dalsgårds Enge, og dette forklarer, hvorfor Hadsund Bys østlige Del (tidl. Havnø Ejendom) endnu ligger i Visborg Sogn, og Byens vestlige og hele sydlige Del (tidl. Dalsgårds Ejendom) ligger i Vive Sogn. — De Skove på den anden Side Fjorden ved Lystrup og Haderup, der nævnes i Havnø Jordebog fra

---

[1]) S. Grundtvig: Gl. d. Folkeviser I., 85 (»Under disse grønne Tvede«).

1662, ere også forlængst forsvundne. De have ikke været så ringe (180 Svins Old.); men nogen reel Oplysning om Skovenes Udstrækning giver deres Ansættelse til Svins Olden iøvrigt ikke, thi det var kun de gl. Bøge- og Egetræer, der afgav Føde for Svinene. Dette er Årsagen til, at Elleskoven Louenkjær 1709 ansættes til et mindre Antal Svins Olden end Landen (se p. 445), skjøndt den er meget større end sidstnævnte, og da i det hele taget Havne Skove mest bestod af El[1]), Birk etc., forklarer dette, at Skovene 1662 under Hovedgårdstaxten kun sattes til 360 Svins Olden. —

Med Hensyn til Vandløbene giver Navnet »Vejle« Oplysning om, at det er et Sted, der er omflydt med så lavt Vand, at man kan kjøre eller vade derover. — »Vedel«, det nuværende Kolbæk (måske af Kilde), kaldes endnu af gl. Folk »Vigen«. — Navnene Bousand-, Bossen- eller Busombæk ere lige rigtige, idet de alle gå ud på at betegne en Bæk med et krumt, bøjet (slangebugtet) Løb, og at dette netop også passede på Stedforholdet, er tidligere omtalt. — Svingelgrøft, næppe af Græsarten Svingel, men af »Svingel«, hvilket er den jydske Betegnelse for et Led eller rettere en Slagbom. — »Skiden«, en Rende ved Kallehaven, tyder ligesom Lerbækken på Dynd, Mudder; men om flere af de andre Navne, Kravelbæk, Kobberstigrøft[2]) etc., lader der sig vist vanskeligt sige noget bestemt[3]). — Ved »den Å, der løber til Vejlbroen«

---

[1]) Skjøndt Ellen således er talrigt repræsenteret i Louenkjær, er der dog ikke noget Stednavn der, der hentyder til dette Træ. Andre Steder i Landet træffes derimod oftere på Stednavne, der stamme fra Elletræet; i Tidernes Løb ere Navnene dog oftest forvanskede til »Ølle« (Navnet »Øllemose« forekommer temmelig hyppigt) ell. »Ugle« (jvfr. også Talemåden: »der er »Ugler« [ɔ: Eller] i Mosen«).

[2]) »Kobber« træffes i flere Stednavne her i Landet, således Kobbergrunden, Lille-Kobberbanke (Carlsen: Rønnebæksh. p. 20), Kobbersholt (Jy. S. VI., 116), Kobberkjær (Jy. S. IX., 356), og betegner vist noget, der er rundt som et Hoved; »Kobbe« er også den gl. Benævnelse på Sælhund (f. Ex. Frdne. 8/10 1685 og 22/4 1682).

[3]) Om Forklaring af Stednavne se N. M. Petersen, i Nord. Tidsskr. f. Oldk. II., 35—111, ell. Saml. Afh. I., 107—192; E. Madsen, i Ann. f. nord. Oldk. 1863 p. 179—375; A. Hansen, i Årb. f. nord. Oldk. 1879 p. 87—110; L. Varming, i Årb. 1881 p. 46 f.; F. Selmer, i Årb. 1884; Rasmussen: Gisself. p. 14—23; O. Nielsen: Olddanske Personnavne; Molbech: Dialektlexikon, o. fl. St. —

Om Omegnens vigtigste Stednavne kun et Par Ord. Visborg,

og »Aen ud til Fjorden til Visborg og Louenkjær« må være ment Kårupå, hvilken man aldrig finder benævnt på anden Måde end ved »Åen« eller »Bækken«. — At søge Markskjelsbæk mellem Vestre- og Østre-Louenkjær, stemmer ikke med Navnet; det Vandløb, der går der, har mindst 220 År hedt Brødensgrøft, hvilket Navn er noksom betegnende for et Skovskjelsvandløb. Det vilde bedre passe med Navnet »Markskjelsbæk«, at gjøre den identisk med Busombæk, thi den var Skjel mellem Tagmarkerne; vel næsten de eneste »Marker« ad den Kant. Dette synes dog heller ikke at kunne stemme med Låsebrevet; men da der deri nævnes flere Bække »østen under Louenkjær«, hvilke nu ere ligeså ukjendte som hin, så, hvis nogen af dem endnu existerer, kan det derfor i det højeste kun være som Grøfter. — Bedre er det ikke gået med Vandløbene ned ad mod Hadsund. »Bækken østen Hadsund« var allerede 1722 kun en Rende; fra Dalsgårds Side påstodes den dog at være en Bæk, men Benzon kaldte den en Rende »og vilde ikke tilstå, at det var en Bæk«. — Om Gammelbogrøft hedder det også dengang, »at når det regnede, var der Vand i bemeldte Grøft, men ellers var den ofte tør«. — Fæbækken, Bredbæk og flere andre »rindende Bække« have fået samme Skjæbne. — Helledesbæk og Mølbæk ere også højst ubetydelige; sidstnævnte er forøvrigt den eneste af disse »Bække«, der nævnes ved Navn på Generalstabens Måleborde.

---

enten af Vest ell. af oldn. *vé* ɔ: Offersted (Annaler f. n. Oldk. 1838—9 p. 179 f.); de ældste Offersteder anlagdes i Skove, på lappisk betyder »*vi*« også Skov. Da man i Dokumenterne træffer på en Bæk noget vesten for Visborg med Navnet Helledesbæk (ɔ: den hellige Bæk), kan dette Navn tale for, at Visborg har været et Offersted. Selvfølgelig behøver et sådant ikke at have været just på det Sted, hvor Borgen senere anlagdes, thi dennes Plads rettede sig efter Søen, hvorved den ligger, hvorimod Offerstedet kan have ligget længere vesten herfor ved Helledesbæk. — Skjellum, næppe af Skjel (oldn. *skil*), da det ender på »um«, hvilken Endelse oftest har Hensyn til Beboelse og betegner de første Beboere af Stedet. I Navnene Buddum (vist Boum), Bælum (Beflum), Skjellum, Veddum (Vithum), Brøndum og fl. hidrører derfor vist den første Stavelse fra et Mandsnavn. — Als (Alnæs) kommer af Mandsnavnet Alfr. — Helberskov, vist af »Høll« ɔ: Hule, altså Hulebjerg (Skrivemåden »Hølberskov« i Æld. Arkivregistraturer III. kan dog altså være rigtig). — Odde By har Navn af den Landtunge, den ligger på; »Odde« kan også betegne Fremspring imod Åløb. — Hjerritsdal, af Mandsnavnet Henrik.

Af disse Kårt vil de nuværende Terrænforhold fremgå; men hvad man ikke vil finde derpå, er de allerfleste af de i det foregående nævnte Stednavne. Skjøndt der på disse Måleborde (1 : 20,000) er rigelig Plads til, at enhver nok så lille Strækning kunde være nævnt ved sit Navn, er der ingen Vægt lagt derpå: selv så store Strækninger som f. Ex. Tagkjæret, Syltengene etc. har Kårtet ingen Navne til. Dette er beklageligt, thi hvor ofte indeholde ikke sådanne Stednavne såre meget til Oplysning om tidligere Tiders topografiske Forhold? Når der ved Havnø foruden Strandkjær på Kårtet havde været anført Navne som Tanghave, Vejle, Glibstedkjær, Tagkjær og Syltenge, vilde man ved Hjælp af disse Navne have kunnet ligesom set tilbage til den fjerne Tid, da Havnø havde »sin heldige Beliggenhed som en Ø«. —

Det, der indvordedes under Hovedgårdens Skjelstrækning fra 1764, udgjorde dog ikke alt et frit Enemærke, sålidt som Ejendommen i tidligere Tider udgjorde et sådant (jfr. f. Ex. Synsforr. 1722, hvor det ellers havde været overflødigt at bemærke om Jens Madsens Eng, at den bjergedes til Havnø). Fra gl. Tid havde således de 11 Halvgårde i Visborg under Havnø Gods Græsningsret på Hovedgårdens Grund mellem Dalsgårds Enge ved Fjorden og hen til Enghaven; ligeledes havde nogle af disse »Bymænd« (ɔ: Gårdfæstere) samt Husmændene i Visborg under Havnø Gods Græsning til deres Kreaturer vesten for de til Havnø indhegnede Marker, »hvor der i fordums Tid har været Skov« — som det hedder i 1764 —; det var nemlig den Skov, som 100 År tidligere nævnes under de tvende Gårde i Søndergårde under Hovedgårdstaxten. Endvidere havde nogle af Godsets Fæstere Høslet i Havnø Louenkjær, og ikke nok hermed, men de tvende Hovedgårde havde gjensidig en Del Høslet på hinandens Ejendomme.

Ved Bøndergodsets Salg fra Havnø ophævedes denne Fæsternes Græsningsret til deres Kreaturer på Hovedgårdens Grund, hvorimod den Ret til Høslet, som nogle af Fæsterne havde i Havnø Louenkjær, først ophævedes ved en Landvæsenskommissions Forretning, dat. 1/5 1812, ifølge hvilken Gårdens Ejer måtte erlægge til Fæsterne et Pengevederlag på 2320 Rdl. — Det Fællesskab mellem Hovedgårdene, hvorved Visborggårds Ejer hidtil havde havt Høslet i Havnø Vester-

Louenkjær, og Havnø igjen Høslet i Visborggårds Vester-Louenkjær, ophævedes ifølge begge Ejeres Ønske ved Mageløg, dat. 1/5 1812. Forholdet var så indviklet, at det i Forretningen hedder: »uden at det fra nogen af Ejernes Side bestemt kunde påvises eller opgives, hvor vidt denne gjensidige Rettighed har strakt sig«.

Når Delingsforretningen fra 1764 havde sådanne Mangler ialtfald for dette fælles Høslets Vedkommende, så kan man ikke forundre sig over de gl. Skjelbreves Mangelfuldhed; thi at det ikke blot er tilsyneladende, at de ere forvirret affattede, men også i Virkeligheden, fremgår jo noksom af de talløse Stridigheder, deres Fortolkning kunde give Anledning til. I Kommissions-Forretningen fra 1723 mellem Dalsgård og Havnø beskrives Skjellet mellem disse Gårde på 1 Ark Papir, hvorimod man i 1468 til det samme over 1/2 Mil lange Skjel nøjes med 2—3 Linier! Tingsvidnet fra 1541 synes endnu mangelfuldere affattet: et Par Steder angives kun Skjellet at være »til Bækken, hvor de kan finde med Rette«; og alt, hvad man får at vide om Havnø Tilliggende i Louenkjær Skov, Tagmark etc., er kun, at det er »oven og nede så bredt som Engen er«. Dette er ganske uforståeligt i vor Tid, men dengang må denne Oplysning formodentlig have været nogenlunde fyldestgjørende, da man ved »Engens Bredde« næppe kan have forstået andet end Strækningen fra Busombæk til Svingelgrøft. Kommer der så desuden til disse Mangler i Skjelangivelserne, at det mangen Gang ikke var så lige en Sag at afgjøre, hvad der hørte ind under de respektive Benævnelser, om f. Ex. Langholt, Tranbærsholt etc. hørte til Sundskoven, hvor langt Strandkjær strakte sig osv., så er det forklarligt, at der af alt dette kunde opstå en Mængde Stridigheder mellem disse Nabogårde; og hvilket Virvar det allerede var nået til i Hr. Peder Lykkes Tid, ses af Dommen fra 1522, hvor de stridende Parter »frembar« en sådan Mængde Herreds- og Sognevidner m. m., »som langt var at skrive ud af« (jfr. Jy. S. X., 378). —

Siden 1764 er der sket enkelte Forandringer i Ejendommens Skjelstrækning, men da disse Forandringer ere skete ved Magelæg, er Gårdens nuværende Tilliggende ækvivalent med dets ældre med Undtagelse af det Hartkorn, der, som tidligere nævnt, i Århundredets Begyndelse henlagdes under Brohuset i Als Sogn. Den væsentligste Forandring i Tilliggendet skete

i 1811, da Visborg Bymænd ved Magelæg fik en stor Del af Havnø Jorder ned ad mod Hadsund, således at Havnø Vestgrænse langs Fjorden nu kun når c. 2000 Alen fra Gården, hvorimod Havnø fik alle de Jorder østen Alleen (fra Vejlen og til Snærhaven incl.), der nu høre til Gården. Ved dette Magelæg, der approberedes af Rentekammeret $^{22}/_{6}$ 1811, opnåede Gården den Fordel at få sine Jorder bedre arronderede og tættere beliggende omkring sig. I tidligere Tider havde Ejendommen en uheldig, langstrakt og uregelmæssig Figur: medens man således langs Fjorden både mod Vest og Øst kunde gå lange Strækninger på Gårdens Grund, og dens Tilliggende i Louenkjær på det Sted, hvor Skjellet fulgte Kårupå, endog næsten nåede ud til Visborg-Als Landevej, så var Forholdet norden for Gården således, at på vestre Side af Alleen nåede Havnø Jorder næsten til Visborg By (ligesom nu), hvorimod man på østre Side af Alleen, strax norden for Vejlen, allerede havde Visborg Bys Jorder, altså kun nogle 100 Alen fra Gården. —

I de ældre Adkomstdokumenter nævnes der imellem Ejendommens »Tilliggelses Herligheder« også Moser, Tørvegrøft, Lyngslet, Dam og Damsbond (ɔ: Dæmning), og hvorvel dette kun var en alm. Formular i Skjøder, så man ikke deraf med Sikkerhed kan slutte, at sådant fandtes på Ejendommen, så viser det sig dog, at det har passet her. På det nuværende Tilliggende findes ingen Moser, og der vides ikke nogen Tid at være produceret en eneste Tørv her, men i Dokumenter fra 1764 omtales, at Havnø havde Tørveskjær i Hadsunds og Sindholds Skove; ligeledes ses Gården endnu ind i dette Århundrede at have havt Tørvegrøft på Visborg Mark; begge Dele altså på de nu fragåede Grunde. — Lyngslet må ligeledes navnlig have været på de fragåede Grunde vest for Gården, hvor der indtil for en Del År siden fandtes lidt Lyng; nu skal man ialtfald på Gårdens nuværende Tilliggende have Vanskelighed ved at finde en enkelt Lyngplante (sådanne findes overhovedet kun i den Del af Kallehaven, der er kratbevoxet). — At der i Dokumenterne nævnes »Dam og Damsbond« (p. 438), må Justitsr. Benzon have tillagt Betydning i Processen mod Dalsgård, da han alle Steder, hvor disse Ord forekomme i Papirerne, har sat tykke Streger under

dem [1]); måske står dette i Forbindelse med »Kolbæksdams gl. Damsted« (se p. 475). — Som en Mærkelighed kan anføres, at medens så godt som alle Sædegårde i ældre Tid havde deres egen Mølle, så synes denne Gård ingen at have havt. 1541 nævnes der nok 2 Møller under Godset, men da de begge lå i Valsgård Sogn, kan de jo ikke have malet Hovedgårdens Sæd. I Søndergårdes Mark har der dog i gl. Tid ligget en Vandmølle, thi ikke alene kan man endnu se Spor af Opdæmningen, men i Benzons Proces omtales også »det gl. Mølledamsted, som forlængst var groet i Eng og kaldtes Jens Madsens Eng«. Denne Mølle, som altså må være nedlagt før 1541, er der endnu nogle Navne, der minde om, nemlig Mølbæk og Mølhøj (forsåvidt »Møl« da her ikke er en Forkortelse af »møgel« ɔ: stor, hvad også kan tænkes). Lidt længere mod Nordvest har der ligeledes ligget en Vandmølle, nemlig ved Sundskovhoved, hvor Helledesbæk havde sit Udspring, thi denne Bæk »kom norden fra Skoven fra en gl. Mølle« (p. 472) [2]). Om Egnens fordums større Vandrigdom omkring Hadsund minder desuden Navne som Sjørsig, Ellesig (ɔ: Vandsamling), Sunddam, Fjelbrovad etc. Sidstnævnte Navn må udlægges til Fjællebro-Vadested; og at det ikke er så længe siden, der var Vand der, fremgår også af Tingsvidnerne 1721—23, hvor det et Sted hedder, »at de 1709 trak Vandet af Fjelbrovad, for at den kunde gro i Eng«. —

Da Fiskeriet i Fjorde er frit for alle og enhver, må Havnø have havt en særlig Ret, der forbeholdt den at nyde Fiskeriet ud for sin Grund, thi som det ses, indvordedes Havnø 1541 Midtstrøms Fjorden og Vejlen. Hvornår denne Rettighed er erhvervet, og hvornår den igjen er mistet, vides der intet om. — Mærkelig nok nævnes der 1468 kun en Ørredgård på hele Visborg Ejendom, og denne ene tilhørte endda Havnø. Imidlertid kan man ikke deraf slutte, at der ikke har været flere end denne ene — ligesålidt som man kan slutte, at Dalsgård

[1]) Ligeledes har Benzon i Skjødet fra 1675 understreget Hadsund Færgegård; men fordi Færgegården heri (se p. 438) nævnes ligesom den hørte under Hovedgården, kan dette dog ikke have været Meningen, men den må have hørt under Godset.

[2]) Ang. den i Låsebrevet nævnte Gamblawatzmølle (Jy. S. X., 370) kan bemærkes, at den 1406 af Hr. Magnus Munk blev tilskjødet Dronning Margrethe, jfr. Molbech og Petersen: Udv. af Dipl. Nr. 179.

ingen Ålegårdstader har havt, fordi det ikke omtales i Skjelstrækningen fra 1464 —, rimeligvis har der været flere Ørredgårde, men denne ene nævnes kun, fordi den ikke var beliggende på Havnø Grund. Det »Ørredgårdsted i Vejlen«, der nævnes 1541, var ikke identisk med det fra 1468; det fra 1541 var nemlig beliggende ved Kårupås Udløb i Vejlen, og hvorfor det nævnes, er mulig, fordi det var beliggende norden Vejlen og altså udenfor Havnø Grund. På den anden Side må det dog bemærkes, at selv om det også lå på Havnø Grund, kunde det have sin Betydning at nævne det, for at man derved kunde dokumentere Rettigheden; thi ingen måtte oprette nye Ørredgårde, som kunde være de gamle til Skade (D. L. 5. 10. 44). Gl. Folk erindre endnu, at der i Kallehaven har været et Sted, der kaldtes »Springet« (omtr. hvor det nuværende Spang fører over Åen ved dens Udløb i Vejlen), men om dette Sted har været inden eller uden for Vejlens opr. Midtstrømslinie (ɔ: som denne har været fra første Færd), kan ikke nu afgjøres. Ørredgårdenes fordums Existens var ganske ukjendt i 1767; i Kopien af Tingsvidnet fra 1468 er således »en Ørredgård i Wedel« bleven forvandlet til »en urydt (!) Gård i Wadel«. — Ålegårdstader holdt sig derimod ind i dette Århundrede, hvorfor der også ved Delingsforretningen fra 1764 blev tillagt Visborggård en Ålegårdstade i Louenkjær på Havnø Grund, nemlig ligefor Svingelgrøften og den Grøft, der går mellem Espers Røde og de »mavre Råbe« [1]). — I tidligere Tider har der i det hele taget næppe været drevet så ringe Fiskeri ved Gården, hvilket gl. Fæstekontrakter for Færgemanden også tyde på, thi næst efter Færgefarten var hans vigtigste Bestilling: »at bestyre Fiskeriet her til Gården i Mariager Fjord, med Ålerusers Sætning og Trækning og hvad deraf dependerer«. I Forpagtningskontrakterne på Gården nævnes ikke noget om Fiskeretten, kun i Kontrakten fra 1815 anføres, at Forpagteren skal nyde Gårdens Fiskeri i Fjorden; men denne Bemærkning er da også overflødig, thi når intet særligt Forbehold er gjort, følger Fiskeretten med den Ejendom, der overdrages til Brug (D. L. 3. 13. 20). Det Fiskeri, der nu drives fra Gården, er kun ubetydeligt; derimod er der

[1]) Således i Originalen; men »Råbe« er vel Fejl for »Råge« ell. »Rage«, der betegner en Dynge, en Hob eller en langagtig, mindre Bakke.

enkelte Husmandsfamilier i Visborg, der drive en Del Fiskeri ud for Havnø Grund, navnlig Ålegliberi. —

Siden Stridighederne i 1814—15 angående Færgevæsenet har der ikke været nogen egentlig Færgefart ved Havnø, ligesom der ikke mere er nogen Færge indrettet på at overføre Kjøretøjer, Kreaturer etc., hvilket heller ikke lod sig gjøre nu, da der hverken er Anløbssted, Vej eller Sti på den modsatte Side Fjorden, men Engene der ere endog således indgrøftede, at man kun med Vanskelighed kan komme frem. Medens dette Færgested således helt er nedlagt, så er det Hadsund Færge, der har fået hele Trafiken. I ældre Tid havde Færgestedet ved Hadsund nærmest kun lokal Betydning, thi Alvejen mellem Ålborg og Randers gik over Mariager, og det var først i Fr. III.s Tid, at den kom til at gå over Hadsund; Stedet havde derfor også i ældre Tid væsentligere Betydning som Ladested[1]. Den alm. Trafik gik altså i hin Tid over Mariager (Ove Juel til Villestrup rejser stedse Ruten: Randers-Mariager-Villestrup [jfr. Hist. Tidssk. III., 491], og Fru Sofie Bilde rejser 1608 fra Viborg over Tjele til Mariager for at komme til Visborg [jfr. Ligtalen]); men da det 1487 siges, at Sundkrog ligger »østen op til Kongens Hærstræde«, viser dette dog, at der allerede dengang har gået en Hovedlandevej over Hadsund, thi »Kongens Hærstræde« er den gl. Benævnelse på en alm. Hovedlandevej (jfr. Jy. Lov, Kap. 56), modsat »Kongeveje«, som var Kongens private Vej. — På Mejers Kårt er der hverken Vej over Mariager eller Hadsund; de eneste Veje her i Egnen, der anføres på dette Kårt, er Vejen fra Hobro til Als samt Vejen fra Visborg til Havnø Vejlbro (sidstnævnte er dog anbragt på et aldeles forkert Sted). — Som Følge af, at Fjorden ved Havnø Hage har sit smalleste Sted, var der for nogle År siden, da Jernvejen mellem Randers og Hadsund skulde anlægges, Tale om, at den skulde gå over Fjorden ved Havnø, hvor der da skulde være en fast Bro; men dette Projekt blev ikke til noget, bl. andet fordi man ved nærmere Undersøgelse fandt, at man her måtte endnu dybere ned for at komme til fast Bund end ved Hadsund. —

Med Hensyn til de tre Bol, hvormed Havnø opr. var be-

[1]) »Hadsund, et fordum meget bekjendt Ladested« — hedder det 1755, jfr. Jy. Saml. X., 12. — På Mejers Kårt nævnes intet Hadsund.

bygget, må de allerede være nedlagte, da Hovedgården anlagdes. I Papirerne finder man intet om dem, men helt uden at efterlade sig Spor ere de dog ikke forsvundne. »Bolsengene« er der intet, der har hedt i lange Tider, men derimod er der endnu en Eng, der hedder Ferieng, og denne ligger netop, hvor Bolsengene tidligere lå. Navnet »Ferieng« skriver sig selvfølgelig fra, at det har været en Eng, der har ligget til Færgestedet, og man kan deraf slutte, at det nuværende Færgehus opr. har været det ene af Bolene. Det andet Bol har rimeligvis ligget omtrent, hvor Gården nu er, og det tredies Plads er utvivlsomt angivet ved de Ruiner, der omtales i »Undersøgelser i geol.-antikv. Retning«. 1852 p. 81.

I Anledning af, at man i sin Tid fandt enkelte Menneskeknokler i Havnø Kjøkkenmøddinger, skriver Prof. Steenstrup således i ovennævnte Skrift: at disse Knokler ikke med synderlig Grund kunne antages at hidrøre fra Kjøkkenmøddingerne, men sandsynligvis ere af langt senere Oprindelse [1]. I den store Kjøkkenmødding fandtes en Underkjæbe, og i den mindre Mødding sønden Lunden fandtes flere Knokler i den nuværende Grusgrav, hvilke vare ligesom dækkede af et Lag Småsten, der dannede en Slags Brolægning over dem. »Imidlertid er man ved at grave i denne Skrænt stødt på Rækker af større Sten, der synes at have dannet Grundvolden til en Bygning, og dette i Forening med de talrige Murbrokker (fra det nedlagte Teglværk) viser, at der har været stor Virksomhed på Stedet senere end i Urfolkenes Tid, og åbner os derved mange Udveje til at forklare et Ligs senere Nedlæggelse. Den omtalte Underkjæbe fra den store Mødding fandtes et Sted i denne, hvor, mærkværdig nok, ligeledes en stor Mængde Brokker

[1]) Denne Antagelses Rigtighed må nu være uden for al Tvivl. I de nyeste Skrifter af afd. Kmhr. Worsåe om Kjøkkenmøddinger hedder det nemlig, at man ingen Steder, hverken i europæiske eller nordamerikanske Kjøkkenmøddinger, har fundet Spor af, at Urindvånerne have været Kannibaler. Medens der i Havnø Kjøkkenmøddinger sine Steder er funden en sådan Mængde Dyreknokler, at det hedder: »Ben lå næsten ved Ben«, så peger Forekomsten af enkelte Menneskeknokler altså også hen på, at det kun er tilfældige og senere Indblandinger. — I Havnø Kjøkkenmøddinger vides der aldrig at være funden Smykkegjenstande; Worsåe skriver da også, at sådanne ere såre sjældne; i andre Kjøkkenmøddinger har man dog funden enkelte gjennemborede Rovdyrtænder, Ben etc., derimod aldrig noget af Rav.

af røde, tykke og undertiden glaserede Mursten oppløjes i Jordskorpen og ere blandede sammen med Skallerne. Både fra Ruinerne af de herved antydede større Bygninger og fra senere Begravelser nær ved disse eller Stranden kunne altså sådanne Menneskelevninger være komne. Iøvrigt er det heller ikke usandsynligt, at Stenkamre kunne have ligget i Nærheden af disse Skrænter og ved deres Sløjfning have afgivet enkelte Knokler til Omgivelserne. Med alle disse Muligheder for Øje ser man, hvor varsom man må være med Bedømmelsen af de Gjenstande, som ikke i sig selv have et ubedrageligt Mærke på den Tid, de tilhøre, f. Ex. Stenredskaberne. Under alle Omstændigheder retfærdiggjøres herved den brugte Forsigtighed med de på Overfladen mellem Skallerne indsamlede brudte Knokler, da jo hin større Bygning kan være endnu en tredie mulig Kilde, hvorfra de kunde have deres Oprindelse.«

Rimeligvis er den »Række af større Sten«, der dengang fandtes i Grusgraven, Levninger fra et af Bolene; og hvad Murbrokkerne i den store Mødding angår, da stamme de tydelig nok fra det oprindelige Søndergårde. —

Således er der i alle Retninger sket mange Forandringer siden de strænge Ridderes Tider; — men man behøver ikke at gå så langt tilbage i Tiden for at træffe på væsentlige Forandringer: Kommissærernes Skjel mellem Havnø og Dalsgård fra 1723 er f. Ex. forlængst en Antikvitet, og ligemeget hjalp det nu, hvad enten Admiralen satte Kursen Østen til Sønden, lige ud Norden til Østen eller efter hvilkesomhelst Streger på Kompasset, så vilde han dog ikke der omkring finde nogen Træer at grime; men istedetfor vilde han her i Nærheden finde en lille rask fremadvoxende By, nemlig Hadsund. Nu vilde det være ganske overflødigt at sætte noget Skjel her eller i det hele taget nogen Steder mellem disse Gårde, thi de ere begge svundne meget ind hver til sin Side, så der er temmelig lang Afstand mellem deres Ejendomme, og »alle Trætter, Ran og Uvilje« ere derfor forlængst umuliggjorte imellem dem. Den eneste Lejlighed, hvor Dalsgård endnu kunde lægge lidt »Uvilje« for Dagen, skulde da være, når man fra Havnø benytter den Vej, som sal. velbårne Peder Seefeld anlagde »for Mageligheds Skyld at føre Høet hjem til Dalsgård«; denne Vej er nemlig endnu Dalsgårds private Vej og er fra Havnø lidt Gjenvej til Hadsund; men da Vejen er

så mådelig, benytter man den sjælden. — I en anden Henseende står Kommissærernes Skjel derimod endnu ved Magt, såvelsom de gl. Breve fra de katholske Tider, thi Skjellet er i alt væsentligt endnu Sognegrænse, og om Admiralens Forfarenhed i Styrmandskunsten bærer f. Ex. Strækningen op til Gåsetveden den Dag idag Vidne, thi Skjellet går der snorlige i Vester.

Alle de gl. »kristelige, trolige og lydelige Skjel«, der i ældre Tider ere gjorte mellem Havnø og Visborggård, ere ligeledes forlængst antike; nu støde de kun sammen i Louenkjær, men siden Hans Lykkes Tid har man næppe her gået løs på hinanden »med Vold og Magt«, ligesom man da også forliges bedre end i Fru Johanne Nielsdatters Tid; thi da Rebningerne fra 1669, 1764 etc. ere foregåede »uden al Arg eller List«, så vides Skjellet der ikke siden at have givet Anledning til nogen «Irring og Trætte«, og da Strandkjær nu tilhører Strandkjærgård, er det længe siden, at nyt År var nær ved at være ensbetydende med ny Allarm angående dette Tvistens Æble. Overhovedet have alle senere Ejere af Havnø og Visborggård fulgt det vise Råd, Justitsråd Benzon i sin Tid fik, men som han til sin egen Skade ikke tog sig af, nemlig, »at enhver burde lade sig nøje med sin Matrikel og ej hinanden med Proces at angribe« — hvilket også her synes så meget lettere at efterkomme, som der iforvejen er mere end nok til begge Parter —, og således have alle Processer og »alle de Sager og Trætter, dennem imellem været haver«, også i lange Tider hørt til det forbigangne og vil forhåbentlig stedse komme til at tilhøre en svunden Tid; — den Tid, som disse »Efterretninger« skulde tjene lidt til Oplysning om for Havnøs Vedkommende.

Som Supplement til denne Afhandling følger i næste Hefte den omtalte Stamtavle over Familien Kjeldsen.

Angående Rettelser se ligeledes næste Hefte.

Hans Hansen i Skjærup.

Af O. Nielsen.

Hr. Justitsråd Friis har i Saml. til jydsk Hist. og Top. X. 353 flg. meddelt nogle Oplysninger om den Selvejerbonde-Slægt, der i sin Tid boede på en Gård i Skjærup ved Vejle. Sagen har ikke stor Værdi, men de Slutninger, som Hr. Friis bygger på det af ham anførte Sagn og på uhjemlede Optegnelser, burde dog ikke forblive uimodsagte, navnlig på Grund af Spørgsmålet om, hvilken Værdi der bør tillægges et såkaldet Sagn fra Nutiden. Den Tillid, Hr. Friis nærer til Beretningen i Danske Atlas, at disse Bønder af Navnet Hans Hansen i henved 300 År i 10 Led havde beboet Gården, ledede ham nemlig til at finde et Sagn troværdigt, der vil mene, at den ældste Hans Hansen var en Søn af Kong Hans, født i samme Gård som den, hans Efterkommere kom til at eje, af hvilken Grund der skulde være knyttet særlige Benådninger til Gården, så længe nogen af Navnet Hans Hansen ejede den[1]).

Også af følgende Grund burde Sagen undersøges. Kong Hanses Kærlighedsforståelse med Fru Edel Mikkelsdatter er bekendt af Allens Skildring[2]); hvis nu ovennævnte »Sagn« blev taget for gode Varer, vilde Historiens Vidnesbyrd i Fremtiden omtrent komme til at lyde således: Kong Hanses Privat-

---

[1]) Hvis Hr. Friis havde kendt, hvad jeg i sin Tid i Danske Samlinger II., 57, havde meddelt om Gården, vilde han have set, hvor uholdbar Beretningen er i Dansk Atlas.

[2]) De tre nord. Rigers Historie I. 221—23.

levned var præget af Samtidens Ukyskhed; han havde Friller både af Adel og Bondestand, hvorom Sagnet endnu ved at fortælle.

Da Kong Hans er født 1455, *kunde* en uægte Søn af ham vel nok være født c. 1475, og på den Måde vilde de henved 300 År, som Danske Atlas omtaler 1764, ikke være umulige, men selv om Bønder af Navnet Hans Hansen havde boet her siden Kong Hanses Tid, hvilket, som nedenfor skal vises, *ikke er Tilfældet,* kunde man endda ikke have været berettiget til at tillægge et Sagn, der kun kendes i vore Dage, men aldrig har været optegnet før, nogen som helst Betydning. Det vilde være højst besynderligt, om dette Sagn ikke vilde have været meddelt i Danske Atlas, der har en udførlig Beretning om Gården, hvis det havde været til på den Tid[1]), da Familien endnu ejede Gården, om end på Spindesiden. Den hele Meddelelse om Kong Hanses Forhold til Bondepigen i Skjærup bærer i den Grad Præg af Påvirkning af bekendte Æventyr, at det er let at se, at man først har fundet Tilknytningspunktet mellem de ikke ualmindelige Navne og derpå vævet videre med Fantasiens Tråde.

På samme Måde har den gamle Kierchebye meddelt en lignende Forbindelse mellem Christian III. og Gården Noes i Andst Sogn[2]). Lensmanden på Koldinghus Kaspar Markdanner har ladet Andst Kirketårn opbygge, hvorfor hans Navn findes på dette. Nu har man i nyere Tider læst sig til, at han var en uægte Søn af Christian III. og så tænkt sig, at han måtte være fra Andst Sogn, siden hans Navn stod på Tårnet; man fandt end videre Lighed mellem Navnet på Gården Noes og Navnet på et Pattebarn, »Nos«, og derfor var det let at gøre den Slutning, at Kongen gav Markdanners Moder denne Gård, der så fik Navn efter det lille Barn[3]).

De Sagn, der optegnes i Slutningen af det 19. Årh., er af den Natur, at man på dem må anvende Sætningen: Man bør tvivle om Alt. Der drives i vore Dage et meningsløst Afguderi med Overleveringen i Folke

---

[1]) Danske Atlas siger udtrykkelig, at Familien på Spindesiden endnu ejede Gården 1764; dette har Hr. Friis glemt i sin Afskrift af Danske Atlas.

[2]) Saml. til jydsk Hist. og Top. VI., 126—27.

[3]) Om Umuligheden heraf se mine Bemærkninger i Traps topog. Beskr. 2. Udg. V. 516.

munde. Når man ser de Masser af Skrifter, der meddeler Folkesagn og Folketro, og tilmed læser, at det meddelte kun er ubetydelige Dele af, hvad man kan vente sig, må man spørge om, hvorledes dette vil ende. Det kan være fortjenstfuldt nok at indsamle, hvad der endnu kan oplyse de henfarne Slægters Levevis og Tænkemåde, og de, der udfører dette, fortjener al Understøttelse, men kritikløse Materialsamlinger bør ingen Plads have i Literaturen. Det kan dog ikke have nogen som helst Værd at få meddelt Lægeråd, der står at læse i gamle Lægebøger, Ordsprog i Dialekt, der er oversatte fra danske Læsebøger, Overtro, der i ældre Tider er indvandret fra Udlandet gjennem Flyveblade og Aviser, Viser, der bevislig stammer fra trykte Kilder, men ved at gå fra Mund til Mund er blevne forvanskede, hvilket i Udgiveres Sprog kaldes, at de har optaget ægte folkelige Træk; ja selv Vittigheder fra satiriske Blade i Nutiden kan man træffe som Exempler på folkeligt Vid. Det folkelige er vel det samme som det fra Fædrene nedarvede, der ikke er påvirket ved fremmed Indflydelse, men hvor findes det i vore Dage? Hos Folk, der endnu befinder sig i Kulturens Barndom, kan der vel endnu opsamles ægte Folkesagn, men i det danske Folk imellem 1880 og 1890, hvor selv de oprindeligste Naturer har været udsatte, middelbart eller umiddelbart, for Reflexioner, lærde Kombinationer og al Slags Læsning, vil vi kun undtagelsesvis kunne træffe ægte Sagn. Det er allerede 30 År siden, at man fortalte mig, og det i en meget upåvirket Egn, om »Fjendhytterne« i Andsager Sogn, der stammer fra Svenskekrigen 1658—59, at de hidrørte fra »Kong Erik og de Fredløse«, og jeg har ved samme Tid hørt andre Sagn om en bestemt Gård, der gjengav den uhyggelige Scene i den underjordiske Gang i samme Roman af Ingemann. For et Par År siden læstes i en trykt Samling et Folkesagn om Familien Linde, der fra Begyndelsen til Enden gjenfortalte Tyge Beckers Roman »En Familiehistorie«, der udkom 1857. Jeg har også selv haft den Fornøjelse at læse som Folkesagn en meget god Gjengivelse af et Stykke, jeg i mine unge Dage, 1859, meddelte i Varde Avis efter gamle Dokumenter og ikke efter Folkesagn; det lader til, at der kun behøves 30 År for at omdanne Literatur til Sagn. Derfor behøves der til at udgive Folkesagn megen Kritik, Omtanke og Belæsthed. »Skattegraver« kan de fleste være, men der hører andet til at kjøre Plov end sige Hov.

I Almindelighed vil man snart i Sagnsamlinger opdage, at hvad der går mere end et Par Slægtled tilbage, kun har liden Betydning, når Sagnet omhandler Folk udenfor Bondestanden; et enkelt Træk kan vel bevares længe, men hele Iklædningen omdigtes; af tilsyneladende større Livskraft er de Sagn, der findes i Familier, der længe har været knyttede til samme Sted. I ældre Tider, da Folk levede mere ensomt end nu og ikke kendte stort andet end religiøs Læsning, kunde der dog bevares en nogenlunde tro Tradition, der kunde gå 1—200 År tilbage, når den angik stedlige Forhold og begunstigedes ved Overlevering i samme Slægt. Gennem gamle Folk kunde Vedel Simonsen i Begyndelsen af dette Århundrede således få en Mængde pålidelige Efterretninger om Svenskekrigen 1658—59, og mer eller mindre forvanskede Efterretninger har jeg også fået for en 30 År siden, men det er kun, hvad der er knyttet til den

bestemte Ejendom, der således er bevaret. Bedre var Traditionen ej heller i ældre Tider. Når det c. 1760 fortælles i en Indberetning, at Kong Hans på sin Flugt fra Ditmarsken kom til Store Andst, så ser man efter nyere Oplysninger [1]), at man vel havde bevaret Mindet om, at en kgl. Person og danske Soldater på Flugt kom til denne By, dog Året var ikke 1500, men 1645, og det var ikke Kong Hans, der flygtede hertil for Ditmarskerne, hvilket ikke var nødvendigt, men den senere Frederik III., der flygtede fra Ribe af Frygt for den svenske General Wrangel.

Hvad Familien i Skjærup angår, ses det af Tillæg Nr. 4, at der endnu 1691 kunde fremlægges et Brev på Gården, udstædt af Kong Hans, ikke til Hans Hansen, men til Nis Pedersen, og at Hans Hansen har fået Gården af Dronning Dorothea i Mageskifte for en Gård i Dons, altså i Årene 1559—71, i hvilke År Dronningen havde Koldinghus som Livgeding i sit Enkesæde. Herved falder det hele Sagn, men Forholdene med Familien Hans Hansen er så ejendommelige, at det dog har nogen Interesse at se, hvorledes det virkelige Forhold var.

Denne første Hans Hansen findes nævnt 1547 som boende i Dons. Dette År fik nemlig Anders Hansen, Oluf Hansen og hans Brødre kgl. Bevilling på i deres Livstid at måtte beholde en Gård i Skjærup, en i Hvilsbjerg, en i Gårdslev og en i Dons imod en årlig Afgift af 1 Td. Smør og i øvrigt være fri for al anden Afgift; dog skulde de holde Lensmanden på Koldinghus med hans Folk en Nat om Året med Øl, Mad, Hø, Havre og Strøfoder til Hestene [2]). Mellem disse Brødre er sikkert underforstået Hans Hansen, der jo noget senere opføres som boende i Dons og også ejede en Gård i Gårdslev. Den Anders Hansen i Skjærup, som her nævnes, var efter Brevets Udtryk ikke Broder til Hans Hansen, men han ejede sikkert den Gård, denne siden fik, idet dennes Gård i Skjærup også ydede en Fjerding Smør.

Det er ubekendt, på hvilke Betingelser Hans Hansen havde Gården i Skjærup i Dronningens Tid, men da Koldinghus Len kom tilbage til Kronen, blev Stillingen vanskelig for Selvejerne, idet Kong Frederik II. søgte at gjøre det hele Len til en kgl. Domæne [3]). En velstående Mand som Hans Hansen måtte altså gjøre Ofre for at bevare sin Selvstændighed. 19. Feb. 1579 fik han for sit eget Vedkommende Fri-

---

[1]) F. Meidell: Fra Enevældens Dæmring S. 48—49.
[2]) Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 330—31.
[3]) Saml. til jydsk Hist. og Top. VI. I. flg.

tagelse for al Landgilde, Ægt, Arbejde, Tynge og anden Besværing af den Gård i Skjærup, han beboede, imod at han havde Tilsyn med, at der intet ulovligt Fiskeri blev drevet i Lenets Åløb. Dette Brev er trykt som Tillæg Nr. 1 og har særlig Interesse ved at vise de daværende Navne på Vandløbene.

Han sikrede dernæst sin Enke og sine Børn den samme Frihed, men derfor måtte han tilskøde Kronen en Selvejergård i Gårdslev. I Brevet derom, også af 19. Feb. 1579[1]), ses det, at hans Hustru hed Anne Olufsdatter, hans to Sønner Hans Hansen og Oluf Hansen, og at han foruden Gården i Skjærup ejede 3 Selvejergårde, en i Damkjær, som han samme Dag havde fået i Mageskifte af Kongen imod en Gård i Bjerte[2]), en i Børkop og en i Ølsted i Hatting Herred; det eneste, der skulde ydes af disse Gårde, var 1 Td. Smør og 2 Ørtug Rug (se Tillæg Nr. 2). Han døde i Avgust samme År, hans Enke derimod levede til 1612; Indskrifterne på deres Grave er meddelte af Hr. Friis.

Den anden Hans Hansen var kgl. Delefoged og døde 28. Juni 1631, hans Enke Sofie Grønsdatter 8. Dec. 1633, ifølge de af Hr. Friis meddelte Gravskrifter. Ligesom Faderen erhvervede han Frihedsbrev for sin Søn; men det blev først udstædt 17 Dage efter hans Død. Ej heller Sønnen fik Privilegiet for intet, tvært imod afstod Faderen Friheden af den ovenfor nævnte Gård i Ølsted, som den første Hans Hansen ejede ved sin Død[3]).

Den tredie Hans Hansen, gift med Bodil Sørensdatter, fik 1627 af sin Fader Skøde på den halve Del af Gården i Skjærup og købte 1638 en Del af Munkegården i samme By (se Tillæg Nr. 4). Munkegården ses i Lensregnskabet 1610 at være en Gård, der havde tilhørt den henrettede Hans Munk til Visselbjerg, og det nævnes, at den »var fri for Landgilde, til den af Danmarks Riges Råd blev tildømt at give årlig 1 Fjerding Smør«. 31. Avg. 1649 fik han, og det uden at give Vederlag, Privilegiet overført på »en af sine Sønner«[4]), idet

[1]) Tillæg Nr. 1.
[2]) Jydske Tegnelser.
[3]) Tillæg Nr. 3.
[4]) Her er altså ikke Tale om, at Navnet Hans Hansen skal være knyttet til Gården.

han påberåbte sig, at hans Fader havde tilkøbt ham selv Friheden for Friheden af Gården i Ølsted. Brevet[1]) er iøvrigt ligelydende med det fra 1631, med Undtagelse af, at medens det 1631 pålægges at vedligeholde Bygningen, udtrykkes dette nu således, »at han skal være forpligtet uden vores Bekostning Gården med Tagthus og Hovstald vel ved Magt at holde«. Af Lensregnskabet 1645 ses det, at han og Peder Henriksen Ravn i Skjærup ydede 8 Skilling årlig af den Å, der løber igennem Skjærup Made fra Vindingvads Bro til Børkop Mølledam.

Den fjerde Hans Hansen, der altså fik Frihedsbrev 1649, fremkom med et lignende Andragende som hans Forfædre. Herom lyder Skatkamrets Betænkning 16. Juli 1672: »Eftersom Ed. kgl. Majestæt har anbefalet os, at vi skulle erklære os på en Hans Hansens allerunderdanigste Memorial, da har vi om hans Begærings Beskaffenhed ladet efterse og befinde herudi at bestå: Hans Hansen, boende i Skjærup By i Koldinghus Amt, anholder allerunderd. om Konfirmation på Frihed af en Gård, han ibor, som hans Forfædre, Mand efter Mand af samme Navn Hans Hansen har fra Kong Frederik den Andens Tid nydt, og derom producerer Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies sal. højlovlig Ihukommelse Benådningsbreve, hvoraf bevises, at en af hans Forfædre har i Kong Frederik den Andens (ɔ: Christian IV's.) Tid givet for samme Frihed Frihed af en anden Gård i Hatting Herred i Ølstykke (ɔ: Ølsted) By, og som han skal have af ny opbygget Gården, som i sidste Krig blev afbrændt, og derover sad i Gæld, formoder han allerunderdanigst at nyde Konfirmation på samme Frihed for sig og en af sine Sønner. Gården er ellers endnu beholden, undtagen en Fjerding Smør, som han årlig deraf skal give, som er udlagt til Ryttere, hvilken han og erbyder sig rigtig at betale hvert År. Så beror dette på Ed. kgl. M.'s egen allernådigste Vilje og Behag.« Kongen har påtegnet: »Hermed er jeg nok tilfreds«, og derpå udstædtes Rentekamrets Bevilling 13. Avgust 1672 i Overensstemmelse med Privilegiet af 31. Avg. 1649[2]).

---

[1]) Jydske Registre.
[2]) Rentekamrets Deliberationsprotokol III. 53, Expeditionsprotokol XIV. 88.

Desværre fik dette Privilegium ingen Betydning, ti det ses af den af Hr. Friis meddelte Gravskrift, at hans eneste Søn Hans Hansen døde 1681 i sit 19de År. Faderen, altså den fjerde Hans Hansen, døde før 1691, i hvilket År hans Enke måtte fremlægge sine Bevisligheder om Gårdens Selvejerrettighed for en af Regeringen nedsat Kommission[1]), og hun havde den Glæde, at hendes Bevisligheder blev kendte for gyldige, en Lykke, som kun timedes en Selvejer til i Amtet. År 1700 ses det også, at Navnet Hans Hansen ikke findes mere, ti der var da kun 3 Gårde i Skjærup, der havde Tjenestefolk, og Ejerne af disse hed Jes Pedersen, Peder Mortensen og Thomas Pedersen. Familien selv vidste også god Besked med, at den i Christian V.'s Tid afdøde Hans Hansen var den sidste. Den i sin Tid meget bekendte Præst Bone Falck Rønne i Lyngby skrev 1831 nogle Mindeord om sin i en Alder af 94 År afdøde Moder[2]) og fortæller, at hun blev født 1737 i Vejlby ved Fredericia, og at hendes Fader Hans Larsen Nørkjær var en Dattersøn af den sidste Hans Hansen i Skjærup og skulde have overtaget Gården, men overlod den til en Søster, der var gift med en Officer, tilsidst Oberstløjtnant, Bone Falck. I det mindste Fru Falck ejede endnu Skjærupgård ved Pastor Rønnes Forældres Giftermål 1762, og det er altså fra hende, at Efterretningen i Danske Atlas stammer.

De 10 Led af Hans Hansener blev altså til 4 eller, når den yngste 1681 afdøde regnes med, 5, og Tiden indskrænkes fra 300 til 150 År. Det ses end videre, at Familien ikke var særlig begunstiget, da den måtte yde Vederlag for sine Friheder, og at det ikke var nogen Betingelse for disse, at Navnet skulde bevares, men at dette først blev fremhævet som en Mærkelighed 1672. Efter den fjerde Hans Hansens Død kunde det ikke falde nogen ind at søge disse Begunstigelser fornyede, ti Forholdene i Henseende til Skatter blev aldeles forandrede ved Matriklens Indretning. Den Fornemhed, som Hr. Friis mener, der skal knytte sig til Familien, fremgår ikke af Gravskrifterne. Den første Hans Hansen kaldes »ærlig og fornumstig Mand« og den anden »agtbare og velfornemme-

[1]) Tillæg Nr. 4.

[2]) B. F. Rønne: Dansk Religionsblad VII. 1831, S. 89—90. For denne Henvisning takkes Dr. H. Rørdam.

Mand«. At denne sidste er begravet foran Alteret, beviser intet, ti der kunde enhver komme til at ligge, der vilde betale derfor, og hvad hans Epitafium angår med en blå Leopard eller Løve i et Skjold, vilde dette ikke af Samtiden kunne betragtes som noget adeligt Våben. Sådant vilde ikke være tålt. Et Våben vilde være aldeles utilstædeligt for en »agtbar« Delefoged, og hvis Familien havde ment at have den mindste Ret til Adelskab, vilde den ældste Hans Hansen endnu kunne have håndhævet denne. Det er endnu ikke i Christian IV.'s Tid ualmindeligt, at Bondekoner, hvis Forældre var af Adel, på deres Gravstene kaldes velbyrdige, uagtet de ved deres Giftermål har tabt enhver Forret; den ældste Hans Hansens Betegnelse som »ærlig og fornumstig« taler mere end noget andet mod, at man tør tillægge Epitafiet nogen som helst Betydning. Jeg har ikke set det.

Den Særegenhed ved Gården, som nævnes i Danske Atlas, at førend Enevældens Tid holdt her altid 4 Bondervogne, der kaldtes Holdsvogne, som skulde køre i kgl. Ærender og i Ægt med Adelen, når deres Vej faldt forbi, er ikke Tegn på nogen særlig Herlighed. Disse Postvogne skulde Omegnens Bønder formodenlig lade holde her, fordi der var Plads for Hestene. Det omtales ikke i Privilegierne, men i Jordebøgerne, at Gården skulde yde en Nats Gæsteri. Således siger Jordebogen 1610: »Hans Hansen, 1 Fjerding Smør, 2 Ørtug Rug, og skal han holde Lensmanden med 20 eller 30 Heste, hvor stærk han kommer.« Dette stemmer overens med ovennævnte Brev fra 1547, hvor hver af de 4 Gårde skulde holde Lensmanden en Nat om Året med Øl, Mad, Hø, Havre og Strøfoder til Hestene. For at holde et sådant Gæsteri, må her have været Staldrum. Når der i Brevet 1631 tales om, at Hans Hansen skal holde Gården ved Magt uden Kongens Bekostning, tyder dette på, at der er særlige Bygninger, ti det følger af sig selv, at en Selvejer selv holder sit vedlige. Dette udtrykkes mere bestemt 1649, hvor der tales om at holde Gården vedlige »med Tagthus og Hoffstald«. Dette Tagthus betyder et teglhængt Hus, og Hoffstald en Stald til at modtage Indkvartering af fornemme Folks Heste. Det må være dette takte Hus, der hed Barfred, og som i langt ældre Tider blev brugt til Gæsteri for Kongerne; det er formodenlig tilligemed Gården ødelagt i Krigen 1658—59. Det er også rimeligt, at dette Barfred er

Levninger af den gamle Kongsgård i Skjærup, og at det er her, Kong Hans er født, således som også jeg tidligere har fremsat i Sml. til Jydsk Hist. og Top. II. 202, hvor Hr. Friis også vilde have kunnet se, når den første Hans Hansen kom til Gården.

I.

Vi Frederik osv. Gøre alle vitterligt, at eftersom vi nu have ladet vore åbne Breve udgå over alt Koldinghus Len, hvormed vi have afskaffet og ladet forbyde, at aldeles ingen skulde understå dem under deres Boslods Fortabelse at lade fiske her udi Lenet efter Laxforel, Grundtling og Elritzer, som samme vore Breve ydermere formelde, da have vi nu derfore tilskikket og forordnet og med dette vort åbne Brev tilskikke og forordne denne Brevviser Hans Hansen udi Skjærup at skulle have et flittigt Opseende og Varetægt, at aldeles ingen uden vore egne Fiskere at fiske efter sådanne små Fisk, som er Laxforel, Grundtling eller Elritzer udi efterskrevne Åer, som er udi *Bredstrupspangs Å,* hvilken løber imellem Holmans Herred og Eld Herred, udi *Follerup Å,* løbendes imellem Holmans Herred og Brusk Herred, udi *Børkop Å* fra Svinholt udi Rans Fjord (»Raffuensfior«), udi *Fiskebæk* imellem Weile Skov og Vinding Skov, udi *Ikjær* imellem Andkjær og Vinding Skov, udi *Marbæk* imellem Gaverslund og Gårdslev Skov, udi den Bæk imellem Brejninge Skov og Sellerup Skov, udi to Bække, en kaldes *Østerbæk* på Skjærup Mark, den anden *Hollebæk* imellem Nebbe Skov og Gårdslev Skov, udi *Søndersbæk* udi Sellerup Skov, udi *Jedersbæk* og udi *Blankdals Bæk* udi Vinding Skov, udi *Salchebæk* udi Andkjær Skov, udi *Herresensbæk* udi Gaverslund Skov og *Brygersbæk* udi Brejning Skov, og dersom forskrevne Hans Hansen nogen kan betræde og overkomme, som ere udi forskrevne Bække at fiske, skal han dem angribe og påtaste og føre hid til Slottet, men dersom han ikke kan vorde dem mægtig eller komme udi Forfaring nogen der at have fisket, skal han give Agt på eller rådspørge, hvo de ere og det siden vor Lensmand tilkjendegive. For sådanne hans tro Tjeneste have vi nådigst bevilget, at han må blive forskånet for alt hvis Landgilde, Ægt, Arbejde, Tynge og anden Besværing, som går og gives af den Gård,

han ibor, imeden og al den Stund, han er udi samme Bestilling. Cum inhibitione solita. Actum Koldinghus den 19. Dag Februarii År 1579.

Jydske Registre II. 369—70.

II.

Vi Frederik II. osv. Gjøre alle vitterligt, at efterdi denne Brevviser os elskelige Hans Hansen udi Skjærup nu underdanigst haver skødet, opdraget og straks afhændet til Os og Kronen en hans jordegne Bondegård her udi Koldinghus Len udi Gårdslev liggende, Staffen Simonsen nu ibor, skylder årligen til Bondeskyld 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Fjerding Smør, 1 Brændsvin, stalder 1 Okse, med al forskrevne Gårds Ejendomme og Tilliggelse at blive fri under Kronen til evig Tid, efter det Skødebrev, han os underdanigst derpå givet har, da have vi der imod af vor synderlig Gunst og Nåde undt, bevilget og tilladt og nu ved dette vort åbne Brev, unde, bevilge og tillade, at forskrevne Hans Hansen og hans Hustru Anne Olufsdotter, desligeste også alle deres Børn efter dem, imeden og al den Stund de to deres Sønner ved Navn Hans Hansen og Oluf Hansen leve, må og skulle have, nyde, bruge og beholde disse fire efterskrevne deres jordegne Bøndergårde her udi Nørrejylland liggendes, som er: den første udi Skjærup, forskrevne Hans Hansen nu selv ibor, med to Otting Jord på Skjærup Mark og sine tilliggende Enemærker og Ejendomme, den anden udi Damkjær, Niels Andersen og Kirstine Andersdotter ibor, hvilken han af os til Mageskifte har bekommet, den tredie udi Børkop, Søren Olufsen og Peder Benditsen ibor, og den fjerde udi Bygholms Len udi Hatting Herred udi Ølsted liggendes, Peder Sørensen ibor, med alle forskrevne Gårdes Ejendomme, Skove, Enemærker og Tilliggelse, kvit og fri for Ægt og Arbejde, Tov og al anden Tynge og Besværing, som på Landet kan komme udi hans og hans Hustrus og begge deres Sønners Livstid og så længe de leve, den ene efter den anden, dog så at de årligen betimen og til gode Rede skulle give af forskrevne fire jordegne Bøndergårde til os og Kronen 1 Tønde Smør og 2 Ørtug Korn, de tre Fjerdinger Smør og de to Ørtug Korn yde på Koldinghus og den fjerde Fjerding Smør yde på Åkjær. Og skulle de derover med aldeles ingen Afgift eller Tynge at give eller gøre deraf ydermere besværes udi nogen Måde, og når forskrevne

Hans Hansen, hans Hustru Anne Olufsdotter og deres tvende Sønner Hans Hansen og Oluf Hansen ere døde og afgangne, da skal derefter gives og gøres af forskrevne fire jordegne Bønder til Kronen, eftersom af andet Bøndergods og som billigt og ret kan være. Skal og forskrevne Hans Hansen, hans Hustru og deres Sønner og Børn være os, vore Efterkommere Konger udi Danmark og Kronen hulde og tro og vore Lensmænd her på Koldinghus og Åkjær, de som nu ere eller herefter kommendes vorde, på vore Vegne hørige og lydige. Sammeledes skulle de og holde forskrevne Gårde med deres tilliggendes Skove og Ejendomme ved god Hævd og Magt, som det sig bør, osv. Actum Koldinghus, den 19. Dag Februarii År 1579.

Jydske Registre II. 373—75.

III.

Vi Christian IV. osv. Gøre alle vitterligt, at eftersom Hans Hansen udi Skjærup udi Koldinghus Len har for os gjort bevisligt, han så vel som hans Fader at skal have haft Frihed på den Gård udi forskrevne Skjærup, han ibor, undertagendes en Fjerding Smør, som deraf gives, og han underdanigst er begærendes, at hans Søn unge Hans Hansen må nyde samme Frihed på samme Gård udi hans Livstid efter ham, erbydendes underdanigst derimod at ville afstå Frihed, som han har på en Gård udi Hatting Herred udi Ølsted efter vores kære Hr. Faders sal. og højlovlig Ihukommelse Kong Frederiks Benådningsbrevs Lydelse, da have vi af synderlig Gunst og Nåde nådigst bevilget og hermed bevilger, at forskrevne unge Hans Hansen må efter hans Fader gamle Hans Hansens Død og Afgang nyde den samme Frihed på forskrevne Gård, som forskrevne gamle Hans Hansen nu nyder og hertildags haft har, dog at han skal være forpligtet uden vores Bekostning Gården vel ved Magt at holde og udgive den Fjerding Smør, som deraf går, og være vor Lensmand på vort Slot Koldinghus, den som nu er eller herefter kommendes vorder, hørig og lydig og hellers forholde sig, som det sig bør, og dermed skal forskrevne gamle Hans Hansen afstå den Frihed, han har på den Gård i forskrevne Ølsted udi forskrevne Hatting Herred. Forbydendes osv. Givet Glyckstad, den 15. Juli Anno 1631.

Jydske Registre VIII. 307—08.

IV.

Hans Hansens Enke i Skjærup producerede et af H. K. M. sal. og højlovligste Ihukommelse Kong Frederik den Anden hendes sal. Mands Forfædre Anno 1579 [udstædt Brev], hvor H. K. M. allernådigst har konfirmeret det Mageskifte, som Hendes Dronningl. M. Dronning Dorothea med gamle Hans Hansen har gjort imod en Gårds Afståelse, i Dons beliggende, til H. Dr. M. og denne Gård i Skjærup igen bekomme med videre, det ligesom fri Gods forklarer at skulle være.

Nok fremlagt et af sal. højl. Ihukommelse Kong Hans udgivet Oprejsningsbrev på samme Gård til Nis Pedersen. Nok et af 3 Kommissarier Anno 1581 udgivet Dom og Brev på samme Gård i Skjærup om dessen Frihed og Adkomst, som melder, at Hans Hansen den til Mageskifte har bekommet af Dronning Dorothea.

Videre fremlagt et af den gamle Hans Hansen den 2. Juli Anno 1627 inden Holmans Herredsting givet Skøde og Købebrev til hans Søn unge Hans Hansen og Boel Sørensdatter, hvorudi han til dem bortskøder den halve Gård med al dessen tilliggende Ejendom efter Skødets Udvisning.

Endnu er af Hans Hansens Enke fremvist et inden Holmans Herredsting den 5. Marts Anno 1638 erganget Skøde på Munkegården i Skjærup, givet til Hans Hansen og Peder Ravn i Skjærup på sine egne Vegne, Jens Madsen i Vejle på Mads Thomesen Rådmand ibidem hans Vegne, udgivet på alt hvis de i samme Munkegård tilforn havde efter Indførsel været berettigede, efter Skødets Udvisning.

Hans Hansens Enke i Skjærup [her]efter fremviste gamle Breve af forrige Konge og Dronning givet, først et af Kong Frederik den Anden, som er Konfirmation på Dronning Dorotheas på samme Gård udgivne Skøde, som er dateret Anno 1579, så vel som et Brev på samme Gård af Kong Hans til Hans Hansens Formand Nis Pedersen udgivet. Item et Brev af Kommissarier udgivet på samme Gård, deri de om samme Gård har meldet og refererer dem til Dronningens Brev om samme Mageskifte med bemeldte Gård, af hvilke Breve os synes, at denne Gård skal for en Selvejergård kunne passere.

En Pakke i Kongerigets Arkiv 1691 om Selvejerne i Koldinghus Amt.

Brødrene Palladius's Fader.

Ved Vilhelm Bang.

Næppe nogen By her i Landet har i det sextende og syttende Aarhundrede frembragt saa mange lærde og berømte Mænd som Ribe; om de flestes Herkomst og Familieforhold haves ganske god Underretning, hvorimod Kilderne flyde sparsommere med Hensyn til andres Afstamning, saaledes f. Ex. om Broderparret Peder Palladius og Niels Palladius, hvilke begge bleve Biskopper, den første i Sjælland, den sidste i Skaane, og især har jo Peder Palladius et stort og godt Navn i den danske Kirkes Historie.

Deres Fader hed Esbern Jensen og boede i Ribe, hvor han var Borger; en enkelt Forfatter[1]) siger, at han var Bonde i Egnen omkring Ribe; dette beroer dog vist paa en Misforstaaelse af en Ytring af P. Palladius i Forordet til hans »Ny evangelisk Rimstok«; men det kan nok være rimeligt, at han, saaledes som det endnu den Dag idag er saa almindeligt i Ribe, har forenet nogen Avlsbrug med sit Haandværk, hvilket dette nu end har været; thi ingen af det sextende Aarhundredes Forfattere taler, saa vidt mig bekjendt, med Sikkerhed derom; det er kun ganske i Forbigaaende, han omtales, saaledes naar Sønnen Peder kalder ham »en læg Mand, som aldrig havde lært et Bogstav«, men som dog »straffede mig haardelig med Ord, fordi jeg var en Pebling og gik i Skole og kunde dog ikke opregne for ham alle Søndags-Evangelierne paa mine Fingre, som han kunde strax opregne for mig« osv.

Sædvanlig hedder det jo, at den gamle Esbern Jensen har været Skomager i Ribe, ja i Peder Edvardsen Friis's i 1759 udgivne Beskrivelse over Skjelskør Side 335 kan det

---

[1]) Pontoppidan: Annales III., S. 89.

endog stedfæstes saaledes: »Af Riber Skole udgik Dr. P. Palladius, en fattig Skomagersøn i Ribe, boende i Graabrødregaden, og i sin Skolegang blev kaldet Peder Plad, som en af Sal. Dr. Terpagers [1]) Disciple, der for 40 Aar og derover gik paa hans Lektie, hørte af den sal. Mands Mund at fortælles.« Naar man har villet mene, at Esbern Jensen tillige havde Familienavnet Plade, og at Sønnernes egentlige Navne da altsaa skulde være Peder Plade og Niels Plade, da maa dette vist nok anses for en fuldstændig Fejltagelse; et saadant Familienavn kjendtes ikke i Ribe paa hin Tid; Navnet Plate og Platen forekommer i Diplomer fra Slutningen af det femtende Aarhundrede, men det er en svensk Adelsslægt, som Intet har at gjøre med den fattige Ripenser Familie; en af dem kalder sig i sit Segl Clawes Plate, men i Brevet, hvortil Seglet hører, staaer Clawes Plade [2]). Helt ukjendt har Navnet Plade ganske vist ikke været i det syttende og attende Aarhundrede, især var der i Norge en Del af det Navn, men derfra at slutte, at disse skulde være i Slægt med Brødrene Palladius, gaaer dog ikke an. Navnet *Plad* var et Øgenavn, der skulde hentyde til, at Faderen egentlig ernærede sig som Lappeskomager (at plade Sko = lappe, forsaale, Vidensk. Selsk. Ordbog), altsaa lige som om nu Kammerater vilde kalde en Skoflikkers Søn *Peder Flik* [3]). *Plad* er da gaaet over til at blive et Navn, hvormed Sønnen Peder kaldte sig, da han kom til Udlandet, hvor han 3. Septbr. 1531 indskreves blandt Studenterne i Wittenberg under Navnet *Petrus Esbernus Pladius* [4]), hvilket sidste Navn som bekjendt af Melanchthon efter hans Sædvane blev forandret og gjort til *Palladius*, hvorved der dels skulde mindes om Visdomsgudinden Pallas Athene, dels indskærpes den unge Mand, at han i Fremtiden skulde være, hvad der ogsaa gik i Opfyldelse, et Skjold, et Palladium for den rensede Lære; at den yngre Broder Niels, der vist maa have været ikke saa faa Aar, maaske endog en halv Snes, yngre end Peder, 1534 ved sit Komme til Wittenberg, hvor Broderen Peder i flere Aar havde opholdt sig, lod sig indskrive under Navnet *Palladius*, der allerede havde en god Klang, er saa

[1]) Den bekjendte Peder Terpager, Præst i Vester-Vedsted og Lektor i Theologi i Ribe, født 1654, død 1738.
[2]) Meddelt mig af Hr. Justitsraad, Overbibliothekar C. Bruun.
[3]) P. Hansen: Ill. dansk Lit. Hist. I., 238.
[4]) Ny kirkehist. Saml. I., 464.

rimeligt. Det sextende Aarhundredes Literatur kjender kun Navnet Palladius; det Navn give de sig selv paa deres Skrifter, med det Navn kaldes de i Kongebreve, det Navn bruges ogsaa i Andres Skrifter, f. Ex. Hans Thomissøns Psalmebog. Navnet Plade er først opkommet sent, hen i det attende Aarhundrede, som et Forsøg paa Danisering; og endnu paa Svend Grundtvigs Udgave af Visitatsbogen (1872) samt i mangfoldige andre Skrifter er Navnet Palladius fortrængt af Plade.

Ifølge en anden Tradition har Faderen til de to berømte Sønner ikke været Skomager, men Smed; saaledes skriver Fr. Barfod i de forskjellige Udgaver af sin Danmarkshistorie, og at afdøde Professor Fr. Hammerich ansaae det for en given Sag, mindes jeg tydeligt fra hans Forelæsninger over Kirkehistorien; saa vidt jeg husker, gjorde han opmærksom paa det besynderlige Træf, at saavel Hans Tavsen og Palladius som de svenske Reformatorer Olaus og Laurentius Petri samt den første lutherske Biskop paa Holum Olaf Hjaltesøn († 1569), der virkede meget for Reformationens Gjennemførelse paa Island, alle vare Smedesønner, ligesom Luthers Fader, der var Bjergmand, ogsaa havde at gjøre med Metaller, som han skaffede frem af Jordens Skjød. Har det virkelig været Tilfældet, at den gamle Esbern Jensen har været Smed, kan Navnet »Plad« eller Plade ogsaa have været et Tilnavn, som henviste til den Gren af Smedehaandværket, der ligesom var hans Specialitet, nemlig at smedde Plader til Harnisker; en Harniskmager kaldtes i tidligere Tid en »Pladeslaaer«.

Naar denne gamle Esbern, de berømte Sønners lidet bekjendte Fader, døde, vides ikke, lige saa lidt om han blev boende i Ribe til sin Død[1]). Men jeg kan ikke undlade, under Forudsætning af, at han virkelig har været Smed, at fremsætte den Gisning, at han er identisk med den Esbern Smed, der nævnes i »Samlinger til Fyns Historie og Topografi« I, Side 194. 238. 240 som Byfoged og Tolder i Assens 1525, 1530 og 1531, og som synes at have været højt anskrevet hos Kong Frederik den Første, der gav ham mange Tegn paa sin Bevaagenhed.

At Sønnen skildrer sin Fader som en ulærd Mand, der,

[1]) Jeg forbigaaer den aldeles uhistoriske Anekdote, som Pontopp. III, 91 og efter ham Zwerg i Sjællandske Cleresi 71—72 med Flere ere fremkomne med.

medens Sønnen endnu var en Dreng, »ikke havde lært et Bogstav«, træder ikke aldeles hindrende i Vejen for denne Antagelses Rigtighed; thi *dels* var det jo dog ikke overdrevne Fordringer, der i hine Dage stilledes saavel til Byfogders som til Tolderes boglige Færdigheder — i Kolderup-Rosenvinges Udvalg af Gamle danske Domme I, S. 200, lærer man at kjende en fynsk Herredsfoged, som 1552 ikke kunde skrive, og endnu 1620 vare i Sverrig Forholdene saaledes, at Gustav Adolf klagede over, at en Del Magistratspersoner i Byerne vare saa ukyndige, at de ikke engang kunde skrive deres Navn[1]); *dels* kan Esbern Jensen i sine ældre Aar, maaske især ved at se sine Sønner gaa godt frem ad den studerende Bane, selv have følt Trang til at indhente det Forsømte. Skjøndt Esbern (ɔ: Asbjørn) er og altid har været et temmelig ualmindeligt Navn — af de omtrent 15,000 Præster, der nævnes i Wibergs Præstehistorie, har jeg kun fundet sex, der hed Esbern eller Espen —, saa vilde dog den Omstændighed, at der i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede i Ribe muligvis har været en Smed, der hed Esbern, og en Snes Aar senere i Assens en Byfoged ved Navn Esbern Smed, være en altfor løs Grundvold til derpaa at bygge en Hypothese om disse Mænds Identitet. Hvad der derimod efter min Mening i høj Grad kunde tale til Gunst derfor, er den Kjendsgjerning, at Peder Palladius har gaaet i Skole først i Ribe og senere i Assens; han skriver selv i sin »Visitatsbog«, hvorledes han under sin Skolegang i Assens lærte at tigge for godt Folks Døre: »Jeg gav en Pebling udi Assens Skole en dansk Hvid, for han skulde lære mig at gaa om By og tigge Almisse; men han var ikkun min Mester en Middags Stund; siden lærte jeg det selv, saa jeg turde (ɔ: behøvede) ikke give Mere ud derfor.« Ganske vist var det jo ofte Tilfældet i de Dage, at Disciplene søgte snart en Latinskole, snart en anden; i Regelen har det naturligvis været fra de mindre Byers Skoler, at de have givet sig paa Vandring til de større, især i Stiftsbyerne, hvor en fyldigere Undervisning kunde ventes; at Ribe Skole netop i den Tid, Palladius søgte den, stod i saa stort Ry, at den talte 700 Disciple, vidner han selv; det vilde derfor have været et ganske mærkeligt Tilfælde, om Peder Palladius i sin

---

[1]) Nordisk Universitets Tidsskrift 1861, IV, 40.

Barndom havde forladt Ribe Skole for at drage til Skolen i Assens, med mindre ydre Omstændigheder næsten tvang dertil; en saadan Omstændighed kan det jo have været, at Faderen, der har siddet i smaa Kaar i Ribe, har bragt i Erfaring, at der i Assens var Trang til en Haandværker af hans Profession; Assens var vel den fynske By, med hvilken Ribe havde mest Samkvem, over Haderslev. Naar han da senere har slaaet sig op, baade i Velstand og i sine ny Medborgeres Omdømme, er der Intet til Hinder for, at de have valgt ham til deres Byfoged. Om det end i de Dage var det Sædvanlige og vel næsten maatte være en Nødvendighed, at Tolderne vare temmelig velstaaende Mænd, for at de saaledes kunde yde Garanti for Oppebørslerne, er det heller ikke utænkeligt, at Esbern Smed i den Aarrække, der var forløben, siden han forlod Ribe som den fattige Mand, hvis Søn ved Ankomsten til Assens maatte tigge Almisse, og indtil 1531, da han nævnes som Tolder, kan have haft Lykken saaledes med sig, at Tolderforretningerne uden altfor stor Risiko have kunnet betroes til ham. Peder Palladius var født 1503, og naar han taler om sit Barndomsminde, da Faderen straffede ham »i min Ungdom og hans Alderdom« — hvilket nok kan tages relativt »da jeg var Dreng og han var Mand« —, kan der fra den Begivenhed maaske nok være gaaet en Snes Aar, indtil Esbern 1531 naaede at blive Tolder. Er det virkelig den Ribe Smed Esbern Jensen, som 1525 var bleven Byfoged i Assens, da har han snart faaet den Glæde at se sin Søn Peder overtage Embedet som Rektor i Odense; maaske var han der allerede 1527, — og at Familien nu særlig følte sig knyttet til Fyn, viser sig af, at Niels Palladius blev Student fra Odense Skole —; i alt Fald var Peder Palladius Rektor i Odense 1530, det samme Aar, i hvilket Esbern Smed, Byfoged i Assens, med Arvinger, af Kongen fik »til evig Tid« et Hus i Assens, en Del af det inddragne Kirkegods, hvilken Gave kan være bleven ham ydet for at sætte ham i Stand til at kunne blive Tolder. Om det skulde være gjennem Byfogden Esbern Smed, at Kong Frederik har lært Sønnen Peder at kjende, eller omvendt, kan ikke vides; det var jo dels ved private Folks Hjælp, dels ved kongelig Understøttelse, at Brødrene Palladius bleve satte i Stand til at opholde sig ved Tysklands Universiteter. Baade Kong Frederik og hans Søn nærede stor Interesse for de unge haabefulde Brødre.

Skjøndt det ovenfor Fremsatte, at Esbern Smed i Assens skulde være den samme Person som Esbern Jensen i Ribe, kun er en Gisning, har jeg dog ikke villet holde den tilbage, da det forekommer mig, der kan være Meget, som taler for den, og, saa vidt mig bekjendt, er den næppe tidligere bleven fremsat; muligvis kunde nu, da Opmærksomheden henledes derpaa, yderligere Forskninger gjøres, for at lidt Mere kunde findes, end hvad der hidtil er vidst om Brødrene Palladius's Fader. —

Jeg kan ikke lade være at benytte Lejligheden til at fremkomme med endnu en Gisning angaaende Palladius's Familieforhold. Det har altid vakt megen Forundring, at den Mand, der blev hans, først 1559 Medhjælper, og senere 1560 Efterfølger i Bispeembedet, Hans Albertsen, tidlig kom »i Skuddet«, uden nogensinde at have været udenlands, hvad i den Tid ellers plejede at have været Tilfældet med enhver, der kom til at naa højere op paa den gejstlige Stige. Han var født 1525, og var kun lidt over tyve Aar, da han blev Professor i Græsk, fra hvilket Embede han senere steg til de højere Professorater. Da hans latinske Navn var Johannes Albertius Hafniensis, er Kjøbenhavn formodentlig hans Fødested; hans Søn Albert Hansen, der døde 1593 som Biskop i Aarhus, kaldes almindelig Albert Hansen Helsingør, uagtet han vitterlig var født i Kjøbenhavn, men han kom tidlig til Helsingør som Rektor, og derfra kommer da Tilnavnet. Hvem Hans Albertsens Forældre have været, findes ikke angivet; men der var, ifølge Rørdams Universitets Historie II, 752, en tidligere ukjendt Søster til Palladius, Johanne, som var gift med *Albert Skrædder,* Borger i Helsingør. Det kunde slet ikke være helt usandsynligt, at Hans Albertsen var Søn af denne Albert Skrædder, der kan have boet først i Kjøbenhavn, hvor Sønnen blev født, derpaa i Helsingør; at Hans Albertsen saa hurtigt gjorde Karriere, vilde jo da ikke være saa helt mærkværdigt, naar han i Ordets egentligste Forstand »havde Bispen til Morbroder«. At Hans Albertsens Søn, den oven omtalte Albert Hansen, i en ung Alder blev knyttet til Helsingør, kunde ogsaa tyde paa Familieforbindelser dèr.

Alterbægeret i Brørup Kirke.

Ved Vilhelm Bang.

Rundt om i Landet er der i Kirkerne mange Minder om svunden Tid, hvilke hidtil ere blevne altfor lidt paaagtede; det er ikke alene af Indskrifter paa Ligstene og Ligtavler, at mangen Oplysning til Personalhistorien endnu vil kunne øses; men ogsaa de Inskriptioner, der findes for Exempel paa Døbefade, Lysestager og Alterbægre, ville ofte kunne have deres store Betydning, ikke alene i personalhistorisk, men ogsaa i kulturhistorisk Henseende; og det var at ønske, om Præsterne vilde have noget mere Interesse for denne Sag, end det hidtil har været Tilfældet[1]. — Jeg skal her meddele den Indskrift, som findes, slyngende sig i Spiral sex Gange om Alterbægeret i Brørup, Malt Herred, Ribe Amt; paa Bægerets Fod staaer: »Vejle 1746 — 12 Lod — J. B.«; — Spiralindskriften lyder:

Gud til ære og Brørup Kirke til Ziir og Nytte have Niels Christensøn og hans hustrue Kiesten Rasmusdat: i Suurhave Forærét Kirken Sølf til denne Kalk og disk A° 1689 Wog 33 Lod.

Paa herrens bord til æres Kar
en gavmild haand mig Sendte,
Men bæged Tiuve Fingre bar
mig bort; dog Tiufven brændte
Sig paa mit Ran. Thi Same nat
han underlig blev greven,

---

[1]) Vil nogen sende mig Meddelelser derom, vil det være mig meget kjærkomment.

I Riber-Fængsel blev hand Sat,
Hands dom laae ferdig Skreven,
Ved Øxe-hug af bøddel haand
For Kirke Ran at bøde,
Dog midlertid udgik hands Aand.
Gud veed, hvordan hand døde.
Paa nye jeg da er pyntet næt,
Forgyldet og Forbedret;
Frue Bachman har bekostet det
og derved Templen hædret.
Gud derfor lædske hendes Siæl
Fordi hun Herrens Bæger
Har Ziiret. Gid: Hun ævig vel
med Livsens Kalk sig qvæger.

(Det maa have været i 1745, at Tyveriet af den gamle Alterkalk har fundet Sted; thi Fru Bachman, der omtales som den ædle Giverinde, eller vel rettere Fornyerske, af den, er død i 1745, — hun begravedes 20 Decbr. 1745 —, Enke siden Juli samme Aar efter Overførster Hans Bachman til Estrup, Skodborghus og Sønderskov; hun hed Christine Margrethe, født Clasen, og var ved sin Død 60 Aar gammel[1]). Formodentlig har hun i Følelsen af sin nær forestaaende Død villet sikkre sit Minde i Brørup Kirke, hvis Tiende hun ejede, ved at skjænke Alterkalken, skøndt ikke en nær saa stor som den bortstjaalne havde været.)

[1]) Se nærmere om Familien O. Nielsen Malt Herred S. 11—13.

Friherren paa Herningholm.

Af Emil Flindt.

Midt i Jylland, seks Mil øst for Ringkjøbing, ligger Kirkebyen Herning i Hammerum Herred. Den er nu vel kjendt, siden der er kommen Jærnvej dertil, og denne Oase i Ørkenen synes at have gode Betingelser for Opkomst i en nær Fremtid. Stedet er nemlig frugtbart, og smilende Enge strække sig langs Herningholms Aa; men straks udenfor ligger Gullestrup Hede og den store Knudmose, der forhen var en Sø. I tidligere Tid var Byen meget afsondret, da den laa saa langt fra nærmeste Kjøbstad og var omsluttet af den golde Hede.

Hvor Karup Flade skærer sig ind mellem Herning og Gjellerup Sogne laa oprindelig syv Gaarde, der efter deres Beliggenhed betegnedes med Fællesnavnet Vig. Dette Gods kom tidlig under Kirken — et Lovhævd af Hardsyssel Ting 1405 udviser, at Hr. Peder Povlsen i Skarrild havde indvordet Vig m. m. for Vor Frues og Ribe Bispedømmes rette Gods. Paa Reformationstiden maa Vig sammen med alt det øvrige Bispegods være kommen under Kronen, der atter 1579 ved Mageskifte afhændede det til Josva von Qvalen.

Denne var en Adelsmand af holstensk Æt og en af de Tyskere, der med Kong Kristian 3. i saa rigelig Mængde strømmede her ind i Landet, hvor de baade fik store Len og ofte betydelige Godser som Gave af Kongen eller erhvervede dem ved Kjøb af Kronen. I Tidsrummet 1566—72 havde Josva v. Qvalen haft Hagenskov med Bog Herred i Pant for 20,000 Dlr.; Ø Kloster (nu Oksholm) havde han i Len 1566—73 og Haldsted paa Laaland 1571—77. Han havde

1559—67 Ansættelse først som Ritmester og siden som Oberst, deltog som Høvedsmand for en Fane Ryttere i den nordiske Syvaarskrig, og var med i Slaget ved Svarteraa. For øvrigt frembød hans Vandel, saa vidt bekjendt, intet usædvanligt; han havde bygget sig en Gaard i Nærheden af Vig, som han havde kaldt Qvalholm eller, som Almuen udtalte det, Kvaalsholm. Men da han havde tilbyttet sig Vig, opførte han der et prægtigt Herresæde, idet han nedrev Qvalholm og brugte Byggematerialierne derfra til den ny Gaard. Denne fik Navnet Herningholm, men beholdt dog i Folkemunde lige til vore Dage det oprindelige Navn Vig.

Herningholms Borggaard kom til at bestaa af tre toetages Fløje, af hvilke den midterste endnu er bevaret. Vest for Borggaarden laa den udstrakte Ladegaard, der ved en Grav var skilt derfra. Til de tre Sider var hele Gaarden omgiven af Volde og Grave, medens Fæstningsværkerne paa den østlige Side erstattedes af en Sø eller dog et sid Engdrag. Ud for Ladegaardens fire Hjørner var der i Volden indbygget fire solide Taarne. Gaarden var altsaa vel indrettet til Forsvar, og at den ogsaa har været forsynet med Skyts, fremgaar af, at der for et halvt Hundrede Aar siden fandtes to Kanoner i Graven, som nu er det eneste, der er tilbage af Fæstningsværkerne.

Om det forholder sig rigtigt, som Sagnet beretter, at en Løngang førte fra Borggaarden til Gjellerup Kirke, er vel mer end tvivlsomt, ihvorvel man i gamle Dage satte stor Pris paa saadanne hemmelige Passager og Rum, som under særlige Forhold kunde finde Anvendelse. Sikkert er det derimod, at der i den Fløj af Herningholm, som endnu staar, findes Rester af en anden skjult Gang fra nordre Ende af øvre Stokværk til søndre Ende af nederste, hvor den munder ud i et mørkt Rum, som ellers ingen Udgang har.

Josva v. Qvalen levede ikke længe efter, at han havde faaet Herningholm opført; thi omtrent 1585 giftede hans Enke sig anden Gang. Hendes Navn var Malene eller Magdalene, og hun hørte til en gammel jysk Adelsæt, som førte tre Roser i Vaabenet, og som allerede nævnes midt i det fjortende Aarhundrede, dog uden særligt Slægtnavn. Det var længere ned i Tiden, at en Gren af denne Familie kaldte sig Lange, medens en anden Gren — den, hvortil Fru Malene hørte —

havde optaget Navnet Munk efter en anden Æt (med Guldbjælke i Vaabenet), fra hvilken den paa Spindesiden stammede.

Begge disse Grene af samme Slægt havde gjennem et Par Aarhundreder været vel ansete, rige og mægtige og kunne paa det Tidspunkt, da de Begivenheder, der ere Gjenstand for nærværende Skildring, foregaa, siges netop at have kulmineret i Henseende til Magt og Rigdom saa vel som til Talrighed. Fru Malenes Farfader var den bekjendte Rigsraad Mogens Munk til Volstrup, Landsdommer i Jylland, som — for øvrigt med Urette[1]) — siges at have bragt Kong Kristian 2. de jyske Herrers Opsigelsesbrev, da han paa Vejen til Hertug Fredrik traf Kongen i Vejle. Hendes Fader Oluf Munk til Palsgaard, Volstrup, Tvis og Kvistrup var ligeledes en betydelig Mand. Han blev i Aaret 1533 som ganske ung udvalgt til Bisp i Ribe efter sin Farbroder Iver og havde derfor Sæde i Rigens Raad. 1536 blev han sammen med de øvrige Bisper fængslet af Kongen og slap først fri efter et helt Aars Fangenskab paa Betingelse af, at han skulde gifte sig. Det gjorde han da og fik til Hustru en rig holstensk Dame, Drude Kajsdatter Rantzau. Sit øvrige Liv brugte han til at skrabe Gods sammen, hvilket lykkedes ham ganske vel. Blandt andet ved at laane Kongen Penge opnaaede han store Len, som han udnyttede paa bedste Maade til sin egen Fordel. Han kom for anden Gang ind i Rigens Raad og døde 1569 som en rig og anset Mand.

Ogsaa Fru Malenes fjærnere Frænder vare mægtige; hun var Søskendebarn til Marsken Peder Munk til Estvadgaard og hans Broder Ludvig til Nørlund, hvis Frue var den driftige Ellen Marsvin.

Dog begyndte det kjendelig at gaa ned ad Bakke med Munkslægten; den frembragte herefter ingen betydelige Mænd og skød endog vilde Skud — Hans Munk til Visselberg blev i Følge Dom af 29. Maj 1616 halshugget, fordi han havde haft at gjøre med tre Kvinder, der vare kjødelige Søstre, hvilket Datiden betragtede som Kætteri (Blodskam)[2]). Nogle af Familiens Medlemmer fik en ringe Lykke — ikke mindst Fru Kirsten, som var Kongens Hustru —, og et halvt Aar-

[1]) C. Paludan-Müller: De første Konger af den oldenborgske Slægt. 449 o. fl.

[2]) Nu til Dags vilde Hans Munk have haft sin borgerlige Ære ganske ubeskaaren. — Moralen skifter!

hundrede senere var den forhen saa talrige Slægt udslukt med Jørgen Munk til Harildskjær, der 1655 døde som sidste Mand.

Ogsaa Fru Malene fik en kummerlig Skæbne, og det gik saaledes til: Da hendes første Husbonde var død, indlod hun sig, endda hun vel var ved de 40 Aar, paa ny i Ægteskab med en Udlænding ved Navn Sigfred von Reinschatt. Her i Landet kaldtes han ofte Sivert Rindskat, og trods de mellemliggende Aarhundreder lever dette Navn endnu paa Egnen om Herning i bedrøvelig Amindelse[1]). Selv kaldte han sig Friherre til Friedberg Scheilatz auf Luterberg (i Steyermark?), men han havde næppe andet tilbage end Titlen, da han kom her ind. Om end skjønt det ikke med Sikkerhed lader sig oplyse, i hvilken Anledning han er kommen til Danmark og da særlig til et saa afsides liggende Sted som Herning, er der dog den største Sandsynlighed for, at han under Syvaarskrigen er bleven antaget som Fører for en lille Flok Lejetropper; nogen overordnet Stilling har han ikke haft og har ej heller kunnet det, da han ved Krigens Begyndelse maa have været et ganske ungt Menneske. Maaske har han som Løjtnant eller Fændrik gjort Tjeneste ved Josva v. Qvalens Fane og i Egenskab af dennes prøvede Krigskammerat siden haft Lejlighed til at komme til Herningholm. Men selv uden denne Formodning kan det ikke undre saa meget, at en saa eventyrlig Karakter, som han var, uformodet dukker op selv midt inde paa Jyllands Hede, hvis jævne Mennesker han let kunde imponere ved sit flotte Væsen og sin tomme Friherretitel.

Over for Fru Malene er Sigfred Reinschatt sikkert optraadt som en paatrængende Kurmager, til hun har funden det rigtigst at gifte sig med ham; og saaledes blev han da Herre paa Herningholm og kom i Besiddelse af Malene Munks øvrige Ejendomme. Det var ikke noget ringe Gods, han der gik ind til; foruden selve Hovedgaarden havde Fru Malene flere Avls gaarde og i Byen Ribe en anseelig Ejendom, Taarnborg, som hendes Fader havde boet i, medens han var udvalgt Bisp, og som han senere, 1540, kjøbte af Kongen.

Men meget lidt passede Friherren ind i de Forhold, hvor under han kom, eller vel rettere dem, han trængte sig ind i.

---

[1]) E. T. Christensen: Jydske Folkeminder, f. Ex. 3. Saml. Nr. 152, 153, 169 og 170.

At han var Tysker af Fødsel og Sind, var slemt nok; men han var et ualmindelig slet Exemplar af Racen. Ond og grusom var han baade mod sine Folk og sin Hustru og afsindig ødsel med hendes Gods. Næppe havde Brulløbet staaet, før Hr. Sigfred gjorde alt det, som tænkes kunde, til at sprede, hvad der var samlet. Ikke alene holdt han overdaadige Gjæstebud og vilde Jagtselskaber, ved hvilke Vinen flød; ikke nok med, at han solgte bort af sin Hustrus Gods — saaledes Taarnborg til Biskop Hans Laugesen — og gjentagne Gange gjorde store Laan derpaa, meget imod hendes Vilje; men hans barbariske Behandling af Tyendet medførte, at de flyede fra ham, saa at Gaardens Drift blev forsømt; naar der ikke kunde skaffes Folk til at bjærge Sæden i Hus, maatte den jo blive staaende paa Marken og raadne. Friherrens Vildskab tiltog Dag for Dag, og hans Ustyrlighed og Overgreb bragte ham i Konflikt med Bønder og Præster, med Naboer og Udlændinge, jævnbyrdige og Frænder og til sidst med Kongen selv. Da han var saa urimelig mod sine Bønder og Tjenestefolk, at han ingen kunde faa til at tjene sig, lod han sin aldrende Hustru trælle for sig, saa at hun maatte udføre det groveste Arbejde, som hun ikke var opfødt til; men hun fik kun Hug og onde Ord som Tak derfor. Det gik da omsider saa vidt, at hun maatte drage fra ham og klage sin Nød for Kongen, som derpaa lod Hr. Sigfreds Forhold undersøge.

Naar der i det følgende anføres nogle Træk af Sigfred Reinschatts uregelmæssige Liv, er Hensigten dermed for en stor Del at vise, hvor vidt denne Herremand kunde drive det i Henseende til Haardhed mod sine undergivne og lovløs Færd i det hele taget — og det var næsten en Tilfældighed, at han blev draget til Ansvar derfor. Men det maa da vel erindres, at han ikke var nogen dansk Adelsmand, saa at man ingenlunde er berettiget til at overføre hans Lastefuldhed paa hans indfødte danske Standsfæller. Kgl. Majestæts Embedsmand (Lensmanden) paa Lundenæs Ulrik Sandberg, hvem Kongen i Aaret 1608 paalagde at anlægge Sag mod Hr. Sigfred, anfører udtrykkelig som Svar paa dennes Bebrejdelse for, at Lensmanden havde brugt en usømmelig Fremgangsmaade, da han anholdt ham, at efterdi det var en uhørlig og usædvanlig ny Gjerning og Misdaad af en Adelsperson, burde der og at efterfølge en synderlig Proces. Det var velsk Overmod

og Grusomhed, der blev forsøgt indført som en her ukjendt Vare. Friherren undskylder sig med, at han ikke kjendte dansk Lov og Ret, og tilkjendegiver derved, at han efter sin Hjemstavns Lovgivning formentlig havde handlet forsvarlig; men det er nok muligt, at han dermed røber nogen Begrebsforvirring, da de Steyermarkske Love næppe have kunnet være saa afsindige. Vi ville dog intet foregribe, men søge at følge Friherren, saa godt det lader sig gjøre.

Vi træffe ham første Gang i Aaret 1587, da han ligger i heftig Strid med nogle jordegne Bønder, nemlig Lodsejerne til Trælund, Kjærgaard og Hollingholt. Disse tre Bøndergaarde hørte med til det Gods, som 1579 var bleven Josva v. Qvalen og Fru Malene tilskiftet; men det var en ret underlig Handel, idet de først skulde tilfalde dem som Ejendom, naar Kongen kunde komme overens med Bønderne om Kjøbet af Gaardene; indtil da skulde Herremanden have Ret til at nyde de Kronen tilkommende Ydelser deraf.

Da Hr. Sigfred blev Fru Malenes Husbond, optraadte han paa en saadan Maade over for disse Selvejerbønder, at de maatte klage til Kongen, fordi Friherren havde besværet dem paa forskjellig Maade imod al Billighed; samtidig ansøgte Hr. Sigfred om at faa Gaardene aldeles indfriede. D. 24. Marts skriver Kongen til Peder Gyldenstjern[1]) og Ludvig Munk, at da der begiver sig megen Tvist, Tvedragt, Irring og Trætte mellem Friherren og disse Bønder, skulle de paa hans Vegne handle med Bønderne, at de oplade Os deres jordegne Rettigheder for det, billigt og Ret kan være. De skulle foreholde Bønderne, at dersom de end blive derved, maa de forvente, at de dog skulle nyde det med Uro og Trætte, som de til dette haft have; og hvad Vi udi de Maade tilbyde og give, det give Vi dem selv mest til bedste. Trods dette Tryk er det ikke lykkedes de to Mænd at bevæge Bønderne til Handelen; thi d. 4. August havde Kongen naadigst beskedet Friherren og Lodsejerne til sig for at gjøre Sagen til Ende. Det blev da foreslaaet, at Bønderne skulde sælge Kongen deres Gaarde for

---

[1]) Det var den Pe'er, som sagde pyt! til Kongen, da han kjørte om Kap med ham og idet han strøg forbi ham, hvilket foranledigede Kongen til at sige: »Jeg vil ingen Pytten mig ha', Pe'er.« — Friherrens Sag med Bønderne er nærmere omtalt i Kolderup-Rosenvinges: Gamle danske Domme IV, 113—118. —

en vis Sum Penge; dog skulde de nyde Afgrøden af den udsaaede Rugsæd og beholde Gaardene til næste Fardag, saa skulde de være forpligtede uden al videre Forhaling at indrømme Hr. Sigfred Gaardene. Denne skulde love, at han vilde eftergive al hvis Dele, Lovmaal, Tiltale og Forfølgning, som han allerede enten over dem forhvervet eller til denne Dag haver til dem enten for Overhørelse for Kost, Tæring, Skadegjæld eller hvis Maade det være kunde, og skulde de, imidlertid de Gaardene besiddendes og brugendes vorder, give hannem den sædvanlige Leding og Landskyld og lade hannem findes hørsomme, lydige og følgagtige, udi hvis (det, som) han dennem tilsigendes vorder. Friherren skulde optræde med Billighed imod Bønderne og holde dem ved Skjellighed og Ret, som han altid vilde ansvare og være bekjendt. Disse Betingelser gik begge Parter ind paa, dog ingenlunde straks; først tre Aar senere kom Handelen i Stand, hvilket ses af et Brev af 25. December 1590 fra Regeringsraaderne til Peder Gyldenstjern. Denne skal betale Kronen 4000 Dlr. til næste Omslag, men har bedt om at maatte nøjes med at erlægge de 3000 Dlr. Regeringsraaderne afslaa dog dette Andragende, med mindre Peder Gyldenstjern kan faa Lodsejerne af Kjærgaard o. s. v., som skulle have deres Tilgodehavende af Kongen til Filippi og Jacobi Dag, til at gaa ind paa, at han overtager Kongens Forpligtelser for det ene Tusende Dalers Vedkommende, og at Betalingen deraf først senere erlægges.

Man maa nu ikke tro, at Sigfred Reinschatt holdt den indgaaede Forpligtelse. 1591 d. 12. Maj fik han Brev fra Kongen om, at han skulde være saa god at lade Bønderne af Kjærgaard o. s. v. faa den Rugsæd, de havde udsaaet, og ingen Forfang eller Forhindring derpaa gjøre dem.

En Fæster, som Friherren siden fik til Kjærgaard, lod han uden al Skyld og Brøde udkaste af Gaarden tillige med hans Boskab og Gods, uagtet han havde udgivet sin Stedmaals Penge (udredet Indfæstningen). I den Anledning fik Hans Lange 9. Maj 1595 Brev om, at han skulde forhjælpe Bonden til Rette, at han hos Herredsfogden og Skriveren udi Dom og Ret maa vederfares det, som kristeligt, billigt og Ret er.

D. 1. Oktober 1587 fik Friherren følgende ubehagelige Skrivelse fra Kongen: Hvad denne Brevviser, Peter Hoeling — Hans Thimans, Juveler til Brunsvig, hans Tjener — paa

sine og forskrevne hans Husbonds Vegne underdanigst til os haver suppliceret — givendes til Kjende, at han din Hustru har paa hendes Forskrivning overladt nogle Klenodier til Kjøbs, efter samme Forskrivnings Forpligt til forgangne Omslag at skulle være betalte, og den Betaling ikke alene imod berørte Forpligt over bestemt Termin til hans Skade ikke efterkommen, men og paa hans efterfølgende billige Anmanende forholden til hans ydermere Omkostning og Fordærv, begjærende derfor Vor naadigste Indseende og Befordring til rette — det haver du af indliggende Supplikats videre at forfare. Og som Vi som af Gud forordnede Øvrighed baade [ere] pligtige Vore Undersaatter ved Retten at haandhæve saa og tilholde dennem hver Mand Ret og billigt at pleje, da bede Vi dig og ville, at du, som er din Hustrus Bos Værge, vil rette dig selv derudi at betale og fornøje, hvis (hvad) du efter hendes udgivne Haandskrift og Forpligt enten af vitterlig Skyld eller af Skadegjæld kan forn Peder Hoeling skyldig være med Rette, saa fremt Vi paa hans videre Klage og Supplicering ikke skulle meddele hannem anden Middel og Forordning til Rette. Eller dersom du noget imod samme hans Supplicering haver at indvende, at du det udi Vort Kancelli indskikker, at Vi Lejligheden maa vide og have Os derefter at rette, dersom Vi ydermere derom blive besøgt.

Det vilde synes naturligt, om Friherren havde følt sig ilde berørt ved at modtage et saadant Brev fra sin Konge, og der var saa meget større Anledning for ham til at skamme sig over den udviste Uefterretteliighed, som han for ikke længe siden var bleven Herre over alt Malene Munks Gods. Men han tog sig Sagen saa lidt nær, at Kongen maatte skrive ham til endnu en Gang, uden at han derfor betalte de Smykker, som hans Hustru havde modtaget.

Kongen skrev da d. 18. Marts 1588 til Peder Gyldenstjern og paalagde ham at foreholde Sigfred Reinschatt alvorligen, at han uden Tøven skulde betale og fornøje Juveleren. Denne har nu nogle Gange været hos Kongen og klaget over, at han ikke kan komme til sin Betaling, og da Vi derfor nu tvende Gange have tilskrevet Hr. Sigfred Reinschatt, at han skulde rette sig selv derudinden, saa Peder Hoeling ikke skulde have Behov sig over hannem videre at beklage, hvilke Vore Skrivelser ingen Frugt have forskaffet, og Jubileren nu atter har

besøgt Os, da, efterdi Vi af Øvrigheds Pligt bør at forhjælpe den udlændige saa vel som den indlændige hvis (til det, som) Lov og Ret er, bede Vi eder at beskede Sigfred Reinschatt for eder. Dersom han ikke vil betale, men bruger yderligere Forhaling, skal Peder Gyldenstjern udæske ham til Herredsting, Landsting og hvor ellers Retten falder, at betale, hvad han er Juveleren skyldig — en smuk Adelsmand, denne Friherre, der ved Rettergang skal drives til at opfylde en simpel og uomtvistelig Forpligtelse, som han paa det Tidspunkt næppe kan have haft nogen Nød med at indfri!

Sigfred Reinschatt havde megen Møje med at faa Rede paa, hvad Gods der egentlig tilkom ham i Følge det før nævnte Mageskifte af 1579, og gjentagne Gange søger han derfor at faa fat i ældre Ejendomsbreve, der vedrørte dette Gods. 1588 fik han sin Svoger Ludvig Munk, Lensmand paa Ørum, til at skaffe Afskrifter af en Del Breve, der fandtes deponerede i St. Hans Kloster i Viborg. Mourids Stygge og Hans Lindenau fik i den Anledning d. 19. Februar Ordre til at komme sammen i Viborg, optage (oplukke) Kisten, Klosterets Breve er udi, og udsøge dem, Ludvig Munk er begjærende. Dog skulle de annamme nøjagtig Kvittering af ham for det udleverede, der til sin Tid skal tilbageleveres Klosteret.

1592 vil Friherren laane Breve fra Lundenæs Slot; men nu er man bleven mistænksom i Kancelliet, og Hans Lange til Breining, som da var Lensmand paa Lundenæs, faar derfor Ordre til først at forfare al Lejlighed, hvortil og udi hvis Maade han samme Breve bruge vil, og kun dersom de ikke skulle bruges paa de Steder, der kan være Os og Kronen til Skade, maa han udlaane dem.

Det var formodentlig i Anledning af en Tvist, som Friherren den Gang havde med Preben Gyldenstjern til Vosborg, at han ønskede de omtalte Breve. Preben gjorde nemlig Fordring paa en Eng, som Hr. Sigfred mente laa til hans Gaard Lavlund. Seks Adelsmænd, som skulde dømme dem imellem, havde været paa Aastederne og tildømte derefter Preben Gyldenstjern Engen. Forinden denne Dom blev publiceret, fik Dommerne d. 28. Juni 1593 Brev fra Kongen, at de ikke maatte give deres Dom fra sig, da Engen utvivlsomt var tilskiftet Josva v. Qvalen, og Kongen derfor først vilde overveje, hvad derved var at gjøre. Det følgende Aars

8. Juni fik Hans Lange Ordre til, at han til Tinge skulde udtage uvillige Mænd, der kunde vurdere denne Eng, for at Hr. Sigfred kunde faa Erstatning derfor, og 1595 d. 14. April fik han igjen Brev, at han skulde tilbyde Friherren, at der udlægges ham Skjel og Fyldest for den tabte Eng i Hollingholt Mølle, som han ved Brev af 5. Juli 1593 var bleven forlenet med — takket være Fru Malenes formaaende Frænder har denne Tysker, hvis største Fortjeneste var, at han havde tilgiftet sig dansk Gods, virkelig faaet en Forlening!

1596 d. 27. Februar, da Raadet og andre af Adelen finge Brev at indride med Hs. Majest. til Kroningen og med deres Heste lade sig bruge til Ridderspil, var Sigfred Reinschatt ogsaa mellem de indbudne. D. 3. Juli udgik der igjen Breve til de nævnte Herremænd, at de skulde møde d. 19. August og efter forefaldende Lejlighed vare paa Tjenesten, naar Hs. Majestæts kongelige Kroning skal holdes.

Det er dog tvivlsomt, om disse Breve ere komne Friherren til Hænde; thi tidlig paa Aaret 1596 begav han sig paa en Rejse til Tyskland, som blev af lang Varighed; han har formodentlig kjedet sig paa Herningholm. Uden Penge kunde han ikke rejse, derfor optog han et større Laan paa Herningholm. Fru Malene fulgte med ham, vel sagtens fordi hun vilde se det Herresæde i Steyermark, om hvis Pragt og Betydning hendes Husbond havde bibragt hende store Forestillinger, og som nok ikke var andet end en tom og forfalden Rede. Vist er det, at det ikke blev nogen behagelig Udenlandsrejse for Malene Munk; thi den Opførsel, hendes Husbond udviste mod hende, var ikke alene lidet stemmende med hendes Stand og Dannelse, men præget af den største Raahed. Eksempelvis skal anføres, at medens de opholdt sig paa Friedberg, slog han hende en Gang med et stort Træ, saa hun blev blaa og sort som en Kjedelbund. Om Aftenen, da det blev mørkt, listede hun sig bort med den Beslutning at ville begive sig hjemad til Fods; thi Penge havde hun ikke. Tre Mil naaede hun frem, saa maatte hun lægge sig ind i en Kro, hvor hun, syg og forslaaet som hun var, maatte blive i 14 Dage. »Siden lagde Sigfreds Venner dem imellem, saa at de bleve forligte.«

Friherren kom først tilbage til Herningholm sent paa Aaret 1601; men hans Hustru har næppe ret længe holdt det

ud i det fremmede Land paa saadanne Betingelser. Hun vendte ene hjem til Danmark, og da hun atter var paa Herningholm, tog hun med Iver og Dygtighed fat paa Gaardens Drift. Hun bragte atter Orden til Veje og skaffede de fornødne Tjenestefolk, saa at det i de 5—6 Aar, Manden var borte, ikke alene lykkedes hende at bringe Ejendommen paa Fode igjen, men tillige at betale den store Gjæld, som han var rejst fra. Men saa kom Tyrannen tilbage, og Freden var forbi.[1])

Kort Tid efter, at Sigfred Reinschatt havde begivet sig udenlands, blev Sunds Sogn, hvori en af hans Avlsgaarde laa, ledigt. Den tidligere Præst, Niels Kristensen, var hengiven til Drukkenskab, Bordag (Slagsmaal) og anden Letfærdighed, og da han nu desuden i November 1596 havde givet til Kjende, at han ikke længere vilde være ved dette arme og ringe Kald og Rente, og derfor opsagt Kaldet, havde syv Mænd med Fuldmagt af menige Sognemænd valgt Bertel Laursen til Sognepræst, en Mand, der var barnefødt der i Præstegaarden og vel bekjendt for dem alle som en lærd og brav Mand. Efter at have indhentet Provstens Samtykke til dette Valg, havde Menigheden sendt Bertel Laursen til Bispen (eller Superintendenten, som han jo officielt kaldtes) i Ribe, Mag. Peder Hegelund, som derefter havde ordineret Hr. Bertel. Dette var alt sammen gaaet lovlig til efter Kirkeordinansen af 1537; men da Friherren kom hjem, erklærede han Kaldelsen for ugyldig, uagtet hans Fogder, som havde Fuldmagt under hans Fraværelse, havde samtykket deri. Han anlagde Sag mod Biskop Hegelund, fordi han uretmæssig havde indsat Præsten; men han fik ikke Medhold, som rimeligt var.

Da der kom en ny Præst til Rind og Herning, Anders Madsen Nørlund, som d. 9. Januar 1603 var lovlig kaldet af menige Sognemænd og af Hr. Sigfred selv, forestillede denne ham en »usædvanlig, farlig og vanskelig Forpligt«, hvorved han vilde knytte ham til sig som til en Øvrighedsperson, skjønt Friherren ikke havde Kaldsret eller Herlighed til Sognene. Dette kunde Anders Madsen ikke gaa ind paa, og Provsten, som gav ham Medhold, indberettede Sagen til

---

[1]) De efterfølgende Oplysninger om Friherren ere for en stor Del hentede fra den af Dr. juris V. A. Secher udgivne Samling af Kongens Rettertings Domme. —

Bispen, der 16. Januar svarede, at Provsten burde formane den gode Herre til ikke at indføre nogen ny Skik. Anders Madsen blev dog pludselig stødt fra Sognene og kunde ikke blive ordineret. Imidlertid rasede Pesten — den saakaldte hvide Pest i Modsætning til den tidligere sorte Død —, og der døde i Rind Sogn mere end 60 Mennesker, som ikke kunde faa Alterens Sakramente, fordi de ingen ordineret Præst havde. Herredsprovsten gjorde sig vel den største Flid, baade i Kirken og paa Sottesengen; men det var tit, de hverken fik Prædiken eller Gudstjeneste. Deres Børn og Barselkvinder var ynkelig forsømte, og deres unge Folk forhindret fra det hellige Ægteskab. Denne sørgelige Tilstand varede i tre Fjerdingaar, at regne fra Kaldet blev ledigt. Sognemændene sendte d. 29. Maj 1603 en Anmodning til Biskopen i Ribe om at tage sig af Sagen, og denne modtog da, efter at have indberettet til Kongen, d. 3. Juli s. A. Ordre til straks at indsætte Anders Madsen i Rind og Herning, efterdi han var lovlig kaldet af Bønderne, endog Friherren stod ham imod. Slig uskikkelig og ubillig Anmodning (den omtalte Forpligtelse) vilde Kongen ingenlunde stede her udi Vore Riger. Dette kongelige Bud blev selvfølgelig efterlevet; men alligevel stævnede Hr. Sigfred Præsten for Bispen og Lensmanden for at faa ham fra Sognene. Da dette ikke lykkedes, gjorde han Anders Madsen al den Fortræd, han kunde. I Egenskab af Kirkeværge forholdt han Præsten og Sognefolkene Kirkenøglen, ikke een men mange Gange, saa Præsten maatte prædike og døbe Børn paa Kirkegaarden, i Vaabenhuset eller i Byen, og Folk kunde ikke komme til Guds Bord. En Sognemand, som en Gang gik op paa Gaarden og bad om Nøglen, fik til Svar, at slig en løs Kumpan kunde man ikke betro Kirkenøglen til.

En Paaskedag havde Hr. Sigfred endog sendt to af sine Folk med Vaaben og Værge op paa Kirkegaarden, hvor Anders Madsen prædikede. De overdøvede, forulempede og truede Præsten saa længe, til han maatte høre op med sin Prædiken. Paa et Møde i Ølgod Kirke 1606 d. 26. August blev der vel bragt et Slags Forlig i Stand mellem Friherren og Præsten. Hvad denne kunde have forset sig mod hin, skulde være tilgivet; dog skulde det være Hr. Sigfred tilladt for sin egen, sin Frues og Datters Person at annamme Sakramentet af Herredsprovsten o. s. v. — men gode Venner blev de aldrig.

Sigfred v. Reinschatt var nu en Gang ikke nogen Fredens Mand, og det kan jo nok tænkes, at han i den Anledning havde et Horn i Siden paa Præsterne. Men hans Forhold til Standsfæller og Naboer var heller ikke fuldkommen rosværdigt efter hans Udenlandsrejse. Den før nævnte Peder Gyldenstjern var imidlertid død, og hans Søskende Aksel og Karine havde blandt andet arvet Hedeagergaard i Herning Sogn efter ham. Denne Gaard stødte op til Friherrens Ejendom, og da der i sin Tid havde været nogen Tvivl om, hvem et Stykke Jord, som ikke var afmærket efter Loven, tilhørte, havde Peder Gyldenstjern opkrævet Sandemænd, der svore Markskjel, og erhvervet en Herredstingsdom for, at Jorden hørte til Hedeager. Arvingerne søgte nu at faa Laasebrev paa Gaarden; men da Hr. Sigfred mente, at det omtalte Stykke Jord tilhørte ham, tog han Gjenbrev mod »Vor og Rigens Forfølgning til Laas, som Vi have givet dem paa He'ager Gaard og Gods«, og Gyldenstjernerne anlagde derfor Sag mod ham. Et Laasebrev var ikke andet end en Stadfæstelsesdom, som man kunde erhverve paa en Ejendom, til hvilken man formentlig havde Adkomst; kun skulde der anvendes en særegen processuel Fremgangsmaade, Forfølgning til Laas. Dommen kunde dog forhindres eller forhales, naar en anden Mand, der mente at have Ret til Ejendommen, tog Gjenbrev paa Forfølgningen eller nedlagde Protest imod Modpartens Ret til at faa Laasebrev. Stridigheder mellem Naboer om Ejendom eller Grænser for Ejendomme vare den Gang saa overmaade hyppige, at man kunde fristes til at tro, at Processer vare en Slags Adspredelse for Herremændene. Den Maade, paa hvilken de førtes, vidner i Reglen om stor Lovkyndighed hos Adelen, men ogsaa hyppig om det perfideste Lovtrækkeri. Det mærkeligste ved den foreliggende Strid var imidlertid den Taabelighed og Frækhed, hvormed Hr. Sigfred førte sin Sag. Han lagde vel en Del Aktstykker i Rette; men enten vedkom de ikke det Spørgsmaal, hvorom der handledes, eller de udviste intet til hans Fordel. Dommen, der faldt 1. Maj 1602, lød paa, at Gyldenstjernerne kunde gjenoptage den slupne Forfølgning til Laas, og Friherren skulde betale dem Kost og Tæring (Procesomkostningerne).

Disse Penge holdt Sigfred Reinschatt ikke af at betale, og 1605 maatte Fru Karine ved sin Søn, Kristen Hansen

— sidste Mand af Slægten Baden —, stævne ham for Herredagens Domstol til at opgjøre deres Mellemværende, der beløb sig til 381 Dlr. 5 Skilling. Her forklarede Kristen Hansen, at hans Moder paa Tinge havde tilbudt at modtage, hvad Hr. Sigfred vilde udlægge; der havde været Vurderingsmænd til Stede, og Friherren blev af Herredsfogden spurgt, om det Gods, han lod fremlægge, maatte vurderes; men han svarede intet, lagde Godset og Pengene i Skrinet igjen og tog det hjem med sig i Stedet for at give Kongens Foged det i Gjemme.

Friherren og Kristen Hansen blev ikke saa snart enige; 1606 d. 21. Marts udgik der kgl. Brev til Peder Munk og to andre Herremænd, at de uden videre Forhaling skulde efterkomme og fuldgjøre Kongens Befaling, som de for nogen Tid siden havde modtaget, om at bilægge nogen Irring og Trætte mellem Sigfred Reinschatt og Kristen Hansen.

Børge Trolle synes Friherren ogsaa at have haft Udestaaende med; i alt Fald beskyldte han en Gang paa Landsting en af hans Mænd for, at han ikke havde berettet Sandhed for Dommeren. Rigens Raad lagde sig imellem at forlige Parterne, saaledes at denne graverende Beskyldning ikke skulde komme nogen af Parterne til Forvid (Dadel) eller Skade.

Det er nok muligt, at Sigfred Reinschatts Naboer ogsaa nu og da have prøvet paa at benytte sig af hans Uforstand; i alt Fald synes et aabent Brev af 27. Marts 1602, som han fik paa en Mølle i Hammerum Herred, at vidne derom. Han havde stævnet Hans Lange og afgangne Albert Friis's Arvinger for Herredagen, fordi de vilde gjøre ham Retten til denne Mølle stridig. I Kongens Brev hedder det da, at da det berettes Os af Vore elskelige Rigens Raad, som udi Vort Land Nørrejylland er bosiddende og om samme Mølles Lejlighed vide god og rigtig Besked, at den er bygt paa Friherrens Grund, saa have Vi nu uden nogen Dom og Rettergang undt og bevilget, at Sigfred Reinschatt og hans Arvinger mue samme Mølle o. s. v. have, nyde, bruge og beholde for evindelig Ejendom.

Vi ville dog nu forlade Friherren i hans Forhold til hans egen Stand, hvor han jo som Regel fandt Folk for sig, der kunde tumle ham, og vende os til hans Behandlingsmaade af

de undergivne og den lille Mand, som i højere eller mindre Grad stod i Afhængighedsforhold til ham.

Paa hans Gods boede en fattig Mand ved Navn Kristen Vind, som en Gang kom til at fortørne Herremanden, der blev saa vred paa ham, at han gjennempryglede ham, sparkede ham og traadte ham under Fødder, saa Kristen Vind blev dødssyg deraf. Han bad da, at Præsten maatte komme til ham og berette ham, før han døde; men Sigfred svarede, at han kunde krybe ud i Stegerset og slikke Fade, det var aldrig værdt at ulejlige Præsten for saadan en Hunds Skyld. Derefter puffede han ham først ind i Stegerset og derfra ned i Ladegaarden og ind i Kostalden, hvor Manden saa døde paa tredje Dagen efter Mishandlingen uden at have talt med Præsten — og der gik strængelig Rygte og Tidende samme Tid, at Hr. Sigfred havde slaget hannem ihjel. Kort efter faldt en Tørvestak om og slog et af Kristen Vinds Børn ihjel; disse Børn vare nemlig uden Tilsyn siden Faderens Død, fordi den onde Herremand havde taget deres Moder fra dem og sat hende til at røgte hans Øksen i Trælund.

Kort efter, at Hr. Sigfred var bleven Herre paa Herningholm, jog han en Pige, Barbara Sørensdatter, der redte fremmelig til Barsel, fra Hus og Hjem og forbød alle at huse og hæle hende — og der var heller ingen, der gjorde det; thi de var rædde for hans Ondskab. Friherren angav siden som Grund til denne Fremgangsmaade, at det var en løsagtig Kvinde, der smittede hans Folk med onde Saar. Pigen maatte tillige med sin gamle udlevede Moder grave sig ind i en Høj, Fruehøj, mellem Herningholm og Herning By. De lukkede for sig med Ris, Tørv- og Lyng, og derinde gjorde Pigen saa Barsel. Men Hr. Sigfred gik tredje Dagen derefter ud til Højen med sine Folk og vilde have trampet den ned over dem, som var derinde. Pigen raabte og skreg og klagede og bad for Guds Skyld, at hun maatte blive der, til hun var kommen noget til Kræfter; men Hr. Sigfred spottede hendes Nød og svor paa, at han vilde ryge hende ud. Saa lod han sætte Ild paa Højen, og Barbara, som endnu var saa svag, at hun ikke kunde gaa, maatte da paa Knær og Hænder krybe ud i den vilde Mark, og hendes Moder bar det spæde Barn derfra — det havde været stor Ynk, om hun end havde været en Hedning.

Sigfred Reinschatt havde en tysk Dreng ved Navn Jörgen,

som han havde taget med sig her til Landet aldeles imod Faderens Minde og Vilje. Denne Dreng behandlede han meget grusomt, og det uden al Aarsag. En Gang satte han ham ned i Herningholms Fangehul og lod ham sidde der saa længe, til Tæerne frøs af hans Fødder og Fingrene af hans Hænder. End videre gav han ham en Mundkurv paa med en lang Snabel og med en Hængelaas i Nakken; han havde selv Nøglen dertil, saa at ingen andre kunde give Drengen Mad eller Drikke — og det var strængt nok at handle mod en Tyrk.

Til Paavisning af, at Sigfred Reinschatt ikke alene var en ond og voldsom Mand, men tillige havde grumme ringe Retsbegreber, vil følgende Begivenhed kunne tjene.

Kristen Lassen i Linde havde en Søn Knud, der i Aaret 1592 tjente Hr. Sigfred og vogtede hans Kreaturer. Drengen var den Gang 14 Aar, og paa samme Tid tjente to niaarige Smaapiger paa Gaarden. En Dag saa Herremanden disse tre Børn lege i en Sandgrav, og ganske uden Grund blev han saa vred paa Drengen, at han lod ham kalde ind i Stalden paa Herningholm, og to andre Drenge maatte binde Knud til en Bom og stryge Huden af ham bagpaa, al sammen, saa det sad i én blodig Kjød. Saa blev han vred paa de to Drenge, fordi de ikke kunde handle ilde nok med deres Kammerat, som de hudstrøg, og han tog et Ris og slog dem om deres bare Øren; selv gav han sig derpaa til at prygle Knud om hans lønlige Ting og andre Steder, til han var lige saa blodig forpaa som bagpaa. Hr. Sigfred lod nu de to Piger hente og forlangte, at de skulde beskylde Drengen for, at han vilde tage en af dem med Vold. Saa blev Knud løs, og Friherren truede ham med, at han vilde lade ham skære ud for Pigen, han vilde have voldtaget; men Drengen løb hjem til sin Fader. Denne blev nu hentet op paa Gaarden, og Sigfred forlangte af ham, at han skulde udlevere ham Drengen igjen, ellers vilde han sætte ham i Stokken. Da kom Fru Malene ham til Hjælp og bad sin Husbond, at han skulde lade Manden fare. Dette gik han ogsaa ind paa, men krævede en Madstud og 3 Daler derfor. Kristen Lassen flyede Hr. Sigfred sit Signet, for at han dermed kunde forsegle en skriftlig Forpligtelse, lydende paa de 3 Daler, som han ikke havde hos sig; men saa skrev Hr. Sigfred et Brev paa 10 Dlr. og forseglede det med Kristen Lassens Signet. Dennes Hustru, som redte

fremmelig til Barsel, tyktes, at der var sket hendes Mand stor Uret, og vilde en Dag beklage sig til Fruen paa Herningholm. Men da hun kom til Gaarden, lod Hr. Sigfred hende sætte i Stok, og saa maatte Kristen Lassen give ham 24 Dlr. for at faa hende ud af Stokken og endda 3 Dlr. til Fogedpenge. Siden tvang Hr. Sigfred Kristen Lassen til at udlevere en Hest, en Ko og 3 Væddere, fordi han ikke kunde lægge saa meget Træ paa sin Vogn og age hjem fra Løvsyssel, som Herremanden vilde.

Den samme Kristen Lassen lod Hr. Sigfred en Gang fængsle — det vidnede hans Hustru Maren paa Hammerum Herredsting 1608 —, og han maatte ligge i en Slagbænk fra om Torsdag Morgen til Søndag Morgen. Friherren lukkede Laaget paa Bænken og satte Laas for; han havde selv Nøglen hos sig og gav ikke Fangen Mad eller Drikke i de tre Døgn. — Mads Pedersen i Sunds maatte en Gang ligge lige saa længe i denne Bænk, og Kristen Roit laa der to Dage og Nætter uden at faa vaadt eller tørt.

Paa samme Herredsting, hvor for øvrigt alle disse Friherrens Brutaliteter kom frem, fremtraadte fire Mænd og vidnede, at de vare blevne nødte til at flytte ved Nattetide med deres Hustruer, Børn og al deres rørlige Ejendom formedelst Hr. Sigfreds store Trældom og anden Beskatten, Haardheds og Strængheds Skyld, skjønt de tilforn lovlig havde ladet deres Gaarde opsige.

En Bonde, Kristen Madsen i Hasselholt, som havde været i Hr. Sigfreds Tjeneste og rejst med ham i Tyskland, var ofte bleven haardt behandlet af ham. En Gang, da Hr. Sigfred opholdt sig som Gjæst hos en af sine Venner i Tyskland, var han bleven vred paa Kristen Madsen og to af dennes Medtjenere, hvilket tit og ofte skete uden Aarsag. Han lod da Klæderne trække af dem saa nær som Skjorten og lod dem sidde i Dynd til deres Knær en hel lang Vinternat og en Dag, saa at de med Nød og næppe slap for at fryse ihjel. Da de kom tilbage her til Landet, begjærede Kristen Madsen sin Afsked; men Hr. Sigfred tog tre Klædninger fra ham, og han fik intet uden Hug og andet meget ondt for fem Aars Tjeneste.

En Gang var en anden af Hr. Sigfreds Tjenere ved Navn Jens Madsen reden ud paa Jagt med ham og havde været saa

uheldig at faa sin ene Fod stærkt kvæstet, fordi Hesten var falden med ham. Da Hr. Sigfred var bleven vred, fordi en Ræv var undløbet for Hundene, lod han sin Vrede gaa ud over Jens Madsen og satte ham i den spanske Kappe, da de kom hjem. Da Manden ikke kunde staa paa det kvæstede Ben, faldt han omkuld og blev liggende i Kappen en hel lang Vinternat og var nær omkommen i den. Om Morgenen lod Hr. Sigfred ham rejse op, fæstede et Reb oven i Kappen og bandt ham op til Bjælken i Laden, saa han vilde være bleven hængt, om det havde varet noget længer.

Paa en Mortens Aften, da der var nogle fremmede hos Hr. Sigfred, drak han med dem og blev lystig. Han fik da det Indfald, at Smeden paa Gaarden, Kristoffer Slosser, skulde synge for dem. Smeden blev hentet op, men vilde ikke synge. Friherren befalede da alle Fru Malenes Piger, at de skulde slaa og stikke Smeden med deres Rokker, til han gav efter. Det gjorde de ogsaa undtagen Maren Mikkelsdatter; hun vilde ikke stikke til Smeden. Da tog Hr. Sigfred Rokken fra hende og slog hende saaledes med den, at en af hendes Fingre knækkede og faldt inden i hendes Haand. Han lod dernæst Pigerne tage deres Kiltebaand af og binde Smeden dermed paa Hænder og Fødder, hvornæst de lagde ham paa en Baare og bar ham ud i Fiskeparken, hvor de lod ham ligge. Over dette blev Smeden saa skamfuld og ude af sig selv, at han væltede sig ned af Baaren og vilde have druknet sig; men i det samme løb Jens Madsen til og fik ham i Land. Da Hr. Sigfred hørte dette, blev han vred paa Jens Madsen og lod ham binde og bringe meget længere ud i Fiskedammen. Men Kristoffer Slosser kom siden ind igjen i en anden Klædning og kvad for Hr. Sigfred.

Jens Andersen i Vodkjær, der havde været Hr. Sigfreds Foged, var enøjet og havde et stort Ar fra den ene Mundvig og højt op paa Kinden. Det fik han, da han var med Hr. Sigfred i Steyermark; da slog denne ham nemlig en Gang med en Kobberkande i Hovedet, saa hans Mund blev splittet op til hans Øre og Øjet blev knust. Dette mistede han helt, og han fik aldrig sit Mæle, som han før havde haft det.

Det var den samme Mand, som Friherren en Gang vilde forlede til at bedrage en af Kongens Tjenere i Baggeskjær, og da Jens Andersen ikke vilde indlade sig derpaa, fordi det

var ulovmedholdeligt, kortede Hr. Sigfred ham 10 Dlr. af i hans Løn.

Det var ikke alene de levende, Friherrens Ondskab gik ud over; selv de døde forfulgte han og stormede mod deres afsjælede Legemer. Saaledes boede der i Søndervaas i Sunds Sogn en Mand ved Navn Markor Kristensen, som Hr. Sigfred ikke kunde lide, og som han forfulgte for en ringe Sags Skyld. Da nu Markor døde og skulde begraves paa Sunds Kirkegaard, mødte Hr. Sigfreds Folk op ved Graven og lagde Spyd og Forke baade paa langs og tværs over den, saa at Liget ikke kunde komme der ned. Det blev da staaende nogle Dage oven Jorde — saa blev det borte, og ingen vidste, hvor det var bleven af.

Ved at læse om alle disse Raaheder, der vist nok tillige med mange andre[1]) gik for sig i Løbet af en god Snes Aar, bliver man først og fremmest noget tvivlende om Beretningernes Paalidelighed. Der kan imidlertid ingen Tvivl være; thi Sagen blev nøje undersøgt, og alt dette blev vidnet paa Tinge, uden at Hr. Sigfred formaaede at rokke ved Rigtigheden af Vidnernes Udsagn.

Hvad der dernæst falder en ind, er Forundring over, at et Menneske har kunnet rumme al den Ondskab. Dog træffer man ogsaa nu til Dags Mennesker, der lide af indgroet Moral insanity[2]); men de faa ganske vist ikke Lov til i en Række af Aar uhindret at praktisere deres Sindssygdom saaledes som Friherren. Det er just den Kjendsgjerning, der synes at blive tilbage som den mærkeligste, at Sigfred Reinschatts Ofre af Bondestanden ikke søgte at skaffe sig Ret over for ham gjennem Domstolene, men at de mange Mennesker, som led

[1]) Nogle kjønslige Udskejelser, som i alt Fald en senere Tid har tillagt Friherren — se Frølund: Herning Sogn og Plads, Vedel Simonsen: Eske Brock o. s. v. —, forbigaas her, lige som de ej heller — maaske med Vilje — ere medtagne mellem de Anklagepunkter, der medførte hans Domfældelse.

[2]) Ved Moral insanity forstaar man en Sindslidelse, der i det mindste for Lægmand let flyder sammen med Begrebet almindelig Forbrydernatur, idet den ytrer sig ved en paafaldende Uregelmæssighed paa Følelses- og Driftslivets Omraade, medens Forstandslivet i grovere Træk er uskadt. Raa, brutal og grusom Adfærd udmærker dem, der lide af denne Sygdom, og de vise en fremtrædende Mangel paa Evne til at lade nyttige, formaalstjenlige Bevæggrunde lede deres Handlinger.

under denne Vildtyskers Tyranni eller var Vidne dertil, taalmodig fandt sig i hans lovløse Færd. Herredsprovsten Kristen Nielsen havde tit og ofte set paa Herningholm, at den tyske Dreng Jörgen havde en Mundkurv paa, for hvilken der var hængt en Laas i Nakken, og han var til Stede, da Hr. Sigfred slog en af Fruens Piger, fordi hun med de andre Piger ikke kunde komme Kristoffer Slosser til at kvæde. Provsten vidste særdeles godt, hvilket Umenneske denne Herremand var, og med egne Øjne saae han ham udøve sin Ondskab; men han rørte sig ikke for at hindre den.

Endelig maa det synes mærkeligt, at der paa en Tid, da Kniven dog sad løsere i Skeden end nu om Dage, og da Menneskeliv regnedes for adskilligt mindre end nu, ikke fandtes et barmhjærtigt Stykke Staal, der kunde finde Vej til denne Bøddels Indvolde.

Maaske har han dog ikke været saa slem til enhver Tid; maaske har han, naar ikke netop hans onde Sind var over ham, været endog ret godmodig, skjæmtsom og rundhaandet, saa at hans Omgivelser kunde finde Fordel i at døje en Del med den gale Mand — det kan dog ikke have været enten Velvilje for ham eller nærig Beregning, der bevægede dem til at lade ham upaatalt sparke sine Folk ihjel eller mishandle dem saa grusomt, som han gjorde. Kjendsgjerningen har kun een Forklaring, nemlig den, at Bønderne paa den Tid udgjorde en forsagt og sølle Klasse Statsborgere, som, naar det gjaldt at faa Ret over for en Adelsmand, var lige saa uheldig stillet som den, der til Fods skal løbe om Kap med en Rytter. Præstestanden var ligeledes alt for afhængig af Herremændene, til at nogen af den turde lægge sig i Brechen for de kuede Bønder.

Men nu Adelen selv, Hr. Sigfreds Standsfæller her i Landet, hvorfor forholdt de sig passive over for dette uhørte Barbari? Det er utvivlsomt, at de forargedes derover og fandt, at det gik over Stregen; men de have dog væsentlig betragtet Friherrens Færd som et interessant Samtaleæmne og i det højeste harmet sig over, at denne Udlænding behandlede sin Kone, en af deres, saa slet og ødte hendes Gods; for Resten mente de vel, at det kom ikke dem ved. Den gamle danske Adel begyndte nemlig at komme i Forfald; dens Individer følte sig ikke længere moralsk saa nøje sammenknyttede, at de

erkjendte at have en Forpligtelse til at faa et Udskud som Friherren strøget af deres Rækker; smaalige oekonomiske Bekymringer optog deres Tid og Interesser, enhver tænkte kun paa at have sit paa det tørre, — og hvor var de storslaaede Skikkelser fra fordums Dage! Denne Mangel paa sikker Forestilling om fælles Ansvar var ikke uden Sammenhæng med den Omstændighed, at Magten et halvt Aarhundrede senere blev revet Adelen af Hænde.

Der var dog een Mand i Danmark paa den Tid, som trods sine store Fejl forstod at sikre sig Plads i Samtidens som i Efterkommernes Hjærter ved sin udprægede Retfærdsfølelse, og det var Kong Kristian selv. Kræftbylder som Kristoffer Rosenkrands, Albert Skeel, Palle Friis, Aksel Aagesen [1]) o. s. v. skar han bort uden Naade, endskjønt de vare Adelsmænd, og det var ogsaa Kongen, der greb Lejligheden til at gjøre Sigfred Reinschatt uskadelig for Livstid. Dermed gik det saaledes til.

Som ovenfor anført, gik Friherrens Raahed ikke mindst ud over hans Hustru. Endnu skal anføres et Vidnesbyrd, som Kristen Madsen i Hasselholt afgav derom. Han havde tjent Hr. Sigfred og været med ham i Tyskland og her i Landet, og imidlertid handlede Hr. Sigfred sig meget ubillig imod Fru Madelin. En Gang de sad over Borde og fik dennem

---

[1]) Kristoffer Rosenkrands søgte at aftvinge Kristen Juels Enke en Sum Penge ved at fremlægge et falsk Gjældsbevis; dette kostede ham hans Hals i Aaret 1610. Med Urette er det bleven fortalt, at Kongen opdagede Bedrageriet ved at lægge Mærke til, at Dokumentets Datum var ældre end Aarstallet i Papirets Vandmærke.

Albert Skeel havde dræbt to Mennesker, det ene endog paa Tinge og uadvaret, idet han ikke l d ham komme til sit Værge, før han angreb ham. Han blev dømt fra Livet samme Dag, som der faldt Dom over Friherren, og rettet 1609.

Palle Friis hørte til en gammel Slægt, hvis mest kjendte Mand vel er den Mogens Friis, som 1671 blev optaget i Grevestanden. Palle, der 1615 yderlig forarmet boede i Skagen, hvor Faderen, Laurids Pallesen, 1598 var bleven kgl. Tolder, var en Svirebroder og vild Karl — ogsaa Faderen var Drabsmand —, og i det nævnte Aar begik han, sammen med en Skagbo og en løs Kvinde, et Rovmord paa et Par Folk, der boede i et afsides liggende Hus. D. 31. Maj 1616 blev han halshugget paa Slotspladsen i Kjøbenhavn — jvfr. Jydske Saml. I, 151 o. f.

Aksel Aagesen Most var en hallandsk Herremand, der blev rettet d. 13. Febr. 1611, fordi han havde skudt en Bonde — det var den tredje, han uskjellig havde ombragt.

Mad, da blev han vred paa hende, som tit og ofte skete, og slog hende med en Tintallerken i Hovedet, saa Blodet sprang ud derefter, og han sprang op og tog en Ildfork, som stod ved Skorstenen, og vilde have stukket hende med den, havde Kristen Madsen og hans Stalbroder ikke taget fat paa ham; og ingen Aarsag hun gav dertil, end hun sagde, at han gjorde sine Folk Uret. Derover talte han hende mange Ukvemsord til og kaldte hende den danske Skandsæk.

Maren Lauridsdatter vidnede, at hun, da hun kogede for Hr. Sigfred i hans Køkken, saae, at han slog sin Frue med en Lysestage et stort Hul i Hovedet, og at Fru Madelin redte hans Seng, gjorde Ild paa og bar Aske ud for ham.

Hvorledes Fru Malene kunde udholde at leve sammen med en saa brutal Ægtefælle, er vanskeligt at forstaa. Vel var hun i nogle Aar, medens Hr. Sigfred opholdt sig i Udlandet, fri for de daglige Kvaler, han ellers beredte hende; men da han i Aaret 1601 vendte tilbage til Herningholm, var han, som ovenfor sagt, mere balstyrig end nogen Sinde, og til sidst blev det ogsaa Fru Malene for broget. Hun flygtede da fra ham og medtog vel deres Datter Regina. Hvor hun begav sig hen, kan ikke oplyses; men det har jo nok været til en af hendes nærmeste Frænder. Ingen af hendes Brødre vare imidlertid den Gang i Live — Jørgen Munk, der havde Fædernegaarden Volstrup, var druknet 1589; den tykke Ludvig Munk til Kvistrup døde 1595, og Povl Munk i Aaret 1601 —, og af Søstrene var kun een gift, nemlig Dorothea Munk, hvis Mand, Kristoffer Vernersen Parsberg [1]) til Jærned (Frysenborg) i Hammel Sogn, nylig var død. Det var formodentlig til denne Søster, der 1608 skriver sig til Sjødal, at Fru Malene tyede, og efter hendes Tilskyndelse, at hun sendte et Brev af følgende Indhold til Kongen.

Efter [at] jeg med stor Mødsommelighed haver allehaande igjennemdragen med min Husbond Hr. Sigfred indtil Anno 1596 — der han da havde været en rum Tid hjem' paa Herningholm, og Godset der tilliggendes, af den Aarsag han var stræng imod Tjenerne, største Parten var bleven øde, og de bortflytte fra hannem — og [han] havde dragen ud af Landet og været borte næsten udi 6 Aar, udi hvilken Midlertid

---

[1]) Det var hans Broder Mandrup, der 1566 huggede Enden af Tyge Brahes Næse under en Tvekamp i Mørke.

der er kommen Tjener' til Godset, saa det med alle [Ting] paa ny er bleven vel besat og opret' igjen, og en stor Gjæld, som han da her hjemme bort skyldig var, er bleven afbetalt; men der han Anno 1601 er kommen hjem igjen og [har] befunden Godset atter paa ny besat og vel ved Magt, og saa af Gaardsens Avl og Godsens aarlig Indkomst nogen gode Forraad og Fremtarve paa samme, Korn, Fetallie og rede Penning hen ved fire Tusende Dlr., da haver det dog ikke varet over et Aar, før end alt samme Gods igjen paa ny er plat og aldeles bleven øde, og Tjenere, saa mange som Gud ikke ved Døden haver bortkaldt, er igjen alle samtligen bortflyt' fra hannum paa andre gode Mænds Stavn, saa det langsommeligen haver været og endnu er paa denne Dag baade underligt og ynkeligt at se eller høre om saadant godt Gods's jammerlig Forstyrring og skadelig Ødelæggelse. Udi lige Maader haver det sig med alle hans Folk og Tjenestetyende, være sig hvad Slags det være kan, som skal holdes udi Gaarden hos hannum, da kan der aldeles ingen være hannum til Maade med denne hans store Ulad og Strænghed, [men] nødes og foraarsages til, saa vel de gode som de onde, lige som de komme til deres Tjeneste, at rømme og endvige, saa haver Gaarden ogsaa derover lidt Skibbrud paa Avl og Bjerring og daglig forarges; saa følger det, at naar Tjenerne og Tyend' er borte, og han dog vil have sin Sag og Bestilling efter hans Vis lige vel udrettet og paa lige rette Hænder, som dog ikke muligt er, da gaar det ud over dennum, som til Stede er, dog jeg derudi intet kan eller maa volde, og nødes da selv til da udi Stue, Kammer, Kjælder, Stegers og hvis anden Steds skal gjøres at forrette, og naar jeg end derudinden med stor Nød anvender min største Flid, som mig aller mest muligt er, saa er det enddog intet til Takke, men [jeg] maa høre og lide Trusel, Hug, Fluchen, Banden og mange ubekvems Skjælden, som jeg uden stor Blusel, Banghed og Bedrøvelse ikke kan formelde. Vor Sognekirke have vi eller vore Folk langsommelig' Tider og paa nogle Aar ikke maatte' besøge, der Guds Ord at høre eller de højværdige Alters Sakramenter at bruge, over den bedrøvelige Lejlighed, at Gaarden og Godset med al des Indkomst ødes og forvendes, Tjener' og Tyend' forjages, og jeg forhades og ilde medhandles; da truer han tilmed og lader sig lyde min Gods og Ejendom at ville sælge og gjøre udi

Penning, at han dermed sin Pragt kunde fremholde og bringe mig paa min Alderdom udi aller yderste Armod og Elendighed; thi han og nu igjen over hvis (foruden hvad) han tilforne af min Gaard, Gods og Ejendom saa og rede Penge haver tilsat, ombragt og afhændt formedelst adskillige store Trætte', Rejser, overflødig Tæring og Husholdning, som han ført haver, haver atter paa ny optaget nogen Tusend' Dlr. paa mit Gods og tilbragt mig en Part hvis Breve, han (en Del Breve, som han) derpaa [haver] udgivet, med sig at underskrive, dog lige vel hverken haver vi heller [han] siger sig noget [at have] enten til min Behov eller min Datters Udfly at vil' bekoste i nogen Maade. Saa efterdi jeg nu paa min Alderdom og formedelst adskillige stor Skrøbelighed, som mig tilslaas, ikke længer muligt er saadan stor daglig Trældom, Besværing, Urolighed at kan udstaa, eftersom jeg det meste, som jeg kunde trye og imeden jeg haver haft nogen Helbred og Lejlighed dertil udi 22 Aar gjort haver, og mit Arvegods og Ejendom daglig forødes og tilsættes som forskrevet staar, saa og ydermere tiltvinges, meden jeg haver noget, med hannum at bortselge og forskrive, som jeg ugjærne vilde og ej heller kan taale, efterdi han selv intet embt godt (lige saa godt) Gods haver enten her udi Riget eller uden, og alting synes nu jo længer jo værre at blive, da kræver jeg Gud til Vidnesbyrd mig højlig foraarsaget at være og nødes til udi Enlighed, hvor jeg formedelst Guds og Eders Majestæts Hjælp Fred og Ro kunde nyde, mig fra hannum at begive, hvorfor jeg beder paa det aller underdanigste og ydmygeligste, at Eders kongl. Majestæt udi disse min' bedrøvelig' Vilkaar vilde for Guds Skyld have Medynk over mig og nogen gode Middel naadigst beramme, hvorved jeg for den store Gjæld, han sig daglig udi sætter, maatte blive ubesværet, fra hans Overvold befriet og selv min Gods og Ejendom mægtig være og komme til Rettighed, efter som Eders kongl. Majestæt selv for Guds Skyld vilde verdes til udi denne min elændige Vilkaar disse bedste Middel at beramme og mig naadigst til Hjælp komme. Jeg vil dagligen, saa længe jeg lever, bede Gud allermægtigste, at han for saadan Eders kongelige Haandhæving, milde Forsvar og naadigst Befordring over samme min' bedrøvelig' Vilkaar vil Eders Majestæt med timelig og evig Fred velsigne og belønne. —

I dette Brev lægger Fru Malene ganske sin Skæbne i

Kongens Haand; hun anklager sin Mand, fordi han øder hendes Arvegods, medens han selv er en Prakker, og behandler hende haardt og anderledes, end det sømmer sig over for en Kvinde af hendes Stand og Alder. Hun faar netop nævnt, at de i lang Tid ikke have kunnet komme i Kirke; men hun tager sig i det og anfører ikke den rette Grund dertil, nemlig at Friherren har yppet unødig Kiv med Præsten og uretmæssig hindret ham i at røgte sit Kald; ellers taler hun ikke om hans mange Skarnsstreger. Det, som det for hende kommer an paa, er at gjøre det klart, at Hr. Sigfred ikke egner sig til at administrere den Ejendom, som han har faaet med hende. Det er Forødelsen af det gode Gods, som mest piner hende, den bjærgsomme Oluf Munks Datter, og det er derfor, at hun fortæller Kongen, at hendes Husbonde er stræng og urimelig baade mod Fæsterne, saa de tvinges til at rømme og flytte over paa andre gode Mænds Stavn, og mod Tjenestefolkene, saa at de løbe af Gaarde efter kort Tids Tjeneste og i Utide, fordi det deraf fremgaar, at Gaarden og Godset maa forfalde. Hun ønsker derfor Hr. Sigfred gjort umyndig paa en eller anden Maade, saaledes som Kongen bedst skjønner det gjørligt; men hun vil ingenlunde have sin Mand straffet og tænker sig vel slet ikke Muligheden deraf.

Kongen var imidlertid ikke til at spøge med, og han har nok af dette Brev kunnet skjønne, at der laa meget mere ondt bagved, selv om der ellers ikke skulde være kommen ham noget for Øre om Friherrens lovløse Færd. Han forhørte sig derfor nærmere om Sagen, og da de Oplysninger, han fik, ikke vare til Gunst for Sigfred Reinschatt, lod han denne stævne til Kjøbenhavn til Vedermaal, om han kunde klare for sig. Ogsaa Fru Malene fik nemlig Tilsagn om at give Møde, idet Kongen, som Svar paa hendes Andragende, d. 24. April 1608 lod skrive til hende, at han som en kristen Øvrighed vilde lade sig det være magtpaaliggende, at Friherrens Haardhed mod sin Ægtehustru ved lovlige Midler kunde blive afskaffet. Da, efterdi Vi hannem til d. 2. Juni næstkommende have hid til Os beskedet, bede Vi eder og ville, at I retter eders Lejlighed efter, saa at I til samme Tid kunne møde her i Vor Kjøbstad Kjøbenhavn til Stede, med hvis I imod hannem have, til hvilken Tid Vi og saadanne Middel ville lade foretage, som Vi udi den Sag kunne eragte kristlige og billige at være

Da Friherren blev forhørt, var han ubesindig nok til ikke at ville laane Øre til de Betingelser for Forlig med Hustruen, som Kongen satte ham; han var endog kæphøj og mente sig højlig krænket ved, at Fru Malene var løben fra ham og havde klaget over ham til Kongen. Denne skikkede ham da bort i Vrede og lod under 15. Juni udfærdige følgende aabne Brev til Fru Malene.

Eftersom Os elskelige Fru Magdalene Munk til Høringsholm underdanigst og med største Klage og Besværing baade selv og ved hendes Slægt og Venner haver Os andraget og tilkjendegivet, hvorledes hendes Husbond Os elskelige Sigvard Reinschatt, Vor Mand og Tjener sig saa ganske tyrannisk og ubilligen udi langsommelig Tid imod hende skal have forholdet, saa hun maa end noksom have været foraarsaget sig hans Nærværelse og Omgængelse at entholde, idet han først og fremmest saaledes haver tyranniseret og skikket sig imod Bønderne, paa hendes Gods boende der, at de formedelst hans Strænghed og Tyranni Skyld have maatt' rømme fra deres Hus og Gaard, sig paa anden Herskabs Stavn at bosætte, dennum og deres fattige Hustru og Børn til yderste Skade og Besværing, saa at Godset nu staar ganske og aldeles øde, udi lige Maade ogsaa handlet sig imod sine Folk og Tyende, at de formedelst hans Haardhed maatte undvige deres Tjeneste; og udi saa Maade med sin Hustru blevet alene udi Huset igjen, hvorudover haver efterfulgt, at hun med groft og besværligt Arbejde, Senge at rede, koge, Gulvfejen, Tørvbæren og andet saadant, hendes adelige Stand ingenlunde gemæs, haver været paa det højeste besværet, det alt for meget skulde være en hans Tyende og Tjenestepiger at udstaa; og endog hun over sligt uvanligt Arbejd' paa det højeste er bleven fortrællet, forsvaget og udmattet og det meste muligt skikket sig efter hans tyranniske Gemyt, saa haver hun dog dermed ikke kunnet skaffe nogen Frugt eller udi det ringeste kunnet fortjene nogen Tak, medens er der foruden med idelig Trusel, Banden, Ildeladen, Hug og Slag bleven trakteret, saa hun i Længden haver været foraarsaget ganske og aldeles at drage fra ham, som for skrevet staar, og slig hendes Nød og Anliggende Os som hendes høje Øvrighed klageligen at andrage og tilkjendegive med underdanigst Begjæring for slig hans Tyranni at maatte blive haandhævet og beskyttet og udi billige

Middel til Rette forhjulpet. Da efterdi Vi ikke alene udaf hendes egen, medens og udaf andre Vore gode Mænds Beretning om fornævnte hans store Uskikkelighed ere blevne forstændiget, derhos ogsaa udi Sandhed forfare, forn Sigfred Reinschatt en god Del af hendes Gods at have solgt og afhændet, endog han ikke haver haft omgodt (jævngodt) Gods ved at hæfte eller er Arvtager her i Riget, ikke til den Ende, at han dermed haver villet betale, hvis Gjæld hun haver udi været, der de ere komne tilsammen udi Ægteskab, medens ulige mere Gods afhændet, end til samme hendes Gjæld at betale fornødent gjordes, og siden forødt og forkommet Pengene og endda tilmed sat sig udi ydermere Gjæld og Besværing paa adskillige Steder, som han endnu udi stikker. Og endog Vi adskillige billige Middel haver foreslaget, udi hvilke han med forn sin Hustru udi Venlighed havde kunnet blive forligt og fordragen, han dog alt saadant udaf sit støriske og egensindige Hoved haver udslaget; da have Vi af Vor synderlig Gunst og Naade saa og udaf Øvrigheds Magt og det udaf nogle Vore Raad og gode Mænds Betænkende, som nu til denne almindelige Herredag her samme Steds have været forsamlede, undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde, bevilge og tillade, at forn Fru Magdalene Munk maa nu straks, og indtil saa længe Vi anderledes derom lader forordne, selv have, nyde, bruge og beholde forn hendes Gaard og Jordegods aldeles intet undtaget udi nogen Maade, paa det at hun af forn hendes Husbond nu udi hendes høje Alder ikke med for stor Ubillighed skulde molesteres, og hendes Jordegods, hun endnu haver — og dog staar øde —, som andre vore Undersaatters Gods udaf Adelen her udi Riget igjen kunde blive besat og vedligeholden, saa Os og Kronen saa vel som og Kirken og Præsten ikke deraf skulde tilføres nogen Skade. Sammeledes have Vi og bevilliget og tilladt, at forn Fru Magdalene Munk maa afhænde saa meget af hvis Sølv, Guld og Løsøre, der findes paa Gaarden, som de Gjældsbreve kan indfris med, forn hendes Husbond og hun endnu ere bortskyldige. Og naar forn Magdalene Munk samme Gaard og Gods med hvis Løsøre der findes, annammer, da skal det ske udi Os elskelige Ulrik Sandberg til Qvelstrup og Thomas Maltesen til Tanderup, Vore Mænd og Tjenere deres Overværelse, som rigtigen kunne inventere (optage Inventarie-

Fortegnelse) og registere, hvis paa Gaarden findes, og det siden give fra dennem beskrevet, som det sig bør. Herefter sig forn Fru Magdalene Munk underdanigst kan have at rette og forholde; ladendes det ingenlunde.

Da Friherren blev forhørt for Kongen, tilbød han til sin Sags Behjælpning at ville tage Skudsmaal der, han havde boet, saa det kunde forfares, hvorledes han sig imod hver og en havde skikket og forholdet — et mærkelig uforsigtigt Tilbud af en Mand, der havde saa lidt rent Mel i sin Pose som Hr. Sigfred. Enten har han ikke troet, at Kongen vilde nytte sig af dette Tilbud, eller han har ment, at hans Bønder end ikke, naar de bleve spurgte af en Forhørsdommer, vovede at anklage ham, eller ogsaa har han selv ikke haft nogen klar Forestilling om sin Brødes Udstrækning, hvilket sidste vist nok har störst Sandsynlighed for sig. Kristian 4. tog ham imidlertid paa Ordet og udstedte straks den næste Dag en Befaling til Lensmanden paa Lundenæs Ulrik Sandberg om, at han skulde tage beskrevet om (optage Vidneforhør over) Friherren til hans Herredsting og siden indsende Beretning til Kongens Kancelli. I Overensstemmelse hermed forpligtede Friherren sig ved skriftlig Erklæring af 17. Juni 1608 til at lade Lensmanden erhverve alle de Vidner over ham i denne Sag, som han kunde overkomme, eller, som det hedder, til at stande Ulrik Sandberg at vinde al Varsel til uden al Skudsmaal.

Friherren og hans Frue forlod derpaa Herredagen og drog hver til sit, den förste tilbage til Herningholm.

Nu begyndte Vidneforhøret ved Hammerum Herredsting, og Hr. Sigfred fik baade læst og paaskrevet, idet de fleste af de foran anførte Misgjerninger kom for en Dag.

Imidlertid blev Friherren rolig siddende paa Herningholm og fortsatte sin gamle Levemaade; han skaltede og valtede med de Stumper, der var tilbage, og lod, som om han ikke kjendte noget til den kongelige Bevilling til Fru Malene. At han saaledes sad Kongens Befaling overhørig, søgte han siden at retfærdiggjøre ved, at Ulrik Sandberg ikke havde sendt ham det kongelige aabne Brev i Afskrift. Det var gauske vist bleven ham offentlig forelæst paa hans Herredsting; men han fandt ikke, at dette indeholdt tilstrækkelig Forpligtelse for ham til at kjende det.

Lensmanden opfordrede d. 15. Juli Malene Munk til at følge med til Herningholm, saa vilde han og Thomas Maltesen (Sehested) gjøre kongelig Majestæts Befaling Fyldest i hendes Navn, saaledes som det var paalagt dem i det anførte aabne Brev. Men hun erklærede, at det understod hun sig ikke »af den Aarsag, at jeg befrygter, hans Strænghed og Haardhed imod mig nu skulde blive haardere og strængere, end tilforn haver været, saa jeg nu i min store Alderdom og Skrøbelighed ikke kan taale slig hans ulidelig Omgængelse; uden Gud og kgl. Maj. ville videre betænke og anse mine fattige Vilkaar og Elendighed, thi jeg fattige Kvinde haver intet at underholde og nære mig med.«

Da Kongen fik dette at vide, tabte han Taalmodigheden og sendte under 4. August fra Antvorskov en Ordre til Ulrik Sandberg, at han straks uden al Forsømmelse med største Vindskibelighed og tildrejligste (tjenligste) Lejlighed sig deden skulde beflitte, at han paa Vort Slot Lundenæs kunde fange Friherren anholden »og siden der sammesteds flittigen lader bevoge og forvare, indtil Vi lader hente hannem derfra, hvilket med det aller første ske skal. Saa fremt han undviger og bortkommer, du da ikke derfor vil stande Os til Rette. Dermed sker Vor alvorlige Vilje og Befaling; thi lad det ingenlunde. Befalende dig Gud.«

Det var ikke nogen ganske simpel Sag for Ulrik Sandberg at fange Hr. Sigfred, saa længe han sad paa sin befæstede Gaard; thi selv om Friherren ikke havde meget Mandskab hos sig, kunde det dog let komme til at koste nogle Menneskeliv at tage ham. At han vilde forsvare sig, saa længe han kunde, var sikkert nok, og han havde ogsaa ladet sig forlyde med, at aldrig nogen skulde tage hannom ud af Herningholm, før end de toge ham død derud.

Lensmanden tog da sin Tilflugt til en List. Han begav sig til Tanderup, hvor Thomas Maltesen boede, og som laa i Snejberg Sogn, Nabosognet til Herning. Efter Samraad med denne Mand samt med Præsterne Jens Nielsen i Gjellerup og Anders Madsen i Rind skrev han d. 16. August i Forening med Thomas Maltesen et høfligt Brev til Hr. Sigfred, hvori de fortalte, at Fru Malene vår kommen til dem paa Tanderup med en skriftlig Anmodning fra hendes Frænder om, at de to Mænd vilde indføre hende paa Herningholm, saa at Kongens

Bevilling til hende kunde blive fuldkommet. Da de nu dog gjærne saa, at Ægtefolkenes Uenighed kunde blive lempet og jævnet ved billige Midler, begjærede de af Hr. Sigfred, at han med Buddet vilde underrette dem om, paa hvilken Tid den næste Formiddag det var ham belejligt, at de kom til ham og forhandlede denne Sag. Arrestordren omtalte de ikke.

Friherren var dum nok til at gaa lige i Fælden og modtog den næste Dag de to Adelsmænd uden nogen Mistanke om deres Hensigter. Sagnet beretter dernæst, at Thomas Maltesen — Traditionen kalder ham Malte Hjort —, der som Nabo var godt kjendt paa Gaarden og endog i Josva v. Qvalens Tid skal have været Forvalter der, under Besøget sørgede for, at Friherrens bidske Kjøtere, hvoraf han nok havde en Del, blev lukkede inde. Da der saa en passende Tid paa Skrømt var ført den Forhandling om Forlig, som de jo var komne for, bød de Farvel og steg til Vogns. Da Friherren, som det sømmede sig, fulgte dem ud og endnu talte et Par Ord med dem ved Vognen til Afsked, tog Thomas Maltesen, der var en stærk Mand, fat i ham og trak ham med sig op i Vognen, medens Lensmanden bagfra rev ham Værget ud af Skeden og kastede det bort. Saa piskede de paa Hestene, og ud gik det af Gaarden i susende Fart, uden at en Hund gjøede ad dem. De bandt dernæst Friherrens Hænder paa Ryggen og surrede ham til Vogntremmerne, og i det Optog kom de til Lundenæs, Kongsgaarden i Skjærn Sogn.

Der blev Friherren dog kun 4 Dage i Forvaring; saa blev han henflyttet til Skanderborg, hvortil Kongen allerede d. 8. August var ankommen, og hvor han blev til ind i det ny Aar. Han havde fattet en sær Interesse for Sigfred Reinschatt og vilde have ham i sin Nærhed for selv at kunne forhøre ham.

Fru Malene holdt straks sit Indtog paa Herningholm, saa snart hendes Mand var bleven fængslet; d. 23. August udfærdigede hun, i Forening med Søsteren Dorothea og de to Venner, der havde skaffet hende den tyranniske Ægtefælle fra Halsen, en Registrering over det Guld, Sølv, Klenodier, Fæ, Kvæg og andet, som fandtes paa Gaarden, og som Fru Malene vilde skille sig af med »til Forhjælpning at indbefri hvis Gjældsbreve, hun og Hr. Sigfred udi stikker«. Rustkammerbeholdningen brød hun sig ikke om at holde paa; den om-

fattede blandt andet af egentlige Vaaben: 4 Musketter, 2 Halvhager, 1 Karabin, 24 Langbøsser, 17 Staketbøsser samt en halv Snes Sværd, Korder og Sabler. Derimod var Malene Munk ikke til Sinds at afhænde noget af hvis Kobber, Messing, Tin eller Sengeklæder, som da fandtes paa Vig, hvorfor Registreringsmændene ej heller understod sig at udlægge det under Registrering. De værdifuldeste Sager fandtes udi Hr. Sigfreds eget Kammer, en fast utrolig Mængde Smykker, Guld og Sølvsager og en urimelig Masse spraglede og rigt udstyrede Mandsklæder. Vel var Lysten til Pragtudfoldelse bleven Tidens Skavank, og Nødvendigheden af at følge de kostbare Moder blev den Gang mange Herremænds Ruin; men naar man i Friherrens Kammer finder 12 Huer, Hatte og Baretter af forskjellig Farve og Stof (Fløjl, Atlask, Silke) og med rig Udstyrelse af Perler, Guldstifter, Ædelstene, Fjer og Baand; naar man erfarer, at han har en hel Snes Klædninger, Trøjer, Hoser, Kapper og Kaaber, alle rigt udstyrede med Guld- eller Perleknapper, med Guld- eller Sølvsnore og Kvaster og med Damask-Besætning, desuden Silkestrømper og Fløjlssko — da faar man en underlig Forestilling om et Herreværelse, hvis Lighed med en Maskeradebod ikke bliver ringere ved, at det indeholder diverse Kuske- og Lakejklæder (ungarske Kjortler), Hestetøj til Ridehesten og mange andre mærkelige Ting. Man aner en af Friherrens Tilbøjeligheder, naar man finder registreret 11 større og mindre Sølv-Stobe med eller uden Laag og Fod, allesammen delvis forgyldte, foruden et stort sølvbeslaget Drikkehorn paa Sølvfødder; og man forstaar hans Pengeforlegenhed, naar man erfarer hans Lyst til at samle paa Guldknapper — han har ikke færre end 45. Af Sølvkander har han 8 og et sønderlig skjønt Bordbækken af Sølv med Vaaben og sønderlig skjønne Stene udi o. s. v. o. s. v.

Sigfred Reinschatt følte sig naturligvis ingenlunde tilfreds med de Vidnesbyrd, der bleve afgivne om ham paa Herredstinget og bestred Sandheden af Vidnernes Udsagn; det var kun hans Avindsmænd, som kom til Forhør; det var fordelte og lovforvundne Mænd, der vare ulovlig erhvervede som Vidner.

Kongen paalagde da d. 18. September Ulrik Sandberg at udkundskabe, om Beskyldningerne mod Friherren vare saa nøjagtig vidnede, at de burde stande for fulde; »efterdi Vi

nu ere til Sinds med samme Sag ydermere til Rettens Uddrag uden videre Dilation at ville procedere.« Da Friherren havde beraabt sig paa nogle Breve, som han havde liggende hjemme paa Gaarden, og hvormed han vilde bevise sin Uskyldighed, fik Thomas Maltesen d. 2. November Ordre til at gaa til Fru Malene og forfare, udi hvilke af Hr. Sigfreds Kister og Skrin saadanne Tingsvidner og Breve kunde findes, hvornæst han straks skulde forsegle samme Skrin saa vel som Nøglerne dertil og overgive det til Kancellibuddet, der bragte ham Ordren.

Den ulykkelige Friherre kunde dog ikke finde i Skrinet de Dokumenter, der sikkert kun existerede i hans Fantasi; men han væDede ufortrødent videre om dem, saa at Kongen fandt Anledning til d. 11. November at paalægge Ulrik Sandberg, naar han indankede Sagen for Viborg Landsting, da at tage de Tingbøger med, som vare førte ved Hammerum Herred siden 1585, da Friherren nedsatte sig paa Herningholm, at derudi kunde efterslaas, hvis (hvad) han sig paaberaabte hannem til Behjælpning at være udgangen under Pennen, saa han formedelst saadan sin optænkte Undskyldning ikke skulde søge Udflugt.

Denne Forsigtigheds-Foranstaltning viste sig ganske nyttig; thi ganske rigtig begjærede Hr. Sigfred af Ulrik Sandberg, at han skulde fremlægge Tingbøger af Hammerum Herredsting, som var udgangen i hans Tid, at deraf kunde forfares, hvis Lovmaal og Dele han kunde have over de Mænd, som havde vidnet paa ham. Ulrik Sandberg fremlagde da en ganske Hob Tingbøger og bad Hr. Sigfred navngive, hvilke Aars Tingbøger han vilde have oplæst, da var Bøgerne til Stede, saa det kunde tillades ham. Da sagde Hr. Sigfred, at han ikke vidste Breve eller Sager paa nogle visse Aar eller Tid at kunne navngive, undtagen at alle Bøgerne maatte gjennemlæses. Dette kunde Retten ikke godt indlade sig paa, især da Kongen begyndte at blive træt af Hr. Sigfreds Forsøg paa at trække Sagen i Langdrag og derfor d. 13. November havde skrevet til Landsdommerne i Jylland, Iver Juel og Enevold Kruse, at de uden al Vidtløftighed eller Opsættelse skulde føre Sagen til Ende, om Vidnerne fandtes vederhæftige. Disse fastholdt deres tidligere Udsagn, og allerede 3. December faldt der paa Viborg Landsting Dom for, at Vidnesbyrdene, der

vare afgivne paa Hammerum Herredsting, burde staa ved Magt, medens de Stoknævn[1]) o. s. v., som Hr. Sigfred havde fremlagt, ingen Betydning kunde tilkjendes. —

Endelig gik Friherrens Sag ind for Datidens højeste Ret, Kongens og Rigens Raads Domstol. Ulrik Sandberg var nemlig ved kgl. Befaling af 13. December bleven udset til som offentlig Anklager — og det skulde i de Tider gaa haardt til, naar en saadan behøvedes — at tiltale Friherren »paa Vore Vegne«, fordi han havde forholdt sig tyranniskvis mod underskedelige (adskillige af) Vore Undersaatter. Anklagen lød paa, at Hr. Sigfred som Kirkeværge til Herning Kirke havde forholdt Hr. Anders Madsen og Sognefolkene Kirkenøglen o. s. v., de ovenfor anførte Misgjerninger; at han havde tyranniseret sine fattige Tjenestefolk med ubillig Beskatning, ulidelig Hug og Slag og uhørlig Fængsling; at han, da hans Hustru for hans onde Omgængelse og forargelige Levned var bleven tiltrængt sig fra hannem at afsondre og hans Gemenskab sig at entholde og med sine Slægtninge og Venner havde tilkjendegivet kgl. Majestæt hendes elendige Vilkaar, som Hs. Majestæt selv havde forhørt, og da denne havde tilladt hende at bekomme sin Gaard, Gods og Løsøre ved gode Mænd, — trodseligen havde indtaget Gaard, Gods med Løsøre, udbyttet, forvendt og afhændet det, som han selv lystede.

Ulrik Sandberg paastod herefter, at Hr. Sigvort derfor burde straffes, efter hvis som kgl. Maj. og Rigens Raad kjendte for Rette. Han irettelagde Tingsvidnesbyrdene o. s. v.; Friherren havde selv vedgaaet en Del og intet fremlagt, hvormed han kunde rygge de afgivne Vidner.

For Retten var indstillet Sigfred Reinschatt, der stadig paastod, at Vidnerne vare ulovlig udtagne, skjønt han jo selv havde givet sit skriftlige Samtykke dertil. Han undskyldte sig med, at han ikke den Tid, da han begik nogle af de ham paasagte Handlinger, vidste meget af den danske Lov eller Ret. Hvis han havde forgrebet sig imod Vor Højhed, begjærede han Naade og vilde af sin yderste Formue »være i Vort Minde«.

For øvrigt havde Friherren anlagt Sag mod Lensmanden,

[1]) Et Stoknævn var et Tingsvidne af 24 Mænd, medens et almindeligt Tingsvidne kun krævede 8.

fordi denne uredelig havde ladet ham overfalde paa hans Gaard; han burde have meddelt ham Kongens Befaling (Arrestordren), og hvis han da ikke havde efterkommet den, skulde han have brugt sømmelige Midler og ikke slige her i Danmarks Rige uhørte velske Stratagemata (Krigspuds); der var sket ham Forkort imod Haandfæstningen. Desuden var der bleven saa hastig sententieret over ham ved Viborg Landsting, at ikke den tiende Part af hans »Breve« bleve oversete.

I begge Sager blev der d. 25. Januar 1609 afsagt Dom i Horsens af Kongen og hele Rigens Raad. Hr. Sigfreds Klage over Ulrik Sandberg blev afvist; denne havde kun efterkommet Kongens Befaling og selv ramt de Midler, ved hvilke han formente, at det uden Mandslet (Drab) eller anden Ulejlighed kunde ske. Han havde ikke forholdet sig anderledens, end som en ærlig Riddersmandsmand anstaar.

Sigfred Reinschatts Dom lød paa, at efterdi han her i Vort Rige har øvet og bedrevet slige mange ugudelige og tyranniske Gjerninger ikke aleneste mod gejstlige, men og imod mange andre fattige[1]) Mennesker o. s. v., *da bør han derfor at blive udi et evigt Fængsel,* uden Vi hannem naadigst benaade vil.

Man maa anerkjende det fuldkommen korrekte i denne Dom; ingen Nutids-Domstol kunde fældet den bedre. Denne sindssyge Mand straffes ikke paa Liv og Lemmer; men han gjøres uskadelig for Livstid. Enhver anden Dom vilde have været et Misgreb.

Allerede d. 26. Januar — en Dag, der ogsaa blev mærkelig ved, at oven nævnte Albert Skeel blev halshugget — blev Friherren transporteret til Dragsholm i Faarevejle Sogn, Kongsgaarden i Ods Herred, og Kongen skrev i den Anledning samme Dag følgende Brev til Lensmanden dèr, Arrild Hvitfeld:

Vor synderlige Gunst tilforn. Vider, at eftersom Os elskelige Sigvard Reinskat formedelst hans uskikkelige tyranniske Bedrift, han udi langsommelig Tid har øvet og brugt her udi Riget, nu til denne Herredag af Os og Vort elskelige Danmarks Riges Raad er tilfunden at skulle have et evigt

---

[1]) Stakkels ɔ: Folk, man maatte beklage, fordi de vare Friherrens Tyranni undergivne.

Fængsel, da bede Vi eder og ville, at I der paa Vort Slot Dragsholm udi Erik Munks[1]) Kammer lader hannem indsætte og siden saaledes bevare, at, dersom han undviger eller bort kommer, I da ikke derfor ville stande til Rette. Hvad hans Underholdning belanger, haver I eder imod ham ligesom mod den anden Fange[2]) der sammesteds at rette og forholde.

Det er Landsfaderen, der her taler. Uagtet Sigfred Reinschatt har øvet uskikkelig og tyrannisk Bedrift udi langsommelig Tid — hvilket egentlig ikke kan kaldes nogen Kompliment til den stedlige Øvrighed —, vedbliver dette vanartede Barn dog at være Os elskelig, selv da der gives Ordre til hans levende Begravelse.

Hvorledes optog nu Fru Malene alt dette? Man skulde antage, at det ganske var efter hendes Kogebog, og at hun kun kunde være fornøjet med at være bleven den afsindige Ægtefælle kvit. Og dog synes nogle Breve, som hun tilskrev sin Mand, medens hans Sag blev undersøgt, og hvoraf et Par her stykvis skulle meddeles, da de ere ret oplysende med Hensyn til hendes hele Tænkemaade, at vidne om noget ganske andet. Det ene af Brevene er af 28. Oktober og begynder saaledes: »Guds gode Velsignelse ønsker jeg over os alle, amen. Jeg har bekommet eders Skrivelse, hvori I nu anden Gang skriver mig til om de to unge Øg og trende Føl, og I

---

1) Erik Munk — Fader til den mere bekjendte Jens Munk, der 1619 foretog en uheldig Grønlandsrejse — var en dygtig Sømand og Kriger, der under den nordiske Syvaarskrig indlagde sig saa store Fortjenester, at Frederik 2. gav ham Len og optog ham i Adelstanden (hans Fader, Niels Munk til Hjørne i Halland, som faldt 1565 under Belejringen af Varberg, var vel af adelig Æt; men Moderen var en ufri ɔ: borgerlig Kvinde). Da Erik Munk var en ond og voldsom Mand, der baade privat og offentlig gjorde sig skyldig i mange Uregelmæssigheder, blev Lenet, Nedernæs i Norge, taget fra ham og han selv 1585 indsat som Statsfange paa Dragsholm. Herfra gjorde han et mislykket Undvigelsesforsøg, hvoraf Følgen blev en Skærpelse af Fængselet. I dette hængte han sig 1594, og det tomme Bur blev nu stillet til Friherrens Raadighed.

2) Eiler Brockenhus til Søndergaarde blev d. 14. August 1584 indsat paa Dragsholm for Kætteri og Opsætsighed mod Kongens Befaling. Omfanget af hans Brøde er ikke tilstrækkelig oplyst; men der er stor Sandsynlighed for, at han havde besvangret sin Søster og derefter ombragt hende. Friherren beholdt dog kun et Aarstid denne Aandsfrænde som Kammerat i de ny Omgivelser.

fortænker mig derudi, at jeg ikke straks haver sendt eder dem, og mener, at jeg dermed gjør eder ordeløs, I haver lovet dem bort; saa haver jeg dog skrevet eder til, for hvis Aarsag jeg ikke turde stede eder dem ...... saa sender jeg eder nu samme to Hopper og trende Føl, paa det I kan holde eders Love; jeg ogsaa nu lover imod eder, og at I skal se, jeg lader mig ikke raade af nogen, thi vi skal alle frygte Gud og vor kjære Øvrighed. Denne Anders har ikke berettet Sandhed for eder; men han sagde for mig, at hver Mand forundred' dennem til Hove, at jeg saa vilde sende eder. Men dersom I ikke havde skrevet mig til, at hs. kgl. Maj. havde bevilget eder at maatte bekomme herfra, hvis I havde i Behov, saa turde jeg ikke have sendt eder hvis jeg har gjort. Jeg haaber næst Guds Hjælp, at I kan ikke beskylde mig, at jeg jo haver sendt eder, hvis jeg haver kunnet tænke, at I havde bedst behov, siden den første Dag I kom herfra, og endnu gjærne vilde gjøre alt hvis mig muligt kan være — Gud bedre mig, at jeg intet andet kan fortjene hos eder end Utak, ihvor jeg bær mig ad. Men Gud kjender bedst alle Menneskers Hjærter, han maa dømme i den Sag. I skriver, at eders Raad gjælder intet hos mig; Gud give, I vilde dele nogen gode Raad med mig, da havde jeg det vel i Behov; thi min Sorrig og Gjæld er ganske stor.« Derpaa skildrer hun, hvorledes Kreditorerne trænge ind paa hende, én med en Fordring paa 110 Dlr., en anden paa mere end 100 Dlr., en tredje paa 200 Dlr. o. s. v., »nu véd I selv, at jeg skal give 3000 Dlr. ud med deres Rente til denne Omslag; Gud véd, at jeg véd mig ikke en Daler enten til Hovedstol eller Rente ...... Vort fattige Barn er endnu meget skrøbeligt. Gud i Himlen være hendes Hjælp og sende hende vel hendes Helbred. Gud véd, jeg kan ikke gaa fra hende enten Dag eller Nat; jeg frygter, jeg maa snart søge om andre Raad til hende, ihvor jeg kan ...... Jeg er ogsaa selv meget skrøbelig og formaar slet ingen Ting. Den store Hjærtesorg, jeg haver baade for eder og saa for hende, siden den store Besværing, mig paahænger udi mange Maader, knuger mig til Døde ...... beder jeg eder først for den almægtigste Gud og siden for hs. kgl. Maj., at I beder om Naade og ikke om Ret, og beder, hs. Maj. vil naadeligen anse eder som en fremmed Mand og ikke tro saa at være udi Sandhed, som de Bønder af Had have vundet over eder for

saa mange Aar siden og alleringen Klage nogen haver gjort over eder tilforn. Dog udi alle hvis Maade eders Forseelse eller Brøst kunde findes, da skulde I rette eder saa imod hs. kgl. Maj. og enhver, at ingen skulde faa mere Aarsag at klage over eder. Hs. kgl. Maj. er slig en from, gudfrygtig, mild og barmhjærtig, ja en kristelig retfærdig Potentat og Øvrighed. Hs. Maj. forstaar sig vel selv paa alting. Hs. kgl. Maj. begjærer hverken eders Liv eller Ære. Alleneste forgriber eder ikke selv med Ord eller trodser dristeligen i eders Hastighed paa nogen Ting; thi et godt Ord finder et godt Sted og times ydmyg for Naade. Havde I aldrig forladt eder paa de falske Meneds Bønder og skudt eder til deres Vidnesbyrd, det havde ikke gaaet saa ilde til. Gud véd, havde jeg vidst tilforn, at saa skulde have gaaet, jeg skulde førre slet selv have mist' mit Liv. Jeg beder eder for Guds Skyld og for Jesu Navns Skyld, forlader mig, hvis jeg haver gjort eder imod. Gud véd, min Mening var ikke saa, at det skulde gaa saa haardt til. I vil ikke heller have saa ondt et Hjærte til mig; Gud véd, at mit Hjærte er ikke ondt imod eder . . . . . . Dersom I bad Dronningen, da gjorde hendes Naade vel Bøn for eder; jeg véd ingen Ting, vi have, at vi kunde forære hendes Naade uden det Vandbækken og den Sølvkande dertil det Strudsæg, som er beslagen, og Kongen den store forgyldte Stob med alle eders Vaaben paa; I kan skrive mig til, hvad eder synes derom. Jeg vil hjærtelig gjærne gjøre alt hvis eder selv synes og vil, jeg skal gjøre, det mig muligt kan være. Dersom I vil, jeg skal selv drage til eder, da vil jeg ret gjærne gjøre det, dog maa jeg tage Regina med mig, saadan som hun er, thi jeg kan ingen Sted komme fra hende, ikke ned i Gaarden. Gud bedre mig, hvilket sorrigfuldt Liv jeg haver i denne Verden; dog trøster jeg mig, at min Tid varer ikke længe. Gud i Himlen være eders Bistand, og den hellig Aand røre Kongens Hjærte og sende eder vel af den Snare og hjem til mig igjen; I skulde vel raade for mig, jeg skulde næst Guds Hjælp aldrig gjøre eder imod eller fortørne eder med et Ord; det samme tror jeg eder til igjen. Ak Gud bedre os, at vi nogen Tid skulde blive saa elendige i alle vore Dage, som vi nu ere, desligeste vort fattige Barn — dog alting efter Guds Vilje . . . . . . ydmyger eder og giver gode Ord og gjør gjærne hvis Forpligt kgl. Maj. begjær' af eder, at I kan fri eder

selv; thi hvo vel vil holde, frygter ikke at love. Min Hjærte aller kjæreste Mand lille, foragter ikke mit ringe Raad og for Guds Skyld bliver ikke vred paa mig. Gud skal vide, jeg mener eder vel af alt mit Hjærte ...... Gud véd, jeg varede eder vel ad tilforn, men I troede mig ikke. Intet mere paa denne Tid; jeg er saa træt, ilde til Pas; kan jeg ikke heller se længere at skrive ...... Jeg og vort fattige Barn ønsker eder mange tusende Fold gode Nætter[1] ...... Eders fattige, elendige, sorrigfulde Hustru, som lever uden al Trøst.«

I et andet Brev, med hvilket Fru Malene sender Friherren hans Skrivetøj og noget Papir, udtaler hun sin Bekymring, fordi han maa dele Værelse med Albert Skeel, hvilken Hædersmand har haft en ond Smitte paa sig; men Friherren har dog vel sin egen Seng og sin egen Kande at drikke af, saa vil Gud nok bevare ham. Hun er endnu overbevist om, at Kongen ikke begjærer hendes Mands Liv, Ære og Velfærd; thi han vil dermed intet være tjent. Hun haaber, at Kongen vil have mere Medynk med Hr. Sigfred end dennes Uvenner, som ere utallige. Hun tænker endnu paa at tage til Viborg og tage Datteren med sig, hvis de ellers kunne faa Lov at tale med Manden, hvem hun beder om at brænde alle de Breve, hun har skrevet til ham.

I et tredje Brev, som maa være skrevet midt i November, fortæller Malene Munk, at Thomas Maltesen har været paa Vig og taget de før omtalte to Brevkister og Nøglerne dertil med sig til Tanderup. »Jeg vilde have forseglet dem med Thomas Maltesen her i Huset; det vilde han ikke gjøre eller tilstede, men svor højt og dyre, at de skulde aldrig blive rørt eller beset, inden de kom til Skanderborg til Kongen ...... Desligeste er enten det ene eller det andet Løgn, de have vidnet ......; men det er en gammel Sprikord: Wann man den Hund henken will, so haat er von der Braden gessen; ...... Gud naade mig, hvad hjælper eder mine Vidner; de kan intet hjælpe eder, thi de agtes villige ...... Kanske dersom jeg drog selv frem, da fik jeg intet andet end Spot til Skade. Gud véd, jeg vilde gjærne krybe til eder paa mine Knæ, om I kunde have godt deraf. Nu er jeg saa meget

[1]) Saaledes sluttede man den Gang ethvert Brev til en Slægtning eller Ven. Nu udtrykker man det samme ved: lev vel!

skrøbelig af Sygdom og Hjærtesorrig baade for eder og vort Barn, saa jeg gaar som den, der stunder til Jorden. Og saa er vort Barn saa meget skrøbeligt, at jeg ikke kan komme fra hende; ej heller kan jeg tage hende med mig nogen Sted; og have vi baade ganske liden Varetægt ...... endog vi ikke selv kan komme til eder, da haver jeg dog udrettet saa meget, at hans kgl. Maj. vel kan faa alting at vide, desligeste hvad mit Hjærte er imod eder ...... Min Hjærte aller kjæreste Mand lille, I skriver mig til om flere Penning, saa véd Gud, jeg haver dem ikke nu; men det aller første mig muligt er, skal jeg fly eder nogen. De Ejendomsbreve og Gjældsbreve er ikke Behov at sende til eder ...... Skreven med stor Hast ved Lys. Eder fattige, sorrigfulde og elændige Husfrue.«

Man studser ved Modsætningen mellem Fru Malenes Andragende til Kongen og disse Breve, der indeholde Beskyldninger mod Vidnerne for Mened og udtrykke Bekymring for Mandens Skæbne, som hun bebrejder sig at have paaført ham. Sigfred Reinschatt fremlagde ogsaa disse Breve paa Viborg Landsting som Bevis for, at han og hans Hustru kom ganske godt ud af det med hinanden, og at hun delte hans Mening angaaende Vidnernes Paalidelighed. Ulrik Sandberg var dog af en anden Mening; Fru Malene havde nok skrevet i saa blid en Tone til sin Mand udaf Frygt og Rædsel for, at han, naar han igjen kom hjem til hende, skulde forholde sig udi mere Strænghed imod hende; det kunde man jo se af hendes Brev til Kongen; desuden bebrejdede hun ham ogsaa hans Utaknemlighed imod hende i adskillig Maade i disse Skrivelser, som hun jo for øvrigt bad ham om at brænde, straks efter at han havde læst dem, og dermed selv ønskede dem kasserede. Det er let forstaaeligt, at Anklageren gjorde denne Opfattelse gjældende; men den var vist ikke helt rigtig. Det er nemlig en Iagttagelse, som er let at anstille, at om en Kvinde end er bleven haardt og uretfærdigt behandlet af sin Mand, og selv om hun har foranlediget, at han bliver dragen til Ansvar for sin Raahed, er det dog altid hende, der beder om Naade for ham, naar han skal straffes, og hun betragter ham som højlig forurettet, naar han bliver det. Tonen i Fru Malenes Breve er umiskjendelig ægte, og hun har vist skrevet dem saaledes, ikke af Frygt og Rædsel, men fordi hun var en nedbøjet Kvinde.

Og dog har hun sikkert følt sig i høj Grad lettet og frigjort — Modsætningerne i det menneskelige Sind ere lige saa sikre, som de ere vanskelige at fatte —, da Manden først var borte for aldrig mere at vende tilbage; thi at det var Alvor med det *evige* Fængsel, derfor borgede den Omsændighed, at Dragsholm var valgt til Opholdssted for Friherren; det holdt med sikker Klo fast paa dem, som bleve »indsatte« der. Det var imidlertid en saare vanskelig Opgave for den aldrende Malene Munk at faa Rede paa Sagerne paa Herningholm, saadan som Manden havde efterladt dem. Endnu Aar og Dag efter hans Fængsling savnede hun en Del Dokumenter og andre værdifulde Sager, som hun formodede, at Hr. Sigfred havde set Lejlighed til at tage med sig til Dragsholm, hvorfor hun ansøgte om, at de maatte blive hende udleverede. D. 26. Marts 1610 tilgik der i den Anledning den ny Lensmand Oluf Rosensparre Ordre til at lade Fru Malene følge, hvis Skrin Friherren der til Slottet med sig førte, der han kom udi Fængsel.

Mindst 12 Aar var Sigfred Reinschatt Fange paa Dragsholm, og vi høre selvfølgelig i den Tid meget lidt til ham. Den bekjendte Rigsraad Eske Brock anfører i sin Dagbog under 21. Februar 1611, at han den Morgenstund talte med Friherren i Fængslet; men han angiver intet nærmere om Samtalens Indhold, eller i hvilken Sindsstemning han forefandt Fangen.

Fru Malene har næppe længe overlevet Katastrofen; hun var i alt Fald død 1616 midt paa Aaret; men saa længe hun var i Live, sørgede hun for, at hendes Mand hverken led Mangel paa Føde eller Klæder. Desuden samlede hun Udstyr og Medgift til Regina, der blev gift med Jørgen Lykke, en Frænde af hendes Tante Anna Lykke. Denne Svigersøn ejede vel en lille fynsk Herregaard Fallemose eller Fjellemose i Fjeldsted Sogn; men han var ikke noget godt Parti — 1616 fik han kgl. Bevilling til at sælge noget af Hustruens Gods til at betale sin Gjæld med. Han fik vel heller ikke meget i Arv efter Svigermoderen, og i alt Fald har han ikke kunnet beholde Herningholm; den gik over i Statholder Gert Rantzaus Eje, Lensmanden paa Haderslevhus. Jørgen Lykke indberettede endog paa given Anledning til Kongen, at Fru Malene havde efterladt sig Gjæld. Sagen var, at Friherren, som efter

sin Hustrus Død ikke længere modtog nogen Hjælp fra Svigersønnen til at bøde paa den smalle Fangekost, i Aaret 1617 fra sit Fængsel havde klaget til Kongen, at han led Nød. Kristian d. 4. sendte da d. 27. Juli Brev til Gert Rantzau, at eftersom det forberettes ham, at Sigfred Reinschatt skal lide stor Mangel for Klæder, og hans Datters Mand skal altsaa findes forsømmelig hannem slig Nødtørft at forskaffe, da bede Vi eder og ville, dersom forn. Jørgen Lykke har nogen Penge standendes hos eder, I da deraf et Tusend Daler af det Kjøb, I senesten gjorde med hannem, beholder, paa det at forn. Sigfred Reinschatt af des Rente kunde kjærligen fange nogen Hjælp til nødtørftige Klæder.

Da Gert Rantzaus Svar var indløben, at det havde sin Rigtighed med Pengene, som han skyldte Jørgen Lykke, fik denne d. 25. August Ordre til at lade Renten af de 1000 Dlr. tilflyde Svigerfaderen, der lider Brøst og Mangel for Klæder og andet, som han kan være bedørftig og hannem som Fange ikke kan denegeres; det udi sig selver billigt og retgemes er, at han til saadan Nødtørft, af hvis Gods hannem kunde være tilfalden, vorder forsynet.

Det er forstaaeligt nok, at Jørgen Lykke ikke var henrykt over at skulle sætte Penge paa Rente til denne Hr. Svigerfaders Underhold, som kun havde gjort ham og hans Hustru Skam og forødt Godset; han fandt derfor ikke dette Paalæg saa retgemes som Kongen og klagede over, at han havde kun daarlig Raad til at afse saa stor en Sum i dette Øjemed. D. 11. November lod Kongen ham da vide, at han naadigst vil være tilfreds, at ikkun 500 Dlr. alene bliver standende paa Rente, indtil Vi anderledes derom tilsigendes vorder.

Endnu 1620 er Friherren til Byrde for Jørgen Lykke; da Gert Rantzau har givet til Kjende, at han ikke ønsker at beholde de 500 Dlr. længere, faar Oluf Rosensparre d. 20. Marts Paalæg om at annamme disse Penge og anbringe dem paa passende Maade.

Dette er den sidste Gang, vi finde Friherren i Live; 1626 d. 12. Juni er han død. Da udstedte Kongen nemlig fra Koldinghus Brev til Klavs Daa, som da var Embedsmand paa Dragsholm, at han skulde forvare Isak

Pedersen[1]) udi det Kammer, som Friherren udi sad. Dragsholms Lens Regnskaber for nævnte Aar udvise ogsaa, at der er ydet Elias Smed Betaling for 3 store og lange Bolte, slagen igjennem Væggen udi Friherrens Fængsel, som Isak Pedersen blev *bevilget*, desuden for 2 store Kramper over en Bom for Døren til Udgangen og 30 Spiger, fest' udi Klædningen paa Væggen inden og udentil udi samme Fængsel.

Vi have ovenfor kaldt Sigfred Reinschatt ikke saa meget en simpel Forbryder som en sindssyg Mand. Grænsen er vanskelig at drage, og hvordan man end betragter ham, bliver han alle Dage en inderlig brutal Natur. Den Omstændighed, at han var født og opdragen i Tyskland, hvor Adélens Behandling af Bønderne den Gang almindeligvis var umenneskelig, saa vel som den, at hans Ungdomsaar vist nok ere gaaede med til Udøvelsen af det raa Krigerhaandværk særlig i en saa demoraliserende Krig som den nordiske Syvaarskrig — Daniel Rantzau holdt jo sit Løfte til Kongen, at med Rov og Brand skulde det ikke mangle —, har vel kunnet være medvirkende til, at hans Vanvid tog den Retning som den gjorde. At han virkelig var mangelfuldt udrustet i aandelig Henseende, fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed af hele hans Adfærd og da ikke mindst deraf, at han til sin egen ubodelige Skade ved sin Haardhed mod Bønder og Tyende udvirkede, at hans Gods kom til at staa »ganske og aldeles øde«; thi det var absolut gal Mands Værk at jage alle Fæsterne bort, hvorved han selv mistede baade Landgilde og Dagværk. Dog skulle vi til yderligere Bekræftelse paa vor Antagelse endnu anføre det Bevis, som ligger i den bibelske Forbandelse, at Fædrenes Misgjerninger straffes paa Børnene i tredje og fjerde Led, et Udtryk for den Kjendsgjerning, at udprægede og stærkt indgribende Sygdomme kunne nedarves gjennem flere Slægtled.

---

[1]) Isak Pedersen (Maaneskjold) var en Normand af Fødsel, men ejede Tisselholt i Fyen. Han forulempede sine Naboer med ærerørige Beskyldninger og førte et saa usædeligt Liv, at hans Hustru Karen Urne maatte flygte fra ham. Hun begav sig til Broholm til Klavs Brockenhus — Søn af den indsatte Eiler til Søndergaarde —, og dennes Anklage mod ham bragte ham paa Dragsholm. De nævnte Sikkerhedsforanstaltninger i Fængselet vidne om, at Isak Pedersen betragtedes som en temmelig farlig Fange, som der skulde stærke Midler til at tæmme.

Regina Reinschatt var nemlig ogsaa sindssyg, og selv i tredje Led, hos hendes Søn, kan Abnormiteten spores.

Om Regina flyde Kilderne for øvrigt sparsomt; hun har sikkert i sin Barndom maattet lide under Faderens grænseløse Brutalitet. Fru Malenes oven anførte Breve til Faderen, hvori hun gjentagne Gange meddeler, at Regina er saa skrøbelig, at hun ikke kan forlade hende et Øjeblik hverken Nat eller Dag og ej heller kan tage hende med sig nogen Steds, kunde tyde paa, at den Skrøbelighed, der allerede den Gang forfulgte Regina, var en Sindslidelse. Da hun paa den Tid foruden Bekymringerne for deres Eksistens og for Faderens Skæbne end videre havde en Hjærtesorg eller dog blev ramt af Begivenheder af saa stor Betydning, som en paatvungen og derefter hævet Forlovelse altid maa have for en ung Pige, tør man ikke tvivle om, at det var Vanvids Anfald, af hvilke hun blev hjemsøgt. Denne Alliance faar man Underretning om i en Efterskrift til et af Fru Malenes Breve til Manden, medens han sad fangen i Viborg; den lyder saaledes: »Ridderen haver alle sine Heste herfra og haver igjen faaet hannem hans Armbaand med alt hvis han haver givet hende, det ringeste med det meste. Hun haver ogsaa hendes Armbaand faaet fra hannem igjen, det lader hun eder vide.« Hvem var denne Ridder, der trækker sig tilbage, da Læsset hælder, eller som Malene Munk maaske ikke skjøtter om at faa til Svigersøn, efter at hun ved den kongelige Bevilling har faaet Ret til at føre Roret? Da Registrerings-Forretningen d. 23. August skete i Overværelse af en tysk Ridder, ærlig og velbyrdig Mand Hr. Melkior von Leven, ligger det ikke fjærnt at gjætte paa ham som Jomfru Reginas Bejler, især da hans Navn ogsaa paa anden Maade er knyttet til Familien paa Vig, idet det næppe er tilfældigt, at Registrerings-Aktstykket, som findes i Gehejmearkivet, har et Omslag, hvorpaa der med yngre Haand staar skrevet: »Melkior von Levens Gods«. Sammenhængen turde da være den, at Hr. von Leven er en af Hr. Sigfreds Kreditorer — maaske er det ham, der skal have de 3000 Dlr. med deres Rente til denne Omslag —, hvis Bekjendtskab Friherren nok har gjort paa Kiels Gader. Som passende Vederlag for disse Penge, som Hr. Sigfred ikke har kunnet udrede, har denne noble Mand lovet Ridderen sit eneste levende Barn til Ægte; hun var jo Arving til Herningholm,

der under en fornuftig Styrelse nok kunde svare Rente. Da Forlovelsen blev hævet, hvad Grund der nu end har været dertil, vidste Fru Malene vel saa ingen anden Udvej til at kvitte med Ridderen end at overlade ham Hr. Sigfreds Kostbarheder og Garderobe.

Regina Reinschatt fik dog, som vi have set, en anden Bejler, og det kan ikke have været længe efter Friherrens Indsættelse paa Dragsholm, at hun blev gift med Jørgen Lykke; thi i Aaret 1637 er hendes Søn Erik ikke længere umyndig. Da hendes Mand var død (1633), blev der beskikket hende en Værge i Palle Rodsten. Den unge Erik Lykke og hans Søster Margrethe faa desuden hver sin Værge. Da Fru Regina »ikke er ved den Forstand, at hun hendes Hus og umyndige Børn kan forestaa«, er det nødvendigt, at Boet snart skiftes, for at der kan blive hende forordnet et Sted og Varetægt i hendes bedrøvelige Stand. Anders Bille og Falk Gøye faa Paalæg om at foretage Skiftet; men det gaar ikke saa fort. Anders Bille bliver syg, og Palle Rodsten beder sig fritaget for Værgemaalet. Afdøde Jørgen Lykkes Broder Falk til Bollerup har Fordring i Boet, og Søsteren Anna Lykke, Frederik Qvitzaus Enke, melder sig i lignende Ærende. 1636 i November er der endnu ikke skiftet til ikke ringe Skade og Præjudits for Arvingerne i deres højlige Nød, navnlig Moderen »i hendes bedrøvelige Tilstand«. Stakkels Regina! Hun har vist ikke haft det godt; hun var bleven anbragt hos Bonden Jens Klavsen, der endnu 1638 ingen Betaling har faaet for hendes Underhold.

Datteren Margrethe døde kort efter Faderen, og Sønnen Erik Lykke giftede sig under sin Stand. Det var nok en Præstedatter[1]), med hvem han levede, og som ved hans tidlige Død 1643 betragtedes som hans Hustru, selv om der, hvad der vel er det sandsynligste, aldrig har funden nogen Vielse Sted. Denne Erik Lykkes Adfærd var for Datidens Bevidsthed saa udpræget abnorm, at man vel maa sige, at han kun handlede saaledes i Egenskab af den gale Sigfred Rindskats Dattersøn og aandelige Arvtager. Hans og Søsterens knapt

---

[1]) Denne Meddelelse skyldes Hr. Arkivsekretær A. Thiset, hvis værdifulde og med saa stor Velvilje ydede Vejledning ikke noksom kan paaskjønnes.

tilmaalte Levetid viser ogsaa hen imod Slægtens fortsatte Degeneration.

Efter Erik Lykkes Død var hans sindssyge Moder eneste Arving til Fjellemose, saa at hun vel ikke har lidt Nød i sine sidste Aar; thi vel efterlod hendes Søn sig Børn, men de kunde saa lidt som Enken arve Jordegods — de vare jo Vanbyrdinge.

I og for sig vilde denne tyske Friherre — fraset den psykologiske Interesse, som han og hans Afkom frembyde, og den tragiske Skæbne, der ganske naturlig maatte ramme dem — ikke være værdig at drages frem af det Glemselens Mørke, som de følgende Aarhundreder have sænket over ham. Men hans Liv giver dog indirekte et Bidrag til Bedømmelsen af de indfødte Mænd af den gamle Adel, den, som Enevoldsmagten var saa gram. Saadanne Typer som Hr. Sigfred have nemlig, uden at høre til den danske Adel, bidraget mægtig til at bringe denne i Vanry. Man har tankeløst overført den enkelte Adelsmands Uregelmæssigheder — selv om han, som i dette Tilfælde, var en vild-fremmed Mand — paa hele Klassen, der som den rige og begunstigede Stand altid maatte være misundt og Had underlagt, og man har alt for ofte sagt: ja, saadan var de Adelsmænd. Det turde tvært imod være en Regel, som Undtagelserne kun kunne bekræfte, at Datidens indfødte Adel almindeligvis ingen brutal Raahed udviste mod de smaa i Samfundet; dette var den saa livlig indvandrende tyske Adel forbeholdt.

Ogsaa i en anden Henseende have Beretningerne om Friherre von Reinschatt Interesse for os, idet de kaste et smukt Lys over Kongen i hans unge, kraftige Aar og over hans forstandige Raad; Hr. Sigfreds Domfældelse er en Blomst i den Krans af Retfærds Handlinger, som pryde den unge Kong Kristians Minde.

Rektor Johan Schmidt i Grenaa.

Meddelt af J. Richter, Sognepræst i Ringive.

»Den, Guderne hade, göre de til Skolemester« — dette Klageraab, som vist særlig har lydt fra de *latinske* Skolemestres Munde, er jo meget gammelt, om end det ingenlunde har lydt lige stærkt til alle Tider. Men skal man nævne nogen Tidsalder, hvor den latinske Skoles Lærere især — og det med god Grund — har kunnet sukke over ublide Kaar, da har det været forrige Aarhundrede; Armod, hvad Udkommet angaar, og Raahed i Sindene baade hos Forældre og Börn hørte navnlig til de latinske Skolemestres Plager, fremfor alt i de smaa Kjøbstæder, som indtil Reduktionen 1739 hver havde sin Latinskole. Det er et enkelt Træk fra hin Tid, som her skal fremdrages; men det har mange, mange Sidestykker [1]).

Den lille Latinskole i Grenaa har vistnok saavel hvad Lærere som hvad Disciple angaar i ingen Henseende hævet sig over det almindelige Lavmaal; at den i en meget kort Tid i d. 18de Aarhundredes Begyndelse havde den begavede dramatiske Forfatter Mag. Jens Lønborg til Rektor (kaldet i Novbr. 1699, død i Avg. 1700), fik næppe synderlig Betydning for den [2]). — I Aaret 1707 blev den 33aarige theologiske

[1]) Kilden til det følgende er væsenlig: *Fr. J. V. Dauw* [Præst paa Anholt]: Annotationer henhørende til Kiøbstæden Grecnaa, Kirken og den latinske Skole, med Flid og Umage skrevne, samlede og reviderede 1738 (Haandskrift i Kallske Saml. 379, 4to paa d. store kgl. Bibliotek).

[2]) Paa en Maade blev Grenaa Latinskole medvirkende Aarsag til, at Dødsdommen over de smaa Latinskoler udsattes; thi i den under 2. Decbr. 1682 nedsatte Kommission, der skulde tage Reduktionen under Overvejelse, forsvarede d. kgl. Konfessionarius Dr. *Hans Leth* de smaa Skoler, bl. A. med Henvisning til sit eget Exempel; thi han

Kandidat *Johan Kyndesen Schmidt* kaldet til Rektoratet i Grenaa af Storkansleren Grev Reventlov til Clausholm, »bis ich — hed det i Kaldsbrevet — Gelegenheit finde ihm zu ein Pastorat zu verhelfen«. De 25 Aar, han henlevede som Rektor i Grenaa, har været saare trange; Indkomsterne var tarvelige, Befolkningen ligegyldig for Börnenes Undervisning og desuden paaholdende og umedgörlig; naar saa dertil kommer, at hans og Hustruens [hun var en Broderdatter af daværende Byfoged *Knud Henr. Blichfeld* i Grenaa] Helbred i Aarenes Løb blev skrøbeligere og skrøbeligere, da kan man vist let forestille sig, at han har været »en plaget Mand«; og han bar ikke sin Plage med Taalmodighed. I det Følgende skal dette nærmere paavises i det enkelte.

Hvad Indkomsterne angaar, da har han i det Aar, han forlod Grenaa, i Skrivelse af 7. Juli 1732 efter Biskop Oksens Forlangende opgivet dem saaledes, idet han ledsager Indberetningen med adskillige bitre Randgloser. *a.* Hammelev Kongetiende: 17 Td. 2 Skp. Korn. *b.* Landgilde af 1 Gaard i Aastrup: 1 Td. 7 Skp. Rug, 2 Td. 2 Skp. Byg, af 1 Hélgaard i Bredstrup og Aastrup: 4 Skp. Korn, Nannest til Jul: 30 ℔ Brød, 1/2 fed Gaas, Paaskenannest: 20 ℔ Brød, 1 Snes Æg; af Dolmer[1]: 3 Skp. Korn samt til Paaske 40 Æg og til Mikkelsdag 1 levende Gaas; af de mindre Bønder forholdsvis mindre, af hvert Hus: til Paaske 20 Æg, og til Mikkelsdag 1 levende Gaas. *c.* Af Grenaa Kjøbstad 2 ß af hver Td. Sædeland paa Marken = i Penge 8 Rdl. *d.* For Korsangen i Kirken om Morgenen: 5 Rdl. 2 ℳ. *e.* Kong Kristian 3.s Gave 1558 af 8 Stk. smaa og store Agre paa Aastrup Mark, samt nogle stenige, stumpede Tofter paa Grenaa Mark. *f.* Offer til de 3 Højtider, samt til Bryllupper o. s. v. *g.* Af Discantpenge til de 4 Helligaftner, samt af Ligpenge

»havde frekventeret Skolen i det ringe Grenaa og dog alligevel opnaaet den Dignitet, han var udi« (*Zwergius:* Sjællandske Cleresie S. 661). Denne Erklæring havde til Følge, at man den Gang opgav Reduktionen.

[1]) Han tilföjer her: »Dolmergaard burde regnes for 2 hele Gaarde, fordi den beboes af 2 Fæstebønder, der hver skylder af mere end 7 Tdr. Hartk., men da Byfoged Blichfeld ejede Gaarden, da jeg kom her, gjorde han mig den Tjeneste — som min Hustrus kjødelige Farbroder — for Svogerskabs Skyld, at jeg kun fik 2 Skp. Korn af hver af dem, hvert andet Aar Rug, hvert andet Byg, Paaskenannest 20 Æg, til Mikkelsdag 1 levende Gaas, men ej Brød.«

Halvdelen. *h.* Kong Kristian 3. skænkede endvidere Rektor Provstegaarden, men den afbrændte i sin Tid tilligemed Kirken og det meste af Byen for mange Aar siden, uden at Rektor har faaet den genopbygget; dog nyder han af Kirken til Husleje 6 Rdl. 4 ℳ (= 10 Sletdaler, bevilget 25. Febr. 1712). — Han angiver samtidig Skolens eneste *Hørers* Indkomster at være: *a.* Degnepensions-Korn af Sønder- og Nørre-Herreder omtr. 10 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg. *b.* Af Fru Dorthe Juels Legat: 5 Rdl. *c.* For Korsang og Bön i Kirken 2 Rdl. 4 ℳ. *d.* Offer ved de store Höjtider o. s. v. *e.* Af Discant- og Lig-Penge 1 Fjerdedel, »men naar Rektor en Höjtidsaften for sin Del faar 4 à 5 ℳ, kan Resten lettelig sluttes«. Man sér, at det har ikke været »fede« Embeder; men selv disse fattige Indkomster havde Schmidt for sit Vedkommende Brydrier med at faa indkrævet. 1708 havde Borgeren Michel Nielsen Bang ikke betalt de befalede Ligpenge til Rektor for sit nys begravede Barn, saa han maatte dömmes dertil. 1711 7. Decbr. indstævnede Schmidt 3 Borgere, som for 4 à 5 Aar havde forholdt ham de Rektoratet tilkommende 2 ß af hver Td. Sædeland paa Grenaa Mark. De dömtes til at betale Restancer og Sagens Omkostninger inden 15 Dage. — 1719 klagede Schmidt over, at det Pund Korn (= 15 Skp. Rug og 18 Skp. Byg), som siden 1558[1]) tilkom Rektoratet af et Bol i Aastrup, der laa under Grenaa Kirke, forholdtes ham nu af Kirkeværgen Lavrids Andersen i Grenaa. Provst Broch og Byfoged Blichfeld understøttede hans Klage til Stiftsøvrigheden. Kirkeværgen undskyldte sig med, at Rektor havde gjort for store Forlangender, at Kornet ikke kunde indkomme før Mortensdag, at der i Stiftsøvrighedens Ordre intet forekom om Restancer, som Rektor forlangte, at han ej vidste, om Kornet skulde være Rug eller Byg o. s. v. I sit Svar til Stiftsøvrigheden paa dette ham tilsendte Indlæg fra Kirkeværgen klager Rektor Schmidt over, at »Skarpsindighed foruden Retsindighed henfalder ofte til den Uforskammethed, helst naar Misundelse og Fortrædelighed ere Raadgivere, at den undsér sig ikke tværtimod sit eget bedre Vidende ved løse Indvendinger at ville forvende Sandheden og forspilde Retten for andre.« Under 23. Oktbr. 1719 resolverede Stiftsøvrigheden, at Rektor som forhen skulde nyde de 15 Skp. Rug og 18 Skp. Byg af Bolet

[1]) Jfr. Kongebrevet af $^{9}/_{12}$ 1558, trykt i Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 190.

i Aastrup, og hvis han ikke har faaet noget i de sidste 3 Aar, skal det udredes til ham af Kirkeværgerne efter Kapitelstaxt.

Siden 1664 havde Latinskolen i Grenaa Lokale paa Lillegade, men Rektoren havde som ovenfor nævnt ingen Embedsbolig der; derimod plejede Skolens Hører at afbenytte et lille Kammer i Skolehuset. Men 1727 lejede Schmidt dette ud til en »Haandværkskarl« og udelukkede saaledes den daværende Hører *Frants Knudsen Blichfeld*[1]). Denne skrev da paa Kammerdøren: »Porta patens esto! nulli clauderis honesto!«[2]) Schmidt skrev da nedenunder:

»Solventi pretium nulli claudetur honesto;
Si qværas, qvæso: pretium cui solvet honestus?
Rectori: facto hoc porta patebit ei.
Plures vis causas, veteres perqvire libellos,
Prisca patens esto veraque causa tibi.«[3])

En Kurre paa Traaden havde han da altsaa med denne sin Medlærer; en anden af de tidligere Hørere voldte ham ogsaa siden adskillige Bryderier (se nedenfor). Ellers vides intet om Schmidts Forhold til Hørerne[4]), ligesaa lidt som der foreligger bestemte Vidnesbyrd om hans Lærerdygtighed; men hans Breve til Myndighederne om sine Skolesager og Skoleklager gör Indtryk af, at han i ethvert Fald har haft en særlig Villie til at arbejde Skolen, der ved hans Tiltrædelse var i gyseligt Forfald, i Vejret. Men Forholdene har sikkert været ham for vanskelige, uagtet Discipel-Antallet ingenlunde var

[1]) Sön af Byfogden, altsaa Slægtning af Schmidts Hustru; Sognepræst til Sal og Gullev 1729, død 1737.

[2]) d. e. »Døren aaben skal staa! ej hæderlig Mand lukkes ude!«

[3]) d. e. »Ej for hæderlig Mand der lukkes, naar blot han *betaler;*
Spörger du, Ven, *til* hvem vel Pengene da skulle ydes?
Svarer jeg: Rektor dem giv, Dør da sig aabner paany!
Ønsker af Grunde du flér, tag for dig Journalerne gamle,
Da vil den gamle og rette Grund for Øje dig staa!«

[4]) Disse vare i hans Tid: *Anders Michelsen Basse* — 1710 (tog siden Borgerskab i Grenaa), *Christen Broch* (maaske en Sön af Provsten i Grenaa, døde siden som Hovmester paa Gl. Estrup), *Ole Eriksen Carlbye* (blev 1713 Sognepræst t. Hammelev og Enslev, † 1743), *Christen Jakobsen Hasselbalch* (blev 1723 Hører i Randers, 1725 Sognepræst i Nørbæk, † 1772), *Frants Knudsen Blichfeld* (se ovfr.), *Niels Jensen Bruun* (tidl. *dansk* Skoleholder i Grenaa, blev 1737 dansk Skoleholder i Æbeltoft). De 3 sidstnævnte vare Schmidts egne Disciple.

uoverkommeligt: i hans sidste Rektor-Aar var der 25[1]), deraf 7 i Mesterlektien. Sidstnævnte Lekties Disciple fik af Latin gennemgaaet: Sallustius: Bellum Jugurthinum, Curtius, Horats, Vergil; desuden indkøbte Schmidt nogle nye Præcepta philologica, ligesom han ogsaa indførte Præcepta philosophica; af Græsk læstes Evangelierne og Romerbrevet samt Golii Grammatik; af Hebraisk Genesis cap. I—IV, Jonas og desuden Schicards & Pfeiffers Grammatik. — Skoletiden har heller ikke været uoverkommelig; man begyndte Kl. 6 om Morgenen, gik saa til Korsang i Kirken Kl. 7, begyndte igen Kl. 8 og var færdig Kl. 10; Onsdag og Fredag læstes kun fra Kl. 6—8 paa Grund af Prædiken, som da tog sin Begyndelse.

Til sine nærmeste Foresatte, Provst Ove Broch og Byfoged K. H. Blichfeld, stod Schmidt vistnok i et godt Forhold; de synes i Reglen at have staaet paa hans Parti, hvor det gjaldt, og Byfogden var desuden hans Hustrus Slægtning. Det har derfor vist været et stort Tab for ham, at begge disse Mænd (der begge var gamle) døde i Løbet af Aaret 1729. Den nye Sognepræst, *Poul Winther*, Svigersøn af den afdøde Provst, var en yngre Mand, vistnok af den pietistiske Retning[2]), der muligvis har staaet fremmed overfor Rektoren; den nye Byfoged, *Johannes Nicolai Ulsøe* (tidligere Skuespiller paa den nye danske Skueplads, de holbergske Komediers første og ypperlige »Jeronimus«), synes at have været mere optaget af Grenaa *danske* Skoles Ordning[3]), saa han har ikke skænket den latinske Skole og dens forpinte Rektor nogen synderlig Opmærksomhed. — Hvorom al Ting er, saa begyndte Aaret 1730 med et hvast Angreb fra en Del Grenaa-Borgeres Side paa den af Næringssorger, Skoledrillerier og et svageligt Helbred plagede Rektor, som vel ingenlunde blev dem Svar skyldig, men dog aabenbart har haft vanskeligt ved at værge

[1]) I 1681 var der 38 (*Hübertz:* Aktstykker vedkomm. Staden og Stiftet Aarhus II, 171).

[2]) Herom synes den Bön at vidne, som han altid bad før Prædiken, og hvori det hedder: »lad da, sødeste Jesu, de mange Vunder og Saar, du for vor Skyld har faaet, være saa mange Munde til at bede for os om Naade og Syndernes Forladelse, dine Lidelser trøste os, din Dom frikjende os, din Tornekrone ære os« o. s. v. (Dauws anf. Skrift).

[3]) Herom vidner en udførlig, af Byfoged Ulsøe udarbejdet, Instrux for d. danske Skoleholder i G. 1731 (i Dauws anf. Skrift).

sig mod sine temmelig haardhændede Modstandere. Det var 14 Borgere, som tilskrev ham et Brev, hvori de klager over, at han i 20 Aar ikke har katekiseret med Ungdommen i Kirken, og over, at han »ikke sjunger de rette anordnede Psalmer efter den nye indrettede Psalmebog, undertiden som ske burde«, uagtet han nyder Degne-Rettigheden baade af Grenaa og af Gammel Sogn (hans Formænd i Embedet havde derimod udført disse Forretninger); hvis han ikke forandrer dette, vil de forlange en anden »skikkelig Person til at forestaa Degnetjenesten«. 23. Februar gav Schmidt »tjenstligt Gensvar« paa denne Skrivelse: »Gud bedrøve dem, som hugger Saar i Saar for den Bedrøvede!; min Hustru, som haver været af en haard og hæftig Sygdom paa sin Seng nedlagt siden Helligtrekongers Dag, ligger nu nærmere død end levende, og dog skal jeg fattige, uskyldige Menneske overiles med denne Reqvisition. Gud er mit Vidne, at jeg aldrig med mit Vidende haver enten forarget eller fornærmet noget Menneske i denne By og Menighed, men at jeg haver af yderste Kræfter og saa vidt nogen af min Stand kunde være muligt søgt at faa denne latinske Skole i bedre Stand, end jeg den ved min Ankomst hertil Stædet (!) forefandt, hvilket de af denne Bys honnette Indvaanere, som siden min Ankomst Anno 1707 haver været bosatte her i Byen, kan med god Samvittighed vidne med mig, saafremt de ellers ville, tilligemed de mange brave Mænd og Karle, som jeg haver informeret og fra min Haand til Akademiet dimitteret.« Som et Vidnesbyrd om sin Nidkærhed anfører han et af ham og Høreren Fr. K. Blichfeld under 3. Sept. 1728 til Skolens Inspecteurer, nu afd. Provst Broch og ligeledes afd. Byfoged Blichfeld indsendt Andragende, hvori de klage over, at Byens Indbyggere vise saare liden Interesse for at sende deres Börn i Skolen, men lade dem hellere gaa ørkesløse omkring, »hvilken Post efter mine uforgribelige Tanker maa være Aarsag til den Skade, som saa ofte er skét saavel paa Skolens som paa Kirkens Vinduer«; de bede da Øvrigheden hjælpe dem til at faa dette Forhold forandret og forbedret. Byfoged Blichfeld havde under 4. Sept. s. A. svaret, at dette skulde gøres bekendt for Menigheden i Kirken samt beder Provsten ogsaa at gøre Menigheden bekendt med »de höjpriselige og meget kristelige Forordninger«, at Börns Forældre og Værger skal under Mulkt sörge for Börns Skolegang.

Nu fortsætter Rektoren sit Svar til Borgerne, hvori han videre beklager sig bl. A. over, at Monsieur Basse, som havde været hans Kammerat i Aarhus Skoles Mesterlektie og siden hans Hører ved Grenaa Skole i 3 Aar, var med blandt Klagerne. Dernæst maa Rektoren bede erindret, at det paahviler slet ikke ham eller hans Embede at katekisere i Kirken, hvorom han kan anføre afd. Biskop Braëms egenhændige Skrivelse; desuden er jo forlængst Mons. Niels Jensen Bruun proklameret til dansk Skoleholder i Grenaa; denne vilde sikkert have vedblevet med Kirke-Katekisationen, hvis han 1718 havde faaet den lille Lön af 10 Rdl., han den Gang udbad sig. Biskoppen har anordnet, at der skal katekiseres i den latinske Skole 2 Gange om Ugen; dette skér ogsaa, hvorved Byen sparer Udgifterne til den danske Skole; men hvis Borgerskabet er misfornöjet med denne Ordning, kan det jo forlange Mons. Bruun, som nu er Hører ved Latinskolen, til dansk Skoleholder igen, saa kan en anden habil Studiosus blive Hører og Kantor ved Latinskolen. — Angaaende de ny Psalmer, han beskyldtes for at have indført, da er det en fuldstændig Misforstaaelse; de Psalmer, her bruges, er efter den nye Kirke-Gradual af 24. Sept. 1714; thi det er dog vel ikke de gode Borgeres Mening, at de Psalmer, som anføres til en Helligdag, skulle *alle* bruges i *én* Kirketjeneste paa *én* Dag. De fleste af Klagerne kan jo Intet vidne om Rektor Raaballes Tid; han døde 1699, og da var de fleste Börn endnu. Rektor Lönborg var kun i Embedet 1 Aars Tid og havde da nok at göre med en ham paaført Proces. Mons. Basse er jo først bleven Hører under Rektor Vegerslev. Og hvad haver jeg arme syndige Menneske forsét mig mod I andre gode Mænd, som dels ere blevne Mænd, dels blevne bosatte her i Byen langt efter min Tiltrædelse til Rektoratet? Jeg beder dog for Guds Skyld, lader mig fattige Mand dog bo med Fred hos eder, saa længe den store Gud behager, jeg skal være her; jeg skal med det første stræbe at komme herfra.«

14. Marts svarede saa 9 af Borgerne (deriblandt ovennævnte And. Basse, desuden de anséte Borgere Jørgen Rasmussen Bang, Niels Pedersen Bang og Chr. Broch): »Dersom Folk havde Lyst at replicere med saa stor og unyttig en Skrift, som De haver besvaret vores enfoldige Skrivelse, var der Anledning, men man undsér sig for at skrive andet, end hvad

der hører til Sagen.« Der forlanges kun, at Rektoren skal udføre Tjeneste for de Degnepenge, han oppebærer, nemlig katekisere med Ungdommen *i Kirken.* »Hvad hans egen Berömmelse og Information angaar, er ikke vores Principium, derom kan godt Folk bære Vidne, som har maattet tage deres Börn af hans Skole og sætte dem til andre Skoler, og ejheller at den hele Byes Ungdom skulde sættes i den latinske Skole, Drenge og Pige-Börn under Rektors og Høreres Information.« De øvrige Sager vil de ikke indlade sig videre paa, men det kan meget godt bevises, at baade de 3 foregaaende Rektorer, ja at Hr. Magisteren selv[1]) i Begyndelsen har katekiseret. De forlange kun Hr. Magisterens »kategoriske Svar« om han vil katekisere med Ungdommen i Kirken for de Degnepenge, han oppebærer.

Schmidt svarede herpaa under 17. Marts, at dersom Mons. Niels Bruun vægrer sig ved at katekisere, ønsker han at vide det, »da jeg efter slig Notice skal med allerfordeligst fatte de mesures, som mig vedkommer«.

Hvad Borgerne svarede hertil, vides ikke, men ud paa Sommeren begyndte Striden paany, forsaavidt som Schmidt gav en skriftlig Fremstilling af Sagen til Kammerherre v. *Reventlov*[2]), til hvem ogsaa Borgerne samtidig indgav en Klage. Han bringer her i Erindring, at han er kaldet til Rektoratet 1707 af »Hr. Grosz-Canceller v. Reventlau«, og at 1708 blev Studiosus Niels Jensen Bruun kaldet til dansk Skoleholder og Kateket, efter at Niels Bak havde maattet forlade dette Embede for sin Liderligheds Skyld. Bruun havde da katekiseret med Ungdommen indtil 1718, da Borgerskabet ikke mere vilde betale ham for hans Ulejlighed; siden »da i afvigte Decbr. Maaned min Svoger Hr. Frans Blichfeld forlod Hører-Tjenesten ved Skolen, blev Niels Bruun Hører ved Latinskolen og har gærne villet katekisere med Ungdommen; men Borgerskabet er ved et Par Mænd bleven inveheret imod sal. Byfoged Blichfelds Enke og Arvinger, deriblandt ogsaa mig, der var hans Svoger.«

11. Juli klagede Schmidt til Biskoppen: Han har ganske

[1]) Schmidt havde 1722 taget Magistergraden.

[2]) Ventelig Overkammerherre *Chr. D. Reventlov,* Storkanslerens Sön, som muligvis havde Kaldsret til Rektoratet.

vist i sin Tid katekiseret i Kirken med Ungdommen, men det var en Tjeneste, han viste »den gode gamle Provst«; nogen Pligt var det ikke for ham, ligesaalidt som det var en Pligt for ham at prædike, hvilket han ogsaa af og til har gjort for at vise Præsten en Tjeneste. Indtægterne af Grenaa Borgere ere altfor ubetydelige til at göre saa meget Væsen af; havde Rektor ikke tillige Indtægt af de 3 smaa Landsbyer (Bredstrup, Aastrup og Dolmer i Gammel Sogn), kunde han slet ikke bestaa. »Facta antecessorum kan ingenlunde blive jus firmum successori[1]); thi fordi mine Formænd haver enten gjort mere eller mindre, end de burde, derfor faar jeg og enhver, enten han er Magister eller Minister, dog alligevel allerunderdanigst rette og forholde os efter vores allernaadigste Konges Lov og Forordninger. Min Formand (Vegerslev) kom ganske vist kun i Kirken, naar han ventede saadant Offer, hvis Værdi han enten maatte ansé, eller og for Personerne sig maatte undsé; i Skolen kom han heller ikke, saa at jeg ved min Ankomst ikke fandt én Discipel, ejheller Bord eller Bænke i Mesterlektien. I mine Formænds Tid var der overhovedet ingen Disciple dimitterede fra Grenaa Skole, undtagen i det Aar 1700, da Mag. Lönborg var Rektor, og hans Dimitterede var endda nogle, han havde bragt med sig og tidligere informeret hos sal. Hans Jacobsen paa Lyngsbækgaard. De misfornöjede Borgere kan jo faa Høreren Niels Bruun igen til dansk Skoleholder, og Skolen faa en anden Hører i hans Sted.«

Under 2. Avgust erklærede han til Stiftsøvrigheden, at Borgernes Klage over Psalmesangen i Kirken ogsaa var utilbörlig. »Vel haver Høreren og Disciplene undertiden efterladt et Par Vers af en Psalme, men det er skét uden min Vilje og aldrig efter min Befaling, men muligt af Fortrydelse, at man skal ofte og jævnlig holde Morgenbön for tomme Stole, og jeg tror ikke, at Jens Hansen Graabæk, Niels Pedersen Bang og Svend Farver (3 af Klagerne) kan sige med god Samvittighed for Gud, at de komme 3 à 4 Gange i Morgenbön om Aaret ..... Jeg véd ikke, af hvad Aand eller Indskydelse saadanne Ophævelser skér mod mig arme Menneske! Gud forbarme sig over mig fattige, forladte og forhadte Synder!«

---

[1]) d. e.: Hvad Formændene har gjort, indeholder ingen fast Forpligtelse for Eftermanden.

Det var ved samme Lejlighed, at han beklagede sig over, at han »med Suk maa gaa mange halve og hele Dage i Skolen og er ikke capabel for at faa snart én Discipel, som Collega Scholæ kan sandfærdig vidne med mig; var derfor at ønske, at vor gode Sognepræst vilde vise sin Nidkærhed udi at tilholde Forældrene at lade deres Börn idelig frekventere Skolen, der skal de dog lære deres Christendom og andre scientier; men førend de jo skal blive hindrede fra Skolen, skal før Sognepræsten selv og en Del af hans Favoriter tage just de bedste Sangere af Disciplene til at passe paa deres Køer i Sommer« [1]).

Om den plagede Magister naaede at faa sine höje Foresattes Medhold, er uvist; i alt Fald blev der i den Aaret efter for den *danske* Skoleholder i Grenaa givne udførlige Instrux ikke paalagt denne at have noget med Ungdommens Katekisation i Kirken at gøre, saa Mag. Schmidt har maaske maattet bekvemme sig til at rette sig efter Borgernes Ønske. At han nu ivrigt søgte Forflyttelse, kan ikke undre Nogen. Hans Helbred var iøvrigt saare svagt, saa at han i sin Indberetning til Biskoppen af 7. Juli 1732 om Skolens Tilstand o. s. v. slutter med at skrive, at han er »jam undecies a tertiana grassatus [2])« og saa svagelig, at han knap kan skrive, hvad hans Skrift noksom skal vise hans höjærværdige Foresatte. I Slutningen af samme Aar opnaaede han endelig at blive det utaknemlige Grenaa kvit, idet han under 27. Novbr. 1732 blev kaldet til Rektor ved Aarhus Skole, altsaa en langt mere indbringende Livsstilling. Fra Aarhus høres ingen Klager hverken af ham eller over ham, og han sad der som Rektor i næsten 20 Aar, idet han først døde 21. Avg. 1752; men da hans Helbred var skrøbeligt og han tillige en gammel Mand, styredes Rektoratet i hans sidste 12 Aar næsten helt af den unge, dygtige Konrektor Jens Worm, der da ogsaa blev hans Eftermand.

Til Slutning skal blot anføres et Par Vers af et Lejlighedsdigt, Schmidt har forfattet, og som helt godt anslaar den vemodige Tone, der klinger gjennem hans trange Rektortid i Grenaa. Versene skrev han til »Sieur Hans Jacobsen Thynders sal. Kiærestes Lig-Begiengelse i Grenaa Kirke d. 22. Juli 1722«:

---

[1]) *Hübertz:* Aktstykker III, 160 f.

[2]) d. e. »for ellevte Gang plaget af Tredjedags-Feber (Koldfeber)«.

»Saa er da Verdens Glæde
Kun som et Sole-Blink,
Et möysom Steene-Sæde,
Et svigtigt Fode-Skrinck.
Vort Liv er fuld af Möye
Paa denne syndig Øe,
Mand meget Ondt maae döye
Og siden slet bortdøe.

Jeg veed en större Glæde,
Hvortil min Siel far hen,
Fra Jorde-Stand og Sæde
Til min troefaste Ven:
Mit Legeme det hviler,
Og Orme det fortær',
Til Herlighed det iiler,
Naar jeg opstaaer til Ær'.«

Nogle historiske Efterretninger om Hovedgaarden Kongstedlund i Sønder-Kongerslev Sogn.

Af A. C. Nielsen, Lærer i Sønder-Kongerslev.

Der opbevares paa Kongstedlund en særdeles righoldig Samling af gamle Dokumenter. En ikke ubetydelig Del af disse — og deriblandt de ældste, der ere fra sidste Halvdel af det 15de Aarh. — ere Lavhævde, Sandmændsbreve og Thingsvidner angaaende Grevelund Skov i Vive Sogn, der ses at have været Gjenstand for meget langvarige og vidtløftige Retstrætter imellem de forskjellige Lodsejere i det 15de og 16de Aarhundrede. Den mere væsentlige Del af Samlingen er Skjøder, Kjøbekontrakter, Fæstebreve og flere andre retslige Aktstykker, der vedrøre Kongstedlund Gaard og Gods og disses Ejere i Tidsrummet fra Slutningen af det 16de til hen i dette Aarhundrede. Forsaavidt supplerende Oplysninger kunne tilvejebringes fra andre Kilder, hvad der jo næppe kan være Tvivl om, ville hine gamle Originaldokumenter have stort Værd for en udførligere Behandling af det gamle Herresædes Historie. Paa Grundlag af dem ere efterfølgende faa Meddelelser hovedsagentlig udarbejdede.

Kongstedlunds ældre og rigtige Navn er Kongslevlund eller — med Datidens Skrivemaade — Kongisløfflundt og Ændringer heraf. Saaledes skreves det til hen imod Slutningen af det 16de Aarhundrede, da man enkelte Gange finder Gaarden kaldet blot Lund efter den paa Marken daværende anselige Skov, men samtidig dukker Forvanskningen »Kongstedlund« frem, og den fortrængte saa fuldstændig den ældre Form.

Gaarden skal (efter Huitfeld) have hørt under Viborg Bispestol indtil Reformationen, og om dens Tilværelse til denne Tid synes der at være fuldstændig Tavshed. Men derefter kan Ejernes Rækkefølge angives temmelig bestemt.

Henrik Bjørnssøn nævnes som Ejer af Kongstedlund 1538. Han var af den bekjendte Slægt Bjørn; hans Bedstefader Anders Jakobsøn Bjørn omtales som Ejer af »Vore« (ɔ: nuværende Vorgaard i Bælum Sogn) 1491, og hans Farbroder Jep Anderssøn, kaldet Muus, anlagde Randrup i Skibsted Sogn som Sædegaard under Vorgaard i Tidsrummet 1490—1500.

Christoffer og *Iver Lunge* ejede Kongstedlund 1558. Grunden til, at de bleve Ejere, var simpelt den, at Henrik Bjørnssøns Moder Anna Fris anden Gang blev gift med Hr. Ove Lunge til Odden.

Efter dem følger *Axel Juel* til Villestrup (født 1503, død 1577), som jo er en meget bekjendt Mand. Han blev 1542 gift med Kirsten Lunge fra Tirsbæk, som en god Snes Aar efter ved Arv kom i Besiddelse af Kongstedlund, om end vistnok kun delvis.

Niels Kaas[1]) til Taarupgaard, Kantsler og Medlem af Formynder-Regeringen under Christian den 4de, er en ikke mindre bekjendt Mand. Han var vistnok samtidig med Axel Juel Medejer af Kongstedlund. Forholdene derved ere meget indviklede, og det vilde være vidtløftigt at udrede Grundene til dette Fællesskab. Det maa imidlertid bemærkes, at Familien Kaas paa den Tid ejede det nærliggende Gudumlund. Niels Kaas døde, som bekjendt, 1594.

Niels Juel, Axel Juels Søn, var født 1557, gift 1584 med Anna Stygge fra Frøstrup, med hvem han havde 10 Børn, af hvilke dog kun 4 bleve ældre. Han arvede sin Faders Andel i Kongstedlund og blev vistnok senere Eneejer. Det ses af Dokumenter fra hans Tid, at han har bestræbt sig meget for

---

[1]) Den *Jens Kaas*, Trap (V. S. 268) nævner som Medejer af Kongstedlund sammen med Axel Juel 1562, omtales intet Sted i mine Kilder; sært er det, dersom iøvrigt Trap har Ret, at han end ikke nævnes i tvende ligelydende Anførelser af Kongstedlunds Ejere fra Henrik Bjørnssøn til Niels Juel i Dokumenter fra sidstnævntes Tid, saa det tør sikkert antages, at Jens Kaas's Medejerskab enten har været meget kortvarigt eller af liden Betydning, *hvis* det overhovedet *har* fundet Sted.

at faa tilvejebragt nøjagtigt Skjel imellem sine og hans Naboers Ejendomme, hvilke Bestræbelser synes at have voldt ham store Bryderièr paa Grund af Modparternes Vrangvillighed eller maaske snarere paa Grund af hans egen Fordringsfuldhed og vistnok noget despotiske Selvraadighed. Der var saaledes et Skjel imellem Kongstedlund og Smidie Jorder, som Henrik Bjørnssøn i sin Tid havde ladet Sandmænd sætte; dette vilde han ikke godkjende, paastod, at det var »forvildet«, og fordrede det afsat paa ny. Efter forskjellige Forhandlinger og Trætter fandt dette ogsaa endelig Sted. Beskikkede Ridemænd rede rundt og satte »Pelle och Stien meth Kvoll och Flint wnder«, hvorved de imidlertid for Størstedelen fulgte Henrik Bjørnssøns Sandmænds Mærker af samme Slags. Saa havde Niels Juel ogsaa Fortrædeligheder med Naboerne imod Nord, navnlig med Ejeren og Fogderne paa Gudumlund, hvortil det meste af Nørre-Kongerslev hørte, medens Resten laa under Kongstedlund Gods. Fra Gudumlunds Bønder i Nørre-Kongerslev lyder bitre Klager over, at Niels Juel uden videre annekterede Stykker af deres pløjede og upløjede, gjødede og ikke gjødede Marker for at tilsaa dem med »usædvanlig Sæd«. Niels Juel synes saaledes at have været en energisk, men noget stridbar Mand; det kommer gjentagne Gange frem i de retslige Aktstykker fra hans Tid, at det og det var i sin gode Orden, »indtil nu Niels Juel« o. s. v. gjorde Brud paa Freden. At han dog ogsaa har haft andre Interesser end at kjævles med sine Naboer, ses af, at han og hans Hustru have skjænket en Altertavle til Sønder-Kongerslev Kirke, som endnu findes der. Niels Juels Endeligt er bekjendt, og det turde muligvis være en betegnende Afslutning paa hans Liv; han blev ihjelstukken i Aalborg tredie Pintsedag d. 13de Maj 1600 af Albert Skel til Jungetgaard, som derfor betalte en Bøde af 2000 Rdlr., af hvilken Sum den dræbtes Arvinger oprettede et Legat for trængende Skoledisciple i Aalborg og Viborg. Over Indgangsdøren til Hovedbygningen paa Kongstedlund har staaet Aarstallet 1600, men Navn og Vaaben tilhøre en senere Ejer og hans Hustru, og Niels Juel har ganske bestemt ikke opført Hovedbygningen; dertil var han ikke formuende nok. Hans Søn

Axel Juel var Ejer fra 1600—1637. Han ejede foruden Kongstedlund tillige Bjørnsholm og Gunderupgaard (syd for Løgstør). Han var gift med Riborg Arenfeld fra Palsgaard.

Den 11te Maj 1637 solgte han Kongstedlund til Iver Krabbe. Skjødet omfatter: 1. Gaarden, 27 Tdr. Hartkorn, — 2. Skoven og Lunden paa Gaardens Mark, taxeret til 80 Svins Olden, — 3. Godset, bestaaende af 17 hele Gaarde i Sønder-Kongerslev, 1 Boel og 1 Gadehus i Nørre-Kongerslev, 1 Gaard i Romdrup og 1 Gaard i Thisted (Astrup Sogn?).

Iver Krabbe 1637—1641. Hans Fader var Niels Krabbe til Vesløsgaard og Thorstedlund. Han selv ejede foruden Kongstedlund endnu Albek, og han var forlenet med Mariager Kloster. Tre Maaneder efter at han havde kjøbt Kongstedlund, kjøbte han tillige Randrup af Jakob Seefeld. Skjødet af 30te August 1637 omfatter Randrup Hovedgaard med 16 Tdr. Htk. og Randrup Gods, den Gang bestaaende af 10 Gaarde og 1 Gadehus; af Gaardene laa 5 i Skibsted, 4 i Smidie og 1 i Lille Brøndum. Iver Krabbe var gift med Dorthe Juel fra Villestrup, af samme Slægt som de Juel'er, der før havde haft Kongstedlund. Muligvis var dette netop en Grund til, at Iver Krabbe kjøbte Gaarden. Dorthe Juels Fader var Iver Juel, Rigsraad, Befalingsmand paa Bøvling og Landsdommer i Nørrejylland. Hendes Helbroder Ove blev Stamfader til Juel'erne med Tilnavnet Rysensteen og for Sehested-Juel'erne. Hendes Broder Tønne oprettede Taarupgaard til en Stiftelse. Hun var saaledes af en rig og højfornem Slægt. Det er hendes og hendes Mands fædrene og mødrene Vaabener, der findes over Døren paa Kongstedlunds Hovedbygning med Tilføjelse af Bogstaverne I K N, der skal sige Iver Krabbe Nielsen, og D I ɔ: Dorthe Juel. Det øverste Vaaben til venstre — eller rettere Felt — er Krabbernes med Tværbjælken, nedenunder til venstre staar Ulftandernes med Spidserne (Iver Krabbes Moder hed Vibeke Ulftand). Øverst til højre er Dorthe Juels fædrene Vaaben med Lilien, og nedenunder nederst til højre er Parsbergernes (Dorthe Juels Moder hed Ingeborg Parsberg). Disse 4 Vaabener maatte man egentlig have ventet at se opstillede ved Siden af hverandre, men man har her foretrukket at fremstille dem som 4 Felter i et fælles Skjold. De 4 Hjelme ovenover svare hver især til sit Vaaben, men der findes den Fejl, at Hjelmen Nr. 2, der hører til Krabbernes Vaaben, burde have staaet først, og Nr. 1, der hører til Ulftandernes, som den næste. Slige Fejl ere imidlertid ikke sjældne, da saadanne Sten vistnok

som oftest huggedes i Udlandet eller i alt Fald langt borte fra de paagjældende Ejere, hvorfor disses Besked og Tegninger undertiden misforstodes. Heri er uden Tvivl ogsaa Grunden at søge til, at der stod 1600, et Aarstal, der jo slet ikke svarer til Vaabenskjoldet. Rimeligvis har der været forlangt hugget 16 . ., saaledes at Iver Krabbe selv hjemme vilde lade tilføje de Tal, der nøjagtigere skulde angive, hvilket Aar Bygningen blev færdig; men dette er blevet misforstaaet, og Stenhuggeren har sat 2 Nuller, som saa ere blevne staaende, da de ikke kunde fjernes og ombyttes uden at vansire hele Dørdekorationen, i hvis nederste Hjørne til højre de stode. Nu er Stenstykket med de misvisende Nuller borte; naar det er forsvundet, og om det er afstødt med Villie eller ej, vides ikke, men det er sket i den sidste halve Snes Aar. — Det maa anses for givet, at Iver Krabbe har ladet den nuværende Hovedbygning opføre; han havde Formue nok dertil og Lyst til at have Hjem der i Egnen. Men han levede saa kort og havde kun Gaarden i 4 Aar. Han vilde aldrig have anbragt sit og sin Hustrus Vaabener paa en Bygning, der var opført af en anden; dertil blev denne Skik sikkert holdt alt for højt i Ære, og man trængte ikke sine Forgængere ud af Minde ved at borttage deres Mærker for at sætte sine egne i Stedet. — Dorthe Juel ægtede efter Iver Krabbes Død

Erik Høg (1641—1649), der saaledes blev Ejer af Kongstedlund og Randrup. Dorthe Juel blev hans tredie Hustru, og efter hendes Død var han endnu gift 2 Gange. Han opholdt sig ikke paa Kongstedlund, men beboede Bjørnholm i Djursland. 1649 døde han. Hans Søn af det kortvarige Ægteskab med Dorthe Juel

Iver Juel Høg (1649—1675) blev efter ham Ejer af Kongstedlund og Randrup. Han blev af Kong Christian den 5te udnævnt til Friherre, og af hans Fædrenegaard Høgholm samt af Fævejle og Lykkesholm oprettedes d. 30te Marts 1681 et Friherreskab under Navn af Høgholm. Iver Juel Høg, der døde 1683 og var gift med Hille Trolle, havde imidlertid allerede ved Skjøde af 30te Septbr. 1675 solgt Kongstedlund og Randrup til Peder Pedersen Brønsdorff, Kongstedlund med 33 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdkr. 1 Alb. Htk. og Randrup med 16 Tdr. 4 Skpr. Htk., samt Gods til Kongstedlund, bestaaende af 20 Gaarde, 1 Boel og 3 Gadehuse i Sønder-Kongerslev,

1 Gaard, 2 Halvgaarde, 2 Boel og 1 Gadehus i Nørre-Kongerslev, 5 Gaarde, 2 Huse og Skov til 50 Svins Olden i Lyngby, 1 Halvgaard i Thisted (Astrup Sogn?) med Skovpart til 250 Svins Olden og en »fri Fællig i Østerfællesskoven«; desuden en Gaard i Korup (Solbjerg Sogn), hvortil Skov til 250 Svins Olden.

Peder Pedersen Brønsdorff (1675—1701), tidligere Slotsskriver og Forvalter ved Vestervig, Dueholm og Ørum Amter i 40 Aar, døde paa Kongstedlund d. 13de Marts 1701 i sit 79de Aar. Han var født i Brøns i Haderslevhus Amt. Hans Hustru, Kirsten Andersdatter Dueborg, var født i Kolding 16de Septbr. 1643 og døde paa Kongstedlund 1679. I Henhold til Skiftebrev af 1686 vare hans 3 Sønner og Svigersønnen Lauritz Christensen Vesterhof Ejere af Randrup, som de 19de Novbr. 1695 indbyrdes afhændede til Severin Brønsdorff.

Lauritz Christensen Vesterhof (1701—1704) fik Kongstedlund efter sin Svigerfader (hans Hustru var Dorthea Elisabeth Brønsdorff), men solgte den (Godset ved Kjøbekontrakt af 1ste Decbr. 1703 og Gaarden ved Kjøbekontrakt af 12te Januar 1704) til sin Svoger

Severin Brønsdorff, i Forvejen Ejer af Randrup (se ovenfor), hvor han boede. Hans og hans Hustrus og Børns Portrætter findes der endnu. . Kongstedlund havde da 37 Tdr. 1 Skp. Htk. Hovedgaardstaxt og lidt over 206½ Td. Htk. Bøndergods. Kjøbesummen var 14,000 Rdlr. Skjødet er udstedt 10de April 1704. Han var gift med Charlotte Amalie Vigand, hvis Navn tillige med hans findes i Taarnet paa Randrup. Naar han døde, ses ikke; hans Hustru overlevede ham. — Deres Datter Ane Kirstine Brønsdorff blev gift med

Major *Hans Georg v. Deden* til Vorgaard d. 21de Febr. 1749; hun døde i Barselseng d. 22de April 1750. v. Deden fik Skjøde paa Randrup 26de April 1752; naar han fik det paa Kongstedlund, ses ikke. Han havde altsaa de 3 Gaarde Vorgaard, Kongstedlund og Randrup i Forening. Han var 2den Gang gift med en Frøken Benzon (vistnok fra Sohngaardsholm); hans og hans tvende Hustruers Navne findes i Taarnet paa Randrup. Med sin anden Hustru havde Major v. Deden 2 Sønner, Severin Brønsdorff v. D., født 1758, og Løjtnant Emmecke v. D., født 1756. Sidstnævnte døde paa

Kongstedlund d. 30te Januar 1829. — Major v. Deden († 1778) solgte 28de April 1772 Kongstedlund til sin Søn

Severin Brønsdorff v. Deden (1772—1812). Godset udgjorde da ca. 272 Tdr. Htk. Han var gift med Claudiane Marie Christensen, Datter af Amtsforvalter, Justitsraad Christensen i Aalborg; d. 11te Septbr. 1812 døde han hos sin Svigersøn, Færch paa Vivebrogaard. Fru Deden døde paa Kongstedlund d. 24de Januar 1840.

Sigvard Alteveld Færch (1812—1839), gift med Ane Kirstine Deden, boede først paa Vivebrogaard, men flyttede til Nytaar 1820 ind paa Kongstedlund. Han døde d. 26de April 1839. Efter ham solgtes Gaarden ved Avktion til dens nuværende Ejer

Ole Kjeldsen.

Ole Borks Fader.

Ved Vilhelm Bang.

Som bekjendt var den berømte Professor Ole Bork, der døde 1690, men hvis Navn vil mindes med Tak, saa længe Borks Kollegium existerer, en Præstesøn fra Sønder- og Nørre-Bork i Nørre-Horne Herred, Ribe Stift; han var født 1626 i Nørre-Bork Præstegaard, thi først 1632 flyttede Faderen til Sønder-Bork, idet nemlig Kaldene da bleve forenede, saa Nørre-Bork senere har været Annexet. At Ole skulde have været det ældste Barn i den store Børneflok, saaledes som det anføres f. Ex. af Dr. E. F. Koch i hans Doktordisputats om O. Bork, Side 6, kan ikke have været Tilfældet; der var nemlig en Søn Claus Olesen Bork, som allerede omtrent 1640 blev Rektor ved Christiansstads Skole i Skaane[1]), 1641 tog Magistergraden i Kjøbenhavn[2]), og 28 Februar 1645 ordineredes til Sognepræst i Ingelstorp og Walleberga i Ingelstads Herred, Lunds Stift[3]), hvor han døde allerede 1652, efter 14 Juni 1646 at være bleven gift med en Raadmandsdatter fra Christiansstad, i hvilken Anledning Broderen Ole, der 1644 var bleven Student fra Ribe Skole, hilsede Brudgommen med et Lykønskningskvad, som findes i Rostgaards »*Deliciæ Poetarum Danorum*« II, 414—417. At denne Claus Bork, der vandt sig et Navn i Datiden som en heldig latinsk Digter, maa have været ikke saa lidt ældre end den meget berømte Broder,

[1]) Rietz: Skånska Skolväsendets Historia, S. 505.
[2]) Personalhistorisk Tidsskrift, IV, S. 56.
[3]) Cawallin: Lunds Stifts Herdaminne, IV, 93—94.

fremgaaer, allerede tydeligt nok af den Omstændighed, at da han 1641 blev Magister, var Ole Bork kun femten Aar gammel, og at han blev Sognepræst Aaret efter, at Ole var bleven Student; men ogsaa hans Fornavn Claus tyder paa, at han var ældste Søn af Ole Clausen Bork og opkaldt efter sin Farfader, som sandsynligvis har været den Claus Mortensen Bork, der omtrent 1604[1]) døde som Sognepræst i Sønder-Bork.

Ifølge Wiberg havde Ole Clausen først været Hører i Ribe Skole fra 1610, indtil han 1613 blev Præst i Nørre-Bork, og 20 Marts 1632[2]) tillige i Sønder-Bork, der nu, som anført, blev Hovedsognet; hans Hustru hed Margrete Lauridsdatter. I Dr. Kochs oven omtalte Bog hedder det Side 6, at »Forældrene havde et godt Lov paa sig«, og efter det Program, der 1690 udgaves af Universitetet i Anledning af denne dets berømmelige Lærers Jordefærd, kaldes »Faderen en aarvaagen Præst, Moderen en from og retsindig Matrone«; sammesteds anføres en Udtalelse af Borks Kollega Professor Povl Vinding i den Mindetale, han holdt ved Universitetets Sørgefest for Bork, nemlig at de vare »fromme, rene i Sæder og tarvelige«, samt at »Faderens Præstegjerning nedlagde de første Fromhedsfrø i Borks Hjerte«. Nu er det jo en bekjendt Sag, at Ligtaler og lignende Værker just ikke ere den paalideligste Kilde at øse af, naar man vil lære en Mands Karaktér og Personlighed at kjende, og naar der i en saadan Tale anføres Noget om den afdødes Forfædre, er der maaske ogsaa ofte Anledning til at være lidt kritisk og varsom. Saa Meget er i alt Fald vist, at Hr. Ole Clausen, medens han var Præst i Bork Sogne, var temmelig langt fra at staa videre højt i den almindelige Mening.

1647 blev han afsat, men Grunden til denne Afsættelse berettes forskjelligt — *snart* at det var Herremanden Laurids Povisk paa Skrumsager, der vilde hævne sig paa Præsten, fordi denne havde dadlet hans ryggesløse Liv, der førtes i Drukkenskab og Skjørlevned, hvorfor han underkjøbte en Kvinde til at drikke to Gange af Alterbægeret og saa bagefter anklagede Præsten og fik ham afsat for denne For-

---

[1]) Wiberg: Præstehistorie I, 190.
[2]) O. Nielsen, i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. VII, 55; — altsaa ikke, som Wiberg har, 1631.

seelse[1]); *snart* at han havde gjort sig skyldig i Trolddom. Noget nærmere om den brutale Maade, hvorpaa han med Hustru og Børn joges bort fra Præstegaarden, medens hans Avindsmand hidsede sine Hunde paa ham, samt om, hvorledes Sønnen Ole Bork senere tog en ædel Hævn over Povisks Søn ved at helbrede ham for en Sygdom, der af alle Andre var anset for uhelbredelig, efter først at have overvundet hans Frygt for, at »Grisen skulde undgjælde, hvad Soen havde forbrudt«, — dette omtales hos E. F. Koch i hans anf. Skr. Side 7, og af O. Nielsen i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. VII, 45—46 efter P. C. Rothe: »Brave danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle« II; det hedder, at den afsatte Præst i sin hjemløse Forfatning søgte Tilflugt hos en Broder, der var Degn eller Klokker i Roskilde.

I Pontoppidans Annaler IV, 390 siges, at han døde 1647 i Kjøbenhavn efter ni Aar i Forvejen at være bleven afsat fra sit Embede i Bork; dette er nu ikke rigtigt, thi det var 1647, at han mistede sit Kald — maaske er han død samme Aar, og det kan nok være tænkeligt, at Græmmelse over, hvad der var sket, har været en medvirkende Aarsag til at lægge ham i Graven. At det var i 1647, hans Afskedigelse indtraf,

---

[1]) Det blev i hine Dage taget meget strengt, naar en Præst i mindste Maade forsaae sig ved Uddelelsen af Nadverens Sakrament; i Regelen var Straffen Afsættelse uden Barmhjertighed, hvorfor ogsaa Pontoppidan siger i sine Annaler (IV, 320), at det var »uden Tvivl, fordi Drukkenskaben var almindelig; ellers maatte man sige, at man gik altfor strengt tilværks«; ifølge Pontoppidan IV, 471 foresloges det 1661 af Ribe Stifts Landemode, at naar det ellers var gode Mænd, der af Svaghed havde forset sig, skulde Straffen formildes til en Pengebøde og offentlig Afbedelse fra Prædikestolen. At der dog kunde fældes en noget mildere Dom for en slig Forseelse, viser sig af den første Sag, som var for paa det Landemode, der 1647 dømte Ole Borks Fader fra Embedet, og som jeg skal meddele, da den næppe har været omtalt tilforn, heller ikke af Wiberg; den var anlagt mod Hr. Jørgen Jensen Urlev i Tim og Madum; da han ved Altergangen 14de Søndag efter Trinitatis 1643 (altsaa halvfjerde Aar i Forvejen) ikke havde haft Vin nok til Altergjæsterne, lod han de otte af disse komme igjen om Tirsdagen, og saa meddelte han dem Vinen; han dømtes »som højt bedaget Mand« til at afholde sig fra Prædikeembedet og Sakramenternes Administration, til offentlig at afbede sin Forseelse for Menigheden og derpaa at absolveres af Provsten, samt til i Fremtiden at holde Kapellan.

fandt jeg ved et løseligt Gjennemsyn af Ribe Stifts Landemodesprotokol, af hvilken jeg skal meddele en Udskrift for denne Sags Vedkommende; senere har afdøde Overlærer Kinch, hvis aldrig svigtende Beredvillighed til at give Oplysninger jeg atter her med Tak maa fremhæve, henledet min Opmærksomhed paa, at det allerede var galt fat med Hr. Ole Clausen i Aarene 1636—38, og at Afskedigelsen allerede da svævede truende over hans Hovede. Jeg skal her meddele denne Sag, der fandt sin foreløbige Afslutning 1638 med Hr. Oles Afskedigelse, men som dog endte bedre, end han havde haft Grund til at vente, idet han fik Lov til at beholde sit Kald; det er naturligvis denne Historie fra 1638, der har foresvævet Pontoppidan, da han beretter, at Ole Clausen døde 1647, »ni Aar efter at være bleven afsat«.

Denne ældre Sag omtales i Jydske Saml. VII, 55 af Dr. O. Nielsen, som dog, da han ikke kjender Udfaldet, er mest tilbøjelig til at anse Klagen for falsk; men efter Alt, hvad der foreligger, kan man ikke anse Hr. Ole Clausen for at være det uskyldige og forfulgte Sandhedsvidne, som Sagnet vil gjøre ham til. Det er overhovedet mærkeligt, hvorledes Folk, især i ældre Tid, naar en Mand var bleven ulykkelig ved egen Brøde, da vare tilbøjelige til at glemme denne og at betragte ham som et Offer for en skændig Forfølgelse; den Godmodighed, som kunde ligge heri, opvejes desværre ved den Uretfærdighed, undertiden af værste Art, med hvilken man dømmer om de formentlige Forfølgere; og saaledes maa da ogsaa Herremanden Laurids Povisk, selv om han ikke har været uden mere eller mindre Skyld i den endelige Afsættelse 1647, frikjendes for at have haft Lod eller Del i, hvad der skete med Hr. Ole i Aarene 1636—38; det var nemlig først efter 1640, at Povisk kom i Besiddelse af Skrumsager.

28 August 1636 udgik der et Kongebrev til Lensmanden paa Lundenæs, Hr. Ulrik Sandberg, om, at den Tiltale, som han havde til Hr. Ole Clausen, maatte henstaa, indtil de næstkommende Herredage vare sluttede. Samme Dag fik Erik Juel[1]) til Hundsbæk Brev om at møde paa Herredagen i Anledning af en Seddel, som Hr. Ole Clausen havde under-

[1]) Erik Juel var Fader til Søhelten Niels Juel.

skrevet, og som mentes at være urigtig, hvorfor det ved Kongens og Rigsraadets Dom var besluttet, at han skulde tiltales. — Det maa altsaa have været i en Sag, under hvilken en anden var tiltalt — maaske Erik Juel, som var meget forgjældet —, at denne Seddel, som mentes at være falsk, var bleven fremlagt, hvorfor der i Dommen var forbeholdt Tiltale mod Præsten. Lensmanden Ulrik Sandberg var imidlertid afgaaet ved Døden, men Lenet bestyredes indtil næste Aar af hans Enke, til hvem der 19 Oktober 1636 udgik Brev om at forfølge Sagen [1]).

23 November 1637 var Sagen for den gejstlige Ret i Ribe. Den kongelige Ordre til Sagsanlæggelsen ses at have indeholdt, at den formentlig falske Seddel var en Udskrift af Kirkebogen angaaende nogen Kirkegjæld, og at Præsten derfor foreløbig skulde være suspenderet [2]). Sagen blev den Gang udsat paa Grund af en Fejl i Stævningen, og under 28 December udgik der en Skrivelse til Stiftsøvrigheden om indtil videre at opsætte Sagen [3]). Snart optoges den dog paany og fik et uheldigt Udfald for Præsten, hvilket man ser af et nyt Kongebrev af 26 April 1638 af følgende Indhold: »Hr. Ole Clausen i Bork, som for nogen Forseelses Skyld af Albert Skeel, Lensmand paa Riberhus, Iver Vind til Nørholm, Lensmand paa Lundenæs, og Dr. Johan Borkartsen [4]) var dømt fra sit Kald, faaer af sønderlig Betænkende og formedelst Forbøns Skyld Tilladelse til at blive i sit Kald mod at betale 100 Speciedaler til Kronen og 100 til Varde Hospital inden St. Hans Dag« [5]). Det var jo forholdsvis heldigt sluppet, uagtet det var en betydelig Pengebøde; men Udredelsen har maaske dog ikke trykket Præsten altfor meget, da han vistnok har været Pengemand, der muligvis, som adskillige af Vesteregnens Præster i hine Dage, har drevet Studehandel paa Holland; af Ribe Raadstueprotokol ses det nemlig, at en Borger i Ribe 1635 skyldte ham Penge, som skulde være betalte i Amsterdam. — Sagen fik endnu et lille Efterspil, idet hans tre Nabopræster i Lønne, Nebel og Henne stævnede ham for Ribe Stifts

---

[1]) Tre Kongebreve i Jydske Tegnelser.

[2]) Landemodes-Protokollen.

[3]) Jydske Tegnelser.

[4]) ɔ: Hans Burchardsen, Biskop i Ribe 1634—43.

[5]) Jydske Registre.

Sommerlandemode i Varde 1639 og fordrede 10 Rdlr. hver, fordi de i de to Aar, i hvilke han havde været suspenderet, havde besørget hans Embede [1]). Sagen udsattes og forekommer ikke oftere, saa den maa vel være bleven forligt.

Ni Aar efter, at Hr. Ole Clausen havde redet Stormen nogenlunde heldigt af, kom den Sag op imod ham, som kostede ham hans Embede, uden at det dog kan godtgjøres, hvori egentlig Anklagen imod ham har bestaaet, og uden at han blev dømt fra Kaldet, idet han traadte frivillig tilbage; helt uforskyldt har hans Afsættelse næppe været, men det viser sig dog, at den gejstlige Øvrighed saa vidt muligt søgte at være ham til Hjælp ved Udredelsen af Naadens-Aaret. Det var paa Landemodet, der holdtes i Ribe 25 Marts 1647, at Sagen var for, og det hedder ordret i Landemodes-Protokollen i Stiftsarkivet:

»Den anden Sag, som i samme Conventu bleff agerit [2]), gielte Hr. Oluff i Bork an, Hvor udi bleff fremlagt:

1) Steuningen offver H. Oluff sub litera A.

2) Et tingsvinde anlangende H. Oluffs forseelse in administratione Altaris. Litera B.

3) Kongl. Majs. oc Riigens Raads Dom anlangende H. Oluffs forseelse med it breff, hand haffver underskreffvet urictig [3]). Litera D.

4) En gienpart til it vinde om forskreffne Her Oluffs forseelse udi sacramentet. Litera C.

5) Noch ere indlagde 12 numererede Skudsmaal anlangende H. Oluffs liuf oc leffuendendes skikkelig fremdragelse.

6) H. Oluffs beretning oc begering hannum maatte bevilgis en Capellan at underholde. Lit. E.

7) En Sictelse, Huor udi H. Oluff for Troldom beskyldis. Lit. F.

8) En udlæggelse for Troldom. Lit. G.

9) En Dom offver Christen Oluffsen Mosis bekiendelse. Lit. H.

---

[1]) Landemodes-Protokollen.

[2]) Den første Sag var den, der er omtalt ovenfor Side 210, og som angik Præsten i Tim og Madum.

[3]) Altsaa den 9—11 Aar gamle Sag, som nu er bleven gravet op.

Effterdi H. Oluff Clauszøn, her til Sogneprest til Synder oc Nør Bork, idag for retten for sin forseelse i det høyverdige Altaris Sacramentis administration indsteffnet haffuer godvillig sielff vild Sønder oc Nør Bork Sogner oc sit Kald resignere, vitløfftige berette at forekomme (!), er ham det offuerlat oc for hans fattige Hustrues oc uopdragne Børns skyld forunt dette Aar at niude oc bekomme halff aff begge Synder oc Nør Borck Sogners visze indkomst, offer oc Tiende, saa oc halff affgrøde aff Prestegaardens affling til Martini førstkommendis, med mindre hans Efterkommer kand hannem effter Uvillige Dannemænds sigelse for samme indkomst oc affgrøde med penge eller nøyactig forvaring forsickre, oc da prestegaarden at qvitere, nok skal den, som Kaldet bekommer, betale hannem halff Frøgielden effter forbemelte u-villige Dannemends sigelse, ellers dersom icke H. Oluffs Effterkommer hannem med penge eller nøiactig forvaring forsickrer for huis H. Oluff haffuer dette Aar at opbære, skal H. Oluff vere forunt til Paaske Aar 1648 i prestegaarden at forbliffue med folch, foring oc fæmon. Ribe for Retten slutet d. 25 Martij 1647.

Effterdi Jeg fattige Mand. Oluff Clauszøn her till Sognepræst til Synder oc Nør Bork Sogner er formedelst min forseelse i Altarens Sacramentis administration fororsaget mit Kald oc Kirche Tieniste i forrige Sogner at qvitere, oc vil den nu strax resignere, huorfor ieg met Egen underskreffne Haand mig her forplicter uden videre ophold oc forevendelse, paa dett icke Dom skal gaa, samme Kald att affstaa och hereffter ei Videre at affectere.

Til vitterlighed for Retten i Ribe skreffuet oc underskreffuet den 26 Martij Anno 1647.

Oluf Clausøn mppria.

Meddelelser fra Aalborg Bispearkiv.

Ved D. H. Wulff.

I. Lavhævd anlangende Neest (Nejstgaard) Endels Mark med mere Gods i Hørmested Sogn.

I Aalborg Bispearkiv findes en gammel Afskrift af Kong Hans's nedenstaaende Stadfæstelse af ovenmeldte Lavhævd. Afskriftens Tid er ikke angivet, men maa sættes til 1600, da der til den er gjort et Par Tilføjelser med samme Haandskrift, hvoraf den sidste er dateret og underskrevet af Pier Rasmussen, som altsaa ventelig ogsaa har taget Afskriften. Det bemærkes, at alle de nævnte Lokaliteter findes anførte paa Mansas Kort og i Traps Beskrivelse med Undtagelse alene af Ejens Bro. Da Afskriveren ikke har fulgt den gamle Retskrivning, men brugt sin egen, er det anset for unødvendigt at benytte denne undtagen for Navnenes Vedkommende og paa et enkelt Sted, hvor Meningen er tvivlsom.

Vi Hans o. s. v. gjøre alle vitterligt, at for os paa vort Retterting var skikket velbyrdige Mand Hr. Anders Nielssen Ridder med et Pergamentsbrev, af Vendelbo Byting (!) udgivet, med Punkter, lydende, at forne Hr. Anders's Lavhøring kundgjorde der inden Tinget, at han gjorde sin Lavhævd Lavtiddags med Riddersmændsmænd og Jordejere, hvilken Lavhævd ham var lovlig tilbunden og tilfunden af Fogder og menige Herredsmænd. Først indvorde han sin Hovedgaard Negst[1]) for sin rette Endel med Skov, Mark, Fiskevand, Fællig og Fang, inden Mark og uden Mark, ihvor det helst ligger, for

[1]) Nu Nejstgaard.

sit og sine Børns rette Arve, og kjendes han ingen at have nogen Del eller Fællig derudi undtagen to Agre, liggende i Negst Mark, som høre til Guds Legems Blus [1]) i Hørumstrup [2]) Kirke.

Item vorde han al Hørumstrup Sogn for sit og sine Børns rette Arve undtagen et Præstegaardsted med sin rette Tilliggelse, item undtagen Kirkens Gaard Korsholt med sin rette Tilliggelse og undtagen fem Agre, som høre til Kirken, to i Hørumstrup Mark og en Eng ved Eyens Bro, item undtagen fem Agre og en Stuf [3]) Eng i Thidtzellumb [4]) Mark, som og hører Kirken til, item undtog han det Gods i Thidtzellumb, som hans Forældre havde givet af Asdal til Asdals Kappel »for Ser« med saa Skjel, at hvo som Asdal besidder, hand skal have forne Gods i Forsvar. Item undtog han en Bondegaard i Thidtzellum med sin rette Tilliggelse, og undtog han Volstrup med sin rette Tilliggelse; alt andet Gods, øde og bygget i forne Søgn, det vorde han for sit og sine Børns rette Arve og Gods med des Tilliggelse, og kjendes han ingen at have nogen Del eller Fællig derudi, uden saa er, at den hellige Kirke eller nogen anden kan vinde sig derind i nogen Gaardsted og have gamle og aabne Ejendomsbreve paa, dog undtog han det i sin Ed, eftersom forne Breve ydermere udviser. Hvilke Breve og Lavhævd vi ville stadfæste og ved sin fulde Magt dømme, og tildømme vi forne Hr. Anders Nielssen og hans Arvinger forne Gaarde og Gods med alt deres rette Tilliggelse, hvad det helst [være] eller nævnes kan, at have, nyde, bruge og beholde efter forne Lavhævds Lydelse, undtagen i alle Maader, som forskrevet staar, forbydende nogen ham eller hans Arvinger derudi Hinder at gjøre eller uforrette, saa længe forne Lavhævd vorder lovlig rygget med Biskop og bedste Bygdermænd uvillige, og til nogen kommer for os derefter med bedre Bevisning paa vort Retterting. Datum Kjøge Anno domini 1485.

Den første Tilføjelse til ovenstaaende Stadfæstelse lyder saaledes:

---

[1]) Efter H. Rørdam Fakler, som bæres foran Hostien ved Processioner (Ny kirkehist. Saml. 2. Bd., S. 535).

[2]) Nu Hørmested.

[3]) d. e. et Stykke (Molb. Glossar. 2. Bd., S. 160).

[4]) Nu Tislum.

Copie af et salig Peder Rasmussens Haandskrift og Bevis, som paa de Tider har hørt og gjort Kirkens Regnskab, bemeldte Bevis i sin Indhold lydende om et Stykke Eng, liggende ved Eyens Bro udi Birkets Mark, som Pier Christensen i Birket nu i Brug har og forne Pier Christensens Hustrus Fader, nu salig Las Christensen, som boede og døde i Birket, tilforn og brugte til Birket og holdt Kirken Lys op al sin Livs Tid .... siden forne Pier Christensen er bosat i samme Gaard, har han forholdt Kirken sin Rettighed nu i langsommelig Tid, hvilket forsk. Stykke Eng Lavhævden omformelder, som salig og højlovlig Kong Hans har confirmeret og stadfæst.

Den anden lyder:

Bekjender jeg Peder Rasmussen, at der findes udi Kirkens Regnskabsbøger, at Las Christensen i Birket har aarligen al sin Livs Tid, saa længe han har været Kirkeværge til Hørmested Kirke, opholdt Lys til forne Kirke for et Stykke Eng, som han selv bekjender at have i Brug, hvilken Eng som Kirkens Bog videre omformelder, som Kirkeværgerne skal fordre til Rette. Til Vidnesbyrd har jeg min egen Haand her underskrevet. Datum Mosbjerg Præstegaard, den 6te December 1600. *Pier Rasmussen,* egen Haand.

2. Kaldsbrev for en Præst paa Gjøl.

Wij Niels met Gudtz Nade Biscop oc Forstander till Burglum giører alle witterligt, at wij haffue wnt oc forlønth oc met thette vort obne Breff wnde oc forløne thenne Breffuisser oss elsk. Her Per Perssen en wor oc Burglum Closter Kircke i Giøll met alle Presterentte, som ther tilhører, oc hand skall holde Gudtz Thienisten ther wedt Mackt oc forsørge Sognefolket met all andeligen Thieniste, som Sogneprest bør at giøre, oc at hand skall were oss oc Burglum Closter tro oc huldt oc giffue huert Aar oss oc Clostherit x Marck Pennynge oc forsee oss met eth uweliigt Gesterii, naar wij ther till Landt komyndis worder; loffue oc tilsige wij hannem, att wij ey wille skille hannem wedt thenne Forlønynge, wthen oss eller Burglum Closter nogen Offuerwoldt paa kommer, szaa att nogen aff Capittels Brøder nødis personelig ther at sidde, oc skall hand nyde oc beholde then Residentz, som Presten ther nw iboer met alle sine Tilleggelsse, szom ther nw tilleger. In cujus

rei testimonium signetum nostrum presentibus .... impressum. Datum Haffuersløff feria sexta ..... dominicam palmarum anno dni mdxxx.

3. Til Albæk-Voer Præstekalds Historie.

1.

Tingsvidne om en Dam og Aalekiste, item om noget Jord til Albæk Præstegaard.

1542. Alle Mend, thette Breff see eller høre læsse, kwndgiøre vi Anders Jenssen, Tinghører til Børglom Herrits Ting, Seueren Svendssen, Sogneprest i Vraa, Las Perssen i Hauerholm, Mickel Ibssen i Gunderup oc Jens Tammessen i Arup met thette vortt obne Breff Anno dni 1542 Tiisdagen nest for festum corporis Christi paa forne Ting var skicket hiederlig Mand Her Christen Myrck, Sogneprest i Albek, oc logelig bedis eet vwildigt Tingsvinne aff otte loffaste Danemend, som er Jens Poelssen i Børglomby, Las Perssen i Haffuerholm, Niels Jenssen i Hestrup, Las Vollssen i Karmitzholt, Staffen Anderssen i Lij, Per Tammessen i Dalen, Syuord Ibssen i Tollestrup oc Hanss Suder vdj Høgsted, hvilcke forne 8 Mend alle endrectelig wonne paa Troff oc Sanden met opractt Fenger, att the saage oc hørde, att forne Her Christen Myrck lod læsse i Dag her inden Børglom Herrits Ting for Tingsdom ij bezeglet Sognevindner, lyunde Ord fraa Ord, som her effter følger. Saa lyuder thet første: Wi effterne Terckil Perssen i Hesild, Rassmus Laurissen i Lyngzø, Jep i Kigard oc Per Jenssen i Albeck ewindelig met Gud kundgiøre wj for alle met thette vortt obne Breff, at Anno dnj 1538 then Søndag nest effther dyre vor Frue Dag paa Albeck Kirckegaard var skicket for oss hiederlig Mand Her Christen Myrck, Sogneprest til Albeck, huilcken ther logelig esket oc fick edt fult oc alt Sognevinne aff xij loffaste Danemend, som er Lass Jenssen, Jørgen Smid, Niss Olessen, Gregerss Laurissen, Niss Perssen paa Falldhen, Poell Anderssen, Niss Perssen i Albeckgord, Jep Perssen, Per Perssen, Gregers Anderssen, Jens Smid oc Mickel Christenssen, hvilcke forne 12 Danemend alle endrectelig vonne paa dieress gode Troff, Siell oc rette Sanden, att then Dam oc Aalekiste, som ligger ved Albeck Kirckj, haffuer laged rettelig aff Arilds Tiid til Albeck Prestegord, oc the Sogneprester, som haffue hafftt forne Prestegord, haffue vlast oc

vkierd bruget til dieress Behoff samme Dam oc Aalekiste til saa lenge, att Biscop Stygj satthe Capellan til Albeck Kirckj oc holtt samme Capellan paa Vordgord, tha tog hand oc Dammen til Vordgord. Att saa er i Sandhet, thet vinne wj met vore Indzegle neden paa thette vortt obne Breff. Datum vt supra. Item saa lyuder thet andet: Wi effter[ne] Las Anderssen i Søøraa, Christen Laurissen, Christen Stien oc Gregers Anderssen kundgiøre for alle met thette vortt obne Breff, att Anno dnj 1542 Pings Søndag paa Albeck Kirckegard var skicket for oss thenne Breffuiser, hiederlig Mand Her Christen Myrck, Sogneprest til Albeck, hwilcken ther logelige esket, bedet oc fick edt fultt oc altt Sognevinne aff xij trofaste Danemend, som ere Christen Olessen i Lyngzø, Rassmus Laurissen ibid., Jens Jepssen i Stør, Gregers Screder, Seueren Terckilssen, Seueren Bagge, Las Jørgenssen, Gregerss Anderssen, Jenss Yuerssen, Jens Perssen, Hanss Jenssen oc Anders Jenssen. Tisse for[ne] 12 Danemend met menige Sognemend alle endrectelige vonne paa dieress gode Troff, Siell oc rette Sanden, att thennem fuldvitterligt er i Gudz Sandhet, att then Dam oc Aalekiste, som ligger ved Albeck Kirckj, oc then Øredgard, som Lass Askilldssen nu bruger, oc nogen Agherjord ligger ved edt Byge, er byget i for[ne] Prestegords rette Fellig oc Fædrefftt, Prestegarden oc menige Grander til Trengssell, som hieder Pwdborgh. Thette for[ne] haffuer lagt rettelig til Albeck Prestegard i vor Tiid oc som vi kwnde høre oc spøre aff vore Foreldre, som lengst mindes, vlast oc vklaget i rofflig Høffd aff Arilds Tiid, som huer Mand bode i Soghen oc vden Soghen er vitterligt paa rette . . . . Sandhied, oc the Sogneprester, som haffue hafftt for[ne] Prestegaard, haffue til dieress Behoff brugt for[ne] Fiskevatn oc Agher vden Tø oc Trætte vden huer Mands Tiltale, før att Biscop Stygj satte Capellan til Albeck Kirckj oc holt same Capelan paa Vordgord, tha tog hand thette for[ne] til Vordgord. Att the saa vonne, thet vinne wj met vore Indzegle neden for thette vort obne Breff. Datum ut supra. Item vonne oc for[ne] 8 Mend, att for[ne] Her Christen Myrck forbød i Dag her inden Tinge for Tingsdom, som hand oc tilforn tiidt oc offtig giordt haffuer, nogen at hugge oc haffue nogen Nytlighet i then Hestehaffue, som ligger til Albeck Prestegord, eller nogen anden Dield, som tilligger for[ne] Prestegard eller tillagt haffuer aff Arilds Tiid. Att saa

er i Sandhet, som forscr.t stander, trøcke: wj vore Indzegle neden paa thette Breff. Datum ut supra.

2.

Forbud paa Rishug og Drift i Aakjær.

1576. Offwe Annderssenn y Gunderup, Domer till Børglum Herritzting, Christeun Scriffuer oc Siuord Ibssen i Tollestrup giøre witterliigt, at Aar effther Guds Byrd mdlxxvj Tisdagen nest effther then Søndag Oculi paa forne Ting war skicket Jens Ericksen i Krogsdam; hand esket, bedis oc fick et fult Tingsvitne aff viij Danemend, som var Siuord Ibssen, Las Seffrenssen i Arup, Oluff Perssen, Per Anderssen i Rønnebiergh, Thames i Biørnstrup, Jens Moustssen i Heselholt, Las Anderssen oc Niels Thamessen i Høgsted, huilche forne viij Mend ther alle samdrectelligen votne paa Troff, Seell oc rethe Sanden, atj haffuer siet oc hørt, thet forne Jens Erickssen haffuer standet her inden Tinggij vdj iij samfold Tingdage paa hederliig Her Niels Jensens Wegne y Albeck Prestegard oc forbøder nogen Mand at hugge heller hugge lade y Aakier heller . ntvangh vdj the Loder, som forne Her Niels Jenssen er ther tiillskifft, men huer at hugge vdj sin egen Lod, som hanom aff Hosbunds Fogder (?) er tilskifft, oc lade sig nøye met. Sameledes forbød hand nogen att tage Tegtefee oc driffue ind vdj samme Felliige vnder et fult Vold oc Ran, oc forbød nogen Mand att lade indriffue noget theris Fee, Suyn heller Øgh vden Hioen oc Hyrde vnder Hosbundtz Straff. Sameledes forbød hand nogen at giøre nogen Weye offuer samme Enggij andre indthij, som haffuer Enggij y Albeck Sogenn.

3.

Vidnesbyrd om Hestehaven til Albæk Præstegaard.

1578. Ieg Christenn Mørck, Sogneprest i Hammer, kiendes oc giør witterliget for alle met thette mit obne Breff oc egen Handscrifft, at ieg war Sogneprest wdj Albeck Sogenn liige x Aar oc boede wdj Albeck Prestegaard. Tha saa lenge oc then Tiid haffde ieg indluget Hestehawen rund omkringh, och ingen hug ther wdj wden min Minde eller aag ther igiemel eller førde nogett igiemell, wden the haffde thet i min Minde. Ey heller war ther nogen Wey wdj min Tiid at then Hoffuet-

ager, som løber øster oc wester fra Hestehaffwen met Backen nordon om then Ager, som løber sønder oc nør westen for Kircken, men ieg brugett then Hoffuetager met Sæd som anden Iord, som laa till Albeck Prestegaard wlast oc wklaget. Men naar the Dannemend, som bode wdj Westergaard i Albeck, willde føre theres Hø hiem aff Høengen, tha bade the mig, at the motte føre thet op igiemell min Hestehaffue oc igiemell min Marck. At saa er i Sandhet, trycker ieg mit Indtzegell for thette mit obne Breff. Screffuet wdj Hammer then siiste Dag Aprilis Anno dnj 1578.

4.

Forbudsvidne paa Albæk Præstegaard.

1608. Anders Oussen y Gunderup, Dommer till Børlum Heritzting, Chresten y Marigord, Chresten Perssen y Rønnbierig, Jens Michelssen y Wraagordt giør wetterligt A° 1608 Thissdagen thendt xix Apprelis paa forne Ting var skickett Anders Jenssen y Nørvraa paa sin Hosbundz erlig oc welbyrdige Mand Enuold Krusse til Hiermesleffgordt, kong. Mayt. Renthemester och Lensmand offuer Segelstrup Leen, hans Vegne her bedis och fich it fuld Tingsuinde aff viij Danemend, som var Chresten y Marigord, Chresten Perssen y Rønnbierig, Per Laurizen y Siørup, Anders Ibssen y Skiern, Niels Raask y Thors, Hans Mørch y Hamerholt, Oluff y Suenstrup, Jens Pierssen y Orumholt, huilcke forne viij Danemendt ther alle samdrectelig vonde medt opragte Finger och Helgens Ed, thet di saa och hørde her y Dag paa forne Ting, thet forne Anders Jenssenn stod her for Tingsdom, efftersom handt tho neste Ting tilforn ochsaa giortt haffuer, och lood lesse och paaschriffue it skreffteli g Forbudt och er saa lydendis: Laader erlig och welbyrdig Mandt Enuold Krusse, kong. May.s Renthemeister och Lenssmandt offuer Segelstrup Leen forbiude nogen att haffue nogen Fedrøfft eller att giørre nogen Vey eller Stij igiemell kong. May.s Endiels Marck, som kaldis Hesthaffue och hører till Albeck Prestegordt. Dissligeste forbiuder nogen att indtage eller indheuffue nogen Ager, Eng eller Fedrøfft, hvis kong. Maytt. der tillhører, vnder høyeste Forffølgelsse; item att thage nogen Thegt for Øg, Suin eller andre saadannt y Aakier paa thet, som kong. Maytt. tillhører, och thet vnder

høgeste Lougmoll. Jørgen Pederssen Hand, Fuldmegtige paa Segelstrup.

5.

Tingsvidne om Kirkevej fra Favrholt og Vorsaa.

1608. Olluff Nielssen i Albeckgordt, Dommer till Vorgaardtzs Biercketing, Jens Berttilsen vidt Prestbroeff, Tamis Mickelssen i Neesomb och Jesper Anderssen i Holbech giør uitterligt: Aar effter Gudtzs Børdt 1608 Fredagen tendt 27 May var skickett Las Mørck i Stackstedt paa hederlige Mandt Her Peder Jensøns Vegne i Albeck Prestegordt och fick itt fultt Tingsuindt aff otte Dannemendt, som var Jens Berttilsen vidt Prestbro, Tamis Michelsen i Nesomb, Jesper Anderssen i Holbeck, Olluff Laurissen i Fheebroen, Jens Mougenssen vidt Prestbro, Niels Bendtsen i Aggerstedt, Peder Pouilssen i Sørraa och Pouill Skouffougitt, huilcke der vonde vidt tierris Helgens Eidt, att di saa samme Dag vj Siønsmendt, Peder Anderssen i Stackstedt, Matzs Mickelssen i Langholtt, Niels Rasmussen i Oustrop, Las Chrestinssen i Garsholt, Anders Pederssen paa Heden och Niels Nielssen i Suinhaffue, der hiembled och kundtgiorde, att efftersom di var loffellig tagen aff Tingj till att see enn Stiie, laa offuer Albeck Prestegardzs Marck, thaa saa di enn Gangstie løøb aff tendt Wey, som komer vdaff Faurholtt Skouff, och samme Stie løb liige i Nøer offuer somme aff for$\underline{\text{ne}}$ Her Peder Jenssøns Agger offuer hans Kuornn och sammestedtzs østen for hans Aggerender, saa nøer till Prestegarden, løb saa vesten omb Prestegarden offuer Prestens Baarder till tendt østen Kierckistentte, som dennom siøntis att verre enn Magstie, saa di samme Weye, som kommer vdaff Faurholt Skouff, att tendt løøb sønder ombkring Prestegards Marck vester till en Weye, som kommer sønder fraa Graffuens Daell, och i samme Weye, saa lige nøer till Kiercken, som tennom siøntis att verre rette Kierckeweye bode fraa Faurholtt och Worssaa. Ditt hiemblede di for itt fultt Siønn. Att saa gick for Tingsdomb, vinder wy for$\underline{\text{ne}}$ Mendt met vorris Zingnetter vndertrøckt. Datum vt suppra.

6.

Fredløs-Dele over en Vej over Albæk Præstegaards Jord.

1608. Anders Oussen y Gunderup, Dommer til Børlum

Heritzting, Chresten y Marigordt, Chresten Perssen y Rønnebierig, Jens Michelssen y Wraagordt giør wetterligt A^o^ 1608 Thissdagen thendt 19 Jully paa for^ne^ Ting war skickett Anders Jenssenn y Nørvraa paa sin Hosbundz erlig och welbyrdig Mandt Jørgen Friiss, Beffallingsmandt paa Seygelstrup, hans Vegne, her bedis och fick itt fuldt Tingsvinde aff 8 Danemend, som war Chresten y Marigord, Chresten Perssenn y Rønnebierig, Hans Chrestenssen y Liie, Niels Jenssen y Thollestrup, Niels Raask y Thors, Michell Jenssenn y Wolstedt, Niels Pouelssen y Søndervraa, Niels Mazen y Emb, huilcke for^ne^ 8 Danemendt ther alle samdrectelig wonde medt opragte Finger och Helgens Edt, thet di saa och hørde her ij Dag paa for^ne^ Ting, thet for^ne^ Anders Jenssenn stodt her for Tingsdom, och paa for^ne^ sin Hosbundz Wegnne lod handt fordielle fridløs en wseduanlig och vlouglig Wey, som liger offuer Albeck Prestegordz Endiels March, kaldis Hesthaffuindt, och therhos forbødt hand nogen att kome ad samme Wey, och thersom nogen seg her emod fordrister der offuer ad komme och di deroffuer fannger nogen Skaade, skall di tiltincke, di derom tilfornn er aduaret, och haffue Skaade for Hiemgield. Bestodt Jenns Anderssen och Anders Sørinssen y Nørvraa, atti paa Søndag 8 Daghe y Albeck Kierck steffnid miening Sognemendt, disligeste Jens Nielssen y Albeck, Per Laurizen ibid., Anders Perssen, Las Matzen ibid. att møde her till Børlum Heritzting y Dag for thenne Forbuod och thenne Wey fridløs att diell och for thet Winde.

7.

Tingsvidne om Ellehug i Aakjær.

1617. Lauridtz Knudsen i Løngsøe, da Tinghøerer til Worgordz Berketing, Frandtz Andersen i Garsholtt och Thoerd Sørensen i Agersteedtt giør witterligt: Aar 1617 den 21 Martij war skickitt hederlig och vellerdt Mandt Her Per Jensen i Albek Prestegaardt, der bedist och fick ett fultt Tingswinde aff 8 Danemendt, som war Frandtz Andersen i Garsholtt, Thoerd Sørensen i Agersteedtt, Christen Christensen i Suolholtt, Niels Chlemindsenn i Agersteedtt, Niels Andersen i Holbek, Las Mortensen i Agersteedtt, Jens Nielsenn i Albeck och Mortten Jensen i Dunsteedtt, huilcke for^ne^ 8 Danemend alle samdregtelig woende paa deris goed Troe och Sandheedtt,

att di saae och hørtte her i Dag paa forne Ting, dett forne Her Per Jensenn stoed her idag for Tingsdomb och war begerindis att moete faae Siunswinde beschrøffuitt i Thingbogenn thil noegit Ellehug, som skulle werrett hugitt wdenn hanns Mark gierde, och samme Ellkier schall haffue ligitt och werrett brugtt thill Albek Prestegardtt wdj en langsomelige Thidt. Saa war her idag thilsteede Niels Madsenn i Kringgelheede paa hans Husbundtz erlig och velb. Mandtt Esche Bille till Ellinge hans Wegne, och kiendist sig fultt och fast weed alle di Kierre, Eege och Bøege och Elle paa forne hans Husbundtz Vegne, som stander i Aackier neden thill forne Her Per Jensens Gierde. Och stoed forne Niels Madsenn med forne Her Per Jensenn och hanns Siunsmendtt thill Weedermolssthingth. Att saa for Tingsdomb er gangett, winder wij med woris Sigenetter vndertrøcktt. Vtt supra.

8.

Tingsvidne om Rishug og Fædrift i Aakjær.

1617. Las Knudsen i Løngsøe, daa Tinghøerer till Voehrgaardtz Berketingh, Jens Christensen i Siuerslett och Annders Jensenn i Agersteedtt giør witterligt: Aar 1617 denn 13 Junius her paa forne Ting war skikett erlig och welb. Mandt Gunde Lange thill Breidning, kong. Maytt. Befalingsmandt paa Seigelstrop hanns wesse Budtt, Anders Persen i Myrlundt paa forne hans Husbundtzs Wegne, erlig och welb. Mandt Jurgen Arnfeldt till Woehrgaardt hans Fuldtmøndige Per Anderssenn Ridefogett der sammestedz paa forne hans Husbundtz Wegne, erlig och welb. Frue Frue Margrette Rosenkrandtz thill Hundslundtt hindis Fuldtmøndige Sørenn Persenn i Pinnkroegenn paa forne hanns Husbundtz Wegne, der bedist och fick itt fultt Tingswinde aff 8 Danemendt, som war Jenns Christensen i Siuerslett, Anders Jensen i Agersteedtt, Madtz Jensen i Fourholtt, Christenn Christensen i Suolholtt, Niels Nielsen i Nyemølle, Madtz Christensen i Hytten och Las Christensen i Gorsholtt, saa och Christen Nielsen i Agersteedtt, huilcke forne 8 Danemendtt alle samdregtelig woende paa deris goede Troe och Sandheedtt, att di saa och hørtte her i Dag paa forne Ting for denem stande xj Windissmendtt, som wond huer seerligenn med Helgens och opragte Finger effter Recesenn, efftersom di ware steffned och kalditt for deris Sandhet med

Landtzting Steffningh att winde och bekiende, som effter følger. Først wonndt Jacob Christensen i Longtuedtt med Helgens Eedtt och opragte Finger, att hanom mindis l Aar, Per Sørensen i Agersteedtt mindist i xxiiij Aar, Per Nielsen i Stuorløgtued mindist i xl Aar, Niels Bendsenn i Dallmølle mindist i lxx Aar, Mortten Christensen i Holden mindist i xxxvj Aar, Olluff Chlemindsen i Heiselholtt mindist i xlvj Aar, Simen Madsenn i Stuoer mindist i xl Aar, Jenns Therkelsenn i Agersteedtt mindist i xlvj Aar, Jenns Berttelsenn ibid. mindist i xl Aar och miere, Gunde Jespersenn i Agersteedtt mindist i x Aar och Jenns Koldt ibm. mindist i xvj Aar, daa wdj saa lang Thid, som forschr.^{uit} staaer, war ditt denom alle fultt witterligt i rett Gudtz Sandheedt, att di Mendtt, som haffue boett i Albekbye, Albek Prestegaardtt, Albekgaard, Prestebrow, Heiseltt och Kringgelheede, haffuer hafftt deris frie Elle-Risshug i di Elkier i Aaekier, huer seerligen thill deris Gierder och Gaardtz Behouff saa well som ochsaa deris Gressningh och Feedrøfft i for^{ne} Aaekier. Wond och bestoedtt Albrett Hansenn i Gorsholtt och Las Nielssenn i Sterup med Helgens Eedt och opragte Finger, att di paa Thisdagh sist forledenn threi Wgger wor for Asdall Portt och steffned erlig och welb. Mandtt Esche Bilde thill Elingi, kong. Maytt. Befalingsmandtt wdj Mariager Chloster hid thill for^{ne} Ting i Dagh for ditte Winde. Disligeste bestoed for^{ne} Albertt Hansen och Jens Christensen i Idskoff weed lige for^{nb} Eedtt, att di paa Thorsdagh sidst forledenn threi Wgger, war for alle disse effterskriffne Mend diris Huse och Boepeelle, som er Nielss Madsen i Kringelhede, Madtz Jensen i Fourholtt, Jenns Jensen ibm., Christenn Lauridsen i Langlandtt, Las Wilsenn i Elkier, Per Jørgensen i Tueden och disligiste for Anders Pouelsen i Fourholtt hans Boepell i Dag threi Wgger och steffned for^{ne} Mend hid thill for^{ne} Thingh i Dagh for ditte Winde, om den goede Mand, for^{ne} Esche Bilde och for^{ne} Mend haffuer nogitt der thill att suare. Att saa for Tingsdomb gangen er, winder wij med wores Sigenette her wndertrøckt.

9.

Forbudsvidne paa Rishug i Aakjær o. s. v.

Originalen er stærkt medtagen af Fugt, saa at der er store Huller deri; men da Vidnet er udstedt paa samme Dag

som foregaaende og for en Del enslydende dermed, har det derefter saa nogenlunde kunnet udfyldes.

1617. [Las Knudsen i Løngsøe, daa] Tinghøerer till Woehrgaardz Berketing, Jens Christensen i Siuerslett och [Annders Jensenn i Agersteedtt] giør witterligt: Aar 1617 denn 13 Junius her paa for$\underline{\text{ne}}$ Ting war skickett [erlig och velb. Mandt] Gunde Lange thill Breidningh, kong. Maytt. Befalingsmandtt paa [Seigelstrop, hanns wesse] Budtt, Annders Persenn i Myrlundtt paa for$\underline{\text{ne}}$ hanns Husbundtz [Wegne, der bedist och fick] itt fultt Tingswinde aff 8 Danemendtt, som war Jens Christensenn [i Siuerslett, Anders Jensen] i Agersteedtt, Madtz Jensenn i Fourholtt, Christenn Christensen [i Suolholtt, Niels] Nielsenn i Nyemølle, Madtz Christensen i Hytten, Las Christensenn [i Gorsholtt och Christen] Nielsenn i Agersteedtt, huilke for$\underline{\text{ne}}$ 8 Danemendt alle samb[dregtelig woende paa] deris goede Troe och Sandheedtt, att di saae och hørtte her i Dag [paa for$\underline{\text{ne}}$ Ting, att] for$\underline{\text{ne}}$ Anders Persen stoed her i Dag for Tingsdom och forbød [nogen att huge eller] huge lade noegitt Ellerishugh, som liger thill Albek [Prestegaardt i di] Ellekiere i Aaekier, som kaldis Steerkier, och Lysholtt . . . . . der effter med Rette kannd paathallis. Och disligeste . . . . . Last och Klage paa huis Elle och Elleriss, som war hogen . . . . . som Siunsmend i Dag haffuer omhiemelett. Woend och [bestoedtt Albrett Hansen i Gors]holtt och Las Nielsenn i Sterup med Helgens Eedt och [opragte Finger, att di paa . . . . .] threi Wgger war for Asdall Portt [och steffned erlig och welb. Mandtt Esche Bilde thill Elingi, kong. Maytt. Befalingsmandtt wdj Mariager Chloster hid] thill for$\underline{\text{ne}}$ Tingh i Dag for dette [Winde. Deslige]ste bestodtt for$\underline{\text{ne}}$ Albertt Hansen och Jens Christensen i Idskoff weed lige [for$\underline{\text{ne}}$ Eedtt], att di paa Thorsdag sidst forledenn threi Wgger war for disse effterschne dieris Huse och Boepeelle, som er Niels Madsenn i Krinngelheede, Madtz Jensenn i Fourholtt, Jenns Jensen ibm., Christen Lauridsen y Longlanndtt, Las Wilsenn i Elkier, Per Jørgensen i Tuedenn och disligeste for Anders Pouelsenn i Fourholtt hanns Boepeell i Dag threi Wgger och steffned for$\underline{\text{ne}}$ Mendt samptligen hiid thill for$\underline{\text{ne}}$ Ting i Dag for ditte Winde. Att saa for Tingsdomb ganngenn ehr, winder wij med woris Sigenetter wndertrøckt. Vtt supra.

10.

Forbudsvidne paa Fædrift i Pudborg.

1623. Jens Michelssen i Idskou, Domer til Worgaards Bircheting, Jens Pederssen, Rasmus Morttenssen i Idskou, Hans Nielssen i Kircheskov giør uitterligt: Aar 1623 Fredagen den 1 Augusti war skickett erlig och fornumstige Anders Pedersen Ridefougett til Seilstrup paa kong. May.s Lensmands Wegnne, hans wisse Boud Erick Hanssen i Pudborig och fick itt fultt Thingswinde aff viij Danemendt, som var Jens Perssen, Rasmus Morttensen, Niels Michelssen, Jens Rasmussen i Idskou, Hans Christenssen i Gorsholtt, Las Nielssen i Feebrou, Hans Matzen, Rasmus Holbech i Agersted, huilche forne 8 Mend alle samdregteligen vonde ved Helgens Eed, dett di saa och hørde paa forne Thing for dem stande Erick Hanssen i Pudborig och lod leese en Forbods Zedel lyudendis, som følger: Lader erlige och welb. Mand Anders Friis til Krabesholm, kong. May. Befalingsmand paa Seilstrup, forbyude nougen att haffue Feedrifft offuer kong. May.s Jord och March wed Pudborig eller andersteds offuer Albeck Prestegaards Endels March vnder itt fultt Voldt och andere huis Lougmol som der kandt effter følge, vden di bør dett medt Rette eller kandt haffue dett i Minde. Desligeste forbyuder hand nougen att tage Thegtfee, Øgh, Suin eller Creatur vdi Aakier eller bruge nougen Riisshoug i forne Aakier paa dett, som kong. May. tilhører med Rette, och Fuldmagt giffuer ieg Erick Hanssen i Pudborig at lade dette Zedel leesse til Worgaards Bircheting och paaschriffue. Datum Seilstrup den 22 Julli 1623, och Tinguind dereffter att tage beschreffuet. Anders Pederssen egen Handt. Hiemllede Jep Pederssen, Aske Erichssen i Pudborig ved Helgens Eedt, at di Søndag sistforgangen 8 Dage paa Sougensteuffne for Albeck Kierckedør steuffnett alle Albeck Sougenmendt hid til Tinget i Dag for denne Forboud att tage beschreffuet, om di haffude der nouget mod at suare. Utt suppra.

11.

Indsigelse mod Rytterhestehold.

1659. Hilsen med Gud! Efftersom Niels Mortensenn i Puiborg er steffnet for Pengis Udgifft til en Rytterhest aff Albeck Sogn och dog med skrifftlig Vidnisbyrd, nemlig med

Breffve 200 Aar gammel, bevisis kand, at samme Puiborg paa Præstegaardens tilliggende Jord er opbygt; naar jeg derfor bliffver indsteffnet, daa formener jeg, att saa lenge Præsterne i Vendsyssel icke med Sognene contribuerer aff deris Præstegaarde, jeg bør fri att vere saa vel som min Præstegaards Jords paaboende Bønder, och naar noget udgiffves skall, det mig daa med ald Rette att tilkomme, efftersom andre Præster nyuder aff deris. Huorfor jeg beder Dommeren, Hans Albritson, eller hans Fuldmectige sig att betencke och ingen Lovmaal offver mine Tiennere att udstede, førend jeg selffver dertil louligen bliffver kaldet.

Albeck Præstegaard, den 23 December anni 1659.

Att dette motte læsis, paaskriffvis och mig tilskickes. Vale.

Jacob Thomsøn Mum mpp.

12.

Tingsvidne om Pudborg.

1667. Hans Albredsen i Gaardtzholt, Dommer till Vorgaardtz Bircheting, Mads Nielssen i Vester-Idskoff, Jens Gundesen ved Prestbroff och Søffren Jenssen Skriffuer giør vitterligt: Aar 1667 Fredagen den 22 Febr. paa forne Ting vaar skiched velagte Mand Oluff Hanssen paa hæderlig och vellærde Mand Hr. Jacob Tomsen Mom, Sogneprest till Voer och Albech Sogne, hans Vegne, der bedest och fick et fuld Tingsvinde aff otte Dannemend, som vaar forne Mads Nielssen, Jens Gundesen, Chrestopher Chrestensen i Løngsøe, Chrestopher Ibssen ibm., Chresten Søffrensen ibm., Chresten Anderssen i Bonchen (?), Lauss Jenssen i Beltegaard, Thomis Jenssen ibm. och Peder Ibssen i Korffuen, huilche forne Danemend der alle vond och kundgiorde, at di saa och hørde samme Dag for dennem stande Olluff Hanssen paa forne Her Jacob Tomsen Mom hans Vegne och for Retten fremstellede thuende Steffnsmend, Jørgen Nielssen i Haldensgaard och Lauss Jenssen i Albech Prestegaard, som bestoed ved deris Æd effter Ressecen, at di i Dag 14 Dage med skrefftlig Steffning steffnede effterschreffne Vindispersonner effter Steffningens videre Formelding och liuder Ord fra Ord, som følger: Lader hederlig och vellerde Mand Hr. Jacob Thomssen Mom, Sogneprest till Voer och Albech Kircher, steffne och Varsell giffue erlig och velb. Mand Offue Juell thill Villestrup, kongl. Maytt. Befallingsmand

offuer Alborg Hus Ampt, saa och erlig och velfornehme Mand Mogens Willomsen, Amptskriffuer offuer Alborg Hus Ampt, for Vinder angaaende et Gaadhus, er opbøgt paa Albech Prestegaards Grund och udi Matriculen skall veere indført, hand agter at laade forhuerffne och tage beskreffuen, till Vorgaardz Bircheting Fredagen den 22 Febr. førstkommende, om di vil haffue der noget til at suare. Datum Gaardtzholt den 1 Februari 1667. Disligeste steffnis och kaldis i Rette till Vorgaardtz Bircheting til offuen bemelte Tid disse effterskreffne Mads Nielssen i Albechgaard, Jens Steffensen ibm., Poul Tønnessen och Morten Paask i Albech, Chresten Lauerssen i Clemendshaffue, Thamis Chrestenssen i Neederholbech, Jens Gundesen ved Prestbroe, Jørgen Mortenssen, Jens Mortenssen, Niels Poulssen, Jens Spaare, Poel Anderssen och Jørgen Anderssen i Faffuerholt, och Laus Jenssen i Febroen, alle forskreffne til Tid och Steed at møde for Spørsmaal och deris Sandheds Vinde vdj dete foromrørte. Actum Gaardtzholt vtt supra. Hans Albredsen egen Haand. Baag paa forne Kaldsedell stoed saaledis skreffuen: Denne Kaldsedell er lovlig forkyndt for Slodsporten vdj Slodsherrens Fraverelse saavelsom for mig vnderskreffune. Actum Alborg den 1 Februar 1667. Mons Willomsøn. Saa er effterskreffne Vindisfolch for Retten fremkommen, nemlig Poul Andersen i Faffuerholt vond med opragte Finger och Æd effter Ressecen, at hand kand mindis i 60 Aar, daa er Poedborgs Hus och huis Ager och Eng som dertill er lagt, er beuilged och forundt fra Albech Prestegaardtz Grund och Eyendomb, och den Mand, som der paa boede, haffuer idelig och altid giort och skall giøre till Albech Prestegaard daglig Arbeyde saasom en anden Tienner i hans Gaard med at holde paa hans Plov och all anden Arbeide som en Daglønner och Thienstekarl bøer at giøre. Peder Nielssen i Holt vond med opragte Finger och Æd ved ligesorne Æd, at hand kand mindis vdj 68 Aar, at Poedborgs Hus och all dis thillegende Eyendomb er thagen aff Albech Prestegaardtz Grund och Eyendomb, och at hand kand mindis i alt saasom forskuet stoer. Niels Poulssen i Haldensgaard kand mindis i 44 Aar, att samme Bolig och des Eyendomb er paa Albech Prestegaardz Grund och thagen aff des thillegende Eyendomb, Jens Spaare i Faffuerholt vond ved lige sorne Æd, at hand kand mindis vdj alt saasom forskreffuet

stoer vdj 30 Aar, Jørgen Anderssen ibm. kand mindis vdj 40 Aar, Laus Jenssen i Febroen kand mindis i 13 Aar, Morten Paask i Albech kand mindis vdj 60 Aar ligesom di andre omvondet haffuer, Mads Nielssen och Jens Stephensen i Albechgaard kand mindis vdj 16 Aar, Thomis i Holbech kand mindis vdj 10 Aar, Chresten Lauerssen i Clemendshaffue kand mindis i 40 Aar, och Jens Gundesen ved Prestbroe kand mindis vdj 60 Aar, at Poedborgs Grund och Eyendomb er thagen aff Albech Prestegaardtz Grund och des thillegende Eyendomb, huilche alle forskreffne Vindispersonner med opragte Finger och høyeste Æd effter Ressecen vond och kundgiorde, huor effter Olluff Jenssen paa Her Jacob Thomsen Mum hans Vegne vaar Thingsvinde begierendis. At saaledis som forskreffuet staar, for os i Dag ganged er, vinder vj med voris Zignetter. Actum die vtt supra.

4. Kongedom om Jord, som er givet til Øsløs Præstebol.

I Ny kirkehistoriske Samlinger II. B. S. 530—1 er under Overskriften »1480. Forlig om nogen Jord til Vesløs Kirke og Præst (i Han-Herred)« meddelt selve Forliget ordlydende efter Originalen i Aalborg Bispearkiv, hvortil derefter er føjet den Bemærkning: »Dette Dokument findes paaberaabt og tildels anført i en Dom, afsagt 1545 af Chr. 3. paa Lundenæs, hvorved Embedet tilkjendtes den omhandlede Jord imod Reklamationer fra Familien, hvilken Dom findes i Stiftskisten.« Da Dommen i og for sig selv, navnlig dens Konklusion, ikke er uden Interesse, meddeles den her nedenfor, og skal strax kun bemærkes, at den, som det fremgaar af den selv, er fældet i Aalborg og ikke som ovenanført paa Lundenæs.

Vij Chrestiernn met Gudts Naade Danmarckes, Norgges, Wendes och Gottes Konneng, Hertug wdj Slesueg, Holstenn, Stormarenn och Dytmerskenn, Greffue wdj Oldenborg och Delmenhorst, giør alle wiitherliigt, att Aar epther Gudz Byørdtt mdxlv thenn Mandag epther Fastelaggenns Søndag her vdj wortt Kjøbstedt Olborg neruerendes oss elsk. Jahann Friiss, wor Cantzeler, Eriick Banner, Danmark Riiges Marsk, Her Otte Krompenn Rydder, Peder Ebbesenn, wore Mendt och Raadt, Eriick Skram, Jens Mogenssen, wore Mendt och Thyner och Landtsdomer wdj Nørjutlandt, war skycket oss elsk. Luckiis Krabbe, wor Mandt och Thyner poo thenn ene och hagde for

oss y Rette steffnet Her Anders Haardtbaar[1]), Sogneprest tiill Øsløss Kyrcke poo thenn anden Sydde for nogin Jordt, som hanns Forældre haffuer geffuit tiill forne Øsløss Kyrcke Prestes Wnderholding, och berette forne Luckus Krabbe, att same Jordt war giffuenn tiill forne Prestes Wnderholding for noggin Messer, som ther skulle giøres och holdes y forne Vøsløss Kyrcke for hans Forælder, och y Rett lagde en Contratz, som gamell Beskop Jep aff Børllom och Biscop Nils aff Wyborg mit Prouest Wylle Friiss aff Thyrgyordt oc beseglet haffuer wnder Gudts Aar mcdlxxx, lydendes, att the haffuer wenliigin forliigt Moggens Krabbe, Nils Krabbe, Mogins Moggenssenn, Hans Oluffssen paa theres Medtarffuinges Wegne och Øsløss Kyrcke och Prest paa theris Wegne om en Jordt legendes emellom Bagerstoftt och thenn nør Hyørnn opaa Vøsløss Kyrckegaardt, soo att forne Moggins Krabbe, Nils Krabbe, Moggens Moginssenn, Hanns Oluffssenn och theris Medtarffuinger skulle tiill euendeliig Eye nyde, brugge och beholde et Stycke Jordt, som leger østenn forne Kyrcke frann thenn sønder Kiergaardt Hiørne och tiill thenn nør Kiergaardts Hiørne met forne Jordts Lenngge, som er frann forne Kieregord och indt tiill Vdtmarckenn tagger wedt, och Prestenn skall nyde, brugge och beholde tiill Prestbodl tiill euig Tiidt thenn Jordt och Agger, som legger emellom thenn anden Jordt frann thenn sønder Hyørn ved Kierigaardt och endt tiill Bagertofft met theris Lengge fraa Gadin och soo langt, som thet recker op tiill Marckenn, och skulle Prestenn bedde for theris och theris Forelders Siille och holle Messen huer Søndag y Wesløss Kyrcke. Skede thet och soo, att ther wort nogin Forsemelsse wdj att handt wor nogin Søndag bortte och ey sagde Messe i forne Kyrcke, thå skall handt kome tiill forne Kyrcke en Dag, huylckenn handt wiill wdj thenn Vgge ther nest epther och sige Messe y forne Kyrcke, som same Caantrackt ydermiere vduisser och indholler. Och satte forne Lucus Krabbe ther for vdj Rette, att epther thij at same Thyneste och Messer icke holles, om same Jordt ycke burde at igienkome tiill hanem och hanns ret Arffuinge. Ther tiill suaret forne Her Anders och berete, att handt och hans framfarne Sogneprester tiill Øsløss Kyrcke haffuer hafft same Jordt wdj

[1]) ɔ: Harboe.

langt Tiidt wdj theris Hefft och Brugt, och satte y Rette, om hunn icke endt nu burde att legge och høre tiill Prestens Vnderholding epther thenn Contrackz Lydelsse, som Bescop Jep aff Børllom och Bescop Niels aff Wiborgh met Prouest Wille Friiss y [Thye] paa same Jordt giort haffue emellom Sognepresten tiill forne Øsløss Kyrcke och Mogins Krabbe, Nils Krabbe, Mogins Moginssen, Hans Oluffssen oc theres Medtarffuinge, oc lodt forne Her Anders syg tycke, att endt dog then gamell Messe, som same Contrackt lyder poo att skulle holdes huer Søndag, er afflagt, tha holles ther endnu i same Kyrcke bode Predicken, Messe och anden Gudts Thynester epther wor Ordinans Lydelsse, medt fliere Ordt och Talle, som thennem therom poo bode Siider emellom løb. Tha epther Tiilltall, Giennsuar oc Saggenns Leyliighedt sagde wij ther soo poo for Rette, att eptherthij att forne Contrackt formelder och indholder, att same Jordt er giffuen tiill forne Øsløss Kyrckes Presteboell tiill euig Tiidt vdin all Wiilkordt, tha bør same Jordt att bliffue tiill forne Øsløss Kyrckes Presteboell epther forne Conntrachts Lydelsse. Giffuet Aar och Dag och Stedt, som forskreffuet stander. Wnder wort Signet.

5. Til Tømmerby-Lild Præstekalds Historie.

1.

1546. Alle mendt, thette Breff seer heller høre læsse, hilsser Nis Laurissøn y Voest, Fogitt tiil Hannes Tingh, Jerig Laurissøn y Kolsgaard, Terckil Anderssen y Lundt och Chresten Hansen y Kyrdrop. Aar effter Gudtz Byrdt mdxlvj Loffuerdag nest for St. Antonii Dagh po forne Hannes Tingh var skicket erligh och fornumstig Mandt Her Niels Massen y Kyrdrop, ther bedis och fick iett fwlt Tingsvinne met otte loffast Dannemendt, som er Jerigh Lauritzsøn i Kolsgarde, Jens Pouelssønn y Hollm, gamell Mogens Mogenssen ib., Anders Chrestenssen y Woest, Jens Gwnnisen i Klitt, Terckel Anderssen y Lundt, Axel Anderssen (?) y Frøstrop och Kield Niellssøn y Lundt, hvilke forne viij Mendt alle samdrectelige vonne po Tro och Sandhen och met oppract Fynger och Helgens Iedt, attij haffuer siit och hørdt, thet Her Niels Massen haffuer standet iii samfeldt Ting och tiidt och offte tiillforn bode Snappstingh och andre Ting hwer Aar, syden hand kom tiil Kyrwp och gyffuett Last och Kere po, att hans Prestgordt

wdj Lille Sogenn forholdes hannem for, att ey hand kand faa sin Prestegardt att bruge, som andre Prester haffuer att bruge. Item vonne forne viij Mendt, att somme myndes lxx Aar, somme lx Aar, och l Aar somme myndes, och hwer thennem myndes tiill, tha er thet oss fwlduitterliigh och haffuer thet hørdt aff Fader och Forreldre, att then Gardt po Berett, som Anders Perssenn vtty boer, skwlle vere Prestegardt vty Lille Sogenn. Item er oss fwlduitterligh, at vij aldrig haffuer hørdt aff Fader eller Forreldrene, att ther skwlle vere andere Prestegardt vtij Lille Soghenn end samme Gardt po Berett, som forne Anders Perssen vttij boer. Attij so vonne, thet vinner vij met vore Indsegler trøckendes neden pa thette Breff. Datum ut supra.

2.

1547. Christhen Laurissen i Voest, Dommer tiil Hannes Tyng, Erig Laurissen i Kolsgard, Cresthen Jenssen y Kyrwp och Nis Anderssen i Langvadt, Aar mdxlvij Loffuerdag nest for ste Bartomisdag po forne Tyng var skecket Her Niels Massen i Kyrwp, ther bedes och feck ett fwlt Tyngsvinne met otte loffast Dannemendt, som var Per Jonssen i Klym, Tamis Ybssen i Hollm, Jens Poelssen ib., Lauris Jenssen i Skadhaffue, Michel Knudssen y Hwoll, Bo Nielssen y Høstrop, Seuren Crestenssen i Myrop och Cresthen Cresthenssen y Tymmerby, hwilcke forne viij Mend alle endrectelige vonne met oppract Fynger och Helgens Iidt, attij soo och hørde y Dag fiortenn Dage, thet Tøger Cresthensen, Erig Rwdtz Ridefogit, stod her inden Tyngy och beffallet Her Niels Massen att bruge then Greys po Tymerby Keregard och po Lille Kyrckgardt, och var Tøger Crestensen haus fwld Hemelle och Tiilstandelsse po erlig och velbyrdiige Mandtz Vegne Erig Rwdtz tiil Vestervig Closter att brwge forne Kyrckygord. Attij so vonne, thet vinner vij met vore Indseller.

3.

1557. Wy effterne Mendtt Nils Perssen i Greisbol, Jens Nilssen i Norklitt, Jens Jostssen i Lund, Anders Jostssen ib. och Morten Erickssen paa Diernis euindelig med Gud, att Ar effter Gudtz Byrd mdlvij Søndag Judica po Lille Kyercky gord var skickett Her Niels Massen, ther bedes och feck ett

fult Sognnevinne aff xij loffast Dannemendt, som er Jens Jostssen i Lund, Niels Perssen i Greisboll, Jens Nielssen i Klitt, Anders Jostssen i Lundt, Oloff Erigssen ib., Chresten Nielssen ib., Søren Massen Beret, Michell Knudssen i Huoll, Laurits Jensen i Skadhou, Morten Erigsen, Nis Michelssen i Mørop och Nis Perssen ib., huilcke forne xij loffast Dannemend alle endrectelige vonne met opract Finger och Helgens Iidt, atthij haffuer hørd och spord aff Fader och Foreldre, att then Gard, som Anders Perssen paa Beriitt nu i boer, att then haffuer thij holt for Prestegardtt y Lille Sogenn, och mindis somme aff oss y lx Ar och somme i xl Ar och somme i xxx Ar och huer efftersom sin Alder, som thy lengst kand mindis, tha haffuer thy holt samme Gardt, som Anders Perssen iboer, for Prestegard y Lille Sogenn. Atty soo vonne, thet vinner vy met vorth Indselle neden po thette Breff. Datum ut supra.

4.

Wij Christiann theun thredie mett Guds Naade Danmarcks, Noriigis, Wenndis och Gottis Koning, Hertug wtj Slesuiig, Holstenn, Stormarenn och Dytmerskenn, Greffue wtj Oldennboriig och Delmennhorst, giør alle wittherliigt mett thette wortt opune Breff, at Aar eptther Guds Byrdtt mdlviij thenn Fredag nest eptther stj Egidi Dag wtj wor Kiøbstet Aalborig neruerenndis oss elske Erick Krabbe, Jørgenn Lycke, Niels Lannge, Iuer Krabbe och Peder Belle wor tro Menndtt och Raadtt, wor skickitt for oss paa wortt Rettherting Her Niels Matssenn, Sogneprest tiill Themerby och Lille Sogenn Kierckier, och seg beklagede, hurledis oss elske Knudt Gyllennstiernn, wor Manndt, Thienner och Embitzmanndtt wtj Westeruiig Closter, emodt wortt opnne besiiglede Breff wforretther hannum paa sinn Prestegaardtt Kierup Gaardtt och haffuer laditt sinn Diellefogitt dielle hannum tiill Thinge emodtt wor Ordinantzts Lydelsse och will thrennge hannum aff sinn rette Prestegaardtt, hanndt iboer, som haffuer wertt rett Prestegaardtt wtj ett halthundertt Aar och lennger, som hanndt haffuer Breff och Siigell paa, och wtj Rette lagde Her Niels Matssenn et Breff, som oss elske Otte Bragde, Embitzmanndtt her paa wortt Slott Aalboriighus, Mester Lauretzs Nielssenn, thenn Tiidtt Superintendent wtj Winndelboo Stigtt, mett fler

wdgiiffuiitt hagde wtj Aalboriig sancti Mickils Dag anno mdlv, lydenndis, att the haffue seet, hørtt och lest ett wortt eigett obnne besiiglett Pergmenntzs Breff, wdgiiffuitt wtj wor Stadtt Kiøbinghagenn anno mdlv Thorsdagenn eptther Synndagenn Jubilate om hues Wnnderholling wij haffue tillagdtt Presternne wtj Winndelbo Stiigtt, huilckett Breff blannt anndìtt bemeller, Prestenn tiill Themerby och Lille Sogenn wtj Hannheritt skall wer quitt for the xv Pundt Kornn, enn obenn Kieller och andenn Westeruiig Closters Thynnge, som Prestenn tiill same Sogenn hertiill giordtt och giiffuitt haffuer, som same wortt eiigett opnne Breff ytthermer inndholler och wdwisser, som her och nu tilstede wor. Thertiill suartt Knudtt Gyllennstiernn, at hanndt haffuer funditt for seg wtj Westeruiig Closters Jordebog, at thenn Gaardtt, Her Niels Matssenn ibor, mett Rette hør tiill Westeruig Closter och gaffuis aff thenn tiill Clostertt ij Lester Kornn och mer och wor ther tiill mett enn obenn Kielder tiill Clostertt, och mennte Knudt Gyllenstiernn therfor, at om Prestenn eptther wortt Breffuis Lydelsse skulle wer quitt for xv Pundtt Kornn, burde hannum alliigeuell at giiffue the ix Pundt Kornn tiill Klostertt eptther Jordebogenns Lydelsse. Ther tiill suartt Her Niels Mattssen, at wortt Breff lyder, att hanndt schall wer quitt for the xv Pundt Kornn, enn obenn Kielder och anndenn Westeruig Closters Tynnge, och satte Her Niels therfor wtj alle Rette, om hannum icke bør quitt att wer for alt ytthermer Tiltalle aff Knudt Gyllennstiernn, och om hannum eptther wortt opnne Breffuis Lydelsse icke bør sinn Prestegaardtt, hanndtt ibor, quitt och frij at beholle, mett fler Ordtt och Thalle, thenum ther om emellom wor. Tha eptther Tiltall, Giennsuar och Sagenns Legliighet wor ther saa paasagdtt for Rette, at forschreffnne Her Niels Matssenn bør forschreffnne Prestegaardtt, hanndt nw wtj boer, quitt och frij at beholle wdenn aldt Tiltalle och Affgiifftt tiill Westeruig Closter eptther thenne Dag eptther forschreffnne wort Breffuis Lydelsse, wij ther om haffue laditt wdgaa. Datum ut supra.

Nostro ad causas sub sigillo teste Antonio Bryske, Justitiario nostro dilecto.

5.

1576. Jeg Anne Podbwsk thill Lierbeck kiundis oc giør

for alle witherligtt med thette mit obnne Breff, att ieg haffuer nu till itt Mageskiiffthe till skiifftt Her Siell Nielssen, Sognneprest wdj Themmerby Sogen, enn minne Agere, som liiger nest sønndenn till Prestgardenn y Kierupp, som Her Seell nu will lade bøge Hus paa samme Agger, huilcken Ager forne Her Siell skall haffue, nyde, brugge och beholde wigennkallindes aff mig ellir minne Arffuinnge all thennd Stunndt att ieg nyder och beholder thet Wederliig vdenn Thretthe; menn huis mig bliiffuer paaførdt noginn Thrette for samme Wederliig, thaa skall Her Seell eller hanns Eptherkommere stannde mig till Retthe epther hanns Breffs Liudelsse, och thette Breff innginn Magtt haffue lenger, imod mig eller mynne Arffuinnge bliiffuer noginn Thrette paaførd for samme Wederliig. Thiill Winndisbiurd trøcker ieg miith Siignnethe nedenn paa thette mitt obnne Breff, som er giiffuett och schriffuitt wdj Drøstrupp thennd 16 Aprillis Aar mdlxxvj.

6.

1576. Wy effterschriffnne Niels Jennssen y Thømerby och Chrestenn Perssenn y Lundergard kindis och giøre vittherlig for alle y thette vortt obne Breff, att wy haffuir veritth til troffuett aff Annders Perssenn y Drøstrup paa erlige och welbyrdige Jomfru Anne Podebuskesdattirs Wegne paa thenn enne och aff Her Cel y Kierup paa thenn anden Side, att wy skulle offuerwey och grandske thet Wierleg, som forne Jomfru Anne Podebusk skulle igen haffue for thenn Aggir liggendis nest sønden op til Prestgards Gaarddige, som forne Her Cel wille nu bøge itt Ladhuss paa effthir forne Jomfru Anne Podebuskisdathers Beuilgc och Samtøcke, tha haffuir wy granskett, offuirueyde och forfared samme Skifft och Weyrlegilsse, att forne Jomfru Anne skall igen haffue en Aggir liggenndis nest nordenn till thenn synderst Aggir i Tofften emellom thet Jord, som hører til thenn Gard, som Anne Persdatir yboer, tha till med saa langt wdi Prestegarde Rom westin fraa forne Jomfru Anne Podbuskis Gard sex Faffner till try Stienn, som wy thir satt haffuer, huilcke och sked er mett forne Anne Persdatters Samtøcke, som nu Jomfrue Anne Podbuskisdatters Gard yboer, och thir mett lod forne Her Cel Nielssen och Anders Perssen, Jomfru Anne Podbuskis myndige Fogid sig niøge, som forne stander. Thil Witnisbyrd trøcker jeg Niels

Joenssen och Chrestin Perssen wores Zignette her paa. Datum Kyrup Torsdag nest effther dominica jubilate, som er then 17 Dag Maj Aar 1576.

6. Et Kongebrev om 3 Pund Korn[1]) til Blistrup Kirke og 3 Pund Korn til Præsten af Blistrupgaard paa Mors.

I Aalborg Bispearkiv findes et Pergaments Kongebrev af 1549 om ovennævnte Sag. Brevet er meget tydelig skrevet og næstendels vel bevaret; dog er der, rimeligvis ved Fugtighed, ved den ene Sammenlægnings Fold kommen en Række større og mindre Huller deri; men heldigvis er der bevaret en ældre Afskrift deraf, hvorefter Hullerne her ere udfyldte; dog er det saaledes tilsatte indskudt mellem kantede Klammer. Desuden haves en Afskrift af denne Afskrift med en Paategning, som antyder, at Beskadigelsen allerede havde fundet Sted for mere end 200 Aar siden. Denne Paategning lyder saaledes: »Kopien er rigtig efter en Vidisse, som Sognepræsten mig under sin Haand tilskikket haver og med Originalen, saa vidt deraf læses kunde, confereret og lige befunden. Dat. Aalborg den 26 Martii Ao 1666. Anders Andersen.« Ved Siden deraf er tilskrevet: »Paa Hr. Iver Pedersøns Vegne Jens Michelsøn, Sognepræst til Lørslev.« — Anders Andersen var Biskop i Aalborg 1642—68, Iver Pedersøn Præst til Vejerslev og Blistrup 1648—75 og Jens Michelsen Præst i Ljørslev 1663—98.

Wy Chriistiann mett Gwdtz Naade Danmarckis, Norgis, Wenndis oc Gottis Koninng, Hertwg wtj Slessuiig, Holstenn, Stormarenn oc Dyttmerskenn, Greffwe wtj Oldennborg och Delmennhorst, giiøre alle wettherliigtt, att Aar epther Gudzs Byrdtt mdxlix Manndagenn nest epther sanncti Andree apostoli Dag her paa wortt Slott Nyborg wtj woer egenn Neruerrelsze neruerrenndis os elskl. Her Eske Bylle Riidder, Hoffmester, Johann Ffriiss tiil Heslegger, woer Canntzeler, Anthonis Bruske til Lanngeszøe, Riigens Cannzeler, wore Mennd oc Raadtt, oc Ffranntz Brochennhuss, wor Mannd, Thienner oc Embitzmanndtt paa wortt Slott Nyeborgh, wore skiickett oss elskl. Iwer Jwll till Stubbergaardtt, woer Mannd och Tiennere, oc beretthe, huorledis att hand for wor Riigis Canntzeler forfuldt

[1]) 1 Pund Rug og Byg = 2 Tdr.

Bliestrwpgaardtt wtj Sønnderherritt wtj Morss liiggenndis mett mere Goedzs tiil Laaess, oc wtj same Forfylgninng haffwer Her Jenns Nielszenn, Sogneprest till Weyersløff oc Bliestrwp Kyrcker, tagett Giennbreff wtj same Sag, oc ther fore nødis tiil mett enn Steffninng aff woer Riigis Cannzeler offuer forne Her Jenns att møde wtj Retthe, oc woer wtj Dag theriis retthe sietthe Wggers Steffnnedag i then Sag, oc berette forne Her Jenns, att forne Bliestrup Kyrcke oc Sogneprestenn tiil forne Kyrcke hagde nogenn Anpartt, Loedtt oc Deell wtj forne Bliestrup Gaardz Marck, som forne Iwer Jwll loedtt forfølliige till Laass, oc i Retthe lagde ett obiitt besegliitt Pergemendzs Breff, som enn Ffrue mett Naffnn Ffrwe Karine aff Hostrup oc hendis Søenn Peder Henriickssen bessegliitt oc wdttgiifuit haffue indhollenndis, att the hagde nogenn Eyendom wtj Bliestrwpgaardtt aff Biscop Ib aff Wenndsyssell wtj Laenn oc Leye att beholle wtj theriis Liiffstiidtt oc ther til mett ald thenn Jordtt, som Bliestrwp Kyrcke oc Prestenn hagde wtj Bliestrup Marck oc ther aff att giiffue three Pund Kornn tiill Bliestrup Kyrcke oc three Pund Kornn tiil Prestenn tiil aarliige Rennthe. Ther til swariitt forne Iwer Jwll och beretthe, att hand hagde kiiøfftt Bliestrup Gaardtt aff oss for ett friiett Enmercke ingthet wnndertagit wdenn thre Pund Kornn, som Prestenn til Bliestrup skulle haffwe, oc three Pund Kornn tiil Bliestrwp Kyrcke, oc beuiste mett enn Laugheffd wdgiiffuit Aer mcdxcj, att forne Bliestrwp Gaardtt wor indwortt tiil Stubbercloster ingthett wnndertagit wthenn thre Pwnndtt Kornn tiil Bliiestrup Kyrcke oc thre Pund Kornn till Prestenn ther samestedtzs, som thennom aarliigenn skall ydis ther aff, oc ydermere beretthe forne Iwer Jwll, att forne Her [Jenns] aldriig skall beuisse, att Kyrckenn eller Presten nogenn Tiid haffuer hafftt nogenn Brwgelsse wtj Bliestrwp Marck wthenn thennd Tiid forne Ffrw Karine oc hindis Søenn haffde thet wtj Forlening aff forne Stubbercloster, huilckit och forne Iwer Jwll mett Tiinngswinnder beuiiste att the icke heller hafftt haffue. Sameledis beretthe forne Iwer Jwll, att eptherthij forne Ffrwe Karine oc hindis Søenn hagde same Gaardtt icke [wden wtj Laenn oc Leye], tha hagde the ingenn Magtt til att tiilstede nogenn att haffue Brwgellse wtj Bliestrup Marck lennger, ennd thee leffwede [epther] Forpliigteelsse Breff, the eller annder, som same Gaardtt haffwe haffdt wtj Leye, ther paa fran thennom

giiffuitt haffwe burde [ingenn ther wtj att haffwe Brwgellsse]. Tisligeste beretthe Iwer Jwll, att Biscopen aff Wenndsyssell hagde oc tagett seg enn Gaardtt til wtj Em, liggenndis [wtj same Sogenn oc] beretthe, att thenn burde werre een Prestegaardtt tiil Bliestrup Kyrcke, oc huis ydermere Retthiighedt, som Kyrckenn oc Prestenn hagde wtj Bliestrup Marck, thet woer Bliestrup Gaardtt paatrenngdtt mett Wretthe. Mett flere Ordtt oc Talle, som thennom ther om emellom løeb. Tha epther Sagenns Leygliighedtt wortthe forne Iwer Jwll oc Her Jenns saa epther begge theriis Tiilladelsse oc mett wore [Bewilling] oc Samtycke tiil Mynndeliighedtt forenthe och forliigthe, att forne Iwer Jwll oc hanns Arffuinge skulle nyde oc beholle [forne Bliestrup Gaardtt for] ett friett Ennmercke epther the Skødebreffue oc Laugheffder, som hannd ther paa haffuer, dog saa, att forne Iwer Jwll [oc hanns Arffuinge] skulle aarliigenn lade fornøge til forne Bliestrup Kyrcke oc til Prestenn ther samestedtz huer thennom thre Pund Kornn oc lade [wdwiisze Prestenn for] seg oc sine Eptherkomere wtj Bliestrwp Marck saa megenn Enng, som hannd kannd bierge thre Leess Høe paa. Giiffuitt Aar, Dagh oc Stedtt, som forschreffuit staar. Wnder wortt Signett.

Regnskab

over

det jydske historisk-topografiske Selskabs Indtægter og Udgifter

i Aaret 1888.

Indtægt.

1.	Kassebeholdning fra forrige Aar	Kr.	141. 63.
2.	Medlemsbidrag		1136. «.
3.	Renter af Indskrivningsbevis		7. «.
4.	Til gode hos Boghandler M. M. Schultz		5. 51.
	I alt Indtægt	Kr.	1290. 14.

Desuden ejer Selskabet indestaaende i Aalborg Sparekasse 300 Kr. med paaløbne Renter.

Udgift.

1. Honorar til Forfatterne		Kr.	298. 50.
2. Wulff: Stat. Bidrag til Aalborg Stifts Historie 3—4 H.			239. 40.
3. Bogh. Schultz for Exemplarer af »Samlingerne«			384. 75.
4. Bestyrelsesomkostninger:			
1. Bogbinder Asmussen	Kr.	2. 75.	
2. Aalborg Stiftsbogtrykkeri		20. «.	
3. Porto		8. 52.	
			31. 27.
5. Rabat			142. «.
6. Saldo hos Boghandler Schultz			11. 61.
	I alt Udgift	Kr.	1107. 53.
	Indtægten var	—	1290. 14.
	Kassebeholdning 1. Jan. 1889	Kr.	182. 61.

Aalborg den 19de Avgust 1889.

D. H. Wulff.

Ovenstaaende Regnskab er nöje gjennemgaaet og derved intet fundet at bemærke; dog bør Sparekassebeløbets Renter aarlig tages til Indtægt.

Aalborg den 20 August 1889.

J. J. Strøyberg.

Decision: Renterne af det i Sparekassen indestaaende Beløb bliver, saaledes som det er forlangt af Revisor, at tage til Indtægt i hvert Aars Regnskab.

Aalborg den 21. August 1889.

L. K. Kier,
Decisor.

En sørøverhistorie fra Kristian IV.s tid

med efterretninger om kaperuvæsenet på Vesterhavet,

meddelt af Dr. jur. V. A. Secher.

Det var i slutningen af det 16. og begyndelsen af det 17. årh. en farlig sag for danske og norske handelsskibe at vove sig over Vesterhavet. Den langvarige hollandske frihedskrig havde medført, at den spanske regering udstædte en mængde kaperbreve mod Hollænderne, og følgen heraf blev, at Danmarks og Norges vestlige farvande opfyldtes af kaperskibe, der som oftest ikke gjorde forskel på hollandske skibe og nevtrale landes skibe og endnu mindre respekterede de nevtrale landes søområde, men plyndrede, hvor de kunde. Særlig vare søstæderne i Flandern: Ostende, Niwpoort, og atter især Dynkerken rene røverreder; på den omtalte tid var »en dønkarcker« omtrent enstydig med «en sørøver«. Den skade, som danske skibe, der f. eks. skulde med korn til Nordvest-Tyskland, Holland eller Norge eller til Spanien og Frankrig efter salt, led af disse røverier, var så stor, at regeringen stadig måtte holde orlogsskibe i Vesterhavet og jævnlig udruste særlige eskadrer i det öjemed at få søen renset for sørøvere.[1]) Helt forhindre, at danske skibe bleve opbragte, kunde disse foranstaltninger dog ikke, og turen kom så til de diplomatiske forestillinger. Men når heller ikke disse kunde skaffe de forurettede købmænd oprejsning og erstatning, greb man til repressalier, og danske

---

[1]) Se nærmere Garde: Den dansk-norske sømagts historie 1535—1700 s. 97, 142—43, 172—74, end videre Bricka og Fridericia: Christian den fjerdes egenhændige breve 1632—35 s. 29.

kancellis registranter vise, at der ikke sjældent fra folk, som havde lidt skade ved hine røverier, indkom ansøgninger om, til gengæld at få gjort arrest på skibe, som kom fra byer, der vare tilholdssteder for sørøverne. For at nævne et jysk eksempel, så fik købmand, senere rådmand i Ålborg, Herman von Ginchel og tre andre den 14. apr. 1587 et kongeligt missive til lænsmanden på Ålborghûs om at göre arrest på et Dynkerker skib, som var ankommet til Ålborg, til de kunde få erstatning for den skade, de havde lidt ved, at et af dem til Emden udsendt, med byg (malt) ladet skib var blevet opbragt af et fribytterskib fra Dynkerken. De havde ikke, selv med anbefaling fra den danske regering til den spanske statholder, prinsen af Parma, kunnet få erstatning i Dynkerken.[1]) — Ligesom der i det hele af de til danske kancelli i ældre tid indkomne sager kun er blevet bevaret et ringe antal, således er der også kun blevet reddet et fåtal af de indsendte klager over kapernes røverier. Om disse skal nu efter de bevarede akter, inden vi komme til den sag, som det nærmest var formålet at fremdrage her, gives nogle meddelelser fra tiden efter, at den mellem Spanien og Nederlandene afsluttede tolvårige våbenstilstand var udløbet i året 1621.

Vi kunne begynde med at omtale en plyndring, som tilföjede borgerne i *Ribe* og blandt disse særlig købmand, senere borgemester der i byen, Peder Olufsen Roedt[2]) stor skade. I en 1632 til kongen indgiven henvendelse fortæller han nemlig, at han »nu i denne sidste krigsvesen for fjendernis frycht och fare skyld forsende mine regenskabsbøger i en beslagen skrin indpackede herfraa och til Norge met Jens Mickelsens skib af Røme, och paa reisen er samme skib af tvende Dynkirker, ved nafn Hendrich Ottesen och capitain Leen under Baubierg plyndret den 8. ochtobris anno 1627 och iblant andet min medborgers gods borttagen samme skrin met forskrefne bøger«.

---

[1]) Brevet er aftrykt i min bog: Meddelelser om slægten Secher (Siker), om de nulevende fire hovedlinjers forfædre, slægten Siker i middelalderen og den yngre slægt, Kbh. 1885, s. 38. Så vel om Herman v. Ginchel som om flere andre borgemestre og rådmænd i Ålborg findes der i denne bog udførligere oplysninger end i den af det jyske hist.-topogr. selskab udgivne bog: »Personalhist. notitser om embeds- og bestillingsmænd i Ålborg« med tillæg.

[2]) Se om ham Kinch: Ribe bys historie 1536—1660 s. 482.

Han og medborgere måtte anvende stor bekostning på at få gods og handelsbøger tilbage; efter at have fåt en skrivelse fra kongen til infantinden i Bryssel, nåede hans medborgere deres mål, men han havde endnu ikke kunnet erfare det mindste om sine bøger, hvilket var ham til stor skade, da han ikke kunde holde sin tro og love inden og uden lands. Han ansøgte nu om en ny skrivelse til infantinden, for at han enten kunde få bøgerne igen eller erstatning for den lidte skade, som han anslog til 5000 dlr.[1])

Det var særlig *Bergens* købmænd, som lede under det med krigen mellem Hollænderne og Spanierne følgende kapervæsen; i det mindste var det dem, som klagede mest[2]). Særlig 17. avgust 1631 indsendte de en udførlig klage til kongen over, at der i de sidste 9 år var blevet prisdömt eller beslaglagt, til de løskøbte dem, 12 skibe med ladning, der vare tagne af Dynkerker, Skotter, Englænder og Franskmænd. Deres tab herved ansloge de til 57400 rdl. og 67000 gylden foruden et skib, hvis værdi ikke angives. Tre skibes drægtighed nævnes ikke, men de øvrige vare: 1 med 140 læster, 2 med 120 læster, 1 med 100 læster, 1 på 95 læster, 2 på 80 læster, 1 på 70 læster og 1 på 65 læster. To af skibene, »st. Peder« og »st. Johannes den døber«, mistedes under den spanske kyst, i det de bleve jagede af en kaper fra »Doertmøn« i halv andet etmål, og da skipperne og bådsmændene ikke vidste andet end, at det var et tyrkisk skib, forlode og undrømte de skibene »af frygt og stor rædsel«. Den 18. februar 1632 klagede Bergenserne atter over, at Dynkerkere sidste vinter havde taget to skibe fra dem. Spanierne brugte også alle hånde hårtrukne anledninger til at göre krigens ret gældende. På grund af den store mængde hollandske skibe, som førtes til Dynkerken af kaperne, kunde man der købe et skib billig, og dette benyttede blandt andre Bergenserne sig af. Men kom så skibet senere til en spansk havn, f. eks. for at hente salt, prisdömte Spanierne det på ny, fordi det var bygget i Holland, og det selv om alle papirer vare i bedste orden. Således gik det 1625 skibet »Lamb« i st. Lucas og 1633 skibet »st. Maria« i en

[1]) Indkomne breve o. s. v. 1632 17. april.

[2]) Se »Indkomne breve til Danske kancelli og indlæg til registranterne« 17. avg. 1631, 18. febr. 1632, oktober 1632, 26. juni 1636.

anden spansk havn. 1631 blev skibet »den forlorne sön« taget af en Dynkerker under påskud af, at skipperen var født i Holland, og det skönt skibet havde hjemme i Bergen og kom fra Frankrig med en ladning salt. Jævnlig konfiskeredes danske skibe i Spanien under påskud af, at de vilde sejle til Holland. I en klage, dateret Hafniæ avgust 1641, fortæller Kristen Bentzön, at hans skib »Løven« med ladning var blevet beslaglagt i St. Sebastian, skönt han kun vilde til Rochelle i Frankrig og ikke til Holland.[1])

Ofte blev også det dansk-norske *søområde* krænket. I *Bergens* bys klage af 1632 omtales, at Dynkerkerne havde angrebet skibe, som lå i havne på nordkysten af Norge. Samme år klagede borgere fra *Tønsberg*[2]) over, at disse kapere havde plyndret to af deres skibe, som lå ved Flekkerø og i Ulvsund, og et i Sunde i Flekkefjord 4. maj optaget vidnesbyrd viser, at en Dynkerker-kaptejn havde plyndret et hollandsk skib i Vester-Hiterøsunds gab[3]). — Syv år senere, 1639 den 15. maj, begik »en fribytter eller Dønkarcker« et lignende overfald på en hollænderflöjte »Fortuna« fra Hinlopen i Frisland på 114 læster. Den havde indtaget en ladning savbord i Stangvigens præstegæld og agtede sig ud til toldstedet for at fortolde, men blev forinden borttaget af den nævnte fribytter, uden at kongen fik sin told. Fribytteren medtog endvidere to bønderkarle (bønderdrenge), som vare ude at fiske, gav dem straks nye klæder og sendte de gamle i land, »hvilket er it tegen til, at han samme tvende drenge frembdelis til videre skelmeri och ofverlast her under landet achter at bruge«.[4]) Samme fribytter havde nogle dage i forvejen taget tre hollænderskibe, som havde indtaget ladning på Nordmør og nu lå under fogedgården Bremsnæs.[5]) — Om en grov krænkelse af søterritoriet på Jyllands vestkyst taler end videre følgende brev, dagtegnet Vos-

---

[1]) Indk. breve o. s. v. Hannibal Sehested (se ndfr. s. 250) havde fåt klagerens dokumenter med til Spanien, men der var intet blevet udrettet for ham; han ansøgte derfor på ny om kongens hjælp.

[2]) Indk. breve o. s. v. 26. maj 1632.

[3]) Indk. breve o. s. v. 4. maj 1632.

[4]) Lænsmanden på Tronhjemsgård, Oluf Parsbergs skrivelse af 30. maj 1639 med bilag i Indkomne breve o. s. v.

[5]) A. st.

borg den 13. avgust 1633 [1]), fra lænsmanden over *Bøvling læn,* Jens Jul til Kelgård, til kongens kansler Kristian Fris:

»Gifver jeg dig venligen at viede, at nu midlertid der jeg var til herredage udi Kiøbenhafn, er der en [h]ollender skipper, nafnlig Anders Jansen, som sagde sig at vere fød udi Helsingøer, sielf fembte med sin boyert, lat med nogle sild, her under Bøvling len strandet formedelst nogle Dynkircher eller fribytter, som hannem udi søen efterfulde och hannem vilde hafve optaget, hvor ofver hand foraarsagedes det neste land med sit skib [2]) och gods at landløbe, hvilke fribytter hafver forfult dennem til landet det meste, di kunde med deris skib, och siden sat ofver hundrede och nogle soldatter med deris musketter, tende lunter och fulde gever udi 3 stoere espinger, som udi land ville bemegte sig forbemelte hollender och med gevalt fengsligen føre dennem til deris skib, dog de paa landet for fribytterne ere undkommen, och hafver samme fribytter hentaget och udplynderet samme vragendes skib fra seigel, toug, redskab och saa mange sild, som di miest kunde føre paa deris espinger, och siden største dellen af samme tønder sild for borde kast, och en del af tønderne giordene afhuggen, bondenne udslagen, saa at sildene derofver dend støerste part udi haufet er udkommen, och straxs der efter hafver forskrefne fribytter forføiet dennem til deris skib igien och saa bortseiglede, och hvis af bemelte vrag och sild, som blef opbierget, er af bemelte hollender skipper hans kongl. mait. til beste indkiøft och dennem saa igien straxs til andre hensolt kongl. mait. til beste och fordel, som udi nærværende aar hans mait. skal blifve til regenskabført [3]). Kierre her candzler! denne deris stoere uformastenhed och gevalt jeg icke andet kunde end lade dig viede paa det at, dersom nogen herefter vilde derpaa klage, at her candzler daa kand viede nogen visse underretning der omb.«

---

1) Indk. breve o. s. v.

2) I Bøvling læns regnskab 1633—34 kaldes skibet »et lidet heering bydts«.

3) Af Bøvling læns regnskab 1633—34 ses, at der af Anders Jansen blev købt 13 tdr. sild løs pakning for 52 rdlr. og 18 tdr. sild, som var sønderslaget i vraget, bemænget med sand og havvand og fordærvet, for 36 rdlr. I land sætningen fandt sted på Nørklit norden Torskminde; vraget blev straks sønderslåt, og da det i forvejen var udplyndret, blev der kun reddet lidt af takkelagen. En flage af skibet gaves bønderne i bjærgelön.

Året efter, 1634, kom en klage [1]), underskrevet af kongens tolders fuldmægtig i *Østerrisør*, to af stedets beboere og fire hollandske skippere, over, at en Dynkerker den 26. juli var kommet sejlende til havnen ved Østerrisør med kongens »tvende splitte fløier paa sine master«, så alle trode, at det var et af kongens skibe, men da han kom nær til Hollændernes skibe, gav han sig til at plyndre disse; tolderens fuldmægtig for til dem og forbød dem at røve i kongens fri havne, men de svarede, at hvor som helst de kunde antræffe deres fjender vilde de göre deres bedste. Han handlede da med kaptejnen på Hollændernes vegne om at tage mod brandskat af disse, men i mens vedbleve Dynkerkerens folk dog med plyndringen.

En anden Dynkerkersag bör omtales, fordi der haves nogle udførligere oplysninger om den, og fordi den viser, at avtoriteterne, i det mindste på Jyllands vestkyst, ikke for med læmpe, når de fik fingre i Dynkerker-kaperne. *Bøvling læns* regnskab [2]) omtaler, at der 1630 om efteråret var indstrandet en »Dynckarcker captein eller siøerøfver« med et skib, som han havde taget på søen. Han solgte den indbjærgede rugladning til borgerskabet i Ringkøbing og folk i omegnen, men da han, som det synes, af skibets eget mandskab i det mindste havde skipperen selv med sig, blev det rette forhold til sidst meddelt til Otte Skel, som da var lænsmand på Bøvling. Han lod Dynkerkeren arrestere og sende til København til statholderen Frans Randzov til Randzovsholm, rigens råd og befalingsmand på Møn, til hvem han 26. novbr. 1630 [3]) blandt andet skrev:

»Med nerverinde folk fremsender ieg den Dynkerkerske captein, som hafver med veret och taget det hollandskib udi Norge, som ieg tilforn vider hafver tilskrefvit dig ald leiligheden omb. Hand gifver sig for en hollender, dog mueligt det er icke ret, hand siger, och, at hans fribytterskib siden i søen af en hollandske coinvoyer blef optagen. Hvor och til hvem baadde hand och hans selskab hafver solt och afhent dieris bytte, der di komb til land, som de baade fra den hol-

---

[1]) Indk. breve o. s. v. 28. juli 1634.

[2]) For 1630—31.

[3]) Indk. breve o. s. v.

lender saa vel som fra en engelske mand[1]), di udi lige maade toch och spoleret udi søen, det vil hand nu icke ud med, men ieg hobis, at naar hand blifver videre forhørt, bekiender hand vel baade det och andet mere, hvilke ieg er gierne begierendis, at her statholder ville saa lade mig vide paa det, ieg kunde komme i ret forfaring, til hvemb di her udi Ringkiøbing dieris bytte och vare hafver sold och forpartierit, och siden til ko. maits. beste lade indkrefve, taksere och selge. ...... Kiere her statholder! giør vel och meddel disse folk, somb hafver fremført denne fange, din pas tilbage igien.«

Der blev dog ikke nogen indtægt for kronen af ladningen. Det viste sig, at lænsmanden på Bergenshus, Jens Jul til Lindbjærg, og borgerskabet i Bergen var participeret i den strandede kornladning, som havde været »optaget af en sørøfvere«, og da forhørerne i København over den dertil oversendte Dynkerkerkaptejn formodenlig havde bragt navnene på hans hælere for dagen, fik Otte Skel 13. mars 1631 et kgl. missive om at tilholde borgerskabet i Ringkøbing og andre, som havde købt af hin kornladning, at betale nævnte Jens Jul pengene derfor.[2]) Også til fordel for skipperen, som ejede skibet, synes kongen at have opgivet sin forstrandsret. Lænsregnskabet meddeler nemlig, at skipperen sendte skibsredskabet til Holland og solgte skibsbåden og bommen efter sit behag. Derimod blev der til fordel for den kongelige kasse konfiskeret en del alen rødt klæde, kirsej og foderdug, der tilhørte Dynkerkerkaptejnen og vurderedes til c. 90 rdlr.[3])

Den skade, som kaperne dels direkte tilföjede den danske og norske handelsflåde ved røverier, dels indirekte voldte handelen ved at forfølge Hollændernes skibe, blev större og större. I et brev af 1635 ytrer Kristian IV., at han nu kun fik 4000 daler af et norsk toldsted, af hvilket han forgangen år fik 12000 daler.[4]) Dernæst gik kaperne i påkommende tilfælde frem med en sådan vildskab og grumhed, at selv de danske krydseres førere helst undgik at få med dem at göre. Fra Flekkerø skrev Kristian IV. derfor også 3. juni 1635

---

[1]) Tilskrevet i randen: »Foruden hvis somb er biergit af kongens tiener.«
[2]) Jyske tegnelser 8, 309.
[3]) Bøvling læns regnskab 1630—31 og bilag no. 1.
[4]) Egenh. breve 1632—35 s. 447.

meget hånlig til kansleren og rigens admiral: »Jeg har på denne stakkede tid erfaret alle hånde om voris ærlige kaptejner. Når de erfarer, at en Dynkerker ligger i en havn, da er enten hans styremand ikke så vel der inde bekendt, som han begærer, eller og hans skib stikker for dybt, så han ikke kan forfølge Dynkerkeren. Der findes ingen af de små havne, som af Dynkerker og andre af det slags kan bruges, som jo er seks alen dyb udi, men det er meningen, at vore kaptejner ikke gærne vil der an. Jeg er vis på, at man med tre slige skibe, som »Nældebladet« er, og fire slige, som omformældet er, besat med dygtige kaptejner, kan holde den ganske kyst under Norge og Jylland så ren for fribyttere, så de ikke skulle turde se derhen, meget mindre göre det, de en tid lang gjort have.«[1]) — Allerede 1630[2]) havde lænsmanden i Tønsberg læn Gunde Lange ved at indberette, at et skib fra *Tønsberg*, som kom fra England, var blevet overfaldet af en Dynkerker og berøvet penge, klæder og andre løse varer, på borgerskabets vegne begæret, »at kgl. mait. vilde skrifve til forskrefne Dunkarcker, at saadan plunderi maatte blifve afskaffet, epterdi der er ingen ufred emellum disse riger och dennem«. Omsider blev det også klart for regeringen, at der måtte göres en ende på dette uvæsen på anden måde end ved at udsende krydsere, men först måtte der indsamles efterretninger om den skade, som rigets indbyggere havde lidt. Kansleren sendte derfor et, Kolding den 17. avgust 1638 dagtegnet, missive om til lænsmændene med anmodning om hos borgerne i de dem underlagte byer at erfare, om disse »kunde hafve sig at beklage, at dennem udi Spanien er vederfaren nogen uret, naar de sig enten samme sted forset hafve mod landsens ret och sedvane, eller om de af Dønkærken udi søen kunde verre sked nogen skade och ofverlast«.[3]) Af de indkomne svar ere en del, men næppe alle besvarede[4]); nogle uddrag af de i dem indeholdte meddelelser skulle nu gives:

[1]) A. st. s. 393.

[2]) Indk. breve o. s. v. 11. april 1630.

[3]) Missivet er anført i flere af de indkomne neden for nævnte indberetninger. Ved et nyt missive af 19. januar 1639 pålagdes det nogle rigsråder stiftsvis på ny at optage dokumenter om spaniernes og Dynkerkernes forurettelser, da de skulde affattes i en ændret nærmere betegnet form, Erslev: Aktstykker til rigsrådets historie 2, 533.

[4]) Se »Indkomne breve« o. s. v. 20. avg. 1638 — 9. febr. 1639.

Byerne *Kolding, Hjörring* og *Vejle* havde ingen handel over Vesterhavet og havde ingen skade lidt. I *Ålborg* havde Jens Bang mistet nogle penge ved de spanske fribyttere, men noget nærmere angives ikke. I *Randers* havde Rasmus Bentsen mistet et skib, som med malt, tjære og andet skulde gå norden på Ostfrisland; det blev taget af Johan di Goys fra Ostende, og besætningen blev så ilde udplyndret og behandlet, at den kun med nød nåede hjem igen, og flere mænd af den døde kort efter hjemkomsten. *Nakskov* havde fåt et og *Nyborg* to skibe arresterede i Spanien, og et skib, der var fragtet fra sidstnævnte by, blev desuden 1633 på vejen til Bergen udplyndret af en Dynkerker. Hans Bang i *Bogense* havde 1632 fragtet en skipper til Hamborg med rug; en Dynkerker tog skibet under Helligland[1]) og vilde tvinge folkene til at sige, at de skulde til Holland; skipperen fik et slag over næsen med en sabel, på en bådsmand bandt man hænder og fødder sammen og hængte ham op en stund; »en hafver di siunkit i vandet ofverdellen af hanum til mit paa; en hafver di vondet tagel[2]) om hovedet« og pint ham ulidelig; til sidst nöjedes Dynkerkeren med at tage for 400 rdlr. varer og redskaber. Nogle borgere i *Odense* havde mistet noget gods, der blev sendt med et til Kærteminde fragtet hollandsk skib, som en Dynkerker tog ved Flie. I *Fredriksstad* og *Marstrand* havde man mistet to skibe, på hvilke der blev gjort arrest i Spanien, og *Bergens* borgere gentog sine tidligere indsendte klager. For *Køge* by blev et skib på 120 læster taget i arrest i Spanien, så det måtte udløses med nogle tusende gylden; på hjemvejen blev det derefter taget af en Dynkerker. Borgere i *København* havde mistet to skibe på 140 og 120 læster med et tab af 58000 gylden, og desuden toge Dynkerkere to andre skibe og Franskmænd et skib fra dem.

De anførte oplysninger om den af kaperne og beslaglæggelserne i spanske havne forvoldte skade ere, som det ses, kun fragmentariske, men nöjere oplysninger om enkelthederne lade sig næppe mere tilvejebringe, da de mere specielle bevisligheder

---

[1]) Nu Helgoland.

[2]) Da »tavl« betyder tov eller reb, vil udtrykket i teksten vel sige, at der blev bundet et tov med en stok i om bådsmandens hoved, hvor på stokken blev drejet om og tovet strammet sammen om panden og baghovedet, en almindelig måde at øve tortur på.

sagtens toges med af det gesandtskab, som senere afgik til Spanien. Det ses nu, at kongen lod kaperspörgsmålet behandle ved det i avgust 1639 i Odense afholdte rigsrådsmøde, som fik forelagt de indsamlede oplysninger og den med den spanske regering i Bryssel førte noteveksling. Kongen forlangte hjælp til at udsende en större flåde mod »de Dynkerckers gevalt«, men i en betænkning af 19. avgust mente rådet, at der på grund af årets slette høst for tiden ikke kunde udskrives flere madskatter; den störste klage, som Bergenserne det år var fremkommet med, skyldtes den liden boyert, som nu var indbragt til København; den skade, som ellers skete, forårsagedes af små skibe, og den kunde vel forhindres af en passelig flåde. Det kunde være heldigt at have en resident i Bryssel[1]), men hvis kongen ikke vilde holde ham på egen bekostning, var det billigt, at udgiften blev lagt på byerne, som vilde have den störste nytte af foranstaltningen[2]). Videre kom man ikke det år; krydserne bleve formodenlig udsendte som sædvanlig, men först det følgende år blev der gjort skridt til at få byernes klager endelig afhjulpne. Om sommeren 1640[3]) sendtes nemlig Hannibal Sehested med et stort følge til Spanien, og et af

---

[1]) Det må være dette forslag, som Slange: Kristian IV.s historie, s. 966 gengiver, som om rådet foreslog at sende et gesandtskab til Spanien. Tanken om en resident i Dynkerken fremsættes af Kristian IV. i et brev til Korfids Ulfeld af 1640, se Egenh. breve 1635—4, s. 356.

[2]) I pakken »Erklæringer og betænkninger, afgivne af rigets råd og stænder 1620—44« ved Danske kancelli. Blandt Rigens råds breve (pakke no. 50) findes et andet svar på kongens forslag, som også er underskrevet af rådet, men dagtegnet 13. avgust. Da det ikke findes i samlingen af de til kancelliet indkomne betænkninger, er det formodenlig kasseret for at give plads for svaret af 19. avgust. Det frarådes også der at göre noget almindeligt angreb på Dynkerkernes orlogsskibe, men under henvisning til, at man ikke nægter dem at passere på alle andre nevtrale pladser i England og Frankrig, når de ikke øve nogen hostilitet; årets slette høst påberåbes ikke, og det tilrådes kun i almindelighed at få ansat en resident i Bryssel, som kunde tage sig af kongens forurettede undersåtter og »demonstrere hvad ulidelig exorbitantzer Dynkirkerne i eders maiestets lande och strømme begaaer«. De to erklæringer ere nu trykte hos Erslev: Aktstykker til rigsrådets historie, 2, 529—31.

[3]) Det er derfor urigtigt, at Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, Kbh. 1883 s. 25, angiver gesandtskabets varighed fra 1639—41; jfr. Kristian IV.s egenh. breve 1636—4, s. 355.

formålene for denne ambassade var at opnå erstatning for den skade, som kongen af Danmarks undersåtter havde lidt ved Dynkerkernes og andre spanske undersåtters røverier og ved, at skibe vare blevne beslaglagte i Spanien, en skade, som i alt ansloges til over 500000 rdlr. foruden 40 skibe, som ikke vare blevne vurderede. Det er ikke nødvendigt her at forfølge forhandlingernes gang[1]), det er tilstrækkeligt at anføre, at der efter lange omsvøb blev afsluttet en traktat, hvorved kongen af Spanien lovede at lade kapersagerne undersøge i Bryssel og som foreløbig erstatning at levere Kristian IV. for 100000 rdlr. salt, som skulde afhentes i løbet af fire år. En del af saltet blev også udbetalt, men med resten trak det i langdrag, og undersøgelserne i Bryssel bleve kun til resultatløse og kostbare processer, Erstatningskravene med renter løb op til en uhyre sum, og 1658 måtte igen en sendelse afgå til Spanien for at få ende på mellemværendet, denne gang med Kornelius Lerche i spidsen. Efter fire års forhandlinger fik Danmark udbetalt 100000 rdlr. (escudos) og skulde yderligere have 200000 rdlr., og dermed skulde alle kongen af Danmarks og hans undersåtters erstatningskrav på Spanien være afgjorte[2]). Imidlertid var der virkelig blevet sat en stopper for fortsatte røverier fra Dynkerkernes og andre spanske kaperes side, og om der end i begyndelsen af Fredrik III.s tid måtte sendes nogle krydsere ud for at jage fribyttere på Vesterhavet og ved Norges kyster[3]), var der dog ikke mere tale om plyndringer i det omfang som tidligere. Ved den vestfalske fred (1648) ophørte krigen mellem Spanierne og Hollænderne, og disse vare desuden efter hånden blevne så stærke på søen, at sørøverier ikke mere kunde drives som i förste tredjedel af århundredet.

Med den i det foregående givne almindelige historiske baggrund for öje vil den følgende beretning om det æventyr, som den jyske skipper *Kristen Struer fra Ålborg* i året 1626

[1]) Her om henvises til Hannibal Sehesteds beretning, trykt i årsber. fra geh.-ark. 6, 1—67; Fridericia: Danmarks ydre politiske historie 1635—45 s. 259—68; Thyra Sehested: Hannibal Sehested 1, s. 14—28; Erslev: a. st. 2, 563.

[2]) Se Gigas: Bernardino de Rebolledo s. 351—59.

[3]) Garde: a. st. s. 172—94.

bestod med fribyttere fra Dynkerken bedre forstås. Efter den grumhed, der, som ovenfor oftere fremhævet, plejede at blive udvist af disse røvere, var det ganske rimeligt, at der på Ålborg rådhus samledes en notabel forsamling, bestående af lænsmanden, bispen, byens præster, borgemestrene og rådmændene, for at høre fortællingen om det vidunderlige held, som fulgte Kristen Struer i kampen med røverne, men også den skrevne beretning fortjæner nu efter mere end 250 års forløb at fremdrages, dels fordi den er ualmindelig godt affattet — den er spændende som en af de moderne søromaner, og man kan stadig høre den jævne sømands fordringsløse fortælling klinge igennem —, dels fordi det vel var værd at bevare mindet om det heltemod, hvormed Kristen Struer ene gav sig i kamp med tre mænd på én gang, og om den behændighed og styrke, som han viste, og hvorved han ikke alene frelste sit liv, men også sit skib, som han derefter ene med en bunden røver efter to dögns sejlads førte i havn og senere hjem i god behold, så han kunde göre sine medredere og andre rede og rigtighed for det betroede. De egenskaber, som under Danmarks sidste krige så ofte skabte helte ud af simple almuesmænd, ere et arvegods fra forfædrene.

Tønne Friis til Heselagger, kongelig maiestats befalingsmand paa Olborig slot, Chresten Hansen, superintendent ofver Vindelboestigt, David Jensen Klynne, Niels Povelsen, sogneprester i Olborg, Lavers Hansen, Hans Søfrensen, borgemestere her same steds, Jens Andersen Krag, Dirik Grubbe, Lavers Jensen, Anders Jensen, skrifver, Hans Felthus, Gregers Chrestensen, Jens Andersen Hals och Jens Søfrensen, raadmend her same steds, giør vitterligt, at aar efter guds biurd 1626 den 6. decembris paa Olborg raadhus hafver vi for os udi rette ladet kalde skipper Chresten Struer, borgere her i Olborg, och hanem flitteligen tilsport, hvorledis det hafde sig tildragen med den drab, som skede paa hans skib ved sidste gang, han var udseiglet her fra byen och at Holland, hvor til hand hafver gifvet os for andsvar, som efter følger[1]):

[1]) Hovedstykkets retskrivning er ligesom retskrivningen i de øvrige breve i denne meddelelse gengivet efter de 2. ræk. 1, 62—3 anførte regler. Kristen Struers egenhændige efterskrift derimod bogstavret.

Først at den 19. septembres sidst forleden er der komen en søerøfver til hanem ved nafn Reyer Douer af Dynkarck paa den jødske ref paa 20 faufne emellom Bovebierg och Handsholmb och bad, hand skulle sette sin baad ud, hand ville se hans pas, och Chresten Struer sporde, hvor hand hafde hiemb; da sagde hand, til Rotterdamb, och sagde til Chresten Struer, at hand hafde sig at befrygte for Dynkarcker, de kaste folk ofver borde. Saa tog hand hans pas och leste den, saa gik hand af kahytten; der hand kom igien,. sagde hand, at Chresten Struers skib och guods var pris och skulle føres til Dynkarcken, och Chresten Struers folk skulle blifve huos hanem, och hand ville sette tre af hans folk ind paa hans skib igien. Den anden Olborg skib [1]), sagde hand, skulle plønderis, saa ville hand se, hvad hand ville giøre der ved. Saa stod hand op och tog en refskind lufve af Chresten Struers hofvid, som kost hanem 3½ daler, nok en pung af hans lome med en half rixdaler, nok en liden beseigelet puose, som kom en karl til udi Olborig; hvor mange penge der var udi, ved hand icke. Siden er Chresten Struer komen omborde til hans skib med de tre skielmer, som skulle føre hanem bort, da vaar alle luger oben, och var borte en hiel haab fleskebøster [2]), som vaar i maltet. Der hand kom i kahytten, da var hans skrin brøt sønder och var 5 skiorter borttagen, och der hand kom til dieris grynkiste, der hafde hand forvaret 48 richsdaler, som vaar ochsaa hentagen med møget miere, som hand beretted. Derefter hafde de sat seiglen til dret och hafver seiglet sudvest heden den nat. Om morgenen saa samblet forskrefne tre personer udi dieris sæcke, hvad som ofver blefven vaar, och sagde til hannem, at hand skulle vise denem, hvor pennigen var, ellers ville de kaste hannem ofver borde, som de hafde giort ved de andre [3]). Saa viste hand dennem steden och sagde til denem, at dieris staldbrødre hafde der tagen 48 richsdaler, som hand hafde haft mangen frøssen haand for paa en fire eller femb vinters tid udi Norland och anden steds. Siden sagde den enne aff denem till de andre hans selskab, at de

---

[1]) Det synes altså som om der har været to skibe fra Ålborg i følge; det andet høres her dog ikke mere om.

[2]) ɔ: Skinker.

[3]) Besætningen på det andet Ålborger skib?

icke skulle giøre koyen saa blaat; om der komb nogele orlogsskibe om borde, da kunde de strax formerke uraad, och sagde de til hanem, at de ville sette hanem i pompkisten, om der kom skibe om borde, och dersom hand gaf nogen røst fra sig, da ville de sticke hanem igiennem med en sabbel och kaste hanem ofver borde. Saa hafver de ganget och raadslaget med hver andre den dag, och de trøsted denem icke til at komme til Dynkarcken eller Nyporten eller til Ostende, for det laae fult med orlogsskibe der, medens de ville løbe inden for Kiskas norden under Frankrigis koste udi bocten, efterdi de hafde den Olborig pas ved skibet och ville der forhandelle guodset for dieres eget. Saa ginge de och snacket hvorledes de kunde blifve hanem kvit, och siden de kom til samen, da sagde hand til denem, at hand fortroed denem icke til, at de skulle giøre hanem nogen skade paa hans lif eller helbred. Da svared de hannem, at det stod nu udi dieris hender. Saa seiglet de heden til den 22. septembres, och hafver de des middeler tid haft møgen snak och tale med hver andre, som hand kunde formerke stemmit alt heden til hans verste. Der klocken var ved to slet efter middag, da gik de alle tre heden for i skibet, den enne satte sig paa dieres bradspil, den anden satte hans ryg op til dieris stoere anker, den tredie stod paa ofverlugen hoes denem och de hafde en lang sambtale med hver andre, och skibet laa udi en stille veier, och roeret var bunden om styrbord, och hand stod bag nathuset och saae egienem en liden huol til denem, och de snacket lenge paa frandsk och engelsk och paa det sidste paa hollandske sprog; da sagde den enne, som stod op til ankeren: »der ligger en øxe paa kahytten, der med skal ieg hugge hans hofvet af och kaste den skelm ofver borde«. Der Chresten Struer det hørde, saae hand sig omb, da laa øxen paa kahytten; da blef hand saa magteløs, at hand kunde neppelige staa paa hans bien, ti hand hafde ingen sted at flye eller at undvige. Saa komb hand noget til sig sielf igien; saa laa der to bøsser udi kahytten, som kom skibet til, som de befallet hannem at ladde den første dag, de kom til hannem. Saa vende hand sig hasteligen ind i kahytten och spente beggi to bøsser. Saa hørde hand, at den enne kom tilbage; saa gik Chresten Struer ud paa ofverluggen, da satte den enne sig udi den køye om bagbord och tog en danske regenskabbog i hans haand, den anden stod om styrbord ved

kahytten, den tredie gik paa ofverluggen huos hanem. Da kunde Chresten Struer strax formerke dieris anslag. Saa tenkte hand ved sig sielf, vilde de gribe hanem an, da ville hand verge sig det lengste, hand kunde. Saa holt hand sig heden til kahytten, som den enne stod. Der hand[1]) bucked sig neder til kahytedørren, da greb hand[2]) samme øxe och hug grommelige efter hans[3]) arme hofved; i det samme bucked hand for øxen och greb hannem under beggi hans armer af ald hans styrke, saa hand komb om kuld paa dieris kielderlugge och øxen sprang af hans haand. Da fik hand[4]) en slemb slag af skauften paa hans hofved och axel, saa at hand var ner forsvimmet. Saa sprang Chresten Struer hasteligen i kahytten tilbage och fik den enne bøsse fat. Saa snart den enne var i kahyttedørren, saa gik bøssen af och rambte hannem. Saa kaste hand bøssen och fik uforvarendis en gamel rustig sabbel i haanden, ti hand icke kunde faa den anden bøsse saa snart, som den anden skellomb. Hand[5]) støtte den, som skot blef, ind at dørren, och søgte[6]) hannem[7]) hart. Saa støtte hand[7]) hanem under hans hals med forskrefne sabbel, saa de kom beggi to fallendis ind at kahytte dørren til hannem[8]). Da fik hand[7]) en liden skade i hans arm af en knif, och hand kom hasteligen ofver dennem ud, ti hand viste icke, om de hafde dieris død eller icke, och hand fik hasteligen den øxe, som den anden slap, och drøf den tredie ud paa ofverluggen. Da begreb hand hans haand och vried knifven deraf och kast den udi søen. Siden tomblet de om paa ofverluggen saa lenge, hand fik hannem under sig bag dieres stoere mast och hans knæ paa hans brøst. Saa tog hand hans huosebaand och band hans hender med saa lenge, hand forvared, hvad hand kunde giøre hannem skade med. Siden løste hand hannem saa lenge hand kunde sette sit selskab ofver borde med en karnat[9]). Siden band hand hans tomel och peggefinger til samen paa hver haand. Nogen stund der efter komb der en sterk kulling af østen. Den samme tid dette skede, da var hand ungeferlige 25 mille nord vest udi søen fra Flije. Siden sette hand seiglen til dret och seigellet det neste biie, der hand kunde, sudost til

---

[1]) Kristen Struer. [2]) Sørøveren. [3]) Kristen Struers. [4]) Kristen Struer. [5]) Den anden sørøver. [6]) Angreb. [7]) Kristen Struer. [8]) Den skudte røver. [9]) Hejseværk ombord på et skib.

sønder heden och holt det udi søen med hans fiende udi to natter och dage allene. Siden kom hand for Flije och fik der tre mend til sig, som hjalp hanem ind. Och siden Chresten Struer er komen til Ambsterdamb, saa hafver hand gifvet admiralitetet det til kiende; saa hafver de giort hanem samme skellomb kvit, och der hand var ferdig med skibet, tog hand en factor med sig, som heder Jochumb Jansen, och en mand, heder Mattis Seggelligger, och gik til admiralitetet och lod denem tilspørge, om hand hafde nogen videre beskeden fornøden, ti hand laa ferdig och ville gerne hiemb med skibet. Da svared de, at hand skulle fordre sin reigse det snarest hand kunde udi herrens nafn; hand hafde beskeden nok. Saa er hand udi den hellige trefoldigheds nafven gangen til seigels och er lyckeligen och vel komen hiemb och giort hans medreddere regenskab for dieris guods, saa de skal icke hafve hannem derfaar at klage udi nogen maade, och der huos gaf hand hver fromme forstandige mand at betenke, hvad fare och nød hand vaar udi, der hand saae den skarpe øxe ofver hans hofved och den grumme søe paa den anden side, saa hand ingen steder kunde undvige, hafde den hellige trefoldighed icke hiolpet hanem saa nadeligen och skenket hannem sit arme lif, hans nafn ske lof och ære udi evighed.

At Chresten Struer for os ved sin ed bekient hafver, lige saa at vere sket och tildraget, som forskrefvet staar, bekiende vi med vores sigenetter her under trøgt. Actum anno die et loco ut supra.

(L. S. XIV.)

Dette forschreffne haffuer Ieg Chresten Struer i mynn gunstig Lensmannds, biispenns oc sognepresternis oc I borgemester oc radt, mynn gunstig øffrighedt, dieris neruerelsze paa Aalborg Radtstuffue wiid myn høyeste helligenns eedt bekienndt oc dett saa ad were y sanndhedt bekreffther Ieg medt mynn egenn hanndt wnnderschriiffuitt.

Chrestenn Struer
med Egenn Haandt.

Kollerup og Skræm sognes tilstand og beskaffenhed for 200 år siden.

Ved Joh. Skjoldborg.

I Kollerup præstearkiv er fundet en beskrivelse over Kollerup og Skræm sognes »beskaffenhed og tilstand« 1683 i anledning af »jordrebningen og landmålingen« »efter de velædle og velbårne forordnede kongl. landmålings commissærius indgivne instrux, allerunderdanigst mulig underretning« af daværende præst for Kollerup og Skræm menigheder: Joens Joensen Blok[1]).

Skatter på jorden havde allerede været anvendt i Valdemarernes tid, men en fast ordning af de herhenhørende forhold skete først efter enevældens indførelse ved matrikuleringerne i 1664 efter de ældre landgildeydelser, hvorved landet ansattes til 443,834 tdr. hartkorn (o: hårdt korn: rug, byg), og i 1682—90 efter opmåling og bonitering, hvorefter landet ansattes til 372,216 tdr. — Ved denne ældre matrikels ansættelse blev commissairerne befalede at henvende sig gjennem herredsprovsterne til præsterne (jfr. instruction for commissairerne over landmålingen i Danmark af 16de april 1681 og resol. af 27de maj s. a. m. fl. a.)[2]). Ovennævnte beskrivelse er vel altså en indberetning til den i anledning af matrikuleringen nedsatte commission af stedets sognepræst, — og det kan vel

---

[1]) Jens Jensen Bloch var født 1646, fik 1672 løfte om dette embede, tiltrådte 1679, var prøvst 1697—1713, døde 1725. (Wiberg II; 240.)

[2]) Trap, Danmark 2den udgave side 69 og 158.

antages, at han eller hans kilder så ikke har gjort sagen lysere, end den var.

Efterfølgende skildring er udskreven og sammenarbejdet — en dél udeladt — af dette gamle aktstykke, der på sine steder er vanskelig at hitte rede i, og noget er endog ulæseligt på grund af slid. Desuden er der draget nogle sammenligninger med nutiden.

Kollerup sogn.

I en »nota et observa« er bemærket, at »al byen har været krongods, en del til Søylstrup (?) og en del til Ålborg (?) slot (?).«

I Kollerup sogn ligger ingen sædegårde, men »efter gammel relation« skal en dél af Ågårds ejendom have strakt sig ind i Kollerup sogn, »hvorfor en dél af Ågårds folk også have søgt deres salighedsmidler i Kollerup kirke«; men nu står stolene øde, »hvoraf de tvende i sl. Henrich Gyldenstjærnæ og fru Mette Ruds tid 1590 med deres egne våben og fuldkomne navne ere opsatte« [1]).

Ved siden af Ågårds mark var »et afbjugge« ved Fjerritslev vad, som i mands minde søgte til Kollerup kirke og »tiendede årlig af jord og hjord«. Dette »er nu for to år siden nedbrudt, og mark og eng underlagt gårdens ejendom«.

Om Kollerup præstegårds beskaffenhed hedder det:

Den haver ingen særlig frihed fremfor de andre gårde i byen, og marken, som er både lidet og ringe imod andre præstegårds jorder, ligger blandt de andres.

1. Er på dens grund intet afbygge.

2. Ej heller er der tillagt den nogen gård eller bolig enten i annexet eller hovedsognet, og end ikke det ringeste »gådehus«, som moxen på alle andre steder findes; endog hvor der er ikkun ét sogn, så er dog mestendéls en gård eller bolig, »præsten ad mensam«, tillagt, men her intet.

3. Haver den ingen engbjærgning uden et lidet stykke, hvorpå kan avles en »byrden og . . . .«, eftersom alt det forrige ligger i hvid sand, og er der ikke et hug igen til overs bleven.

4. Er dertil ingen slags ildingsbjærgning, hverken skov eller krat [. . . . slet intet af i sognet] eller lyng, hedetørv

---

[1]) Disse to stole findes endnu øverst i Kollerup kirke.

eller skudtørv, men må (?) alt ha(ves) fra fremmede med stor bekostning og besværlighed.

5. Er der sønden gården i en dal en liden »sqvat« vejrmølle med små håndkværns stene, opsat på en præstegårds ager, i sin højde fra nederste og til øverste bjælke alen, i sin tværbredde alen, som dog ikke nær kan male præstegårdens fornødne korn (til) husholdningen.

Degnehuset er så ringe, at der til er kun en liden stump jord, hvori kan alene så's to tolvmåls skepper rug, og intet engbjærgning.

Dette er ikke nogen synderlig lys skildring, og det er i det hele taget en mørk udsigt, der i disse blade åbner sig for os; men vedrørende beretningens pålidelighed siger forfatteren dog, at han har skrevet det »en dél af egen (beset) videnskab, og en dél efter sognefolkenes med flid opspurgte beretning det nøjeste og rigtigste ské kunde«.

Det første indtryk, man får ved gennemlæsningen, er, at sognet har været ideligt og stærkt hjemsøgt af sandflugt, derover klages på hver side. Sognet har »for nogle år siden på det meste ganske igennem været overløben med klitsand, så at al Brøndum by, Borup, Andrup, Hingelbjerg og . . . . i Kollerup by har måttet flytte deres gårde og huse (?) for sandflugten«. I Borup har den næsten ødelagt marken, så (der nævnes fire mænd) man har sin meste næring af »fiskerier ved havet, når Vorherre vil sende flynder til landet om efterhøsten og om våren, eftersom den ganske mark er så ilde fordærvet af sandflugt«. »Det er stor ynk at se den store skade, sandflugten har gjort, nu i dette år (1683) besynderligt«, »så det synes for menneskelige øjne, at dersom Gud ikke af nåde stiller sandflugten, som kommer både af vesten og norden, skulle inden få års forløb (?) både drift og grift ganske fordærves, og end det ganske sogn . . . . på ny forødes.« Han taler om, at sognets forrige herlighed nu er borte, »sær med syv ferske søer, som nu er tilføgne, at der ikke er en pladsk vand tilovers at sé på stederne (?)«. Både mark, eng og kær er til dels ødelagt ved sandflugt, og om »de øvrige (?) poster kan vi nu billigen sige i denne by, som Phineas hustru fordum: herligheden er borte!« [1])

[1]) Formodentlig har sandflugten raset heftig på vestkysten i det 17. hundredår på flere steder. (Se jydske saml. 2. række 1. binds 2. hefte s. 124.)

For at få en oversigt over landbrugets tilstand inddeler vi det, hvad der også til dels er gjort i vort aktstykke, således: engbjærgning, ildingsbjærgning, fædrift og agerbrug.[1])

Engbjærgning. De strækninger mod nord og vest, der egnede sig til høavl, men som var mest udsatte for sandflugten, var ikke medtagne. Det er så nær fordærvet, at det synes alle mere ligt et magert og skarpt fædrift, fuldt af lyng og sandbakker med små grønne Pletter iblandt, end engbund, som græs og hø skulde bjærges på. Her [illegible] alle gamle (Udklits) enge så ganske øde, at ingen mer kan kende de steder, hvor hans enge have været. Brøndums enge er mestendels af sand fordærvet, og der, hvor engen skulde være, moxen ingen engbund kendt uden siden af drifterne, hvor der er bleven tilovers blandt sandbakker og lyngknolde nogle rølkesiger, hvoraf en ganske ringe del græs og hø bjærges af bymændene i fællig. Ved Brøndum findes dog et stykke eng, hvorom intet ondt siges, og tillige hø to mand der indbragt. I Borup engbjærgning er ikke mere til, men er bare havsand, hvor hverken gror lyng eller græs. Andrup engbjærgning er fordum ganske ødelagt af klitsand, og er den slet intet tilovers uden en liden smal hale ved agerenden, som dog er i dette år næsten ødelagt med sand. Nørre og Sønder Hingelbjærg engskifter er ringe og lidet til at føde med, knappelig at føde et høved med til den hele by.

De her omskrevne engstrækninger ligger mod nord og vest, altså på siden for sandflugten mest udsatte steder. Mod sydvest har limfjorden sandsynligvis skåret sig ind mod sognegrænsen; der ere nu lave enge, og deri kan så dermed faldet, som kom og kommer fra de østlige og sydlige mere lave dele af sognet. På dette punkt truedes derfor engbjærgningen af vandet, der fordærvede den, og i ethvert fald måtte høet bæres i land for at tørres.

Det hedder om Mølkrogen, at den har været eng, som (?) nu ganske er fordærvet af sten og forandret i bunden til en

---

[1]) Kollerup sogn ligger i Vester-Han herred, Thisted amt; Skræm sogn derimod i Øster-Han herred, Hjørring amt; men Kollerup og Skræm sogne grænser dog til hinanden, da de er de yderste sogne hver i sit amt; amtsskællet er således også sogneskællet her, og det udgøres på dette sted af den i denne Artikel oftere omtalte å. Ålborg-Thisted landevejen går gennem begge sogne.

»hængende bløde«. »Noch« er et uføre, som snart ingen kan gå eller bunde udi. Endvidere et morads, som kaldes Stærkær, hvoraf somme åringer en ringe dél stargræs af nogle holme bliver bjærget, og må med stor besværlighed ... hø ved bæres i land. Et stykke eng ligger langs ud mod åen og er meget fordærvet og halv forrådnet i bunden, og der kan ikke lægges den mindste byrde græs der på stedet (?) at tørres, men må bæres med stor besværlighed gennem rølk og dynd til land at tørres. De bedste enge har ligget langs med ovennævnte å østligst og sydøstligst i sognet i Hingelbjærg, Aldrup, Årup, Graven (fordum Gunderstedgård). Der nævnes, at her avles »noget«, »en dél«, »en liden dél«; noget er rigtignok fuldt af tuer og »knokker«, så derpå kun en ringe dél hø kan avles.

Ildingsbjærgning. »Dette sogn véd ikke af skov eller krat«, så brændselsæmnet har været lyng, brændetørv og skudtørv. Men sandflugten har også her grebet ødelæggende ind, og ildingsbjærgningen er for en stor dél derved »på det meste fordærvet«. Kollerup og Brøndum by har et stykke klit i fællig til ildingsbjærgning, men siden det er så ilde fordærvet af sand, har bymændene ikke i mange år dèr få't nogen slags ilding. Man har kun et kær midt i marken mod østen, som ikkun er et bøsseskud bred i det højeste, med nogle arme, skaldede lyngbakker, hvor et får kan ilde få at bide, meget mindre kan ildingsbrand bjærges derpå. Graven, fordum Gunderstedgård, den sydøstligste gård i sognet, har sin ildingsbjærgning udi det lidet skarp hede sønden og vesten gården og så udi kæret. Nabogården(ne) Årup har sin norden gården i et lidet stykke ondt og skarp hede og kær, samt et ringe stykke jord østen gårdene i en gl. kalve-have til skudtørv. Fjerritslev ildingsbjærgning er meget elendig for den fattige, og hel ringe for den, som skatter og skylder, eftersom det lille stykke hede duer intet til ilding, men kun er løbesand; og de gamle moser i eng-siderne i Gravenskjær og er mestendels opgravne, og det lidet øvrige, enten af vand fordærvet eller med dyb klitsand overgangen. Også Andrup, Aldrup og Hingelbjærgs ildingsbrand er fordærvet ved sandflugten. — På grund af disse forhold har man måttet købe og hente ilding på andre steder i fremmede sogne med stor bekostning og besværlighed«.

Fædriften. Også her er sandflugten på spil. Fædriften

til Kollerup by er i fællig med Brøndum mænd langt vester fra byen neden for »liden« i den arme af sandflugt fordærvede klit, som nu er ynkelig at sė på, hvorudi deres kreaturer ilde kan om sommeren fødes og holdes ved livet, både for den »skarpe« gang så og lange drifts skyld, hvorudover der i mange åringer tillige ikke én mand i byen har haft nogen brug eller nytte deraf, men har måttet have sine kreaturer på fremmede steder og i andre omliggende sogne om sommeren at græsses. I Borup, nordvestlig i sognet, er der af fædriften snart intet overbleven uden den bare »flyvendis klit«, og ildingsbjærgning er i lige måde af sandflugt ødelagt, »at der er snart intet derom at skrive, uden nogle små lyngpletter imellem klittaget«. Fædriften i Andrup er »bar ren sand, ganske fordærvet«. Fædriften til al Hingelbjærg er i en skarp hede og et lidet smal stykke kær østen al byen, og går til Ålegårds skæl. Fædriften til Aldrup er meget slet og ringe i en tør skarp hede, hvor intet lyngsted er, fordum overløben med sand, og så i et magert opgravet kær i fællig med Nørre-Hingelbjærg, »hvor kreaturet kan ilde fødes og opholdes og meget mindre græsses eller fødes derpå«. Angående fædrift til Fjerritslev, da er der til byen et lidet blødt opgravet kær og en liden arm og skarp hede, som bærer snart hverken lyng eller græs. — Sandflugten har ikke ødelagt fædriften i de syd-østlige dele af sognet. Til Graven består den mestendels i Ågårds hede og så et lidet blødt opgravet kær sønden og østen gården, hvori mange »Bæche« (bække?) ere, og stor bløde, så »kreaturet ikke uden i tørre åringer kan komme derudi uden aleneste ved de yderste sider deraf«. Fædriften til Årup er norden gården i et stykke ondt og skarp hede og et lidet tuefuldt kær, som er en stor dél opgravet af tørv.

Agerbrug. Agerjorden er allevegne næsten gennem hele sognet, uden en ganske ringe dél, der ligger ved kærsiden inderst i sognet, overløben og moxen fordærvet af sand, og en stor dél deraf (?) slet øde, så der er ingen ret aldsæd jord i sognet. Den hele sognemarks beskaffenhed er således, at både om efterhøst, når vinterrug er sået, og om foråret mulden bliver så løs, at den flyver op mod skyen som sné »udi rendefog« om vinteren, hvoraf marken årligen forværres og »skarpes«. Der falder ganske tynd sæd i denne sandblandede jord over alt i sognet, så der i mange herreder næppe skal være nogen

sognemark, der over alt er så skarp og ringe som denne, så at snart hver mands armelige næring og ophold derom klarlig kan »testere«. Dertil kommer, at denne agerjord ikke kan deles i visse års »gjøder«, eftersom den fattige mand undertiden må gjøde et lille stykke jord i enden af en ager, »ligesom han kan komme afsted med«, og undertiden må han tage en énlig ager op blandt et stort fold, når det andet hviler, fordi han har »ikkun så lidet og ringe jord at ernære sig på, og høbjærgningen er borte, så der ej heller er nogen opfødning at behjælpes af til sin næring«.

En dél af de for sandflugten mest udsatte steder bruges sjælden, en dél har ikke været brugt i mands minde. Det ligger mestendels opblæst i mange store, åbne sandhuller og kan aldrig bruges uden disse igen fyldes.

Ellers beskrives så godt som intet for god jord, men meget som skarp og sandløben. De kornsorter, der den gang avledes, var de samme som nu og brugtes sædvanlig i følgende orden: første år byg, 2det rug, 3die blandsæd eller havre, 4de havre. I den gamle beskrivelse, der danner grundlaget for nærværende fremstilling, har hvert enkelt grundstykke sit særegne navn og sin særegne drift. Det fremgår deraf, at af 50 grundstykker

hviler 8 i mindre end 4 år (mest 3),
— 16 i 4 -
— 20 i 5—6—7 -
— 6 i c. 10 -

endvidere:

bruges 16 grundstykker i 3 år,
— 34 — i 4 - (der angives lidt, som kun bruges et par år),

og:

34 grundstykker hviler flere år end de bruges,
8 — bruges flere år end de hviler.

Disse jorder — skrives der — er optegnede således, at de er satte i det mindste antal år, jorden hviler, og i de fleste år, den dyrkes, — eftersom her i byen er slet ingen anden frelse eller andet til ophold og næring end den ringe, skarpe mark, og den må derfor undertiden bruges mere, end den ellers vel kunde tåle, — uansét jorden hviler mestendéls både flere år og bruges til ringere sæd i færre år end beskrevet.

Sammenligner man den nuværende tilstand med hin, da

var for det første driftsmåden væsentlig den samme den gang, som den til de nyeste tider har været, idet jorden sædvanlig har hvilet en 4—5 år og er brugt en 4—5 år til byg, rug, blandsæd & kartofler (rug) og havre. Nu »brakker« flertallet imidlertid, og sædfølgen bliver så: rug, byg, havre, blandsæd; jorden hviler en 3—4 år og bruges 3—4 år.

I øvrigt bærer sognet endnu tydelige spor af sandflugtens tidligere ødelæggelse og udbredelse; idet der, selv langt inde i sognet, findes god, sort muldjord [1]) under et flyvesandsdække på indtil en alen og mere. Der bliver imidlertid nu prøvet på ved kulegravning at bringe denne muldjord, der hviler på lér, frem til overfladen, og det kan måske med tiden bringe gode frugter, hvis ikke der bliver for tykt et sandlag mellem mulden og leret. At dette muldjord-lag har været agermark engang, er tydeligt deraf, at den mand, der har begyndt med ovennævnte kulegravning, stødte på agerrene i muldlaget, da han fik sandet af vejen; agerrenene, der jo har været dybere end muldmarken, var fyldte med sand, så man i agerbreds afstand fra hverandre tydelig kunde se de lyse sandstrimer — de fyldte agerrene — drage sig langs i den sorte muld. Der findes også steder, hvor naturen har besørget sandlaget omtrent bort, idet blæsten har ført det til andre steder. Kollerup sogns mark består meget af sandede jorder, så mulden kan endnu, når det stormer, »flyve op mod skyen som sné udi rendefog«.

Med hensyn til selve sandflugten, da holdes denne jo nu indenfor så godt som uskadelige grænser ved klittag-plantning, lyngnedlægning m. m. (Det koster stat, amt og kommune c. 1000 kr. årlig.) Men hvis man ikke søgte at dæmpe og hæmme de åbne sandklitter, så vilde åbenbart den gamle sandflugtshistorie gentage sig. Der har nok af befolkningen været ført en kamp mod sandflugten i flere hundredår; som et udtryk herfor kan gælde, at der, efter en gammel sandfærdig mands beretning, en gang i hans fædres tid har været rejst et risgærde som værn på det mest udsatte sted.

Til slutning nogle større gårde:

Aldrup, en »enestegård«.

Holmerne er af en kold og våd jord, hviler i 4 år og

---

[1]) Den er naturligvis både sur, rå, kold og aldeles ukultiveret.

bruges i 4 til byg, blandsæd, havre og havre; sjælden en kærv rug imellem.

Meldfaldet hviler i 3 år og bruges i 4 år til byg, rug, rug og havre.

Gåsedals fald, skarp sandløben jord, bruges sjælden i 3 eller 4 år, hviler i den østre ende i 5 år og i den vestre ende i 9 eller 10 år til rug, blandsæd og havre.

Gunderstedgård fordum, og nu Graven kaldet, er en »enestegård«, der giver sin skyld til kollerup kirke og herligheden til Ågård. Den ligger østen og norden for Ågårds mark og hede. Det er en tør og skarp mark mestendels af hede år efter andet opbrudt og ligger på rød sandbund. Om foråret, når jorden er tilsået, flyver den med sand og muld ligesom andre steder i sognet med den overløbne klitsand; der falder tynd sæd og det giver og tynd afgrøde. Marken kan deles i 2 parter, sønden og norden vejen, men der er snart ingen forskel derpå, da grunden allevegne er rød sand. Jorden hviler en dél i 4—5 eller flere år undertiden og bruges i 4 år til byg, rug, rug, blandsæd eller havre. (Oven over er tilføjet »bruges i 3 og hviler i 6 år«.)

Årup er to »enestegårde«, liggende østerst i sognet. De to mænd, der bor i gårdene, har deres agerjord hos hinanden, den ene et stykke til sin gård, og den anden sit stykke ved siden af til sin gård, så langt al marken varer. Ingen har noget i fællig med dem undtagen Jep Nielsen i Graven, som har en liden smal kirkevejsager, vesten kirkevejen. Deres markjord, der består i 9 års gjøder, kan deles i to parter: Søndermarken, der hviler en dél i 4, en dél i 5 år og bruges i 4 eller 5 til byg, 2 vinterrugkærve og 1 eller 2 havrekærve, ligesom jorden og åringen er til; samt Nørremarken, der er »et skarpt og ondt jord«, liggende på rød sandgrund og bærer liden afgrøde. Det hviler i 5 eller 6 år og bruges derefter i 4 år til byg, vinterrug og 2 havrekærve.

Vestermølle, en vandmølle, (Peder Laursen ibor, fru Anna Helvig Gyldenstjærnes[1]) tjenere) ligger med alle sine huse udi Kollerup sogn, hvor han haver både sin fri drift og grøft i

---

[1]) Denne fru A. H. Gyldenstjærne var en datter af den sidste Gyldenstjærne på Ågård. Den sidste Gyldenstjærne på Ågård døde i slutningen af det 17. hundredår. Fru A. H. Gyldenstjærne var gift med en Marsvin til Ålegård. (Se side 266.)

Fjerritslev kær; og dog alligevel indtil denne dag, som er underligt, — skriver forfatteren til vort aktsykke, præsten hr. Joens i Kollerup, — har han ikke søgt sine salighedsmidler i Kollerup kirke, og ej heller givet tiende af hans agerjord eller noget andet til præsten der i sognet, men allene både søger Gøttrup kirke og tiender til den præst, fordi en dél af hans mølledam og en dél agerjord og eng ligger på den søndre side åen, hvor han dog ikke bor. Af jorden, der ligger i Kollerup sogn, besås en dél med byg, en dél med rug og havre.

Skræm sogn.

Dette sogn er ikke alene et ringe sogn i sin »storlighed og begreb«, men er endog (desværre) af hel ringe næring og »ganske igennem« beboet af et meget arm folk, hvor idel fattigdom overalt har taget sin bopæl, ikke alene udi disse besværlige tider, men endog i mange fremfarne åringer, så at ingen af dem er god for, den ene at hjælpe den anden. Sær for den store skade, de tog i Skræm by for 8te år siden (1675), af en forfærdelig hastig storm og hvirvelvind, — »|: eftersom byen og kirken ligger på en høj, flyvende sandbakke :|« —, da på en tid nedblæste 13 ladehuse foruden »rålinger« (stuehuse) midt i høsten; og kornet på marken led på samme tid stor skade. Sær fordi der ingen høbjærgning er til sognet. Sær fordi marken er alle vegne skarp og ligger på en ond grund, og de har så lidet gøde at føre på jorden, ej heller noget ved hånden enten af hede eller kær at tage af til at blande med uden det store sandbjærg i byen. Sær for den slette uddrift og tørvegrøft, som der findes.

Ålegård har fordum været beboet, først af bønder og siden af adelspersoner, og har derfor hidindtil nydt frihed som sædegårdene. Den tilhører nu (1683) velb. fru Anna Helvig Gyldenstjærne, sl. . . . . . Marsviins, fru Helle Urne, sl. Morten Skinchels, og velb. Otthe Marsviin, og besiddes nu af velb. fru Anna Helvig Gyldenstjærne og hendes velb.heds søn Otthe Marsviin.

Gårdens tilliggende, mark og agerjord, er mestendels optaget af heden, som ligger trindt omkring marken, er tør og skarp, sandig jord, der hviler efter hinanden i 4 år eller mere, og der er ingen aldsæd-jord i marken. Denne består i 8 års gøder, 5 norden gården og 3 sønden gården. Der sås efter

gøden 3 eller 4 kærve byg, rug og havre efter gødens og åringernes lejlighed.

Engen ligger med en ringe smal hale ind mellem agrene, og det øvrige vesten for marken er skarp, mestendels fuld af tuer og både »åben og rådden«. Et stykke kærbund strækker sig sønder på mod Gravens eng og vester mod Årup tue-eng og så ud til Årup (?).

Heden er og »endél«; den ligger norden og østen gården, strækker sig til Hingelbjærg skæl mod vesten og »Faszemlje« (Fasmalie) skæl mod norden, »Fodfoeds« (?) rinde mod østen og til Bonderup skæl mod sønden.

Mosen er i et smalt stykke kær fuld af store dybe tuer, som går nord ud fra gårdens mark neden med heden til Stagsted kær, og øster og sønder på til Hendrik sø.

Fædriften er i ovenskrevne hede, tuefuld kær og mose.

Ildingsbjærgning består i lyng, lyngtørv og skudtørv til fornødenhed.

På Ålegårds grund og »eendéls« hede ligger »et afbygge«, kaldet tinghuset, hvis besidder — det beboes nu af Jens Sørensen — skal tage vare på heden. Dertil hører et stykke skarp markjord ved huset, som år efter andet er optaget og opbrudt af heden og bruges mestendels til rug og art (?) (måske ærter); derefter hviler det.

Til dette hus er slet ingen eng.

Drift og grøft nyder han i heden ved husene [1]).

Derefter følger en vidtløftig beskrivelse af Skræm bys jordstykker og deres drift, der i alt væsentlig var den samme som i Kollerup. Dernæst hedder det om *Fædriften*, at den er slet og ringe i et opgravet kær, hvor der snart ikke er en grøn plet, og så på et stykke hede vesten og norden for byen, hvor der ikke er nogen god gang eller drift hverken til fæ eller får, så bymændene må have den ringe dél høveder på fremmede steder at græsse om sommeren.

Ildingsbjærgning er som fædriften ond, død jord og stenfuld grund i heden, og der er snart intet i det rådne kær at få enten til brændetørv eller skudtørv. Kun en ringe dél lyng kan bjærges i heden.

Derefter følger *Gundestrups* grundstykker, deres navne og

---

[1]) Ålegårds hede er udparcelleret, og der findes nu her en hel lille landsby. Tinghuset (nu Tinggården) er solgt til et interessentskab, der vil have dens grund tilplantet.

deres behandling, og der tilføjes: 4 boliger. Ved 1 anføres: »Slottet øde«; ved 1: »Hvoraf halve gårdsens tillæg er Ryttergård«. Engbjærgningen til Gundestrup er ringe og snart intet. Fædriften og ildingsbjærgning er meget ringe i et opgravet kær sønden og vesten gården, og en skarp, skarp hede, som bærer intet græs og snart ikke heller lyng, der kun er fingerlang. Her er lidet til ilding og intet til drift.

Tanderupgård fra Bonderup bæk til Tyrkjælds bæk, 4 års gøde —, med »et lidet smal Harch (?) eng« for enderne af agrene«. »Noch« mere eng midt i Gundestrup kær.

Til slutning henleder forfatteren landmålingscommissærernes opmærksomhed på et forhold ved »den arme Skræm kirke«. Det er mindre klart og lyder således:

Forskrevne øde bolig, slottet kaldet, er fordum givet til den meget arme Skræm kirke til vin og brød at holde for to tdr. byg. Nu havde den mand, som sidst boede der, for boligens ringheds skyld sex agre, som lå der i marken [fordum udlagt fra kronen med andet mere jord andensteds i sognet af lige beskaffenhed] i brug fra Ågård, hvoraf nogle kan endnu vides (huske), hvor de ligger; og af (bemældte) 6 agre gav han til Ågård to tdr. byg, og intet videre blev fordret eller gjort hovarbejde eller andet deslige; såsom og ingen mand i det hele sogn, der har noget af lige kronjord i brug f. sin visse sær-afgift enten til Ågård eller andet herskab bliver bemøjet for det ringeste arbejde deraf, dog de har sær forsvar. Men siden salig H. Henrich Ransows død, måtte kirkens bonde gøre arbejde til Ågård etc., så længe etc. Og nu har boligen været øde på fjærde år, og den forarmede kirke har både måttet miste sit korn og desforuden skatte udi alle kongl. påbud af det, den ikke nød etc. Hvilket præsten har skriftlig og personlig andraget, sær for Ågårds herskab ved fuldmægtigens Jens Viffertsens hånd, — dog foruden al resolution. Sær for biskoppen, sær for commissario Jens Visborg, så og for stiftsskriveren, dog uden nogen effekt kirken til gode. Gud opvække den arme kirke nogle patroner!

Dersom de gode herrer, kongl. højbetroede landmålingscommissærier vilde nu behjælpe den fattige kirke enten med jordens separation og deling udi 2 lige parter eller efter anden gode egen betænkende, så kunde dog kirken blive med tiden uden skade. Nu Gud og kongens mænd hjælpe den!

Minder fra Sevel Sogn.

Af Lærer P. Christensen, Mandbjærg.

Sevel Sogn har tidligere havt 2 Sognekirker, den nuværende Sevel Kirke og den nedbrudte Trandum Kirke.

Sevel Kirke, i Byen af samme Navn, var tidligere uden Taarn og tækket med Straa; nu har den et 28 Alen højt Taarn og Blytag, hvis væsentlige Del er kommen fra Trandum. Taarnet er tækket med Tagsten. Kirken er noget lang, da omtrent 1/3 af Højkirken og Taarnet er tilbygget af Iver Juel af Materialierne fra Trandum Kirke; dog ere Murstenene i Taarnet vist ikke komne fra Trandum, da der lidt Syd for Sevel By er Spor af et gammelt, nedlagt Teglværk, hvor man fortæller, at Stenene til Sevel Kirke skal være brændte; de ere ogsaa af vore nuværende Murstens Størrelse, medens der i Ruinerne af Trandum Kirke fandtes ikke saa faa Stykker af de saakaldte Munkesten.

Spændtræerne i Kirken ere Eg, som vel nok ere fra Sognet, da der i og ved Byen Sevel findes Levninger af gammel Skov. Det er kjendeligt baade paa Muren og Spændtræerne, hvor lang den oprindelige Kirke har været, da Sokkelstenene fra Trandum har en anden Liste end de oprindelige Sten i Kirken, og Handbjælkerne sidde højere i den tilbyggede Del end i den ældre Kirke. Spændtræerne i Taarnet bære endnu Spor af Maling, saa de vist før have havt en anden Bestemmelse, det synes, som at de have været Bjælker.

Altertavlen har havt Form af et Skab med Fløjdøre. I Midten var i simpelt Træskjærerarbejde paasømmet Kristus og de to Røvere paa Kors, af ét Stykke Træ det hele. Paa den

ene Fløj var 3 ligeledes af et Stykke udskaarne Mandsfigurer, og paa den anden Fløj 4 Figurer. Det gjemmes nu paa Kirkens Loft, da de nævnte Træbilleder for omtrent 30 Aar siden bleve borttagne, og der blev af en Maler fra Viborg malet i Stedet for de 4 Evangelister og i Midten paa Tavlen Kristus paa Korset paa Lærred.

Kirken har Pulpitur, opsat af Iver Juel, med de 12 Apostlers Billeder, og et Orgel, bygget af Daniel Køhne i Kbhn. og bekostet af Ejeren fra Stubbergaard, Proprietær J. Boserup, 1873. Klokken er stor og nok fremstaaet af Sammensmeltning af den oprindelige og Trandum Kirkes Klokke. Man fortæller rigtignok som et Sagn, at Trandum Kirkes Klokke skulde ligge i Stubbergaards Sø. Under Koret findes Juelernes Begravelse, hvortil Nedgangen er tilstoppet med Sand. I den nordre Side af Korets Mur var indtil 1860 indmuret et Epitafium over Kjeld Juel. Det bestod af en ovalformet Sten med den Indskrift:

»Der man skrev 1600 og dertil 6, den tiende Dag udi »Avgust Maaned, befal sin Sag udi Guds Pant; hans Hustru »hannem til Ære kjær lod rejse denne Gravskrift skjøn. O, »Herre, giv dennem begge tilsammen den evige Løn. Amen!«

»Over Kjeld Juel, oprejst af Enken 1614.«

Ved Siden af denne Sten var indsat 2 allegoriske Figurer, forestillende Troen og Haabet; de ere nu hensatte i Taarnet, og Stenen med Indskriften er nedlagt i Korets Gulv. I den søndre Side af Koret laa indtil 1885 en sort Sten i Gulvet, hvori en Adelsdame med Pibekrave var udhugget, og nedenunder stod med ophøjede Bogstaver:

»Her ligger begrafit erlige och velbyrdige Fru Maren »Juel til Rybieres, Erich Rossenkrans Efterleverske.«

Kirkesynet paalagde Kirkeejerne at tage Stenen op og indsætte den i Korets Mur, hvilket skete Aaret efter, 1886. Den var noget tyk, og under den var en muret Grav, hvori der laa noget Aske, Levninger af Liget, hendes Haar og nogle smaa Stumper Egetræ og Læder med smaa Messingsøm, saa det synes som Kisten har været betrukken med Læder. Ligeledes fandtes i Graven en Messingplade med Juelernes Vaaben og en større Tavle af Messing med denne Indskription:

»Her under hviler erlig och velbyrdige Frue Marenn »Juel til Ryberg, som hafde erlig och velbyrdige Mand

»Erich Rosenkrandts til Langtinnde, och døde hun paa »hendis Gaard Hanberg Hovfgaard den 7. Mai 1624, och »var hun fød —. Gud gifve hunde en glædlig och ærefuld »Opstandelse med alle Christen paa Domme Dag.«

En 3die Messingplade fandtes ogsaa med 4 i hverandre sammenslyngede Bogstaver.

Trandum Kirkes Grund blev 1882 ryddet, og der var vist 50 Læs utilhugne og kun 2 tilhugne Kampesten. Det viste sig da, at Grunden sad i det væsentlige endnu. Kirken har havt Taarn, og Højkirken har været omtrent 24 Alen lang og 14 Alen dyb, udvendigt Maal. Koret har været noget lille, dets Gulv har ligget ikke saa lidt højere end Skibets, og det har havt Korrunding. Taarnet har vist været hvælvet, da der laa Mursten i en saadan Orden, som de kunde været styrtede ned under Nedbrydningen, og Taarnet har havt Begravelse, da der fandtes Menneskeben under en stor, flad Sten. Der var i Højkirkens Grund Fliser, som nok har været som Gulv. Imellem Taarnet og Skibet har der sikkert nok været en Hvælving af Mursten, da der sad flere ved begge Sider oven paa hverandre.

I Trandum Kirkegaard, hvorved Kirken har ligget, findes en stor, meget gammel Nøgle, som siges at være Nøglen til den nedbrudte Kirke. For imellem 30 til 40 Aar siden fandtes paa Stubbergaard Levninger af en gammel Prædikestol, som maaske var kommen fra Trandum Kirke. Alterlysestagerne findes efter Fortællinger, den ene i Tinggaard i Sevel og den anden i en Gaard i Borbjærg Sogn. Døbefonten skal efter Sagnet findes i Grove i Salling, hvor der er en saadan, der bruges som Svinetrug. Uden for Ny Stubbergaards Gangdør ligger en Sten, som har været Alter i en Kirke, enten saa i Trandum eller i Nonnekloster-Kirken paa Stubbergaard; Stenen har foroven en firkantet Fordybning, og den har samme Form som Alterbordet i Sevel Kirke, kun at den er noget mindre.

Fra noget Kjær Syd for Trandum By, kaldet Debbelsig, gaa nogle Ensporveje, kaldet Præstens Veje, mod Syd ad Haderup til, saa dette taler ogsaa for, at Kirken i Trandum i sin Tid har været Annex til Haderup, som Tidsskriftet for 1886, Præsteindberetningerne fra Ginding Herred, udviser.

Stamtavle over den jydske Landmandsfamilie Kjeldsen fra Gundestrup.

Af V. Fribert.

Om Fædrenehjemmet, en større Bondegård i Gundestrup, Glenstrup Sogn — omtr. midt mellem Hobro og Randers —, vides ikke videre at berette. Gundestrup, der er en Torp fra Handest — Adelbyen i Sognet —, bestod i ældre Tid af tre Gårde — endnu på Videnskabernes Selskabs Kårt fra 1789 er Gundestrup angivet således —, senere var der kun to Gårde. Den Ejendom, der i flere Generationer har tilhørt denne Familie, er den store Bondegård, som nu i en længere Årrække har hedt »Gundestrupgård« og står for 10 Td. Hartkorn (se Trap 2. Udg. V., 559). Man træffer i denne Del af Landet på adskillige store Bøndergårde, og der er Grund til at antage, at nævnte Gårds Tilliggende er oprindelig, noget, der dog er vanskeligt at få Vished om, da der uheldigvis ikke længere findes gamle Matrikelprotokoller for denne Egns Vedkommende; men når man ser hen til, at i tre Generationer have de yngre Sønner, der ere fødte på denne Ejendom, alle arbejdet sig frem til at blive Herremænd (Laurs Ring — Jens, Mikkel og Peder Kjeldsen — samt Mogens Kristian Kjeldsen), så taler dette for, at det ikke har været nogen ringe Gård, de ere udgåede fra. — Hvorvidt pågjældende Ejendom er en gammel Selvejergård eller oprindelig enten har hørt under Glenstrup Kloster eller under Nørbæk (vist det gamle »Bæg«), må her henstå uafgjort.

Sognets Kirkebog begynder først med Året 1732, og da

Lejligheden ikke har været til at efterforske andre Kilder (sådanne skulde nemlig især søges i Herredsarkivet), kan det ikke oplyses, om f. Ex. »Jens Christensen i Gundestrup«, der 1659 som en af de syv »ældste, vittigste (ɔ: forstandigste) og skikkeligste Sognemænd« udstedte Kaldsbrev til Sognepræsten (Jy. Sml. II., R. I., 404), hører herhen, hvorfor vi som den første af Slægten nøjes med at nævne:

Jens Kjeldsen, Selvejerbonde i Gundestrup, begravet i Glenstrup 17/4 1751. Hans Hustru hed Malene ..... og blev begr. sstd. 11/1 1747.

Af deres Børn kjendes kun tvende Sønner, nemlig *Kjeld Jensen* (senere Ejer af Stamgården) og *Laurs Ring Jensen* (i mange År Forpagter af Karmark og senere Ejer af Nørre Elkjær); førstnævnte er Stamfader for Familien Kjeldsen, og sidstnævnte, der kun kaldte sig ved sit Døbenavn »Laurs Ring« og ikke føjede Faderens Navn til, er Stamfader for den Familie Ring, som ned til Nutiden har ejet Nørre Elkjær og fl. andre Gårde, som nærmere fremgår af den Stamtavle, der i det følgende meddeles over denne Familie. — Først skal her anføres Efterkommerne af ovennævnte Gårdmand Jens Kjeldsens ældste Søn:

Kjeld Jensen af Gundestrup, begr. Glenstrup 16/3 1763, 50 År gl. — Om ham er intet andet bekjendt, end hvad Kirkebogen oplyser; men anslår man hans Ejendom til i hans Tid at have været af en Værdi af højst 500 Rdl., og man tager i Betragtning, at han levede i en for Landmanden ugunstig Periode, så er det ikke rimeligt, at han har efterladt sig mere end nogle hundrede Rdl.; derfor har han sikkert heller ikke drømt om, at der blandt hans Efterkommere i de nærmere Generationer skulde tælles et ikke så ringe Antal Proprietærer, hvoraf navnlig dem, der kognatisk nedstamme fra ham, langt ere de talrigste. —

* Kvorning 21/10 1743 Dorte Nielsdatter, f. 4/4 1722 (Datter af Gmd. Niels Nielsen i Årup, Kvorning Sogn, begr. 13/5 1746, 66 År gl, og Kirsten Pedersdatter, begr. 12/6 1758, 66 År gl.), boede som Enke i Gundestrup, senere på Mølgård i Haubro Sogn, hvor hun † 5/8, begr. Glenstrup 14/8, 1807, 85 År gl. — Disse Ægtefolk havde (foruden et dødfødt eller ikke fuldbåret Barn, f. 1762) 7 Børn (se I—VII), fødte i Gundestrup.

I. **Kirsten Kjeldsdatter,** f. 10/3 1745, konfirmeret 10/4 1763 (et Brev fra 1793 vidner om hendes Skrivekyndighed), boede som Enke på Rørbækhovgård, hvor hun † 8/5 1826, 81 År gl. — * Glenstrup 5/7 (trongivet 14/6 [1])) 1768 Dines Kristensen, f. 1731 (Søn af Gårdfæster i Handest, Glenstrup S., Kristen Pedersen, begr. sstd. 28/2 1753, og Dorte Larsdatter, begr. Rørbæk 13/2 1767), efter Faderens Død bestyrede han Gården for Moderen, indtil han, navnlig ved at arve en ugift Farbroder (Dines Pedersen, Ladefoged hos Arenstorff på Dronningborg v. Randers), blev istand til 1763 at kjøbe sin Frihed samtidig med at han kjøbte Rørbækhovgård, dengang af Hgtxt. 8 Td. 2 Sk. 1 Alb. H. Skjøndt Ejer af en Gård med frit Hartkorn og en ret velhavende Mand, kaldes han dog ikke for andet end »Dines fra Rørbækhovgård«, når han nævnes som Fadder i Kirkebøgerne. Han begr. Rørbæk 6/3 1794, 62½ År gl. — Havde 3 Sønner og 6 Døtre,

om hvilke nærmere henvises til Fr. Barfod: Stamtavle over Slægterne Dinesen og Poulsen. I denne Bog samt i samme Forfatters Stamt. over Slægten la Cour p. 32—40 og p. 18 vil man finde Oplysninger om samtlige Kirsten Kjeldsdatters Descendenter indtil 1877. De have ned til Nutiden udgjort henved 150 Mennesker, og blandt jydske Landmænd, der nedstamme fra hende eller ere indgiftede i Familien, kunne nævnes:

1ste Generation, Sønner og Svigersønner: *Kristen Dinesen* til Volstrup (se nedenf.); *Kjeld Dinesen* til Rørbækhovgård, f. 1779, † 1839, ugift; *Jens Dinesen,* Forpagter af Rosenholm, senere af Kalø, f. 1778, † 1815, ugift; Hans Pedersen Bech til Krannestrup v. Randers, † 1821 (* Mariane Dinesdatter, f. 1775, † 1855, havde 2 Døtre); Jørgen Pind til Krannestrup, † 1857 (* forriges Enke, Mariane Dinesdatter, dette Ægtesk. u. B.); Niels Poulsen til Rolsegård, † 1830 (* Dorte Dinesdatter, f. 1773, † 1834, havde 11 Sønner og 3 Døtre); Stænderdeputeret, Prokurator og kgl. Godsforvalter Laurits Ostenfeld til Kristianslund (22 Td. H.) v. Randers, † 1856 (* Dorte Kirstine Dinesdatter, f. 1787, † 1858, u. B.[2])).

2den Generation, Sønner og Svigersønner: *Jens Dinesen* til Volstrup (se nedenf.); kgl. Godsforvalter *Dines Poulsen,* ejede Kjærsgaards Mølle

---

[1]) Forloverne vare: Mrs. Niels Bigum fra Hobro og Forpagter Laurs Ring fra Karmark.

[2]) En Adoptivdatter er gift med Læge i Kbhn. H. P. G. Birkedal Barfod, R. af D., Forf. til »Hs. Maj. Kong Christian d. IX.«

v. Silkeborg, senere Dinesminde, † 4/1 1859; *Poul Poulsen* til Rolsegård, † Aldershvile 28/7 1879; *Jens Risager Poulsen* til Kvelstrup, † Åby 20/10 1881; fhv. Stænderdeputeret og Godsforvalter *Peter Johan Poulsen* til Dalsgård i Hvilsager S., † 14/10 1881; *Sigfred Viktor Poulsen* fh. til Rørkækhovgård; Niels Jensen Kjeldsen, Gårdejer i Vejlby v. Århus (* Dinesine Kirstine Bech fra Krannestrup); Folketingsmand, Amtsrådsmedlem og Landvæsenskommissær Laurits Ulrik la Cour til Skjærsø, † 27/2 1875 (* Ellen Kirstine Poulsen fra Rolsegård, havde 6 Sønner og 4 Døtre, † 8/2 1875, begge Ægtefæller jordedes 11. Marts s. År. — Forfatteren Fr. Barfod — som har nogle Døtre indgiftede i denne Familie — har udg. et Mindeskrift over fornævnte L. U. la Cour og Hustru).

3die Generation, Sønner og Svigersønner: *K. F. Poulsen* til Frederikshøj (12 Td. H.) v. Ålborg; *N. K. B. Poulsen* til Stærkjærgård v. Bjerringbro; *N. K. Poulsen* til Risagergård; *N. Poulsen* til Asmusgården (14 Td. H.) v. Århus; *K. S. Poulsen* til Kvelstrup (Hgtxt. 22 Td. H.); Sagfører i Randers *N. Poulsen* til Skjerngård (Hgtxt. 12 Td. H.); *Th. Poulsen* til Dalsgård (16 Td. H.) i Hvilsager Sogn; Løjt. *N. la Cour* til Sønderris (13 Td. H.) v. Varde; Landbrugskand. *H. K. la Cour* til Trinderup (Hgtxt. 18 Td. H.) v. Hobro og Havmøllen v. Ebeltoft; *J.* og *J. L. V. la Cour* til Skjærsø (Hgtxt. 22 Td. H.); *P. H. M. K. la Cour,* Forp. af Havmøllen; H. G. Roested til Alstrup Mølle og Forp. af Kathrinebjerg v. Århus (* Dortea Poulsen fra Rolsegård); K. L. Hansen til Rolsegård (Hgtxt. 27 Td. H.) i Rolse Sogn på Mols (* Petra Bolette Poulsen fra Rolsegård); E. R. Aubert til Vestereng (12 Td. H.) i Tilst Sogn v. Århus (* Lavristine la Cour fra Skjærsø); og fl.

Til de bekjendteste af Kirsten Kjeldsdatters Efterkommere høre: Kapt., Landbrugskand. *Jørgen Karl la Cour,* R. af D., Forstander for Landboskolen i Lyngby, Ejer af Brede Ladegård, Sekretær i Landhusholdningsselskabet, Red. af »Tidsskrift for Landøkonomi«, og cand. mag. *Poul la Cour,* fhv. Underbestyrer ved det meteorologiske Institut, Opfinder af Fonotelegrafien og Fonokronometret, Forf. af »Historisk Mathematik« og fl. a. Skrifter.

II. **Niels Kjeldsen,** f. 8/3 1747, Gårdmand i Gundestrup, † 18/5 1809, 62 År gl. — * 4/7 1786 Agathe Mogensdatter, f. c. 1770, † Gundestrup 6/1 1838, 68 År gl., Dtr. af Provst Mogens Kristian Pedersen Marquard eller Markussen (en Præstesøn), f. 11/6 1708, Sognepræst for Kousted og Råsted, »rig, men ligegyldig; gik altid tilsogns«, † 7/4 1768 [1]), og hans

[1]) Se Wiberg: Præstehist. II., 255; Jy. Saml. III., 378; Nyrup: Literaturlex. p. 375—6 med Henv. til »Jy. Efterr.« (som Forfatter kalder

2. Hustru, en Bondedatter fra Blegvadgård i Råsted Sogn. — Efter alt, hvad man ved om Provst Marquard, er der ikke mindste Grund til at antage, at han skulde have været imod, at hans Datter ægtede en velstående Bonde. Når man derfor af ovenstående Data bemærker, at Niels Kjeldsens Bryllup fandt Sted 3 Måneder efter Svigerfåderens Død, kan man ikke af denne Omstændighed slutte noget i modsat Retning, og forøvrigt var Datteren dengang også kun c. 16 År gl., så hun kunde ifølge Loven på Grund af sin Ungdom måske ikke engang have været viet før lige ved den Tid, hun blev det. Flere af disse Præstebørn fra Kousted blev gifte med Personer af Bondestanden, og endnu skal der i Sognene deromkring leve Bønder, der nedstamme fra Provst Marquard [1]—[2]). — En af de ældste af de nulevende Kjeldsener skriver: »I min Ungdom var jeg på Gundestrup og har set Provst Marquards Datter; hun var en meget tiltalende Kone. Hendes Søn, Kjeld Kjeldsen, og de senere Efterkommere på Gundestrup har vi ingen Omgang havt med, det var et stille Folkefærd, der ikke satte Pris på at opsøge Familien. Jeg har hørt, at de alle ere uddøde.« — Børn: A.—D., fødte i Gundestrup.

---

han sig Markussen). — Hr. Mogens i Kousted »i sin grønne, storblommede Damaskes Slobrok og med den røde Nathue på Hovedet« omtales også i Blichers Noveller »Eneboeren på Bolbjerg« og »Nøddåben« i Anledning af en mystisk Barnedåb, som han nægtede at forrette, skjøndt han fik Valget mellem Guld og — Bly.

[1]) Hr. Gehejmeråd Rosenørn bemærker hertil: »Det er ganske rigtigt, at der af Ætten endnu i de seneste År levede nogle i Bondekår i Omegnen af Randers og vistes Velvilje af den der boende Familie. Denne hed Møller. Rimeligvis har Niels »fra Skravad Mølle« senere kjøbt Åmølle ved Hadsund. Det er vist, at den derværende Møller havde en Søn Mogens, som tog Navnet »Møller«, var Brændevinskarl i Kjøbenhavn og senere havde den store Gård på Hjørnet af Storegade og Østergrave i Randers, hvoraf Sønnen Esbens Søn Peder vist endnu er i Besiddelse. Esbens ældre Broder var Justitsråd, Læge Peter Christian Møller, hvis eneste Søn med Elisa Amalia Secher — Slægten Secher S. 142—3 —, der nu er Herredsfoged i Lollands Sønder Herred (Nakskov), er opkaldt med Navnet »Marquard« efter den gamle Provst i Kousted.«

[2]) Mon den i M. Kok: »Store og gode Handlinger« p. 235—42 omtalte modige Soldat, der faldt i 1864, Mogens Kristian Nielsen, Dbm., fra Fladbjerg v. Mariager hører blandt disse? Foruden Fornavnene havde han det tilfælles med Provst Marquard, at han ikke lod sig forskrække for Bly.

A. *Dorthe Nielsdatter,* f. $^{28}/_{9}$, hjemdb. $^{29}/_{9}$, kirkeført $^{18}/_{11}$ 1787 (Fadderne vare: Kirsten Kieldsdatter fra Rørbækhovgård; Søren Vinters Hustru [ɔ: Barbara Mogensdatter fra Kousted] af Hedegård; Niels Markussen fra Skravad Mølle; Jens Kristensen af Nørbæk og Jens Kieldsen fra Himmestrup), † 7 Uger gl., begr. 2. Søndag i Advent.

B. *Maren Nielsdatter,* f. $^{29}/_{10}$, hd. $^{30}/_{10}$, 1788, kf. $^{4}/_{1}$, 1789 (Fdd. vare: Barbara Mogensdatter af Hedegaard; Marie [Mogensdatter] af Kousted; Dines fra Rørbækhovgård; Jens Giedde af Handest og Gmd. Jens Kier af Bierby), † $^{31}/_{5}$, begr. $^{9}/_{6}$, 1803, $14^{1}/_{2}$ År gl.

C. *Kjeld Nielsen,* f. $^{24}/_{12}$, hd. $^{26}/_{12}$, 1790, kf. $^{23}/_{1}$, 1791 (Fdd. vare: Jens Kieldsens Hustru af Himmestrup; Jfr. Kirstine Ring fra Karmark; Jens, Mikkel og Peder Kieldsen), Ejer af Stamgården, hvilken i hans Tid kaldes Gundestrupgård, † som Aftægtsmand sstd. $^{30}/_{9}$ 1860. — I Kirkebogen nævnes ikke en eneste af de andre Kjeldsener som Faddere til nogen af hans Børn, ikke engang hans Broders Familie på Hevringholm. Fra den Kant hedder det også: »Vor Farbroder, Kjeld Kjeldsen på Gundestrupgård, kjendte vi ikke meget til.« — Familien kalder ham altså Kjeldsen, men selv kaldte han sig *Nielsen* og skrives stedse således i Kirkebogen. — ⚭ sin Kusine (?) Gyrrild Kristensdatter, † $^{11}/_{3}$ 1846, 50 År gl., Dtr. af Gårdmand Kristen Mogensen i Borup. — Upåtvivlelig er denne Mand identisk med »Kristen Mogensen fra Kousted« (se nedenfor, hvor han nævnes som Fadder 1792) og er altså en Søn af Provst Marquard. Denne har således efterladt sig Sønner både af Navnet Markussen, Mogensen og — forsåvidt han af 1. Ægteskab har havt studerede Sønner — måske også af Familienavnets latinske Form ɔ: Marquard. At de fleste af Provstens Børn (af 2. Ægteskab) slet og ret kalde sig for Mogensen eller Mogensdatter, viser, at de nærmest have henregnet sig til den Stand, deres Moder var af. — Børn: a.—f., fødte i Gundestrup.

a. *Niels Kjeldsen,* f. $^{25}/_{5}$, hd. $^{25}/_{5}$, kf. $^{7}/_{9}$, 1828 (Fdd. vare: P. Leths Hustru Kathrine Sørensdatter; Gmd. Jensen, Gundestrup; Jens Østergård i Handest og Forp. Niels Kristensen i Glenstrup [vist Søn af Kr. Mogensen i Borup]), † $^{7}/_{10}$ 1828.

b. *Maren Kjeldsdatter,* f. $^{4}/_{9}$, blev ej hjemdbt., men dbt. i Kirken $^{13}/_{9}$, † $^{15}/_{9}$, 1829, 11 Dage gl.

c. *Niels Kjeldsen,* f. $^{16}/_{11}$, hd. $^{17}/_{11}$, 1831, kf. $^{4}/_{3}$ 1832 (blev ligesom sine Sødskende båren af Gårdenke Agathe Mogensdatter; de andre Fdd. vare: Lars Gjedde og Hustru; Jens Østergård [i Handest]; Forp. Niels Kristensen i Glenstrup), overtog Gunde-

strupgård 185., men † allerede 21/7 1863. — * Glenstrup 13/7 1852 Pigen Bodil Johanne Kristensdatter, f. 1822 (Dtr. af Gårdejer Kristen Nielsen i Kondrup); hun * 2. Glenstrup 6/12 1863 (altså efter kun 4½ Måneds Enkestand) Ungkarl Jens Jensen af Vester Tørslev. Han[1]) solgte Gundestrupgård c. 1871 til Kjeld Rasmussen (senere Tilnavn Kjeldsen[2])) og flyttede så til sin Hustrus Fødegård i Kondrup, hvor hun † 18/12, begr. Glenstrup 22/12, 1888, 66 År gl. — Niels Kjeldsen havde kun et Barn: *Gjørrild Kirstine Nielsen,* f. 18/8, hd. 19/8, kf. 23/10, 1853, † 1/5 1870. — Med hende uddøde Slægten på Stamgården. Det vil af ovenstående fremgå, at denne Gren ikke optog noget Familienavn, men henregnede sig til Bondestanden.

d. *Agathe Johanne Kjeldsdatter,* f. 16/10, hd. 17/10, 1833, kf. 4/5, † 10/6, 1834.

e. *Kristen Kjeldsen,* f. 2/10, hd. 16/10, kf. 25/10, 1835 (Fdd. vare: Pigen Karen Jørgensdtr.; Gmd. Jensen [Gundestrup]; Niels Leth og Niels Østergård), † 17/6 1837, 1¾ År gl.

f. *Et dødfødt Pigebarn,* f. 22/12 1838.

D. *Mogens Kristian Kjeldsen,* f. 4/3, hd. 6/3, kf. 29/4, 1792 (Fdd. vare: Enkeprovstinde Markussen fra Kousted; Jfr. Sofie Kieldsen fra Himmestrup; Peder Kieldsen; Kield Dinesen fra Rørbækhovgård og Kristen Mogensen fra Kousted), var Skriver i 1½ År hos Thisted-Onsgård, tog derfra 17/10 1807 med et godt Vidnesbyrd, lærte Landvæsenet på Tjele, handlede med Kreaturer og var i mange År Forvalter hos Farbroderen og dennes Enke på Lerkenfeldt indtil 29/10 1824, hvorefter han fra 1/11 s. År forpagtede Julianeholm i Vivild Sogn (Gården, der er en Parcel af Hevringholm, var ejet af Jens Lassen Faurschou, en Svoger til P. Kjeldsen til Mølgård og en Morbroder til Mogens Kjeldsens tilkomne Hustru); 1828 kjøbte han Hevringholm i samme Sogn (Hansen: Danske Ridderborge I.); afhændede igjen Ejendommen

---

[1]) Såvidt Hr. Gehejmeråd Rosenørn erindrer var Gårdejer Jens Jensen af Gundestrup Sognefoged og en flink, pligtopfyldende Mand.

[2]) Grunden til, at han tog dette Navn, har jeg af en af Kjeldsenerne hørt forklaret således: »»Gammel Vane bider bedst«, derfor vedblev Folk uden videre at kalde Gundestrupgårds nye Ejer for Kjeldsen, hvilket Navn han så optog.« — Men denne Forklaring passer næppe: Gårdens Ejer hed i nyere Tid kun Kjeldsen fra 185.—63, så dette Navn havde slet ingen Hævd ved Ejendommen. — Gårdejer Kjeld Rasmussen har vist taget Navnet Kjeldsen, fordi hans Fader hed således?

1855 (fik langt mere for den, end han i sin Tid havde givet) og flyttede så til Århus, hvor han havde kjøbt en Gård. 1859 tog han tilbage til Hevringholm og blev der indtil 1862, da Gården solgtes, hvorefter han — da hans Ejendom i Århus på den Tid var bortlejet — boede $1^1/_2$ År i Randers og derefter atter i Århus, hvor han † $^{21}/_7$ 1871, 79 År gl., begr. sstd. — Mogens K. nærede megen Interesse for Søen, og i den Tid han ejede Hevringholm havde han en Lystjagt, hvormed han gjorde længere Ture (til Havnø kom han også sejlende nogle Gange og besøgte Fætteren), ligeledes førte han med sin Jagt sine Produkter til Randers. Han var Strandkommissær, indtil der blev ansat offentligt Toldvæsen på Landet, samt i flere År Formand for Vivild og Vejlby Sogneråd. — * Mette Johanne Kathrine Leth, f. Skanderb. Ldg. $^{12}/_9$ 1800, † Århus $^{30}/_6$ 1876, begr. sstd., Dtr. af Peter L. til Skanderborg Ladegård, † Horsens Hospital, og Margrethe Faurschou, f. Århus $^7/_{11}$ 1776, † sstd. $^{30}/_4$ 1847; hun blev fraskilt P. Leth og derefter * 2. Skibskaptajn i Århus Jens Olesen, som i en orkanagtig Storm gik under med sit Skib ved Norges Kyst i Efteråret 1822. — Børn: a.—e., f. i Vivild Sogn.

a. *Jensine Olivia Kjeldsen* (opkaldt efter Kapt. Jens Olesen), f. $^{21}/_7$ 1825, efter at have solgt Hevringh. flyttede hun med Forældrene til Randers og derefter til Århus. — * Vivild $^{29}/_{10}$ 1842 Niels Engelsted Zimmermann, f. Gundslev $^{18}/_{10}$ 1809 (Søn af Dr. theol. Samuel Friedlieb Z. (se Wiberg I., 504) og Birgitte Eleonore Engelsted, som siden 1842 boede på Hevringh., hvor hun † $^{18}/_9$ 1858, 78 År gl., begr. Vivild [1])), blev cand. pharm. 1831, tog kirurgisk Exam. 1837, nedsatte sig næste År som praktiserende Læge ved Hevringholm, kjøbte 1855 i Forening med sin Svoger samme Gård; efter at have lidt af Apoplexi siden Efteråret 1857 døde han på Hevringholm $^3/_8$ 1861, $51^3/_4$ År gl., begr. Vivild. — Havde kun et Barn:

Emma Margrethe Kornelia Zimmermann, f. $^2/_8$ 1843, ugift, boer hos Moderen i Århus.

b. *Niels Peter Kjeldsen*, f. $^{27}/_5$ 1826, var Forvalter i Hjem-

---

[1]) Denne Dame, der var Enke i 40 År, havde før hun kom til Hevringholm boet hos sin ældste Søn Herman Z., Læge i Hals. Fruen var af en fast, bestemt og myndig Karakter, der gav tilkjende, at hun ikke for ingenting var Datter af en Mand som General Niels Engelsted, de jydske Dragoners tappre Chef i Træfningen ved Ralstad 1813, foreviget ved Lorenzens bekjendte Billede, hvor man ser ham i Kamp med tvende Kosakker, hvilke han begge nedsablede.

met indtil 1855, derefter Gårdejer i Lystrup i Vivild Sogn, kom 1861 tilbage til Hevringholm, hvor han † 19/5 1862, begr. Vivild; ugift.

c. *Agathe Johanne Kjeldsen,* f. 27/4 1827, var på Hevringh. indtil 1860, senere * Kbh. Hans Nielsen, Høker i Kbh., nu boende i Thorups Stiftelse på Nørrebro; uden Børn.

d. *Kristen Michael Kjeldsen,* f. 27/6 1828, blev 1855 Medejer af Hevringholm, men forpagtede Gården bort fem År efter og flyttede så til Broderen i Lystrup, hvis Gård han overtog 1861 og atter solgte 1863, hvorefter han tog til Forældrene i Århus, † sstd. 11/5 1869, ugift, begr. Vivild. — Han havde nogle År været forlovet med Lærerinden på Hevringholm, Frk. Marie Møllen, men hun † der 2/8 1861, begr. Vivild. — Hevringholm, der fra 1860—65 var forpagtet til Kr. Sofus Næsted, blev 1862 solgt til Grosserer, Oliemøller Olsen af Kbhvn. C. — Gården står for Hgtxt. 38 Td. H. og har endnu lidt Bøndergods.

e. *Kristian Andreas Faurschou Kjeldsen,* f. 6/4 1831, Landmand, var på Hevringh. indtil 1862, derefter forskjellige Steder på Landet, indtil han nogle År senere nedsatte sig i Kbh. som Værtshusholder. — * Kbh. Ane Sofie Vilhelmine Jensen, f. 12/9 1835, Dtr. af Vognmand i Kbh. Åge J., f. 29/1 1798, † 30/8 1853, og Ane Sofie Larsen fra Roskilde, † /4 1836.

III. **Jens Kjeldsen,** f. 21/9 1749, forpagtede 1780 Hovedg. Himmestrup af Kancelliråd Kristen Juul til Viskum, var 1792—95 tillige Medejer af Lerkenfeldt, ved Kjøbekontrakt 7/12 1795 blev han Ejer af Volstrup v. Hobro, Kbsum. 21,400 Rdl.[1]), † sstd. 22/9 1796, 47 År gl., begr. Rørbæk, hvor der findes Gravsten over ham og Hustru (rejst af deres Børn c. 1830). — * 1778 Mette Laursdatter, f. 6/9 1748 (Dtr. af Laurs Madsen af Bygholms Mølle og Mette Jensdatter), fik af

---

[1]) Til det om Volstrup p. 57 anførte kan tilføjes, at Gården ved Auktion 1707 (Skjøde 8/4) kjøbtes af Jens Hansen Bergh til Boller i Vensyssel for 40 Rdl. pr. Td. H. eller ialt 4,500 Rdl. Hartkornet var 14 Td. 7 S. 1 Fd. 2 Alb., Kongetiende 10 Td. H. og Gods c. 87 Td. H. — J. H. Bergh († 1717) forøgede Bøndergodset til Volstrup ved Indkjøb bl. a. fra Niels Benzon til Havnø (Secher p. 69 og 78). — Blandt tidligere Ejere kan også nævnes: Kr. Helming af Skravad Mølle, der kjøbte Volstrup 10/10 1764 for 13,200 Rdl.

Peder Qvistgård (Ridefoged?) på Lerkenfeldt Skjøde på Volstrup og Hannerupgård $^{31}/_{6}$ 1797, † $^{20}/_{3}$ (ikke »i Februar«, som der står på hendes Gravsten) 1801. — Samfrændeskifterne efter dette Ægtepar haves på Havnø og heri får man specificeret Oplysning om deres Ejendele, Gårdens Besætning etc. samt Gjenstandenes Taxation. Deres Efterladenskaber ansloges alt i alt til at være af en Værdi af henved 9000 Rdl., hvoriblandt en Prioritet i Lerkenfeldt på 1000 Rdl. Da det var Gmd. Niels Kjeldsen fra Gundestrup, der som den afd. Mands ældste Broder stod for Skiftet, er dette rimeligvis Grunden til, at Børnenes Efternavne i Skifteakten dannes efter Faderens Fornavn (se p. 58), thi som det fremgår af forskjellige Sognes Kirkebøger kaldes Datteren flere År før den Tid for »Jfr. *Kieldsen*«. — Børn: A.—G., fødte på Himmestrup i Lee Sogn.

A. *Sofie Hedevig Kjeldsen,* døbt $^{5}/_{10}$ (på hendes Gravsten står, at hun er født $^{10}/_{10}$) 1779 (Fdd. vare: Kancelliråd Juul på Viskum; Mons. Borberg; Hr. Laurs Ring fra Karmark; »min« (ɔ: Præstens) Hustru[1]); Jfr. Kolding fra Viskum bar Barnet), som Enke ejede hun Volstrup og var Medejer af Havnø, † Volstrup $^{7}/_{12}$ 1840. — * Rørbæk $^{16}/_{5}$ 1798 sin Fætter Kristen Dinesen, f. $^{28}/_{5}$ 1769, drev i sine yngre År betydelig Kreaturhandel, fik af sin Svigermoder $^{2}/_{1}$ 1800 Skjøde på Volstrup, Kbsum. 22,776 Rdl., blev $^{16}/_{10}$ 1816 Medejer af Havnø, † Volstrup $^{31}/_{3}$ 1828. — Til det p. 46 flg. om Kr. Dinesen anførte må tilføjes, at han var en i sin Tid bekjendt forstandig, dygtig og driftig Mand, til hvem mange af Familien søgte, navnlig for at få hans Råd ved større Kreaturhandler, og — siges det — hans Mening rettede man sig altid efter, thi han hørte til de allerbedste Kjendere på dette Gebet[2]). (Man kan heraf slutte sig til,

---

[1]) Hun hed Else Kirstine Høeg og var Datter af den forrige Forp. af Himmestrup Anders Listo, begr. $^{8}/_{9}$ 1779, 69 År gl., og Mette Jensdatter.

[2]) En Kreaturkjender fortjener ikke Navn af sådan, uden han tillige er Dyreven; men at Dinesen også var dette, vil fremgå af følgende Træk. Kreaturhandler Lars Buus fra Ørumgård havde sammen med Dinesens eneste Søn været i Husum for at sælge Kreaturer og vendte hjem godt forsynet med Specier i Mantelsækken, som var spændt bag Sadlen. Da de kom til Volstrup, stod Dinesen i Gården, og næppe var de Hjemkomne komne af Hestene, før han lettede Lars Buus' Mantelsæk og så, at Hesten var brudt. Skjøndt det var Buus' egen Hest, tog Dinesen uden at sige et Ord sin Stok og langede ham fem forsvarlige Drag over Ryggen, hvorefter han udbrød (på Jydsk): »Dette

hvor stort et Held det var for Kristen Kjeldsen, at han havde havt denne Mand til Plejefader, Læremester og senere til Kompagnon.) — Havde kun et Barn:

Jens Dinesen, f. 29/3 1802, overtog Volstrup ved Moderens Død, afhændede efterhånden Bøndergodset, solgte sin Halvpart i Havnø 12/1 1842, † som sidste Mand af Slægten 6/8 1869[1]). — Jens D. var »en agtet Mand af et ualmindeligt stilfærdigt, jævnt og beskedent Væsen....; nærede en dyb Respekt for de fra Fædrene nedarvede gode gl. Skikke, hvis Efterlevelse til enhver Tid var ham en hellig Pligt.... Slægt og Venner kappedes om at berede ham en stor og festlig Begravelseshøjtid til hans sidste Ære.... Han og Hustru have gjennem Tidernes Løb udøvet en stille, men stadig Godgjørenhed blandt Omegnens fattige Befolkning, der til sildige Tider med Taknemmelighed vil ihukommes af dem.« Nærmere »Hobro Avis« 1869 Nr. 48, se også her foran p. 89—90. — ⚭ 26/11 1842 Margrethe Elisabeth Grøn[2]) Kjeldsen fra Kragelund, f. 9/3 1799, † 10/9 1870. — Ægteskabet var barnløst, og da de ikke ved Testamente havde villet disponere over deres Formue — vistnok nærmest fordi de ikke vilde forbigå nogen af deres Arvinger efter Loven —, tilfaldt de 100,000 Rdl., de efterlod sig, efter deres Død deres talrige Udarvinger.

B. *Kjeld Kjeldsen*, dbt. 30/1 1782 (Fdd. vare: Sgr. Laurs Ring fra Karmark; Jesper Madsen fra Vejrum Bro; »hans« [ↄ: Forpagterens]

---

skal du have, fordi du ikke har sørget bedre for din Hest! Nej, da priser jeg Kjeld Kjeldsen, han kjøbte Vogn og Seletøj i Husum, som han tjente 30 Rdl. på herhjemme. Sørg nu for din Hest med Vand og Havre, derefter kan du selv gå ind og få noget at spise.« — Strax da Pryglene faldt listede Sønnen, Jens Dinesen, af for ikke også at få sin Andel, men Lars Buus var den ældste og derfor måtte han alene undgjælde: han tog imod Revselsen, erkjendende, at den ikke var ufortjent.

[1]) Sidste Kvinde af Slægten var hans Faster *Kirsten Dinesdatter* til Rørbækhovgård, † 24/11 1869, 80 År gl., ugift. Universalarving var hendes Søster- og Plejesøn Sigfred Viktor Poulsen, som senere har opbygget Gården med smukke, solide og forholdsvis store Bygninger. Han solgte Ejendommen 1886 for c. 87,000 Kr. og kjøbte så en mindre Gård v. Randers. — Rørbækhovgård har c. 200 Td. L., Hartk. 6½ Td., og regnes for en rigtig god Ejendom; 1763 kostede den 500 Rdl., og for godt en halv Snes År siden, på den Tid, da Landejendomme stode højest i Kurs, vurderedes den til 120,000 Kr.

[2]) Opkaldt efter den bekjendte Jurist og Bondeven, Ghmr. Henrik Stampes 2. Hustru Margrethe Elisabeth Grøn (ikke Grøn), Stifterinde f. Familielegater (Dahlerup: Fundatsm. Best. f. Legater u. Kbhs. Magist.).

»Svoger« [Morbroder?] fra Årup; Mad. Funder fra Lee Søgård [ɔ: Annexgården]; »hans Moder [ɔ: Dorte Nielsdatter] bar Barnet«), † lille.

C. *Laurs Kjeldsen,* dbt. 17/3 1784 (Fdd. vare: Sgr. Mikkel Kieldsen; Mons. [Thøger] Funder til Annexgården [begr. 25/1 1787, 75 År gl.]; Forvalter Borberg; Jfr. Bergvad og Jfr. Juul fra Viskum, der bar Barnet), † lille.

D. *Dorthe Kjeldsen,* hdbt. 30/6, kirkeført 3/8, 1785 (Fadd. vare: Dines fra Rørbækhovgård; Mikkel Kieldsen; Sgr. Laurs Ring fra Karmark; Jfr. Ring fra do.; Fru Steenfeld fra Vindum Overgård frembar Barnet), † lille[1].

E. *Kjeld Kjeldsen,* hd. 29/2, kf. 18/3, 1788 (Fdd. vare: Hr. Kancelliråd Juul til Viskum [begr. 19/9 1788]; Hr. Thomasen til Vindum Overgård; Sgr. Busk; Peder Kieldsen fra Gundestrup; Niels Kieldsens Hustru fra do.; Mdm. Thomasen bar Barnet), † af Børnekopper, begr. 19/3 1794.

F. *Kristen Juul*[2]) *Kjeldsen,* f. 18/8, hd. 19/8, kf. 19/10, 1791 (Fdd. vare: Hr. Krigsråd Juul til Viskum; Hr. Provst Ørum; Hr. Mikkel Kieldsen; Hr. Forvalter Svendsen fra Skjern; Jfr. Poulsen fra Vester Velling; Fru Krigsrådinde Juul frembar Barnet), gik i Ålborg Skole, lærte Landv. på Volstrup, handlede med Kreaturer, navnlig på Hertugdømmerne, blev 1/5 1815 Forpagter af Havnø, 16/10 1816 Medejer og 12/1 1842 Eneejer af samme Gård, † 20/9 1867. Se nærmere om ham p. 46 flg. — ⚭ Rørbæk 12/8 1820 Martha Kjeldsen, f. 5/8 1792, † 30/11 1851, Dtr. af J. M. Kjeldsen til Kragelund, se p. 59. — Børn: a.—c., fødte på Havnø.

a. *Mette Kjeldsen,* f. 23/10 1822. ⚭ Visborg 19/10 1850 Kristen Steenild, f. 1/5 1822 (Søn af Poul S. til Stenildmosegård[3]) og Karen Pedersdtr. Nørgård fra Vesterbølle), lærte Kontorforretninger hos Prokurator Holm i Hobro, ejede Stenildmosegård (15 Td. H.) fra 1850—85 (solgte den for 115,000 Kr.) og har siden 1869 ejet og

---

[1]) Disse 3 Børn ere døde før Faderen, men Præsten i Hjermind må have forglemt at indføre deres Begravelse i Kirkebogen, thi Glenstrup og Rørbæk Kirkebøger indeholde heller intet desangående.

[2]) Hans Døbeseddel lyder kun på »Kristen Juul«, men Navnet »Juul« gjorde han aldrig Brug af.

[3]) Søn af Kristen Andersen Steenild (fra Glerup), Selvejer af Stenildmosegård, og Johanne Povlsdatter, begr. 2/4 1804, 43 År gl., en Søster til Niels Poulsen til Rolsegård (se ovenf.). — Denne Kristen Steenild havde to Brødre, Niels og Jens Steenild, som 1792 bleve Ejere af Voergård og St. Rugtved i Vensyssel (se desang. en Artikel om Voergård af P. B. Scavenius i »Ude og Hjemme« for 1878).

beboet Volstrup, hvilken i hans Tid er bleven betydelig forbedret. Af Gårdens 600 Td. L. (14 Td. H.) henlå meget i Dinesens Tid som Hede og Mose, men er nu drevet således op, at der er c. 400 Td. L. Ager; Vandmøllen og de fleste af Gårdens Bygninger ere opførte af Nyt, Hovedbygningen i 1869. S. var i flere År Landvæsens- og Tiendekommissær, men måtte for nogle År siden på Grund af et stærkt svækket Syn frasige sig disse Hverv. Er sidste Mand af sin Slægt.

1. *Poul Steenild*, f. 30/1, † 9/2, 1853.
2. *Martha Kathrine Sofie Steenild*, f. 14/6 1854.
3. *Karoline Margrethe Steenild*, f. 14/6 1856, † 3/12 1857.
4. *Karoline Margrethe Steenild*, f. 11/8 1858. — * Rørbæk 21/6 1882 Hans Bay, f. Randers 27/4 1852, siden Maj 1882 Ejer af Rosbjerggård i Rørbæk Sogn. — Børn: a) *Kristen Steenild B.*, f. 13/2 84. b) *Hedevig Nanny B.*, f. 16/8 85. c) *Niels Hansen B.*, f. 16/8 85, † 22/8 86. d) *Mette Kristiane B.*, f. 21/1 87.
5. *Jensine Kristine Pouline Steenild*, f. 29/4 1863. — * Rørbæk 17/8 1888 Kristian Brask, f. Kondrup 26/11 1857, siden Juni 1888 Ejer af Haraldsmark (22 Td. H.) i Ødum Sogn. — Barn: *Anders Julius Steenild B.*, f. 12/6 89.

b *Jens Kjeldsen*, f. 14/5 1825, var nogle År på Herredskontoret i Bælum hos Justitsråd Hvass, lærte Landvæsen og var Forvalter hjemme, fik Skjøde på Havnø 12/12 1863 og har efter den Tid ledet Gårdens Drift. — * Kjerteminde 7/4 1870 sit Næstsødskendebarn Nanny Fribert, f. 16/8 1844, Dtr. af Apotheker Frants Wilh. Trojel F.[1]), f. 27/8 1810, † 6/6 1862[2]), og Elise J. J. Harder, f. 25/8 1818, † 19/4 1871, Dtr. af Kancelliråd, Distriktslæge Knud Gotthold H., f. 24/12 1783, † 26/1 1858, og Marie Kristine Kjeldsen fra Kragelund, f. 7/6 1783, † 2/6 1834.

1. *Margrethe Kristine Kjeldsen*, f. 23/9 1873.
2. *Martha Kjeldsen*, f. 11/10 1875.

c. *Kristiane Kjeldsen*, f. 11/11 1828. * Visborg 14/7 1855 Ludvig Ågård, f. Ussinggård 4/8 1827, ejede først sammen

---

[1]) Nærmere Jul. Bidstrup: Stamt. over Familien Koefoed B. Kbhn. 1887.

[2]) »Udfoldede betydelig kommunal Virksomhed«, jvfr. »Kjerteminde Avis«, »Fyens Stiftstid.«, »Fyens Avis« o. fl. — J. V. Bloch: »Tale ved afd. F. W. T. Friberts Kiste«.

med en Broder Hvidtvedgård ved Kalø[1]), derefter (1855) Ejer af Højslev Mølle i Binderup Sogn, kjøbte senere tillige Binderup Kirke. Den ikke ubetydelige Plantage ved Ejendommen er plantet af ham, før den Tid var der Hede; opførte også Gårdens Udbygninger; han † 5/12 1880. — Havde (foruden 1 dødf. Barn) 4 Sønner og 2 Døtre, hvoraf kun leve:

1. *Kristen Ågård,* f. 26/10 1858, overtog Højslev Mølle efter Faderens Død. — * Tapdrup 12/5 1888 Johanne Charlotte Nohr (fra Skovsgård v. Viborg), f. på Billesborg v. Valle 15/3 1859.
2. *Maren Ågård,* f. 17/6 1860. * Binderup 14/6 1880 Julius Rohde, f. Kbhn. 8/9 1854 (Broder til Fru Kjeldsen, f. Rohde), blev 1879 Forpagter og 1884 Ejer af Vejrhøjgård v. Hobro. — Børn: a) *Peter Julius R.,* f. 19/12 81. b) *Marie Margrethe R.,* f. 24/7 83. c) *Karl Brush R.,* f. 16/6 85.

G. *Mette Kjeldsen,* hdbt. 14/10 1793, † af Børnekopper, begr. 26/8 1794.

IV. **Anna Kjeldsdatter,** f. 5/3 1752, begr. Hjermind 15/8 1787, 35 År gl. — * Glenstrup 16/12 1785 Enevold Enevoldsen, f. Vellev (Enslev) 1754, Sognedegn for Hjermind, Lee og Hjorthede i 44 År, † i Embedet 2/10 1822, 68 År gl. — Han * 2. Hjermind 25/4 (trongivet 19/3) 1788 Pigen Kirsten Eriksdatter. — I 2. Ægteskab fødtes flere Børn[2]); en Søn, E. Enevoldsen, blev Faderens Eftermand i Embedet, men flyttede på Grund af ulykkelige Familieforhold snart fra Sognet. — Af 1. Ægteskab to Børn (Kirkebogen indeholder intet om deres Dåb):

A. *Sisel Marie Enevoldsdatter,* begr. 17/9 1786, 3 Uger gl.
B. *Anne Enevoldsdatter,* begr. 21/11 1788, 1 År og 3 Måneder gl.

V. **Malene Kjeldsdatter,** døbt 16/6 1754, begr. 13/6 1756.

VI. **Mikkel Kjeldsen,** døbt 17/10 1756, var først Handelsmand og havde Hjemsted i Gundestrup lige til henved Året 1792.

---

[1]) En tredie Broder er Forp. af Bjørnsholm. Såvidt vides nedstamme Brødrene fra Niels Ågård på Hessel v. Hvalpsund og Kirstine Povlsdatter, Søster til Niels Poulsen til Rolsegård og Dtr. af Gmd. Poul Mikkelsen († 1777) i Dalsgården ɔ: den nuv. Krogård i Års.

[2]) Nemlig Sisel Marie, db. 23/3 1789; Anne, db. 25/7 90, begr. 6/4 94; Enevold, db. 6/3 92, begr. 6/4 94; Anne Marie, db. 20/10 93; Enevold, db. 1/5 96; Anne, db. 17/12 97. — Blandt Fadderne nævnes Degnens Fader og Brødre fra Enslev samt Jfr. Sofie Kieldsen fra Himmestrup (1793).

I Forening med sine Brødre Jens og Peder K. kjøbte han af Majór af Kavalleriet C. C. von Lüttichou ved Kjøbekontrakt $^{19}/_{8}$ 1792 Lerkenfeldt med tilhørende komplet Bøndergods samt Vester- og Østerbølle Kirketiender og Vognsild, Farsø og Ullits Kirke- og Kongetiender for c. 70,000 Rdl.[1]) Senere kjøbte han tillige Mølgård sammen med Broderen Peder K., se denne. — Når det er ytret om Dines Kristensen til Rørbækhovgård, »at han lidt efter lidt hjalp sin Kones Sødskende til Ejendomme trindt i Egnen« (Stamt. Dinesen pag. 5), vil det heraf for det første fremgå, at »Sødskende« må indskrænkes til »nogle af sin Kones Brødre«; men selv med denne Ændring må ovenstående Udtalelse stærkt modificeres; thi den eneste Gård, Brødrene Kjeldsen var i Besiddelse af, mens Dines Kristensen levede, var Lerkenfeldt (selvfølgelig fraset Stamgården). Der foreligger imidlertid næppe noget positivt for, at han hjalp dem til denne Ejendom. Hidtil antoges det nemlig, at Mikkel K. var alene om Kjøbet af Lerkenfeldt, og man har så ment, at han ikke havde været istand hertil uden fremmed Hjælp; men da det af Kjøbekontrakten fremgår, at alle tre Brødre forenede sig om at kjøbe Gården, have de upåtvivlelig kunnet magte den selv. — Volstrup kjøbtes først 1795 — i denne Gård havde Dines Kristensens Enke heller ikke nogen Fordring —, og Mølgård kjøbtes først 8 År efter Dines Kristensens Død. Havde Svogeren gjort sig fortjent overfor Brødrene, vilde man også nok have truffet på Navnet »Dines« i den Kjeldsenske Familie: Peder Kjeldsen især havde mange Børn, men han har opkaldt dem efter sine Forældre og Svigerforældre, sine Brødre og deres Hustruer. — Det, der gjorde, at flere af Kjeldsenerne kom i Besiddelse af anselige Ejendomme, må fornemmelig søges i et sjældent godt Sammenhold mellem Familiens Medlemmer; thi kun ved at flere slog sig sammen, bleve de efterhånden Ejere af Gårde som Lerkenfeldt, Mølgård, Havnø og Lynderupgård. — Mikkel K. † Lerkenf. $^{26}/_{5}$ 1819, $62^{1}/_{2}$ År gl. — Ligesom de to af sine Brødre giftede han sig først i en ældre Alder og ligesom de med en Jomfru, der var meget yngre end han, nemlig * Ramsing 1800 Ane Dorthea Skow, f. Selde Præsteg. $^{14}/_{8}$ 1779, † Lerkenf. $^{2}/_{5}$ 1834, Dtr. af Mathias S., f. Bustrup 1749, Sognepræst for Selde og Åsted fra

[1]) Om denne Gårds ældre Historie henvises til E. T. Kristensens Beskrivelse af Lerkenfeldt, udg. af det jydske hist.-topogr. Selsk. 1889—90.

1774—86, derefter Ejer af Bustrup i Salling, senere Landvæsenskommissær og Kammerråd, † 9/6 1825[1]), og Anna Margrethe Speitzer, * 12/12 1778, Dtr. af Kancelliråd Kristen S. til Aggersborggård[2]) og Anna Margrethe Lund. — Børn: A.—E., fødte på Lerkenfeldt.

A. *Mathias Kjeldsen* (opkaldt efter Morfaderen), f. 30/10 1802, kom i Huset hos Farbroderen på Mølgård for sammen med dennes Børn at få Skoleundervisning der; efter sin Konfirmation fik han — som det dengang var almindelig blandt Proprietærsønner, hvis fremtidige Hverv det vilde blive at administrere Jordegods — sin videre Uddannelse på Herredskontor, og var nogle År hos By- og Herredsfogden i Hobro, hvor han afløste sin Fætter, Kjeld K. fra Mølgård, i Forretningerne[3]). Da Faderen døde, tog Mathias K. hjem for at bestyre Bøndergodset, samtidig med at han deltog i Ledelsen af Gårdens Drift, og styrede så fra 1825 i de for Landmændene så ulykkelige Tider Lerkenfeldt for Moderen, indtil Gården 1831 blev ham overdragen til Ejendom. — Allerede først i Fyrrerne fik han Hoveriet afløst og afhændede så 1844 Størstedelen af Bøndergodset til Fæsterne, hvilket Salg skete på usædvanlig gunstige Betingelser for disse, nemlig næppe 200 Rdl. pr. Td. Hartk., en selv for den Tid meget lav Pris, og hos mange af Fæsterne lod han Kjøbesummen blive indestående i Gårdene. I Modsætning til mangfoldige andre

---

[1]) Søn af Peder Skow, først Forpagter og fra 1763 Ejer af Bustrup, og Dorthea Marie Brøndum (Wiberg III., 20).

[2]) Søn af Mads S. til Aggersborggård og Bolette Lund (Leugnick: Stamt. Speitzer).

[3]) I de Tider beskæftigedes Volontærerne — eller som de kaldtes »Skriverdrengene« — tildels på anden Måde end nu, idet de også måtte gå omkring i Jurisdiktionen og besørge de mindre vigtige Forretninger, ja i en snæver Vending sattes de endog sommetider til at passe Principalens Kreaturer. Kost og Logi havde de næsten altid hos Herredsfogden. Denne Embedsmand i Hobro var dengang Kancelliråd Jansen; han skrev især i sine Koncepter en temmelig ulæselig Hånd, hvilket gjorde, at Volontærerne, som skulde tage Gjenparter af disse, ofte måtte søge hans Hjælp for at få tydet det skrevne. Svaret, de fik, lød som oftest: »kan dit forbandede Fårehoved ikke læse Skrift?« Jansen ser så selv på sine Kragetæer og siger: »jeg kan den Onde tude mig heller ikke!« Men efter at have betragtet sin Skrift lidt nøjere, fandt han dog altid ud af det. — Opholdet hos Kancelliråd J. lagde Grunden til et trofast Venskab mellem ham og begge Kjeldsenerne.

Herremænd[1]) fortjener afd. Kjeldsen til Lerkenfeldt således at fremhæves ikke alene for den Beredvillighed, hvormed han på et så tidligt Tidspunkt imødekom sine Fæsteres Ønske om Selvejendom, men tillige for de uegennyttige Vilkår, han solgte sit Gods på: Omstændigheder, der gjøre, at han må regnes for en af den Tids humaneste Godsejere. — I det lange Tidsrum, Kjeldsen var Ejer af Lerkenfeldt, stod han selv for Gårdens Drift og beklædte samtidig flere offentlige Tillidshverv: var således i en Række af År Landvæsenskommissær (men den sådanne ved kgl. Resol. $^{15}/_{7}$ 1786 hjemlede Ret til at få Kammerrådstitel afslog han, da den blev ham tilbudt); i 21 År var han Formand for Vester- og Østerbølle Sogneråd og gjorde sig også i denne Stilling i flere Henseender fortjent af sin Kommune; tvende Gange var han Medlem af Viborg Amtsråd, men ønskede ikke 3die Gang at tage mod Valg. — Mathias Kjeldsen var en sjælden afholdt Mand; men af sine forhenværende Fæstere blev han, som der almindelig siges, ikke påskjønnet efter Fortjeneste. — Omtales efter sin Død meget rosende i Aviserne: »En i Vesteregnen højt anset og i mange Retninger af Udviklingen fortjenstfuld Mand« .... jfr. »Nordj. Folkebl.« .... »en i en vid Kreds almenagtet og elskværdig Mand, ikke alene som Hovedet for en stor og udbredt Familie, men tillige som Menneskeven og Borger .... var blandt de første Godsejere, der med Beredvillighed og Liberalitet overdrog sine Fæstere deres Gårde til Selvejendom på billige Vilkår .... i hele sin Livsfærd jævn og bramfri, venlig og gjæstfri, opofrende og uegennyttig, kort sagt: en sand Hædersmand i dette Ords fuldeste Betydning.« Nærmere »Hobro Avis« 1880 Nrne. 93 og 97[2]), se også »Viborg Stiftstid.« 1880 Nr. 138, »Natt.-Tid.«, »Fædrelandet« og fl. — Han † Lerkenf. $^{5}/_{6}$

[1]) Se navnlig J. V. Topsøe: »Fra Bondeopvækkelsens Tid (1844—46).« Fr. Barfod: »Dansk Bonderøre«, i »Skandinavisk Folke-Kalender« 1846 p. 167 flg. (hvori Godsejerne få læst og påskrevet).

[2]) Når det heri bl. a. omtales, at han i trange Misvæxtår indkjøbte Korn og solgte sine Fæstere på billige Betingelser, da har dette vistnok navnlig været i Året 1835, da Rugen blæste af (se her foran p. 60), thi på Lynderupgård fortælles ligeledes om en Storm i Trediverne, der afslog Rugen i en sådan Grad, at der end ikke blev nok til Sædekorn. Gårdens Ejere måtte da indforskrive en Skibsladning Rug til Føde- og Sædekorn, hvilket blev overladt Fæsterne til Indkjøbspris og på Kredit, men endel af det blev aldrig betalt af disse.

1880, 77½ År gl. Jordfæstelsen fandt Sted under megen Deltagelse fra nær og fjern; Følget udgjorde flere hundrede Mennesker, og Omegnens Befolkning havde udsmykket Kirken, oprejst Æreporte etc. — * Århus 24/9 1831 Mette Faurschou, f. 20/8 1810, ejer og beboer Lerkenfeldt (Hgtxt. 21 Td. H.), Dtr. af Anders F., f. Århus 5/8 1781, var Student, nedsatte sig derefter som Kjøbmand og Brændevinsbrænder i sin Fødeby, var meget virksom, † allerede 3/9 1814, og Ane Thuesen, f. i Randers 22/10 1787, * 1. 1808, * 2. 1816, † Århus 20/4 1874 (86½ År gl.) som Enke efter Krigsråd Ahnfeldt, se pag. 295. — Børn: a.—l., fødte på Lerkenfeldt.

a. *Michael Kjeldsen,* f. 23/7 1832, blev privat dimitteret 1851, cand. jur. 8/6 1857, Assistent i Indenrigsministeriet 1859, Herredsfoged for Øster- og Vester-Han Herrederne siden 17/4 1871, R. af D. 15/11 1888; boer på Herredsfogedboligen Skjerpinggård i Kjetterup Sogn pr. Fjerritslev. — * Hobro 1/5 1860 sit Næstsødskendebarn Abelone Søndergård, f. på Kjærbygård v. Århus 4/12 1833, se nedenfor VII. H. b.

Nogle dødfødte Børn.

Meta Marie Kjeldsen, f. 8/1 1875.

b. *Anders Faurschou Kjeldsen,* f. 16/1 1834, gik i Århus Skole, lærte Landv. hjemme, havde senere Ansættelse ved et Par Farmer i England og Skotland, siden 1870 Ejer af Lerkenfeldt Mølle, Landvæsenskommissær 30/3 1887; ugift.

c. *Anne Johanne Kathrine Kjeldsen,* f. 13/9 1835. * Vesterbølle 15/10 1862 Simon Poul Levin, f. Nakskov 27/9 1814, Student fra Brgdsk. på Krsth. 1835, tog Lægeexam. i Efteråret 1843, derefter Kand. på Almindeligt Hospital i to År, udenlands 1845—47, Læge ved Maglekilde Vandkuranstalt i Roskilde 1848—49, prakt. Læge i Løgumkloster fra 1849, i Korsør fra 1852, Landskabslæge på Sild med Bopæl i Kejtum April 1855, fik kgl. Bestalling 12/11 s. År, fra 1860 tillige Badelæge på Sild, Distriktslæge i Farsø siden 10/10 1860 (Lægest. p. 121), R. af D. 26/10 1887.

1. *Azur Maurice Levin,* f. 17/5 1865, cand. polit. 4/2 1890.
2. *Mathias Kjeld Levin,* f. 15/8 1867.
3. *Meta Dorthea Henriette Levin,* f. 8/3 1869.

d. *Anna Dorthea Kjeldsen,* f. 21/9 1837, boer i Kbh. * Vesterbølle 27/5 1858 Markus Philip Vilhelm de Fine Licht, f. Ekernførde 14/4 1821 (Faderen Kapt. v. slesv. Jægerkorps), Aspirant-Kadet u. Gage 1/5 1833, ex. 27/4 1834, g. U. fra 1/5 1834, virkl. Kadet 1/5 1837, blev

konfirmeret Michaeli 1837, Repetent 1/11 1840, Sekondløjt. v. oldenb. Inf.-Regm. 1/11 1841 med Ancienn. fra 1/11 1839, forsattes 1/7 1842 til slesvigske (senere kaldet 4.) Jægerkorps og derfra 1846 til 2. Jægerkorps, med hvilket han rykkede i Felten i 1848. L. blev under Krigen Kompagnichef v. 10. lette Batl. og førte sine Sønderjyder fra Sejr til Sejr; efter Slaget ved Fredericia blev han R. af D. 1850 blev L. forsat til den i Ålborg garnisonerende 11. Batl. og var med denne Afdeling Deltager i Krigen 1864. Han blev såret, men var atter tjenstdygtig, da 11. Regiment med så megen Tapperhed kæmpede ved Vejle. »Af Officererne nævnes især Kaptajn de Fine Licht, den samme, der i Træfningen ved Bustrup ramtes af tre Kugler.« Strax efter Affæren ved Vejle blev han Bataillonschef og 17/4 s. År Dbm. Ved 11. Regm. vedblev L. at gjøre Tjeneste indtil 1867, da han udnævntes til Chef for 19. Batl., hvilken han førte, til han 1880 blev Chef for 26. Batl.; afgik fra Hæren 1/4 1882 og var imidlertid bleven K.2. af D. — Oberst de F. L. døde i Kbh. 13/5 1885 og betegnes som en udmærket Fører og modig Soldat. »Hans dygtige Embedsførelse og jævne, bramfri Optræden gjorde ham afholdt af alle.« (Biografi og Portræt i »Vort Forsvar« Nr. 117.)

1. *Mathias Kjeldsen de Fine Licht*, f. 16/9 1859, Premierløjtn. i Marinen.
2. *Anne Sofie Margrete de Fine Licht*, f. 18/9 1860, indsk. i Vemmet. Kl.
3. *Henrik Vilhelm Kristian de Fine Licht*, f. 26/6 1862, cand. med. & chir., Reservelæge i Marinen.
4. *Anna Mathilde Julie de Fine Licht*, f. 6/11 1865, indsk. i Vemmet. Kl.
5. *Vilhelm de Fine Licht*, † 4 Måneder gl.
6. *Åge Holger de Fine Licht*, f. 27/8 1872.
7. *Hakon Hjalmar de Fine Licht*, f. 30/1 1874.
8. *Ejnar de Fine Licht*, f. 6/6 1875.

e. *Johan Henrik Ahnfeldt Kjeldsen*, f. 20/1 1840, ejede Ågårdsholm i Salling (22 Td. H.) fra 1863—67, derefter Lille-Restrup indtil 1889, nu Ejer af Nøragergård (Hgtxt. 20 Td. H.) siden August 1888, Kbsum. 155,000 Kr. (ufuldst. Besætn.). — * Århus 22/10 1862 sin Kusine Karoline Margrethe Agerup, f. i Århus 15/4 1837, Dtr. af Johan Hansen A., f. 12/10 180 .[1]), Skibsrheder og Kbmd. i Århus, Ejer af

[1]) Vist født i Århus; men i Udd. af denne Bys Ministerialbøger nævnes kun tre Personer af dette Navn, nemlig: Jens Mikkelsen Agerup, Havnefoged, begr. 21/2 1714, 59 År gl.; Jfr. Anna Marie Agerup, *

Haverslevgård c. 1862—65, † Restrup $^{16}/_{9}$ 1874, og Johanne Kathrine Faurschou, f. i Århus $^{16}/_{4}$ 1811, boer på Nøragergård pr. Hobro.

Mathias Kjeldsen, f. $^{29}/_{5}$ 1864, siden Maj 1889 Ejer af Restrup (Hgtxt. 19 Td. H.) v. Hobro. — * Lynderup $^{15}/_{10}$ 1889 sit Nædstsødskendebarn Anna Margrethe Kjeldsen, f. på Nørreris $^{26}/_{2}$ 1869, se nedenfor p. 305.

f. *Mathilde Jensine Kjeldsen,* f. $^{31}/_{8}$ 1841, ugift, boer på Lerkenfeldt pr. Gjedsted.

g. *Julie Theodora Kjeldsen,* f. $^{28}/_{12}$ 1843, u. B., * V.bølle $^{16}/_{5}$ 1877 Eduard Johan Karl Rambusch, f. $^{7}/_{5}$ 1846, Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset $^{30}/_{7}$ 1870, Premierløjtnant $^{1}/_{5}$ 1874, Kaptajn og Kompagnichef $^{9}/_{5}$ 1883. Ihærdig Foredragsholder for Befæstningssagen.

h. *Elise Juliane Adelgunde Kjeldsen,* f. $^{30}/_{1}$ 1846. * V.bølle $^{28}/_{8}$ 1870 Johannes Andreas Bunde, f. Frederikssund $^{16}/_{2}$ 1837, Sekondløjtnant ved 14. Bataillon $^{3}/_{2}$ 1862, forsattes $^{18}/_{10}$ s. År til 22. Batl., med hvilken han deltog i sidste slesvigske Krig. Fremhævet i Rapporten over Slaget 18. April 1864, hvor han faldt i Fangenskab. Overgik $^{26}/_{9}$ 1867 til 24. Batl., $^{1}/_{1}$ 1871 i Forstærkningen til 38. Batl., $^{11}/_{1}$ 1879 Afsked af Militærtjenesten. Har siden 1870 været Kjøbmand i Hestbæk pr. Gjedsted.

1. *Mathias Kjeldsen Bunde,* f. $^{18}/_{12}$ 1871.
2. *Johannes Andreas Bunde,* f. $^{27}/_{8}$ 1873, † $^{11}/_{2}$ 1890.
3. *Hjalmar Alfred Bunde,* f. $^{29}/_{8}$ 1875.
4. *Hedevig Laura Karoline Frederikke Bunde,* f. $^{4}/_{6}$ 1878.
5. *Meta Kirstine Bunde,* f. 1884.

i. *Alfred Valdemar Kjeldsen,* f. $^{14}/_{11}$ 1847, Student fra Århus Skole 1866, cand. juris $^{14}/_{6}$ 1873, siden 1875 Ejer af Valstedgård (en af et Par sammenlagte Bøndergårde bestående, dengang nylig opbygget Gård, der står for 12 Td. H.) ved Nibe. — * Mariager $^{26}/_{11}$ 1874 Johanne Margrethe Rohde, f. i Kbh. $^{19}/_{10}$ 1851, Dtr. af Isenkræmmer i Kbh. Julius R. og Thora Vilhelmine Gabrielle Brusch, f. $^{6}/_{7}$ 1828, † $^{21}/_{5}$ 1875, som 2. Gang var gift ($^{17}/_{7}$ 1859) med sin afd. Mands Broder, Provst Andreas Peter R., Sognepræst for Vester- og Østerbølle, derefter for Mariager, nu past. emer. i Kbh. (nærmere S. Elvius: Præstehist. p. 348).

$^{14}/_{8}$ 1742 Hr. Hans Lindegård; Jfr. Kirstine Agerup, * $^{4}/_{11}$ 1812 Kbmd. Erhard Kristian Kross. — Foruden de ovennævnte 2 Døtre havde Kbmd. J. H. Agerup følgende Børn: Peter A., Grosserer i London, * Laura Higgini (2 S.); Ane Margrethe A., * Søkaptajn F. Harboe i Kbh. (4 S. og 1 D.); Henriette A., † u. B., * Kapt. Berggren.

1. *Thora Vilhelmine Gabrielle Kjeldsen,* f. 17/3 1876.
2. *Meta Elisa Margrethe Kjeldsen,* f. 27/5 1878.
3. *Mathias Kjeldsen,* f. 13/8 1879.
4. *Anders Faurschou Kjeldsen,* f. 10/6 1881, † 1886.
5. *Anders Faurschou Kjeldsen,* f. 28/12 1887.

k. *Olaf Hilmar Kjeldsen,* f. 6/2 1850, frekventerede Århus Skole, lærte Landvæsen og var Forvalter i Hjemmet, blev Landbrugskandidat 1873, har siden Faderens Død været Bestyrer af Lerkenfeldt. — * sin Kusine Mathilde Agerup, f. i Århus 29/4 1852.

1. *Mathias Kjeldsen,* f. 25/4 1879.
2. *Johanne Henriette Kjeldsen,* f. 7/1 1881, † 10/3 1889.
3. *Meta Karoline Kjeldsen,* f. 13/8 1883.
4. *Ellen Margrethe Kjeldsen,* f. 15/4 1885.
5. *Michael Kjeldsen,* f. 4/8 1887.

l. *Kirstine Kjeldsen,* f. 28/9 1852. * Vesterbølle 4/1 1877 Niels Schou Laurberg[1], f. Enslevgård 31/5 1848 (Søn af Godsforvalter, Prokurator Peter L. til Enslevg., Søn af Godsforvalter ved Benzon Peter L.[2]) og Eva Elisabeth Thuesen fra Randers), Student fra Århus Skole 1867, cand. theol. 18/6 1873, derefter Lærer ved det kgl. Blindeinstitut, 7/8 1876 pers. Kapellan for Lading, Sognepræst for Låstrup og Skals 5/8 1880 og Provst for Rinds og Nørlyng Herreder 13/2 1885[3]).

1. *Otto Marsvin Laurberg,* f. 17/10 1877.
2. *Peter Mathias Laurberg,* f. 25/3 1879.
3. *Meta Laurberg,* f. 25/5 1881, † 9/4 1883.
4. *Amalie Margrethe Laurberg,* f. 21/2 1883.
5. *Johanne Marie Laurberg,* f. 13/3 1885.
6. *Ellen Rigmor Laurberg,* f. 7/5 1887.

B. *Ane Dorthea Kjeldsen,* f. 2/3 1804, † lille.

C. *Anna Margrethe Kjeldsen,* f. 5/8 1805. * V.bølle 10/9 1831 sin Fætter Kjeld Kjeldsen til Lynderupgård, se denne.

D. *Anne Kjeldsen,* f. 10/6 1808, † Sorvad 22/6 1868. * V.bølle 27/10 1832 Peder Hviid, f. Sorvad 26/2 1810 (Søn af

---

[1]) Plejesøn af sin Farbroder, afd. Pastor Otto Marsvin Laurberg i Vejlby v. Århus, * Amalie Margrethe Ahnfeldt, f. 23/8 1821, uden Børn, en Halvsøster til Fru M. Kjeldsen til Lerkenfeldt.

[2]) Vist Søn af Otto Marsvin Laurberg, Godsforvalter på Estvadgård og Forpagter af Nørkjær 1756—95 (Jy. Sml. II., R. I., 102—4).

[3]) Nærmere Elvius: Præstehist. p. 821 og Dr. Secher: Faml. Secher p. 195.

Anders H.[1]), f. Ejstrupgården (14 Td. H.) i Årslev Sogn v. Randers $^{21}/_{4}$ c. 1765, handlede med Kreaturer og blev så 1800 Forp. og 1804 Ejer af Store Sorvad (kjøbte den af Kmrherre. Fønss for c. 50,000 Rdl.), † hos sin Datter Enkefru Mollerup på Fannerupgård $^{18}/_{1}$ 1840, og Margrethe Lassen fra Brendstrup i Tilst Sogn, f. $^{30}/_{5}$ c. 1779, † hos sin Datter Enkefru M. ved Rygårde Strand (Sønderhald H.) $^{19}/_{8}$ 1857), fik 1830 St. Sorvad (intet Bøndergods) overdraget af Faderen; opførte en grundmuret Hovedbygning (1854—5) samt Vejrmølle og Teglværk; solgte atter Gården (af Hgtxt. 41 Td. H.) 1872 til Grev Moltke, Lystrup, for 150,000 Rdl. og kjøbte så Tranekjær på Randers Bymark, en dengang nyopført mindre Gård, der tidligere kaldtes »Marie Kirstinelyst«, hvor han siden har havt Bopæl. Ejer også en Gård i Allestrup, Vejlby S., samt er Besidder og Bruger af Krannestrup (Sønnen, A. M. Hviid, har Skjøde på sidstnævnte Gård og er dens officielle Ejer). — Børn: a.—n., fødte på Sorvad i Gjesing Sogn pr. Allingåbro.

a. *Andreas Michael Hviid,* f. $^{11}/_{11}$ 1833, Ejer af Krannestrup (13 Td. H.) i Mejlby Sogn, beboede den fra 1862—74, kjøbte så tillige Læsagergård i Grinsten Sogn v. Langå St., hvor han senere har boet. — * Yding $^{12}/_{1}$ 1869 Ida Marie Frederikke Petersen, f. i Kleis, Rårup S., $^{24}/_{9}$ 1836 (Dtr. af Kmrd. Peter P. til Sønderskovgård v. Horsens og Inger Kjær). — Børn: 1. *Peder H.,* f. $^{28}/_{6}$ 70. 2. *Peter Andreas H.,* f. $^{15}/$ 71. 3. *Oskar H.,* f. $^{31}/_{5}$ 72. 4. *Margrethe Augusta H.,* f. $^{19}/_{8}$ 73. 5. *Valdemar H.,* f. $^{3}/_{12}$ 74. 6. *Jens Juul H.,*

[1]) Han er den første af denne Slægt, der hed Hviid. Egentlig hed han Jespersen, og hvorledes han kom til Navnet Hviid, fortælles således af Hr. Propr. Hviid til Læsagergård: »Af en over 90 År gl. Bondekone, der endnu lever i Lindå, Todbjerg Sogn nær ved Krannestrup, hendes Navn er Anne Kirstine, og som vi forresten regne os i Slægt med, har jeg fået at vide, at min Farfaders Moder var kommen fra Lindå og kaldtes allerede derfra »Ma Hviids«; — så deraf er det klart, at min Farfader har antaget sin Moders Navn.« — (»Ma Hviids« er d. s. s. Maren Hviids Datter (kan også betyde Maren Hviids Hustru); hendes Faders Døbenavn kan dog næppe have været Hviid, men dette har rimeligvis været et Tilnavn, han har havt.) — Denne Anders Hviid havde foruden den ovennævnte Søn tvende Døtre, hvoraf den ældste var g. m. Propr. Mollerup på Fannerupgård (han døde få År efter Bryllupet og efterlod en Datter, der lever og er ugift), og den yngste, Kathrine Hviid, som døde ugift. — Anders (Jespersen) Hviid havde en Brodersøn Anders, der blev opdraget på Sorvad; han tog også Navnet Hviid, blev senere Kreaturkommissionær i Kbhvn., hvor han † c. 1843. Han havde en Søn Niels (måske flere Børn), men om ham (ell. event. Sødskende) haves ingen Underretning.

f. 24/12 75, † 4/10 77. 7. *Jens Andersen H.*, f. 14/10 78, † 22/4 82. 8. *Georg H.*, f. 14/9 81. 9. *Anna Marie H.*, f. 8/6 83.

b. *Michael Hviid,* f. 30/3 1835, † /3 1836.

c. *Ane Dorthea Hviid,* f. 30/3 1835. * Gjesing 27/10 1866 Hans Kristian Buhl, f. Gjesing Præsteg. 5/9 1826, først Ejer af Thorsø v. Grenå, så Forpagter af Faderens Præstegård i Karleby fra 1869—79, derefter Gårdejer i Thrustrup pr. Thrustrup St. (v. Grenå). — Børn: 1. *Marie B.*, f. 21/8 67. 2. *Ane Karoline B.*, f. 3/12 68. 3. *Hans Egede Hviid B.*, f. 21/1 70. 4. *Ingeborg H.*, f. 26/5 71, † 24/1 78. 5. *Laura B.*, f. 21/10 72. 6. *Gerda Elisabeth B.*, f. 9/3 74. 7. *Petra Margrethe B.*, f. 9/8 76. 8. *Lars Peter Karl Hviid B.*, f. 30/3 78.

d. *Margrethe Hviid,* f. 3/9 1837. * Gjesing 1864 Kristian Sofus Næsted, f. Næstved 1/5 1828, var 1860—65 Forpagter af Hevringholm, ejede derefter Højmark v. Randers, siden 1879 Ejer af Høvninggård v. Århus. — Børn: 1. *Ane Kathrine N.*, f. 19/2 65. 2.—7., † små. 8. *Michael Kristian N.*, f. 29/2 76. 9. *Marie Sofie N.*, f. 11/4 77. 10. *Ludvig Adit N.*, f. 19/9 80. 11. *Ellen N.*, f. 18/12 82.

e. *Petra Kristiane Hviid,* f. 30/5 1839, ugift, bestyrer Huset for Faderen.

f. *Michael Hviid,* f. 20/1 1840, ejede Johannesdal v. Slagelse fra 1865—87, deretter Ejer af Simonsborg v. Sorø. — * Goulev 17/9 1865 Dorthea Borchorst, f. i Kbh. 21/2 1844. — Børn: 1. *Sofie Magdalene H.*, f. 9/8 66. 2. *Axel Ferdinand H.*, f. 14/8 69. 3. *Jenny Anne Dorthea H.*, f. 26/2 71. 4. *Agnes H.*, f. 15/8 74. 5. *Otto H.*, f. 18/1 79.

g. *Mathias Hviid,* f. 24/12 1842, ejede 1873—89 Stougtrupgård (14 Td. H.) v. Fredericia, siden Juli 1889 Ejer af Kollerupgård[1]) (Hgtxt. 24 Td. H.) v. Hadsten. — * Brendstrup 17/9 1875 Marie Lorentzen, f. 14/1 1853 (Dtr. af Landvæsenskommissær L., R. af D., til Østedgård v. Fredericia og Hustru, f. Glud, fra Jensgård v. Horsens); uden Børn.

h. *Peter Kristian Hviid,* f. 30/4 1844, siden 1875 Ejer af Møballegård i Katrup Sogn pr. Hovedgård St. — * Tilst 22/3 1877 Jenny Johanne Faurschou, f. 28/3 1858 (Dtr. af Jens Lassen F., Ejer af Brendstrup, og hans 1. Hustru Ane Johanne Steenild fra Rugtved). — Børn: 1. *Åge Frederik Faurschou H.*, f. 3/3 78. 2. *Holger Faurschou H.*, f. 19/1 79. 3. *Anna Johanne Kathrine Faurschou H.*, f. 20/6 80. 4.—5., † små. 6. *Ellen Faurschou H.*, f. 1/2 85. 7. *Ingeborg Faurschou H.*, f. 17/2 86. 8. *Vilhelm Faurschou H.*, f. 12/9 87.

i. *Harald Hviid,* f. 1845, † lille.

k. *Jenny Juliane Hviid,* f. 16/7 1846, ugift, boer på Tranekjær.

---

[1]) Om denne Gårds ældste Ejere (1400—1660) se herforan i Havnøs Historie.

l. *Frederik Oskar Hviid,* f. 4/5 1848, var Landmand indtil han 1883 blev Kreaturkommissionær i Newcastle on Tyne; ugift.

m. *Mette Johanne Hviid,* f. 1850, † lille.

n. *Marie Johanne Hviid,* f. 25/10 1852, boer på Julieholm. * Randers 10/6 1880 Frederik Højlund, f. 19/1 1854 (Søn af Kirsten H. [fra Rødegård på Mols] og Dorthea Mygind), var Forpagter af sin Faders Gård Julieholm (15 Td. H.) i Vejlby Sogn, † sstd. 27/9 1887. — Børn: 1. *Anne Dorthea H.,* f. 10/5 81. 2. *Johanne H.,* † lille. 3. *Kristen Peter H.,* f. 2/5 86. 4. *Jenny Margrethe H.,* f. 2/5 86.

E. *Ole Michael Kjeldsen,* f. 28/10 1814, var et Par År på Herredskontoret i Viborg, lærte Landv. og var Forvalter på Lerkenfeldt, kjøbte 1839 Kongstedlund v. Ålborg af Arvingerne efter Severin Deden Brønsdorff Færch for 28,000 Rbd. (uden Besætn. og Invent.); har siden ejet og drevet Gården, senere i Fællesskab med Sønnen. — * Århus 27/5 1840 Johanne Henriette Ahnfeldt, f. 23/4 1818, Dtr. af Krigsråd, Brændevinsbrænder i Århus Johan Henrik A., f. i Skovhuset ved Konstantinsborg, Ormslev S., 1792 [1]), † Århus 8/1 1850, og Ane Thuesen [2]), Enke efter Kbmd. Anders Faurschou, se ovenfor pag. 289. — Børn: a.—b.

a. *Johan Henrik Ahnfeldt Kjeldsen,* f. 7/6 1841, siden 1874 sammen med Faderen Ejer af Kongstedlund; ugift. Gården står for Hgtxt. 28 Td. Hartk. og har ikke havt Bøndergods i denne Families Ejertid.

b. *Ane Dorthea Kjeldsen,* f. 14/12 1842. * Sønder Kongerslev 24/5 1866 Jens Martin Svanholm, f. Ny Viffertsholm

---

1) Vist Sønnesøn af Forpagter J. H. Ahnfeldt på Moesgård, begr. 30/7 1786, 56 År gl. — Ifølge L.s Udd. af Mårslette Kirkeb. havde han med sin Hustru Dorthea Sabine ....., begr. 26/1 1779, 41 År gl., følgende Børn, døbte i dette Sogn: Anna Elisabeth, db. 29/3 1773, begr. 9/1 1775; Anne Elisabeth, db. 16/2 1775; Sofie Henriette, db. 19/9 1777; Frederikke Sabine, db. 26/1 1779.

2) Foruden de ovennævnte 4 Døtre havde hun følgende Børn: 1. *Kristian Faurschou,* f. 28/10 1808, Kbmd. i Århus, † 2/1 1871. * Louise Henrikke Bjørn fra Grinderslev Kl., f. 31/1 1812, † 27/12 1850. — 2. *Adam F.,* f. 30/8 1812, Ejer af Anderup v. Ålborg, † Århus 1888. * 7/11 1840 Elvina Anania Holm af Hobro. — 3. *Andrea F.,* f. 5/12 1814, * 1. Kbmd. Just Herman Lange, f. 5/6 1810, † 18/8 1852, * 2. Kbmd. Søren Sørensen, f. 14/8 1822, † Århus 8/8 1859. — 4. *Kirstine Ahnfeldt,* ugift. — 5. *Johan Henrik A.,* Ejer af St. Rugtved, † 20/4 1886, * Nielsine Steenild fra Rugtved. — 6. *Eva Elisabeth A.,* f. 5/6 1823, † Århus /9 1874, ugift. — 7. *Jens Andreas A.,* f. 14/6 1826, fh. Landmand, boer i Århus, ugift.

$^{20}/_{5}$ 1838, ejede Haverslevgård (16 Td. H.) pr. Arden St. fra 1865—75, flyttede derfra til Bælumgård, hvor han boede nogle År indtil Fredenslund (13 Td. H.) i Solbjerg Sogn var opbygget, hvilken Gård han arvede efter Faderen, Godsejer Andreas S. til Ny Viffertsholm og Fredenslund.

1. *Ane Johanne Henriette Svanholm*, f. $^{27}/_{2}$ 1867. ⚭ $^{30}/_{5}$ 1889 Frederik Møller, Manufakturhandler i Bælum.
2. *Andreas Svanholm*, f. $^{26}/_{8}$ 1870, † af Difteritis $^{25}/_{4}$ 1889.

VII. **Peder Kjeldsen**, f. $^{17}/_{12}$ 1758, i Forening med Broderen Mikkel K. drev han først Handel, navnlig med Uld og Skind; herved samlede de sig nogen Kapital, så at de bleve istand til at kjøbe Grinderslev Kloster, men — som det i Traditionen hedder — på Grund af en Naboes Umedgjørlighed solgte de det atter. (Da det ikke kan have været førend c. 1790 at de bleve Ejere af Klosteret, indskrænker det hele sig vist til, at de have været i Underhandling om at kjøbe Gården, men at Handelen er strandet.) Brødrene kjøbte så kort efter Lerkenfeldt (i Kjøbekontrakten kaldes de »fra Gundestrup«) og 1802 Mølgård, hvor Peder K. tog Bopæl, hvorimod Mikkel K. blev boende på førstnævnte Gård. At Brødrene således kunde kjøbe endnu et komplet Gods allerede 10 År efter det første, forklares navnlig ved de rask fremadskridende Konjunkturer, der gjorde, at Landejendommenes Værdi i Tidsrummet 1785—1807 steg til det Tredobbelte (1807 maa Lerkenfeldt og Mølgård have været henved 250,000 Rdl. værd). Det hedder da også, at i den for Landmanden så glimrende Periode først i Århundredet tjente Mikkel og Peder K. så brillant, at de, uagtet de forholdsvis høje Priser, de betalte for disse tvende betydelige Ejendomme, dog næsten skal have havt dem udbetalte i 1813; men — så kom de elendige År efter Statsbankerotten, hvor det endog siges, at Brødrene, trods de således så godt som ingen Gjæld havde, og trods de levede yderst tarvelig og økonomisk, var det med Opbydelsen af al deres Dygtighed næppe muligt at blive ved Gårdene. — Formuefællesskabet mellem Brødrene bestod, så vidt vides, lige til Mikkel Kjeldsens Død.[1]) —

[1]) På en lille Sølvsukkerbøsse, der haves på Havnø, læses: »*P. K. 1821 A. D. Sk.*« Det er en Foræring fra *P*eder *K*jeldsen på Mølgård og *A*ne *D*orthea *Sk*ow på Lerkenfeldt til Kr. Dinesen på Volstrup, rimeligvis fordi han som den dygtigste Mand i Familien har været dem behjælpelig med Skiftet og Ordningen af deres Mellemværende.

Peder — eller som han kaldtes Peer — Kjeldsen var i ingen Henseender fornemmere på det, end det tidligere er fortalt om hans Frænder Kristen Kjeldsen og Jens Dinesen; men tilhørende en ældre Generation end de, var han i sin Levevis i det hele endnu mere hårdfør, sej og gammeldags, så at han kan betegnes som en Mand af den ægte gamle Skole, og Børnenes Opdragelse foregik derfor også med stor Strænghed. Hele Børneflokken fik Skoleundervisning i Hjemmet; men ved Siden heraf måtte Børnene fra små af gjøre al den Gavn, de formåede, Sønnerne med fra den tidlige Morgenstund at vogte Kreaturer om Sommeren og Døtrene med Husgjerning. Foruden hans egne Børn var der også nogle andre Drenge af Familien, der opdroges på Mølgård, således Mathias Kjeldsen, senere til Lerkenf., Poul Poulsen, senere til Rolsegård, og Jens Risager Poulsen, senere til Kvelstrup. Det er betegnende for den Tidsalder, at disse Herremændsbørn tilbragte en stor Del af deres Tid med Arbejder, som en alm. Gårdmand nuomstunder næppe sætter sine Børn til at udføre. Og det var ikke Spøg, om de små Fyre forsømte den dem betroede Gjerning. Således fik engang den ældste Søn af Faderen Ordre til en Sommermorgen Kl. 3 at drive Kreaturerne på Græs fra en Fold, der lå ½ Mil fra Mølgård. Iført en af Faderens Skindtrøjer, drev han Dyrene til rette Tid af Folden, men da Varmen tog til, sov han ind og vågnede først, da noget berørte hans Hånd. O ve! en Stud havde ædt den Del af Skindtrøjens Ærme, der nåede ud over Drengens Hånd, og skulde just til at have fat i hans Fingre, da han vågnede. Trods den kjærlige Moders Hjælp, kunde Tildragelsen ikke skjules for Faderen, og Resultatet blev, at Sønnen måtte danse for Ridepidsken. — Børnene kjendte kun til ubetinget Underkastelse for Faderens Vilje; den gængse Tiltale overfor Forældrene var »De« eller »I«; når Børnene sagde »Godnat« til Faderen, måtte de kysse ham på Hånden, og forglemtes dette en enkelt Gang af nogen af dem, plejede Følgen at være et så hårdt Slag med Bagen af Hånden i Barnets Ansigt, at Næsen kom til at bløde. Under en sådan hård Disciplin opvoxede Børnene på Mølgård, delende Tiden mellem Nyttegjerning og Skolen. I sidstnævnte lagdes navnlig Flid på Religion, Indenadslæsning og Regning, også Tysk var et af Undervisningsfagene, idet dette Sprog skulde benyttes, når de

vordende Landmænd og Handelsmænd kom til Hertugdømmerne for at afsætte Kreaturer. — — Peder K. levede så længe, at han for anden Gang opnåede at blive en formuende Mand; han † Mølg. $^{4}/_{1}$, begr. $^{16}/_{1}$, 1846, 88 År gl.[1]) — * 1798 Abelone Faurschou, f. i Århus $^{21}/_{6}$ 1774, † Mølg. Natten mell. 15. og 16. Febr., begr. $^{27}/_{2}$, 1822, Dtr. af Handelsmand (fornemmelig med Heste) Kristian Sørensen Faurschou i Århus, † 1823[2]), og

[1]) Om P. Kjeldsen fortælles følgende ganske morsomme Anekdote (men andet end en Anekdote er det vel heller ikke). Engang havde nogle af Døtrene fået nye Kåber, men da de havde været temmelig dyre, vare de lidt betænkelige ved at præsentere Faderen Regningen. I denne Knibe fandt de på den Udvej at vende Vrangen ud på Kåberne i den Formening, at Faderen da skulde synes så godt om dem, at han ikke tog det så nøje med, hvad de havde kostet. Foret var nemlig rødt og det vendte de altså udad. Denne geniale Ide blev kronet med Held; thi Kuløren klædte Døtrene charmant og stak Peer Kjeldsen så stærkt i Øjnene, så han trods Regningens Debet veltilfreds udbrød: »a sæjer, te haar dihæhr Kaavver kaast wal møj, saa vehd a Fau'mæ, di æ aasse møj knøw!«

[2]) I »Illust. Tid.« stod for en halv Snes År siden en Fortælling om en jydsk Hestehandler Kristian Sørensen, som tjente store Penge ved at handle med Heste under Napoleons Krige, men som senere blev ruineret. Han er ikke identisk med ovennævnte Mand. — Denne Hestehandler Kristian Sørensen Faurschou og Hustru ere ikke gåede sporløst igjennem Verden, thi hvorvel det kun er et Par Menneskealdre siden de døde, så nedstammer der dog ialt c. 700 Mennesker fra dem. Skjøndt de boede i Århus, finder man mærkelig nok intet om dem eller deres Børn i L.s Udd. af Århus Kirkebøger, men ved Assistance af et højagtet Medlem af Familien, Enkefru Kjeldsen til Lerkenfeldt, kan følgende lille Oversigt meddeles. De havde 8 Sønner og 3 Døtre, 3 af Børnene døde små, de andre vare:

1. *Søren F.*, f. Århus $^{21}/_{8}$ 1771, var først Kapellan i Norge, så Præst i Arrild i Slesvig; »var et slemt, halvt rasende Menneske« (se Wiberg I., 104); † som past. emer. i Frederikssund. * 1. eneste Dtr. af en Grønbæk i Norge, * 2. en Dtr. af Provst Jørgensen i Helsingør.
2. *Jens Lassen F.*, Ejer af Julianeholm (31 Td. H.) i Vivild Sogn fra 1817—27 samt af den Gård i Brendstrup, hvor hans Moder var født, † $^{14}/_{6}$ 1834, * Maren Thuesen fra Randers, u. B., begge begr. i Tilst.
3. *Abelone F.*, * P. Kjeldsen til Mølgård, se ovenfor.
4. *Margrethe F.*, * 1. P. Leth til Skanderborg Ladegård, * 2. Skibskaptajn J. Olesen i Århus, se ovenfor pag. 279.
5. *Rasmus F.*, f. $^{30}/_{8}$ 1779, var Student, derpå Kbmd. i Århus, blev med sin Hustru Ejer af den øverste store Gård i Brendstrup (13 Td. H.), † Århus $^{17}/_{6}$ 1865. * Århus $^{7}/_{7}$ 1809 Johanne Kathrine Bagger fra Kallundborg, tidl. gift med en Brendstrup fra Brendstrup i Tilst S. (Bl. deres 9 Børn ere: Overauditør Niels F., Herredsfoged (Ran-

Mette Johanne Lassen fra Brendstrup i Tilst Sogn, f. 1747, † Århus 16/6 1822 efter 52 Års Ægteskab. — Børn: A.—L., de tre første fødte på Lerkenfeldt, de andre på Mølgård i Haubro Sogn pr. Års.

A. *Dorthea Johanne Kjeldsen,* f. 10/1, kirkeført 15/3, 1799, † Stistrup Mølle 19/8 1882. — * Haubro 9/12 1826 Jens Larsen Dalsgård, f. i Dalsgård i Tiset Sogn 1796, Ejer af Stistrup Mølle, † 1837, begr. Ullits; hun * 2. 12/11 1840 Kristen Jensen Schou, f. i »Skov« i Thorum Sogn 16/10 1796, Ejer af Grettrup nedlagte Præstegård i Salling, † Stistrup Mølle 8/10 1881. — Andet Ægteskab u. B, af første: a.—d.

a. *Peder Kjeldsen Dalsgård,* f. 13/3 1829, Gårdejer i Vilsted v. Løgstør. — * Vilsted 18/10 1854 Kirsten Nielsen, f. i Vilsted 28/12 1831.
Kristen Schou Dalsgård, f. 16/11, † 6/12, 1855.

b. *Anna Abelone Dalsgård,* f. 20/5 1831. * 9/4 1851 Jakob Schou, f. Randers 16/12 1817, Kjøbmand ibid.

1. *Anna Kirstine Schou,* f. 18/1 1852.
2. *Johanne Marie Margrethe Schou,* f. 5/4 1853.
3. *Bolette Marie Schou,* f. 5/5 1854. * 6/10 1875 Søren Asch Bang Thykier, f. 29/11 1847, Kbmd. i Randers. — Børn: a) *Dorthea T.,* f. 12/9 76. b) *Jakob T.,* f. 28/7 78. c) *Ingeborg T.,* f. 21/8 83. d) *Valdemar T.,* f. 23/11 84.
4. *Juliane Sofie Schou,* f. 26/7 1855. * 24/4 1877 Kristoffer Frederik Holten, f. Kbh. 1849, var Medejer af Randers Svaneapothek, nu Apotheker i Kjetterup i Hanherred. — Børn: a) *Nina H.,* f. 12/5 79. b) *Frederikke H.,* f. 17/6 80. c) *Anna Abelone H.,* f. 8/11 81. d) *Karl Viktor H.,* f. 24/4 85. e) *Peter Kristian Abildgård H.,* f. 1/1 88. f) *Jakob Schou H.,* † 19/6 89, 2 Måneder gl.
5. *Andrea Emilie Schou,* f. 22/7 1863.
6. *Jakob Schou,* f. 26/8 1873.

c. *Sofie Hedevig Dalsgård,* f. 5/5 1833, boer i Løgstør. * 12/11 1856

---

ders), R. af D., samt Propr. Jens Lassen F., Ejer af begge Gårdene i Brendstrup (32 Td. H.) i Tilst Sogn (Svigerfader til J. L. V. la Cour og P. K. Hviid, se ovenfor pag. 275 og pag. 294).

6. *Anders F.,* Kjøbmand i Århus, * Ane Thuesen, se ovenfor p. 289.
7. *Ole F.,* var efterhånden Forpagter af Vedø, Skårupgård og Høgholm, ejede sidst den nedre Gård i Brendstrup (ligeledes af 13 Td. H.). * Vivild 30/8 1812 Frederikke Ferdinandine Løjen, Enke fra Nykjøbing p. M. (Dette Ægtepars Afkom er meget talrigt.)
8. *Peder F.,* ejede i mange År Holmstrupgård (Hgtxt. 36 Td. H.) ved Århus, solgte den og † i Århus. * Oline Olesen fra Gudumkloster.

Niels Kristian Bernhardt Olsen, f. Frederikshavn $^{20}/_{8}$ 1826, Kjøbmand i Løgstør, † sstd. $^{24}/_{1}$ 1871.

1. *Andrea Kathrine Olsen,* f. $^{29}/_{8}$ 1857.
2. *Kristine Jensine Olsen,* f. $^{23}/_{8}$ 1858. * $^{24}/_{10}$ 1877 P. Jensen, f. Nørre Sundby $^{24}/_{10}$ 1848, Kbmd. i Løgstør. — Børn: a) *Sofie Hedevig Kathrine J.*, f. $^{3}/_{1}$ 79. b) *Niels Kristian Bernhardt Olsen J.*, f. $^{28}/_{5}$ 80. c) *Hjalmar Kristen Schou J.*, f. $^{7}/_{10}$ 84. d) *Inger Margrethe Angelika J.*, f. $^{5}/_{11}$ 85. e) *Jens Juul J.*, f. $^{7}/_{1}$ 88. f) *Edith Kristine Olsen J.*, f. $^{16}/_{1}$ 89.
3. *Kristen Schou Olsen,* f. $^{5}/_{8}$ 1860, † $^{18}/_{2}$ 1884.
4. *Jens Olaf Dalsgård Olsen,* f. $^{21}/_{12}$ 1862, Kjøbmand i Løgstør.
5. *Jakob Lohne Olsen,* f. $^{9}/_{4}$ 1865.
6. *Dorthea Johanne Olsen,* f. $^{27}/_{4}$ 1867.
7. *Michael Kristian Simonsen Olsen,* f. $^{27}/_{4}$ 1867, † $^{12}/_{5}$ 1868.
8. *Michael Kristian Simonsen Olsen,* f. $^{6}/_{4}$ 1869.
9. *Nielda Kristiane Bernhardt Olsen,* f. $^{28}/_{5}$ 1871.

d. *Lars Eriksen Dalsgård,* f. $^{12}/_{5}$ 1835, Ejer af Tulstrup i Grynderup Sogn v. Hobro. * $^{1}/_{12}$ 1859 Anna Kristence Bertelsen, f. i Kjemtrup $^{17}/_{6}$ 1836 (hendes Fader ejede tidligere nævnte Tulstrupgård).

1. *Dorthea Johanne Dalsgård,* f. $^{16}/_{1}$ 1861. * $^{11}/_{5}$ 1881 Møller Jens Kristian Jensen. — Børn: a) *Jens J.*, f. $^{2}/_{8}$ 84. b) *Sofie J.*, f. $^{12}/_{7}$ 85. c) *Anna Kristence J.*, f. $^{21}/_{12}$ 87.
2. *Peder Bertelsen Dalsgård,* f. 1863, Gårdejer. * $^{2}/_{6}$ 1883 Margrethe Krog. — Børn: a) *Anna Kristence D.*, f. $^{15}/_{9}$ 84. b) *Karen Marie D.*, f. $^{5}/_{8}$ 85. c) *Kristine D.*, f. $^{15}/_{8}$ 87. d) *Lars Eriksen D.*, f. $^{6}/_{1}$ 89.
3. *Anna Bertelsen Dalsgård,* f. $^{1}/_{11}$ 1864. * $^{15}/_{7}$ 1887 Gårdejer Jens Kristian Buus, f. $^{7}/_{2}$ 1855. — Barn: *Karen Ida Marie B.*, f. $^{20}/_{5}$ 88.
4. *Jens Dalsgård,* f. $^{12}/_{1}$ 1871.
5. *Kristen Schou Dalsgård,* f. $^{16}/_{3}$ 1875.
6. *Kristine Dinesen Dalsgård,* f. $^{9}/_{11}$ 1877.

B. *Kjeld Kjeldsen,* f. $^{1}/_{3}$, kirkefort $^{23}/_{4}$, 1800, var på Herredskontoret i Hobro 1815—17 (se p. 287 Note 3), derefter Elev og kort efter Forvalter på Havnø. Skjøndt han i de 11 År, han var der, måtte arbejde strængt nok, var det dog senere hen i hans Liv stedse hans Lyst at fortælle om den Tid, da han var hos sin Fætter på Havnø[1]). Pengeløn fik han ikke,

[1]) Blandt det, Kjeld K. vidste at fortælle derfra og som nutildags lyder mærkeligt nok, kan anføres, at der i de Tider i Folkestuen på Havnø hver Aften om Vinteren blev holdt Bøn og sungen en Salme, ligesom der altid blev bedt en Bøn både før og efter Måltiderne.

han fik kun — de Strømper, han sled. Derimod fik han det, der var bedre end en god Gage, nemlig Lejlighed og Frihed til at udvikle den særegne Begavelse, han var i Besiddelse af til at bedømme Værdien af Husdyr. Han havde Ret til at handle med Kreaturer, af og til havde han dem både på Foder og Græs på Havnø, og sit Handelstalent udnyttede han så godt, at han før han blev fuldmyndig havde samlet sig 4000 Rbd. — Under Kjeld K.s Ophold hos Fætteren udviklede hans Legemsstyrke sig således, at han blev regnet for en af de i denne Kreds bekjendte »tre stærke Mænd«; de andre to vare Mathias P. Wandborg til Trinderup og Jens Laursen på Havnø (se p. 61). På Egnen går der et Sagn om, hvorlunde de tvende athletiske Forvaltre på Havnø engang vandt et Væddemål ved at gjøre Arbejde som — Plovstude. — Kmhr. Arenstorff på Visborggård tilbød Kjeld K. en meget høj Løn for at få ham til Forvalter, efter Sigende tildels begrundet på, at han mente, at Kjeld K. var istand til at banke hans (Kammerherrens) Svoger, Kapt. Lassen på Haslevgård (se p. 552 i forr. Bind), som gjorde sig til af, at det skulde der mere end *en* Mand til. Kammerherrens gode Tilbud afsloges dog af Kjeld K., og kort efter blev han så sammen med Broderen Jens K. Ejer af Lynderupgård i Lynderup Sogn v. Viborg.

De første ²/₄ Dele i Ejendommen kjøbtes 1828 af Grosserer Jens Lunds Dødsbo (tidl. Ejer af Havnø), kort efter afhændede Prokurator Holm i Hobro til Brødrene den ¹/₄ Del i Gården, han ejede, og 1832 solgtes den sidste ¹/₄ Del til dem af Postmester Brændstrup i Hobro. Ved den sidste Handels Afslutning forlangtes en Del mere, end Brødrene vilde give; tilsidst slog Sælgeren dog af, så at der kun blev 500 Rbd. Difference; men næppe havde han fremsat dette Tilbud, før Mathias K. til Lerkenfeldt, som også var tilstede, skyndte sig med at sige: »Vil Kjeld og Jens ikke betale de 500 Rdl., så vil jeg; Handelen er afsluttet!« Brændstrup, som allerede fortrød sit Afslag i Kjøbesummen, ærgrede sig grundigt, men Handelen kom i Orden og Brødrene vare så Ejere af hele Lynderupgård, som dengang stod for Hartkorn: Hvdgtxt. 42 Td. 2 Sk. 3 Fd. 2 Alb. H. og Bøndergods 228 Td. 5 Sk. 2 Fd. 2¹/₂ Alb. H.; Kjøbesummen var ialt 40,000 Rbd. Sølv.

Allerede det første År, de ejede Gården, tog de med Energi fat på Jordens Mergling, ja Studene, der trak Mergel

vognene, bleve beslåede med 8 Sko hver for at Klovene ikke skulde opslides i Frostvejr — Tiden måtte benyttes; ligeledes varede det ikke længe før Kjærjorderne bleve udgrøftede og kom under Plov. Såvel Lynderupgårds Bygninger som de til Gården hørende 3 Kirker vare i meget forfalden Tilstand, og Vedligeholdelsen og Reparationer tog mange Penge, alene til Nagler skal der i syv År være brugt for 700 Rbd. — En tidligere Ejer af Lynderupgård[1]) havde fået Tilladelse til at nedlægge en Fæstegård i Lynderup By, fordi den, udbudt ved 27 Kirker, alligevel ikke havde fundet nogen Liebhaver til Fæsterettigheden, imod at et Areal af 8 Td. L. skulde tilplantes; denne Forpligtelse måtte Brødrene K. indfri, hvilket kneb for dem, da det dengang var småt bevendt med Penge, men Plantningen blev fuldført, og de havde senere Glæde af den. — Ifølge Fæstebrevene skulde hver af de 34 hoverigjørende Gårde under Godset svare en Kornlandgilde, som varierede fra 3—5 Td. Korn årlig. Denne Landgilde blev aldrig krævet, sålænge Hoveriet præsteredes, men da dette afløstes og det var vanskeligt at skaffe Arbejdskraft til Hovedgårdens Drift, forrettede disse Fæstere nogle Høstdage istedetfor at levere Kornet. I 1852 blev Hoveriet afløst ved disse 34 Gårde; den årlige Afløsningssum blev ved Kommissionskjendelse sat til 39 Rdl. 3 ß for hver Gård, en Sum, der var meget lille i Forhold til det Hoveri, der var præsteret, og uforholdsmæssig ubetydelig for det Arbejde, som skulde have været præsteret. Lidt senere blev Husmændenes Pligtarbejde afløst. På den Tid blev Fæstegårdene tilbudt Fæsterne på billige Betingelser; men daværende Rigsdagsmand Graves Pedersen frarådede bestemt Fæsterne på Lynderupgårds og Tjeles Godser at kjøbe, idet han lovede at skaffe en Tvangslov, hvorved Godsejerne kom til at afstå Fæstegodset for så godt som intet. Da Bønderne stolede på deres Rigsdagsmands gyldne Løfter, forhastede de sig ikke med at kjøbe, og dette førte til, at Fordelen blev Godsejernes. Fra først af akkorderedes der med hver enkelt Fæster almindeligvis til en Pris af 500 Rbd. pr. Td. Hartk.; men som Tiden gik, steg Ejendomspriserne

[1]) Efter de i Danske Atlas nævnte Ejere har Gården tilhørt: Malte Friis, hans Svigersøn Ole Kristian Secher, † 1779, hans Enke Mette Marie Friis og hendes anden Mand Mogens Lotterup (Secher p. 104—5).

enormt, så for de sidste Gårde, Kjeld K. afhændede — ialt solgtes i hans Ejertid 75 Td. 3 Sk. 3 Fd. 2 Alb. Hartk. Bøndergods — fik han det dobbelte og derover. — Det var derfor med god Grund, at Kjeldsen engang spøgende ytrede til Kammerherren på Tjele, at enhver af dem burde give en Dusør på 1000 Rdl. til deres fælles Ven — Graves Pedersen.

Kjeld Kjeldsen, som ved Broderens Død 1840 (se nedenf.) blev Eneejer af Lynderupgård, var bekjendt i en større Kreds som en dygtig Mand: i Besiddelse af Jernflid, gode Evner og en sjælden Hukommelse bødede han i den modnere Alder på den tarvelige Skoleundervisning, han havde fået, så at han efterhånden samlede sig ikke ganske få Kundskaber i forskjellig Retning. På Grund af disse og flere Egenskaber, således også en tidlig udviklet stor Selvstændighed, blev han — uden nogen Præstention fra sin Side — anerkjendt som Overhoved for den Gren af Slægten, der udgik fra Lerkenfeldt og Mølgård. — Han sparede hverken sine egne eller sine Undergivnes Kræfter; men skjøndt Folkene måtte arbejde hårdt, var han dog en afholdt Husbond, hvorfor også en Tjenestetid af 20—30 År ikke var nogen Sjældenhed der på Gården. Stræng var han overfor den dovne eller tyvagtige Arbejder, og var der noget særlig galt på Færde, navnlig i sidstnævnte Retning, så kunde han — når de tilmed nægtede Kjendsgjerninger — skjælde dem således ud, at de langt hellere vilde have havt tørre Prygl. Men Straffen lod han så også bero derved, og skjøndt Rapserier af mindre Gjenstande var noget, der temmelig ofte forefaldt, så meldte han dog ikke Synderen for Øvrigheden, hvorfor der heller ikke, såvidt vides, var en eneste af hans Fæstere eller Folk, der blev dømt i hans Ejertid. — Med sine Naboer levede Kjeld K. altid i god Forståelse og havde mange virkelige Venner; blandt disse var Sognepræsten i Låstrup, Dr. H. Rørdam, en af de kjæreste, og da Dr. R. blev forflyttet til Fredericia, kjørte Kjeldsen og Hustru den lange Vej med egen Befordring for at gjense Vennen; ligeledes brevvexlede de stadig. — Kjeld K. var dygtig til at bringe sine Tanker på Papiret; derimod var det sjældent, at han talte i større Forsamlinger, men skete det, blev han hørt med dyb Opmærksomhed, og hans Ord vandt Anklang hos Tilhørerne. — Foruden at bistå mange med Råd og Dåd var han også meget godgjørende og hjælpsom overfor

Trængende (og havde heri som i så meget andet en trofast Medhjælp i sin Hustru); ligeledes havde han den Dyd, at han uagtet sin Stilling og pekuniære Kræfter dog vedblev at være den samme jævne og beskedne Mand, som han havde været i sin Ungdom.

Men havde Lykken i fuldt Mål tilsmilet Kjeldsen i så mange Retninger, så havde han ved Siden deraf også havt sit Kors at bære på. Allerede kort efter, at han kom til Havnø, var han nemlig bleven tunghør i temmelig høj Grad, og skjøndt han søgte Råd i Kbhn. og andre Steder, kunde han ikke blive helbredet, men Ondet fulgte ham gjennem hele Livet uden dog at forværres. Bevidstheden om ikke at kunne komme til at høre så godt som andre gjorde ham tilbøjelig til Melankoli, og dette fik han aldrig fuldkommen Bugt med. Han kunde nok være med til en lille Spøg[1]) og til et lystigt Lag, men overfor Nydelsen af stærke Drikke var han næsten ganske afholdende og deltog heller ikke i nogen af de Kådheder, som ikke så sjælden vare forbundne med den Tids Selskabelighed. (På Lynderupgård var det i Almindelighed den daværende Sognedegn, der måtte tjene til Skive for drøje Vittigheder og grovkornet Spas. Degnen var næsten altid bedt med til Festligheder og gav også stedse Møde; thi skjøndt han vidste, hvad der ventede ham — morede han sig ikke destomindre bedst af hele Selskabet.) — På Grund af sin Tunghørighed kunde Kjeldsen ikke modtage offentlige Hverv, men var dog i en Del År Sognerådsformand samt sammen med Prof. G. Kr. With Deltager i en Hingstekommission for Salling, ligesom han også

---

[1]) Blandt dem, der lærte Landv. på Lynderupg., var Adam Faurschou (se p. 295); han havde bl. a. det Hverv at forsyne Husholdningen med Vildt. Engang havde han skudt 12 Harer og hængt dem op i Porten; men da Kjeld K. just skulde til Lerkenf., tog sidstnævnte samtlige Harer med for at forære dem til Svogeren der, frydende sig over, hvor Adam vilde blive lang i Ansigtet, når han så, at Harerne vare forsvundne. — Kort efter opdagede Adam det Puds, der var spillet ham, hvorfor han strax gik på Jagt og var så heldig igjen at få nedlagt 12 Harer, som han hængte på de forriges Plads. — Da nu Kjeld K. kommer hjem om Aftenen, blev han ikke lidt overrasket, da han ser Harerne —: Adam Faurschou lo sidst og altså bedst.

(Svigersønner af denne dygtige Jæger ere Distriktslægerne Kampmann i Tarm og Liebe i Mariager, og en Søn af ham er Propr. Anders F., Ejer af Højvang v. Århus, * Jensine Wandborg fra Trinderup.)

var Dommer ved adskillige af de store Dyrskuer. — I Begyndelsen af Året 1864 blev han syg, de ulykkelige Krigsefterretninger forvoldte ham stor Smerte, og 22. Juni s. År gjorde Døden Ende på hans Lidelser. Midt under Krigens Larm (talrige fjendtlige Tropper sværmede dengang i Omegnen, men der kom ingen til Lynderupgård) blev han begravet på Lynderup Kirkegård, hvor en Mindesten betegner Stedet. — Som nævnt pag. 292 var han gift med sin Kusine, Anna Margrethe Kjeldsen, der boer på Lynderupgård og er det ældste nulevende Medlem af Slægten. — Børn: a.—i., fødte på Lynderupgård.

a. *Abelone Kjeldsen,* f. 18/6 1832, † 16/1 1856.

b. *Mikkel Kjeldsen,* f. 6/9 1833, blev dimitteret fra Viborg Skole 185., studerede nogle År Medicin, men opgav det på Grund af Øjensygdom, fra April 1867 Besidder af Lynderupgård (uden at have tinglæst Adkomst), † sstd. 13/12 1871. — * Hornum 1870 Laura Georgine Wandborg fra Trinderup, f. 16/8 1845, u. B.; hun * 2. sin Fætter Poul Kastrup til Kjærgård (Hgtxt. 20 Td. H.) i Elsted Sogn v. Århus (Søn af Kristen Olesen K. til Kastrupgård i Testrup S. og Mette Marie Steenild fra Stenildmosegård i Vesterbølle S.).

c. *Dorthea Kjeldsen,* f. 5/10 1834, † 21/11 1835.

d. *Peder Kjeldsen,* f. 26/10 1835, var på Herredskontoret i Randers fra 1853—55, lærte Landvæsen og var Forvalter hjemme, /8 1860—1/11 63 Forv. på Trinderup, derefter atter Forv. på Lynderupg.; opbyggede 1867—68 den i 1787 nedlagte Gård »Nørreris«, som dreves under Lynderupgård og som nu ved Tilkjøb af Nabojorder har 16 Td. Hartk., hvilken Gård han siden har ejet og drevet. (Har meddelt flere Oplysninger til denne Stamt.) — * Lynderup 25/8 1868 Charlotte Sørine Klementine Pouline Møller, f. på Ågårdsholm 28/1 1846, eneste Dtr. af Johan Kristian M., f. Nibe 20/12 1812 (hans Fader blev få År efter Ejer af Hornskovgård i Farstrup Sogn), ejede Ågårdsholm fra 1841—62, derefter Lund Teglgård v. Skive, var Branddirektør, † 19/3 1866, og Frederikke Henriette Sofie Vilhelmine Tøttrup, f. 10/11 1825, Dtr. af Godsejer T. til Frydensbrønd og Dueholm på Mors (Sønnesøn (?) af Poul Ulrik Tøttrup til Dueholm, f. 1735, † 1797 [1]), og Anne Helene Phister fra Sejerslev Præsteg., f. 1740, † 1769 (Leng.: Stamt. Phister)).

---

[1]) Søn af Anders Kristen T., først Forp. og fra 1755 Ejer af Dueholm, † 1762, 72 År gl., og Karitas Hildebrandt (Erslew: Forf. Lex. III., 425 og Supp. III., 501).

1. *Anna Margrethe Kjeldsen,* f. 26/2 1869. * Mathias Kjeldsen til Restrup, se ovenfor pag. 291.
2. *Johannes Kjeldsen,* f. 5/4 1870, Avlsforvalter.

e. *Anna Dorthea Kjeldsen,* f. 12/2 1837. * Lynderup 12/11 1869 Hans Peter Jørgen Kristian Holm, f. Bramslevgård v. Hobro 18/5 1843 (Søn af Peder H., f. Ullits 10/1 1798, var Landm. indtil han 1852 blev Kbm. og Forligsmægler i Hobro, † 1/2 1871, og Ane Kirstine Hansen, f. i Hornumbro Mølle 21/9 1802, boer i Hobro), var Forvalter på Lynderupg. fra 1/5 1867—1/5 69, kjøbte og overtog Louisendal (Parcel af Hovedgården Halkjær) ved Nibe 1/11 1869, blev 1889 for 2. Gang valgt til Medlem af Ålborg Amtsråd.

1. *Kjeld Kjeldsen Holm,* f. 10/9 1871, † 27/2 1872.
2. *Kjeld Kjeldsen Holm,* f. 1/10 1872.
3. *Peder Axel Holm,* f. 10/4 1874.
4. *Anna Dorthea Holm,* f. 30/4 1877.
5. *Hakon Holm,* f. 15/8 1880.
6. *Ejnar Holm,* f. 15/8 1880.

f. *Kristen Torst Kjeldsen,* f. 3/9 1838, Sømand i Udenrigsfart, † Frederiks Hospital i Kjøbenhavn 1/2 1860.

g. *Kristen Dinesen*[1]) *Kjeldsen,* f. 27/4 1840, lærte Handelen i Randers, var senere ansat i Handelsforretninger i Hamborg og Wien, kom hjem derfra og boede så på Åstrupgården (under Lynderupgårds Gods), hvor han † 18/8 1875; ugift.

h. *Jens Kjeldsen,* f. 13/7 1842, lærte Landv. på Stenildmosegård, var Forvalter på Trinderup fra 1/11 1863—66, ejede senere en kort Tid Trinderup, siden 1872 Ejer af Lynderupgård (Hgtxt. 34 Td. H. og 25 Td. H. Bøndergods). — * Hornum 12/10 1867 Karen Wandborg, f. på Trinderup 1/11 1843, Dtr. af Stænderdeputeret og Landvæsenskommissær Mathias Peter W. til Trinderup og Johanne Steenild fra Stenildmosegård, der som mangeårig Enke boede hos sin Svigersøn (og Næstsødskendebarn). H. K. D. la Cour til Trinderup, hvor han † 30/12 1889, 74½ År gl.

---

[1]) Det var ikke uden Grund, at en af Sønnerne fik dette Navn, thi Kjeld K. stod i Taknemmelighedsgjæld til Kristen Dinesen, som i sin Tid havde hjulpet og rådet ham på bedste Måde ved mangt en Kreaturhandel. — (Mogens Kjeldsen, som Dinesen ligeledes havde ydet Hjælp ved lign. Lejligheder, opkaldte også en af sine Sønner efter ham, nemlig Kristen Michael K., hvis Navne skrive sig fra Kristen Dinesen og Mikkel Kjeldsen.)

1. *Johanne Kjeldsen,* f. 15/5 1869. * Lynderup 1890 Skovrider Morville, f. 186 . (Søn af tidl. Overretsprokurator, nuv. Justitssekretær v. Overretten i Viborg Niels Georg Kr. M., R. af D., f. 14/5 1817, Søn af Amtsforvalter i Viborg, Kmrd. Niels Kr. M. (Leng.: Stamt. Morville)).
2. *Anna Margrethe Kjeldsen,* f. 18/12 1871.
3. *Kjeld Kjeldsen,* f. 11/9 1873.

i. *Kristian Faurschou Kjeldsen,* f. 17/8 1845, † 5/1 1850.

C. *Kristian Faurschou Kjeldsen,* kirkeført 4/6 1801, nedsatte sig som Kjøbmand i Hobro; men allerede omtrent 1827 stod hans Affærer på så svage Fødder, at han henvendte sig til Broderen Kjeld K., som dengang tjente på Havnø, for at få dennes sammensparede Kapital tillåns, da han i modsat Fald så sig nødt til at gå fallit. Kristen Kjeldsen på Havnø rådede bestemt Kjeld K. fra at give Broderen sine surt erhvervede Penge, forudseende, at de kun vilde komme Kreditorerne tilgode; Kjeld K. mente imidlertid, at han burde hjælpe Broderen: han lånte ham 4000 Rbd. (hvilket næsten var alt, hvad han ejede); men — kort efter var Kristian K. alligevel fallit. Såvidt vides, blev dog hans Kreditorer så godt som tilfredsstillede. — Kristian K. blev fremdeles boende i Hobro, hvor han levede dels af Lejeindtægten af sin Ejendom ssted., dels af lidt Land- og Skovbrug samt af et stipuleret årligt Underhold fra Broderen på Lynderupgård. Kr. F. K. † Hobro 11/12 1877; ugift. Han arvedes af Kjeld K.'s Arvinger.

D. *Jens Kjeldsen,* f. 11/6 1802, efter i en Del År at have været i Hjemmet samt handlet med Stude på Hertugdømmerne, blev han Medejer af Lynderupgård, se ovenfor. Af Bønderne benævntes han »den lille Husbond«, i Modsætning til Broderen, der kaldtes »den store Husbond«. Medens det var sidstnævnte, der stod for Gårdens Jordbrug og for Bestyrelsen af Bøndergodset, så var det Jens K., der forestod Indkjøbet og Salget af Besætningen. Denne bestod foruden Heste, Får etc. af omkr. 200 Fækreaturer[1]), overvejende Stude og navnlig af de såkaldte Holstenskstude, af hvilke der var fra 100—150 Stkr. Til disse blev Kornet eller Negene skårne i Hakkelse (Foder-

1) I D. Atl. IV., 684 hedder det om denne Gård 1768: »der kan fødes 70—80 Stkr. Fæ«. — Lynderupgård har i ældre Tid hørt til de anseligere Godser i Jylland og skal ifølge D. Atl. have havt et Underliggende af 700 Td. Hartkorn af alle Slags for godt et Par hundrede År siden. Der har fordum været stor Skov til Ejendommen.

stoffer kjendtes ikke i de Tider eller kunde ialtfald ikke benyttes her på Grund af dårlige Kommunikationsmidler; ikke alene blev alt Kornet fodret op, men Reglen var, at der måtte kjøbes Korn), og når Foråret kom vare de halvfede og tjenlige til den slesvigske Marsk[1]). De solgtes da i Marts, i Almindelighed til »den gamle Major«, en Studehandler, der ejede Hegnet i Salling. Af Køer holdtes der kun så mange, som Husholdningsbruget krævede; det var derfor gjennem Studeholdet, at Indtægten skulde komme og samtidig Jorderne forbedres. Men denne Gren af Landbruget, Husdyrholdet, lå netop udmærket for Brødrene, som hørte blandt Jyllands ypperste Kreaturkjendere, hvilket de navnlig viste ved det årlige Indkjøb af magert Kvæg. — Hen på Foråret 1840 fik Jens K. Tyfus, han blev behandlet af den dygtige Læge Dr. Berg i Viborg, men denne kunde ikke frelse ham, så han † Lynderupg. 1/7 s. År; ugift. Ved mundtligt Testamente havde han indsat sin Kompagnon til Universalarving, dog med Forpligtelse til at sørge for Broderen Kr. F. K. i Hobro. Denne Disposition blev godkjendt af rette Vedkommende, imod at Kjeld K. gav Afkald på Arv efter sin Fader.

E. *Kristen Torst Kjeldsen,* f. 11/6 1802 (Tvilling), var på Herredskontoret i Mariager indtil Sommeren 1822, da han på Grund af Sygdom kom hjem til Mølgård, hvor han † 15/8 1823.

F. *Mette Kjeldsen,* f. 21/8 1803, † Ålborg 12/11 1867. ⚭ Haubro 8/10 1833 Ivar Jakob Kjerulf, f. 16/9 1803 (Søn af Ivar K. til Gunderupgård[2]), f. 1760, † 10/12 1826, og hans 1. Hustru Cecilie Glerup, f. 5/5 1770, † 25/11 1809), »blev efter sin Konfirmation Skriver hos By- og Herredsfogden i Hobro, Rommedal[3]), en Nordmand, med hvis Datter Godsejer Kjerulf, Iver J. K.s

[1]) Om Vestjydernes daværende Kreaturhandel på Hertugdømmerne kan henvises til H. F. Feilberg: »Dansk Bondeliv, således som det i Mandsminde førtes, navnlig i Vestjylland«. — Handelen var især i Fyrrerne så livlig, at der om Foråret gjennemsnitlig førtes 20,000 og om Efteråret 13,000 Stude sydpå til Markederne ved Husum og Itzehoe.

[2]) Søn af Peder Lukassen Kjerulf, Præst for Hornslet, † 1789. Om hans Descendenter henvises til Vahl: C. Nielsens Slægtebog I., 154 flg.

[3]) Nævnes ikke i »Jur. St.«, men han var Jansens Formand. Denne angives sstd. at være bleven Byfoged i Hobro 1820; men som tidl. nævnt vare Kjeld og Mathias K. på Kontoret hos Jansen før den Tid. Uoverensstemmelsen skal åbenbart forklares således, at J. ikke dengang var By- og Herredsfoged, men By- og Herredsskriver i Hobro.

Fader, indgik sit andet Ægteskab. Efter at have forladt Skriverstuen, som det dengang hed, blev han Godsforvalter på Gunderupgård; i denne Stilling var han en Række År, og vandt han Godsets Fæsteres Hengivenhed og fulde Påskjønnelse af hans humane og velvillige Opførsel imod dem. Det var dem derfor en stor Skuffelse, at han ikke, således som Bestemmelsen havde været, blev sin Faders Efterfølger på Gunderupgård, og Fæsterne lagde tydeligen deres Sorg herover for Dagen. At Ivar K. ikke fik Gunderupgård var hans egen Skyld, idet han afstod sin Førstekjøbsret til sin yngste Søster, der var gift med Weinschenck, som i flere År havde havt Gunderupgård i Forpagtning, og som vilde været sat ud af sin Levevej, når Ivar K. havde holdt fast ved sin Forkjøbsret. Min Svigerfader kjøbte derefter [c. 1827] Hornskovgård [Farstrup S.] i Slet Herred. Uagtet han udbetalte den kontant, måtte han dog gjøre Gjæld for at føre et tarveligt Liv. Da han solgte Gården [c. 1864] fik han den jo meget højt betalt, og levede så i Ålborg, men ved usolide Debitorer mistede han en Del af sin Formue. Efter sin Hustrus Død tilbragte han sine sidste Leveår hos sin Datter og mig først i Vadgård, derefter i Lunde og Korup Præstegård. Han døde 1. Marts 1878 og ligger begravet på Korup Kirkegård.«

»Hans Hustru var en meget begavet og dygtig Kvinde. Landhusholdnings-Selskabet ærede hende med et Sølvbæger for Husflid.« [Meddelt af Svigersønnen.] Børn: a.—b., f. på Hornskovg.

a. *Cecilie Margrethe Kjerulf*, f. $^{2}/_{1}$ 1835. ⚭ $^{8}/_{12}$ 1859 Kaspar Nikolai Smith, f. Saxkjøbing $^{9}/_{10}$ 1815, cand. th. 1842, p. Kapll. f. Everdrup 1845—50, Sgpræst. f. Skadst 1851, f. Strandby 1857, Provst f. Års og Gislum H. 1863, Sgpræst. f. Lunde 1868, f. Korup og Ubberud 1875, entl. $^{1}/_{11}$ 1883, siden boende i Kbh. — Har skrevet mange politiske Artikler i »Almuevennen«, »Dagbladet« og »Fædrelandet« under Mrk. 9—15; har ligeledes leveret Artikler i »Hist. Arkiv«, »Personalhist. Tidssk.« (Optegn. om Faml. Smith, se II. R. II. B.) og »Folkelæsning, udg. af Udv. for Folkeoplysn. Fremme«. — (Han var tidl. gift med Elisa Augusta Giegengack, f. $^{4}/_{1}$ 1823, † $^{23}/_{5}$ 1857, se nærmere Elvius p. 312 og Vahl I., 160). — Børn: 1. *Daniel Peter S.*, f. $^{1}/_{11}$ 60. 2. *Nikoline Mette S.*, f. $^{17}/_{10}$ 63. 3. *Antoinette S.*, f. $^{5}/_{12}$ 65. 4. *Ivar Thorkild S.*, f. $^{17}/_{9}$ 68. 5. *Troels Frederik Plum S.*, f. $^{20}/_{5}$ 71.

b. *Kristen Bjerum Kjerulf*, f. $^{20}/_{1}$ 1837, var Forvalter hos sin dygtige Onkel på Thustrup, men fik der en brat Død $^{14}/_{8}$ 1862. Han havde

lagt sig til at sove til Middag i sit Værelse for åbent Vindue, og Skjæbnen vilde da, at der ind ad Vinduet kom en Bi, der stak ham i Hovedet, så at han fik Blodforgiftning og døde.

G. *Ane Kirstine Kjeldsen,* f. $^{8}/_{3}$ 1805, † Blåkilde Mølle $^{24}/_{12}$ 1842. * Haubro $^{13}/_{5}$ 1831 Anders Steensen, f. Hundslund v. Horsens 1792 (?, på hans Gravsten står: 1722 (!)), var først Kjøbmand i Hobro, kjøbte så c. 1830 Blåkilde Mølle v. Hobro, hvilken han atter afhændede c. 1844 til Kristian Frederik Brandt (siden Ejer af Egense Kloster) og flyttede derefter til Hobro, hvor han † $^{25}/_{1}$ 1856. — Disse Ægtefolk havde ingen Børn; men deres Navne leve i den Hjorthske Familie: Hr. Anders Steensen Hjorth til Ny Thustrup i Australien og Enkefru Ane Kirstine Westenholz til Refsnæs, efter hvilke igjen adskillige Personer ere opkaldte.

H. *Maren Kjeldsen,* f. $^{16}/_{11}$ 1806. * Haubro $^{23}/_{4}$ 1831 Niels Knudsen Søndergård, f. Brusgård v. Randers $^{26}/_{7}$ 1802, kjøbte af Boet efter Krigsråd N. A. Secher Kjærbygård i Kasted Sogn ved Auktion $^{6}/_{11}$ 1829 for 20,625 Rbd. Sølv; han † ssted. allerede $^{21}/_{11}$ 1839. Enken solgte Kjærbygård (dengang af Hgtxt. c. 26 Td. H.) ved Skjøde, dat. $^{22}/_{7}$ 1841, for 38,500 Rbd. til T. S. Hansen og J. M. Secher (se Secher p. 214 og p. 136) og flyttede så til Hobro, hvor hun † $^{16}/_{10}$ 1860. — (Hun skal have været lidt i Familie med sin Mand; dennes Moder var nemlig en Brendstrup fra Tilst Sogn, og denne Familie, som ejede den øverste af Brendstrupgårdene, og Familien Lassen fra samme Sogn, der ejede den nedre Brendstrupgård, vare hinanden beslægtede.) — Børn: a.—c., f. p. Kjærbyg.

a. *Peder Severin Søndergård* [1]), f. $^{3}/_{2}$ 1832, Ejer af Birkeholm (13 Td.

---

[1]) Har velvilligt opgivet følgende om sin Slægt:

Niels Knudsen, f. i Vrold i Skanderup Sogn $^{22}/_{12}$ 1743, Gårdmand ssted., † $^{13}/_{9}$ 1786. * $/_{4}$ 1768 Ane Margrethe Sørensdatter, f. i Låsby By og Sogn $^{14}/_{8}$ 1744, † i Vrold $^{23}/_{7}$ 1810. Havde 3 Sønner og 3 Døtre, men heraf haves kun fyldestgjørende Oplysninger om en af Sønnerne, nemlig:

Søren Søndergård, f. i den søndre Gård i Vrold $^{4}/_{8}$ 1777, Ejer af Brusgård (nu af Hgtxt. 23 Td. H.) i Ølst Sogn fra 1800—1847, † i Mellerup $^{17}/_{9}$ 1854. * $^{24}/_{4}$ 1801 Abelone Brendstrup, f. i Brendstrup i Tilst Sogn $^{14}/_{10}$ 1779, † i Randers $^{27}/_{10}$ 1860. Havde 3 Sønner:

a. *Niels Knudsen Søndergård,* f. $^{26}/_{7}$ 1802, Ejer af Kjærbygård, se ovenf.

b. *Anders R. Søndergård,* f. Brusgård $^{23}/_{7}$ 1803, † ssted. $^{5}/_{9}$ 1821.

c. *Daniel Søndergård,* f. $^{21}/_{12}$ 1804, Ejer af Birkeholm i Ølst Sogn

H.), tidligere kaldet Havgården, v. Randers. * Tårs $^{11}/_{10}$ 1853 Marie W. Albrectsen, f. på Tidemandsh. $^{15}/_{11}$ 1828, Dtr. af Jens A. til Tidemandsholm i Vensyssel og Wilhelmine Nielsen.

1. *Sørene Abelone Søndergård,* f. på Birkeholm $^{21}/_{9}$ 1854. * Ølst $^{10}/_{7}$ 1878 Theodor Sølling, f. Ryde Præstegård $^{15}/_{7}$ 1850, Proprietær, † Ettarp i Skåne $^{15}/_{9}$ 1882. — Børn: a) *Hans Adolf S.,* f. $^{19}/_{4}$ 79. b) *Niels Erik S.,* f. $^{17}/_{1}$ 81. c) *Holger Mikal S.,* f. $^{25}/_{5}$ 82.
2. *Niels Marius Søndergård,* f. på Birkeholm $^{1}/_{7}$ 1856, Forvalter.

b. *Abelone Søndergård,* f. $^{4}/_{12}$ 1833. * Herredsfoged M. Kjeldsen, se p. 289.

c. *Johanne Elise Agathe Søndergård,* f. $^{28}/_{9}$ 1836, ugift.

I. *Niels Kjeldsen,* f. $^{13}/_{5}$ 1808, lærte Kontorforretninger og Landvæsen hos Prokurator og kgl. Godsforv. Laurits Ostenfeld til Kristianslund (se p. 274), handlede med Kreaturer og bestyrede nogle År Mølgård, indtil han i Forening med Broderen Mikkel K. overtog Ejendommen ved Faderens Død; men da han fik en anselig Kapital med sin Hustru, kjøbte han snart efter Broderen ud og var så siden Eneejer af Mølgård. — Da Gården 1802 kom i denne Families Eje stod den kun for Hovedgårdstaxt af næppe 11 Td. Hartk., Bøndergods og Tiender udgjorde derimod c. 300 Td. Hartk., til Gården hørte og hører endnu Års og Haubro Kirker, Kjøbesummen var da nogle og 70,000 Rdl. (altså samme Værdi som Havnø [uden Gods] havde ved samme Tid), se nærmere Pastor Ottesen: »Bidrag til Hovedgården Mølgårds Historie«, i dette Tidsskrifts VI., 81—106. — Under denne Ejer solgtes næsten alt Godset; nu står Ejendommen for Hgtxt. 25 Td. H. og nogle få Td. Hartk. Bøndergods. Gårdens Udbygninger, der brændte ved Lynnedslag 1870, gjenopførte han smukt og solidt af Grundmur tækkede med Spåntag. — Ligesom samtlige andre Medlemmer af Familien drev Niels Kjeldsen selv sin Ejendom og var forøvrigt en dygtig, praktisk Landmand, der på Landvæsenets Område — i Lighed med flere af sin Slægt — især havde Anseelse som udmærket Kreaturkjender, hvorfor han også valgtes til Dommer ved Dyrskuer; var Repræsentant for Brandforsikringen »Jylland«;

---

i 15 År, † Århus $^{13}/_{6}$ 1879. * $^{9}/_{7}$ 1836 Laurentzine Marie Hagen af Fussingø i Ålum Sogn, f. $^{2}/_{6}$ 1805, † i Gl. Ølstvad $^{18}/_{9}$ 1865. Havde 2 Døtre:

1. *Louise Søndergård,* f. på Borupgård $^{9}/_{12}$ 1841, ugift.
2. *Nikoline Søndergård,* f. på Borupgård $^{7}/_{7}$ 1843, ugift.

han † Mølgård 16/6 1878. — * Ramsing 1841 Anna Margrethe Skow, f. på Bustrup c. 1818, † Mølgård 26/11 1881, Dtr. og eneste Arving af Godsejer Kristen S. (Broder til Mikkel Kjeldsen til Lerkenfelds Hustru) og Hustru, f. Posselt fra Haderslev eller Omegn. (Fornævnte Kr. Skow ejede Bustrup sammen med sin Broder Peter S., hvilken ved førstnævntes Død overtog Gården som Eneejer. Efter Peter Skows Død blev Bustrup overtaget af hans Søn og eneste Arving, Mathias S., f. 18/8 1826, som, efter at have solgt Ejendommen (af Hgtxt. 36 Td. Hartk.) 18/4 1869 til Baron J. E. Adeler, senere ejede Stubbergård, derefter Holgersdal, sidst Ørredgård ved Viborg, hvor han † ultimo Marts 1890. Bustrup var således i Familien Skows Eje i 106 År.) — Børn: a.—p., fødte på Mølgård.

a. *Nikoline Theodora Frederikke Kjeldsen,* f. 16/7 1842. * Haubro 28/9 1867 Ivar Kjerulf Weinschenck, f. 15/11 1840 (Søn af Amtsrådsmedlem, Landvæsens- og Tiendekommissær, fhv. Stænderdeputeret Fr. Wilh. W. til Gunderupgård, R. af D., f. 8/10 1802, † 8/2 1868[1]), og Cecilie Glerup Kjerulf, f. på Gunderupgård 25/11 1809, † 25/2 1845), ejede først Halkjær (Hgtxt. 12 Td. H.) i Ejdrup Sogn, overtog så efter Faderens Død Gunderupgård (Hgtxt. 28 Td. H., lidt Bøndergods, Kirke og Dampbrænderi) i Strandby S. pr. Vesterhornum, hvilken han ejede indtil 1885, derefter ansat ved Landmandsbanken i Kbhvn.

1. *Cecilie Dorthea Weinschenck,* f. 9/9 1869.
2. *Niels Kjeldsen Weinschenck,* f. 24/5 1870.
3. *Anna Margrethe Weinschenck,* f. 21/7 1871.
4. *Frederik Wilhelm Weinschenck,* f. 12/12 1872.
5. *Georg Frederik Weinschenck,* f. 12/12 1873.
6. *Emma Weinschenck,* f. 29/7, † 3/8, 1875.
7. *Inger Kirstine Weinschenck,* f. 17/8 1877.
8. *Ivar Kjerulf Weinschenck,* f. 11/7 1880.

b. *Abelone Kjeldsen,* f. 2/6 1844, † samme År.
c. *Ane Sofie Kjeldsen,* f. 23/9 1845, † 1/2 1846.
d. *Dorthea Kirstine Kjeldsen,* f. 2/3 1847, † 27/4 1864.
e. *Kristine Petra Olymphia Kjeldsen,* f. 15/4 1848. * Haubro 14/9 1878 Ernst Malling, ejede Elstedgården i Elsted Sogn, nu ansat under Politiet på Lålland. (Børn.)
f. *Abelone Margrethe Kjeldsen,* f. 12/10 1849, † 11/2 1865.
g. *Kristen Skow Kjeldsen,* f. 14/9 1850, overtog Mølgård efter

[1]) Søn af Sgpræst. for Skjelby Georg Fr. W., f. Jægerspris 1772, † 1830, Søn af Fr. Wilh. W., kgl. Skovrider, siden Livtjener hos Frederik d. VI., Søn af Friderich W., Skovrider på Jægerspris, † 1758 (Erslew: Forf. Lex. S. III., 569. Wiberg: III., 76. Wegener: Abrahamstrup II.).

Faderens Død. * $^{23}/_{7}$ 1880 Julie Andrea Nielsen fra Ravensbjerg, f. $^{31}/_{10}$ 1855.

1. *Johanne Margrethe Kjeldsen,* f. $^{9}/_{12}$ 1881.
2. *Niels Kjeldsen,* f. $^{22}/_{10}$ 1883.
3. *Ingeborg Hedevig Kjeldsen,* f. $^{7}/_{4}$ 1885.

h. *Andrea Kirstine Kjeldsen,* f. $^{1}/_{12}$ 1851. * Haubro $^{31}/_{7}$ 1872 Thomas Weinschenck, f. $^{7}/_{7}$ 1848 (Søn af Fr. Wilh. W. til Gunderupgård og hans 2. Hustru Inger Cecilie Kirstine Kjerulf, f. på Gunderupgård $^{26}/_{8}$ 1808, † $^{3}/_{9}$ 1874), ejede Ørndrup (Hgtxt. 14 Td. H.) i Vesterhornum Sogn fra 1871—78, derefter Ejer af Faderstrup Mølle (tidl. under Mølgårds Gods) i Ulstrup Sogn pr. Vesterhornum.

1. *Inger Kirstine Weinschenck,* f. $^{20}/_{8}$ 1874.
2. *Anna Margrethe Weinschenck,* f. $^{12}/_{8}$ 1875.
3. *Karen Elisabeth Weinschenck,* f. $^{19}/_{9}$ 1876.
4. *Andrea Kirstine Weinschenck,* f. $^{6}/_{9}$ 1878.
5. *Niels Kjeldsen Weinschenck,* f. $^{25}/_{5}$ 1881.

i. *Kristiane Jensine Kjeldsen,* f. $^{16}/_{12}$ 1852, † $^{12}/_{5}$ 1885. * Haubro $^{19}/_{9}$ 1873 Peder Harhorn Hansen, f. Helminggård $^{27}/_{12}$ 1842 (Søn af Peter H., f. Hornumbro Mølle $^{24}/_{4}$ 1807, ejede først Helminggård i Ulstrup Sogn indtil 1844, derefter Ejer af Gjøttrupgård, Landvæsens- og Forligskommissær, † $^{30}/_{5}$ 1883, og Maren Harhorn, f. i Ålborg $^{26}/_{8}$ 1806, † $^{19}/_{1}$ 1863), Ejer af Gjøttrupgård i Farsø Sogn pr. Vesterhornum.

1. *Peter Marenus Hansen,* f. $^{17}/_{6}$ 1874.
2. *Niels Kjeldsen Hansen,* f. $^{16}/_{9}$ 1875.
3. *Hans Jørgen Kristian Hansen,* f. $^{3}/_{8}$ 1877.
4. *Arthur Hansen,* f. $^{30}/_{9}$ 1878.
5. *Marie Margrethe Hansen,* f. $^{7}/_{1}$ 1880.
6. *Thorvald Julius Hansen,* f. $^{14}/_{6}$ 1884.

k. *Thora Kirstine Kjeldsen,* f. $^{5}/_{4}$ 1854. * Haubro $^{20}/_{11}$ 1877 Gustaf Hilarius Branth, f. Høstemark $^{25}/_{9}$ 1848 (Søn af Etatsråd B. til Klarupgård v. Ålborg, R. af D., f. Itzehoe (?) $^{7}/_{8}$ 1810, og Karoline Euphrisine Kalko, f. i Kjøbenhavn $^{25}/_{8}$ 1814), Ejer af Romdrupholm (12 Td. H.), Romdrup S. v. Ålborg.

1. *Niels Kjeldsen Branth,* f. $^{17}/_{10}$ 1878.
2. *Karl Arnold Kjeldsen Branth,* f. $^{11}/_{4}$ 1880.
3. *Harald Edward Kjeldsen Branth,* f. $^{4}/_{4}$ 1881.

l. *Mette Johanne Maren Agathe Kjeldsen,* f. $^{17}/_{1}$ 1856, † 1857.

m. *Johanne Nikoline Margrethe Kjeldsen,* f. 29/4 1857, † 5/5 1858.

n. *Peder Kjeldsen,* f. 21/6 1858, fik 1879 Ørndrup overdraget af sin Moder, som havde kjøbt den ved Auktion Året forud, solgte atter Gården 5 År efter (til nuv. Ejer, Propr. Schjerup) og nedsatte sig så som Kreaturkommissionær i Newcastle upon Tyne (Firma: Troldal og Kjeldsen). — * Jensine Troldal fra Grå Mølle ved Århus (5 Børn).

o. *Mathilde Kirstine Kjeldsen,* f. 6/4 1861, † 22/8 1862.

p. *Johanne Kjeldsen,* f. 10/9 1863, † 3/7 1878.

K. *Ane Agathe*[1]) *Kjeldsen,* f. 8/8 1810, boer på Thustrup pr. Skjørping St. og er Moder og Bedstemoder til henved 4 Snese Mennesker[2]), hvilke, da de fleste bo deromkring i Egnen, danne som en stor Familie (har Egnen ved Lerkenfeldt Navnet »den Kjeldsenske Koloni«, er der ikke noget ivejen for at benævne Thustrups Omegn for »den Hjorthske Koloni«). — Hun * Haubro 20/10 1832 Jens Kristian Hjorth[3]), f. Rold

---

[1]) Opkaldt efter sine Tanter Ane på Lerkenf. og Agathe i Gundestrup.

[2]) Eller rettere 65 Nulevende og 10 Afdøde. Enkefru Hjorth står således uovertruffen på denne Stamtavle; hendes Fader havde nemlig »kun« c. 62 Børn og Børnebørn, men mange af Børnebørnene kom først til Verden efter hans Død. — Som de næste i Rangen følge: 1) Fru Kjeldsen til Lerkenf., der har 51 levende og c. 7 døde Børn og Børnebørn; 2) Propr. P. Hviid med 44 levende og 13 døde Børn og Børnebørn; 3) afd. Godsejer N. Kjeldsen med c. 50 Børn og Børnebørn; 4) afd. Godsejer N. Poulsen med c. 40 Børn og Børnebørn.

[3]) Disse Oplysninger om Familien Hjorth ere velvilligst meddelte mig af Hr. Kbmd. N. Færch i Ålborg, der tillige har tilføjet følgende: Den ældste, der kjendes af denne Slægt, er *Kristen Jensen Hjorth,* f. i Dalbyneder i Gjerlev Herred (formodentlig en Gårdmandssøn), var Kromand i Als i Hindsted Herred (altså Fæster til Visborggård, se herforan p. 513). * Dorthe Marie Leth, Dtr. af Kromanden i Als. — Disse Ægtefolk havde 7 Børn, hvoriblandt: *Jakob Hjorth,* f. i Als 9/4 1772, skal først have været Gartner på Villestrup, ejede så Rold Kro, var dernæst Forpagter af Albæk, kjøbte som »Arveforpagter« af Grevskabet Lindenborg 1818 Thustrup, overdrog senere Gården til Sønnen og kjøbte så Fjelleradgård ved Lindenborg, hvor han † 20/8 1846. — * 1. Else Marie Haubro, f. i Nibe, † på Albæk c. 1807, begr. Suldrup (Dtr. af Kbmd. Jens Nielsen Haubro, skal først have været Forpagter af Villestrup, siden Ejer af Rold Kro pr. Arden St., † i Nibe 21/7 1780, 38 År gl., og Hustru (Navnet ubekjendt), † ssted. 16/5 1780, 33 År gl.). — * 2. Ane Kirstine Ibsen, f. på Annerup (nu Råkildegård) 20/8 1785, † i Ålborg 2/10 1856. Af 1. Ægtesk. var der kun den ovenn. Søn Jens Kr. H., af 2. Ægtesk. 2 Døtre.

$^{10}/_{4}$ 1805, handlede i sine yngre År med Stude på Holsten, var fra 1831 Forpagter af Lindenborg Hovedgård og Afbyggergården Henriksdal indtil 1842, da han overtog Thustrup (Hgtxt. 18 Td. H.), Arveforpagtergård til Grevskabet Lindenborg, hvilken Faderen 6 År før havde solgt til ham. På sin Ejendoms Forbedring tog Hjorth kraftig fat: drev Jorderne betydelig op, holdt et efter Gårdens Størrelse uforholdsmæssigt stort Antal Kreaturer, anlagde et stort Dampbrænderi, opbyggede Vandmøllen efter fransk Mønster, anlagde Plantage o. s. fr., så at dette af Naturen ikke videre begunstigede Sted ved hans Foretagelsesånd blev en Mønstergård, der kom til at stå som noget enestående i Omegnen. — Kammerråd Hjorth var ikke alene fuldt ud en Handlingens Mand, men var tillige en meget begavet Mand, der nød en så fremragende Anseelse blandt sine Kolleger, at han almindelig betragtedes som den dygtigste Landmand i en vid Omkreds. Thustrup søgtes af en Mængde af Omegnens Beboere, som der vare sikre på et godt Råd og også i mange Tilfælde på pekuniær Assistance, hvortil Ejeren havde Vilje og heller ikke savnede Evne, thi hans Virksomhed havde efterhånden gjort ham til en rig Mand. — Af Hjorths talrige Tillidshverv kan nævnes, at han i en lang Årrække var Formand for Fræer Sogneråd, ligesom han i Ålborg Amtsråd i en Snes År indtog en anset og virksom Plads — netop i de for Udviklingen så betydningsfulde År efter 1848 og indtil sin Død —, var ikke mindre energisk i sin mangeårige Virksomhed som Landvæsenskommissær (at han med sit sunde og klare Omdømme også her havde væsentlig Indflydelse ved flere vigtigere Sagers Afgjørelse vil endnu erindres af mange), som Medlem af Stutterikommissionen og af Taxationskommissionen for Jernbaneanlæget mellem Randers—Ålborg; som fortrinlig Kreaturkjender var han Dommer ved Dyrskuer og havde desuden adskillige andre Tillidsposter. Til Påskjønnelse for sin fortjenstfulde offentlige Virksomhed blev han 1853 Kammerråd og 1864 R. af D. — Han † Thustrup $^{16}/_{2}$ 1869. (Se de lokale Aviser.[1]) — Børn: a.—p., de 7 ældste fødte på Lindenborg, de andre på Thustrup.

[1]) »Ålb. Stiftst.« 1869 Nr. 40: .... »en af Egnens mest ansete Landmænd« .... Ssted. Nr. 46: »Igår Middags ($^{22}/_{2}$) stededes med megen Højtidelighed afd. Kmrd. Hjorths jordiske Levninger til Hvile på Fræer Kirkegård under alm. Deltagelse .... I den smykkede Kirke

a. *Jakob Peder Hjorth*, f. $^{19}/_{8}$ 1833, Kjøbmand i Ålborg. • Ålborg (Frue K.) $^{25}/_{4}$ 1862 Louise Jansen Tjaden[1]), f. i Stege $^{2}/_{6}$ 1838. — Børn: 1. *Jens Kristian H.*, f. $^{14}/_{1}$ 63. 2. *Theodor Marstrand H.*, f. $^{7}/_{3}$ 64. 3. *Hans Jørgen Hår H.*, f. $^{25}/_{1}$ 67. 4. *Johan Ludvig Vilhelm H.*, f. $^{4}/_{9}$ 68. 5. *Anne Johanne Agathe H.*, f. $^{13}/_{12}$ 69. 6. *Ingeborg Louise Mathilde H.*, f. $^{24}/_{5}$ 71. 7. *Marie Kirstine H.*, f. $^{5}/_{12}$ 72. 8. *August Arenholt H.*, f. $^{28}/_{11}$ 73. 9. *Agnes Margrethe H.*, f. $^{14}/_{3}$ 75. 10. *Niels Nikolin Færch H.*, f. $^{5}/_{4}$ 76. 11. *Karen Elisabeth Oktavia H.*, f. $^{2}/_{5}$ 77, † $^{5}/_{4}$ 78. 12. *Karen Oktavia Elisabeth H.*, f. $^{22}/_{5}$ 78. 13. *Otto Jansen Tjaden H.*, f. $^{10}/_{8}$ 80.

b. *Jens Hjorth*, f. $^{25}/_{1}$ 1835, var først Skibsfører, senere Bestyrer af og Parthaver i Nørre-Flødals Fabriker (Kridtslemmeri, Kridtbrud og Kalkmærgel Fabrik) pr. Svenstrup Station v. Ålborg. — • Komdrup (Refsnæs) $^{18}/_{5}$ 1870 Pouline Sigvardine Elise Marie Meldahl, f. på Tulsted pr. Skjørping St. $^{31}/_{10}$ 1845; uden Børn.

c. *Ane Kirstine Hjorth*, f. $^{22}/_{1}$ 1836, boer på Refsnæs. • Fræer $^{3}/_{2}$ 1858 Rolf Krake Westenholz, f. Skagen $^{18}/_{8}$ 1818 (Søn af Major, Herredsfoged Thomas Fr. W., R. af D., † Vilsted 1830[2])), blev 1853 Ejer af Refsnæs (Hgtxt. 51 Td. H.) ved Ålborg, † ssted. $^{8}/_{12}$ 1882. — Børn: 1. *Viktoria Kristiane Agathe W.*, f. $^{17}/_{12}$ 58. 2. *Frederik Thomas W.*, f. $^{18}/_{12}$ 59, Løjtnant, siden Faderens Død Bestyrer for Moderen af Refsnæs. 3. *Elisabeth W.*, f. $^{14}/_{1}$ 64, † $^{13}/_{5}$ 83.

d. *Anders Steensen Hjorth*, f. $^{27}/_{8}$ 1837, var først Sømand, senere bosat som Landmand og Handelsmand i Australien på »Ny Thustrup« ved Komadai i Nærheden af Melbourne. — Efter et uafbrudt Ophold i fremmede Lande siden Foråret 1857 besøgte han sit Fædrenehjem 1880 i Anledning af sin Moders 70 årige Fødselsdag; og efter nogle Måneders, for alle Parter fornøjeligt Ophold i Hjemmet kom han lykkelig tilbage til sit eget fjerne Hjem, til den ham der længselsfuldt ventende Hustru og de mange Børn, hvis Navne røbe den Kjærlighed til det fædrene Hjem, der stadig boer hos ham. — • $^{8}/_{2}$

.... var samlet et Sørgefølge så talrigt, som man ingensinde har set det der på Egnen.« Flere Præster talte (deribl. Pastor Fønss fra Haderup, tidl. Huslærer på Thustrup) og »skildrede den Sorg, som Hjorths Død havde fremkaldt ikke blot hos hans Nærmeste, men hos enhver, der kjendte ham og hans mange Fortjenester; .... fremhævede hans humane og retsindige Karakter, hans store Forretningsdygtighed, hans Virksomhed såvel i Privatlivet som under de mange offentlige og kommunale Tillidshverv, der vare ham betroede ....« etc.

1) Eller Jansen (Tjaden), jfr. Wiberg: Præstehist. I., 33.

2) Se Ersl.: Forf. Lex. III., 519 og S. III., 591 samt Vahl: Slægtebog I., 150.

1864 Annie Devann, f. 1840 eller 42, af fra Skotland indvandrede Forældre, † /4 1886. — Børn: 1. *Agathe H.*, f. 65. 2. *Kirstine H.*, f. 67. 3. *Louise H.*, f. 68. 4. *Viktoria H.*, f. 70. 5. *Pouline H.*, f. 71. 6. *Kristian H.*, f. 73. 7. *Steensen H.*, f. 75. 8. *Gottfred H.*, f. 78. 9. *Rolf H.*, f. 83.

e. *Abelone Hjorth*, f. 7/10, † 30/12, 1838.

f. *Marius Hjorth*, f. 19/4 1840, Arveforpagter af Ulvedal (under Grevskabet Lindenborg) v. Skjørping St. — * Blenstrup 29/12 1868 Nielssine Marie Estrup fra Svenstrup v. Ålborg, f. 3/2 1843. — Børn: 1. *Jens Kristian H.*, f. 28/9 69, † 13/11 86. 2. *Niels Nielsen H.*, f. 25/3 71. 3. *Ane Agathe H.*, f. 18/3 73. 4. *Anders Steensen H.*, f. 2/3 75. 5. *Abelone Kathrine H.*, f. 5/3 77. 6. *Kristiane H.*, f. 20/7 79. 7. *Viktoria Marie H.*, f. 7/5 81. 8. *Tabitha Benedikte Elisabeth H.*, f. 9/5 84.

g. *Abelone Kathrine Hjorth*, f. 1/1 1842, † Ålborg 29/12 1875. * Fræer 29/9 1869 Kristian Theodor Vang, f. 1/12 1843, Teglværksejer i Ålborg. — Børn: 1. *Jens Kristian V.*, f. 15/8 71. 2. *Julius V.*, f. 23/3 73.

h. *Theodor Emil Hjorth*, f. 24/2 1843, var Forpagter af Thustrup fra 1869—72, derefter Ejer af Stranderholm (16 Td. H.) ved Ålborg; Medlem af Ålborg Amtsråd. — * Skibsted 8/11 1872 Ella Cesilie Hvass[1]), f. på Randrup pr. Bælum 10/2 1846. — Børn: 1. *Ellen Margrethe H.*, f. 3/6 74. 2. *Charles Emil H.*, f. 22/9 75, † 11/10 76. 3. *En Søn*, f. 8/9 77, † strax. 4. *Karl Theodor H.*, f. 11/2 79. 5. *Anders Steensen H.*, f. 7/4 82. 6. *Erik Markus Hvass H.*, f. 20/6 86. 7. *Karen Louise Cecilie H.*, f. 26/7 87.

i. *Jens Laursen Hjorth* (opkaldt efter den tidligere nævnte J. Laursen, dengang Forp. på Lindenborg), f. 26/10 1844, var først sammen med Broderen Forpagter af Thustrup fra 1869—72, derefter Ejer af samme Gård. — * Fræer 2/12 1873 Frederikke Elise Oktavia Vallentin, f. 12/10 1844 (Dtr. af afd. Provst V. i Spentrup), † 16/3 1881; han * 2. Ålborg (Budolfi) 23/6 1888 Elisabeth Bierberg (Dtr. af Kapt. B. i Ålborg). — Børn: 1. *Agathe Frederikke Elise H.*, f. 12/10 74. 2. *Jakob Vallentin H.*, f. 14/11 75. 3. *Jenny Viktoria H.*, f. 18/12 76, † 12/5 77. 4. *Jenny Viktoria H.*, f. 27/2 78. 5. *Anna Kirstine H.*, f. 13/6 79.

k. *Viktoria Kristiane Agathe Hjorth*, f. 24/2 1846, † 1858.

l. *Thyggo Nikolai Hjorth*, f. 7/1 1848, kjøbte 1875 Nøragergård v. Hobro for c. 175,000 Kr., ejede den til 1888 og drev i den Tid Gårdens Jorder betydelig op (dette var Grunden til, at Nøragergård nogen-

---

[1]) Om denne Familie se Etatsråd F. Hvass: Slægten Hvass I.

lunde beholdt sin Værdi (se p. 290), skjøndt Landejendommenes Pris faldt så betydeligt i den sidste Halvdel af den Periode, han ejede Gården); er nu Bestyrer af det praktiske Agerbrug (Brede Ladegård) og Lærer ved Kapt. la Cours Landboskole i Kongens Lyngby. — * Mou $^{8}/_{10}$ 1875 Anna Knuthsen (eller Knuhtsen) fra Mou Præstegård v. Ålborg, f. $^{23}/_{9}$ 1848. — Børn: 1. *Ester H.*, f. $^{28}/_{11}$ 76. 2. *Hjalmar H.*, f. $^{12}/_{2}$ 78, † $^{30}/_{6}$ 85. 3. *Ellen H.*, f. $^{18}/_{5}$ 79. 4. *Valborg H.*, f. $^{10}/_{2}$ 81. 5. *Anna Agathe Margrethe H.*, f. $^{7}/_{1}$ 83. 6. *Gunnar H.*, f. $^{1}/_{5}$ 84. 7. *Hjalmar H.*, f. $^{14}/_{10}$ 85.

m. *Oktavius Duodecimus Hjorth*, f. $^{20}/_{11}$ 1849, siden 1880 Ejer af Julianeholm v. Sulsted St. — * Nykjøbing p. M. $^{9}/_{7}$ 1880 Nikoline Jacobsen, f. ssted. $^{29}/_{9}$ 1855. — Børn: 1. *Jens Kristian H.*, f. $^{20}/_{9}$ 81. 2. *Anna Kirstine H.*, f. $^{30}/_{10}$ 82, † $^{21}/_{12}$ 83. 3. *Anna Kirstine H.*, f. $^{17}/_{7}$ 84. 4. *Anders Georg H.*, f. $^{2}/_{4}$ 86.

n. *Kristian Gottfred Hjorth*, f. $^{2}/_{3}$ 1851, † $^{26}/_{5}$ 1854.

o. *Niels Kristian Ibsen Hjorth*, f. $^{9}/_{1}$ 1854, † $^{8}/_{3}$ 1856.

p. *Niels Kristian Gottfred Hjorth*, f. $^{18}/_{7}$ 1857, Landbrugskandidat, siden 1883 Forpagter af Lindenborg Hovedgård. — * Randers $^{25}/_{9}$ 1884 Severine Kirstine Møller, f. $^{6}/_{9}$ 1857 (Dtr. af Niels Steenild M. til Marienborg v. Randers og Karen Steenild, Søster til K. S. [p. 283], M. M. S. [p. 305] og J. S. [p. 306]). — Børn: 1. *Niels Steenild Møller H.*, f. $^{6}/_{4}$ 86. 2. *Karen Agathe Møller H.*, f. $^{23}/_{6}$ 87.

L. *Mikkel Kjeldsen*, f. $^{3}/_{7}$ 1815, handlede med Kreaturer og var i mange År Forvalter hos Broderen på Lynderupgård, derefter en kort Tid Medejer af Mølgård, ejede så Ørndrup (Hgtxt. 14 Td. H.) fra 1846—71, siden Partikulier i Randers. — * 1853 Karoline Philipsen, f. i Viborg $^{14}/_{7}$ 1819, † Ørndrup $^{23}/_{4}$ 1858, Dtr. af Urmager, senere Kartefabrikant i Viborg Jens Kristian P., f. i Thy, † i Viborg, og Dorthea Kristiane Søeborg, f. i Grønbek $^{3}/_{1}$ 1786, † i Viborg $/_{3}$ 1830. — B.: a.—c., f. p. Ørndrup.

a. *Agnes Kjeldsen*, f. $^{19}/_{1}$ 1854, boer hos Faderen. * Randers $^{28}/_{12}$ 1882 Kristian August Foss, f. Udbyneder $^{26}/_{8}$ 1847, var først Landmand, men overtog så 1881 Skovlfabriken i Randers, † ssted. $^{26}/_{10}$ 1884, Søn af Skolelærer i Udbyneder ved Randers Frants Kristian F. (Adoptivsøn af Sadelmager Foss i Randers) og Maren Larsen fra Grenå.

Kristian August Foss, f. Randers $^{10}/_{3}$ 1885, † ssted. $^{4}/_{2}$ 1888.

b. *Viola Jensine Dorthea Kjeldsen*, f. $^{31}/_{12}$ 1855, boer hos Faderen.

c. *Marie Abelone Margrethe Kjeldsen*, f. $^{24}/_{3}$ 1858, † $^{26}/_{4}$ 1862.

Af det meddelte fremgår, at af de sex Sødskende fra Gundestrup har

Kirsten	efterladt	sig	c. 140	Efterkommere,
Niels	»	»	c. 28	»
Jens	»	»	33	»
Anna	»	»	2	»
Mikkel	»	»	c. 130	»
Peder	»	»	c. 222	»
		er tilsammen	c. 555	Mennesker;

men da Kirstens og Jens' Afkom i et Tilfælde og Mikkels og Peders Afkom i tre Tilfælde ere indgiftede i hinanden, gjør dette, at disse Ægtefolks Børn blive »Gjengangere«, og det samlede Antal af de ovennævnte Sødskendes Descendenter bliver således ikke c. 555, men c. 530.

Når man tænker sig, at den fælles Stammoder døde for kun 83 År siden, må det indrømmes, at hendes Descendens udgjør et betydeligt Antal; og tages så Stamforældrenes Stand og Vilkår i Betragtning, må det ikke mindre erkjendes, at Efterkommerne foruden at være anselige af Tal også tildels er det ifølge den sociale Stilling, mange af dem indtage, nemlig som hørende til de større Landejendomsbesiddere. I denne Omstændighed ligger det mærkeligste og interessanteste ved denne Stamtavle, som indeholder Navnene på ikke få Mænd, der have tjent sig op til at blive Ejere af betydelig større Gårde end dem, de vare udgåede fra; og dette gjælder ikke alene om adskillige af Kjeldsenerne selv, men også om flere Mænd af de i denne Slægt indgiftede Familier (Dinesen, Hviid, Søndergård, Hjorth m. fl.). —

Noget, der også fortjener at gjøres opmærksom på i denne Oversigt, er det mærkelige indviklede Familieforhold, som finder Sted mellem Flertallet af Kjeld Jensens Efterslægt; således nedstamme af disse c. 530 Mennesker:

c. 340 fra **Jens Lassen** i Brendstrup, nemlig Afkommet af *Peder, Mathias* og *Mogens Kjeldsen, P. Hviid* til Sorvad og *J. L. V. la Cour;*

c. 295 fra **Kr. S. Faurschou** i Århus, neml. Afk. af *Peder, Mathias* og *Mogens Kjeldsen, P. K. Hviid* og *J. L. V. la Cour;*

c. 160 fra **P. Skow** til Bustrup, neml. Afk. af *Mikkel Kjeldsen* til Lerkenfeldt og *Niels Kjeldsen* til Mølgård;

c. 155 fra **Poul Mikkelsen** i Års, neml. Afk. af *Niels Poulsen*

til Rolsegård, *K. Steenild* til Volstrup, *J. Kjeldsen* til Lynderupgård og *N. K. G. Hjorth*, Lindenborg;

c. 52 fra **Ane Ahnfeldt (Faurschou), f. Thuesen,** neml. Afk. af *Mathias Kjeldsen* til Lerkenfeldt og *O. M. Kjeldsen* til Kongstedlund;

c. 32 fra **Anders Steenild** fra Glerup, neml. Afk. af *K. Steenild, J. Kjeldsen* til Lynderupgård, *la Cour* til Trinderup, *J. L. V. la Cour* til Skjærsø, *P. K. Hviid* til Møballegård og *N. K. G. Hjorth;*

c. 20 fra **J. Kjerulf** til Gunderupgård, neml. Afk. af *I. J. Kjerulf* til Hornskovgård og *I. K.* og *T. Weinschenck;*

12 fra **Hansen,** Hornumbro Mølle, neml. Afk. af *K. Holm* til Louisendal og *P. Hansen* til Gjøttrupgård;

10 fra **S. Søndergård** til Brusgård, neml. Afk. af *N. Søndergård* til Kjærbygård og *M. Kjeldsen,* Skjerpinggård;

8 fra **J. Rohde,** Kjøbenhavn, neml. Afk. af *J. Rohde* til Vejrhøj og *V. Kjeldsen* til Valstedgård. —

Hermed er Listen ingenlunde udtømt, men dette må være tilstrækkeligt til at vise, hvor mangfoldige af disse Frænder, der ere hinanden beslægtede på flere Måder.

Hvad der desuden virker til at gjøre Familiebåndet fastere knyttet mellem Medlemmerne af denne udbredte Slægt er, at i mange Tilfælde ere Bopælene ikke mere fjernede fra hinanden, end at Samfærdsel mellem Beboerne er forholdsvis let, og da hertil kommer, at de mandlige Familiemedlemmers Stilling medfører, at mange af dem oftere have Lejlighed til at træffe sammen på Omegnens Markeder, Dyrskuer etc. etc., så have de fleste af Frænderne også mere personligt Kjendskab til hinanden, end det ellers er almindeligt at træffe imellem fjernere Beslægtede, tilhørende Familier af lignende Omfang. [1])

Som tidligere omtalt, er Slægten fra Gundestrup påviselig endnu større, idet dette kun er den ene Hovedgren; om den anden og ulige fåtalligere Hovedgren meddeles her lidt Oplysninger ved en

---

[1]) *Rettelser:*

pag. 275_{16}: Alstrupgård og Mølle (13 Td. H.) i Rude S. ejes nu af Enkefru Roested.

— 275_{1}: 1768, læs 1786.

— 280_{8}: 1780, læs 1778.

Stamtavle over Familien Ring fra Gundestrup.

Laurs Ring[1], f. henved 1720 (Søn af Jens Kjeldsen i Gundestrup († 1751) og Hustru Malene (?)[2]..... († 1747), se pag. 273), er ovenfor nævnet som Forpagter af Karmark i Skjern Sogn, 1768—85 (se pag. 274 og pag. 283), men var i denne Stilling både før og senere. — I D. Atl. IV., 681—2 hedder det: »...... efter at General Arenstorffs Enkefrue opbyggede Karmark[3]) smukt i Slutningen af forrige Sekulo med Sten fra det nedbrudte Skjern Slot, er den at anse som en liden Herregård. Nu (o: 1768) hører Gården under Grevskabet Skeel og beboes af en Forpagter. Den har lidet Skov, og føder 40 Stkr. Fæ.« — Ifølge Grevskabets Jordebog fra 1792 stod Karmark »begge Gårde« (samt nogle Huse i Løvskal) dengang for Ager og Eng 11 Td. 1 Sk. 2 Fd. Hartk., og under Forpagtningen hørte Vester Velling Sogns Kirke-Tiende. — Forpagtningen af en mindre Gård som Karmark kan dog

---

¹) Ifølge Traditionen i den Ring'ske Familie hedder deres Stamfader »Niels Kjeldsen i Gundestrup«, hans Søn »Laust Ring Nielsen på Karmark« og hans Broder »Kjeld Nielsen i Gundestrup«. — Noget forkert er der jo næsten altid i Familietraditioner; at »Jens« her er bleven til »Niels«, er ikke så mærkeligt, så meget mindre som Laurs Ring ikke tog Tilnavn efter sin Faders Fornavn.

²) Hun var vist Jens Kjeldsens 2. Hustru og Stedmoder til Kjeld og Laurs; begge Brødrenes Døtres Navne tale nemlig tydeligt i Retning af, at deres Moder har hedt Anna. — Kirsten (se øverst p. 274) er opkaldt efter Kirsten Pedersdtr., se p. 273, og Mette Ring (p. 322) er nok også opk. efter sin Mormoder (Mette Jensdtr. i Bygholms Mølle?).

³) Oprindelig en gammel Borg, der 1340 tilhørte Drost Peder. (Trap.)

næppe have været synderlig indbringende, medmindre den Vandmølle, der nu hører under Gården, ligeledes i ældre Tid har tilhørt denne. Formuen kan måske også være tjent tildels ved Kreaturhandel. Sikkert er det i hvert Tilfælde, at Ring var meget rigere, end man efter hans Stilling skulde have formodet. — Han blev ikke, som tidligere angivet, Ejer af N. Elkjær, men derimod af Trinderup, hvilken Gård med Gods og Kirker (ialt c. 140 Td. Hartk. af alle Slags) han kjøbte 1787 af Mette Marie Bachmann, Enke efter Kapt. Karl Kristian v. Muderspach. Nogle År efter (1791) opgav Ring sin Forpagtning[1]) og flyttede til Trinderup, hvor han † c. 1794[2]).

* /9 1761 Margrethe Laursdatter (Dtr. (Søster?) af Laurs N. Bigum i Hobro? eller måske Dtr. af Laurs Madsen af Bygholms Mølle, se pag. 280), som Enke ejede hun Trinderup og † ssted. 1797. — Havde 9 Børn (se I.—IX.), fødte på Karmark.

I. **Anna Ring**, dbt. 6. Søndag efter Trin. 1762, † spæd.

II. **Mette Ring**, dbt. 10. Søndag efter Trin. 1763, † Jungetgård 3/12 1837. * Skjern 6/10 1786 Anders Mortensen Qvistgård, f. Stubbergård 7/8 1755, kjøbte c. 1785 Jungetgård og Gods[3]) i Salling, † ssted. 2/3, begr. 14/3, 1806, 50½ År gl. — Børn: A.—J., fødte på Jungetgård.

---

1) Hans Efterfølger var Jens Kristensen Pind, * Anne Andersdatter; deres Søn var den pag. 274 nævnte Jørgen Pind, født på Karmark, dbt. 17/1 1794.

2) Der existerer intet Udd. af Hvornum Sogns Kirkebøger. — For V. Velling og Skjern Sogne findes derimod et ypperligt Udd. af Kirkebøgerne, taget 1858 af Pastor Visby; men da de ældre Ministerialbøger ere meget mangelfuldt førte (ofte har Præsten slet ikke indført navnlig Vielser og Begravelser), kan der alligevel ikke oplyses mere end ovenfor anført. — Sognepræsten skriver bl. a. til Kapt. Lengnick: »Fra Gården Karmark synes i Begyndelsen af det 17. Årh. at være udgået en anselig Familie af samme Navn; ligesom også Familierne Ring og Pind; denne sidste skjød som første mægtige Grene i Sønderving (Langå Pastorat). — Skulde De ønske Oplysninger om Slægter som *Karmark — Ring — Pind*, da skal det ej opsættes; thi der lever *nu* adskillige for en Del alderstegne Folk, der kunne vejlede ved deres Erindringer — og ved hvad de have hørt af andre; derhos tænker jeg på en Forflytning; — og jeg er nu kommen noget ind i det og vil interessere mig for det.«

3) Jungetgård var i de Tider ikke den eneste Herregård, hvorpå der var en Mette Ring, thi Overauditør P. L. Wiimh til Bonderups Hustru hed ligeledes Mette Ring (Dtr. af Inspektør v. Fr.s Hospt. Hieronimus R.).

A. *Maren Qvistgård,* f. $^{11}/_{12}$ 1787, † 11 Uger gl.

B. *Maren Qvistgård,* dbt. dom. lætare 1789, † Hobro $^{12}/_{9}$ 1824, 35½ År gl. * Junget $^{28}/_{10}$ 1809 Michael Petersen, f. Husum $^{17}/_{3}$ 1777, Kmpkirurg. v. holst. Inf.-Rgmt., tog kirurgisk Ex. 1803, Dstrkir. i Hobro $^{30}/_{9}$ 1803 (han var i de Tider Byens og Omegnens eneste Læge og havde en meget udstrakt Praxis), Kancellir. $^{30}/_{11}$ 1832, † ssted. $^{1}/_{6}$ 1843 (Lægest. 1872 p. 73). — Børn: a. *Mette P.,* f. $^{17}/_{11}$ 1812. b. *Marie Dorthea P.,* f. 1813, † spæd. c. *Jens Ring P.,* f. $^{22}/_{3}$ 1815. d. *Marie Dorthea P.,* f. $^{4}/_{7}$ 1816. e. *Kirstine P.,* f. $^{18}/_{4}$ 1818. f. *Johanne P.,* f. $^{27}/_{10}$ 1819. g. *Jens Andreas Brask P.,* f. $^{8}/_{11}$ 1820. h. *Morten Qvistgård P.,* f. $^{20}/_{12}$ 1822. j. *Madssine Laurine P.,* f. $^{25}/_{1}$ 1824.[1])

C. *Margrethe Qvistgård,* f. 1790, * ? Propr. Gjedde til Skivehus.

D. *Morten Qvistgård,* f. $^{18}/_{8}$ 1791, exam. jur., Bestyrer af Jungetgård, Ejer af Hegnet i Salling, † $^{21}/_{9}$ 1863; ugift.

E. *Kirstine Qvistgård,* f. $^{20}/_{11}$ 1792, † $^{11}/_{1}$ 1798.

F. *Laurentze Qvistgård,* f. $^{11}/_{1}$ 1794, † Jungetg. $^{21}/_{2}$ 1864; ugift.

G. *Petronelle Marie Qvistgård,* f. $^{11}/_{11}$ 1797, † Jungetg. $^{11}/_{5}$ 1876; ugift.

H. *Mads Qvistgård,* f. $^{24}/_{8}$ 1799, ejede Qvistgård (15 Td. Hartk.) i Vejrum S., † $^{26}/_{8}$ 1833.

J. *Lauritz Qvistgård,* f. $^{3}/_{2}$ 1801, † Jungetg. $^{16}/_{9}$ 1823.

III. **Jens Ring** (opkaldt efter Farfaderen), dbt. 23. Søndag efter Trin. 1764, var vistnok fra 1787 Forpagter af Trinderup og fik dernæst Skjøde på Gården, dat. Viborg $^{24}/_{6}$ 1798. Heri hedder det[2]): »Vi underskrevne Henning Lauridsen Ring, Peder Lauridsen Ring og Kurator Hr. Laurs Bigum i Hobro, Anders Mortensen Qvistgård, på min Kone Mette Laurisdatter Rings Vegne, Anders Svendsen, Forvalter ved Skjern, på min Kone Anne Laursdotter Rings Vegne og Kirstine Laursdotter Ring, som efter kgl. allernådigst meddelt Bevilling af $^{24}/_{3}$ 1797 er myndig med Kurator Hr. Mickel Kieldsen til Lerkenfeld, alle Arvinger efter afg. Madame Margrethe Lauridsdatter sal. Laurids Rings til Trinderup, tilstår herved at have ved Delingen af Sterfboets Tilhørende mellem os efter bemeldte vores sal. Moder, den 1. Juni 1798 overdraget og solgt til vores

---

[1]) Stamtavlen burde flere Steder have været fuldstændigere og udførligere, men da de forskjellige Kirkebogsuddrag ikke oplyse mere om de pågjældende Personer end her er anført, og da flere af Oplysningerne fra Familien ere fremkomne så sent, har der ikke været Tid til nærmere Undersøgelser.

[2]) Meddeles efter Landstingets Skjøde- og Panteprotokoller.

Broder og Medarving Jens Lauridsen Ring Sterfboets Gård Trinderup....« Gården stod for Hgtxt. 13 Td. 2 Fd. 2 Alb. H.; Hvornum, Snæbum og Nørre Onsild Kirker med Korn- og Kvægtiender (til førstnævnte Kirke jus vocandi) samt en Del Bøndergods hørte dertil; ialt Hartkorn 138 Td. 5 Sk. 3 Fd. 1 1/5 Alb. .... »alt under Jordebogen forfattet af forrige Ejere Jens Muderspach den 19. Juli 1787« ..... »og da bemeldte vores Broder Jens Ring til enhver af os haver udbetalt den Del, vi arveligen kunde tilkomme, så sælger....« etc. Kjøbesummen var 29,000 Rdl.

Jens Ring ejede Trinderup til sin Død, vist c. 1836, hvorefter Gården 1837 kjøbtes af den tidligere nævnte M. P. Wandborg fra Fastruplund.

IV. **Anna Ring**, dbt. 4. Søndag efter Trin. 1767, begr. Skjern 12/8 1798. * c. 1791 Anders Svendsen, Forvalter ɔ: Godsbestyrer ved Grevskabet Scheel, boende på Skjerngård, † ssted. 5/8 1807, 58 År gl. Han * 2. V. Velling 10/10 1800 Elisabeth Sandberg [1]), dbt. ssted. 1/4 1774 (Dtr. af Skovrider S.[2]) af Løvskal); som Enke ejede og beboede hun St. Thorsager i Viskum S., hvilken Gård hendes Mand formodentlig også har ejet; hun * 2. Viskum alm. Bededag 1811 Major Jens Sehested, som fik St. Thorsager med hende [3]). — Børn: A.—D., f. i Skjern S.

A. *Ane Svendsen,* f. 8/8, dbt. 10/8, 1793, † 22/6 1872. * Viskum 1817 Jens Stochholm, f. Horsens 5/4 1771, Sgpr. først for Vammen, senere i Ålborg (Budolfi) og efterhånden Amtsprovst, fung. Stiftsprovst, i flere År vikar. Biskop ssted., R. af D., »nidkjær, men stridbar« (Wbg. I., 27), † sstd. 21/2 1833 (Ersl.: Forf. Lex. III., 251—3 og Supp. III., 287). (Han * 1. Karen Margrethe Friborg, † 11/9 1815.) — Børn: a.—h.

a. *Anders Stochholm,* f. Vammen 9/1 1818, † ung.

b. *Jens Ring Stochholm,* f. 4/4 1820, † 19/8 1824.

c. *Kristian Adolf Stochholm,* f. 16/6 1821, † 6/9 1827.

d. *Karl Marius Stochholm,* f. 22/11 1822, † 29/11 1825.

e. *Anne Elisabeth Stochholm,* f. 16/6 1824, † lille.

f. *Jens Ring Stochholm,* f. 29/8 1825, Sgpr. for Grinderslev og Grønning

---

[1]) I sit 2. Ægteskab havde Forvalter Svendsen to Døtre, nemlig: Ane Frederikke Sofie S., f. 21/9 1801, blev gift med Sgpr. Brock i Rødding, og Margrethe Cecilie S., f. 27/11 1803, † ugift.

[2]) Hans 2. Hustru var Sidsel Svendsen, † 15/5 1807, en Søster til Godsforvalter A. Svendsen på Skjern.

[3]) De havde kun en Datter: Edel Kristine Margrethe Sehested, f. 30/10 1812.

(Elv. p. 159 og Ersl.: Forf. Lex. III. Supp. 287—9). — * Grønning 3/2 1874 Erikke Margrethe Marie Achton, f. 5/9 1830, Enke efter R. J. Kirketerp til Grinderslev Kl. og Dtr. af Peter A. til Lykkesholm og Margrethe Grotum Secher Mønsted (se Secher p. 188—9).

g. *Jens Sehested Stockholm,* f. 28/11 1826, † Vammen 17/2 1827.

h. *Kristian Karl Jens Stockholm,* f. Ålborg 26/1 1828, Provst, Sgpr. for Borup v. Randers. * Gjerding 25/10 1871 Termine Nekoline Kirstine Windfeld, f. i Ulstrup Prgd. 16/1 1842 (Elv. p. 69).

B. *Lauritz Svendsen,* dbt. 11/12 1794, var 1829 kgl. Fuldm., senere Direktør for den grønlandske Handel, Justitsråd, R. af D., † 1857. — * Kbhv. (Frue K.) 16/3 1829 Karen Marie Hougård, som dengang var 35 År gl.

C. *Svend Svendsen,* f. 1/12 1796, † 1801.

D. *August Vilhelm Svendsen,* f. 25/5 1798, † samme År.

V. **Henning Frederik Høst**[1]) **Ring,** dbt. 3. Søndag efter Trin. 1768, var exam. jur. og Medejer af Nørre Elkjær i Tversted Sogn, den nordligste Herregård i Landet (D. Atl. V., 348). — Den 24/6 1799 lod velædle Hr. Lauritz Bartholin Schmidt[2]) afholde offentlig Auktion i Hjørring over sin Hovedgård Nørre Elkjær; Gården opråbtes »for den Summa 40,000 Rdl. og efter adskillige Bud og Overbud blev den tilslaget velædle Hr. Henning Ring på Trinderup og Broder Hr. Peder Ring på Nøragergård (med Kurator Hr. Lauritz N. Bigum af Hobro) som højstbydende for den Summa 44,000 Rdl.[3])« — Skjødet er dat. »Viborg Omslagstermin (ɔ: Juni) 1800«. Tilliggendet udgjorde: Hgtxt. 35 Td. 6 Skpr., Skovskyld 3 Sk. 2 Fd. 1 Alb. og Bøndergods 203 Td. 5 Sk. 1 Fd. 1/2 Alb. Hartk., samt Tiender; i alt 274 Td. 6 Sk. 3 Fd. 1/2 Alb. Hartk. af alle Slags, altså en forholdsvis ringe Kjøbesum for så meget Hartkorn, hvilket vel må tilskrives Gårdens Beliggenhed og Godsets

---

[1]) Opkaldt efter Henning Frederik Høst, Forpagter på Frisenvold, Præstesøn fra V. Velling og Skjern. Denne Mand var ligesom fl. a. i disse Sogne (f. Ex. Henning Frederik Koch, Søn af Ritmester Arenstorffs Betjent på Skjern) opkaldt efter Skjerns og Karmarks tidligere Ejere, Arenstorff'erne, hos hvem disse Navne grasserede (se denne Slægts Stamt. i Adelsårb. 1886).

[2]) Efter at have solgt Gården flyttede han til Leerbæk. Hans Skjøde på N. Elkjær var dat. 16/4 1789, og Gården var solgt ham af Ane Margrethe Eylandt sal. Jens Brøndlunds Enke.

[3]) Egentlig 45,000 Rdl., da et Legat på 1000 Rdl. heftede på Gården.

daværende dårlige Tilstand. — Brødrene vare så velhavende, at de kun beheftede Ejendommen for 1/3 Del af dens Værdi. —

Henning Ring † ssted. 16/6 1835; ugift.

VI. **Lauritz Ring** (opkaldt efter Morfaderen), dbt. 15/10 1771, † 1772.

VII. **Kirsten** (kaldtes *Kirstine*) **Ring**, dbt. 1/4 1773, † Kjellerup 29/3 1839, havde ingen Børn. — * Hvornum (?) 180 .[1]) Jens Andreas Brask, dbt. 28/9 1774 (Søn af Rasmus Albert B. til Kjellerup, f. ssted. 1735, † Mariager 10/3 1800, Søn af Jens B. til do., † 1748, 58 År gl.), Ejer af Kjellerup i Svenstrup Sogn v. Mariager, † ssted. 29/6 1818. — Enken solgte 1833 Gård og Gods til Kristen Juul, som havde tjent hende som Godsforvalter; han levede ugift, † 6/10 1848, og testamenterede Kjellerup til dens nuværende Ejer, Landvæsenskommissær, Godsejer Johan Kristian Høegh Brask[2]); ligeledes ugift.[3])

VIII. **Lauritz Ring**, dbt. 20. Søndag efter Trin. 1775, † lille.

IX. **Peder Ring**[4]), f. 19/10, Dåben oplyst i Kirken 26/11[5]), 1778, var Medejer og efter Broderens Død Eneejer af Nørre Elkjær. — Medens Kompagnonen Henning R. særlig tog sig af Gårdens Drift, stod Peder R. for Godsbestyrelsen og skal

---

[1]) Kirstine Ring havde tidligere været forlovet med N. C. Brix af Ålborg; han † 31/7 1799, men Forlovelsen var nok hævet tidligere (?).

[2]) Søn af afd. Prokurator Rasmus B. i Mariager, f. 1804 på Svenstrup Hougaard, en Sønnesøns Søn af ovennævnte Jens B., † 1748.

[3]) Kjellerup er vist den eneste af Landets af Ejerne beboede Herregårde, fra hvilken der i over 100 År ikke er udgået en Arving. Den sidste Arving, der fødtes der, var nemlig ovennævnte J. A. Brask.

[4]) Han og Peder Kjeldsen til Mølgård (p. 296) ere vist opkaldte efter en og samme Mand.

[5]) »Samme Dag kopuleret Sr. Jens Kieldsen [Forp. af Himmestrup] og Jfr. Mette Laursdatter på Karmark«, hedder det i Kirkebogs Udd. (V. Velling Sogn). — Jens Kjeldsens Hustru (fra Bygholms Mølle) opholdt sig altså hos Forp. Ring, og da dennes Hustru også hed Laursdatter, kan de muligen have været Søstre. —

Pastor Visby har taget et lille Uddrag af Fadderne ved Forp. Rings Børns Dåb, men har kun fundet følgende nævneværdige, nemlig (1762) Berte Kathrine v. Haven; (1763) Forvalter Søltoft på Skjern, Jfr. Vedeke i Vorning Prgd.; (1764) Mad. Høst på Frisenvold; (1767) Mad. Povelsen på Fusingø, Mr. Niels Bay i Randers, Forvalter Gjerløv, do. Søltoft, Mr. Hempel; (1771) Mad. Buch på Randrup, Mr. Hempel på Fusingø Mølle; (1773) Mr. Heibrock på Ulstrup, Md. Povelsen på Herningholm; (1775) Md. Povelsen på Demstrup, Mr. Antonius på Østergård, Forvalter Friis og Jfr. Cramer på Skjern.

have ført Bøgerne på en i Forhold til Datidens sædvanlige Regnskabsføring ualmindelig akkurat og omfattende Måde, hvad Elkjærs desværre senere afbrændte Arkiv tilfulde skal have godtgjort. —

P. Ring var en sjælden mild og overbærende Husbond overfor sine Bønder; de betragtede ham som en Fader og søgte Råd hos ham i alle — selv deres privateste Anliggender. Var der nogen, der ikke kunde svare Afgift, satte han dem aldrig (i de c. 60 År, han ejede Gården, er det faktisk ingensinde sket) fra Hus og Hjem, men sørgede for, at de fik et mindre Erhverv, de lettere kunde overkomme. Mistede en eller anden af hans Fæstere en Hest eller Ko, og Vedkommende ikke havde Råd til at sætte en anden i Stedet, gjorde han det for ham. — Næsten alle Bønderne kjøbte deres Fæstegårde af denne Ejer, og han solgte dem langt under den gangbare Pris.

I Kundskaber stod Ring ikke så lidt over sin Tids Landmænd, ligesom han også var ualmindelig håndfærdig. Han kunde udøve næsten alle mulige Håndværk, såvel fine som grove; en gammel Tømrer har engang fortalt Meddeleren heraf: »den, jeg har lært mest af i Tømrerfaget, er gamle Ring på Nørre Elkjær«. Han sleb, skar ud, drejede osv., altsammen yderst zirligt, hvad forskjellige i Familien bevarede Relikvier bære tilstrækkeligt Vidnesbyrd om. At han også interesserede sig for Plantninger og Havevæsen, derom ere mange Minder på Stedet, bl. a. er Gårdens anselige Have anlagt af ham. — I en Række af År var Ring Sognerådsformand, men beklædte forøvrigt ikke nogen offentlig Bestilling med Undtagelse af, at han under Urolighederne i Århundredets Begyndelse var Befalingsmand over Kystmilitsen der på Egnen, til Minde om hvilken martialsk Stilling han senere spøgende fremviste en gammel prunkløs Uniform samt Sabel med Kvaste og Gehæng. —

En Samtidig har udtalt den Dom om afd. Ring: »han var Aristokrat i Tænkemåde, men Demokrat i Handlemåde.« — Hvor afholdt han var, vidnede bedst hans Begravelse om. Da Kisten var sat på Ligvognen, løftede Bønderne den ned igjen og bare deres »gamle Husbond«, som han kaldtes af alle, nær og fjern, den lange Vej — c. en halv Mil — fra Nørre Elkjær til Tversted Kirke. »Hans Bønder bare ham, som gamle Frederik den Sjette, til Graven«, hed det lange Tider efter på Egnen. —

»Gamle Ring« døde på N. Elkjær 17/3 1858, omtr. 80½ År gl. »Hans Minde lever blandt os Børnebørn i dyb og kjærlig Erindring«, skriver Meddeleren [1]. —

* 1. 1801 Mette Marie Munihardt Hoppe, f. 1763, † 13/11 1818. — * 2. 7/4 1820 Johanne Kathrine Brix, f. 1788, † 16/7 1872, Dtr. af Niels Kristian B., Borger, Kjøbmand og Brændevinsbrænder i Ålborg, f. 20/2 1737, † 22/2 1824. * 1. 17/10 1783 Karen Pedersdatter Kjerulff, f. 8/11 1758, † 8/2 1799. * 2. 13/9 1799 Cecil Kirstine Larsen. — Børn: A.—H., fødte på N. Elkjær. (Da Godsejer P. Ring er den fælles Stamfader for alle de efternævnte Ring'er, bliver dette altså en Fortegnelse over den Familie, der i dette Århundrede er udgået fra Nørre Elkjær.)

A. *Lauritz Ring*, f. 23/12 1802, Student fra Ålborg Skole 1822, cand. jur. 20/10 1826, Kopist i Statsgjældskontoret 1833, Fuldm. 1843, Underbogholder 1852, Amtsforvalter i Holstebro Amtstuedistrikt og Kmrd. 1856, Amtsforvalter i Viborg Amtstuedistrikt 1860, Justitsråd 1862, R. af D. 1872, entlediget og Etatsråd 1874, † Kbhv. 15/6 1876 (Jur. St.).

Etatsråd Ring havde i mange Retninger arvet Faderens Karakter og milde, bløde Sind, men det lange Kontorliv i Forening med en til det yderste gjennemført Punktlighed og Akkuratesse — ikke at tale om Zirlighed — i Udførelsen af det ham påhvilende ministerielle Kontorarbejde havde lagt noget stift og tilbageholdende over hans Væsen, som meget mindede om Bureaukraten. — Ikke destomindre vandt han strax ved sin Tiltrædelse af Holstebro Amtsforvalterembede de jydske Bønders Hjerter ved sin urbane, høflige og altid i høj Grad forekommende Optræden, noget efter Sigende dengang temmelig uvant i nævnte Amtsforvalterkreds. — Sit betydelige og omfattende Embede i Viborg røgtede Ring ligeledes med stor Flid og Samvittighedsfuldhed, men det anstrængende Arbejde — han opholdt sig ikke sjældent på Kontoret fra Kl. 8 Morgen til 9 Aften, med en enkelt, kortvarig Middagsafbrydelse — i Forbindelse med en af Overanstrengelse pådragen Hjertesygdom tærede på hans Kræfter, så han tilsidst meget imod sin Vilje nødtes til at trække sig tilbage. Som så hyppigt er Tilfældet efter et i stor Virksomhed og Flid ført Liv, døde han ikke længe efter sin Afsked og nød således

[1]) Dette såvelsom det meste af det efterfølgende af Stamtavlen er samlet og godhedsfuldt meddelt mig af Hr. Kontorchef H. H. Ring.

kun kort det Samliv med sine Slægtninge i Kjøbenhavn, som han i så mange År havde længtes efter. Thi skjøndt Landmandssøn og født og opvoxet på Landet stod hans Hu dog stadig til Hovedstaden; Livet dér var, skjøndt han såre sjældent deltog i dets Adspredelser, for ham Enebetingelsen for Veltilfredshed og Lykke. Selv kaldte han hele den Tid, han som Embedsmand levede i Provindserne, for sin »Landflygtigheds-Periode«. —

* 1. Inger Hoppe, f. 18.., † 1833. * 2. $^{20}/_{10}$ 1836 Kirstine Margrethe Volkersen, f. i Randers $^{6}/_{8}$ 1814, boer i Kbhv., Dtr. af Fr. V., f. Tønning 1775, først Konrektor i Randers, senere Sgpr. i Nysted, † $^{15}/_{1}$ 1817, og Frederikke Jensen, f. Kbh. $^{5}/_{1}$ 1783, † sstd. $^{31}/_{3}$ 1867. — Børn: a.—k., fødte i Kbhv.

a. *Kristian Andreas Ring,* f. $^{25}/_{10}$ 1833, Student 1853, deltog i Krigen 1864 som Intendant, derefter Assistent og siden $^{29}/_{7}$ 1879 Fuldmægtig i Finansminist. 2. Departem. (Statsgjældskontoret) samt Revisor i Varelotteriet. — * 1. Hulda Viktoria Jensen, f. $^{11}/_{9}$ 1844, Dtr. af Blyantsfabrikant J., † i New York. * 2. 1884 Laura Maria Nielsen, f. $^{17}/_{11}$ 1859; Dtr. af Partikulier N. i Kbh.

1. *Axel Cilius Ring,* f. $^{4}/_{9}$ 1867, † $^{1}/_{1}$ 1888.
2. *Karl Kristian Ring,* f. $^{4}/_{6}$ 1869, Handelskontorist.
3. *Viggo Vilhiam Ring,* f. $^{13}/_{12}$ 1871, Jernbaneassistent.
4. *Ingeborg Elisabeth Ring,* f. $^{15}/_{10}$ 1873.
5. *Betty Marie Ring,* f. $^{17}/_{5}$ 1875.
6. *Hugo Ring,* f. $^{21}/_{8}$ 1877.
7. *Georg Emil Ring,* f. $^{11}/_{1}$ 1881, † /6 1882.
8. *Georg Emil Ring,* f. $^{6}/_{11}$ 1885.

b. *Henrik Henning Ring,* f. $^{9}/_{10}$ 1837, cand. phil., studerede Medicin og deltog under hele Felttoget 1864 som Lægeadjudant hos Korps- og Stabslæge, Dr. med. Djørup samt som Læge ved Ordonnantskorpset og Generalstaben. Er nu Bankkontorchef i Kbhn. — * 1. $^{9}/_{5}$ 1871 Fanny Luplau, f. $^{21}/_{6}$ 1841, † $^{5}/_{5}$ 1873, eneste Dtr. af Vinhandler i Kbhn. Fr. Wilh. L., f. $^{5}/_{4}$ 1803, † $^{2}/_{2}$ 1889 (Præstesøn fra Thostrup), og Louise Georgine Blesberg. — * 2. $^{22}/_{4}$ 1880 Elisabeth Michelsen, Dtr. af Fr. Nikolai Severin M., Sgpr. for Dover og Venge, † $^{9}/_{1}$ 1873, og Anine Augusta Gottlieb (nærm. Elvius p. 95).

1. *Fanny Ring,* f. $^{28}/_{4}$, † $^{19}/_{5}$, 1873.
2. *Vilhelm Georg Ring,* f. $^{4}/_{4}$ 1881.

3. *Henning Viggo Ring,* f. 11/4 1883.
4. *Fanny Ring,* f. 16/8 1888.

c. *Elisabeth Marie Frederikke Ring,* f. 21/10 1838, boer i Kbhvn. * Alfred Peter Olsen, f. Århus 1/8 1817, Student fra Odense Skole 1836, cand. jur. 4/11 1841, Kopist i Kriminal- og Politiretten 1845, Fuldmægtig 1848, Auditør i Hæren 1850, Overauditør 1856, Byfoged i Holstebro samt Herredsfoged i Hjerm og Ginding Herreder 1859, R. af D. 1865, 1866 tillige By- og Herredsskriver ssted., entl. 1868, † Viborg 20/11 1869. (Jur. St.)

1. *Margrethe Kirstine Sofie Laura Olsen,* f. 17/4 1862.
2. *Kai Kristian Alfred Olsen,* f. 18/4 1863, † 5/2 1866.
3. *Laurids Ring Olsen,* f. 24/9, † 9/10, 1864.
4. *Alfred Kai Olsen,* f. 4/11 1867, † 29/8 1871.

d. *Andriette Kathrine Petræa Ring,* f. 17/6 1840. * Viborg 27/7 1866 Axel Thor Sciavitzsky Dalberg, Land- og Vejinspektør i Viborg, Byrådsmedlem, Søn af afd. Amtsforvalter D. ssted.

1. *Elisabeth Alvilda Dalberg,* f. 8/12 1867.
2. *Frederik Kristian Sciavitzsky Dalberg,* f. 8/8, † 16/9, 1870.
3. *Fanny Dalberg,* f. 17/7 1874, † 3/4 1879.
4. *Axel Viggo Sciavitzsky Dalberg,* f. 16/4 1880.

e. *Peter Frederik Ring,* f. 15/5 1842, var Byfogedfuldmægtig i Randers, så Politifuldmægtig på Frederiksberg, Kasserer ved Frederiksberg Kommune siden 1880, Kancelliråd 1888. — * Frederiksberg 15/8 1873 Anna Frederikke Elisabeth Dalberg, Dtr. af Amtsforvalter i Viborg, Kmrd. S. T. Dalberg, † 1860 (Jur. St. p. 412).

1. *Sigvard Ring,* f. 17/2, † 14/4, 1875.
2. *Holger Ring,* f. 28/6, † 11/9, 1876.
3. *Frederik Stentzel Ring,* f. 24/10 1878.

f. *Alvilde Louise Ring,* f. 28/12 1844. * Frederiksberg 12/12 1879 Thor Stentzel Dalberg, Grosserer, Vare- og Vexelmægler i Kbhn., Søn af Rodemester D. i Kbhvn.

1. *Holger Lauritz Dalberg,* f. 1/3 1881.
2. *Anton Frederik Dalberg,* f. 10/1, † 20/2, 1883.
3. *Emma Margrethe Dalberg,* f. 3/4 1884.

g. *Agnes Ring,* f. 20/12 1845, † 20/1 1846.

h. *Karl Viggo Ring,* f. 1/7 1848, tidl. Fuldm., nu siden 1/4

1886 Underbogholder ved Statsbanernes Hovedbogholderkontor i Kbhn. — * Slagelse $^{10}/_{5}$ 1883 Agnes Louise Kristine Mathissen, Dtr. af Snedkermester M. i Slagelse.

1. *Astrid Ring,* f. $^{9}/_{3}$ 1884.
2. *Ellen Margrethe Ring,* f. 1888.

j. *Georg Emil Ring,* f. $^{27}/_{11}$ 1849, siden 187 . Ejer af Mønsted Kalkværker og Fabriker pr. Sparkjær. — * Holstebro $^{8}/_{8}$ 1878 Nielsine Kristine Nyboe.

1. *Lauritz Olaf Kristian Ring,* f. $^{27}/_{7}$ 1879.
2. *Margrethe Kathrine Ring,* f. $^{13}/_{2}$ 1882.
3. *Agnes Alvilda Ring,* f. $^{19}/_{1}$ 1883.
4. *Åge Ring,* f. $^{13}/_{6}$ 1884.

k. *Theodor Andreas Ring,* f. $^{4}/_{9}$ 1854, Sagførerfuldm. i Kbh.

B. *Andrijette*[1]) *Ring,* f. $^{20}/_{12}$ 1804, † 1833. * 1830 Karl Emil Luplau, f. $^{5}/_{4}$ 1803 (Præstesøn fra Thostrup, jvfr. Leng.: Stamt. Luplau), Kjøbmand i Storeheddinge, † 1842.

Andrijette Maria Petrine Louise Luplau, f. $^{17}/_{1}$ 1833, boer i Kbhn.; ugift.

C. *Karl Kristian Ring,* f. $^{25}/_{4}$ 1821, † $^{14}/_{1}$ 1827.

D. *Henning Frederik Ring,* f. $^{25}/_{5}$ 1823, Ejer af Nørre Elkjær (2,200 Td. L., 31 Td. H. ifølge Trap V., 36, nu efter Statshåndbogen Hgtxt. 28 Td. H.). — Proprietær H. Ring har fortsat i Faderens Ånd. Hvis han, der er en rask og rørig Mand, nåer at leve til $^{24}/_{6}$ 1899, og han til den Tid endnu ejer Gården, vil den have været i Faders og Søns Besiddelse i et Århundrede, et under lignende Forhold vist næsten enestående Tilfælde. —

H. Ring er anset som en af Jyllands første Hestekjendere, hvorfor hans Råd i vide Kredse indhentes ved større og vigtigere Hestehandler; af Regeringen er han udnævnt til Medlem af Remontekommissionen i 5te Brigadekreds, af Amtet til Medlem af Stutterikommissionen og af Landboforeningen som Dommer over Heste. I en Årrække har Ring været Medlem af Sognerådet og i nogle År Sognerådsformand. —

Såvel under forrige Ejer som under hans Efterfølger ere

---

[1]) Dette sjældne Navn træffer man mærkelig nok også i en anden Slægt Ring; en Datter af Major i Kavalleriet Jørgen Martinus Ring til Lyngholm hed nemlig Ingeborg Andriette. — (En Svigersøn af denne Major R. var Kmhr. P. S. Fønss til Grevskabet Løvenholm med Sorvad, Stamhuset Thodbøl og Boddumbisgård.)

store Strækninger af Gårdens vidtløftige og udstrakte Mose- og Hedearealer beplantede med frodig Trævæxt. Ligeledes er det ejendommelige Opdyrkelses- og Byggeforetagende, Gården »Vogholt«, under H. Ring voxet op af tidligere ufrugtbare og øde Hedestrækninger til en stor og anselig Avlsgård (500 Td. Land, hvoraf c. 200 Td. L. Hede). — Som et større Areal, indtaget til Beplantning, kan særlig nævnes den af Staten nu overtagne »Tversted Plantage«, der strækker sig umiddelbart ned til Havstokken og ved sit kuperede Terræn frembyder de mest overraskende og maleriske Punkter med Udsigt ud over det mægtige Hav. —

Nørre Elkjærs Hovedbygninger, der ere af Bindingsværk, ere uanselige og meget gamle; om svundne Tiders Storhed vidne de dybe Borggrave. Avlsbygningerne ere under den nuværende Ejer afbrændte to Gange; de ere gjenopførte efter alle Nutidens Krav og må betragtes som Avls-Mønsterbygninger. Til Ejendommen hører Sognets Kirke, 9 Huse med Jord samt 12 Afbyggerhuse. —

* $^{29}/_{7}$ 1844 Pouline Sofie Kristine Tønder, f. $^{16}/_{10}$ 1823, † $^{17}/_{1}$ 1885, Dtr. af Generalkrigskommissær, Udskrivningschef Henrik Georg T. i Kragerø, Norge, f. $^{6}/_{4}$ 1782, † 18.., og Pouline Sofie Christine Heuch. — Børn: a.—k., fødte på Nørre Elkjær.

a. *Johannes Peter Ring,* f. $^{17}/_{9}$ 1845, tidligere Forpagter, nu Assistent i Kbhns. Magistrat. — * Randers $^{20}/_{9}$ 1881 Nathalia Vilhelmine Øckenholt, f. på Ulstedbo i Sindal S. $^{6}/_{8}$ 1858, Dtr. af Propr. H. C. Øckenholt, f. Kbhn. $^{26}/_{3}$ 1811, † Randers $^{4}/_{5}$ 1887, og Ida Lange, f. Kbhn. $^{28}/_{7}$ 1816.
   1. *Laura Marie Pouline Ring,* f. $^{3}/_{7}$ 1882, † $^{6}/_{8}$ 1883.
   2. *Poul Henning Ring,* f. $^{1}/_{6}$ 1885, † $^{2}/_{7}$ 1888.
   3. *Ida Henriette Ellen Ring,* f. $^{24}/_{9}$ 1887.

b. *Poul Georg Ring,* f. $^{30}/_{10}$ 1846, bosat i Amerika; ugift.

c. *Viggo Ring,* f. $^{4}/_{11}$, † $^{29}/_{11}$, 1847.

d. *Edmund Harald Ring,* f. $^{8}/_{7}$ 1849, tidligere Kjøbmand, nu bosat i Amerika; ugift.

e. *Hildur Pouline Henriette Ring,* f. $^{3}/_{6}$ 1851. * Tversted $^{6}/_{11}$ 1879 Karl Kristian Bang, f. $^{21}/_{3}$ 1855 (Hundrup: Stamt. B. p. 82), Ejer af Nørgård i Mosbjerg S., Horns Herred.
   1. *Ejnar Kristian Tønder Bang,* f. $^{9}/_{1}$ 1882.
   2. *Hildur Emilie Bang,* f. $^{20}/_{9}$ 1883.

f. *Jens Herman Ring,* f. $^{28}/_{10}$ 1852, † samme Dag.

g. *Agnes Ring,* f. 28/9 1853, boer på N. Elkjær.
h. *Johannes Marius Ring,* f. 19/8 1855, Landm., boer på Gården Terpet i Tversted Sogn. — * Frederikshavn 27/5 1881 Anna Elisabeth Nielsen, f. 26/9 1858, Dtr. af Kbmd. i Frederikshavn Erik Kristian N., f. 24/12 1819, † 23/4 1885, og Gertrud Marie Thyrring, f. 24/2 1819, † 2/9 1873.
1. *Marie Sofie Ring,* f. 20/2 1882.
2. *Karen Ingeborg Ring,* f. 13/12 1883.
3. *Estrid Kristine Ring,* f. 4/10 1885.
j. *Helene Ring,* f. 3/6 1858. * Tversted 7/11 1879 Hans Klaus Kristian Bang, f. Marienlund ved Odense 9/8 1826 (Søn af Kr. Fr. Gjersdorff B., f. 1785, Forp. af Marienlund, kjøbte 1827 Stensbæk, flyttede senere til Ålborg, † ssted. 1859), Ejer af Stensbæk (Hgtxt. 22 Td. H.) i Bindslev S. (Nabogård til N. Elkjær), Landvæsenskommissær 30/3 1887. (Han * 1. 1853 Charlotte E. K. Becker, † 1874 (2 Sønner), Dtr. af Karl Fr. B. til Tisbæk v. Vejle og Helene de Thygesen, jfr. Hundrup: Bang p. 32).
1. *Pouline Sofie Kristine Bang,* f. 29/12 1880.
2. *Margrethe Bang,* f. 23/1 1883.
3. *Hans Klaus Kristian Bang,* f. 27/2 1888.
k. *Amalie Ring,* f. 9/8 1860. * Tversted 9/8 1883 Andreas Lang Bruun, f. 3/7 1860, Ejer af Kjeldgård (Hgtxt. 26 Td. H.) i Selde Sogn i Salling.
1. *Cecilie Elisabeth Bruun,* f. 5/9 1884.
2. *Rasmus Thorsøe Bruun,* f. /12 1886.
3. *Agnes Bruun,* f. 1889.

E. *Jens Viggo Ring,* f. 27/3 1825, cand. phil., Ejer af Gården Sønderskoven pr. Hjørring. * Nikoline Duus, f. i Hals 27/9 1833, † på Sønderskoven 1867, Dtr. af Skibskaptajn Johan Henrik D., f. 20/12 1793, † 18.., og Else Birgitte Nielsen, f. 29/9 1799, † 18..
a. *Johannes Peter Ring,* f. 11/8 1863 (?), opholder sig i Amerika.
b. *Ellen Birgitte Ring,* f. 10/1 1865, Telegrafistinde i Hjørring.
c. *Sofus Holger Ring,* f. 10/1 1866, Sømand.

F. *Karl Kristian Ring,* f. 21/4 1827, cand. polyt., Landinspektør, Overklitfoged for Hjørring Amt; boer i Hjørring. — * 18/2 1868 Magdalene Georgine Beck, f. 19/7 1844, Dtr. af Jens Michael B., f. 1805, Kmrd., Toldforvalter i Fåborg, † 1859, og Valpurga Georgine Sophie Juliane Barbetta Rosamunda Friese, f. 1811.
a. *Åge Johannes Ring,* f. 6/11 1868, cand. pharm.

b. *Ellen Petra Ring,* f. $^{19}/_{11}$ 1871.
c. *Gerda Emilie Ring,* f. $^{20}/_{1}$ 1874.
G. *Marie Margrethe Cecilie Ring,* f. $^{8}/_{4}$ 1829, † $^{19}/_{7}$ 1830.
H. *Peter Vilhelm Theodor Ring,* f. $^{8}/_{7}$ 1831, Ejer af Vogholt i Tversted Sogn, † ssted. $^{31}/_{8}$ 1886. — ⚭ $^{30}/_{4}$ 1878 Karoline Louise Hansen, f. $^{25}/_{8}$ 1850.
a. *Kathrine Ring,* f. $^{7}/_{6}$ 1879.
b. *Sigrid Frederikke Ring,* f. $^{4}/_{7}$ 1880.
c. *Peter Karl Ring,* f. $^{20}/_{11}$ 1881.
d. *Georg Theodor Ring,* f. $^{5}/_{10}$ 1883.

Mere end henved 200 Mennesker kan der således næppe påvises at nedstamme fra Proprietær Ring til Trinderup; men skjøndt dette Antal ikke er betydeligt ved Siden af Kjeld Jensens Descendense, så når man tager i Betragtning, at førstnævnte kun havde en Søn, der igjen efterlod mandligt Afkom, hvorimod Broderen i Gundestrup havde fire Sønner, som alle efterlode Agnater, vil det ikke destomindre vise sig, at Ring'erne for Tiden ere repræsenterede næsten ved lige så mange Mennesker som Kjeldsen'erne. Førstnævnte Afdeling af Slægten består nemlig af 52 Personer (Mandkjøn: 11 Gifte og 18 Ugifte; Kvindekjøn: 6 fødte Ring og 17 Ugifte) og sidstnævnte udgjør 59 Personer (Mandkjøn: 13 Gifte og 12 Ugifte; Kvindekjøn: 20 fødte Kjeldsen og 14 Ugifte).

Tillæg.

(Navnlig Uddrag af Skjøde- og Pantebøger.)

---

p. 275_5. Skiftekommissærerne i afg. Thorn Thornsohns Sterfbo sælge ved Skjøde, dat. Viborg $^{20}/_{6}$ 1790, Glenstrup Kirke med jus patronatus og Tiender (20 Td. 2 Sk. H.) til velagte Niels Kieldsen af Gundestrup, Jakob Madsen ibd. og fl. Sognemænd i Glenstrup; Kbsum. 7000 Rdl.

Fuldmagt, dat. $^{17}/_{6}$ 1790, til Niels Kieldsen og Jakob Madsen, begge Gårdmænd i Gundestrup, og fl. til at handle på de øvrige Sognemænds Vegne ang. Kjøbet af Glenstrup Kirke.

Sognemændene Niels Kieldsen og fl.s Obligation, dat. $^{22}/_{6}$ 1790, til Hr. Jens Kieldsen, Forpagter af Himmestrup, stor 6,000 Rdl., med 1. Prioritet i Glenstrup Kirke og Tiender.

Niels Kieldsen og fl. Sognemænds Obligation, dat. $^{20}/_{7}$ 1801, til Randers Hospital for 4,000 Rdl. med 1. Prioritet i Glenstrup Kirke etc.

(Det fremgår heraf, at Niels K. var Sognets første Mand: hans Navn nævnes stedse i Spidsen; ligeledes var han blandt Kirkeværgerne. Den tredie Gårdmand i Gundestrup, Jens Jensen, hed han i de Tider, er derimod en af de sidste på Listen.)

p. 286 og 296[14]—[17]. (Parenthesen udgår.) Justitsråd Lange til Eskjær kjøber pr. Kommission for Dhr. Mickel og Peder Kieldsen Grinderslev Kloster ved Auktion $^{5}/_{8}$ 1788 (tidl. Ejer Mad. Birgitte Nørkier sal. Mads Bjørns Efterleverske). Hgtxt. 31 Td. 6 Sk. samt en Del Bøndergods; Kbsum. 11,895 Rdl.

Brødrene solgte atter Klosteret ved Kbkontr., dat. Skive $^{21}/_{12}$ 1789, og Skjøde, dat. Viborg Snapsting $^{23}/_{6}$ 1791, til velædle Hr. Ole Friderick Obel for 12,800 Rdl. — Skjødet begynder således: »Kiendes vi underskrevne Mickel og Peder Kieldsenner (sic), forhen boende på Grinderslev Kloster, nu opholdende os på Himmestrup ved Viborg, at have solgt og skjødet...« etc.

(I Klosteret er ingen Panteforskrivelse tinglæst i Brødrenes Ejertid; og at de dengang ejede godt 6,000 Rdl. hver, fremgår også ved deres Kjøb af Lerkenfeldt.)

J., M. og P. Kjeldsens Skjøde på Lerkenf. er dat. $^{24}/_{6}$ 1793 (Kbsum. c. 76,000 Rdl.) og under samme Dato udstedte de følgende Pantebeheftelser i Ejendommen: 44,000 Rdl. til Generaladjudant Jens de Poulsen i Viborg; 3,000 Rdl. til Assessor Steenfeldt i Mariager; 7,990 Rdl. til Major Lüttichau; 1,500 Rdl. var Gården ifølge Legat beheftet med; tilsammen 56,490 Rdl. Resten har de trende Brødre selv kunnet magte.

p. 287[1]. Kmrdinde. A. M. Skow, f. Speitzer, † Bustrup $^{17}/_{10}$ 1811, 62 År gl.

p. 287 Note 1. Kmrd. Peder Skow til Bustrup, † $^{19}/_{3}$ 1781. * 1. D. M. Brøndum, † $^{29}/_{1}$ 1749, 24 År gl. * 2. Ane Petronelle Hviid, † $^{4}/_{3}$ 1756, 22 År gl. (Udd. af Lem Sogns Kirkebøger.)

p. 293[1]. Anders Jensen Lassen [1]), boende i Brendstrup, sælger (Skjøde

---

[1]) Hvad der kan oplyses om denne Familie er følgende:

Jens Lassen, se p. 319, Selvejer i Brendstrup (henregnedes ikke til Bondestanden), † 1764. * ? Abelone .... Børn I.—IV.

I. *Anders Jensen Lassen,* Selvejer ibd., † c. 1798. * Tilst $^{30}/_{10}$ 1764 Jfr. Kathrine Rasmussen. Børn: A.—C.

A. *En Datter,* * før 1797 N. F. Jansen.

B. *Margrethe Lassen,* * Tilst $^{14}/_{10}$ 1796 Anders Hviid, Selvejer ibd., senere til Sorvad, se pag. 293.

C. *Anne Elisabeth Lassen,* var ugift 1797.

II. *Jens Lassen,* Selvejer ibd. * Tilst $^{30}/_{1}$ 1765 Jfr. Karen Jensen. Barn: *Maren Kathrine Lassen,* dbt. 1ste Søndag i Fasten 1766.

III. *En Datter,* * ? med en Brendstrup, Selvejer ibd. (se p. 310 Noten).

IV. *Mette Johanne Lassen,* * 1770 Kristian Faurschou, Handelsmand i Århus, ejede i Kompagni med Fr. Kr. Dahl Århus Mølle og mange Jordlodder ved Århus. — Bl. deres Børn var:

Jens Lassen F., »Gårdejer og Handelsmand i Brendstrup«, begr. $^{20}/_{6}$ 1834, 56 År gl. Hans Enke Maren † $^{23}/_{7}$ 1845, 57 År gl. — Se videre p. 298.

$^{10}/_6$ 1797) »til min Svigersøn Sr. Anders Hviid den mig tilhørende Brendstrup Bys Konge-Korn- og Kvæg Tiende« (5 Td. 5 Sk. H.); Kbsum. 1000 Rdl.; »og desuden skal til evig Tid blive bestående i bemeldte Konge Tiende 400 Rdl., som af min sal. Fader er skjænket til Tilst Sogns Fattige ved Gavebrev af $^9/_1$ 1764.«

Skjøde ($^{10}/_6$ 1797) fra samme til samme på Skeibys Sogns Korn Tiende; Kbsum. 3,000 Rdl. — Anders Hviid, boende i Brendstrup, »tilstår herved at være skyldig til min Svigerfader Sr. Anders Jensen Lassen den Summa 3,000 Rdl.«, hvorfor gives Pant i de ovennævnte Tiender. Dat. $^{12}/_6$ 1797. (Ssted. nævner Anders Hviid »min Kones Søster Jfr. Anne Elisabeth Lassen og min Svoger N. F. Jansen«.) — Anders Hviid, Forpagter af Sorvad, sælger til Hr. Jørgen Mørck Secher ved Kbkontr. $^7/_{11}$ 1801 og Skjøde $^{22}/_6$ 1802 »min i Brendstrup By, Tilst Sogn, beliggende og hidtil beboede Selvejergård af Hartkorn 10 Td. 3 Fd. ½ Alb.«, samt de ovennævnte Tiender; ialt for Kbsum. 18,600 Rdl.

p. 296. Hans Juul Glud til Dragsgård sælger til velædle Hr. Peder Kieldsen Hovedgården Mølgård med Gods etc. ved Kbkontr. $^8/_2$ 1802 og Skjøde $^{24}/_6$ 1803; Kbsum. 51,000 Rdl. og 100 Dukater.

Peder Kieldsen til Mølgårds Obligation, dat. $^{24}/_6$ 1803, til Mads Qvistgård til Qvistgård i Vejrum Sogn, Ringkjøbing Amt, stor 17,990 Rdl. med 1ste Prioritet i Mølgård.

(Dette er den eneste Prioritet, Peder K. ses at have optaget i Mølgård, og han magtede endda sin Ejendom så godt, så man under Dato $^{18}/_4$ 1804 finder tinglæst en »Kvittering at på Dhr. Kieldseners Obligation til den almindelige Enkekasse (havde på den Tid 1ste Priorit. i Lerkenf.) er uden Opsigelse afdraget 3000 Rdl.«)

p. 305₁. P. U. Tøttrup * 2. Eleonore Bang Meldal. Af 1. Ægtesk.: Ferdinand T., Landsdommer, solgte sin Halvdel af Dueholm $^{30}/_5$ 1797 til sin Broder Regiments-Kvartermester (ɔ: Intendant) Anders T. for 30,000 Rdl.

p. 306₄. M. P. Wandborg, f. Fastruplund $^{25}/_3$ 1800, Søn af Niels Års W. til Fastruplund, † $^5/_6$, begr. Vammen $^{12}/_6$, 1841, 65 År gl., og Marie Sofie Utzon, † ssted. $^{24}/_8$ 1835, 72 År gl. (hendes Moder »Mad. Utzon« † Fastruplund $^{21}/_1$ 1808, 75 År gl.).

p. 308₄. Ghmr., Greve og Friherre M. G. Rosenkrone til Baroniet Rosendal, Børglumkloster, Nøragergård og Thestrupgård sælger til Hr. Ivar Kierulf, forrige Forvalter ved Nøragergård, Hovedgården Gunderupgård; Hgtxt. 22 Td. 2 Fd. 2 Alb. H., komplet Bøndergods etc.; Kbkontr. $^{18}/_7$ 1793 og Skjøde $^{24}/_6$ 1794.

p. 310 Note 1. Søren Søndergård kaldes »Forvalter (ɔ: Godsforvalter) ved Restrup«, da han $^{24}/_4$ 1801 blev viet i Tilst.

p. 314 Note 3. Hr. Jens Nielsen Haubro * Nibe $^{30}/_{12}$ 1773 Jfr. Anne Margrethe Møller.

p. 322. Kristen Jakobsen til Hegnets Obligation til Hr. Laurs Ring til Trinderup, stor 3,500 Rdl. Dat. Viborg $^{22}/_6$ 1792. Til Vitterlighed: A. M. Qvistgård til Jungetgård og Jens Kieldsen, Forp. af Himmestrup.

p. 324. Friderick de Stjernholm til Kjeldgårds Obligation, dat. $^{23}/_6$ 1796, til Hr. Forpagter Jens Ring ved Trinderup, stor 3,000 Rdl. Til Vitterlighed: A. M. Qvistgård og A. Svendsen.

p. 324. Jens Ring til Trinderups Obligation på 10,000 Rdl. til Ghmr., Grev Rosenkrone med 1ste Prioritet i Trinderup. Dat. Viborg Snapsting $^{24}/_{6}$ 1800. Til Vitterlighed: Mickel Kieldsen til Lerkenfeldt og Hans Møller i Viborg.

(Ligesom sine Brødre beheftede Jens Ring altså kun sin Ejendom med c. $^{1}/_{3}$ af dens Værdi (ovennævnte er nemlig det eneste tinglæste Lån, han har optaget); og når man derhos ser hen til, at tvende af Søstrene fik Mænd med komplette Godser, så får man jo nok Indtrykket af, at Faderen, L. Ring til Trinderup, har været adskilligt rigere end hans Brodersønner vare ved samme Tid.)

p. 326. »Vi underskrevne 2de Brødre jeg Henrick (sic) Friderick Høst Ring og jeg Peder Ring« udstede Obligation, stor 15,000 Rdl., til Hr. Lauritz Bartholin Schmidt på Leerbæk med 1ste Prioritet i Nørre Elkjær. Dat. Viborg $^{25}/_{6}$ 1800. — Som Kurator for Peder Ring underskriver og forsegler Lauritz N. Bigum [1]). Til Vitterlighed: Mickel Kieldsen til Lerkenfeldt og Jens Ring til Trinderup.

---

[1]) Da hverken han eller (hans Fader?) Niels Bigum af Hobro, se pag. 274 Note 1, nævnes i Udd. af Hobro Kirkebøger, kan deres Familieforhold til Ring'erne ikke angives; men Formodningen må snarest være for, at Niels Bigum har været en Svigersøn af Jens Kjeldsen i Gundestrup.

Tilføjelser og Rettelser

til „Havnøs Historie“, i II. R., I.—II. B.

Stamt. (ved p. 252). Om Niels Lendi, Lensmand i Ribe 1283—1307, se Kinch: Ribe I., 130; ssted. omtales 2 Sønner af ham, nemlig Provst Kristiern, † før 1317, og Niels Håk, † 1331.

Niels Sebbesen (Ursin: Viborg p. 170 »Niels Ebbesen«) er ikke identisk med N. J. de Keldsbeck.

Om Jøllin Jensd. Munk er identisk med »Karen (Jensd.) Munk af Visborg«, der ifølge D. Atl. og Klev. var gift med Niels Munk til Hungstrup (ikke Gjessingg.), er næppe aldeles sikkert.

Fru Anne Lykke (* Ludvig Munk) ejede Hersomgård (se Secher p. 16), men ikke Holris; om denne Gårds ældste Ejere se nu Stamt. over Faml. Harbou i Personalhist. Tidssk. II. R., II., 248.

p. 257 Note 3. Hemmichen, læs Hemmichsen.

259_2. I Alm. var det ikke Herreds f o g d e n, der forfattede Dokumenterne, men derimod Herreds s k r i v e r e n, hvilken oftere ikke var af Bondestanden.

265_2. vilde, læs ville.

268_{11} tilføjes: det er i Jy. S. VI., 131 at begge Våbnerne på Hr. Jens Madsens Gravsten angives at være Vinranke Munkernes.

279. Hvad der er meddelt om Jøllin Munks Ægteskab, må altså i Henhold til det ovenfor anførte optages med Forbehold. Lars og Otto Munk vare heller ikke Brødre, se Jy. S. II. R., II., 236.

283. Da Hans Lykkes Aner på mødrene Side ere aldeles usikre, skulde der have været sat »?« ved dem.

290_{10}. »Øst«, læs Vest.

296_6. Mogens Munk blev først D. R. R. 1523 (om de fire Rigsråder se f. Ex. D. Mag. IV. R., III., 225).

297_8. Abraham Eriksen Gyldenstjerne er vist, hvad »Henrettelsen« angår (anført efter Trap V., 551), forvexlet med Abraham Eriksen Lejonhuvud til Ekeberg, svensk Rigsmarsk.

298^5. »Søholm«, læs Sandholt (en Datter af P. Lykke, Sofie L., var nemlig g. m. Ejler Hardenberg til Sandholt). — Om P. Lykke kan også henvises til A. H. Nielsen: Embedsm. i Ålborg, p. 19—20.

p. 304 Note 1. Rogesbjerg er ikke det nuv. Rogsbjerg ved Hadsund, men er den aflange Bakke (Navnet skal altså afledes af »Råge«, jvfr. II. R. II., 120 Note 1), der nu kaldes Bjergbakken (se p. 253).

310. Note 2 udgår i Henhold til det ovenfor anførte.

326_{12}. »tilsinds«, læs tilsigendes.

327_{15}. »Dne«, læs Dni.

337 Note 1. »gad (!)«, læs gad (ɔ: formåede).

338 Note 4. Maleficianten, læs Malefikanten.

356^1 og ^{6}. Lasson, læs Lassen.

442_{12} tilføjes: Drude Foss, f. 1658, * $^8/_{10}$ 1679. Margrethe Rantzau, f. 1664, † $^1/_6$ 1699.

442 Note 1. Niels Jakobsens Fader var Selvejerbonde.

444^4. Jakob Gilsted var Lic. jur. og en kort Tid Borgmester i Viborg. (Ursin: Stiftsstaden Viborg p. 70.)

495_9. Fr. v. Arenstorff immatrikuleredes ved det ridderlige Akademi $^{20}/_{12}$ 1692 »Anno ætatis 20« (Personalh. Tidssk. II. R., I., 60).

498. Note 1 tilføjes: Biskop Hygum skriver dog 1744, at Bønderne under Overgård »ligesom de fleste andre Steder lå under en hård Trældom« (Jy. S. III., 380).

506. Note 2 tilføjes: Han var Baccalaureus (Jy. S. X., 12).

508_2 tilføjes: Kristen Lang * Vive 1. D. p. Tr. 1734 Margrethe Blichfeldt af Vive.

514 Note 1. Udby, læs Udbyneder.

515 Note 1^1. »1779«, læs 179.

521_{10} tilføjes: Da Fru Arenstorff efter Mandens Død overtog Havnø, optog hun en 1. Prioritet i Ejendommen, stor 20,000 Rdl. (Slægten Secher p. 101), altså det meste af Ejendommens Værdi.

523_{18}. Hübners Geografi var et dansk Værk (se f. Ex. Jy. S. II. R. II., 561).

532 Note 2. Løjtn. Kr. Fr. D. er mulig identisk med den Kr. Fr. Dyssel, der $^3/_4$ 1703 fik Privilegium til at være eneste Fægtemester i Kjøbenhavn. (Kbhs. Diplomatarium VII., 702.)

533_7. Fru Sofie Magdalene Dietrich, Enke »af« Poulsen, flyttede fra Havnø og ejede nogle få År Kyø, som hun solgte ved Kbkontr. $^3/_3$ 1802 og Skjøde $^{24}/_6$ 1803 til Samuel Warburg og Wulf Salomon i Hamborg.

538 Note 1. Den Frk. Sechmann, der var Kmhr. A.s 1. Hustru, er vist den Justitsråd S.s eneste Datter, der nævnes i Vahl: Slægtebog I.

545. Hilleruppernes Kbkontr. på Havnø er dat. $^{29}/_7$ 1796, og for at udstede Skjøde til dem overdrog Fru Arenstorffs testamentariske Arvinger Havnø ved Skjøde $^{22}/_6$ 1797 til Hovedarvingen, Severin v. Deden til Hejselt, som derefter, $^{23}/_6$ 1797, udstedte Skjøde på Gården til Brødrene Hillerup; Kbsum. 80,000 Rdl. — Ejerne optog 55,000 Rdl. på 1. Prioritet og 9,990 Rdl. på 2. do. (sidstnævnte lånte de af Pastor Wadgård i Skjellum, hvis Børn, som testamentariske Arvinger efter Oberstinde Arenstorff, havde arvet nævnte Beløb efter hende). — Hilleruppeme nåede ikke at realisere deres Plan om at sælge Bondergodset fra Havnø;

551. thi allerede ved Kbkontr. $^{24}/_6$ 1798 (Skjøde $^1/_6$ 1802) solgte de

Gården til Grev Reventlow for 111,000 Rdl. Hgtxt. 66 Td. 4 Sk. 1 Fd. 2 Alb., Bøndergods 268 Td. 2 Fd. 1½ Alb. samt Tiender, Skov- og Mølleskyld som anført p. 545. — (Det var således en enorm Fortjeneste, Brødrene Hillerup havde ved at eje Havnø i disse få År.)

p. 552^{3}. »Td. Bøndergods«, læs Td. Hartk. Bøndergods.

553. R. M. Lorentzen udstedte ved sit Kjøb af Havnø Obligation, dat. $^{2}/_{6}$ 1802, til Grev Reventlow for 64,000 Rdl. med 1. Prioritet i Havnø.

554. Efter at have solgt Havnø boede Lorentzen et Par År på Dalsgård; Vive Kirkebog indeholder nemlig under $^{11}/_{1}$ 1811: »Lorentzen til Dalsgård døbt en Søn Peter Andreas.«

50_{10} II. R. II. B. tilføjes: En Søn af Grosserer J. Lund til Havnø er nuværende Generaldirektør for Post- og Befordringsvæsenet Niels Holm Hostrup Lund, f. Kbh. $^{15}/_{11}$ 1817.

54^{5}. »kunde få«, læs kunde ikke få.

72_{7}. »Undere«, læs Onder.

96_{6}. »og statistiske« udgår.

Vardehus.

Af O. Nielsen.

Når man sydfra kommer til Varde, ser man på venstre Hånd i Engen ved Åen en rund Høj, der oprindelig har stået på en Holm i selve Åen. På den modsatte Side af Åen sås endnu for 50 År siden en lignende Høj, der nu er sløjfet og som ligeledes lå på en Holm. Disse Banker betegnes i Resens Grundtegning af Varde som »Slottets Skanser«, og i Danske Atlas ere de betegnede som »tvende Banker i Åen, kaldet Skanserne, med vedliggende Laksegårde«. Disse Skanser beherskede således Indsejlingen og sikrede Byen mod Overrumpling fra Søsiden. Af den nordligste Skanse er nu kun utydelige Spor, men vesten for dens Plads hæver Jordsmonnet sig brat, og her fremstiller Resens Grundtegning to op til hinanden stødende Banker, af hvilke den, der er nærmest nævnte Skanse, betegnes som »Banken, hvor Slottet har standet« og den anden som »en øde Plads, hvor Slottets Ladegård har været«. I Danske Atlas siges der, at der »ses endnu Rudera af Slottet og Kendetegn af Grave og Volde«.

Krigsråd Landrup giver 1808 følgende Indberetning til Komitteen for Oldsager om Sløjfningen af Slotsbanken[1]):

»I en mig tilhørende Ejendom vesten Varde var et stort Bjerg i Omfang og Højde, anlagt af Mennesker, sikkert for nogle hundrede År siden en 10 à 12 Alen nær den såkaldte Varde Å. Omkring dette Bjerg har været Grave, at Vandet

[1]) Arkivet i Oldnordisk Museum.

fra Åen havde løbet om det; disse Grave vare tilgrode med Græs, men så moradsige, at ingen Kreaturer kunde gaa deri uden at blive liggende, hvilket ikke sjelden var Tilfældet, når mine Kreaturer, Heste og Køer, gik løse i denne Ejendom. For nu at mine Kreaturer kunde nytte Græsset på Bjerget og undgå Farligheden at komme på Bjerget og derfra, besluttede jeg at lade kaste en 5 Alen vid Grøft fra Åsiden og så igennem Bjerget til den nordre Side og lod Gravene med denne Jord opfylde og udføre på Skubkarrer forat få fast Bund. Omtrent midt i Bjerget, dog nærmere den nordre Side, en 8 à 9 Alen under Bjergets Overflade, fandtes en Bygning af svært Egetræ, omtrent 12 Alen i Kvadrat; Hovedstolperne vare i Tallet 8 og imellem hver Hovedstolpe var Stribånd (Tværtræ), en stor Mængde fra den øverste til den nederste Ende af Hovedstolperne, hver Hovedstolpe circa 1/2 Alen i Kant og 4 1/2 Alen lang, Stribåndene vare 1 1/2 Kvarter i Kant; hver Hovedstolpe stod med den nederste Ende med en Tap i Egeleder [1]), der og vare saavel 1/2 Alen i Firkant; under disse Leder fandtes store Bøgeblokke. Alt »Eget« (Egetræet) var så frisk som den Dag, det var sat i Jorden, undtagen de øverste Ender, der vare en Smule forrådnede. Derimod var »Bøget« (Bøgetræet) under Lederne ganske forrådnet.

»I Året 1777 i Oktober Måned var det, jeg lod begynde med førte Gjennemkastning. Samme Efterår fik jeg det meste af Egetræet, Resten lod jeg kaste ud efterhånden og det sidste deraf sidst afvigte År, da hele Bunden i Linie med Lederne og Bøgeblokkene blev opkastet udvendig imellem Lederne og Bøget, da jeg formodede at have fundet nogen Sten eller andet, der kunde have været en Over (Overdel) på Stolperne, men af sådant fandtes ikke det mindste. Følgelig må man slutte, at denne Bygning alene er begyndt og ikke fuldført. I Året 1789 lod jeg dette Bjerg gennemskære fra øster til vester, ligeledes med en 5 Alen bred Grob, men i denne Linie fandtes alene i Udkanten af Bjerget nogle store Bøgestolper, der vare satte forat holde Jorden sammen, da Bjerget er blevet anlagt; disse Bøgestolper, som stode lige op og ned af temmelig Længde, vare rådne. Jorden af Grøften

[1]) Led, se Molb. Dial. Lex., det Stykke Tømmer, der hviler på Sylstenene.

fra vest til øst blev opfyldt. Nu kan der længe siden køres med Heste og Vogn til og fra Bjerget og isteden at jeg forhen avlede 1, kan jeg nu avle 3 til 4 Læs Hø.«

Landrup opgiver »Bjergets« Tværmål fra S. til N. til 66 Alen og fra Ø. til V. til 64 Alen. Højden må have været 12—13 Alen over Åens Overflade.

Denne grundige Udplanering er altså Årsagen til, at der nu ingen Spor findes af Slotsbanken. Den var forholdsvis stor, større end Riberhuses Slotsbanke, men siden der ikke blev fundet Spor af Sten i Grunden, må der have stået et Bjælkehus, hvad der ikke er noget urimeligt i, da Slottet ikke blev genopbygget efter Ødelæggelsen i Midten af det 15. Århundrede. Hvad det er for en underjordisk Bygning, som Landrup fandt, er det umuligt at afgøre, men det har enten været en Kælder, der ikke har stået i Forbindelse med Bygningen over Jorden, siden det øverste af den var 8—9 Alen under Overfladen, eller snarest den ældste Bygning, som man har fundet for lavt liggende og derfor har fyldt og dækket med Jord, førend man byggede påny. Pladsen må nu være det høje Jordsmon op til Engen, men kan vel vanskelig nøje påvises, da Landrup aldeles udslettede ethvert Spor af Gravene.

Efter Slottets Ødelæggelse vedblev Ladegården at være en selvstændig Ejendom, hvis Jorder kaldtes Kongsgårdsmarken, nu alene Gårdsmarken; uagtet denne ligger imellem Byens Jorder, hører den dog den Dag idag til Vester Herreds Jurisdiktion. Ladegården var, som ovenfor meddelt, ikke mere til i Resens Tid eller i sidste Halvdel af det 17. Århundrede, men den er dog vistnok den i Danske Atlas nævnte større Gård, hvis Kældere endnu kunde ses 1760 og som har ligget på det højeste Sted af Gårdsmarken[1]), sandsynligvis også på den bratte Forhøjning ovenfor Engen, der foran er omtalt.

Der har dog vistnok oprindelig hørt flere Enge dertil end senere. Således fik Varde By af Kristian III 1537 Tilladelse til at opbygge en Mølle på et øde Stykke Jord østen for Byen og til at beholde en Eng til samme Mølle østen for Byen, imod at udlægge til Kronen et ligeså godt Stykke Eng. Denne Eng hed Thames Kock, men det er vel den, der siden hed store og lille Fogdens Eng, efter »Fogden«, det gamle Navn på Lensmand. 1560

---

[1]) Hist. stat. Månedstidende for Ribe Stift S. 99.

fik Rådmand i Varde Frands Ibsen af Frederik II Tilladelse til at bruge Halvparten af Kronens Eng, kaldet Konningens Kjær, imod at give den Afgift, som med Rette burde gå deraf [1]).

Varde er sikkert en ældgammel Købstad; dens oprindelige Navn Warwith betyder Skov ved en Landingsplads; *with*, Skov, vidner om, at Lunden »Enigheden« norden for Byen, hvor der førend Beplantningen for 30 År siden stod et betydeligt Egekrat, har strakt sig nær ind mod Åen; i Begyndelsen af dette Århundrede var der her endnu temmelig høje Træer. *Var* er oldn. vör, norsk vor, der betyder en Dæmning, en Rad Stene på hver Side af en Landingsplads, hvilket viser, at Stedets første Bebyggelse skyldes Skibsfart. Efter Varde fik hele Syslet, et Administrationsområde, der svarer til det nuværende Amt, Navn, og dette Syssel indbefattede Nørre, Øster og Vester Horne Herred, Skadst, Gørding og Malt Herreder, gik altså fra Skjærn Å til Kongeåen. Varde har altså fra Oldtiden af været Sædet for den kongelige Bryde, senere kaldet Ombudsmand eller Lensmand, og derfor har Kongsgården her sin store Betydning. Befæstningen tyder på meget høj Ælde, idet det vistnok må være længe siden, der kunde være Fare for, at fjendtlige Skibe kunde gå så højt op i Åen. I Valdemars Jordebog nævnes »Warwith med dens Tilliggende«, hvorved ikke kan forstås andet end Kongeborgen; de Ejendomme, der nævnes her blandt »konunglef«, have sikkert tilhørt Kongedømmet fra Oldtiden af.

Vi finde også denne Lensmand nævnt allerede i Begyndelsen af det 12. Århundrede, ti det omtales i Vederlagsretten, at den Esge Ebbesen, der i Kong Nielses Nærværelse blev dræbt hos Vide Staller i Borg, var »Bryde« af Varde og Vederlagsmand. Igennem hele det 14. Århundrede var Varde og Varde Syssel i de holstenske Grevers Besiddelse, og da Dronning Margrete havde indløst det, pantsatte hun det til Hennike Limbæk tilligemed Riberhus og Skodborg [2]), men da han var falden 1404, kom Lenet tilbage til Kronen. 1435 stiftede en Borger i Varde en Sjælemesse i Ribe Domkirke for en Mand, hvem hans Søn havde dræbt, og gav dertil

---

[1]) Se de trykte Kancelliregistranter.

[2]) Se herom min Sysselinddeling S. 66—67.

Isbjerg Mølle ved Varde; blandt Vidnerne ved Udstædelsen af Brevet herom nævnes *Hinrik Ranzowe, høwitzman pa Wardhus* [1]). Dette er den eneste Gang, jeg har truffet Borgen nævnt Vardehus i samtidige Dokumenter, og det var kun få År, førend den blev ødelagt.

Om dens Ødelæggelse findes den Oplysning i Indberetning 1638 til O. Worm fra Præsten i Varde Hr. Jørgen Pallesen Jernø [2]), at nærved Varde var fordum en kongelig Borg Vaarhuus, befæstet med Grave og Volde, men i ældre Tid ødelagt og nedfalden, at der nu knap var Levninger deraf. Han tilføjer videre: »Om denne Kongehus har jeg udi en fornemme Borgers Bog her udi Byen fundet optegnet, at den udi en Bønder-Opløb Anno 1439 den 2. Aprilis skulde bleven brændt og ødelagt.« Han fortæller endelig, at i samme Bog er skrevet om S. Jacobi Kirke, »at den Anno 1439 den 29. Maj er ødelagt, mulig inden samme Tumult og Opløb har fået Ende«. Man må heraf slutte, at Egnen har været Scenen for nogle af de vilde Bondeopløb, der på samme Tid ere bekendte fra Vendsyssel og der endte med Bøndernes Nederlag i Husby Hule 1441.

Det må anses for vist, at Vardehus aldrig mere blev opbygget, og ved den Tid ophørte Varde Syssel også som verdslig Inddeling, hvis det ikke allerede er sket tidligere, idet alle Herrederne sønden for Varde Å ere blevne lagte under Riberhus. 1471 nævnes vel en Jes Lassen som »Foged« over Varde Len, men Lenet bestod da ikke af andet end Vester Herred, ti om den mægtige Ridder *Hr. Gunde Nielsen* (Lange) til Lydumgård, der døde 1477, vides det, at han havde Varde og Vester Herred i Len, og Jes Lassen var altså hans Undergivne; Hr. Gunde Nielsen skal være begravet i S. Jacobi Kirke i Varde [3]), hvorfor det må antages, at han har haft fast Ophold i Varde og altså har opbygget Ladegården til Slottet efter Ødelæggelsen, måske allerede da på et andet Sted end det, hvor den gamle stod. Hans Søn Ridder Hr. *Niels Gundesen* til Lydumgård havde også Varde og Vester Herred i Pant sin Livstid, men han blev begravet i Gråbrødre Kloster i Ribe

[1]) Ribe Kapitels Breve Nr. 385.

[2]) Danske Saml. 2. R. IV.

[3]) Således i Begtrups Stamtavle over Fam. Munk-Lange i geneal.-biog. Arkiv, men det omtales ikke i Iver Juels Familieoptegnelser.

1511. Hr. Niels Gundesens Enke *Anna Rosenkrands* havde Livsbrev på Ladegårdsmarken, og det er tydeligt, at hun havde stadigt Ophold her. Hendes Datter *Karen Lange*[1]) var 1489 på Lydumgård bleven gift med *Kjeld Juel* til Astrup, og en af disses Døtre igen er bleven opdraget hos sin Mormoder Fru Anna Rosenkrands. Hendes Broder Iver Juel til Stubbergård har nemlig optegnet følgende: »Søndag efter alle Helgens Dag 1511 (2. Nov.) var min Søster Anna hendes første Bryllup udi Varde med Johan Brokkenhus af Lerbæk. Samme Tid kom Lavrids Thodi op for Vesterside i Vester Herred med en hel Skibsflåde Krigsfolk, Danmarks Fjender, og var til Bryllup i Varde.« I dette År var der nemlig Krig med Lybæk, hvis Flåde havde haft flere Sammenstød med den danske i Østersøen, og Lavrids Thodi var en lybsk Kaper, hvis Indfald næppe var af lang Varighed og ej heller synes at have været af blodig Natur, da der ikke omtales Voldshandlinger, men alene at han var med til Brylluppet, om end som uvelkommen Gæst. Brylluppet holdtes Dagen efter, at Hr. Niels Gundesen var bleven begravet i Ribe, så det har vistnok været en talrig og fornem Forsamling, der har været samlet på Varde Ladegård.

Fru Anna Rosenkrandses Søn Thomas Nielsen havde Vester Herred i Forlening efter sin Fader lige til sin Død 1521, efter ham hans Enke Else Thott, indtil Erik Krummedige fik det 1525 og efter hans Død 1541 hans Enke, hvorpå Herredet 1542 lagdes under Riberhus, men disse Personer havde intet med Kongsgården at gøre. Her døde Fru *Anna Rosenkrands* 1535, 92 År gammel, og blev begravet i S. Jacobi Kirke under en Marmorsten. Allerede 1530 havde hendes Datter *Karen Lange,* der 1489 var bleven gift med Kjeld Juel, fået Brev på Ladegårdsmarken i sin Livstid, når hendes Moder var død[2]). Her døde også *Kjeld Juel* 1536 og han blev begravet foran Højalteret i S. Jacobi Kirke under en blå Sten. *Karen Lange* levede endnu 1553, ti 30. Oktober dette År skænkede Kristian III. til Holstebro Latinskole den årlige Landgilde af Kronens Jord, kaldet Ladegårdsjord, udenfor

---

[1]) Hun bar iøvrigt ikke selv Navnet Lange, hvilket Familien først senere optog.

[2]) Frederik I.'s danske Registranter S. 245. I det trykte Brevuddrag står alene »Lodgards Eng for Varde«, men i et andet Brevuddrag »Ladegårds Mark«.

Varde; dog måtte Fru Karine, Kjeld Iversens Efterleverske, og hendes Arvinger beholde Jorden imod at udrede den Landgilde, som Erik Krabbe tilligemed 2 Adelsmænd og 2 Borgere satte Jorden for; den skulde dog sættes så højt som muligt[1]). Fru Karens Søn *Iver Juel* til Stubbergård, hvis Optegnelser en stor Del af ovennævnte Oplysninger skyldes[2]), erhvervede sig Marken efter sin Moder og det som Selvejendom mod den årlige Afgift til Holstebro Skole, ti han skriver: »Anno 1556 om Påske da fik jeg Ende med Erik Krabbe og de andre om Ladegårds Mark ved Varde *til Ejendom*«. Samme År satte han sin Søn Kjeld Juel i Varde Latinskole, og Iver Juels Søster, *Margrete Kjeldsdatter Juel*, der også må være bleven meget gammel, døde her 1591 og er også begravet i S. Jacobi Kirke. Det synes, at hun er bleven Ejer af Gården efter sin Broders Død 1556.

Landgilden til Holstebro Skole var 1 Td. Smør, 1 Ørte (10 Skp.) Rug, 1 Ørte (12 Skp.) Byg og 2 Rdl., hvilket i Begyndelsen af det 18. Århundrede blev fastsat til 14 Rdl. Da Holstebro Skole blev nedlagt 1740, blev Afgiften henlagt til Ribe Latinskole, til hvilken den nu svares med 28 Kroner, hvilken Sum ved Rentekamrets Skrivelse af 21. Juli 1787 påhviler Gårdsmarkens Hovedparcel[3]).

En ældgammel Forret havde Besidderne af Gårdsmarken til at have de øverste Stolestader i S. Jacobi Kirke. I Nørholms Arkiv findes nogle Tingsvidner fra Varde Byting af 20. Dec. 1652, der kaste Lys over dette og vise, hvilke Ejere Gårdsmarken havde haft siden Margrete Juels Tid. I det ene hedder det således, »at de idag efter Byfogdens Befaling vare udi Jakobi Kirke her i Varde at syne og se nogle perneledé lukkede Stolestande, som Iver Jensen Nebel og Mads Jakobsen, Borgere ibidem, dem påviste og skulde ligge til deres Gård og Ejendom her hos Byen ved Åen, og da så de først på den søndre Side i Kirken bag Kirkedøren oven i Kirken tvende lukkede Stolestande. På den fremmerste stod tvende Våben eller Skilt, udi det ene en Stjerne og tre Bølger, og udi det andet tre Roser, som skulde være de velb. Juelers fædrene og

[1]) Kancelliets Brevbøger 1551—55, S. 268.
[2]) Trykte i D. Saml. I, 47—50.
[3]) Hist.-stat. Månedstidende for Ribe Stift, S. 100.

mødrene Våben, og fandtes udi begge forskrevne Stolestande gamle afbrudte Jærnhængsler, hvorudi Dørene havde hængt; desligeste var der påkendt at have været Låse for samme Stole og Stedet, hvorudi Skåderne eller Hager havde været sluttede.

»Dernæst så de på den nørre Side i Kirken næst ovenfor Præstekonens ny indsatte Stolestand en pernelet lukket Stolestand med en Dør for, hvorpå fandtes tvende Våben og Navne, det ene med en Stjerne og tre Bølger udi og oven over tvende Arme, som holde en Stjerne, og underneden tvende Bogstaver, nemlig M. J., og udi det andet fandtes tre Roser og tretten Bannere og underneden tre Bogstaver, nemlig M. J. M., og fandtes velb. *Fru Maren Juels* fædrene og mødrene Våben i Kirken og opsat og malet på tvende Tavler, som var lige sådanne Våben på med en Stjerne og tre Bølger, og ovenover tvende Arme, som holde en Stjerne, hendes fædrene Våben, så og en med tre Roser udi og tretten Bannere, hendes mødrene Våben, lige sådan som der står på Stolene som bemeldt.«

Det andet Tingsvidne indeholder, at Jep Nielsen Skomager og Kristen Nielsen Liemand vidne, »at de enhver kan mindes ved 70 År, og at desmidlertid har den Gård og Ladegårds Ejendom her ved Åen været brugt og besiddet først af velb. Jomfru *Margrete Juel,* siden Kjeld Pedersen, Jep Nielsen, Rådmand, velb. *Hans Munck,* Iver Markvardsen og Anne Jenskone Bandsbøl, og efter dem Hr. *Jakob Klavsen* og *Jakob Jensen* haft forskrevne Gård og Ladegårds Ejendom, som nu Iver Jensen og Mads Jakobsen have, og al den Tid kan de mindes at have været tvende pernelede lukkede Stolestande til forskrevne Gård her udi S. Jacobi Kirke næst ovenfor Præstekonens Stolestand. Udi den fremmerste gik forskrevne velb. *Jomfru Margrete* og siden velb. Fru *Maren Juel,* når hun kom der i Kirken, så vel som også velb. Fru *Anne Hvitfeldt,* den Stund hun var der i Gården, og i den anden Stol næst bagved stod deres Piger og forskrevne Mænds Hustruer og Døtre og Tjenestepiger, indtil den nogen År forleden er bleven udtagen. Siden har de gået i den fremmerste Stol, som forskrevne Fru *Maren Juel* istedenfor en gammel lod indsætte og findes med hendes Våben på, hvilken nu står næst ovenfor Præstekonens ny indsatte Stolestand.

»Desligeste kan de mindes udi al forskrevne Tid at have været til forskrevne Gård tvende lukkede Kirkestole bag

Kirkedøren oven i Kirken. Udi den fremmerste, som forskrevne Jullingers Våben på findes, stod velb. *Hans Munck,* imidlertid han var i forskrevne Gård, og i den anden Stol næst bagved stod hans Tjener, og den Tid, forskrevne Kjeld Pedersen havde samme Gård, havde han sin Stolestand i samme Stol næst den fremmerste og efter ham stod forskrevne Jep Nielsens Tjenestekarle derudi og siden Iver Markvardsen og hans Sønner, når de der kom i Kirken.«

Grunden til disse Tingsvidner var den, at Bendix Norby til Lunderup som adelig Sædegårdsejer, efterat Kirkeværgerne efter Domprovst Erik Krags Ordre havde påvist ham to Stolestader på de Steder, hvor Lunderup Stole tilforn havde været, gjorde Fordring på det øverste Stolestade, der, som det ses, ikke benyttedes af de Borgerlige, der havde Ladegårdsmarken i Forpagtning, men kun af den adelige Hans Munk. Vi se heraf, at der var på samme Sted et ældre Stolestade, men at Fru *Maren Juel* opsatte et nyt, som hun forsynede med sit Våben. Hun var Iver Juels Datter og var 1591 bleven Enke efter Erik Rosenkrands til Langtind, hvorpå hun har fået Ladegårdsmarken efter sin Faster Margrete Juel, men det ses af Tingsvidnet, at hun ikke havde stadigt Ophold her. Hun har udforpagtet Ejendommen, ti den nævnte Fru *Anne Hvitfeldt* har næppe været i Slægt med hende [1]), og de to Borgere Kjeld Pedersen og Jep Nielsen have ej heller ejet den, ti om Hans Munk til Visselbjerg siges det udtrykkelig, at han blev fængslet 1616 i Varde i en Gård, som tilhørte Fru Maren Juel til Langtind; her blev også hans Arkiv forseglet [2]). Han blev halshugget i Kjøbenhavn 31. Maj 1616 [3]). Siden må Fru Maren Juel eller hendes Arvinger have solgt Gården, ti de to Borgere, der 1652 lode Tingsvidnet optage, vare tydelig nok Ejere.

I Matriklen 1690 blev Ladegårdsmarken sat for 6 Tdr. 3 Skp. 1 Fd. Htk.; de to Trediedele tilhørte Niels Bollerup og den ene Trediedel Maren Jensdatter. Siden synes Marken at være kommen ind under Byen, ti Steffen Ehrenfeldt til

---

[1]) Sandsynligvis Hans Vittrups Enke til Skabelundgård, se Stamtavlen i Pers. Tdskr. IV.

[2]) Jydske Tegnelser VI. 210.

[3]) Se om ham min Skadst Herred S. 187. D. Mag. 4. R. IV. 44.

Lunderup skrev 1719 til Magistraten i Varde, at den Agerjord kaldet Kongensgårds Mark var den ringeste og skarpeste af Byens Jord, og da der ellers var megen god Agerjord næst omkring Byen, vilde han gærne fæste den, da den lå ham belejligt, men næppe kunde betale sig for Borgerne at dyrke. Men Magistraten gav ham fuldstændigt Afslag, da den påstod, at denne Mark næsten var det eneste, Borgerskabet havde at ernære sig af, og den lå ikke længer borte end en Del af Byens andre Marker. Efter den Tid er Marken igen kommen i Enkeltmands Eje og, som vi have set, er den også bleven udparcelleret i Slutningen af forrige Århundrede. Hovedparcellen tilhørte Universitetsbibliothekar Etatsråd P. G. Thorsen til hans Død 1882.

Bidrag til Horsens Bys Historie.

Meddelt af Vilhelm Bang efter O. Fabricius's Samlinger.

I de Aar, da afdøde Provst O. Fabricius samlede Stof til sin Beskrivelse af Horsens, tog han ogsaa Afskrifter og gjorde Uddrag af nogle, saavel gejstlige som verdslige, Protokoller, Horsens By vedkommende. Adskilligt heraf har han da ogsaa lejlighedsvis benyttet paa forskjellige Steder i sin Bog, men langt mere findes, hidtil utrykt, i hans Samlinger i Horsens Skoles Bibliothek, hvilke jeg har haft til Laan. Desværre er det ikke systematisk, at Uddragene ere gjorte, og det synes, som adskillige, saavel Kirkebøger som Tingbøger, slet ikke ere benyttede; dette viser sig dels af den trykte Beskrivelse af Horsens, dels af de utrykte Samlinger. Imidlertid indeholde disse dog saa meget, der formentlig vil være af Interesse for Læserne, at jeg, da Lejligheden gives, ikke vil undlade at benytte den.

Muligvis En eller Anden vil tænke ved sig selv, at Læsningen af slige gamle Protokoller aldeles ikke kan frembyde nogen Interesse; men det Særsyn turde dog vistnok vise sig, at de allerfleste Mennesker, der ved et eller andet Tilfælde falde i en saadan Bog, blive mere og mere optagne af de mangfoldige smaa, tilsyneladende Ubetydeligheder, saa Bogen virkelig forekommer som en interessant og underholdende Læsning; jeg har stundom haft den Glæde at se Mennesker, der ellers ikke i høj Grad vare udrustede med historisk Sands, og som dog næppe kunde løsrive sig fra en gammel Kirkebog eller Tingbog.

Historien bestaar af en Uendelighed af Smaating, og man kan vel sige, at jo flere Detailler der ere samlede angaaende en Person eller en Begivenhed, desto mere klart og anskueligt, og i Ordets gode Forstand realistisk et Billede kan der oprulles for Læseren. Ved at læse gamle Tingbøger, Inventarielister, Skifteprotokoller og Kirkebøger faa vi egentlig theoretisk et Blik paa det, der mere praktisk vises os ved en Vandring gjennem »dansk Folkemusæum«.

Hvad nedenfor skal meddeles, er kun Uddrag af Provst Fabricius's Uddrag; hist og her har jeg anset det for heldigst at forsyne Meddelelserne med nogle Noter af forskjellig Art. Hvad Fabricius har anført i sin Bog, har jeg kun ganske undtagelsesvis medtaget her, nemlig hvor noget forekom mig at være saa ejendommeligt og betegnende for hine Tider, at det ikke maatte savnes i Sammenhæng med de andre Sager, der fremdroges, eller hvor han har omtalt en Omstændighed mindre udførligt, end den efter min Mening fortjente.

A. Af Tingbøgerne.

1631. 25 Januar. For Retten bekjendte Niels Ibsen, Borger i Horsens, at »for findernis Thid«[1]), da var han hos Espen Smed, Borger her sammesteds, der Borgerskabet gik i Mønstring ved hans Dør, og da tilspurgte han Espen Smed, om han ikke kunde faa hans (ɔ: sit) Sølv, som Maren Christensdatter havde sat ham i Pant, hvortil Espen Smed svarede ham og sagde »Nej, han kunde ikke; det var med andet deres eget.« Hvortil Espen Smed nu selv her for Retten svarede og tilspurgte fornævnte Niels Ibsen og Maren Christensdatter, om de her for Retten vilde bekjende, at de havde sat ham noget Sølv i Pant, hvortil de begge svarede Nej. Maren Christensdatter bekjendte, at hun satte Espen Smeds Svend det i Pant.

1631. 15 Februar. Espen Nielsen, Smed aftingede hos Borgermester og Raad for den Parlement, han var i med Niels Ibsen. Skal give til de fattige 1 Rdl.

Samme Dag. Jens Laursen i Thyrsted aftingede for det »Vold og Parlement, som han var udi med Kirsten Per

---

[1]) Altsaa før de kejserlige Troppers Indfald i Jylland 1627.

Thamesens, og skal give, som han skal antvorde Niels Justesen [Kæmner] paa Byens Vegne, 3 Rdl.«

Samme Dag. Davit Kornis tiltaler Christoffer Dal for Skolegjæld for tvende hans Børn, og lover han da her for Retten 1 Dlr. Slet.

1631. 22 Februar. Jens Hansen Kandestøber og hans Hustru Ane Pedersdatter stod for Retten og forpligtede sig begge til, at »naar herefter befindes, at de leve uhørlig (!) og ikke med hinanden, som hidindtil sket er«, da strax der efter uden al Naade, hvilken Skylden hos findes, rømme Byen.

1631. 23 August. Borgermester Ernst Ernstsen [v. Baden] tilspurgte Simon Titke, Raadmand ibd., naar han vil gjøre Grunden i Aaen færdig, som han tilforn her for Retten haver sig tilforpligtet. Dertil svarede forn. Simon Titke og forpligtede sig til at gjøre samme Grund udi Aaen fuldfærdig, saa en Pram kan gaa der op og ned, naar Vandet er lavt, naar Dæmningen bliver gjort færdig. Dertil svarede Borgermester og Raad, at de formente, det kom ikke den Sag ved, naar *de* vilde gjøre Dæmningen færdig. [1])

1631. 4 Oktober. Simon Titke forpligter sig til at lade Aaen gjøre færdig inden St. Olafs Dag, saa en Pram kan gaa op og ned fra hans Bolværk og ned til Hovedet, naar det er lavt Vande.

1631. 18 Oktober. Borgermester Oluf Hansen [Svand] tilspurgte Markmændene Per Thop, Rasmus Pedersen og Niels Ottesen, hvad Aarsag der var til, at de ikke skaffede de Svin i Hospitalet, som dem af Borgermester og Raad blev sidste Gang befalet, hvortil de svarede: »Nej, de vilde intet skaffe dem dermed.« [2])

1631. 8 November. Jacob Sværdfeger, Oldermand i Smedelavet, havde Sag med Baltzer Moinik Kobbersmed. Sidstnævnte vilde betale Lavet, hvad han var det skyldig, men vilde herefter aldeles intet have med Lavet at skaffe.

1632. 24 Januar. Eftersom Jacob Thersower haver opstævnet menige Skrædderlavsbrødre med deres Skraa, Bog og

---

[1]) Meningen er altsaa, at Titke ikke mente sig forpligtet til at oprense det Stykke af Aaen, førend Magistraten havde opfyldt sin Pligt at gjøre Dæmningen i Stand.

[2]) Altsaa løsgaaende Svin, som Markmændene skulde optage og indtil videre indsætte i Hospitalet.

anden deres Vedtægt, som de mellem dem selv gjort have, saa er Oldermand og de samtlige mødt og selv godvilligen lagde fra dem baade deres »Skraa« saa og Bog, med hvis de derudi dem foruden Skraaen tilsammenbundne, som blev i Kisten nedlagt, hvorpaa de skal erklære dem idag 8 Dage. [NB. Intet findes senere om Sagen.]

1632. 21 Februar. Jørgen Stollsen i Bolund aftingede for den Sag for »Parlament og Bordag«, han var i med Niels Bundtmager; skal give derfor til Byen, som han antvorder Byens Kæmner Niels Justesen, 8 Rdl., og desforuden Berthel Brevpending, Syn og andet.

1632. 21 August. En Skrædder paa »Graffuen« forpligtede sig til, at der ikke mere skulde finde »Skydén og anden Uskikkelighed« Sted i hans Hus eller udenfor Døren.

1632. 18 December. Jens Krudmager blev bevilget at maatte sidde her i Byen til Paaske for 3 Sldlr., som han skal stille Byens Kæmner tilfreds for, og siden derefter forpligter sig at ville drage bort, som han sagde, han vilde.

1633. 21 Maj. Bevilgedes Niels Laursen, Vognmand i Provstegyde, i dette Aar her i Byen at være Vognmand og have 2 Gildinger paa Marken, og give derfor til Byen, Byens Kæmner Knud Nielsen, 1 Rdl.

1633. 6 August. For Retten stod Christen Gjødesen, Degn paa Alrø, og Niels Gjødesen, Skomagersvend, og gav tilkjende, at eftersom deres Moder Maren Gjødes er berygtet for *Trolddom* og Øvrigheden »derfor er Borgen, af hende begjærede«[1]), eftersom Margrete David Skemmelmands giver tilkjende, at hendes Husbond haver hans Mening og fortænker hende for hans Sygdom, at hun skulde have gjort ham det, da satte de Borgen for forn. deres Moder, at hun skal blive tilstede, indtil Loven haver havt sin Gænge, under deres Hals's Fortabelse.

1634. 1 April. Birgitte Jørgensdatter, Hans Smeds, stod for Retten og forpligtede sig nu strax at rømme Byen, og hvis hun herefter findes, da at straffes til Kagen.

1634. 22 April. Borgermester Oluf Hansen æskede Per Michelsen, Borger i Horsens, som berettede, at eftersom Borgermester Oluf Hansen havde hans Heste indtaget, for de havde været til Skade udi Hospitalets Rug, da forpligter han sig, at dersom de herefter findes paa Hospitals Mark eller i Louby

---

[1]) Maa være en Fejlskrift for »er Borgen af hende begjærende«.

Mark, Godtfolk til Skade, da skal han forpligtet være at sidde i Raadhus-Kjælder Nat og Dag og bøde Skaden, som gjort er.

1634. 9 September. Lignende Sag med Raadmand Simon Titke som foran 4 Oktober 1631.

1634. 7 Oktober. Borgermester Ernst Ernstsen antvordede fra sig, her for Retten, til Fock Albertsen [With], Raadmand og Kirkeværge, en Haandskrift lydende paa velbaarne Iver Mund paa 26 Rdl. for hans Søsters velb. Fru Buold Munds og Else Munks Lig haver standen her i Kirken. Som til Mortensdag skal betales og da at forskaffe Ligene bort.

1635. 26 Maj. Alle Oldermænd her i Byen af hvert Lav paa Raadhuset opkaldet og dem forbuden efter Forordningen ingen Drikkelag at maa holdes i deres Lav; saafremt det herefter skér, de ikke her da vil stande til Rette og straffes efter Forordningens Indhold, som her for dem nu blev oplæst. Hvilket forn. Oldermænd paa Lavenes Vegne dem og tilpligtede.

1635. 14 Juli. Menige Mand i Skomagerlavet var stævnet for Retten. Der lovede og forpligtede de sig, at efter denne Dag skal det ikke befindes, at de skal føre med deres Skafning paa deres Huder nogen Urenlighed udi Aaen, medens at forskaffe det fra Aaen hen paa andre Steder, og rydde af hvis [hvad] der findes nu i Aaen, saafremt som de ikke vil findes og straffes for Ulydighed.

1635. 28 Juli. Jens Hansen Bysvend (!) aftingede den Sag med »Parlament og Vold«; han var udi med Rasmus Steensen, og skal give derfor til Byen, til Kæmner Knud Nielsen, 1 Rdl.

1635. 8 December. Af Borgermestre og Raad blev dette efterskrevne het i Byen tilforordnet med Bagerne at »maa« bage Grovbrød og at sælge, som skal være vel bagt og have sin Vægt og Størrelse efter den Taxt, som skal opslaas, og hvis de dem ikke derefter rette og forholde, skal de have den Frihed forbrudt.

1636. 29 Marts. Terkel Jensen, Oldermand i Kjøbmandslavet, havde søgt og paa Lavets Vegne stævnet Søren Christensen Koldborg her smst. for 24 ß Jordskyld, som aarlig hver Pintsedag til Kjøbmandslavet skal udgives, som gaar af hans Gaard, han iboer paa Nørregade. [Han forpligtede sig at betale.]

1636. 3 Maj. Rasmus Steensen bevilget i dette Aar at

maa være Vognmand og have hans to Gildinger paa Marken og give derfor 6 ℔.

1636. 17 Maj. Vognmændene i Byen advaredes, at de skulde lade sig nøje med den gamle Taxt, nemlig

for en Møllerejse[1]) 8 ß,

for en Rejse til Stranden 3 ß;

vare de dette ulydige, skulde de straffes og miste deres Borgerskab.

1636. 31 Maj. Mikkel Pedersen blev Borger; foruden Borgerskabspenge 6 Rdl. skulde han give Skriveren, Stadstjeneren og de fattige deres Rettighed, samt »lægge sin Stenbro her for Byen, hvor hannem blev forevist.« [Dette, at »lægge Stenbro«, forlangtes oftere i disse Aar af ny Borgere.]

1636. 9 August. Af Borgermestre og Raad befaledes begge Vægterne at indtage alle Svin, som findes her i Byen paa Gaden, Forterne, Marken og Skoven, og »dennem endelig at forskaffe ind i Hospitalet«[2]), efter Vedtægten og Doms Indhold, hvorfor Hospitalsforstanderen skulde betale dem; men vare de forsømmelige og med nogle saae gjennem Fingre, skulde Vægterne staa i Gabestokken.

1637. 11 Juli. Jens Madsen »Skolemester« fik Dom over Niels Ibsen Smed for 5 Dl. Skolegjæld.

S. D. Jørgen Espensen, Borger i Horsens, aftingede den Sag »for det Læs Ved, han hug og tog i Lindskov«; blev benaadet paa 1 Sldlr. at levere til Byens Kæmner Jens Sørensen.

S. D. Therkell Jensen Urleff, Borger i Horsens, blev samtykt og bevilget et Begravelse og Lejersted udi St. Ibs Kirke paa Torvet til trende Kister, dog Kirken at holde det uden Skade, og gav han for samme Lejersted 60 Sldlr., som han kvitterede i hans Regnskab, der han var Kirkeværge.

1637. 18 Juli. Christen Pedersen Murmand forpligter sig til inden idag en Maaned at »forskaffe hans Beskeen og Pas, hvorfra han er kommen og da at tage sin Borgerskab.«

1637. 31 Oktober. Anders Nielsen, Oldermand i Skomagerlavet, æskede, og blev 15 Dage bevilget over Didrik Frischuster for en ungersk Gylden, han til Lavet pligtig er, saa og 8 ß, hans aarlige Pending, ham er tillagt at udgive til de fattige, eftersom han selv er mødt og Gjælden »været bestændig«.

---

[1]) Til Bygholms Mølle havde hele Horsens By Mølletvang.

[2]) Se foran S. 353.

1637. 5 December. Raadmand Peder Thunbo indstævnede Borger Jørgen Pedersen til at betale ham en Tønde Øl, han havde faaet. Jørgen Pedersen forklarede, at hvad de 2 Dlr. er anlangende for den Tønde Øl, da havde han efter Jacob Hollænders Befaling med [til?] øverste Vagtmester foræret, som da laa i Hans Andersens Gaard i Fjendernes Tid[1]), der var med ham, og bad, at Per Thunbo vilde unde ham en Tønde Øl, og Byen skulde betale ham den; og benægter han anderledes at have lovet ham Betaling derfor, og formente derfor for hans Tiltale qvit at være. [Sagen opsat i 14 Dage.]

S. D. Sag mod en Mand fra Ørritslev og en Soldat, der aftingede for den Parlament, Slagsmaal og Skade, de gjorde ved »Capelet«[2]), og hug Knud Rasmussen i Elbæk.

1637. 23 December. Under en Tyvssag bekjendte Tyven, at han havde stjaalet Borgermester Oluf Hansens Klæder i hans Hus i »ørterhaffuen« (Urtehaven). En af Tyvene var »over i Haven ind i Lysthuset« og da de saa alle gik bort, fulgte de ikke Adelvejen, før de kom til »Hauelshuss«[3]).

1638. 9 Januar. Blev bevilget 15 Dage (formodentlig underforstaaet »Henstand«) paa Mads Andersen Skomager for 1/2 Ort for Accise af en Tønde Most, og Hans Madsen 10 Rigsort for Accise af 2 Tdr. Øl.

1638. 29 Maj. Lensmanden paa Stjernholm Tønne Friis havde ved sin Fuldmægtig og Skriver Niels Høg[4]) forlangt af 6 Borgere, opkaldte for Retten, at vide, hvad Prisen var paa Honning forgangne Aar. De svarede, at de havde kjøbt en Kande Honning her i Byen for 2 ℳ, som da var almindeligt Kjøb.

---

1) Altsaa 1627—29.

2) Et Kapel, beliggende udenfor Byen, omtales flere Gange; muligvis har der været et eller maaske endog flere Kapeller foruden det, der var ved St. Jørgens Gaard, og selv om disse ere gaaede til Grunde ved Reformationens Indførelse, kan Pladsen nok have beholdt Navnet.

3) Ved Landevejen, der fra Horsens fører mod Vest, omtrent der, hvor en mindre Vej drejer til Venstre henad Kjørup, ligger et Sted, som endnu kaldes »Hauelshus«; endnu langt ind i dette Aarhundrede havde Husets Beboere ikke noget godt Rygte, paa Grund af deres snedige Tyverier, og fordi alskens Vagabonder plejede at have Tilhold dér.

4) Niels Kalesen Høg blev senere Raadmand i Horsens og døde 1678 (Fabricius S. 94 og 225).

1638. 25 September. Erik Knudsen Bartskær stod for Retten og afsagde sin Moders, Buold Brockis, Værgemaal; han vilde ikke have mere dermed at skjøtte.

1638. 11 December. En Del Borgere og andre dømtes i Anledning af »Uenighed, Slagsmaal, Parlament, saa og Bordag, de havde været udi med hverandre«, til at holde Forlig; ellers skulde den, som atter brød Freden, bøde 20 Rdl. in specie til Horsens Kirker.

1639. 8 Januar. For Retten lovede en Læredreng at »tjene hannem [Læremesteren Jakob Bundtmager] og hans Hustru troligen og vel under hans Æres Fortabelse efter hans Lærebrevs Indhold, som her for Retten blev læst og paaskrevet og Raadstue Vinde efter taget, at tjene ham i 4 Aar fra St. Michelsdag 1638 til St. Michelsdag 1642 for samme hans Lære.«

1640. 30 Juni. Gjældssag mod Raadmand Simon Titke angaaende 697 ℳ lybsk, han skyldte Heinrich Keitvert, Borger i Stade, og ligesaa efter en anden Forskrivning til samme Mand 695 ℳ lybsk. Simon Titke gav ham 7 Guldringe i Pant for 106 Rdl. og forpligtede sig til at betale Gjælden i to Terminer.

1642. 14 Maj. Af Borgermestre og Raad og de 24 Mænd, som til Stede vare, som vare paa Raadstuen opkaldede, da blev samtykt, at saa mange her i Byen, som lægge over 4 Mark Skat for deres Brug, skal lade age til Broen paa Ladebrohoved af hver Mark Skat et Læs Grus og Jord, og dersom det kan bevilges at maatte tages ved Slottet paa Slotsgrunden, da enhver at age 2 Læs af hver Mands Skat. Og samme Tid blev samtykt, at de 24 Mænd skal skiftes til hver 1 Time om Dagen i Tur at være paa Stedet paa Broen og tage vare paa, at enhver gjør sin Rettighed, og det kan gaa skikkelig og ret til dermed, og samme forn. 24 Mænd at begyndes paa ret om Byen.

1642. 15 November begyndte en Sag, hvori Søren Nielsen fordrer at være Oldermand i Skomagerlavet, som noget, der skulde tilkomme ham efter Lavsbestemmelserne, skiftevis eftersom Mestrene ere komne i Lavet; hvorimod en anden Skomager Bendix Hansen havde tiltaget sig Retten, efterdi nogle faa havde valgt ham. Bemeldte Bendix Hansen brugte endog nærgaaende Yttringer mod Borgermestre og Raad: »Mig tykkes, at de fange Ret heroppe, som enhver haver Venner ved Gryden til!« og beskyldte Søren Nielsen for falskelig at have indskrevet

sit Navn i Lavsbogen før Bendix Hansen, hvilket han dog ikke kunde bevise. Sagen endtes først 28 Februar 1643; Borgermestre og Raad tildømte da Søren Nielsen Retten til at være Oldermand det Aar, hvad iøvrigt næsten ogsaa alle Skomagerne (der var i alt 14) erklærede sig for.

1643. 28 Februar. Hendrich Saxs, Klokmester af Bjerre, her for Retten tog Tjeneste for en Klokmester[1]) at være og skal gjøre Værket færdig og af Byen have sin Betaling derfor og siden tage vare paa med Klokken og Værket, og herefter holde det ved Magt, som han vil forsvare.

1643. 9 Maj. Peder Jørgensen Felbereder, der med Iver Felbereder havde opkrævet Skattepenge af Byen, havde selv brugt nogle af Pengene, hvilket han tilstod; det blev ham paalagt inden 8 Dage at gjøre rede derfor, ellers at gaa i Kjælderen og straffes med Fængsel og Jern som for anden Utroskab.

1692. 16 August. Jørgen Jensen[2]) Loss, Tambour under velb. Hr. Oberst Brockdorffs Kompagni, gav Hr. Elias Svane[3]) Afkald for alt det, ham kunde tilkomme af Arven, der vilde være tilfalden hans Fader Jacob Jensen Loss og hans Farbroder Thomas Jensen Loss efter deres sal. Broder *Hr.* Anders Jensen Loss[4]), som boede og døde heri Horsens.

1692. 13 September. Slagsmaals- og Drabssag. Karlen

---

[1]) Klokmester er her det Samme som Urmager; senere i Tiden kaldtes i Horsens med Benævnelsen »Klokmester« den, der ringede Kirkeklokkerne.

[2]) Skal vist være Jacobsen.

[3]) Hospitalspræst i Horsens 1687. † 1724.

[4]) Hr. Anders Jensen Loss omtales Fabricius Horsens S. 178—179 som Hospitalspræst i Horsens; ifølge Wiberg Præstehistorie I, 684 skal han være død 1653; men dette kan ikke være Tilfældet, han døde nemlig først 1687. Jeg har optegnet, hvad jeg et Sted har fundet, at han blev afsat 1653, og derpaa til sin Død ernærede sig som Kjældersvend i Horsens; desværre har jeg undladt at anføre, hvor det er, at denne Beretning gives. Hans Enke døde 1691 som Fattiglem (se S. 372). Den Maren Loss, som blev gift med den fjollede Christen Linde til Tirsbæk, og senere med Frants Hvas (adlet Lindenpalm), var som bekjendt en fattig Skomagerdatter fra Horsens og rimeligvis af Familien.

Jørgen Madsen var formentlig dræbt af Peder Rasmussen Grindør [1]), der boede hos Mag. Peder Rasmussen Rytter [2]).

1692. 27 September. Forklaredes, at Peder Rasmussen Grindør skal have stukket Jørgen Madsen med en Kniv i Brystet, og at der var fundet en hvidskaftet Kniv i Aaen, da Peder Rasmussen Grindør var kommen op af Aaen, som han var tumlet ned i.

1692. 4 Oktober. [Under videre Forhandling af Drabssagen ses af Skrivelse fra Mag. P. R. Rytter, at den omhandlede P. R. Grindør var hans »Svoger« [3]), og at den dræbte var en Borgersøn fra Horsens; Drabsmanden synes at være bortrømt, i det mindste var han dengang bortrejst.]

1692. 25 Oktober. [Drabssagen.] Slagsmaalet skete udenfor Jacob Skibsbyggers Dør; Jacob Madsen skal være løbet til Peder Rasmussen Grindør, saa han faldt om og tumlede ud i Aaen; J. M. forklares at have været en Slagsbroder; ikke desto mindre dømtes P. R. Grindør til at halshugges og hans Hovedlod at være forbrudt.

1692. 22 November. »Paa Jens Mule til Serridslevgaard hans Vegne« saggives 10 Borgere af Horsens for at have voldelig frataget 2 af hans Bønder deres 2 Vogne, 4 Heste og 4 Sække Korn paa Hansted Mark. Der var anket paa, at bemeldte Jens Mule og hans Hustru Cathrine havde kjøbt Korn til Landprang og dermed gjort Forprang, det til Brændevin og Øl paa Serridslevgaard at falholde for Penge.

1692. 6 December. Blev Sagen forfulgt videre af (og imod Cathrine Eriksdatter, salig [4]) Jens Mules, med hendes Lavværge; hun skulde lide Dom anlangende den Forprang med Salt, Humle, Tobak og anden adskillig Kjøbmandsvares Forhandling, samt og for det Kornkjøb, hun ved sin Tjener Michel Nielsen gjort haver afvigte Torsdag 3 November »paa Horsens Ahltorffue wei ved Hansted broe.« Forskjellige Vidner førtes, som udsagde, at saadant skete.

Samme Dag var Sag mod forskjellige Personer om resterende

---

1) Grenaa?

2) Mag. P. R. Rytter, Sognepræst i Horsens og Provst. † 1695.

3) Svoger er formodentlig taget i en videre Forstand, end vi bruge Ordet; maaske = Svigersøn.

4) Jens Mule maa altsaa være afgaaet ved Døden i det mellemliggende Par Uger.

Græspenge, Folkeskat og anden Consumption; blandt Restanterne var Christen Pedersen Hører [1]), af 1 Pige, 1 Amme og 1 Ko.

1693. 17 Januar. Dom i Sagen angaaende Jens Mules og Enkes Forprang og Landprang. Sagen gik dem imod; det konfiskerede Korn skulde hjemfalde til Kongen, Heste og Vogne skulde dog tilbagegives. Mulkt 10 Rdl. for brugte ulovlig Vægt og Maal. Processens Omkostninger skulde betales.

1693. 21 Marts. Laurids Eriksen havde til gode 58 Rdl. 10 β for forskjellige Kjøbmandsvarer hos Hr. Jochum Brodersen i Randlef; (deriblandt for 5³/₄ Alen kulørt spansk Klæde à 9¹/₂ ℳ; 7 Alen Baj à 24 β; 2 Lod Silke; 12 Knapper 1 Rdl.; 3 Alen »Sølfgaluner« for 4 ℳ 8 β; 2 ℔ Sukker 2 ℳ 8 β; ¹/₂ ℔ Rosiner 6 β; Sæbe 2 β).

1693. 4 April. Christen Nielsen Tonbo, Raadmand, havde Gjældsfordring, hos vellærde Hr. Holger Jensen Bredal i Skade, paa 161 Rdl. 4 ℳ 8 β; (deriblandt for 2 Skpr. stor Salt à 3 ℳ; ¹/₂ Al. Kammerdug 2 ℳ 4 β; ¹/₂ ℔ tysk gul Tobak 1 ℳ; 1 Par sorte Handsker 1 ℳ 4 β; 4 Alen bredt sort Flor à 2 ℳ; 3 Dusin Sølvtraads Knapper à 24 β; 10¹/₄ Alen sorte brede Kniplinger à 18 β; 13 Alen fint sort Klæde à 11 ℳ osv. forskjellige Manufakturvarer; 11 Slør, derudi 10 Alen Flor à 1 ℳ; 1 ℔ Tobak 2 ℳ; Lægte-Søm; Vitril; Terpentin; Hestetøj til et Par Heste 7 Rdl. 2 ℳ; 1 Anker Vin 5 Rdl.; Rosiner, Svedsker, Korender, Muskat og deslige Kolonialvarer; 3 Potter Vin à 12 β.)

[Man ser, med hvor forskjellige Varer en Kjøbmand den Gang handlede; det synes, efter Varerne at dømme, som om det har været en Begravelses-Højtidelighed, der indirekte har givet Anledning til, at Magisteren blev stævnet.]

1693. 19 December. Tyge Jespersen til Mattrup stævnede Diderik Knøpping, Øxenkjøbmand, i hans Logement hos Sr. Stephen Rasmussen Hofgaard angaaende ærerørige Skjældsord, D. Knøpping havde brugt mod Tyge Jespersen. Hans Andersen Bang, Forvalter paa Mattrup, var Vidne.

---

[1]) Omtales ikke blandt Hørerne, hverken i Bendz's Bidrag til Horsens lærde Skoles Historie S. 85 eller i Fabricius Horsens Kjøbstads Beskrivelse S. 159; har han naaet at blive mere end Hører i Horsens, er det muligvis den Christen Pedersen Zeuthen, som 1695 blev Sognekapellan i Grenaa.

1695. 25 Juni. Poul Rytter[1]) og Peder Christian til-tiltaltes for Vold imod Byens Hyrde og hans Folk samme Morgen paa Gaden.

1697. 24 August. Christian Sørensen Everløf, »Gastgeber« her i Byen, sagsøgte Anders Jensen, forrige Raadmand, for at have logeret to Hummelførere.

1698. 17 Maj. Niels Iversen paa Kongens og Byens Vegne mod Jørgen Sørensen i Elbæk, hans Hustru og Maren Andersdatter ibd.; ligeledes Sidsel Jørgensdatter i hendes Madfaders Laurids Sørensen Bjørns Hus her i Byen samt bemeldte Laurids Sørensen; endvidere Appelone Jørgensdatter, Jordemoder her i Byen, og Christian Smidt Musicant i Horsens, angaaende den hemmelige Barnefødsel og Mord, som af Sidsel Jørgensdatter, født i Elbæk, skal være begaaet for kort siden i Laurids Sørensens Hus. Barnefødselen og Mordet tilstodes af Sidsel Jørgensdatter.

1698. 11 Oktober. Christen Sveistrup[2]) paa Kongens og Byens Vegne mod Rasmus Nielsen, Skorstensfejer, for det Drab, han skal have begaaet i sit Hus paa Jens Poulsen, Soldat under Capt. Landsdorphs Compagni af Fredericia; det foregaves at være Nødværge; hvilket ogsaa dømtes saa.

1706. 31 August. Hr. Laurids Andersen Steenhugger, Sognepræst i Vær og Nebel og Provst for Voer Herred, stævner Søren Nielsen Prammand her i Byen, fordi hans Hund skal have slidt og bidt forleden Aar en Del af Provstens kalkunske Høns.

1707. 22 Januar. Bendix Hansen Graa[3]) stævner Søren Christensen fra Holstebro, logerende hos Rasmus Skrædder her i Byen, angaaende en Del ustemplede Ruller hollandsk Tobak, han havde indbragt. Indstævnede paastod imidlertid at have noget før Jul fortoldet ved Varde[4]) 1196 ℔ Tobak, hvorpaa han

---

[1]) Søn af den oven omtalte Provst Peder Rytter, der var død i Januar; senere tilstrækkelig bekjendt, eller rettere berygtet, bl. a. af den Rolle, han spillede i den thistedske Besættelses-Historie.

[2]) Prokurator, tillige Konsumtionsforvalter (Fabr. 357).

[3]) Var »Tobaksinspektør« i Horsens (Fabr. 357).

[4]) Grunden til, at der i hin Tid var forholdsvis betydelig Velstand blandt Handelsstanden i Horsens, mente man almindelig laa i Kjøbmændenes vidt drevne Smugleri; de lode Varerne komme i Land paa Vestkysten i Nærheden af Varde og Hjerting, hvor de havde deres Hjælpere, som kjørte det indsmuglede Gods tværs igjennem Jylland til Horsens.

havde faaet derværende Betjenteres Seddel, bragt den med sig hertil og viist den for Bendix Graa; men denne havde beholdt den; han vil gjøre sin Ed paa, at disse 6 Ruller er af samme Tobak. Dommen faldt dog, at Tobakken skulde konfiskeres, og indstævnte betale Bendix Graa 3 Rdl.

1707. 26 Januar. Tobakssag, anlagt af Peiter Jonsen Bremer af Ribe mod Bendix Hansen Graa, der havde konfiskeret noget Tobak for ham.

1707. 25 Oktober. Broder Lichtenberg, Byens Kæmner, efter Øvrighedens Ordre, stævner Jens Sørensen Skjold, hans Kone og Søn angaaende Tjenestedrengen Niels Christensen, 16 Aar, der var fundet død i Huset. [Det oplystes, at Drengen under en Leg var bleven skudt ved et Vaadeskud af J. Sørensens Søn.]

B. Af Skifteprotokoller.

1689, 19 September — 30te Dagen efter Handelsmand i Horsens *Jens Nielsen Tonboes* Død holdtes Skifteregistrering over hans Efterladenskaber. Hans Enke var »dydædle Matrone« Anne Thomasdatter; der var 6 Børn: Thomas Jensen i sit 17de Aar, Niels i 15de, Maren i 14de, Søren i 12te, Anne i 11te, Vibeke i 9de.

Gaarden, hvori han boede og døde, laa paa Søndergade mellem Raadmand Christen Nielsen Tonboes Gaard paa den østre og Frederik Olufsen Svanes Gaard paa den vestre Side og strakte sig fra Adelgaden til F. O. Svanes Have og Byggeplads; taxeret til 260 Rdl.

Den nye Gaard laa paa Søndergades søndre Side mellem Christen Nielsen Smeds Gaard paa den østre og Mourits Rodemesters Gaard paa den vestre Side; strakte sig med Have, Jord og Pakhus indtil Aaen; taxeret til 322 Rdl.

Nok en Gaard paa Søndergade mellem Raadstueskriver Stephan Rasmussens Gaard, som Erik Jacobsen Elbogen Apotheker nu iboer, paa den østre og en Bod, som tilhører Svaningii Fundats, paa den vestre Side; taxeret til 84 Rdl.

En Vaaning paa Gravgaden, taxeret til 64 Rdl. 4 ß.

To Boder i Borgegade paa søndre Side mellem Christen Jensen Skolemesters Vaaning og Hans Lybskes do.; taxeret til 78 Rdl.

Et Pakhus ved Aaen mellem Klosterkirkegaards Muren og Pakhuset, som Niels Fiellerup nu iboer; det ligger mellem Kirkegyden ved den vestre og den salig Mands egen Have ved den østre Side; 200 Rdl.

En Strandhave over Fugholms Bro, 4 Rdl.

En Frugthave, liggende ved samme Pakhus, strækker sig i Øster og Vester fra Pakhusets Havejord og til Gangstien, som løber fra Aaen op igjennem Kirkemurslaagen, og i Sønder og Nord fra Kirkegaardsmuren og til Gangen ved Aaen; 25 Rdl.

Rede Penge. 0.

Guld fandtes ej, heller noget blev forevist.

Sølv forarbejdet: 1 Sølvkande med Jens Tonboes og Anne Thomasdatters Navn paa, 69 Lod — 34 Rdl. 3 ℔; 1 Saltkar med I N T og A T D[1]), 21½ Lod; 1 drevet Bæger med Laag paa, staar paa 3 Knapper, 13 Lod; 1 slet Bæger med Laag paa, udskaaren, paa 3 Fødder, 13 Lod; 1 sexkantet forgyldt Bæger, 8 Lod; 2 Bægere, det ene 8kantet, det andet slet, 18½ Lod; 1 dreven Comment-Skaal, 6 Lod; 1 puklet do., 7½ Lod; 3 smaa Skaaler, tilsammen 15½ Lod; 1 Smørbrikke, 6 Lod; 1 drevet lidet Sølvfad, 9 Lod; 12 Sølvskeer og 1 Knivskaft, 43½ Lod; 3 do., som ere i Brug ved Husholdningen, 10 Lod.

Kobber: Kjedeler til Brygning og Brændevinsbrænden osv.

Messing: Fyrfad, Fyrbækken osv.

Cron-Tin: Et Par kantede Lysestager; et Par høje dito »med vredne Stolper«; 8 Fade, solgte for 3 Rdl. 4 ℔; 3 Tallerkener = 2½ ℔; 7 Fade = 14 ℔.

Mangut-Tin: 6 Fade, 9 Tallerkener, 3 Urtepotter, 2 Fade, 1 Stob, 1 Bæger; 6 Fade; 1 Kande og 1 Stob vog tilsammen 15 ℔; 3 »Postejpander« m. m.

Jernting. Deriblandt 1 Vindovn i Storstuen med Jerntud og Jernfødder, tax. 10 Rdl.; 1 mindre do. i Sengkamret; 1 mindre do. i det lille Kammer næst Kramboden; 1 do. paa Portkamret; 1 Hænge-Seyerværk med Klokke; 1 lidet engelsk Hængeværk.

Sengeklæder. En Mængde.

Mange »Bænkehynder«, »Borddækkener«, »Sperlagen« osv.

---

[1]) ɔ: Jens Nielsen Tonbo — Anne Thomas Datter.

Den sal. Mands Klæder: deriblandt: 1 graa Klædes Klædning med 6 Dusin »ameleret« Sølvknapper dertil, vog 18 Lod; 5 Dusin slette Sølvknapper, vog 14½ Lod; 1 brun Klædes Klædning med Ilderfoder under; 6 Dusin runde Sølvknapper, vog 18 Lod; 31 smaa Sølvknapper, vog 3½ Lod; 1 Odderskinds Muffe; 1 sort Klædes Kappe 8 Rdl.

Linned. En Del Duge, Haandklæder osv.; 1 liden Dug »i Biug Korn« af Blaargarns Drejl. Af Servietter er kun anført: 2 gamle Damaskes »Serueter« og 1 Blaargarns Drejls »Seruete«.

Hele Bogsamlingen: 1 Huspostille in folio, Dr. Martini Lutheri; Johan Spangenbergs Huspostil, fol.; Corpus Doctrinæ Christianæ; Fandens 4 Døtre; 1 tysk Bog »Gøttliche Gute«; 1 gml. dansk Bog »det ny Testamente«; 1 Bog »Biblische Spruche«; »De tolv Patriarchers Testament«.

Trævarer: Borde; Bænkekister; 6 Mandsstole med Ryslæder; 1 udskaaret Egeskab; 1 Spejl med sort Ramme; 1 Hængeskab, udhugget; 2 malede Raabukhoveder; 6 malede Stykker »Aarstiderne«; 1 lidet forgyldt Crucifix; 1 Claveer Cordium, tax. til 2 Rdl.

I Kramboden: Forskj. Slags Klæde (Couleur de lou, Mushes Linds (!), Barcon, Kirsay, Bai); Krep; Rash; Callemanch; Kattun; Flor; Sars; Atlask. NB. Alt dog kun i smaa Partier, men en Mængde forskjellige Manufakturvarer. Fremdeles Isenkramvarer og nogle Farvesager, men ikke Urtekram.

Hele den faste og løse Ejendom taxeret til	2087 Rdl. 2 ℳ 15 ß.
Tilgodehavende Penge ifølge Obligation og Regnskabsbøger	3795 — 4 - 14 -
	5883 Rdl. 1 ℳ 13 ß.
Uvist Tilgodehavende	1238 — « - 5 -

Han skyldte bort: ifølge Landsdommer Peder Luxdorph til Fjellebro til hans Steddøtre, velbyrdige Jfr. Maren Houenbæk 1121 Rdl. og Rente 33 Rdl.; og velb. Jfr. Bolette Houenbæk Capital og Rente: 1119 Rdl. og 33 Rdl. 3 ℳ 8 ß. Fremdeles forskjellige Summer til Handlende i Hamborg, Lübeck og Amsterdam, samt mindre Summer til Forskjellige i Horsens — Gjæld i Alt 4954 Rdl. 2 ℳ 7 ß.

---

9 December 1689, som er 30te Dagen efter ærlige, velagtbare og velfornemme, nu salig afgangne *Søren Jensen Skjold,* fordum Borger og Handelsmand her i Horsens, hans dødelige Afgang, holdtes Registrering paa Begjæring af Enken Anne Nielsdatter og Sønnen Jens Sørensen Skjold, som er udi sit 21de Aar.

Gaarden, han ejede og iboede, laa paa Lille Smedegades vestre Side mellem 2 andre Gaarde, taxeret til 300 Sl. Dlr.; 1 Bod i Lille Smedegade; 1 Stykke Jord, kaldet Sudtfeld, liggendes mod Stjernholm Slot op til Vejen og ud til Aaen, vurderet til 21 Sldlr.; et lidet Stykke Jord, liggendes uden for Smedegades Port Østen for Vejen, kaldet Faar-Haal, taxeret til 6 Sldlr.

Blandt hans Ejendele anføres:

Guld: 5 enkelte Dukater og 1 dobbelt Dukat — 5 Sldlr. pr. Styk; 2 smaa ameleret Guldringe, vejer til 9 Sldlr.

Rede Penge: Forskjellig Mynt (Specier, Alberts Rgdlr. (?), Dukater, gamle danske Croner), Sum i Alt 60 Rdl. = 90 Sldlr., hvilke forskrevne myntet Guld, Guldringe og rede Penge Enken berettede, hendes salig Mand havde til Fæstensgave foræret hende. — Desuden var der i rede Penge i Alt 294 Sldlr.

Sølv: 36 Sølvskeer — 51 Lod; 2 smaa Bægere — 19 Lod; 53 Lod Sølvknapper, som var udi den sal. Mands Gangklæder, adskillige Slags — 39 Sldlr.; 14 Lod smaa Sølv (do. do.), adskillige Slags; 1 ny Sølvkande med »pockle« Laag 54 Lod; 8 ny Sølvskeer og 1 Koushen 52 Lod.

Messing: 1 trykt Messing Bækken »med Bebudelsen paa«, 4 Lysestager og 3 gamle mageløse do.

Cron-Tin: 4 Fade 10½ ℔; 3 do. 10 ℔.

Mangut-Tin: 12 Fade 1 L℔ 14 ℔; 11 do. 1 L℔ 15 ℔; 1 Tin-Flaske; 35 Tallerkener; 12 Tinpotter; 1 Koldskaals Koushen.

I Gadestuen: Bohave — 1 udtrukket Egebord med drejede Piller [Ben] under; 3 korte Fyrbænke; 1 lille Jernkakkelovn med Jerntud og Fødder; 4 høje Træstole af Fyr med sort Læder; 2 lave Træstole; 1 Fyr Halvkiste, hvori Duge, Lagener, Pudevaar og Haandklæder.

I den ny Stue: 1 Egebord med aaben Fod og drejede Ben; 1 gl. do.; 1 stort Spejl; 1 Ege Sengested med Himmel

over, hvorudi var Dyner, Puder, Lagener, samt et grønt Træskab med 5 Rum og Laas; 1 beslagen ny Halvkiste med Laas; 1 pernelet Egekiste med Laas; 1 lidet Skrin med Sort indlagt og Laas for; 1 liden Fyr-Halvkiste med Laas; heri 3 Stk. Sperlagen til en Seng, grøn og gul med Dækken og Kappe til; 1 grøn Raskis Sperlagen; forskjellige Lagener og Pudevaar og Haandklæder; — endvidere 1 malet Stykke med Arken paa; 1 do. med Dronning Esther paa; 1 do. med Salvator paa; 5 Papirs Stykker med Rammer om; 1 gl. Fyrbøsse; 1 Krudthorn; 1 Hugdegen; 1 Flaskefoder uden Flasker; 1 do. med Flasker. Desuden i den »pernelet« Kiste 50 Alen Hørlærred à 8 ß; 6 vævede brogede Hynder med Læderbund.

I Kjælderen til Gaden fandtes: 3 Tdr. Øl à 3 Sldlr.; *i Kjælderen til Gaarden:* 2½ Tdr. ny Mjød — 8 Sldlr.; 1 Td. gml. Mjød 5 Sldlr.; 3 Otting Smør à 9 ℔; 1 Klædeshynde og 17 Lammeskind, beredede i Samslæder.

Den sal. Mands Gangklæder, deriblandt: 1 gml. sort Polimites Kjole med Foder under — 4 Sldlr.; 1 graa Klædes Kjole — 8 Sldlr.; 1 sort Klædes Kappe — 8 Sldlr.; 1 Par sorte Klædesbuxer; 1 Par graa do.; 1 Par gule Læder do.; 1 Par gml. sorte do.; 6 Hørlærreds Skjorter.

I Køllestuen: 1 Seyerværk med Træhus om — 5 Sldlr.; 1 riflet Kuglebøsse med Fyrlaas — 4 Sldlr. 2 ℔; 1 Par gml. Fyr-Pistoler — 1 ℔; 1 Par Flint-Pistoler 2 ℔; i denne Stue var et lukket Sengested med Dyner osv.

I Rytter-Kamret: Et lidet Sengested med Dyner o. desl.

10 Sider grønsaltet Flæsk i Saltetruget — 12 Sldlr. 2 ℔; 2 do. røget do. — 3 Sldlr.

I det nederste Pakhus: 4 Tdr. smaa Salt — 24 Sldlr.

I det ny Pakhus bl. A.: 1 Tønde med 12 Gros Tobakspiber — 4 Sldlr.; 10 L℔ 2 ℔ Annis — 8 ß pr. ℔; 27000 Pennefjeder à 20 ß pr. 1000; 43 ℔ Allun; 28 ℔ Victril.

I Kramboden: Hvidt Sukker; uldne hjemmegjorte Strømper; hvidt Skrivpapir; Systaal; Legetøj; Hørlærred; Glasflasker; Pasglas; ABC Bøger; Catechismi Bøger; Evangelii Bøger; Kattuns Halsklude; Kort; Tobaksdaaser; smaa Spejle; Tinknapper; Hornkamme; Messing Skospænder; Knive; Bændler; rødt Lak; hjemmegjorte Haarknappe (?); tydske Almanakker; Hægter; Søm; Kroge; Skoremme; Traad; Beslag; Knæspænder; Støvlestroppe; Tobak; Ingefær; Indigo; Uldrian; Allun.

Bogsamlingen. Chr. 4's Bibel in folio; Dr. Nicolai Hemmingii Postil; Chronica Saxonica; en dansk Bog in 8vo uden Titel; Forklaring over Christi Opstandelseshistorie; de 4 Monarchier; Catechismi Forklaring; den aandelige Urtegaard; Joh. Arndts Bønnebog paa Tysk; Compendium Cosmographicum; en liden Bog kaldet »Enchiridion«; 4 gamle latinske Bøger; Sjælens Klenodie; en gammel hollandsk Psalmebog; en ny Regnskabsbog in folio.

Som Værdi af Ejendelene......	2101 Sldlr.	« ℳ	4 β.
Tilgodehavende hos Kunder.....	352 —	1 -	« -
	2453 Sldlr.	1 ℳ	4 β.
Gjæld..................	724 —	3 -	14 -
Rest.......................	1728 Sldlr.	1 ℳ	14 β.

---

28 Marts 1690 vare Borgermester Jørgen Christophersen Blimester, Raadmand Christen Nielsen Tonbo og Raadmand Urban Jacobsen samlede i velagtbare *Søren Clemensen,* Borger og Indvaaners, Hus at gjøre venligt Skifte mellem ham og hans afdøde Hustru Anne Jochumsdatter Rodenborgs Arvinger, nemlig hendes Moder Anne, Borgermester Jochum Rodenborgs Enke, hendes Halvbroder velfornemme Jochum Jochumsen, boende i Bogense [1]), hendes Helbroder Hans Jochumsen, tjenende hos velfornemme Niels Iversen i Fredericia, hendes 2 Helsøstre Kirsten Jochumsdatter, Knud Thomessens hersteds, og Lene Jochumsdatter, er hjemme hos Moderen.

NB. Hun havde ved Giftermaal tilført sin Mand en Gaards Avl; i rede Penge en Arv paa 21 Rdl. 1 ℳ efter hendes Broder Henrik Rodenborg.

1 Sølvkande, 64 Lod — 32 Rdl.; 2 smaa Sølvskaale, 14 Lod — 6 Rdl. 2 ℳ 8 β; Brygge- og Brændevinskjedel 8 Lℳ, — 26 Rdl. 1 ℳ; 1 Kobberkjedel — 2 Rdl.; 1 Kjedel — 1 Rdl. 1 ℳ 14 β; 1 do. — 1 Rdl. 1 ℳ 9 β; 1 lang Kjedel — 1 Rdl. 3 ℳ; 1 Fyrfad — 1 ℳ 12 β.

Messing: 1 Fyrbækken — 2 Rdl.; 1 stort drevet Bækken — 1 Rdl. 2 ℳ; 1 mindre do. — 1 Rdl.; 1 Par Lysestager — 3 ℳ; 1 Rif Jern — 12 β.

---

[1]) Lod 1691 Galleriet omkring Alteret i Bogense Kirke opsætte (Vedel-Simonsen, Elvedgaard IV, 55).

Tin: 1 Dusin Fade, 38 ℔ — 6 Rdl. 2 ℳ; 1 Dusin Tallerkener, 19 ℔ — 3 Rdl. 1 ℳ; 1 Dusin ringere do., 10 ℔; 1 Vandfad, 1 Pande, 1 Tinstob, 1 Par Lysestager, 1 Smørbrik.

Jernkøkkentøj: 2 Køkkenknive; 2 Skummeskeer; 1 Bradspid; 1 Rist; 1 Jernpande.

Trævarer: 1 Rundbord; 1 stort Skab med 5 Laase — 10 Rdl.; 1 udskaaret Sengested — 6 Rdl.; 1 Dusin Stole — 12 Rdl.; 1 stor beslagen Egekiste — 8 Rdl.; 1 lille udskaaren Halvkiste — 2 Rdl.; 2 smaa beslagne Skrin — 3 Rdl.

Bænkedyner og Hynder: 1 lang flamsk Bænkedyne — 5 Rdl.; 4 Hynder — 2 Rdl. 4 ℳ; 1 Bordklæde — 2 Rdl.

Sengeklæder: 1 Taftes Omhæng med Kapper og Decker (?) dertil — 13 Rdl. 2 ℳ; 2 stribede Bolsters Underdyner — 8 Rdl.; 2 Bolsters Hoveddyner — 2 Rdl. 4 ℳ; 1 Olmerdugs Dyne — 4 Rdl.; 2 Olmerdugs Hovedpuder — 2 Rdl. 4 ℳ; 2 stribede Underdyner — 5 Rdl. 2 ℳ; 1 do. — 1 Rdl. 2 ℳ; 1 do. — 2 Rdl. 2 ℳ; 1 Overdyne, overtrukket med Dantziger Tøj — 2 Rdl. 4 ℳ; 2 stribede Hoveddyner — 4 Rdl.; 2 stribede Hovedpuder med gul sholler (?) — 2 Rdl.; 2 Catuns do. — 1 Rdl.

Linklæder: 1 fin Drejels Dug, 3½ Al. lang — 2 Rdl.; 1 do., 5 Al. lang — 1 Rdl. 4 ℳ; 1 do. do. — 1 Rdl. 2 ℳ; 1 do., 6 Al. lang — 1 Rdl. 2 ℳ 8 ß; 3 Drejlsduge — 2 Rdl.; 1 Damaskes Haandklæde, 6 Al. lang — 1 Rdl. 3 ℳ; 1 fint Drejels do., 5 Al. lang — 5 ℳ; 2 grove do. do. — 4 ℳ; 1 Par fine Lagener med 3 Breder i og 5 Alen lange — 5 Rdl. 2 ℳ; 1 Par fine do. med aaben Søm — 2 Rdl. 4 ℳ; 1 Par do. med 3 Breder i — 2 Rdl. 5 ℳ; 1 Par ringere do. — 1 Rdl.; 1 Par do. — 4 ℳ; 1 Par do. — 2 ℳ 8 ß; 1 Par Blaargarns do. — 1 Rdl. 4 ℳ; 1 Par Puder med Kniplinger — 4 Rdl. 1 ℳ; 2 Par do. — 1 Rdl.

Bøger: 1 Bog med Sølv-Spænde; deri 12 aandelige Betænkninger — 1 Rdl. 1 ℳ 8 ß; 1 do. »Sjælens aandelige Apothek« — 2 ℳ 8 ß; 1 do., kaldet »Bønner for alle Stater« — 3 ℳ; »Fruentimmers Contrafej« — 2 ℳ.

Ingen videre Registrering.

Disse Sager deltes mellem Arvingerne.

---

30 August 1693, 30te Dagen efter *Thomas Pedersen Vendelbos*[1]) Død, Registrering til Skifte (Enken Anne Nielsdatter).

Stuerne nævnes, nemlig: Gadestue, Inderste Stue, Sengekammer, Spisekammer, det lidet Kammer ved Bryggerset, Kamret over Porten.

Sølv: 7 Dusin og 8 Knapper = 22 Lod; 6 Dusin mindre = 11 Lod; 1 Dusin mindre = 1 Lod; 1 Bæger, 8 Lod; 1 mindre, udpuklet, 5 Lod; 2 Skeer = 5 Lod.

Blandt *Gangklæderne*: 1 sort Klædes Kappe[2]) 13 Rdl.; 1 sort Klædes Kjole 10 Rdl.; 1 fin kulørt Klædes Kjole 14 Rdl.; 1 anden do. do. 8 Rdl.; 1 Par Læder-Buxer 2 Rdl.

Bøger: Den hedenske Philosophi; Nogle Ligprædikener; »Aandeligt Brøndspring«; »Jesu Sirachs aandelige Lægedom«; »Himmelske Kjærligheds Kys«; »Christi Efterfølgelse«; »Evangeliske Epistolske Haandbog«.

Hele Boet var 293 Sldl. 1 ₰ 4 ß til Deling.

C. Af Kirkernes Regnskabsbøger.

Kloster-Kirkens Ornamenter 1711.

1 Sølv Kalk og Disk, forgyldt. — 1 liden Kalk og Disk, inden i forgyldt, foræret af Broder Lichtenberg og hans Kjæreste Dorethea Dirichsdatter. — 1 Tinkande til Vinen. — 1 liden Tinflaske. — 1 Oblat-Æske. — 1 Silke-syet Alterdug. — 1 rødt Damaskes Alterklæde med Prydelser. — 1 rød Fløjls Messehagel. — 1 Messeskjorte. — 2 Messing Lysestager. — 3 Tavlepunge af rødt Fløjl. — 1 Alterbog. — Svaningii Bibel i 2de Parter, foræret af Sognepræst Mag. Anders Vinding. — 1 Ritual. — 1 Støvekost.

St. Ibs Kirkes Ornamenter 1711.

1 gammel rød Fløjls Messehagel med Prydelser. — 1 Alterdug. — 1 Par Messing Lysestager. — 1 slet Bækken til Funten. — 2 Fløjls Punge. — Resenii Bibel, foræret af Mag.

---

[1]) Bedemand; Fader til den senere saa berømte Povl Vendelbo Løvenørn, der, da han blev faderløs, kun var syv Aar gammel.

[2]) Naturligvis Bedemandskappen.

A. Vinding. — 1 Gradual. — 1 gammel Alterbog. — 1 ny Alterbog. — 1 Ritual. — Trende Lysekroner; den øverste foræret af Anders Jensen Tonbo og Kjæreste Dorethea Hansdatter; den mellemste foræret af Raadmand Urban Jacobsen og hans Kjæreste Bodil Olufsdatter, vedligeholdes med Lys af Kirken; den tredie af Sal. Knud Thomessen og hans Kjæreste Kirsten Jochumsdatter, som den med Lys holder vedlige. — 1 dobbelt Lysearm ligefor Prædikestolen, holdes vedlige med Voxlys af Mouritz Rasmussen. — 1 Lysearm paa Prædikestolen, som Bodild Sal. Jørgen Aldoms holder vedlige med Lys.

Kirkernes Indtægter ved Begravelser osv.
ifølge Stiftsøvrighedens Reglement 20 Novbr. 1692.

For muret Grav i Choret.............. fra 10 til 20 Rdl.
(umuret 5 Rdl. mindre).
do. i den store Gang indtil midt paa.... fra 6 til 15 —
umuret dito.......................... fra 4 til 10 —
muret fra midt af store Gang til Enden.. fra 5 til 12 —
(umuret 3—8 Rdl.).
muret i de smaa Gange.................. fra 3 til 8 —
(umuret 2—6 Rdl.).
Paa Kirkegaarden........ fra 1 til 8 ℳ.
For Ligsten ..... i Kirken 4 Rdl., paa Kirkegaarden 2 —
Fliser med Navn.. i « 2 — paa « 1 —
Udhugget Træ.................. 4 ℳ.
For Epitaphium at opsætte.. et lille 8 Rdl., et stort 15 —
For Lufthuller til Begravelser.................... 10 —
For Klokkernes Ringning.................. 4 ℳ til 3 —

Skolens Indtægt. a) ved Begravelser: naar alle Klokker ringes, og hele Skolen med Rector og samtlige Collegis møder paa Kirkegaarden og opvarter med Sangen i Kirken 3 Rdl., osv. nedad indtil 2 ℳ af uformuende, som begraves Kl. 12 og uden at Skolens Tjeneste begjæres at nydes.

b) ved Brudevielser: 1) hjemme 2 à 3 Rdl., og da skal Skolen være obligeret at musicere et Stykke eller sjunge nogle Vers af en Psalme. 2) i Kirken 2 à 3 ℳ.

Stolestadepengene vare ved samme Reglement bestemte saaledes:

1. I Klosterkirken:					
I Midtgangen:	Indfæstning	1 Rdl.,	aarlig	8 ß.
I de to andre Gange:	—	3 ℳ,	—	4 ß.
2. I St. Ibs Kirke:				
I Midtgangen:	—	3 ℳ,	—	4 ß.
I de to andre Gange:	—	1 ℳ 8 ß,	—	3 ß.

1684. 17 Maj. For »Maj« til begge Kirkerne (i Anledning af Pintsen [1]) 2 Sldlr. 8 ß; et Bud til ham, der hentede det, 12 ß; for Kirken at feje, strø Urter, Sand og Limer 1 Sldlr. 8 ß.

1685. 6 November. Mag. Knud Olufsen, latinsk Skolemester, begravet; for alle Klokker betalt 2 Rdl.; for Begravelsen at aabne 1 Rdl.; for Kirkens Lys 2 ℳ.

1686. 10 Juli. Elise Eliasdatter, sal. Borgermester Bendtsens, begravet. Graven at aabne 1 Rdl.; alle Klokker 2 Rdl. 8 ß; Kirkens Lys 2 ℳ.

1687. 13 Juli. For en gammel Ligsten, som var funden i Jorden, fik Kirken 2 Rdl.

10 August. Velvise Raadmand Urban Jacobsens sal. Hustrus Moder begravet (muret Grav).

20 September. Velvise Raadmand Christen Thonbos Hustru begravet (muret Grav).

22 Oktober. Af en Boghandler for Stade i Kirken med Bøger 2 ℳ.

1 December. Hr. Anders Loss [2]) begravet; Graven at aabne 1 Rdl. Alle Klokker 2 Rdl. 8 ß.

1688. 28 April. Morten Luther [3]) begravedes i St. Ibs Kirke 15 Rdl.

Samme Dag. Af Karen Ofuesdatter, sal. Hr. Peder Munks [4]) betalt for en gammel Ligsten, som var funden i Jorden, 2 Rdl. 4 ℳ.

22 August betalte Stephan Rasmussen Raadstueskriver for Begravelsen i St. Ibs Kirke at aabne til hans sal. Hustrus

---

[1]) Som det Aar indtraf 18de Maj.

[2]) Se foran Noten S. 359.

[3]) Var Postmester i Horsens (Fabricius S. 339).

[4]) Hr. Peder Jensen Munk var Kapellan i Horsens fra 1660 til sin Død 22 Søndag efter Trinit. 1684; hans første Hustru begravedes 31 Maj 1682; samme Aar 18 Oktober trøstede han sig ved at holde Bryllup med Karen Ovesdatter.

Ligs Nedsættelse der: for Aabningen af Graven 1 Rdl.; for alle Klokkerne 2 Rdl. 8 ß; og forærede et Par Voxlys til Kirken.

[I Tidsrummet fra 11 Septbr. til 31 Decbr. 1689 begravedes 40 Børn, og da det hele Antal af begravede i den Tid var 46, har en Epidemi blandt Børnene fundet Sted; den maa være vedbleven ind i 1690, da indtil 1 Maj endnu 16 Børn begravedes.]

1690. 10 April. Kirsten Bertelsdatter Lund betalte for en Begravelse i Klosterkirken at aabne, som hendes sal. Mand, Magister Krags [1]) Lig blev nedsat.

1691. 3 Februar. »Blev tilladt sal. Bodil Hr. Anders's [2]) de fattiges Jord fri.« [Tilføjet i Randen: »Hun tiggede paa Sidstningen sin Føde og havde Husværelse i de fattiges Boder.«]

8 Oktober. Hans Olufsen Grøn for Kimen til hans Bryllup 2 ₰; for Lys 2 ₰.

1692. 6 August. Jørgen Tonbo begravet i St. Ibs Kirke.

5 September. Blev nedsat udi en aaben Grav paa Kirkegaarden Mads Nielsens Søn, som var dræbt af Peder Grindør [3]), og maatte ingen videre Ceremonier ske, førend Dom udi Sagen var gangen.

1693. 8 Januar. Anders Jensen Tonbos Barn begravet i Klosterkirken; nedsattes i sal. Johan Andersens Arvebegravelse, som hannem var tilladt af Hr. Landsdommer Luxdorff. Graven at aabne 1 Rdl.; alle Klokker 3 Rdl.; forærede et Par Voxlys.

1692. 22 December. Stor Storm; 626 Tagsten afblæst paa St. Ibs Kirke og 409 paa Klosterkirken foruden en stor Del bragt af Lave.

[I 1687 og 1688 var Klosterkirken bleven blytækket, men at det ikke er naaet til hele Taget, uagtet Blytækningen havde kostet 1289 Rdl. 4 ₰ 2 ß, fremgaar af Ovenstaaende.]

1693. 26 Juni. 3 Bogbindere Stade i Kirken St. Hans Marked 1 Rdl.

7 Oktober. En Del Kampesten bleve oplagte paa Kirkegaardsmuren i den søndre Ende mod Aaen, som vare nedfaldne, »saa Køer og andet Kvæg lettelig kunde gaa over paa Kirkegaarden«.

---

[1]) Mag. Thomas Gregersen Krag var Rektor fra 1685 eller 1686.
[2]) Se foran S. 359 og 372.
[3]) Se foran Not. S. 359 f.

14 Oktober. En Bogbinders Kone betalte for Stade i Kirken paa Markedet 2 ℔.

1694. 14 Februar. Borger og Skipper Jens Sørensen betalte for Begravelse og Lejersted i St. Ibs Kirkes Midtergangs nederste Del, til 2 Kisters Rum, 16 Rdl.

28 August. Hr. Laurids Jensen Fog [1]) fik Tilladelse til at fæste en Stentavle med udhuggede Bogstaver, 2 Alen høj og 1½ Alen bred, paa Muren i St. Ibs Kirkes Chor ovenover hans Begravelsessted. Betalt 8 Rdl.

10 Oktober. Sophie Bogførers, for at staa i Kirken til St. Michaelis Marked 2 ℔.

1695. 14 Januar. Mag. Peder Rytter blev nedsat i sin murede Begravelse i Klosterkirkens Chor. Hans Enke forærede 2 Par Lys til begge Kirker.

Der klagedes over, at skjøndt Kirkelysene havde været under Laas og Lukke, naar de ikke vare tændte, saa var det dog befundet, at der to Gange er skaaret Stykker af dem. Da altsaa Laas og Lukke ikke kunde hindre slemme Mennesker, saa er der bestemt, at Chordegnen skal, naar Gudstjenesten er forbi, aflevere Lysene til Opbevaring hos en af Kirkeværgerne.

15 Maj. Herlof Dalhof havde Bryllup med Anna Cathrine Jonædatter; for Lysene at brænde 2 ℔.

Samme Dag. Syn toges over det Begravelsessted i St. Ibs Kirke, som har tilhørt Oberst Abraham von Reichart; han er begravet der; »hvilken Begravelse ej er under Kirkens Tag, men muret til Kirken i det nordvestre Hjørne, der som Choret og Kirken samles. Overdelen var ganske formuldet og færdig til at falde ned, hvilket kunde foraarsaget et stort »Gab« og Hul paa Kirken, om man det ikke i Tide havde forekommet. Nu var det synet af 4 Borgere. Istandsættelsen kostede Kirken i alt 3 Rdl. 5 ß.

6 April begyndt paa Klosterkirkens Reparation i Henhold til Syn 4 April. Brøstfældighederne: »Den vestre Gavl paa Kirken var revnet fra øverst til nederst; Kammen eller Tindingerne paa begge Sider af samme Gavl ganske formuldet; Pillerne paa den søndre Side ligervis; Taget borte paa den

[1]) Kapellan i Horsens fra 1684 til 1728; hans første Hustru Johanne Henriksdatter døde 1 Juli 1717 (Wiberg Præstehistorie I, 683). Naar og hvor han paany blev gift med Regisse Sophie Rasmusdatter, har jeg ikke fundet, men hun blev allerede begravet 10 Septbr. 1718.

nordre Side af Choret; 3 Piller brøstfældige; Mønningen ganske af fra Blyet, som Kirken er tækket med, og til den vestre Gavl«. [NB. Hele Bekostningen blev 60 Rdl. 4 ꝶ 11 ß.]

1697. 26 Februar. Kirkens Lys laante ud til at bruges i Hansted Kirke ved Oluf Pedersens Begravelse. 3 ꝶ.

23 April. Nedsattes Gedske Lichtenberg, Hans Christensens Hustrus, Lig i Jens Monbergs murede Begravelse i Klosterkirken, indtil han fik sig selv et Begravelsessted i Kirken.

21 April. Et stort Vindue, med 200 Ruder, paa den søndre Side i Kirken nedblæst af Storm.

7 August. Med Magistratens Bevilling blev ringet med alle Klokker for Anders Jensen Tonbo [1]), da hans Lig udi Hansted Kirke blev nedsat. Betalt 3 Sldl.

1 September. Hans Christensen fik nu, for 26 Rdl. til de 4 Rdl., et muret Begravelsessted i Klosterkirken i den store Gang lige for Choret, med Rum til 2 Kister, og hans Hustrus Lig flyttedes nu fra dets midlertidige Plads derhen.

1698. 3 Februar. Knud Monberg begravet paa Kirkegaarden; alle Klokker; Lys.

7 Marts. Anders Bræstrup Begravelsessted for sig og Hustru i St. Ibs Kirkes liden Gang i løs Muld [ɔ: ikke muret] 12 Rdl. Samme Dag begravedes hans Hustru der.

1699. 24 April. Efter Borgermestres og Raads Befaling betalt til Byens Tjenere for deres Umage med Rasmus Murmand, som havde stjaalet Tagsten af Kirkegaardsmuren, hannem at fængsle og siden i Gabestokken at sætte og af Byen at følge, 4 ꝶ. Imedens han sad i Fængsel, var ham til Underhold bevilget af Borgermestre og Raad om Dagen 6 ß i Penge; blev i alt 1 Rdl.

1700. 5 Marts. Elisabeth Andersdatter nedsat i hendes sal. Mands fædrene Begravelse. Hun havde vedligeholdt det ene Voxlys i den ene Messingarm paa Pillen lige for Prædikestolen.

3 Maj. Bevilgedes Søren Vendelbo de fattiges Jord.

1701. 16 Februar. Ernst Apotheker [2]) for Armods Skyld bevilget Jorden og alle Klokker fri.

---

[1]) Havde 1691 kjøbt Hanstedgaard; 1705 stiftede hans Enke Hansted Hospital. (Trap VI, 159.)

[2]) Ernst Stammer, født i Berkentin i Nedersachsen; havde 1671 taget Borgerskab som Apotheker i Horsens; afstod 1688 Apotheket til en anden Tydsker Erik Elbogen; var ved sin Død 67 Aar gammel.

22 Marts. Sal. Bodil Olufsdatters, Urban Jacobsens, Børnebørn [Pigebørn] fik bevilget mod Indfæstning, 3 ℛ, 2 Stolestader i St. Ibs Kirkes Midtergang af Hensyn til, at deres sal. Farmoder paa egen Bekostning lod af ny bekoste den hele Rad Kvindestole midt paa Gulvet i Klosterkirken; desuden forærede deres Farfader sal. Urban Jacobsen og Hustru en Messing Lysekrone til St. Ibs Kirke.

7 Juni. Efter Borgermestres og Raads Befaling ladet reparere Doctor Svaningii fædrene Begravelse i Klosterkirken.

12 November. Efter Magistratens Befaling ladet forfærdige en Begravelse udi Klosterkirken udi Midtgangen lige for Prædikestolen, hvor en Sten ligger, som i forrige Tider sal. Jørgen Nielsen Renteskriver er nedsat udi; og findes dertil ingen Arvinger her paa Stedet, som samme Begravelse kan vedligeholde, saa er det paa Kirkens Bekostning repareret.

1702 bemærke Kirkeværgerne Jonas Svendsen og Mads Jørgensen, i Anledning af et Laan, som begjæredes af Axel Bilde, at Kirkernes Tavlepenge, især i St. Ibs Kirke, indkom mest i hele og halve Skillinger.

5 Maj. Kirsten Lirendrejers begravet i fri Jord.

1706. 4 Marts. Mads Jørgensen Kølholt nedsat i sin fædrene Begravelse i Klosterkirken. Han havde i 12 Aar været Kirkeværge og var det endnu ved sin Død; skjøndt han altsaa efter Loven burde have nydt fri Begravelse, betalte hans Enke Maren Pedersdatter Stauning dog for Begravelsesstedet med Rum til 2 Kister, for ham og for hende, 40 Rdl., »andre hans Successorer til Exempel, især de bemidlede«.

1705. 8 November. Klokkestropper til de 2 største Klokker og de 2 andre smaa repareredes af en Sadelmager.

1706 betaltes endnu Strøkonerne til Pintsefest for begge Kirkerne at rengjøre saavelsom efter Sædvane for »Urter at strø«. [Der findes fra nu af sjeldent Udgift mere for Birkeløv »at maje Kirkerne med«, saa den smukke gamle Skik maa altsaa have begyndt at tabe sig.]

1707. 4 September. Rector Ezechiel Henriksen Pontoppidans Lig nedsat i Oluf Ibsens Begravelse i Klosterkirkens Midtgang; derfor betalt 15 Rdl.; for alle Klokker 3 Rdl.; foræret et Par Lys til Kirken.

27 November. Provst Anders betalt »for det Hul, som blev gjort paa Kirkens Mur til hans Begravelsessted udi Klosterkirken« 10 Rdl.

1714. 19 Maj. Betalt Jørgen Hart, Billedhugger, for Prædikestolen at renovere 4 ₰; »for Mosis Kjæp 12 ß; noch for 2 Fødder paa 1 af Billederne, der var afstødt; for Altertavlen noget gjort ved Billederne 12 ß.«

1714 omtales atter »Maj til Kirkerne« ved Pintsetid.

23 August. Jens Stenpikker med en svensk Soldat[1]) »for Kampesten at indsætte i Kirkegaardsmuren«.

1715. 28 Februar. Laurs Snedker for Solskiven at gjøre ved.

1716. 2 September. En Kone, Else Christensdatter, 100 Aar gammel, begravet paa Kirkegaarden frit efter Bevilling fra Raadmand Eriksen.

1717. 4 August. Kjøbt en Hængelaas at sætte for Døren til Hvælvingerne udi Klosterkirken, at Drengene[2]) ikke som før der skulle opføre noget usømmeligt.

1719. 11 Januar. Christian Schandorf[3]), Hører i Latinskolen, ringeste Jord til sit Barn.

6 Juli. Betalt Natmanden for en Hund at tage af Kjelden [ɔ: Brønden].

For første Gang opføres 1719 blandt Kirkens Ornamenter »1 Vandfad af Sølv, til Daaben, vejer 88 Lod, som er foræret af sal. Borgermester Hofgaards efterladte Bodil Jørgensdatter«.

1720. Første Gang anført blandt Kirkens Ornamenter: En Vinkande af Sølv, til Alteret, vejer 70 Lod, foræret af sal. Anthoni Berg Parykmagers Enke.

1720. Juni. Nedbrødes hele den søndre Kirkegaardsmur, der var ganske forfalden, og opsat paany »fra den forrige Kampestens Mur paa den østre Side og langs med Kirkegaards Haugen«. Dertil kjøbtes efterhaanden en Del Kampesten af Bønder og Hans Ibsen »paa Slotted«, 394 Læs. [Fra østre Ende af til Kirkegaardslaagen var 19½ Favn, og Resten 45 Favn.]

1721. 9 August. »Salig (!) Johan Rye, som skød sig

---

[1]) Mange svenske Soldater omtales i disse Aar ikke alene i Horsens, men ogsaa i andre Byer; det var Fanger, de Danske havde gjort i »den store nordiske Krig«, hvilke bleve indkvarterede omkring i Byerne, hvor de til Dels ernærede sig som Daglejere; mange følte sig saa tiltalte af Opholdet i Danmark, at de forbleve her selv efter Freden.

[2]) Naturligvis Latinskolens Disciple, der forrettede Chorsangen i Kirkerne.

[3]) Blev 1731 Sognepræst i Ring og Føvling; † 1750. (Wiberg II, 615.)

selv til Døde, for hans Lig, der indtil videre blev nedsat i aaben Grav i ringeste Jord; derfor betalt 4 ℳ.« — [Mon Vaadeskud? Er det en Selvmorder, er det den eneste, der omtales i alle de Aar, denne Regnskabsbog omfatter.]

1722. 20 Februar. Betalt Natmanden for at udtage af Klosterkirken en død Kat 4 ℳ 8 ß.

1723. 12 Juni. Jens Hornsylds Hustru Maren Amors begravet i ringeste Jord, 4 ℳ.

1726—27. Betalt for 6 Heste, som kjørte den store Sten fra Aaen til Kirkegaardsmuren i Badstuegyde, der blev til en Hjørnesten i det søndre og østre Hjørne i bemeldte Mur, 2 ℳ.

D. Af den ældste Kirkebog.

Paa Titelbladet: Anno 1680 er denne Bog mig leveret Nytaars Aften. Peter Ryther Rasmussen.

1680. 7 Januar. Begravet velvise Christopher Pedersøn Tolder. »Texten, han begjærede at forklares, var Gal. 2, v. 20.«

8 Januar. Et Lig Kl. 12 uden Sang og Klang; var en Fiskerpiges Barn i Fugholm.

17 Marts. Begravet Maren Iversdatter, der strøede Gravene.

Dom. Rogate. Absolveredes publice: Margrete Ibsdatter, udlagde Gregers Jørgensen, som skulde i denne Tid have tjent paa Flaaden; og opstod Morten Lauridsens Konsumptions Forvalters Kvinde og raabte 2 Gange: Det er Løgn, din Hore sagde.

9 Juli. Margrete Ibsdatters Horeunge begravet.

28 Juli. Et fattigt Barn begravet uden Klokker.

3 Juledag. Begravet Niels Olufsen, Felberedersvend, som døde paa Gaden udenfor Povel Iversøns Dør.

30 December. Hr. Johans Datter[1]) i Aarhus begravet.

1681. 26 April. Begravedes Ludolph Christiansøn, stukken af Elsa Jonasøn hans Kone.

1682. 1 S. e. Paaske. Døbt tydske Præceptoris Oluf.

---

[1]) Formodentlig Datter af Hr. Hans Hansen Lønborg, Kapellan ved Domkirken i Aarhus fra 1640 til sin Død 1681; han havde if. Wiberg I, 45 atten Børn.

31 Maj. Hr. Peder Munks[1]) Kone begravet.

20 September. Kopuleret Hr. Peder Bering[2]) og Anna Berntsdatter.

18 Oktober. Kopuleret Hr. Peder Munk[1]) og Karen Ovesdatter.

1683. 13 Februar. Johanne Rasmusdatter, som stak sin Mand ihjel, halshuggen paa Torvet; var den første Misdæder i min Tid, Gud give hun maa være den sidste.

25 April. Christen Skolemesters Jens døbt, som var det første Barn, der blev døbt efter Prædiken efter den ny Forordning, tværtimod Ordinantsen.

1686. 3 Februar. Apothekersvenden og Daniels Datter trolovede.

1690. 18 Oktober. Slotsherrens[3]) Barn Knud begravet hora 12.

Fra 1695 til Bogens Ende 1703 skrevet med en anden Haandskrift[4]) og afdelt i 6 Rubriker.

»Bogføreren kom til Stedet d. 16 Marts forleden.«

1695. 14 Januar. Begravet Magister Peder Rytter, Sognepræst i Horsens og Provst i Nim Herred, død 6 Januar, var 68 Aar.

1696. 6 Marts. Begravet Jørgen Mouritsen, Vognmand af Grønnegade, som mellem Søndag og Mandag forleden om Natten af Vanvare skal være død i et Morads paa Torsted Mark, 50 Aar.

1697. 27 April. Begravede Hr. Laurids Fog Christopher Bismarch, en Hummelfører, døde til Christian Sørensens d. 25 April; var født i Mark Brandenborg, 34 Aar gml.

20 Juli. Døde Gjertrud Nielsdatter, Sl. Mag. Niels Krogs[5]), som var til Søren Jacobsens paa Søndergade; blev strax efter Parentationen henført til Hvilsted Kirke og blev

[1]) Kapellan, se foran Side 372.

[2]) Fra 1676 til sin Død 1689 Sognepræst i Nebsager og Bjerge.

[3]) Formodentlig en Mand, der har haft Øgenavnet »Slotsherren« og har boet i det Bondehus, der laa, hvor forhen Stjernholm Slot var; at det var en fattig Mand, fremgaar af, at Begravelsen fandt Sted Kl. 12. Sml. Pont. Atlas IV, 163. Flere Steder her i Landet findes et højt liggende, enligt Hus kaldet Slottet, halvvejs som et Spottenavn; saaledes f. Ex. i Holsted.

[4]) Nemlig Mag. Anders Andersen Winding.

[5]) Mag. Niels Krog, † 1685, var Sognepræst i Vejlby ved Aarhus.

nedsat i Sl. Jacob Jensen, som var hendes første Mand, hans Begravelse. 80 Aar gml.

24 Juli. Døde Ane Andersdatter, Sal. Hr. Povel Brandts [1]), som var og døde i mit Hus; hendes Lig blev strax efter Parentationen henført til Vinding Kirke og nedsat i Gravstedet hos hendes sal. Mand. 61 Aar 3 Maaneder gml.

1699. 12 Oktober død, 13 Oktober begravet i de fattiges Jord Ane Jørgensdatter, som var i Kjælderen paa Torvet og var fra Sandsen; døde til Anders Bredstrups i Smedegade.

1700. 13 Juli. Kl. 12 begravet i de fattiges Jord Mads Pedersen Rebslaaer af Fugholm, som nogle Aar havde holdt sig fra Sakramentet, dog han for saadan Udeblivelse tilforn publice var absolveret og ofte paamindet.

1701. 12 Juli. Begravedes Hans Pedersen, Staadderfoged, druknede udi Aaen ved Laborehoved [2]), som han var gangen ud at fare i Bad.

Under Kirkebogens Rubrik »Publice absoluti« anføres:

1695. 12 Personer for Hor og 1, nemlig Mads Rebslaaer (se foran), for Udeblivelse fra Sakramentet over Aar og Dag, Uskikkelighed med Fylderi og Forsømmelse med at søge Kirke.

1698 var der 11, deriblandt en Enke baade for Utugt og for paa en 4 Aars Tid at have afholdt sig fra Sakramentet og for at have ladet sig efter et uægte Barns Fødsel indløse som Ægtekvinde af Hr. Laurids i Vær.

1699 anføres 7, deraf 1, nemlig Rasmus Nielsen Skorstensfejer efter begangen Drab paa en Soldat, som hannem i hans Hus forleden Aar overfaldt og blev anset for Nødværge; blev derfor foruden Bøder efter Loven dømt til at staa aabenbare Skrifte efter ergangen Dom.

---

[1]) Hr. Povl Brandt, Sognepræst i Vinding, Bryrup og Vrads, † 5 Juli 1683; Enken har rimeligvis været Søster til Mag. Anders Andersen Winding, fra 1671 til 1695 Præst i Hadsund og Ølst, derpaa til sin Død 1715 Sognepræst i Horsens; altsaa næppe, saaledes som det formodes Kirkehist. Saml. 3 R. IV, 124, Datter af Povl Brandts Formand i Vinding, men en Præstedatter fra Vejerslev, Aidt og Torsø. Som Enke har hun fundet Ophold i Broderens Hus. Efterretningerne hos Wiberg ere vildledende.

[2]) ɔ: Ladebrohovede; saaledes nævnedes den yderste Del af den Landstrækning, som er nord for Horsens Aas Udløb i Fjorden, og som begrændses noget af Havnen; nu hører man kun sjældent Navnet.

Træk af Natmandslivet.

Af G. H. W. Johannsen.

Her i Gunderup Sogn, Aalborg Amt, fortalte min Bedstemoder, var i Begyndelsen af dette Aarhundrede, i min Ungdom, store Skarer af Rakkere eller Natmandsfolk, som droge omkring uden at have noget egentligt Opholdssted. Mændene bare næsten altid en Glarkiste paa Ryggen, somme ogsaa en Taske eller Pose med lidt Værktøj til Kjedelflikkeri, med hvilket de af og til tjente sig en Skilling hos Bønderne. Dog ernærede de sig hovedsagentlig af Jagt, Fiskeri, Tiggeri og lidt Tyveri, hvilket sidste kunde have slemme Følger paa enlig liggende Steder og udflyttede Gaarde, hvor de gjorde deres Ret eller rettere Uret gjældende ved at aftvinge Beboerne Penge og Fødevarer.

Som Bevis paa den store Masse, der drog omkring, hidsættes følgende. En Aften kom tvende Natmænd og bad en Gaardmand om Husly, som de ogsaa fik, og det anvistes dem i Laden; men hvor forbavset blev man ikke om Morgenen ved at tælle atten Personer af begge Kjøn, som om Natten havde logeret der.

En Trup, bestaaende af en fire-fem Stykker, havde taget Ophold paa en Mark mellem to Vænge Korn, som tilhørte mine Bedsteforældre, hvorfra de om Morgenen, efter at Køerne vare satte paa Græs, listede sig ud for at malke disse. Efter at de i flere Dage tillige havde forøvet Tyverier i Omegnen, bleve de fordrevne.

Rasmus og Hans hed tvende Natmænd, som i mange Aar forrettede Rakkerarbejde her i Sognet. Den første, hvis Forældre havde haft Ophold i Aalborg og været velhavende Folk, havde kastet Kjep med et Fruentimmer ved Navn Regina, med hvem han havde mange Børn, men som han tilsidst forskød, hvorefter hun druknede sig i Buderup Aa. Siden levede han sammen med en Tjenestepige fra Thorup By (Hellum Herred), om hvem Folk sagde, at Rakkeren havde gjort det saaledes med hende, at hun ikke kunde forlade ham. Af hans mange Børn er en Søn og en Datter, som nu ere aldrende Folk, bosatte her i Sognet.

Senere forrettedes Rakkerarbejdet af en Mand, kaldet Pimp Lavst, som boede i en lille Høj (Hinnerhøj) i Udkanten af Gunderup Bymark. Der fortælles, at naar Lavst havde krænget Skindet af Dyrene, det være sig Hund eller Kat, tog han Kroppen med hjem, hvor den af hans Kone (Pimp Maren) ophængtes i Røgen for at bruges i Husholdningen.

Om samme Mand egentlig hørte til Natmandsfolket, vides ikke; men Arbejdet forrettede han, da det jo endnu paa den Tid var Vanære for en Mand at tage Skindet af et selvdødt Kreatur eller skyde en gammel Hest.

Nogle Sagn fra Aalborg Amt.

Af samme.

Skiftningen.

Vesten for Byen Gunderup ligge nogle Høje, som kaldes Kirkebakker; heri skulle en Gang i sin Tid have boet Bjærgfolk. Der fortælles, at en Kone i Oppelstrup skulde have faaet sit Barn forbyttet. Konen mærkede ingen Forandring, uden at Barnet skreg og skraalede og bestandig vilde have Bryst, og hun tænkte derfor, at det var blevet sygt. Manden og Pigen derimod syntes at bære lidt Tvivl med den hastige Vending, Barnet havde taget. En Søndag, Folkene skulde i Kirke og Pigen derfor vogte Barnet imens, tog hun en Æggeskal og satte et Halmstraa i; thi hun forestillede, at hun vilde brygge. Da Skiftningen, som laa i Vuggen, saa det, sagde den: »Det har jeg aldrig set hjemme.« — »Hvad,« sagde Pigen, »kan du tale?« — »Ja,« sagde han, »nu har jeg diet otte Mødre ihjel, og naar jeg nu faar diet den niende ihjel, saa er jeg Mester i Kirkebakke; men sig det ikke til din Husbond.« — Da nu Folkene kom hjem fra Kirken, underrettede Pigen sin Husbond om det, hun havde hørt, og han gav sig ufortøvet til at prygle løs paa Skiftningen i Vuggen; men i det samme kom Bjærgkonen med det rette Barn og tog Skiftningen med de Ord: »Der har du dit Barn igjen, jeg har ikke været saa haard imod eders, som I er mod mit.«

Endvidere fortælles om samme Kirkebakker, at der en Gang skal have staaet en Kirke, og at Vejfarende ved Nattetid ofte have set Lys brænde der, ligesom Hyrderne skal have hørt, at man lukkede Døre og sloge Kister i Laas dernede.

Troldmanden.

I Oppelstrup, Gunderup Sogn, boede for mange Aar siden en Mand, som hed Jonas. Samme Mand var anset for en Troldmand og kunde gjøre alle Slags hemmelige Kunster. En Gang var han i Lillevorde Sogn for at spille til Dans. Hans Kone, som imens havde efterset hans Papirer og Bøger, havde til alt Uheld faaet fat paa Cyprianus, som hun syntes at have megen Morskab af at læse i. Da hun havde bladet et Øjeblik om i Bogen, kom Fanden og spurgte hende, hvad hun vilde. Konen, som i sin Forskrækkelse ikke vidste, hvad hun skulde svare, sagde: »Skaf mig min Mand hjem.« Lidt efter kom Manden farende hjem, og det havde gaaet saa hurtig, at han havde tabt sin ene Støvle. Da han saa Aarsagen til denne sin hastige Hjemfart, kastede han et ondt Blik til Konen og bad Fanden øse sig et Sold fuldt af Vand, og da denne ikke kunde udføre dette, var han ham kvit.

Spøgeriet.

For mange Aar siden vilde en Mand i Gunderup Sogn bygge sig en ny Raaling, og paa Pladsen, hvor den blev opført, havde Folk tit og ofte set Lys brænde, og der var da ogsaa bestandig Spøgeri paa Gaarden, efter at det nye Hus var opført. Kreaturerne kunde om Natten springe brølende op fra deres Leje og rive i Bindslerne. Hakkelseværket kunde tage paa ligesom at skære Hakkelse. Inde i Stuerne, hvor Folkene sad, kunde man under Bordene og Kakkelovnen høre en Lyd ligesom af en vaad Hund, der ryster sig og klaprer med Ørerne, og det var om Natten, som der var noget, der puslede og slæbte over Gulvene. Sagnet fortæller, at en Pige, som tjente paa Gaarden, vilde en St. Hans Aften sætte sig op i Øverstestuen for at binde (strikke), og da hun havde siddet lidt, tog en gammel Rok, som stod i et Hjørne af Stuen, til at kjøre rask rundt, hvorover Pigen blev bange og flygtede ned. Næste Dag vilde hun op for at se, om Rokken endnu var saa villig til at gaa rundt; men da kunde hun næsten ikke træde den af Sted, saa gammel og rusten var den.

Gammel Vane.

Min Bedstefaders Fader var Skolelærer i Gunderup. I Skolen, som den Gang var et meget gammelt Hus, gjentog

sig hver eneste Aften Kl. 10 en uhyggelig Rumlen paa Loftet fra en Lem til hen imod Skorstenen som af en Loftvogns Kjørsel. Man var bleven saa fortrolig med denne Lyd, at man næsten ikke lagde Mærke dertil. Det var for dem, som det virkelig var noget, der hver Aften skulde finde Sted. »Gammel Vane« kaldte de det, og naar det lød, sagde de altid: »Hør nu til gammel Vane.« En Aften besluttede alligevel min Bedstefaders Fader at gaa op paa Loftet for at undersøge dette mærkelige Tilfælde; men han kom efter kort Tids Forløb atter ned igjen saa hvid i Ansigtet som et Lig uden at ville sige eller siden har sagt saa meget som et Muk derom.

Hexen.

I et lille Hus vest for Lovisendal i Gudum Sogn boede en Gang en Mand, Paryk Thor kaldet, hvis Kone havde Ord for at være en slem Hex, og der fortælles om hende, at hun kunde skabe sig om til hvilket Dyr hun vilde. Paa Lovisendal havde Pigerne hver Morgen, naar de kom i Stalden for at malke, i længere Tid set en stor tyk Skrubtudse, som altid sad midt paa Gangen, og da de alt flere Gange havde kastet den paa Døren, og den bestandig vendte tilbage igjen, toge de en Morgen en Kjedel kogende Vand og overhældte den med. Fra denne Dag af blev Konen oppe i Huset syg og sengeliggende og døde kort Tid efter. Men Skrubtudsen saa man senere aldrig noget til i Stalden, da man mente, at det havde været hende, der gik der i Skikkelse af en Tudse.

Meddelelser fra Aalborg Bispearkiv.

Ved D. H. Wulff.

(Fortsat.)

---

7. Løn for Præsten i Vestervig.

Christiernn Kieldssen, Sogennpresth wdj Westeruigh Sogenn, giørrer wiitterliigt for alle med dette mitt obne Breff och eghen Handskrifft, att iegh haffuer nu giordtt enn Forieningh med erliigh och welbørdiigh Mand Her Knud Gyldenstiernne, kon. Maietts. Lensmandtt wdj Westeruigh, mynn kiere Husbond, om mynn Wnderholding och Løn for denn Kirketienniste, som iegh haffuer giordt fraa Paaske nu sist och framdelis skall giørre till Paaske førstkomendis wdj saa Maade, att Her Knud Gyldenstierne haffuer wntt megh Tingaartt, som iegh nu wdj boer, tiill en Prestegaard med Agger och Engh, som legghen tiill forne Gaard, och dertiill haffuer hand wntt megh dy iiij Aggher nordest y Suen Tofft och alt dett Haffuerland leggendis østen Hanbierre och Østersgaardz Tofft saa wiitt och brett, som Her Peder hagde, och frij Ildingsbringh y Hieden; men dy ij Aggher, som leger y Trankiers Marck, och iij Agger, som leggher y Narbo Marck och en y Kiargaardz Marck haffuer hand icke wntt megh, men alt dett andiitt Jord haffuer hand wntt megh, och dertiill haffuer hand fornygett megh med iij Lesther Korn baade dette Aar och saa lenge iegh tienner hannem och den tredie Partt aff all Queghtiende och alt Offrett epter myn Tøcke och Mynde, saa iegh tacker hannem Ere och gott, och wiill beuisse hannem myn tiilbørliig Tieniste. Tiill ydermiere Windisbørd ydmygeliig tiillbeder iegh erliig och welbørdiig Frue, Frue Susanna Lychisdatter tiill Nebbell att

bezegle for megh och Niels Massen y Tobøll, Niels Anderssen i Kiargaard och Jens Perssen y Willerup, dj iegh haffuer icke Indzegell. Datum Vesteruigh anno dnj 1557.

ij Lester Byg och j (ɔ: ½) Lest Rugh. (Fire Voxsegl.)

8. Øland Præstegaard og Sognekald.

Knud Guldennsternne tiill Vosburig giører vittherlig for alle mett thette mytt obnne Breff, att ieg eptther konn. Maittz. Befaliing haffuer vdlagdtt thenne Breffuiser Her Bertill Jennssenn, Sogennprest tiill Øecloster Kyrke, enn Gaardtt ligenndis paa Øelanndtt y Østerbøy, som Niels Mogennssen och Las Mogennssen yboer, oc skiiller aarligenn j Thønne Høstesild oc ij Hønns, oc ienn Gaard, som Peder Mogennssen iboer, skiller aarligenn j Pund Maltt, vj Vold Syld, ij Hønns; ther tiill mett iiij Støker Iord ligendis y Vesterbye Mark, som liger tiill thenn Gaardtt y Østerbye, Las Seffrennssen iboer, oc ij Støker Iordtt, som Enuold Seffrennssenn nu haffuer aff Øecloster y thenn vesterste oc nordeste Vonng. Ther tiill mett thenn Thynnd, Tienerenn ther paa Lannditt tynnder, huad som helst thett er eller vere kand aarligenn att beholde. Thise forschreffne Eyendom mett Agger, Enng og Thynnd haffuer ieg vnndtt och tillladitt forschreffne Her Bertill tiill att vere synne retthe Prestegaardtt ther paa Øelannd, oc thenn nu strax sanncte Michels Dag att annamme till seg, dog mett saadann Skiell och Vilkuor, att forschreffne Her Bertill Jennssen skall vere meg oc myne Folck oc sidenn menige Sogennfolck paa Øelannd enn rett, god Pastor oc Siellsørger att predicke oss Euangelium for, och vdttdielle thett helige Sacramentt mett ander tilbørlig rette Presteembode oc Tiennist, som en Sogennprest bør att giøre syne Sogenfolck. Till Viindzburd trøker ieg mytt Signett neden paa thette Breff. Datum Vesteruig then 2. Dag Augusti Aar 1557.

9. Jørgen Mortensens Kaldsbrev som Superintendent over Vendelbo Stift.

Wij Christiann thenn tredie mett Guds Naade Danmarkis, Norgis, Venndis och Gottis Koning, Hertug wdj Hollstenn, Stormarnn och Dyttmerskenn, Greffue wdj Olldennborg och Dellmennhorst, giøre alle witterligt, atth wij nu haffue fordinerit, thilltroet och befallitt och nu mett thette wortt opnne

Breff forordinere, tiltroe, befalle och Fuldmagt giffue oss elskl. hederlig och hoglerd Mandh Mester Jørgenn Morthensen att were Superintendent offuer alltt Wenndelbostigt, ther att drage omkringh och haffue Tillsiunn wdj alle geistligh Sager, och predicke och lere Guds Ordh och thett hellige Euandgelium rennth och clartt for Allmuenn och visitere alle Sognnekierker och haffue flittig Tilsiunn, saa Guds Ord och Euangelium predickis och leris rennt och clartt offuer alltt Stigthett, och att Religionenn hollis wed Magt, och i alle Maade rette seg epther thenne wor obne beschreffne Reformatzs och Ordinantzs, som wij hanom medgiffuett haffuer. Thij bede wij och biude alle wore Fogiter och mienige Addell och Riderskaff offuer allt forne Wenndelbo Stigt boenndis, attj forne Mester Jørgenn wdj same synn Superintendentz Embede paa wore Wegnne ere bystanndigh, och hanom ther huos handt haffue och beskierme. Thesligeste biude wij mienige Almuge, geistlig och wertzlig, ingenn wnndertagett ther samesteds, attj retthe etther epther same wor Reformatzs och Ordinantzs, som hand etther i saa Maade paa wore Weggne forgiffuenndis worder, thenn i alle Maade att fuldgiøre och wedh Magt holle, epther som thenn wdi alle Maade wduiser och indeholler, och lader thett ingennlunde.

Giffuett paa wortt Slott Kiøpnehaffen
then 19 Januarij Aar mdlviij.

Wnder wortt Siigneth. *Christian.*
(L. S.)

Kongens Samtykke til Valget af den næste Superintendent i Aalborg Jacob Jensen (Holm).

Frederich thend anden med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Kouing. Wor Gunst tilfornn. Wiider, att hederlige och wellerde Mennd Proffuester och Prester wdj Wendelboe Stigtt, som ther thill haffue werritt forordnitt, haffue wnderdanigh laditt giffue oss tilkiende, huorledis att the epther Ordinantzen haffue werritt tilsammen epther theris fremfarnne Superintendentis Affgang och haffue thennem beraadslagitt om en duelig och skickelig Mand wdj hanns Sted att wduelge, och epther saadan theris welbethenchte christelig Beraadslag haffue eblantt andre kalditt och thillneffnd ether, tha haffue wij wdj same theris Wall och Kalld naadigt ladett

oss befalde och giffuitt wor Samtøcke paa ethers Person, forsehendis oss naadigt, attj wdj thett, som wdj saa Maade ordentlich tilfordris och Gudtz Ehris och hans hellige Ordtz Forfremmelse och thend christnne Menighedtz wdj forne Stigtt theris Thieniste meenendis och anrørendis er, skulle findis guoduillig, thi bede wj ether och begierre, attj rette ethers Leylighz ther epther och wille werre fortencktt wdj att kome hoes oss tillstede wdj thilstandende Bededage, saa I tha kunde giøre oss Superintendentz Eed epther Ordinantzen och siden thage wiidere Beskeed hoes oss, som wdj thend Bestilling er behørlig. Ther med skeer wor Wilge. Beffallendis ether Gud.

Schreffuett wdj Stadtzgaard
thennd xvij Dag Martij Aar mdlxxxvij.
Wnnder wortt Signett

(L. S.) *Friderich.*

Udskriften er: Oss elskl. hederlig och høylerdt Mand Mester Jacob' Jensenn, Cannick wdj Wiiborgh Domckircke.

10. Om at skaffe en nyudvalgt Biskop Bolig, Heste og Vogn.

Efter Biskop Laurids Nielsens Død 1557 blev Jørgen Mortensen Bornholm af Kongen kaldet til Biskop over Aalborg Stift i Følge Kaldsbrev af 19. Januar 1558 (se foran S. 387) og Brev til Stiftslensmanden af 21. Januar 1558, meddelt af H. F. Rørdam i »Danske Kirkelove« I, 510—2. Hertil slutter sig nedenstaaende Befaling, der meddeles efter en samtidig Afskrift i Aalborg Bispearkiv.

Christian then tredie medt Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Koninghe etc. Wor Gunst tilforn. Wiidt, att eptherdi oss elskelighe Mesther Jørghenn Morthenssenn skall were Superintendent wdj Vendelboe Stiget och nu strax skall giiffue seg affstedt och bliffue ther, och handt inghenn Werelsse haffwer att boe wdj, tha bede wij thegh och wille, att thu forhandlere thett saa mett Mesther Lauritzis Høstrwe, att hun strax lader hannem fange Superintendentens Residentz och all Superintendentens Rente, och hwes hende epther hinders Hosbundtze forneffde Mestere Lauritzis Død mett rette tilkommer, thett were seg anthen Woninghe eller Renthe, at thu thett wdj andre Maade paa wore Wegne fornøgere hinde. Och eptherdi att forne Mesther Jørghenn icke haffwer Heste, Woghen till att brughe, naar handt skall visitere wdj Stigtet,

bede wij theg och wille, att thu laanere hannem ij goede Heste och en Woghenn till thenne førsthe Visitatzs, paa thett handt thiss snarere kunde komme till att visitere. Ther mett skeer wor Wilghe; thi ladt thett ingenlunde. Beffalendis etther Gudt. Screffuit paa wort Slott Kiøbnehaffn then xix Dagh Februarij Aar mdlviij. Wnder wort Signethe.

II. To Adkomstbreve paa Ejendom til Sindal Præstegaard.

1. 1559 (1479). Jens Fues, Dommer tiill Horns Herridtzting, Las Schriffuer y Aassen, Mickill Jerickssen y Rootued, Mas Nielssen y Gygord, Anders Anderssen y Ugelby och Las Tussen y Narbindzløff ewindelig met Gud kundgiøre, at Aar effther Gudz Byrdt 1559 then Mandag nest effther Philippi et Jackobi tha war skickedt for aass paa forne Tingh hederlig Mand Her Olluff Laurissen, Sogneprest till Søndall Kyrcky, ther lydeligen eskedt, bedis och fieck iett fuldt wuildige Tingsvinde aff viij troeffast Danemend, som var Las Tussen y Narbindzløff, Mickell Ierickssen y Rootued, Mas Nielssenn y Gygord, Niels Perssen y Rauffudrup, Anders Anderssen y Ugelby, Seuren Ienssen ib., Jens Massen y Stabeck och Tøger Ienssen y Tornby, hwilcke forne viij Danemend alle samdrecteligenn vonde paa thiere gode Troo, Siell och rette Gudz Sandhet met opracktt Finger och Helgensiedt, at thy lydeligen saa och hørde, att forne Her Olluff Laurissen stoed her inden Tingj samme Dag och loed lydeligen læsse iett obne besegledt Permenttzbrev lydendes paa nogen Eydom, som ligger till forne Søndall Prestegordt, lydendes Ord fraa Ordt som her effther følger: Alle Mend, thette Breff seer eller høre læsse, hilsse wy Per Laurissen, Præst och Cappellan paa Asdall, Hans Bagj aff Voen Væbener, Niels Laurissen y Togholt, Nis Kortssen, Jesper Perssen, Ehwe Terckelssen och Jes Mickkelssen y Togholt ewindelig met Gud. Kwndgiøre wy alle met thette wort obne Breff, at Aar vnder Gudz Byrdth mcdlxxix Søndag nest for Kyndermisdag var skickedt for aass och for mange andre fleere gode Danemendt och menige Sognemend y Søndall Sogen paa Søndall Kyrckygord thenne Breuisser Her Olluff Laurissen, Sogneprest y Søndall, loglig esked aff Sognemend, som tha neruærendes, fieck och framlede ett fultt Sognevinne aff xij Danemend, saa som er Per Troelssen, Ehwe Terckelssen, Jes Gødickssen, Jens Mickelssen, Mas Lidell, Jesper Perssen, Jes Troelssen, Joen Yttzen, Olluff

Seurenssen, Las Baggj, Nis Kortssen och Terckell Chrestenssen, hwilcke for[ne] xij Danemend eudrecteligen vonde met en Røst och samledt Hender paa tiære gode Troo, Siell och rette Sannen, at somme aff thennem er siell fuld vitterligt och myndis y lx Aar och lenger och somme aff thennem haffuer hørdt och spordt aff andre gamle Danemend, som er fød y Søndall Sogen, och aff diere Forelder, som er Stii Mickelssen, Nis Mickelssen och Las Olssen Smedt, och myndis thennem y lxx Aar y Gudz Sandhet, at Kyrcky Hollum, som ligger y Fiilstedt Aa och Marck, er Enng och Grund till Søndall Prestgordt. Item er och fuldt vitterlig, at Prestegord haffuer siitt Feydrøfft och loedt skyufft Iord till iett Pund Rugg y Barckehiødt och loedt skyufft Enng neden for och er Prestegordtz rette Feydrøfft fram at Søndall och effuer Kierredt, som then Feybrou nu ligger, som Her Olluff haffuer giordt och væritt ther aff gamle Tiidt wlast och wkiærd y roliig Heeffdt, och war Her Olluff foruist thet Brooustedt aff Sognemenden, som ther affwiste, och aldrig som aas kand myndes ther var Eng østen Feebrouen norden Becken, far Mas Sommerssen hug op aff Skou, och ey synden Becken och østen Broen yddermere, end som norden er, och er Barckhiede ingen Iendiell till Syndallund. Item haffuer Prestgord synn rette Hiemell met Skoou, Jord och Feydrøfft alle Søndall Fang inden alle fire Marckeskiell och Mode. Item Søndallundt hans rette Gordegiard er synden nest wdt met Veyen och stander then Leystolp endtnu sønden met Veyen, som hans Gordeleydt var yhength, och ey var Giard norden offuer Veyen, før Mas Sommerssen giærdhet y alle Granders Forthoufft och thennem till Trengzell och Forfang, och haffuer thet væritt loglig forfuld met Synn aff Hans Bagj, at thet er wloglig giord, och er last och kierd huert Aar siiden. At saa er gonget och faret y Gudz Sandhet, som for er screffuit, thet hørde vy och saa. Thill Vindisbyrd henger vy vore Indzegell neden for thette Breff. Att saa gick och foer y Sandhet, som for stander screffuit och for[ne] viij Danemend saa for aass wonde, thet hørde vy och saa. Thet vinde vy met vore Indzegell tryckendis neden paa thette Breff. Datum anno die loco vt supra.

2. 1569. Jens Anderssen y Sønderbindzløff, sidendis den Tiidt y Dommerens Stedt till Horns Herridtzting, Las Skriffuer

y Aassen, Jep Seurenssen y Jeggaas, Simen Tammissen y Hiegordt, Simen Perssen y Grymershaffue och Las Martenssen y Aagordt giør alle vitterligt, att Aar effther Gudz Byrdt mdlxix then Mandag nest epther Snapzting tha war skickett for aass hederlig Mandt Her Olluff Laurissen y Søndall Prestgordt, ther lydeligen esked, bedis och fiick iett fuldt wuildige Tingsvinde aff viij troofast Dannemendt, som var Jep Seurenssen y Jeegaass, Simen Tammissen y Hiegordt, Las Martenssen y Aagordt, Simen Perssen y Grymershaffue, Las Biil y Narbindzløff, Niels Mickelssen ibid., Kield Jenssen y Sønderskou och Jesper Seurenssen y Astrup, hwilcke forne viij Dannemendt alle samdrecteligen vonde paa thiære gode Troo, Siell och rette Gudz Sandhet met opracht Finger och Helgens Jeedt, atthy lydeligen saa och hørde, att forne Her Olluff Laurissen stoed her inden Tingj samme Dag och loed lydelegen læsse ij obne beseglede Breffue, som indholder nogen Artikler, som her effther følger: Jeg Matz Pouelssen, Borger paa Skaffuen, kiendis och giør for alle vitterligt met thette mitt obne Breff, att thet er liiij Aar, siden jeg var huoes Anders Fønboussen y Søndall Prestgordt, tha war Jendell emellom Becken Jendell till Søndall Prestgordt. Att saa er y Gudz Sandhiedt bestoer jeg met myn Helgens Jeedt, tryckendis mitt Indzegell neden thette mit obne Breff. Screffuit paa Skaffuen Løffuerdag nest effther Hellig tre Kongers Dag Aar 1569. Item Jep Biørn Jenssen y Routued kiendis y thette mitt obne Breff, att thet er mig y Gudz Sandhet fuld vitterligt, att om l Aar moedt var jeg y Søndall Prestgord huos myn Morfader Anders Fønboussen, tha var Jendiell emellom beggi Becke var Prestgordtz Jendiell och vester op met then sønder Beck offuer Fiilsted Spong och siden nar op met Becken till then Brynn, ther lygger vester paa Haffueagger, thet var Jendell till Søndall Prestgordt. Till Vindesbyrdt, att thet saa er y Sandhet, trøcker jeg mitt Indzegell neden thette mit obne Breff. Datum Knyffholt Hellig tre Konger Affthen Aar 1569. Fremdelis vantt och kundgiorde Las Baggi y Tuerstedt Torp met hans Helgens Jeedt, att hand myndis y xl Aar, tha var hand huoes hans Fader Jens Baggi y Søndall; denn Tid var Jendell, som ligger sudost fraa Prestgordt, Prestgordtz rette Jendell, och the Mendt y Søndall holtthe Wocht paa thiære Swin fraa forne Jendell, nar der wore Angrøe, och stoed Pouell Haraldssen

och Jens Perssen her inden Tingi samme Dag och bestoet, at dy var for Starupzgordtz Port paa Jwell Dag siist forleydenn och loffligenn gaff erlige oc velbyrdig Mandt Biørn Kaaes Varssell for samme Vinde. Att saa gick och foer y Sandhet, som forscreffuit staar, thet hørde wy och saa. Thet vinde vy met vore Indzegell tryckendis neden paa thette Breff.

12. Til Tæbring Sognekalds Historie.

Foruden den Sandemænds Forretning af 1521 angaaende Tæbring Præstegaard paa Mors, som Biskop P. Chr. Kierkegaard har meddelt efter Originalen i Aalborg Bispearkiv i Ny kirkehistoriske Samlinger II B. S. 337—8, findes endnu sammesteds nedenstaaende Aktstykker, som her meddeles til yderligere Oplysning om Sognekaldets Historie.

1.

1574.[1]) Frederich thennd anden med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wenndis och Gottis Konig. Wor synnerlig Gunst tilforn. Wiider, att effther thij thenne Breffuiser, Her Annders Morthenssen haffuer nogen Tidt forledenn laditt giffue oss tillkiende, huorledis hannd haffde enn saare rennge Prestegaard, saa hannd ther aff icke kunde holde siigh, tha haffue wij thennd Tiid naadigst bewilgitt och tilllatth, att hannd och hanns Efftherkomere motte for Schiild och Lanndgield nyede, bruge och beholde enn Kierckegaard, liggendis wdij Thiiberig i Morss, dogh att hannd sielff skulle forunde Bondenn aff Gaarden, efftherso m wortt Breff, hand samme Tiidt ther paa forhuerffuett haffuer, ydermere formelder och wdwiser. Och efftherthij forne Her Annders Morthenssen beklager, att hand med forne Bonde icke kannd bliffue till enns, att hannd will slippe Gaarden, bede wij ether och begierre, att ij medt thet første will beskeide begge Partherne till ether och tha att giøre ethers størrste och mueligiste Fliidt, attij thennom ther om endeligen kunde forenne och fordrage, saa att forne Her Annders nyder och bekomer Gaarden, och hannd fannger att wide, huad hannd ther for skall giffue Bonnden, att hannd thend franthreder och oplader, efftherso m billiigit och rett kannd werre, och ther om forhandeller med thenom till Ende. Ther med giøre i oss synnderligen till Willige. Schreffuit paa

[1]) Jfr. hermed Rørdam: Danske Kirkelove II, S. 210.

wortt Slott Skanderborg thennd 1 Dag Octhoberis Aar mdlxxiiij. Wnder wortt Siignete.

2.

1587. Vi Frederik den anden o. s. v. gjøre alle vitterligt, at eftersom vi nogen Tid siden forleden have naadigst bevilget og tilladt, at en Kirkegaard udi Tæbring udi Mors maa bruges til Præstegaarden sammesteds for forne Præstegaards Rettighed, dog saa, at deraf skulde gives til Kirken 6 Tdr. Byg og til Kronen 1 Pund Havre, 1 Svin, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 2 Snese Aal, som vort Brev, derom er udgivet, ydermere indeholder og udviser, og os elskl. hæderlig Mand Hr. Christen Lauritzen, Sognepræst til Tæbring Sogn, har underdanigst ladet give os tilkjende, at der fordres Tiende af ham af samme Gaard, da, efterdi forne Gaards Ejendom bruges af Præsten og Præster almindelig ere forskaanede for Tiende at give af de Gaarde, de besidde og bruge, have vi af vor synderlig Gunst og Naade undt og tilladt og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at forne Hr. Christen Lauritzen og hans Efterkommere, Sognepræster udi forne Tæbring maa og skulle være og blive kvit, fri og forskaanet for Tiende at give af forne Kirkegaard, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. O. s. v. Givet paa vort Slot Hald d. 20. Juli Aar 1587.

Friderich.

13. Kongeligt Brev paa Thisted Bispegaard til Præstegaard.

Wij efftersehreffnne Anders Morsing, Anders Niilsenn, Borgemester, Suenndt Kremmer, Niils Niilsenn, Matz Schriiffuer, Chrestenn Niilsenn, Niils Krab, Hanns Badsker, Annders Wenndelboe, Per Jennsenn Dollerup, Chrestenn Jennsenn Skreder och Jenns Sørennsenn, Raadmenndt y Thiisted, giiør wiitherliigh for alle, att wy haffuer siiett, hørtt och anamett thiil oss wdj woriis och Byenns Foruarinngh och Giiemme aff woriis Siellsørger och Sognneprest hederlig och høglertt Manndt Mester Jørgenn Lauritzen ett konngeliige May. wor allernaadiigste Heriis obnne, beseglett Breff wfforfalskett, wstunngedt och wfformørckett, liiudindis y alle Made Ordt fraa Ordt, som her effther følger: Wy Frederiich thenn anndenn med Gudz Naade Danmarckys, Norgiis, Wenndiis och Gotiis Koniinng, Hertogh wdy Slesuiigh, Holsthenn, Stormarnn och Dytmerskenn,

Greffue wdy Oldennborigh och Dylmennhorsth, giiør alle wiitherliight, att effthertbi oss elskie hederliigh och høglert Mannd Mester Jørgenn Lauritzenn, Sognneprest wdj wor Kiiøpstedt Thiistedt, vnnderdaniigste segh for oss haffuer beklagett, huorlediis hanndt haffuer inngenn Prestegaardt, menn maa leiiee sig Hus och Woniinngh och giiffuer thiillkiiennde, att Biispgaardenn ther wdj Byenn thiillfornn skall haffue werett Prestegaarden, huilckenn oss elsk. Godske Brockennhus, woer Manndt och Thienner hanem giiernne wiill affstaa, thersom wy thet ellers wiille samtøcke, thaa paa thet forne Miisther Jørgenn Lauritzenn, saa wel som hanns Efftherkommer Presther wdj forne Thiistedt kanndh haffue thiieriis wiisse Prestegaardt att bou wdj, haffuer wy aff wor sønnderliige Gunnsth och Nade unnt, beuelget och thiillatt och nu met thete wort obenne Breff wnnder, beuelger och thiillader, att forne Mester Jørgenn Lauriitzenn och hanns Efftherkommere Sognneprester wdy forne Thiistedt maa och skulle altiidh herefſther thiill euiigh Tiidt haffue, nyde, bruge och beholle forne Biispgaardenn wdj Thiistedt met sinn Bøgniinngh och Eyenndomme wdj Lenngdenn och Bredenn, som thenn nu begrebenn och forefunndenn er. Thj forbiiuder wy worre Fougiiter, Embitzmenndt och alle anndre forne Mester Jørgenn Lauriitzenn eller hanns Efftherkommere Sognneprester wdj forne Thiistedt her y modt paa forne Biispgaardt wdj Thiisted, som forschreffuitt stannder, att hiindre eller wdj nogen Maade Forfanngh att giiøre vnnder vortt Hyldiiste och Nade. Giiffuet paa vort Slott Koldiinnghus thenn x Dagh Martij Aar mdlxxix. Wnder wort Siingnette.

Frederich.

Huiilckett forne konngliige May. obnne, beseglett Breff, som wy aff forne voriis Sielsørger och Sognneprest Mester Jørgenn Lauriitzenn nu anamett haffuer, wij bepliickter os wdj guode Foruarinngh och thiill gůode Reede att holle och giiemme same forne konngliige May. Breff wdj woriis och Byenns Giiemme och Foruariinngh wskadt y alle Maade, om enntenn konngliig May.s Lennsmanndt, Biispenn eller forne Mester Jørgenn Lauritzen eller hanns Efftherkommere Sognneprester wdj Thiistedt thenn eskeer eller begiierer. Att saa vdj Sanndhed er, som forschreffuitt stannder, thrøcker wy voriis Statzinndsegell nedenn for thette woriis obenne Breff. Ex Thiistedt st. Woldborig Dag Aar mdlxxix.

14. Frederik den andens Brev paa Ramsing Jord til Præsten i Solbjerg.

Wy Friderick med Guds Nade Danmarckis, Norgis, Vendis och Gotthis Konning, Hertug wdi Slessuig, Holsten, Stormarren och Dyttmersken, Greffue wdi Oldenburg och Delmenhorst, giører alle vitterlig, att efftthersom denne Breff-viser hederlig Mandt Her Matz Nielssen wdi Solbierg haffuer ladit berette for oss sig att haffue en megit ringe Gaardt att boe paa, huorfaar hand haffuer sted och fest aff vor Stigtzlensmand paa Hald oss elskelig Niels Joenssen, vor Mand och Tienner, en Iord, kaldis Ramsing Iordt, som paa ith Affbygge aff en Kronens Gaardt wdi forne Solbierig ligendis, for den sedvanlig Landgield, deraff ganger, tha haffuer wy aff vor synderlig Gunst och Nade wndt och thillatt och nu med ditte vort obne Breff wnder och thillade, at forne Her Matz Nielssen samme Iordt och Egendom maa hereffter nyde, bruge och beholde, dog saa att handt aarligen skall giffue deraff thil Haldt Slott for altt den visse Renter, der pleier att affgange, fire gambell Daller och holde samme Bygge vid Mackt, om nogen Huse derpaa findis, och icke bortthefiue wnder Præste-gaarden den Iord, der thil ligger, wdi nogen Made. Sammeledis haffue vy aff samme Gunst och Nade wnt och thillatt, att handt maa være och bliffue quitt och frij forvthen Arbeid och anden Tynge aff samme Iordt att giøre och giffue, thil saa lenge vy anderledis der thilsigendis vorder. Thi forbiude vy vor Fougder, Embedismendt och alle ander forneffnde Her Matz Nielssen her emod, effter som forskreffuit staar, att hindre eller wdi nogen Maade Forfang att giøre wnder vor Hyldest och Naade. Giffuit paa Haffuerballegaardt then xxviij Dag Novembris. Datum mdlxxix. Wnder vortt Signette.

Friderich.

15. Aalborg gamle Bispebolig.

Den nuværende Bispegaard i Aalborg, der ligger paa Algade lige over for Budolfi Kirke, er skjænket 1684 af Kristian den femte til Embedsbolig for Biskoppen. Tidligere skal Bispens »Residens« have ligget i Bispensgade, som da deraf har faaet sit Navn. Om denne ældre Bispebolig findes i Aalborg Bispearkiv et Par gamle Aktstykker, som herved med-deles i deres oprindelige Skikkelse.

1.

Hans Ibsøn oc Christen Staffenssøn, Sogneprester i Alborg, Peder Christensøn oc Niels Schriffuer, Radmend oc Borger ibm., giør vitterligt, att vy haffuer seett, lest oc hørt itt kong. Mats. vor allernadigste vduald Printz oc Koning Christian then fierde Missiue oc Sendebreff med velbyrdige regierindis Radtz Vnderschriffuelse oc Seglen vell foruardt, liudendis Ord fraa Ord, som her effter følger:

Christian thend fierde med Gudtz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis vduolde Koning. Wor Gunst thilforn. Vid, att oss elsk. hederlige oc hoglerd Mand, Mester Jacob Jenssen, Superintendent vdj Wendelboe Stigt, haffuer vnderdanigst laditt giffue oss tilkiende, huorledis att hans Residentz vdj Olborg skall vere møgitt bygfeldig, att then endelig ville hielpis, oc enddog hand møgitt ther paa haffuer anuendt, siden hand er ther kommen, oc fremdellis gierne ville hielpe ther paa, skall handt dog icke kunde formaa samme Residentz att lade hielpe, saa thet kunde vere bestandige, for then skall vere saa møgit forfalden. Begierindis therfore vnderdanigst, att vy naadigst ville lade hielpe paa forne hans Residentz, saa hand ther vdj kunde haffue thryggelig Whoning. Tha efftherdj Recessen thilholder, att vor Embitzmendt paa vore Vegne skulle holde Superintendenternis Residentzer vid Bygning, bede vy thig oc ville, attu oc paa vore Vegne forthager forne Residentz med nottorftige Bygning, huor Behoff giøris, att lade hielpe, forbygge oc forferdige, saa hand thill sin Husholding ther vdj sig vell behielpe kunde. Oc huiss ther paa opgaar, thitt lader indtskriffue vdj Regenskaff. Ther med skier vor Vilge. Befalindis thig Gudt. Schreffuit paa vort Slott Kiøpnehaffn then xxviij May Aar mdlxxxix. Vnder vor Signett.

Hogbete vor allernaadigste vdualde Herre Printz oc Konnings thilforordnede regierindis Raadt.

Niels Kaas egen Hand. *Jørgen Rosenkrantz* egen Handt. *Christoffer Valckendorff* egen Handt.

Oss elsk. erlig oc velbyrdig Offue Lunge, vor Mandt, Thenner oc Embitzmandt paa vort Slott Olborghuss.

Att vy saadan itth Breff haffuer siett, hørt och lest, vinder vy med voris Signether her vnder trygt.

Datum Alborg then 23 Junij Aar 1589.

(L. s.)

2.

Peder Michilssenn, Byfogitt y Olborgh, Jens Ibsønn, Peder Kieldtzønn och Lambritt Madzønn, Borger her sam Stedtz, giør alle vittherliigtt, att Aar eptther Gudtz Byrd 1589 Mandagen thenn 23 Junij paa Olborg Bytingh vaar skickitt hederliig och høylerdtt Mand, Mester Jacob Jenssønn Holm, Superintendent vdj Vendelboe Stiigtt, hans fuld møndiig Jens Thamssønn, huilcke ther louliigen eskid, bedis och fick etth fuld Tingsuinde aff otthe gode troffaste Danmend, som er Jenns Ibssønn, Anders Madtzønn, Peder Kieldtzønn, Berttiill Madtzønn, Peder Nielssønn, Jens Anderssønn, Jesper Skomager och Morthen Skreder, Borger her sam Stedtz, huilcke forne otthe gode troffast Danmend ther alle samdricteligen vonde paa Tro och retthe Sandenn, att thj saa och hørde her ij Dag paa forne Ting for thennom stande sex Siønssmend, som vaar Lauritz Husom, Peder Christenssønn, Niels Iffuerssønn, Raadmend, Knudt Pouilssønn, Jens Jesperssønn och Hans Kemmere, Borger her sam Stedz, huilcke ther bleff thagiitt aff Thinghj att besee thenn Gaard, som hederlig och høylerdtt Mand Mester Jacob Jenssøn Holm, Superintendent vdj Vendelboe Stiigtt, nu paa boer, som er Bispens Residentz her ij Byenn, saa kundgiorde de, att thenn er megitt bygfaldiig och endelig fornødenn den met thet første att hielpis, om nogen der vdj skall haffue tryggeliige Woningh, oc somme Husse med Fuodtreer, Bielcker och Lofftte saa rødenn och forderffuitt, att thj ickj thienner att staa, som ther findis manghe Støtther och Hammer bode vnder Bielcker och vden tiill satt, att Hussenn ickj skulle falde neder. Att saa gick och foer, thet vinder vij mett voris Signitther.

(L. s.)

16. Ordningen af Gejstlighedens Tjenesteforhold i Thisted og Sæby.

1. Thisted.

Vi efterskrevne Ludvig Munk Olufsøn til Qvistrup, Høvedsmand paa Ørum, M. Jacob Jensen Holm, Superintendent udi Vendelbo Stift, H. Peder Pedersøn, Sognepræst i Hundborg og Herredsprovst i Hundborg Herred, H. Jørgen Klyne, Sognepræst i Thisted, og Anders Gris, Borgemester ibd., gjøre alle vitterligt udi dette vort aabne Brev, at efterdi

Skolemester her udi forne Thisted en Tidlang har og været Medtjener og Kapellan udi forne Thistéd, har og haft Skinderup Sogn uden Byen med al Kirketjeneste og af slige Aarsager Skolen tit at være forsømt, hvis og befrygtende er herefter at skulle ske, synderlig, hvis Gud naadelig afvende og formilde, om der paakommer nogen stor Sygdom med Pestilense eller andre, som her findes i Byen en stor Menighed og Almue og uden Byen tvende Sogne, Tilsted og Skinderup Sogne, da paa det baade Skolen kunde vel forses og Kirketjenesterne udi forne Sogne holdes ved Magt, at hverken Dele skulde forsømmes, have vi paa stormægtigste, højbaarne Fyrste og Herre, vor naadigste unge Herre og tilkommende Konge Kristian den fjerde hans Majestæts og hans Naades tilforordnede regerende Raad, som er æ. og velb. Mand Niels Kaas til Taarupgaard Kansler, Peder Munk til Estvadgaard Admiral, Jørgen Rosenkrands til Rosenholm og Kristoffer Walkendorff til Glorup Rentemester deres og hans Maj.s naadigste og gode Behag gjort herudi saadan en Forordning, at hæderlig og vellærde Mand Hr. Oluf Nielsen, som nu nogen Aar forleden har været baade Skolemester og Medtjener, som for er rørt, og nu fast af den langvarende og store Arbejd gjøres træt og mødig, skulde afstaa sit Embede i Skolen og alene tjene i Kirken her udi Byen og Tilsted Sogn som Sognepræstens Medtjener og Kapellan, saa og paa Skolemesters Vegne, som efter ham kommende, gjøre fuldkommen Tjeneste i Skinderup Sogn med Prædiken, de syge at besøge og al anden præstelig Gjerning, og udi forne Hr. Olufs Sted skal kaldes og tilforordnes en god Karl, skikkelig Person til Skolemester, som Skolen vel kan forestaa, og skal forne Hr. Oluf Nielsen og hans Efterkommere Kapellan og Medtjener udi Thisted til Underholdning og Løn have, nyde og beholde forne Skinderup Sogn med Præstegaarden, Tiende, Offer og alle præstelige Rente og give deraf aarlig til Skolemester en Læst Byg; item skal Hr. Oluf og hans Efterkommere Kapellan aarlig have af Thisted By ti Daler, hvilke forne 10 Daler Borgemester og Raad i Dag selvvillig til Guds Ære og Kirkens og Skolens Gavn paa Byens Vegne udi vor Nærværelse lovet aarlig at ville give, desligeste af Sognepræsten udi forne Thisted Sogn aarlig oppebære sex Tønder Byg, og dertilmed skal forne Kapellan beholde alt hvis Offer som falder udi forne Tilsted Sogn ganske Aaret igjennem,

undtagen de tre høje Fester, som forne Hr. Jørgen og hans Efterkommere selv skal beholde Offeren; hvilke forne sex Tønder Byg og Offer Hr. Jørgen lovede aarligen at udgive til forne Kapellans Underholdning, og for de fire Tønder Byg og al Kvægtiende, som af forne Tilsted Sogn burde ellers til Skolen at udgives efter den Brev og Forpligt, sl. Hr. Rasmus Olufsen, fordum Sognepræst til Thisted paa sin og sine Efterkommeres Vegne har udgivet og gjort til sl. æ. og velb. Jakob Brockenhus, fordum Stiftsregenter over Vendelbo Stift, og sl. Mag. Lavrids Nielsen, fordum Superintendent udi forne Vendelbo Stift, der forne Tilsted Sogn af kgl. Maj.s Befaling til forne Thisted blev annekteret, og forne Sognepræst af Thisted ellers at handle med sin Kapellan udi Arbejd og Belønning, som tilbørligt er, efter Lejligheden, og som han paa hans Vegne har Møde og Arbejde, som han vil antvorde for Gud og sin rette Øvrighed, saa og tilhjælpe, hvis ham muligt er, hos Sognemændene af Tilsted Sogn, at de udgive til forne Kapellan det Skaftehavre til Hjælp, at Kapellanen kunde holde en Hest, som disse efterskrevne Tilsted Sognemænd selvvilligen i Dag for os paa deres Vegne, hver efter deres Evne, lovede aarlig at tilhjælpe deres Anpart, som er Jens Andersen, Villads Jensen, Anders Sørensen i Præstegaarden, Peder Ibsen, Niels Christensen, Tøger Jensen, Peder Krogh, Anders Christensen, Svend Olufsen og Christen Jensen, paa det de om Vinteren synderligen kunde faa Tjeneste i lovlig Tid, at de ej skulle besværges med Vogne, naar forne Kapellan paa sin Embeds Vegne dem skulde besøge. Sammeledes skal den, som herefter til Skolen kaldes at være Skolemester, til sin Underholdning og Løn have, nyde og beholde al den Rente, som ved sl. Kong Kristian den tredjes Brev er funden ret til Thisted Skole, som beløber sig to Læster fem Pund Korn og to Pund Smør, saa og en Læst Byg af forne Skinderup Sogn af Kapellanen aarligen at oppebære, som forskrevet stander, med hvis uvisse Rente, Diskantpenge og andet, som Skolemesteren af Skolen til denne Dag haft haver, og skal samme Skolemester flitteligen tage Vare paa Skolen og ej forhindres med Kirketjeneste at gjøre, uden hvis han udi Fornødenhed Sognepræsten og hans Medtjener kan hjælpe, som Superintendenten ham foreskrivende vorder, saa at Skolen ingenlunde bliver forsømt. At saa, som

forne stander, her i Dag samtykt er og herefter holdes skal, vinde vi med vore Signeter her undertrykt.

Datum Thisted den 1 Maj Aar 1588.

2. Sæby.

Offue Lunge thill Odden, Høffuitzmandt paa Aalborghhuss, Jacob Jennssøn Holm, Superintendens vdj Vendelboe Stigt, Olluff Jørgenssøn, Sogneprest vdj Seby, Seffren Guldsmedt och Herman Skreder, Borgemestere ibm., giør vittherligt vdj thette vort obne Breff, ath efftherdj Skollmester vdj forne Seeby en Thidtlong haffuer och verett Mettiener och Capellan ther udj forne Seby, och aff slig Aarsag, att Skollmesteren skulle bode thage Vare paa Skolen och Kierckethieniste, Skolen thitt er forsømt, synderlig att the Personer, som thenne Thienist er bethroet, strax haffuer begiffuett sig vdj Ecteskab och ther offuer medt Hussholding och andre slig Bestillingh er och megett bleffuett forhindrett, att the icke haffuer vendt paa Vngdomens Optugtellse thenn Flittighedt, som thillbørlig vaar, som indt och befunden er, naar Gudt allermectigste haffuer besøgt Byen medt Pestilentz och andre farlige Siugdom, ath Skollmesteren icke thaa haffuer kundt vell begge Kaldt forstaa wden then ennis Forsømellse, medt andre Mangell och Breck, som ther aff findis att vere foraarsaget. Thaa paa dett bode Skolen kunde vell forsieis och Kierckethienisten ther vdj Byen vell holdis vedt Magt, att huercken Dielle skulle forsømis, haffuer vj medt hederlig och velllerdt Mandt Her Seffren Justsønn, som nu er Skollmester och Capellan ther vdj Byen hans Beuillgels och egen Begieringh paa stormegtiste, høgborne Første och Herris vore naadigste vdualdt Konningh Christian then fierde hans Maiest.s och hans Naadis thillforordnett regierendis Raadt thieris och hans Maiest.s naadigste och gode Behagh giortt her vdj sadan en Forordningh, ath forne Her Seffren Justsøn, som nu nogenn Aar haffuer verett bode Skollmester och Medthiener, som for er rørtt, och nu fast aff sin languarende Skolethienist først vdj Aalborgh for en Hører och siden vdj forne Seby for en Skollmester, giøris trett och mødigh, skulle affstaa sin Embedt vdj Skolen och allen thiene vdj Kiercken ther vdj Byen, som Sogneprestens Medthiener och Capellan, och vdj forne Her Seffrens Stedt skall kaldis och thillforordnis en god, lerdt,

skickelig Person thill Skollmester, som Skolen vell kandt forstaa. Och haffuer vj dieltt thennom Renthen saaledis emellom, att forne Her Seffren Justsønn och hans Effthcrkommere Medthienere ther vdj Kiercken skulle hereffther thill sin Vnderholding och Løn niude och beholde først xxv Daler, som forne Seby By aarligen pleier att vdgiffue, Disligist vj Daler, som hederlig Mandt Her Olluff Jørgenssøn, Sogneprest vdj forne Sebye siellffuilligen nu haffuer beuilget och loffuett aarligen hereffther att ville vdgiffue thill Gudtz Ære och Kierckens och Skolens Gaffn, synderligen efftherdj Capellanen nu hereffther icke bliffuer saa aff Skolen forhindrett, handt io kandt vdj Kierckethienist och medt the siuge att besøge giøre och beuise hannom then Thienist och Hielp, som en Medthiener sin Sogneprest plictig er, medt thillbørlig Lydactighedt och Arbeytt, effther Superintendentens Ordningh mellom thennom om Thienister, och som thett vdj andre Kiøbsteder her y Stygten brugeligt er vdj alle Maader. Skall och forne Her Seffren beholde huis Offer, som Capellanen ther y Byen thill thisse haffde haffuer, dog inthet beuare sigh medt nogen then Retthighedt, som Sognepresten aff Aariltzthidt fuldt haffuer medt Offer eller Sielegifft vden hans Minde och Beuilgels eller huis gott Folck vill hannom forære Sognepreatens Retthighet wforkrenckett y alle Maade. Sammeledis skall then, som hereffther thill Skolen kaldis att vere Skollmester, thill sin Vnderholdingh och Løn haffue, nyde och beholde alle then Renthe, som ved salige høgloglige Yhukomellse kong. Mai.s Breff er funderett thill forne Seby Skole, som er kong. Mai.s Thiende aff Albeck Sogen medt all sin Retthighet effther samme Breffuens Liudellse och for sin Kierckethienist Sang att holde ved Magt och Ringen, som thill thenne Dag giortt er aff Skollmesteren, lade sig nøye medt huis wuisse Renthe som Skollmesteren herthill fuldt haffuer, som er en Fisk aff the Bode, som søger Haffuett at fiske, effther gamell Skick och huis Discantzpeninge eller Peninge for Ligh att siunge thill Begraffuellse och Seelegifft, som Skollmesteren thill thenne Dagh ther vdj Byen hafft haffuer, saa Byen skall aff thenne Mutatz och Omskiffthellse inthett ydermiere nu besueris indt thill thenne Dag vdj ingen Maade, vden huis enhuer thill Gudtz Ære siellffuilligen vill ydermiere forhielpe och giffue enthen Capellan eller Skollmesteren, vden allen att vdj sin Thidt kandt paa Kierckens

Bekostningh bygges thill Enden paa Skolen nogle faa Bindinger att bliffue Skollmesters Voning, saa en enlig och wgifft Mandt medt en liden Stuffue och Kammer sig kandt behielpe. Och skall Skollmesteren beholde then Residentz och Huss, som forgangen Skollmester thill thenne Dag fuldt haffuer, thill saa lenge forne Huss kandt saa forbyggis, och then siden att følge Capellanen, naar same Skolehuss saa bliffuer forlengett. Och skall Skollmesteren hereffther vere wgifft och flitteligen thage vare paa Skolen och ey forhindris medt Kierckethienist att giøre, vden huis handt vdj Fornødenhedt Sognepresten och hans Medthiener kandt hielpe effther Superintendentens Beuilgels och Samtycke, saa att Skolen ingenlunde bliffuer forsømbtt. Och huis enthen Capellanen eller Skollmesteren icke vill thiene for thenne Løn, som foruit stander, thaa skall the resignere thieris Kaldt hoss Superintendenten nogen Maaneder thillforn, att ther kandt kaldis andre vdj theris Stedt. Thisligist om forne Thienere findis wflittige wdj theris Kaldt, att brugge ideligh Druckenskab eller andre Forsømellse, thaa skall the samme thieris Kaldt thermedt haffue forbrøtt, om thett thennom skielligen kandt offuerbeuisis. Att vj thette saa, som foruit stander, haffuer sambtycktt hereffther att skulle holdis wbrødeligenn, vinder vj medt voris Signether her vndertryckt.

Datum Aalborgh then 12 Januarij Aar 1591.

17. En Præst angivet for at udøve Lægepraxis.

Observande domine superintendens[1]). Gud schall lønne eder den forderlige Hiert, I meg och andre woris Brødre betheer bode met gode Raad och Gerning. Sa kand ieg icke andet, venerande domine episcope, for thet Prousti, meg er bethroed, end giffue eder wenligen ath wille wyd, at welbyrdig Frw Anne Stig er hengeffuen wdj Herren. Och therhuoss, at ieg haffuer befunden wdj wor nadig Herris Ordinantz wdj Enden y thet Capittel, som star nest for denne Titel: Hurledis de forherdede schul bandsettis, at den, som er forordned thil andelig Thiennest, mo sa leng actis thet hand er, som hand bliuer varactig y sit Embed, och ey beuar seg med nogen thimelig Handel, som hannom och hans Embed ey wedkomer;

---

[1]) Mag. Jakob Holm.

men huo ther giør emod och ey rader Bode paa, naer then er pamint, da mo hand aff Øffrighet affsettis.

Effther ieg haffuer løst sadant, thuorde ieg ey dølle at paminde eders Fromhet, at ieg haffuer io lang Thid forledin giffued eder at wyde om min Capellans Hanthiering med legemlig Lægdom och Medicin, och er meg fuld wittherligt, at y schreff hannom strengt noch thill, at hand schull vocte Predickembet och lad sadan fremed Kald bliue hoss dem, thet hør; men hur hand haffuer stillet seg siden, er well røctig noch. Wdj denne neste forgangne Thyd er ther io bedet alle wyde Wegn for den salige Fru, som lo wnder Badsker heller Legers Hand, och huo denne Konstner haffuer werred, er vel ochsa wdspurtt. Sa er ther well mange, ther noch forundre seg, at her predickis, at en huer effther Gudz och Kongens Befalling schul vocte sit Embed, och den, som predicker, giør selff straxt ther offentlig emod, sa got som wnder Øffrighetz Neruerilse. Venerande domine pater, det røctis offuer mange Sticter, at sadan er skiet; dersom thet ick ochsa røctis, at her bliuer noged wed giort effther vor nadige Herris Ordinantz, da wed eders Fromhet selff, hur det kand staa. Siønis eder, at Her Seffren schall suspenderis ab officio, thil hand for møt for Øffrighet och suart thill sadan, da giffuer y meg it Ord thilkiende herom.

Gud wed, thet giør meg vnth, at hand sa hugger hen, och efftherdi meg siønis, det er forargeligh, thør ieg icke dølle sadan, forseendis meg thill, eders Fromhet tager denne min ring Schriffuelse i den beiste Mening, och effther eders egne gode Raad och skarpe Dom stiller alting thill Opbøggelsse. Befallindis eder Gud almectigste med eders gansche Huss.

Aff Wraa met en Hast. Aar 1592 den 9 Februarii.

Eders gansche

Oluff Anderssen Krag p. l.

18. En Præst vægrer sig ved at antage den ham beskikkede Kapellan.

Ærværdig Hr. Biskop og gunstig Øvrighed!

Eftersom min allernaadigste Arvekonning (højlovlig Ihukommelse) Kong Frederik III allernaadigst har kaldet og benaadiget mig, det og min allernaadigste Arvekonning Kong Kristian V allernaadigst har confirmeret og stadfæstet mig, at

være Vice-Sognepræst udi Harridslev, Rakkeby og Sejlstrup Sogne her udi Vendelbo Stift og bem. Kald i Sognepræstens Sted at betjene, naar han enten formedelst Svaghed, Alderdom eller anden lovlig Forhindring Embedet ikke selv kan forrette, dog uden nogen Prætention paa Sognepræstens Indkomst og Rettighed, saa længe han lever og Kaldet ej bliver vacant; slig højkongelig naadigste Kald og Anordning har eders Ærværdighed ladet eder saa højt være angelegen at efterkomme, at eders Ærv. har mig til Præsteembedet strax ordineret, dertil med Ordinationsbrev ladet mig ved hans Hæderlighed Herredsprovsten, hæderlig og vellærde Mand Hr. Johan Mouritzøn Borchorst, menige Sognefolk i bem. trende Sogne forestille og dem venligen ombedet, i Synderlighed hæderlige og vellærde Mand Hr. Hans Lauridsøn, itzige Sognepræst, at de mig annamme, agte og ære som deres rette ordinerede og af Øvrigheden beskikkede Vice-Sognepræst, og siden ved Skrivelser tilholdet bem. Hr. Hans Lauridsøn, at han for sin Kirkevejs Besværligheds Skyld mig som en Kapellan skulde antage og underholde. Imidlertid, som eders Ærv. selv er bevidst, har jeg mig efter eders Ærværdigheds eget Raad udi Nabolavet hos Hr. Hans aldeles paa min egen Omkost og Fortæring indtil nu i to samfælde Aar opholdt, til den Ende, at jeg kunde være Hr. Hans ved Haanden, naar han min Hjælp og Tjeneste kunde behøve. Dog alligevel har Hr. Hans Lauridsøn højeste bem. kongelig naadigste Anordning ikke villet agte, men (som det synes, mod kongelig May.s absolutum dominium) den Stund han ved Svaghed har været forhindret, har han mig utiltalt og uadvaret (som det synes, mod kongelig May.s absolutum dominium) ladet sine Menigheder betjene dominica 11 trinit. af forrige Provstiskriver Claus Nielsøn af Sæby, Onsdagen næst efter, som var Maaneds Bededag, af Hr. Thyge udi Jelstrup, dominica 12 trin. af Høreren i Hjørring Skole, Peder Hansøn, domin. 13 trin. af Hr. Thøger udi Skallerup, hvilket Hr. Hans ikke selv kan benægte, og ellers i andre Maader i min Paahør lastet de Kald, som kongelig May. mig og andre har benaadiget, og sagt, at de ere ulovlige, og de Personer, som i saa Maader kaldes, ere Tyve og Mordere og som de, der løbe, men ingen sender dem. Men hvorledes Hr. Hans eders Ærv.s egne velbem. Skrivelser og Paamindelser har efterkommet og agter at efterkomme, kjendes deraf, at jeg

ikke maa komme i hans Hus, om jeg endskjønt begjærer det; jeg véd ej heller, at han efter eders Ærv.s Begjæring har i nogen Maader erklæret sig paa eders Ærv.s Skrivelser. Det kan og fornemmes, om det efterspørges, at de udi somme af Hr. Hans's Sogne ikke skal være administreret med Sakramentet i tolv Uger tillige, deres døde skal have staaet over Tiden ubegravne, og deres Barselkvinder uindledte, med andet mere, efter slig Lejlighed. Og efterdi det er umuligt, at en Præst, i Synderlighed en svag Mand, alene lovligen kan betjene hem. trende Menigheder, for den besværlige Aas Skyld, som der er imellem Kirkerne, hvorudover Tjenesterne tit og ofte utilbørligen opholdes; thi det ofte sker, at Præsten ikke kommer fra den første Kirke, førend Klokken er elleve paa Dagen, da er i dybeste Ydmyghed min underdanig Bøn og ydmyge Begjæring, at eders Ærv. sligt udi god Consideration vilde tage og gunstig mage det saa, at kongel. May.s mig naadigste givne og confirmerede Kaldsbrev bliver ved Magt og ubeskaaret, og det til ydermere Satisfaction og Fyldestgjørelse, at jeg kan gjøre hem. Hr. Hans Lauridsøn virkelig Tjeneste, og han derimod annamme mig som en fornøden Medtjener og mig med nødtørftig Underholdning forsørge efter eders Ærv.s egen gode Dispensation, paa det Guds Ære paa begge Sider kan fremmes og Menighedernes Saligheds Opbyggelse, og eders Ærv. fremdeles kan være uden Molest, mildeligen anseende, Præstekjortelen uden Embedet for mig er tung at bære. Gud, som er alle Velgjerningers rige Belønner, vil eders Ærv. saadan Mildhed og Velvillighed rigelig igjen belønne. Og er jeg paa denne min underdanig Begjæring eders Ærværdigheds milde og gode virkelig og effectuerlig Svar ydmygst begjærende, paa det jeg med Glæde kan være (som jeg ellers pligtig er). eders Ærværdigheds

ydmyge Tjener og Forbeder hos Gud

Niels Thomesen Paal.

Hvor vidt denne Henvendelse har frugtet, ses ikke; men efter Wiberg var Hans Lauritsen Lund Præst i Harridslev med Annexer fra 1657 til 1683, da han døde, hvorefter Niels Thomsen Paal, p. Kap. 1681, blev hans Efterfølger.

19. Om en ensartet Indretning af Landemoderne.

Under Kristian den femte paatænktes det at give Lande-

moderne i de forskjellige Stifter en mere ensartet Indretning end hidindtil. En i den Anledning nedsat Kommission tilskrev Biskop Dr. Mathias Foss i Aalborg saaledes:

Eftersom vi have bekommet hans kgl. May.[s] allern. Befaling af Dato den 20de Juni udi nærværende Aar, at vi hans kgl. May. vor allerund. Betænkende med forderligste skulle tilstille, hvorledes vi eragte en vis Anordning anlangende Stiftamtmændenes og Superintendenternes Sessioner in Consistoriis og paa Landemoderne i Danmark og Norge bedst at kunne gjøres, da, saasom vi herudi nogen Oplysning og Forklaring behøve, er til eders Velærværdighed vor venlige Begjæring, at eders Velærværdighed os en fuldkommen skriftlig Underretning ubesværget med forderligste ville meddele, hvorledes det imellem Stiftamtmanden og Superintendenten udi bemeldte Sessioner in Consistoriis og paa Landemoderne fordum er forholdt og endnu forholdes, og i Særdeleshed, hvorledes Stedets Lejlighed er, hvor disse Sessioner holdes, saa og af hvad Personer og hvad for Sager indstævnes i Consistorio, hvorefter vi nogen nærmere Anledning kunde bekomme til ovenbemeldte Uniformitet og Lighed efter højstbemeldte hans kgl. May.[s] allern. Befaling allerund. at forfærdige. Imidlertid ville vi hermed have eders Velærværdighed Guds Beskjærmelse til al Velstand befalet og forblive

Hafniæ d. 17de Septbr. Anno 1681. — eders Velærværdigheds tjenstvillige

Kørbitz. *Wind.* *Bielke* (?). *Wibe.* *Bagger.* *Leth.*

Biskoppens Svar herpaa haves kun i Koncept, saa lydende:

Højædle og velbaarne, ædle og velbyrdige Herrer!

Eders respective Excell. og Velærværdigheders Skrivelse af Dato 17 Sept. er mig indhændiget med Begjæring, at jeg en fuldkommen og skriftlig Underretning vilde forfatte, hvorledes det her i Stiftet imellem Stiftamtmanden og Superintendenten udi Sessionibus in Consistoriis og paa Landemoderne fordum er forholdet og endnu forholdes og i Særdeleshed, hvorledes Stedets Lejlighed er, hvor disse Sessiones holdes, saa og af hvad Personer og hvad for Sager indstævnes i Consistorio, med videre, velbemeldte Skrivelse indeholder; da er paa forskr. Poster denne min korte Forklaring:

1. Er der 2 aarlige Synodi, som Recessen ordinerer, og

holdes den første Onsdagen efter Paaskeugen, den anden Onsdagen efter Dionysii, som ungefær paa 30 Aars Tid efter Reformationen bleve holdne i Hjørring, hvor og Superintendenterne da residerede, men siden de ere blevne befalede at bo i Aalborg, ere blevne holdne her i Byen offentligen i Choret i Frue Kirke, saasom ellers ingen Kapel er her ved Kirkerne, hvor det ske kunde, og da stod et langt firkantet Bord midt i Choret, hvor Lensmanden og Superintendenten sad jævnsides hos hinanden for den øverste Bordende og siden alle Præpositi udi Stiftet, som vare da 14 udi Tallet, juxta senium i Rad alle efter hinanden, alle ved det samme Bord, mens over dem alle sad en af Byens Sognepræster som Synodi Notarius; dog nu sidde de begge i samme Conventer, den ene som Præpositus over Stedets Gejstlighed, den anden som Notarius, som sagt er. Mens som store Ulejligheder indfaldt ved dette Sted, sær med den gemene Almues Tilløb, sær med den Ufrihed, at man ikke kunde de indstævnede Sager pro et contra ventilere, langt mindre gjøre nogen hemmelig Formaning til nogen uden hver Mands Paahør, saa har det nu paa 9 Aars Tid været holden i den hellig Aands Kloster paa en Stue, som af Alders Tid har været kaldet Bispestuen og er 4 Bindinger bred og 12 sjællandske Alen lang, hvor der og staar et langt, firkantet Bord midt paa Gulvet, med hvilken den samme Session uforanderlig i alle Maader observeres, som tilforn var i Kirken.

2. Hvad Sagerne angaar, som for dette Forum indstævnes, da indkaldes 1) Præster, Kapellaner, Skolemestre, Degne og Substituter i de Sager, som angaar deres Levned, Embede og Embedsbelønning; 2) Præsteenker udi de Stridigheder, som kan indfalde udi Pensionerne, de nyde af Præsterne i deres Enkesæde efter oprettede Kontrakt; 3) Tilhørerne, om nogen enten sær og forargelig Uskikkelighed eller Opsætsighed imod Kirkens Myndighed hos dem findes, som af Provsten og Præsten ej hjemme kan remederes; 4) Provsterne til at forsvare baade deres Forretninger over de gejstlige Skifter, om nogen paa dem noget har at klage, saa og hvis Domme de imellem Parterne afsige, som ej dermed ville være fornøjede. Mens indfalder i nogle af disse Sager noget, som enten ved Vidners Forklaring og Oplysning eller ved den civile Ret skal remederes, saa remitteres alt dette hen til sit behørige Forum. 5) Examineres og for denne Ret Kirkernes Gavn og Bedste

og med Provsterne, hver udi sit Herred, derom confereres; fornemmelig blive og da de ledige Kirketiender offentlig opbudne og til de højstbydende efter Recessen bortfæstede.

3. Hvad Consistorialia angaar, som for Provsten og Præsterne her paa Stedet, enten i en eller anden Maade, angaaende Tilhørernes Forhold afhandles, da er der et lidet hvalt Kammer i St. Budolfi Kirke bag Alteret, — Alen bredt og — Alen langt, hvor de med Medhjælperne samles og der de Tvistigheder debattere; mens kalder Superintendenten enten dem eller flere af Landet ind, enten til nogen Betænkende eller til nogle af hans May.s allern. paabudne Conferencer, da afhandles de Poster paa ovenbemeldte Conventhus.

4. Paa samme Conventhus høre Stiftamtmanden, Superintendenten og begge Sognepræsterne her i Byen Hospitals Regnskaber udi lige saadan Session, som tilforn er meldet; mens Kirkeregnskaberne høres offentlig i Altergulvet i hver Kirke i Borgerskabets Paahør. I lige Maade foretages og paa samme Hus alle Ægteskabssager, som til de 4 Tamperdage for Stiftamtmanden, Superintendenten og Sognepræsterne indstævnes, da de holde den samme Session, som tilforn er meldet, saasom og aldeles ingen publik Plads er her ved Stedet til slige Conventer uden den samme ene liden Stue.

Og dette er den Oplysning udi de begjærede Stykker, som jeg eders respective Excellencer og Velærværdigheder efter dette Steds Praxin kunde meddele. Forbliver ellers udi det øvrige næst Guds kraftige Velsignelses Ønske med tilbørlig Respect E. Excellencers samt E. Velærværd.

tjenstpligt skyldigste

N. N.

20. Tiltale mod en Præst for uskikkeligt Levnet.

(Med Aalborg Landemodes Segl 1676.)

Enevold Parsberg til Pallisberg, Ridder, hans kongel. Maytt.'s Gehejmeraad, Stiftsbefalingsmand over Aalborg Stift, Amtmand over Aalborghus Amt, saavelsom Assessor udi Collegio Status og Højesteret, desligeste Matthias Foss, Superintendent over Vendelbo Stift, hilse eder Hr. Erland Hanssøn, Sognepræst til Saltum og Hune Sogne i Hvetbo Herred. Vider, at som blandt andre store Uskikkeligheder, som paa adskillige Tider og i adskillige Samkvem og Aar til Guds

Vanære, eders Embedes Foragt og eders Næstes Skade og Forargelse tværtimod eders Ed og Embedspligt af eder er beganget, og for os er angivet stor Uform og skændelig Handel, som I seneste Michelsdag udi Albæk Præstegaard udi et offentligt og hæderligt Lav har øvet og drevet og dermed endnu videre beskæmmet den hellige Tjeneste og Orden, I er traadt udi, og andre Godtfolk i adskillige Maader forurettet, saa stævnes I da for os at møde udi Rette her udi Aalborg til Provstemode, som efter køjkongel. Ordre indfalder Onsdagen efter Dom. quasimodo d. 14de Aprilis, til Vidnesbyrd at høre, om hvis samme Tid passeret er, til hvilken Tid og Sted og indstævnes til eders Vidnesbyrd i samme Sag redeligen og trofasteligen at aflægge Hr. Johannes Mouritzøn Borchorst, Sognepræst udi Flade og Provst udi Venneberg Herred, Hr. Axel Jensøn, Sognepræst i Børlum og Provst udi Børlum Herred, Hr. Lauritz Jensøn Bjørn, Sognepræst udi Jerslev, Hr. Lauritz Christensøn, Sognepræst udi Sæby, Hr. Gjert Nielsøn, Sognepræst udi Hjørring, Hr. Frederik Vilsbeck, Sognepræst til Torslev, Hr. Hans Jensøn, Sognepræst udi Hammer, og Hr. Niels Rhuus, Sognepræst til Albæk, samtlige i egen Person at møde og der at svare, til hvis eder i denne Sag vorder adspurgt. Ladende det ingenlunde under Straf, som vedbør.

Til Vitterlighed under Provstemodets Sigil.

Aalborg d. 20de Martii
Anno 1676.

Seglet, der har Omskriften: Sigillum synodi Aalburgensis, fremviser i Midten en opslagen Bog, paa hvis første Blad staar »Time deum« og paa det andet »Honora regem« ɔ: »Frygt Gud« og »ær Kongen«.

Regnskab

over

det jydske historisk-topografiske Selskabs Indtægter og Udgifter i Aaret 1889.

Indtægt.

1.	Kassebeholdning fra forrige Aar .... Kr.	182.	61.
2.	Medlemsbidrag	1080.	«.
3.	Renter af Indskrivningsbevis	7.	«.
4.	Til gode hos Boghandler M. M. Schultz	11.	61.
5.	Renter i Sparekassen	22.	79.
	I alt Indtægt Kr.	1304.	1.
	Underskud —	222.	40.
	Balance Kr.	1526.	41.

Udgift.

1.	Honorar til Forfatterne .... Kr.	358.	50.
2.	Wulff: Indholdsfortegnelse og Fællesregister til »Samlingerne« Bd. 1—10	178.	50.
3.	Papir til og Trykning af do.	311.	50.
4.	Kristensen: Lerkenfeldts Historie 1. H.	81.	30.
5.	Bogh. Schultz for Exemplarer af »Samlingerne«	406.	50.
6.	Bestyrelsesomkostninger:		
	1. Bogbinder Asmussen......... Kr. 6. 41.		
	2. Aalborg Stiftsbogtrykkeri .... 20. «.		
	3. Porto......................... 5. 91.		
		32.	32.
7.	Rabat....................................	135.	«.
8.	Indsat i Sparekassen	22.	79.
	I alt Udgift Kr.	1526.	41.

Underskudet fremkommer ved Gjæld i Følge Opgjørelsen til M. M. Schultz	Kr.	331.	39.
Fragaar Kassebeholdningen	—	108.	99.
Underskud	Kr.	222.	40.

Men Selskabet ejer i Følge Sparekassebog 322 Kr. 79 Ø. og et Indskrivningsbevis paa 200 Kr.

Aalborg den 17de Oktober 1890.

D. H. Wulff.

Ovenstaaende Regnskab er gjennemgaaet og derved intet fundet at bemærke.

Aalborg den 20 Oktober 1890.

J. J. Strøyberg.

Foranstaaende Regnskab approberes.

Aalborg den 21. Oktober 1890.

L. K. Kier.

Register til anden Række andet Bind.

Ved D. H. Wulff.

Aagaard 258.
Aagaard, Ludvig, til Højslev Mølle 284. Marius, til Hvidtvedgaard 85.
Aalborg gamle Bispebolig 396—8.
Aalegaard 266.
Agerup, Johan H., Kjøbmand i Aarhus 290. Karoline M., g. m. J. H. A. Kjeldsen 290. Mathilde, g. m. O. H. Kjeldsen 292.
Ahnfeldt, Joh. Henr., g. m. O. M. Kjeldsen 295.
Albertsen, Hans, Biskop 142.
Albæk-Voer Præstekald 218 ff.
Andersen, A. N., Hospitalsforstander i Ribe 5. K. A., g. m. J. F. Kinch 5.
Angel, Hans, Præst i Drammen 33.
Arenfeld, Riborg, g. m. Axel Juel 203.
Arnfeld, Jørgen, til Voergaard 224.
Asdal 216.
Asferg, Maren, g. m. P. Qvistgaard til Volstrup 57.
Aubert, E. R., til Vestereng 275.

Bachman, Hans, Overførster, til Estrup m. m. 144. Mette Marie, g. m. Kapt. K. K. v. Muderpach 322.
Baden, Kristen Hansen 157—8.
Badsker, Hans, Raadmand i Thisted 394.
Bagi, Hans, Væbner, af Voen 390.
Bak, Niels, dansk Skoleholder og Kateket i Grenaa 197.
Bang, Hans, Kjøbmand i Bogense 249. Hans Kl. Kr., til Stensbæk 333. Jens, Kjøbmand i Aalborg 249. Karl Kr., til Nørgaard 332. V., Præst i Bækbølling Prstgd. 3. 11.
Banner, Erik, Marsk 230.
Barfod, H. P. G. Birkedal, Læge i Kbhn. 274.
Basse, A., Michelsen, Hører i Grenaa 193. 196.
Bay, Hans, til Rosbjerggaard, 85. 284.
Bech, Hans Pedersen, til Krannestrup 274.
Behrens, Gustav, til Nygaard 85. N., g. m. O. P. Kinch 4.
Bentsen, Rasmus, Kjøbmand i Randers 249.
Benzon, P., Major, til Dragsgaard 57.
Bergensiske Kjøbmænd 243.
Bering, Peder, Præst i Nebsager 379.
Bille, Anders 188. Eske, til Elinge 224 ff. Peder, Rigsraad 234.
Bjørn, L. Jensen, Præst i Jerslev 410.
Bjørnssen, Anders Jakobsen, af Vorgaard 202. Henrik, til Kongstedlund 202.
Blegvad, K. K., g. m. 1) J. Kr. Smith, 2) J. M. Kjeldsen 59. Kr., Kjøbmand i Mariager 59. 60.
Blichfeld, Fr. Knudsen, Hører i

Grenaa, siden Præst i Sal 193. Knud Henr., Byfoged i Grenaa 191. 194.
Blichfeldt, Fr., af Hadsten 85.
Blistrup 237.
Blistrupgaard 237.
Bloch, J. C., Biskop 39. Jens Jensen, Præst i Kollerup, Provst 257.
Bonet, J. C., i Ribe 42.
Borchorst, Johan Mouritzen, Præst i Flade, Provst 405. 410.
Bork, Nørre- og Sønder- 208.
Bork, Claus Mortensen, Præst i Sønder-Bork 209. Claus Olesen, Rektor i Kristiansstad, siden Præst i Ingelstorp 208. Ole, Professor 208. Ole Clausen, Præst i Nørre-Bork 209 ff.
Brahe, Otte, Befalingsmand i Aalborg 234.
Brandt, Povl, Præst i Vinding 380.
Brask, Jens Andreas, til Kjellerup 396. Johan K. H., til Kjellerup 326. Kristian, til Haraldsmark 284.
Bredal, Holger Jensen, Præst i Skade 361.
Brix, Johanne Kath., g. m. P. Ring 328.
Broch, Chr., Hører i Grenaa 193. Ove, Præst i Grenaa 194.
Brockenhuus, Ejler, til Søndergaarde 179. Frans, Befalingsmand paa Nyborg 237. Godske 395. Johan, til Lerbæk 346. Klavs, til Broholm 186.
Brodersen, Jochum, Præst i Randlev 361.
Brun, H. T., Stadskirurgus i Ribe 16.
Bruun, Andreas Lang, til Kjeldgaard 333. N. Jensen, Hører i Grenaa, siden Skoleholder i Æbeltoft 193. 196.
Bryske, Anthonis, til Langesø, Kansler 237.
Brøgger, C. C. F., g. m. Byfoged O. P. Kinch 1—2. Jakob, Kammerraad, Toldinspektør i Randers 2.
Brønsdorff, Ane Kristine, g. m. H. G. v. Deden 206. Dorthea Elisabeth, g. m. L. C. Vesterhof 206. P. Pedersen, til Kongstedlund 205—6. Severin, til Randrup og Kongstedlund 206.
Brørup 143.
Bunde, J. A., Kjøbmand i Hestbæk 291.
Burchardsen, H., Biskop i Ribe 212.

Carlby, O. Eriksen, Hører i Grenaa, siden Præst i Hammelev 193.
Christensen, Claudiane Marie, g. m. S. B. v. Deden 207. Gregers, Raadmand i Aalborg 252. Lauritz, Præst i Sæby 410. Peder, Raadmand i Aalborg 397—8.
Clasen, Christine Margrethe, g. m. Overførster H. Bachman 144.
Cour, la, H. K., til Trinderup 275. J. og J. L. V., til Skjærsø 275. Jørgen Karl, Kaptajn, Landboskoleforstander i Lyngby 275. L. N., til Skjærsø 275. N., Løjtnant, til Sønderris 275. P. H. M. K., Forpagter paa Havmøllen 275. Poul 275.

Daa, Klavs, Lensmand paa Dragsholm 185.
Dalberg, Anna Fr. E., g. m. P. F. Ring 330. Axel T. S., Landinspektør i Viborg 330. Thor St., Grosserer i Kbhn. 330.
Damgaard, Boghandler i Ribe 6.
Daugaard, J. B., Biskop 2.
Dauw, F. J. V., Præst paa Anholt 190.
Deden, Ane Kirstine, g. m. S. A. Færch 207. Emmecke, Løjtnant, 206. H. G. v., til Vorgaard, Randrup og Kongstedlund 206. Severin Brønsdorff, til Kongstedlund 206—7.
Dinesen, J., til Volstrup 57. 89. 90. 274. 282. Jens, Forpagter paa Kalø og Rosenholm 58. 274. Kjeld, til Rørbækhovgaard 274. Kr., til Volstrup og Havnø 46 ff. 281.

Dollerup, Per Jensen, Raadmand i Thisted 394.
Dynkerkerne 241 ff.

Ebbesen, Esge, Bryde af Varde 344. Peder, Rigsraad 230.
Ehrenfeldt, Steffen, til Lunderup 349—50.
Elbogen, Erik Jacobsen, Apotheker i Horsens 363. 375.
Esbern Smed, Byfoged og Tolder i Assens 139.
Eskesen, L., til Volstrup 57.

Falck, Bone, Oberstløjtnant 131.
Faurschou, Abelone, g. m. Peder Kjeldsen 298. Adam 304. Anders, Kjøbmand i Aarhus 289. Mette, g. m. Kjeldsen 289.
Felthus, Hans, Raadmand i Aalborg 252.
Ferry, A. A. de, Frøken, g. m. J. A. Løvenstierne 26 ff. 34. Peter, Oberst og Kommandant i Kristianssand 34.
Foersum, N., Prokurator i Ribe 29.
Fog, Laurids Jensen, Kapellan i Horsens 374.
Fribert, Fr. W. T., Apotheker i Kjerteminde 284. Nanny, g. m. Jens Kjeldsen 284.
Friis, Anders, til Krabbesholm, Befalingsmand paa Sejlstrup 227. Johan, Kansler 230. Jørgen, Befalingsmand paa Sejlstrup 223. Palle 165. Tønne, til Hesselager, Befalingsmand paa Aalborg Slot 252. Wylle, Provst 231.
Fris, Anna, g. m. Ove Lunge 202.
Frost, V., Stutterikommissær 85.
Færch, Sigvard Altweld, til Kongstedlund 207.
Fønss, P. S., Kammerherre, til Løvenholm 331.

Ginchel, H. v., Raadmand i Aalborg 242.
Gjøl 217.
Gjørtz, A. B., g. m. Præst C. F. Krøyer 4.
Gravenhorst, J. A., 26. 35.
Grenaa 190 ff.
Gris, Anders, Borgemester i Thisted 398.
Grotum, K. H., Oberstløjtnant 57.
Grubbe, Diderik, Raadmand i Aalborg 252.
Grønlund, David Mogensen, Præst i Ribe og Darum, Provst 36 ff.
Guds Legems Blus 216.
Gudumlund 203.
Guldager, S., til Volstrup 57.
Guldsmed, Søren, Borgemester i Sæby 401.
Gunderup 381 ff.
Gundesen, Niels, til Lydumgaard 340.
Gundestrup i Glenstrup Sogn 272.
Gyldenstjerne, Anna Helvig, g. m. Marsvin til Aalegaard 265—6. Axel og Karine, til Hedeagergaard 157. Henrik, paa Aagaard 258. Knud, Befalingsmand paa Vestervig Kloster 234. 386—7. Peder 150. Preben, til Vosborg 153.
Gøye, Falk 188.

Hadsund 113. Færge 121.
Hals, Jens Andersen, Raadmand i Aalborg 252.
Hannerupgaard 57. 58.
Hans, Konge 125 ff.
Hansen, Albert, Biskop i Aarhus 142. Erland, Præst i Saltum 409. Hans, i Skjærup 125 ff. K. L., til Rolsøgaard 275. Kristen, Biskop i Aalborg 252. Lars, Borgemester i Aalborg 252. Oluf, Borgemester i Horsens 357. Peder, Hører i Hjørring 405.
Hansted Hospital 375.
Harboe, Anders, Præst i Øsløs 231.
Hasselbalch, C. Jacobsen, Hører i Grenaa og Randers, siden Præst i Nørbæk 193.

Haugaard, O. Jespersen, til Volstrup 57.
Haussman, Ritmester, Tolder i Ribe 41.
Havnø 46 ff. 338 ff.
Hegelund, Peder, Biskop i Ribe 155.
Henchel, J. F., Stadkirurgus i Ribe 16.
Hendriksen, J. M., g. m. Kancelliraad Fr. S. Kinch 1.
Herningholm 145 ff.
Hjorth, A. K., g. m. R. K. Westenholz 316. A. K., g. m. Kr. T. Vang 317. A. S., Landmand i Australien 316. J. Kr., til Thustrup 314—5. J. L., til Thustrup 317. J. P., Kjøbmand i Aalborg 316. Jens, Fabrikant, Svenstrup 316. Marius, Forpagter, Ulvedal 317. Niels G., Forpagter, Lindenborg 318. O. D., til Julianeholm 318. T. E., til Stranderholm 317. T. N., til Nøragergaard 317.
Hofgaard, Borgemester i Horsens 377.
Holm, H. P. J. Kr., til Louisendal 306. Jacob Jensen, Biskop i Aalborg 388. 397—8. 401.
Holstebro Latinskole 346—7.
Hoppe, Inger, g. m. L. Ring 329. Mette Marie M., g. m. Peder Ring 328.
Horsens 351 ff.
Houenbæk, Bolette og Maren 365.
Husum, Lavrids, Raadmand i Aalborg 398.
Hviid, Anders, til Sorvad 293. 396. Andreas Michael, til Krannestrup 293. Ane Dorthea, g. m. H. K. Buhl 294. Margrethe, g. m. K. S. Næsted 294. Mathias, til Kollerupgaard 294. Michael, til Simonsborg 294. Peder, til Krannestrup 293. Peder Kr., til Møballegaard 294.
Hvitfeld, A., Lensmand paa Dragsholm 178. Anne 348—9.
Hühnenmørder, Anna S., g. m. 1) J. A. Løvenstierne, 2) H. v. Schack 26. 31.
Høg, Erik, til Kongstedlund 205. Iver Just, til Kongstedlund 205. Niels Kalesen, Raadmand i Horsens 357.
Høgholm 205.
Hørmested 215 ff.

Ibsen, Frands, Raadmand i Varde 344. Hans, Præst i Aalborg 397.
Iversen, Niels, Raadmand i Aalborg 398.
Jacobsen, Urban, Raadmand i Horsens 371. 372. 376.
Jansen, Kancelliraad, Byfoged i Hobro 287.
Jensen, Anders og Lars, Raadmænd i Aalborg 252. Axel, Præst i Børlum, Provst 410. Bertel, Præst paa Øland 387. Esbern, Borger i Ribe, Fader til N. og P. Palladius 137 ff. Hans, Præst i Hammer 410. Kjeld, til Gundestrupgaard 47. 273. Laurs Ring, til Nørre Elkjær 273. Niels, Præst i Albæk 220. Peder, Præst i Albæk 222.
Jespersen, Tyge, til Mattrup 361.
Jonsen, Niels, Stiftslensmand paa Hald 396.
Juel, Anna, g. m. J. Brokkenhus 346. Axel, til Bjørnsholm og Kongstedlund 203; til Villestrup og Kongstedlund 202. Dorthe, g. m. 1) Iver Krabbe 204, 2) Erik Høg 205. Erik, til Hundsbæk 211 ff. Iver, Landsdommer 176. 204; til Stubbergaard 237. 346—7. Iver og Kjeld 269 ff. Jens, til Kjeldgaard, Lensmand paa Bøvling 245. Jens, til Lindbjerg, Lensmand paa Bergenshus 247. Kjeld, til Astrup 346—7. Maren, g. m. Erik Rosenkrands 270. 348—9. Margrete Kjeldsdatter 347—8. Niels, til Kongstedlund 202. Ove 204. Ove, til Villestrup, Befalingsmand i Aalborg 228. Tønne, til Taarupgaard 204.

Juncker, Gaardejer 3.
Juul, Kr., til Visknm 46.
Justsen, Søren, Hører i Aalborg, Rektor og Kapellan i Sæby 401—2.
Jørgensen, Oluf, Præst i Sæby 401—2. S., Præst i Durup 57.

Kaas, Bjørn, til Staarupgaard 393. Jens, til Kongstedlund 202. Niels, til Taarupgaard og Kongstedlund 202.
Kaffes Brug 37 ff.
Kaperværsenet 241 ff.
Karine, Frue, af Hostrup 238.
Karmark 321.
Keitvert, Heinrich, Borger i Stade 358.
Kinch, Anna Beate 5. A. J., cand. jur. 5. Anna M. 5. Bertine N. 5. B. M. 2. C. F., Dr. phil., Kbhn. 5. C. L. S., Apotheker i Skibby 2. Elisabeth 5. F. J., Handelskontorist i Hull 5. F. S., Kancelliraad, Overretsprokurator 1. F. S., Præst i Vrejlev 2. Georg, stud. theol. 2. J. F., Overlærer i Ribe 1 ff. J. P., Kontorist 5. Johanne C. 5. O. P., Handelsbetjent i Stokholm 4. O. P., Kancelliraad, Byfoged i Vordingborg, siden Birkeskriver i Hillerød 1. P., Kjøbmand i Kragerø 1. Thomas, Borger i Bogense 1. V. J., cand. pharm. 5.
Kjeldsen, Alfred Valdemar, til Valstedgaard 291. Anders F., Landvæsenskommissær 289. Andrea Kirstine, g. m. Thomas Weinschenck 313. Ane Agathe, g. m. J. Kr. Hjorth til Thustrup 314. Ane Dorthea, g. m. J. M. Svanholm 295. Ane Kirstine, g. m. Anders Steensen 310. Anna Dorthea, g. m. Oberst M. P. de Fine Licht 289. Anna Dorthea, g. m. H. P. J. Kr. Holm 306. Anna Margrethe, g. m. K. Kjeldsen 292. Anna (Kjeldsen) Margrethe, g. m. Mathias Kjeldsen 306. Anne, g. m. Enevold Enevoldsen 284. Anne, g. m. P. Hviid 292. Anne Johanne Kathrine, g. m. Distriktslæge S. P. Levin 289. Christiern, Præst i Vestervig 386. Dorthea Johanne, g. m. J. L. Dalsgaard 299. Elise Juliane Adelg., g. m. J. A. Bunde, Kjøbmand i Hestbæk 290. J. H. A., til Kongstedlund 295. J. M., til Kragelund 59. 283. Jens, til Volstrup 47. 280. Jens, til Havnø 85. 289. Jens, af Kjemdrup 85. Jens, Selvejerbonde i Gundestrup 273. 334. Jens, til Lynderupgaard 306—7. Jensine Olivia, g. m. N. E. Zimmermann 279. Johan H. A., til Nøragergaard 290. Johanne, g. m. Skovrider Morville 307. Julie Theodora, g. m. E. J. K. Rambusch 290. Kirstine, g. m. N. S. Laurberg 292. Kjeld, til Lynderupgaard 85. 300 ff. Kr. Juul, til Havnø 46 ff. 283. Kristen Michael, til Hevringholm 280. Kristen Skov, til Mølgaard 312. Kristian Faurschou, Kjøbmand i Hobro 307. Kristiane Jensine, g. m. P. H. Hansen 313. Kristine, g. m. L. Aagaard 284. Maren, g. m. N. K. Søndergaard 310. Martha, g. m. Kr. Juul Kjeldsen 283. Mathias, til Lerkenfeldt 287. Mathias, til Restrup 290. 306. Mathilde Jensine 290. Mette, g. m. Kr. Stenild 283. Mette, g. m. I. J. Kjerulf 308. Michael, Herredsfoged i Hanherred 289. Mikkel, til Lerkenfeldt 286. 289. Mikkel, til Lynderupgaard 305. Mikkel, Partikulier i Randers 318. Mogens Kristian, til Hevringholm 278—9. Niels, i Gundestrup 275. 334—5. Niels, til Mølgaard 311. Niels Jensen, i Vejlby 275. Niels Peter 279. Nikoline Theodora Frederikke, g. m. I. Kj. Weinschenck 312. Olaf Hilmar, paa Lerkenfeldt 292.

Ole, til Kongstedlund 207. Ole Michael, til Kongstedlund 295. Peder, til Mølgaard 296. 336. Peder, til Nørreris 305. Peder, Kreaturkommissionær i England 314. Sofie Hedevig, g. m. Kr. Dinesen 281. Thomas, til Refsbæk 85. Thora Kirstine, g. m. G. H. Branth 313.
Kjerulf, Cecilie Margrethe, g. m. K. N. Smith 309. Ivar Jacob, til Hornskovgaard 308—9. Kristen Bjerum, Forvalter 309.
Kjøkkenmødding (ved Havnø) 122.
Klein, M. L. F., g. m. C. L. S. Kinch 2.
Klog, Barb., g. m. J. Schmidt 57.
Klokkeringning ved Begravelser 37.
Klyn, A., g. m. S. J. Stage 59.
Klyne, David Jensen, Præst i Aalborg 252. Jørgen, Præst i Thisted 398.
Koch, C. F., Stiftsprovst i Ribe 3. 8.
Kollerup Sogn 257 ff.
Kongstedlund 201 ff.
Krab, Niels, Raadmand i Thisted 394.
Krabbe, Erik, Rigsraad 234. 347. Iver, Rigsraad 234; til Kongstedlund 204. Lucas 230. Niels, til Vesløsgaard og Torstedlund 204.
Krag, Erik, Domprovst 349. Jens Andersen, Raadmand i Aalborg 252. Oluf Andersen, Præst i Vraa, Provst 403—4. Thomas Gregersen, Mag., Rektor i Horsens 373.
Kremmer, Svend, Raadmand i Thisted 394.
Kristensen, Dines, til Rørbækhovgaard 47. 274. 286. Niels, Præst i Sunds 155.
Krog, Niels, Mag., Præst i Vejlby 379.
Kronhjorte 72—3.
Krummedige, Erik, Lensmand i Vester Herred 346.
Krumpen, Otte, Ridder 270.
Kruse, Enevold, til Hjermitslevgaard, Landsdommer 176. 221.
Krøyer, B. N., g. m. J. F. Kinch 4. C. F., Præst i Fol 4.

Lange, Slægten 146. Gunde, til Brejning, Befalingsmand paa Sejlstrup 224. 226. Gunde, Lensmand i Tønsberg 248. Hans, til Brejning, Lensmand paa Lundenæs 153. Karen, g. m. Kjeld Juel 346. Niels, Rigsraad 234.
Langhoff, D. M., g. m. C. L. S. Kinch 2.
Lassen, Jes, Foged over Varde Len 345.
Laugesen, Hans, Biskop i Ribe 149.
Laurberg, N. S., Præst i Laastrup, Provst 292.
Lauritzen, Christen, Præst i Tæbring 394. Hans, Præst i Harritslev 405. Jørgen, Mag., Præst i Thisted 394—5.
Laursen, Bertel, Præst i Sunds 155. Oluf, Præst i Sindal 390. Per, Præst i Asdal 390.
Lavssen, J., til Maren Mølle 62. 85.
Leth, Hans, Dr., Konfessionarius 190.
Leven, Melkior von 187.
Levin, S. P., Distriktslæge 289.
Licht, M. P. V., de Fine, Oberst 289—90.
Lichtenberg, Broder, Kæmner i Horsens 363. 370. Gedske, g. m. Hans Christensen 375.
Lith, G. v. d., Apotheker i Drammen 33.
Loss, Anders Jensen, Hospitalspræst i Horsens 359. 372—3. Maren, g. m. 1) Chr. Linde, 2) Frants Hvas 359.
Lovisendal 385.
Lund, Henrik, Grosserer i Kbhn. 48.
Lunge, Christoffer og Iver, til Kongstedlund 202. Kirsten, g. m. Axel Juel 202. Ove, til Odden 202. 397. 401.
Luplau, Fanny, g. m. H. H. Ring 329.

Luther, Morten, Postmester i Horsens 372.
Luxdorph, Peder, til Fjellebro, Landsdommer 365.
Lykke, Anna, g. m. Fr. Qvitzau 188. Erik og Margrethe 188. Falk, til Bollerup 188. Jørgen, til Fallemose eller Fjellemose 184—5. 188. Rigsraad 234.
Lønborg, Jens, Mag., Rektor i Grenaa 190.
Løvenstierne, J. A. (Struve), Assessor i Overhofretten i Norge 26 ff.
Løvenørn, Povl Vendelbo 370.

Maaneskjold, Isak Pedersen, til Tisselholt 186.
Madsen, Anders, Præst i Rind 173. Niels, Præst i Tømmerby 232.
Magdalene, Frue, g. m. 1) Josva v. Qvalen, 2) Sigfred v. Reinschatt 146 ff.
Maltesen, Thomas (Sehested), til Tanderup 171 ff.
Mariager Kirke 60.
Markdanner, Kaspar 126.
Marquard eller Marcussén, M. Kr. Pedersen, Præst i Konsted 275.
Marsvin, Otte, til Aalegaard 266.
Melby, Thor, Kapellan i Assens 39.
Michelsen, Elisabeth, g. m. H. H. Ring 329. Peder, Byfoged i Aalborg 397.
Mikkelsen, »Synge-Mikkelsen« 93.
Mogensen, Jens, Landsdommer i Jylland 230.
Morsing, Anders, Borgmester i Thisted 394.
Mortensen, Anders, Præst i Tæbring 393. Jørgen (Bornholm), Biskop over Vendelbo Stift 387. 389.
Most, A. Aagesen 165.
Muderspach, K. K. v., Kaptajn 322.
Mule, E., g. m. Fr. Thestrup 59. Hans, Mag. 59. Jens, til Serridslevgaard 360—1.
Mumme, Jacob Thomsen, Præst i Albæk 228.
Mund, Buold 355. Iver 355.
Munk, Slægten 147. Dorothea, g. m. Kr. Vernersen Parsberg 166. Erik, Lensmand i Nedernæs i Norge 179. Hans, til Visselbjerg 129. 147. 349. Iver, Biskop i Ribe 117. Jørgen, til Harridskjær 148; til Volstrup 166. Ludvig, til Kristrup 166; Høvedsmand paa Ørum 398; til Nørlund 147. 150; Lensmand paa Ørum 153. Mogens, til Volstrup 147. Niels, til Hjørne i Halland 179. Oluf, til Palsgaard m. m. 147. Peder, Marsk, til Estvadgaard 147. Peder Jensen, Kapellan i Horsens 372. 379.
Must, J., Amtmand i Drammen 33.
Muus, Jep Anderssøn, til Randrup 202.
Møller, Charlotte S. Kl. P., g. m. Peder Kjeldsen 305.
Mørch, Chr., Præst i Albæk, senere i Hammer 218.

Natmænd 381—2.
Nejstgaard 215 ff.
Nielsen, Anders, Borgemester i Thisted 394. Christen, Raadmand i Thisted 394. Claus, Provstiskriver, af Sæby 405. Gunde (Lange), til Lydumgaard 345. Jens, Præst i Gjellerup 173; Præst i Vejerslev og Blistrup 238. Lauritz, Biskop i Aalborg 234. Mads, Præst i Solbjerg 396. Niels, Raadmand i Thisted 394. Oluf, Rektor og Præst i Thisted 399. Selgen, Præst i Tømmerby 236.
Nielssen, Anders, Ridder, til Nejstgaard 215.
Norby, Bendix, til Lunderup 349.
Nørlund, Anders Madsen, Præst i Rind og Herning 155.

Olesen, F., til Trinderup 57.
Olsen, Alfred Peter, Byfoged i Holstebro 330.

Olufsen, Knud, Mag., Rektor i Horsens 372. Rasmus, Præst i Thisted 400.
Ostenfelt, Lauritz, til Kristianslund 274.
Ovegaard 49.

Paal, Niels Thomesen, Vice-Præst i Harritslev 404 ff.
Palladius, Niels og Peder, Biskopper 137 ff.
Pallesen, L., Tolder i Skagen 165.
Pandum 49.
Parsberg, Kr. Vernersen, til Jærned 166.
Pedersen, Dines, i Randers 59. Ladefoged paa Dronningborg 234. Peder, Præst i Hundborg, Provst 398.
Perssen, P., Præst paa Gjøl 217.
Pest, den hvide 156.
Petersen, M. D., g. m. F. S. Kinch 2. Michael, Distriktslæge i Hobro 323.
Pind, Jørgen, til Krannestrup 274.
Podebusk, Aune, til Leerbæk 235.
Pont, Maturin du, Tolder i Ribe 42.
Pontoppidan, Ezechiel Henriksen, Rektor i Horsens 376.
Poulsen, Dines, Godsforvalter, til Dinesminde 274. Hans, Delefoged i Ribe 31. Jens Risager, til Kvelstrup 275. K. F., til Frederikshøj 275. K. S., til Kvelstrup 275. N., til Asmusgaarden 275; til Skjerngaard 275. N. K. B., til Stærkjærgaard 275. N. K., til Risagergaard 275. Niels, til Rolsegaard 55. 59. 274. Niels, Præst i Aalborg 252. Peter Johan, til Dalsgaard 275. Poul, til Rolsegaard 275. Sigfred Viktor, til Rørbækhovgaard 85. 275. 282. Søren, Præst i London 31. Th., til Dalsgaard 275.
Povisk, Laurids, til Skrumsager 209 ff.
Povlsen, Peder, Præst i Skarrild 145.
Præster ere fri for at give Tiende 394. 396.
Puggaard, H., Etatsraad 3.

Qvalen, Josva von, til Herningholm 145.
Qvistgaard, A. Mortensen, til Jungetgaard 322. Mads, til Qvistgaard 323. 363. Maren, g. m. Mich. Petersen 323. Margrethe, g. m. Propr. Gjedde 323. Morten, til Hegnet 323. P., til Volstrup 57.
Qvitzau, Frederik 188.

Rambusch, E. J. K., Kaptajn 290.
Randrup 202.
Rantzau, Drude Kajsd., g. m. Oluf Munk 147. Frans, til Rantzausholm, Befalingsmand paa Møn 246. Gert, til Herningholm, Lensmand paa Haderslevhus 184—5.
Ranzowe, Hinrik, Høvedsmand paa Vardehus 345.
Reichart, Abraham von, Oberst 374.
Reinschatt, Regina 187—8. Sigfred von, til Herningholm 148 ff.
Rhuus, Hans, Præst i Albæk 410.
Ribe Bispestol 145. Latinskole 347.
Riber, E. (Svane), g. m. Kr. J. Wellejus 59. Hans, Borgemester i Horsens 59.
Ring, Familien, til Nørre Elkjær 273. 321 ff. Alvilde L., g. m. Th. A. Dalberg 330. Amalie, g. m. A. L. Bruun 333. Andrejette, g. m. K. E. Luplau 331. Andriette K. P., g. m. A. T. S. Dalberg 330. Anna, g. m. A. Svendsen 324. Edmund Harald, i Amerika 332. Elisabeth Marie Fr., g. m. A. P. Olsen 330. Ellen Birg., Telegrafistinde i Hjørring 333. Georg Emil, Fabrikejer 331. Helene, g. m. H. K. K. Bang til Steensbæk 333. Henning Frederik, til Nørre Elkjær 331. Henning Fr. H., til Nørre Elkjær 325. 337. Henrik

Henning, Kontorchef 329. Hieronymus, Inspektør ved Frederiks Hospital 322. Hildur, P. K., g. m. K. K. Bang 332. Jens, til Trinderup 323. 326. Jens Viggo, cand. phil. 323. Johannes Marius, Landmand 333. Johannes Peter, Assistent i Kbhn. 332. Jørgen Martinus, Major 331. Karl Kristian, Landinspektør i Hjørring 333. Kirstine, g. m. J. A. Brask 326. Kristian Andreas, Fuldmægtig i Fin. Min. 329. Lauritz, Amtsforvalter i Viborg, Etatsraad 328. Laurs, Forpagter af Karmark 321. Mette, g. m. A. M. Qvistgaard 322. Mette, g. m. P. L. Wiimh 322. Peder, til Nørre Elkjær 325 ff. 337. Peder, i Amerika 333. Peter Frederik, Kancelliraad 330. Peter V. Th., til Vogholt 334. Poul Georg, i Amerika 332. Sofus Holger, Sømand 333. Theodor Andreas, Sagførerfuldmægtig i Kbhn. 331.

Rodenborg, Jochum, Borgemester i Horsens 368.

Rodsten, Palle 188.

Roedt, P. Olufsen, Borgemester i Ribe 242.

Roested, H. G., til Alstrup Mølle 275.

Rohde, Joh. Margr., g. m. A. V. Kjeldsen 291.

Rolsegaard 55.

Rosenkrands, Anna, g. m. Niels Gundesen 346. Erik, til Langtind 270—1. 349. Kristoffer 165. Margrethe, til Hundslund 224. Thomas Nielsen, Lensmand i Vester Herred 346.

Rosensparre, Oluf, Lensmand paa Dragsholm 184.

Rud, Erik, til Vestervig Kloster 233. Mette, g. m. H. Gyldenstjerne 258.

Rytter, P. R., Mag., Præst i Horsens, Provst 360. 362. 374. 378—9. Poul 362.

Rønne, Bone Falck, Præst i Lyngby 131.

Rørbækhovgaard 47. 282.

Saaby, A., Herredsfoged i Gjørding Herred 42.

Sandberg, Ulrik, til Quelstrup, Lensmand paa Lundenæs 149. 171. 211—2.

Schack, Hartvig v., Kaptajn 26. 31.

Schandorf, Chr., Hører i Horsens, siden Præst i Ring 377.

Schmidt, J., til Volstrup 57. Johan Kyndesen, Rektor i Grenaa 190 ff. Kr., til Lundbygaard 85.

Schultz, J. H., Universitetsbogtrykker 54.

Sehested, Th. Maltesen, til Tanderup 171 ff.

Sevel Sogn 269 ff.

Simonsen, A. M., g. m. Hospitalsforstander A. N. Andersen 5.

Sindal Præstegaard 390 ff.

Skeel, Albert 165. 182. 203. 212. Otte, Lensmand paa Bøvling 246—7.

Skinchel, Morten, 266.

Skjærup 125 ff.

Skow, Ane Dorthea, g. m. Mikkel Kjeldsen 286. Mathias, Præst i Selde 286.

Skram, Erik, Landsdommer i Jylland 230.

Skreder, Christen Jensen, Raadmand i Thisted 394. Herman, Borgemester i Sæby 401.

Skriver, Mads, Raadmand i Thisted 394. Niels, Raadmand i Aalborg 397.

Skræm Sogn 257 ff.

Smith, J. Kristensen 59. Kaspar N., Præst i Korup, Provst 309.

Solbjerg Præstekald 396.

Staffensen, Christen, Præst i Aalborg 397.

Stage, M., g. m. Joh. Svaning 59. S. Jakobsen, Borgemester i Ribe 59.

Stammer, Ernst, Apotheker i Horsens 375.
Stampe, E. E., g. m. Kr. Blegvad 59. 60. Jens, Mag. 59.
Steenhugger, L. Andersen, Præst i Vær, Provst 362.
Stenild, Jensine Kristine Pouline, g. m. Kristian Brask 284. Karoline Margrete, g. m. Hans Bay 284. Kristen, til Volstrup 283—4. Niels og Jens, til Vorgaard og Rugtved 283.
Stochholm, Jens, Stiftsprovst i Aalborg 324. Jens Ring, Præst i Grinderslev 324. Kr. K. J., Præst i Borup, Provst 325.
Struer, Kristen, Skipper fra Aalborg 251 ff.
Struve, J. A., se Løvenstierne.
Stubberkloster 238.
Stygge, Anna, g. m. Niels Juel 202.
Suhm, Anna, g. m. P. Kinch 1. Michael, Vejer i Kristianssand 1.
Svane, Elias, Hospitalspræst i Horsens 359.
Svanholm, J. M., til Fredenslund 295—6.
Svaning, A., g. m. H. Riber 59. Joh., Mag. 59. 376.
Sveistrup, Chr., Prokurator i Horsens 362.
Svendsen, Anders, Forvalter ved Grevskabet Scheel 329. Ane, g. m. J. Stochholm 324. Lauritz, Justitsraad 325. Søren, Præst i Vraa 208.
Sæby Skole 402. Sognekald 401.
Søndergaard, Abelone, g. m. M. Kjeldsen 289. 311. Peder Severin, til Birkeholm 310.
Sørensen, Hans, Borgemester i Aalborg 252. Jens, Raadmand i Aalborg 252. Jens, Raadmand i Thisted 394.

Terpager, Peder, Præst i Vester-Vedsted, Lektor theol. i Ribe 138.
Thestrup, Frands, Mag. 59. Kr. A., g. m. J. Stampe 59.
Thiman, Hans, Juveler, til Brunsvig 151.
Thisted Præstegaard 394—5. Præstekald 398. Skole 400.
Thodi, Lavrids, lybsk Kaper 346.
Thorsen, P. G., Universitetsbibliothekar 350.
Thott, Else, g. m. Th. Nielsen Rosenkrands 346.
Tilsted, Annex til Thisted 400.
Titke, Simon, Raadmand i Horsens 353. 358.
Tonbo, Anders Jensen 375. Chr. Nielsen, Raadmand i Horsens 361. 363. 372. Jens Nielsen, Handelsmand i Horsens 363—4.
Trandum nedbrudte Kirke 269 ff.
Trinderup 322.
Trolle, Børge 158. Hille, g. m. Iver Just Høg 205.
Trolovelse hæves 37.
Tversted Plantage 332.
Tæbring Sognekald 393 ff.
Tømmerby-Lild 232 ff.
Tønder, Pouline Sofie Kristine, g. m. H. Fr. Ring 332.

Ulsøe, Johannes Nicolai, Skuespiller i Kbhn., siden Byfoged i Grenaa 194.
Urlev, Jørgen Jensen, Præst i Tim 210. 213.
Urne, Helle, g. m. Morten Skinchel 266. Karen, g. m. Isak Pedersen Maaneskjold 186.

Wandborg, Karen, g. m. Jens Kjeldsen 306. Laura G., g. m. 1) Mikkel Kjeldsen, 2) Povl Kastrup 305.
Varde 344.
Vardehus 341 ff.
Weinschenck, I. Kj., til Gunderupgaard 312. Thomas, til Faderstrup Mølle 313.

Wellejus, E., g. m. H. Mule 59. Kr. Jensen, Dr. theol. 59.
Wendelboe, Anders, Raadmand i Thisted 394.
Westenholz, R. K., til Refsnæs 316.
Vesterhof, L. Christensen, til Kongstedlund 206.
Vestervig 386.
Vig Gaarde 145.
Vigand, Charlotte Amalie, g. m. S. Brøndorff 206.
Wiimh, P. L., Overauditør 322.
Villestrup 49.
Vilsbech, Frederik, Præst i Torslev 410.
Villumsen, Mogens, Amtsskriver i Aalborg 229.
Vind, Iver, til Nørholm 212.
Vinding, Anders, Mag., Præst i Horsens 370—1. 379. 380.
Winther, Poul, Præst i Grenaa 194.
With, Fock Albertsen, Raadmand i Horsens 355.
Wittroch, J., Toldskriver i Ribe 41.
Witzig, Jakob M., Stadsmusikant i Ribe 42.
Vogholt 332.
Volkersen, Kirstine Margr., g. m. L. Ring 329.
Volstrup 57.
Worm, Jens, Rektor i Aarhus 199.
Wulff, E. D., Regimentskvartermester 41.

Zimmermann, N. E., cand. pharm. 279.

Øckenholt, N. V., g. m. J. P. Ring 332.
Øland Præstegaard og Sognekald 387.
Øsløs 230 ff.

Liste over Selskabets Medlemmer 1890

(foruden en Unævnt, der i Stedet for Kontingent har skjænket Selskabet et Indskrivningsbevis paa 200 Kroner).

Aabye, Apotheker, Odder.
Aagaard, J. B., Overtelegrafist, Kjøbenhavn.
Adler, Cort S. Th., Baron, Kjøbenhavn.
Ahlmann, L., Proprietær, Langholt.
Albrectsen, Provst, Aalborg.
Ammitzbøll, Proprietær, Postgaarden.
Andersen, Gaardejer, Skjøngaard.
Andersen, N., Kjøbmand, Aalborg.
Andersen, Præst, Ølstykke.
Arkiv, det kgl. antikvar.-topogr., Kjøbenhavn.
Arkiv, Kongerigets, Kjøbenhavn.
Askov Højskole.
Athenæum, Læseselskab, Kjøbenhavn.
Baadsgaard, Kjøbmand, Nykjøbing p. M.
Baagøe, Kandidat, Thestrup.
Balslev, Biskop, Ribe.
Bang, V., Præst, Bækbølling.
Barfod, F., cand. phil., Kjøbenhavn.
Barfod, H. P., Hospitalsforstander, Aalborg.
Barfod, Provst, Vaabensted.
Barfod, Præst, Øland.
Bay, Læge, Randers,
Bentzen, A., Prokurator, Aalborg.
Bentzon, Distriktslæge, Herning.
Berg, O. I., Frederikshavn.

Bibliothek, det kgl. i Stokholm.
Bidstrup, Jul., Arkivassistent, Kjøbenhavn.
Boeck, kgl. Fuldmægtig, Kristiania.
Boss, V., Herredsfuldmægtig, Hjørring.
Brandorff, Kjøbmand, Kolding.
Branth, Etatsraad, Klarupgaard.
Bricka, Bibliotheksassistent, Kjøbenhavn.
Broberg, Carl, Grosserer, Kjøbenhavn.
Bruun, Proprietær, Boelsgaard.
Bruun, Etatsraad, Asmildkloster.
Bruun, J., Godsejer, Kokkedal.
Brønnum, Forpagter, Gudumlund.
Bülow, H., Forpagter, Egholm Møllegaard.
Bøttiger, Præst, Vistofte.
Carstens, P. A., Fabrikdirektør, Aalborg.
Carøe, Proprietær, Haraldinesminde.
Christensen, forhenvær. Skolelærer, Vejerslev.
Christensen, Gjæstgiver, Brønderslev.
Christensen, Lærer, Sevel.
Christensen, C., Kammerraad, Hørsholm.
Christensen, H., Lærer, Føvling.
Cour, la, Kaptajn, Aarhus.
Dahl, Kammerherreinde, Moesgaard.
Dahlerup, Præst, Øster-Ulslev.
Dalgas, Oberstløjtnant, Aarhus.
Dorph, Præst, Øster-Egesborg.
Dragsted, Postmester, Frederikshavn.
Dreyer, Læge, Nørre-Aaby.
Eckardt, Etatsraad, Ørumgaard.
Erslev, Kr., Professor, Kjøbenhavn.
Estrup, Godsejer, Skafføgaard.
Euch, van, Præfekt, Kjøbenhavn.
Faber, Herredsfoged, Viborg.
Feilberg, Præst, Darum.
Flint, Artillerikaptajn, Kjøbenhavn.
Fløe, Landmaaler, Vostrup.
Forchhammer, Rektor, Herlufsholm.
Frederiksborg lærde Skole.
Friis, Justitsraad, Kjøbenhavn.
Friis, Herredsfoged, Holsted.

Friis, J. Lønborg, Tandlæge, Hjørring.
Fønss, Præst, Romdrup.
Gaardboe, A. P., Gaardejer, Hedensted.
Gjedde, Proprietær, Kjøbenhavn.
Gjessing, H., stud. jur., Kjøbenhavn.
Glud, Proprietær, Bælumgaard.
Godskesen, Kæmner, Aalborg.
Gullev, Murmester, Viborg.
Gynther, Murmester, Kolding.
Hagemann, Præst, Vinding.
Hammer, H., Læge, Grenaa.
Hammershøj, Lærer, Hobro.
Hannover, Bibliothekar, Kjøbenhavn.
Hansen, Heinr., Etatsraad, Kjøbenhavn.
Hansen, Distriktslæge, Hjørring.
Hansen, Mørch, Præst, Vonsild.
Hansen, Apotheker, Hobro.
Hansen, Proprietær, Marsvinslund.
Hansen, J., Præst, Husby.
Harder, Kancellist, Kjøbenhavn.
Heiberg, Dr. med., Viborg.
Heise, Dr. phil., Roskilde.
Herbst, Justitsraad, Kjøbenhavn.
Herlufsholms Skoles Bibliothek.
Heymann, Brygger, Kjøbenhavn.
Hjorth, J. P., Kjøbmand, Aalborg.
Holm, P. E., Professor, Kjøbenhavn.
Holm, Etatsraad, Overtoldinspektør, Kjøbenhavn.
Holst, Justitsraad, Ringkjøbing.
Holt, Proprietær, Sandal.
Hoppe, Amtmand, Randers.
Horsens lærde Skole.
Hou, Fuldmægtig, Hjørring.
Hvass, Etatsraad, Frederiksdal.
Høst, Fuldmægtig, Svaneke.
Høst, Chr., Boghandler, Kjøbenhavn.
Institut, det genealogiske, Kjøbenhavn.
Jacobsen, Præst, Bjergby.
Jacobsen, Boghandler, Randers.
Jantzen, Præst, Gjentofte.

Jensen, A., Præst, Dover.
Jensen, J., Konsul, Viborg.
Jensen, Harald, Aalborg.
Jensen, Distriktslæge, Fanø.
Jermiin, S., Haslevgaard.
Johannsen, G., Oppelstrup.
Johnsen, J. N., Handelskommis, Nykjøbing p. M.
Jørgensen, stud. jur., Kjøbenhavn.
Jørgensen, Lærer, Aalborg.
Kathedralskolen i Aalborg.
Kathedralskolen i Aarhus.
Kathedralskolen i Nykjøbing p. F.
Kathedralskolen i Ribe.
Kathedralskolen i Viborg.
Kier, Overretsprokurator, Aarhus.
Kier, L. K., Etatsraad, Aalborg.
Kjeldsen, Proprietær, Havnø.
Kjellerup, Etatsraad, Visborggaard.
Kjellerup, Proprietær, Birkumgaard.
Klubben Enigheden i Aalborg.
Klubben i Kolding.
Klubien, Højesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
Knudsen, Kjøbmand, Selde.
Kolding Latin- og Realskole.
Kristensen, E. T., Lærer, Hadsten.
Krøyer, Præst, Taarnby.
Lange, Godsejer, Rødkilde.
Lassen, Byfoged, Nysted.
Lassen, V., Bureauchef, Kristiania.
Lassen, Doktor, Randers.
Lassen, C. T., Kjøbenhavn.
Launy, Fattigforstander, Kjøbenhavn.
Lautrup, Avditør, Kjøbenhavn.
Leth, Præst, Middelfart.
Levin, Distriktslæge, Farsø.
Lohff, Kaptajn, Hobro.
Lohmann, Præst, Skive.
Lund, Tr., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Lund, R., Exam. jur., Kjøbenhavn.
Lund, K., Lærer, Ejsing.

Lund, Frue, Bernstorff Ladegaard.
Lundsteen, Præst, Holeby.
Lunøe, Sagfører, Nykjøbing p. Sjælland.
Lüttichau, Hofjægermester, Vingegaard.
Læseforeningen i Vium.
Læseselskabet i Viborg.
Madelung, Præst, Sjørring.
Madsen, Peder, Gaardejer, Rønnebjerg.
Madsen, P., Sognefoged, Stenderup.
Malling, Dampskibsexpeditør, Aalborg.
Mansa, Premierløjtnant, Kjøbenhavn.
Meidell, Fr., Kjøbenhavn.
Mollerup, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Muus, Byfoged, Sorø.
Møller, Distriktslæge, Nørresundby.
Møller, Sagfører, Randers.
Møller, Præst, Brylle.
Møller, Fysikus, Aalborg.
Neergaard, Læge, Gjerslev.
Neergaard, Frue, Svendstrup.
Nellemann, Højesteretsadvokat, Kjøbenhavn.
Nielsen, A. H., Præst, Aalborg.
Nielsen, Redaktør, Aarhus.
Nielsen, O., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Nielsen, Lærer, Sønderkongerslev.
Nielsen, Apotheker, Hjørring.
Nutzhorn, cand. theol., Askov.
Nyrop, C., cand. jur., Kjøbenhavn.
Obel, Fr., Fabrikant, Aalborg.
Olsen, Overlærer, Varde.
Pape, H., Fuldmægtig, Aalborg.
Paulsen, Præst, Ryslinge.
Pedersen, Lærer, Vailøby.
Petersen, Lærer, Bolle.
Petersen, Apotheker, Kjøbenhavn.
Petersen, Carl, Provisor, Frederikshavn.
Petersen, K. N. Henry, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Plesner, Præst, Vedersø.
Prip, Præst, Værum.
Rantzau, Lensgreve, Rosenvold.

Rasmussen, Lærer, Vestbjerg.
Rasmussen, Kall-, Præst, Butterup.
Regenburg, Etatsraad, Skanderborg.
Rehling, Etatsraad, Odder.
Reisz, Dr. med., Kjøbenhavn.
Riber, Præst, Østbirk.
Richter, Præst, Ringive.
Rigsarkiv, Det norske, Kristiania.
Rigsdagens Bogsamling i Kjøbenhavn.
Rosendal, Højskoleforstander, Vinding.
Rosenørn, cand. jur., Ringkjøbing.
Rosenørn, H. M., Gehejmekonferensraad, Kjøbenhavn.
Rybsahm, Herredsfoged, Odinsgaard.
Rybsahm, Præst, Kjøbenhavn.
Rørdam, Dr. phil., Præst, Lyngby.
Salicath, Justitsraad, Aalborg.
Scavenius, Godsejer, Voergaard.
Schade, A. H., Konsul, Nykjøbing p. M.
Schlegel, Gehejmeetatsraad, Kjøbenhavn.
Schou, Glarmester, Aalborg.
Schou, Distriktslæge, Skive.
Schultz, M. A., Boghandler, Aalborg.
Schultz, M. M., Boghandler, Aalborg.
Schwartz, Ritmester, Randers.
Schwenn, Overretsprokurator, Aarhus.
Schøller, Jægermester, Margaard.
Secher, V. A., Dr. jur., Kjøbenhavn.
Sehested, K., cand. jur., Fuldmægtig, Kjøbenhavn.
Seminariet i Jelling.
Seminariet i Ranum.
Siersted, Skoleinspektør, Kolding.
Simony, Borgmester, Aalborg.
Smith, Sagfører, Holsted.
Smith, C. N., Provst, Kjøbenhavn.
Sommer, Læge, Kjøbenhavn.
Sorø Akademis Bibliothek.
Speyer, L., Kjøbmand, Aalborg.
Steenstrup, K. J. V., Assistent, Kjøbenhavn.
Steenstrup, M. G. G., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Steenstrup, J., Professor, Kjøbenhavn.

Steffensen, Generalavditør, Kjøbenhavn.
Stemann, Hofjægermesterinde, Helsingør.
Stemann, Kammerherre, Restrup.
Stephens, Professor, Kjøbenhavn.
Strøyberg, Apotheker, Aalborg.
Studenterforeningen i Kjøbenhavn.
Sørensen, Skolelærer, Allerup.
Sørensen, M., Bogholder, Aalborg.
Sørensen, O. Chr., Kjøbmand, Frederikshavn.
Sørensen, V., Møller, Stounbjerg.
Teilmann, J. K., Kjøbmand, Løgstør.
Termansen, C. N., Ribe.
Thiele, cand., Kjøbenhavn.
Thiset, A., Assistent i Kongerigets Arkiv, Kbhvn.
Thomle, cand. jur., Kristiania.
Thostrup, Partikulier, Kjøbenhavn.
Thyregod, C. A., Kjøbenhavn.
Tilemann, Godsforvalter, Mosager.
Toft, Sagfører, Varde.
Tutein, Godsejer, Høgholt.
Tønnesen, Præst, Saltum.
Universitet, Det kgl. norske Frederiks, Kristiania.
Vahl, J., Provst, Nørrevedby.
Valeur, Frue, Nørrevosborg.
Walther, Professor, Aarhus.
Wandall, Bertram, Kjøbmand, Aarhus.
Vemmetofte Klosters Bibliothek.
Wewer, Apotheker, Nykjøbing p. F.
Wibroe, H., Kjøbmand, Aalborg.
Wimmer, Professor, Kjøbenhavn.
Winde, V., Adjunkt, Burholt.
Winge, J., Prokurator, Aarhus.
Winther, C., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Worre, Justitsraad, Kjøbenhavn.
Wulff, A. H., Mægler, Kjøbenhavn.
Wulff, D. H., Overlærer, Aalborg.
Zahn, Prokurator, Kolding.
Østergaard, Kammerraad, Postmester, Hillerød.

Indhold.

Side

1. Jakob Frederik Kinch. Af V. Bang. (Med Portræt.) .... 1.
2. To Aktstykker vedkommende Ribe. Meddelt af J. Kinch ... 16.
3. En Lærekontrakt af 1682. Meddelt af samme .... 24.
4. Joh. Ad. Løvenstierne. Af samme .... 26.
5. Af Hr. David Grønlunds Kopibog. Meddelt af samme ...... 36.
6. Et Drab 1687. Af samme .... 41.
7. Historiske Efterretninger om Havnø og dens Ejere. Af V. Fribert (sluttet) .... 46.
8. Hans Hansen i Skjærup. Af O. Nielsen .... 125.
9. Brødrene Palladius's Fader. Ved Vilhelm Bang .... 137.
10. Alterbægeret i Brørup Kirke. Ved samme .... 143.
11. Friherren paa Herningholm. Af Artillerikaptajn Emil Flindt 145.
12. Rektor Johan Schmidt i Grenaa. Af J. Richter, Præst i Ringive 190.
13. Nogle historiske Efterretninger om Hovedgaarden Kongstedlund i Sønder-Kongerslev Sogn. Af A. O. Nielsen, Lærer i Sønder-Kongerslev .... 201.
14. Ole Borks Fader. Af V. Bang .... 208.
15. Meddelelser fra Aalborg Bispearkiv. Ved D. H. Wulff ..... 215.
    1. Lavhævd anlangende Neest (Nejstgaard) Endels Mark med mere Gods i Hørmested Sogn .... 215.
    2. Kaldsbrev for en Præst paa Gjøl .... 217.
    3. Til Albæk-Voer Præstekalds Historie .... 218.
    4. Kongedom om Jord, som er givet til Øsløs Præstebol..... 230.
    5. Til Tømmerby-Lild Præstekalds Historie................ 232.
    6. Et Kongebrev om 3 Pund Korn til Blistrup Kirke og 3 Pund Korn til Præsten af Blistrupgaard paa Mors .... 237.
16. Regnskab for 1888.. .... 239.
17. En sørøverhistorie fra Kristian IV's tid. Af Dr. jur. V. A. Secher 241.
18. Kollerup og Skræm sognes tilstand og beskaffenhed for 200 år siden. Ved Joh. Skjoldborg .... 257.
19. Minder fra Sevel Sogn. Af Lærer P. Christensen i Mundbjerg 269.
20. Stamtavle over den jydske Landmandsfamilie Kjeldsen fra Gundestrup.. 272.
21. med Stamtavle over Familien Ring fra Gundestrup. Af V. Fribert 321.
22. Tilføjelser og Rettelser til Havnøs Historie. Af samme..... 338.

		Side
23.	Vardehus. Af O. Nielsen	341.
24.	Bidrag til Horsens Bys Historie. Meddelt af Vilhelm Bang efter O. Fabricius's Samlinger	351.
25.	Træk af Natmandslivet. Af G. H. W. Johannsen	381.
26.	Nogle Sagn fra Aalborg Amt. Af samme	383.
27.	Meddelelser fra Aalborg Bispearkiv. Ved D. H. Wulff	386.
	7. Løn for Præsten i Vestervig	386.
	8. Øland Præstegaard og Sognekald	387.
	9. Jørgen Mortensens Kaldsbrev som Superintendent over Vendelbo Stift	387.
	Kongens Samtykke til Valget af den næste Superintendent i Aalborg Jacob Jensen Holm	388.
	10. Om at skaffe en nyudvalgt Biskop Bolig, Heste og Vogn	389.
	11. To Adkomstbreve paa Ejendom til Sindal Præstegaard	390.
	12. Til Tæbring Sognekalds Historie	393.
	13. Kongeligt Brev paa Thisted Bispegaard til Præstegaard	394.
	14. Frederik den andens Brev paa Ramsing Jord til Præsten i Solbjerg	396.
	15. Aalborg gamle Bispebolig	396.
	16. Ordningen af Gejstlighedens Tjenesteforhold i Thisted og Sæby	398.
	17. En Præst angivet for at udøve Lægepraxis	403.
	18. En Præst vægrer sig ved at antage den ham beskikkede Kapellan	404.
	19. Om en ensartet Indretning af Landemoderne	406.
	20. Tiltale mod en Præst for uskikkeligt Levnet	409.
28.	Regnskab for 1889	411.
29.	Register til anden Række andet Bind. Ved D. H. Wulff	413.
30.	Liste over Selskabets Medlemmer 1890	424.

